

BIBLIOTHECA INDICA ;
A
COLLECTION OF ORIENTAL WORKS
PUBLISHED UNDER THE SUPERINTENDENCE OF THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

NEW SERIES,
Nos. 339, 340, 342, 347, 348, 351, and 355 ?

Sáma Veda Sañhitá. .

WITH THE COMMENTARY OF
SA'YANA A'CHA'RYA.

EDITED BY
SATYAVRATA SA'MAS'RAMI',
EDITOR OF THE HINDU COMMENTATOR.

VOL. III.

CALCUTTA.

PRINTED BY N. K. SIRCAR, AT THE GANES A PRESS.

1876.

सामवेदसंहिता,

भगवत्सायणाचार्य-विरचित-भाष्य-संहिता ।

—००—

श्रीलक्ष्मी

वङ्गदेशीयासियाटीक्-समाजाभ्यर्चनया

—०००—

अधीतवेद-“प्रब्रह्मन् नन्दिनी”-सम्पादकेन

श्रीसत्यव्रतसामश्रमिभट्टाचार्येण

वङ्गसामगेन

डोकिता यथावसरं शोचिता च ।

—०००—

द्वितीयो भागः

उत्तरार्द्धिकः

प्रथमादि-प्रपाठकत्रयात्मकः ॥

कलिकाता

गणेशयन्त्रे मुद्रितः ।

श्रावणः १९११ ।

॥ मन्त्राणामकारादिक्रमेण सूची ॥

—0#0—

मन्त्रप्रतीकम्	वृत्तम्
अन्वावादि (१, १, ४, १ = उ०)	१४
अग्निबोधयन् (१, १, २०, १ = उ०, १, २०—६, १, १)	५०९
अग्निनाग्निः (२, २, ५, १ = उ०)	३८५
अग्निन्तु (१, १, ६, १ = उ०)	३०९
अग्निमग्निचवीमनिः (१, १, ६, २ = उ०)	३०३
अग्ने देवां (१, १, ६, २ = उ०)	३०५
अग्नाकोमम् (१, १, २, १ = उ० ११, १, १३)	१०
अग्नासमुद्रम् (१, १, २, २ = उ० ११, १, १९)	११
अतस्त्वारयिद् (१, २, २, २ = उ०)	३८१
अथाहगोद् (१, १, ८, ० = उ०)	५०८
अथघारथा (१, १, १०२ = उ० २, १, १५—८, १, ५)	६०१
अथाहोन्त्र (१, १, २९, १ = उ० १, १, १७—१०, २, ८)	१८०
अथादिन्वान (१, २, २, ४ = उ०)	३८२
अनुलारोदसी (१, १, ८, २ = उ०)	६११
अनुप्रत्यस्यौकसी (१, १, ११, १ = उ० १, १, ८)	११८
अनुपेगोमान् (१, १, ११, १ = उ० २, १, २—४--७, १, १३—१८, १, १— १०, १, १८—११, १, १५)	...
अपूसादन्द्राय (१, १, ११, १ = उ०, अर्षासोम)	६१५
अधिगवी (१, २, २, २ = उ०)	५८९
अभितेसधुवा (१, १, १, २ = उ० ११, १, ११)	४
अभिलाहयमा (१, १, ७, १ = उ० १, २, ५)	११५

[ख]

सम्प्रदायम्	प्रथम्
अभिलासूर (१, १, ११, १ = उ १२, १, १८, -२२, १, १-११, १, १२)	८३
अभिसुख (१, २, १०, १ = उ ३, १, ११-५, १, १-८, १, ११- १४, १, १४-१८, १, १२)	६४५
अभिद्रोषाभि (१, १, १८, २ = उ, प्रसोभाशेषविषयिणी)	१६०
अभिप्रवः (२, १, १२, १ = उ १, १, २-०, १, ०-२१, १, ११-१५)	२२४
अभिप्रियाभि (१, १, १८, १ = उ १, १, १३, -८, १, २-१४, १, १८- १६, १, १५-१८, १, १४)	१६५
अभिप्रसोद् (२, २, १४, २ = उ २, १, २०-०, १, १६-८, १, ०- १५, १, १८-१६५ २०, १, १०-११)	४४२
अभिप्रताभि (१, २, २०, २ = उ ३, १, १५-८, २, ५)	६०९
अभिप्रोमासवायवः (२, २, ८, १ = उ २, १, १४-१५-४, २, ०- ८-८-१०- ११-१२-०, १, १३-०, २, १४- १५-१६-८, १, १६-१०-८, १, १८-८, २, १५- ८, २, ६-११, १, ३-१२, २, १६-१४, १, ८- १४, १, ५-०-१६, २, २-३-१८, २, २- ३-१०-२२, २, १०)	४०९
अभौषुयः (१, १, १२, २ = उ १, १, ५-१०, १, ८)	८८
अभ्यर्षवृषत् (२, २, ४, ४ = उ ०)	५८८
अभ्ययथान (१, १, २०, २ = उ १, १, २०-६, १, ११)	५०४
अभ्यर्षाभिनावदय (१, १, ०, १ = उ ०)	५०४
अभ्यविश्रावभि (१, १, २०, २ = उ १, २, २०-६, १, ११)	५०४
अभ्यविश्रानितिष्ठनि (१, २, १६, २ = उ, अस्त्रप्रज्ञा)	२५२
अभ्यसथो (१, १, ४, २ = उ ०)	४८२
अभ्यसूर्य (१, २, १६, २ = उ, अस्त्रप्रज्ञा)	२५२
अभ्यन्तदम् (१, २, ५, १, = उ १, २, २-१, २, २)	२०८
अभ्यन्तानुसथो (२, १, १०, २ = उ २, १, १०-८, १, ५-१६, १, १०)	४६०
अभ्यन्तारविट् (१, १, १६, १ = उ २, १, ८-८-०, १, ८-११, १, १०-)	...

[ग]

मन्त्रप्रतीकम्	श्रुतम्
२०—१२, १, २—१५, १, १२—१४—२, १०—	.. ...
१०, २, ५—१२, २, ८)	.. २४५
अथाश्विनी (२, १, १०, २ = उ, अथापवस)	... .. २१४
अथअराव (१, १, १०, २ = उ, इन्द्रमच्छुता)	.. .. १२२
अथापवसदेवयुद् (१, २, २१, १ = उ १, २, १६—१७—१, २, १५—१६—८ २, २)	२८८
अथवचसुवसः (२, २, १८, २ = उ ०, २, १—१२, २, २—१५, १; १)	४६२
अर्षासीमयुमपनी (१, २, ११, १ = उ २, १, ५—६—०—८—८, २, ३—	...
४—८, २, १२—१८, २, २—२०, १, १८—२०,—२०, २, १)	६१४
अथयुतामः (१, १, १८, २ = उ, अभिप्रियाश्विपवते)	... .. १६०
अथोमचक्रदो (१, १, ३, २ = उ ०)	... .. २८८
अथर्षिकसर्षा (१, १, १८, २ = उ ३, २, १७—०, २, ८—८, २, ४—१५, २, ११)	५६१
अथविशीमरुद् (१, २, २२, १ = उ २, १, १८—१२, २, १८—	...
२२, २, १८—१२, १, ४)	.. .. ६८२
अथाथंशुद् (१, २, १६, १ = उ २, १, १२—०, २, १८—१६, १, ४—	..
२०, २, २)	... .. ६४१
अथिदिनीर (२, २, १४, २—१८, २, ४)	.. .. ६२१
अथप्रनामदु (१, २, १८, १ = उ ८, १, ८—२, २—२, १०—११, २, ८—	...
१४, १, १८—२०—१४, २, १—२—२—४)	.. .. २४८
अथेदिन्दीमदेष्वा (१, १, १०, २ = उ, इन्द्रमच्छुता)	... .. १२२
अथात्रमद् (१, २, ११, ३ = उ १, २, ८)	.. .. १२०
अथिष्ठद्वयन् (१, २, २२, २ = उ २, १, १८—१२, २, १८—१२, १, ४)	८८४
आतुयइन्द्रयुमना (१, २, ८, १ = उ १, २, ४)	... .. २१२
आतेअग्रयौमधि (१, २, २१, १ = उ २, १, १६—१०, १, ६)	... .. ६०६
आतेअमरुषा (१, २, २१, २ = उ २, १, १६—१०, १, ६)	.. .. ६००
आलात्रशुवुषा (१, १, ८, २ = उ ०)	... .. १८
आमेवाभिषीदन— (१, २, १०, १ = उ १, २, ८)	.. .. १२४

[४]

संज्ञप्रतीकम्	पठम्
आद्वयस्याम् (२, १, ०, १ = उ०)	२८५
आदीर्घयो (१, २, २१, १ = उ १, १, १४-११, १, २०)	२८०
आदीर्घितस्य (१, २, २१, २ = उ १, २, १४-११, १, २०)	२८०
आदीर्घस्य (१, २, १४, २ = उ २, १, १०-०, १, १८-१६, १, ४-१०, १, २)	६४२
आनद्वयो (२, २, २, २ = उ०)	२०८
आनःसोमस्यो (१, ०, २, २ = उ०)	२०८
आनीमिवावद्वया (१, १, ५, १ = उ०)	१६
आपप्राथ २, २, ११ १ = उ १२, १, १८)	४३२
आपवसानसुदृतिं (२, १, ५, २ = उ ५, १, १०-१८, २, १०)	४८६
आपवस्यस्योम् (२, १, २, ४ = उ०)	४८८
आपवस्यस्युपीर्यम् (२, १, ४, २ = उ०)	२००
आवाहितस्युमा (१, १, ६, १ = उ०)	१८
आयोमितस्यो (२, १, १२, २ = उ २, २, १२-२२, २, ११-१२-१२)	५३२
आयंसते (२, २, १०, २ = उ २, २, ५)	४६०
आवचस्यस्युद्वय (२, २, १४, २ = उ २, १, ११-५, १, १-८, १, १२- १४, १, १४-१८, १, १२)	६४६
आविवाचम् (२, १, ४, ५ = उ०)	४८४
आद्यरथं (२, १, ५, १ = उ०)	४८१
आद्यर्थतोषणो (१, २, १०, १ = उ, प्रथीमदेववीतये)	२०५
इष्टमितेवाः (१, २, २, २ = उ १, १, २०)	२०२
इष्टस्यस्य (२, १, ८, २ = उ०)	५०८
इष्टस्योत्तं (१, २, ८, १ = उ १, १, ६)	२१०
इष्टस्योत्तया (१, २, ८, १ = उ १, १, ०)	२११
इष्टस्योत्तयापवते (२, २, १५, २ = उ २, २, २-४-०, १, २०-८, १, ८- १५, २, १-२-१६, १, २-२०, १, १२-१३-१३, २, ११)	४५०
इष्टस्योत्तयापवते (२, २, १०, १ = उ २, १, १५-८, १, ५)	...
इष्टोत्तयापवते (२, १, ५, १ = उ०)	६२१

मन्त्रमतीकम्		पङ्क्तम्
इन्द्रोषदद्रिभिः (३, २, ३, ४ = उ ०)	...	४८५
इन्द्रद्वयोः (१, १, ८, २ = उ ०)	...	३०८
इन्द्रद्वौ (१, १, १, ३ = उ १, १, १८)	...	१८७
इन्द्रविश्वामित्रोद्युधम् (२, १, १८, १ = उ २, १, ११-७, १, ११, -११, १, ३-२, ३)	...	३६८
इन्द्रजठरं (३, १, १२, २ = उ ३, १, २)	...	४८३
इन्द्रजुषस (१, १, ११, १ = उ ३, १, २)	...	४८२
इन्द्रकांशुभ (३, १, १४, २ = उ १, १, १४-७, २, ७-१८, २, १३)	...	४४६
इन्द्रमग्निहविष्मदा (१, १, ७, ३ = उ ०)	...	११
इन्द्रमन्त्रसुता (१, १, १७, १ = उ १, १, ७-१०, १, १६-१३, १, १०-१, १, १०-६, १, १७, -६, २, ८-८, १, १०-१०, २, १-१२, २, १०-१३, १, १-१४, १, ११-१४, १, १७)	...	१२१
इन्द्रमिहाश्विनौ (३, १, ८, १ = उ ०)	...	३०८
इन्द्रमिह्वरौ (३, २, २३, २ = उ ३, १, १८-१२, २, १८-११, २, १८-१३, १, १८-१३, १, ४)	...	६८४
इन्द्रवाजेषु (३, १, ८, २ = उ ०)	...	३०८
इन्द्रसुतेषु (१, २, ११, १ = उ १, १, १०-१८, १, २)	...	१३१
इन्द्रसुरावाश्विनौ (३, १, २१, २ = उ ३, १, २)	...	४८३
इन्द्राग्नीषामतं (१, १, ७, १ = उ ०)	...	१८
इन्द्राग्नीषारितुः (१, १, ७, २ = उ ०)	...	१०
इन्द्राग्नीषुवां (३, २, १०, १ = उ ०)	...	६११
इन्द्रायममं (३, १, २१, ३ = उ ३, १, १-२२, २, १७-१३, १, २)	...	४०८
इन्द्रायमदमे (१, १, ४, १ = उ १, २, १)	...	२०४
इन्द्रायसाम (३, २, १२, १ = उ ३, १, ७)	...	६८०
इन्द्रांशुम्ना (३, १, ८, १ = उ ०)	...	३११
इन्द्रांशुषु (३, १, ७, १ = उ ०)	...	३८१
इन्द्रोद्युधौ (३, १, ८, १ = उ ०)	...	४०६

संस्कृतप्रतीकम्	वृत्तम्
इन्द्रोद्दीर्घाय (२, १, ८, ४ = उ०)	२१०
इन्द्रोमहाद्यवाहणे (२, १, १४, १ = उ १८, १, ४)	६३१
इन्द्रमिन्द्रसुतं (२, १, २१, १ = उ २, १, १-२२, २, १०-२२, २, २)	५०७
इन्द्राजवाहिविद्वेष (१, २, १५, १ = उ २१, २, १-१२-१६)	२४५
इन्द्रवामनस्य (२, १, ८, १ = उ०)	५११
इन्द्रकोकाय (२, १, ११, २ = उ अर्षासोम)	६१६
इन्द्रेष्वस्य (२, १, ४, १ = उ०)	२८२
इन्द्रत्वामोपरीक्षसं (१, २, ७, २ = उ १, २, ५)	२१६
ईशानइन्द्रा (२, २, १, २ = उ ८, २, ७-१२, १, १८)	५८८
उग्राविषमिना (२, २, ७, २ = उ०)	२८८
उषान्तेजातम् (१, १, ८, १ = उ १, १, १-१, १, १२-६, १, ८-१०- ७, १, ११-८, १, ११-१०, १, १०-११-११, १, १४- १२, १, १-२-१२, २, ७-१२, १, १०-१५, १, २-४- ५-१६, १, १८-१८, १, ११, १०, १, ६-७-८-८- १०, २, १४-१२, १, ४)	२२
उतनोगीविद् (२, २, ५, २ = उ०)	६०२
उत्तितञ्जोजसा (२, २, ८, १ = उ०)	६१०
उत्तुक्षियाःसृजते (१, २, १४, २ = उ २१, २, ८-१२-१५)	२४१
उपनिनस्य (२, २, १८, २ = उ प्राजाशिष्टर्)	६५०
उपलाकर्मन्त्रून्थे (१, १, २२, २ = उ १, १, १६-११, १, १०)	१८७
उपशिखापतस्तुषी (१, २, १८, १ = उ ६, १, ५-१८, २, ११-११, १, २-११)	२६२
उपासो (१, १, १, १-१, २, १८, २ = उ २१, १, ११-६, १, ४- १८, २, ११-११, १, १-११)	४१२६३
उपोयुजातम् (१, २, १८, २ = उ ६, १, ५-१८, २, ११-११, १, २-११)	२६३
उभयतःपयमानस्य (२, १, १, २ = उ ८, २, २)	४८०
उद्वंशंसा (१, १, ५, १ = उ०)	१६

मन्त्रप्रतीकम्	पृष्ठम्
ऊर्जोऽनपातंस (१, १, २०, २ = उ यज्ञावज्ञा)	१०६
ऊतस्यमिन्द्रापवते (१, १, १८, २ = उ अग्निप्रियाद्विपवते)	१६६
ऊतेनमिवावहवा (२, १, १, २ = उ०)	२८०
ऊतेनयाहताहवा (२, १, ०, २ उ = ०)	२०६
ऊतेनयाहताहवा (२, १, ०, २ = उ०)	२०६
ऊधक्सीम (१, १, १, २ = उ ११, १, ११)	८
ऊधिर्भिप्रः (१, १, १०, २ = उ १, १, ४-१८, १, ७)	८०
एतेऽसपम् (२, १, १, १ = उ०)	२७६
एनाविप्रान्वर्यवा (१, १, २, २ = उ उचानेजा)	१३
एवावीऽग्निं (१, २, ११, १ = उ ११, १, ८-२१, १, ११-११, १, १४)	२१६
एवानःसोमपरि (२, २, १०, २ = उ २, १, १०)	४२८
एवापवस्यमद्विरो (२, १, ११, २ = उ २, १, १-७, १, ६)	३२०
एवारातिष (२, १, १८, २ = उ १, १, ११-११, १, २)	२६५
एवाऽऽसिपीरधुर् (१, १, १८, १ = उ १, १, ११-११, १, १)	२६४
एवप्रमेजमग्मना (१, २, १०, १ = उ०)	२६०
एवप्रमेजमग्मना (१, २, १०, २ = उ०)	१६१
एवधुप्रवाधि (१, १, ११, १ = उ १, १, १५-१२, १, ११)	१८२
ओभिसुसुन्द्र (२, २, ११, २ = उ १, १, ११, २-१, १, १६-१०, १, ६)	६७८
कळेभिर्धुःखा (१, २, ११, २ = उ १, १, १८-४, १, ८-८-१८, १, ७)	४३६
कथानधिष (१, १, ११, १ = उ १, १, ५, -१०, १, ८)	८०
कवीनोमिवावहवा (२, २, ८, २ = उ०)	२८१
कस्वासत्वी (१, १, ११, २ = उ १, १, ५-१०, १, ८)	८८
ऊवन्ववरिषो (२, २, १, २ = उ०)	२७७
केतुङ्कळ्द्वियस् (१, १, २, २ = उ०)	५८२
क्रीडुर्मंडो (२, २, ४, ७ = उ०)	६००

[ज]

मन्त्रप्रतीकम्	वृत्तम्
ट्टानाजसदग्निना (१, १, ५, १ = उ०)	१७
गोविश्वपवस (२, २, १, १ = उ०, २, ७-२३, १, १८)	५८६
अग्निवृत्तं (२, १, १५, २ = उ०)	३४४
अज्ञानोवाचं (३, २, २, २ = उ०)	५८२
अमस्यगोपा (३, १, ६, १ = उ०, १, १५)	४८८
तंवीदस्य (१, १, १३, १ = उ०, १, ६-६, २, १४-१३, १, ५- १३, १, ८-१४, १, १०-११, १, ४-११, १, ८-११, १, १७- २२, १, १४)	८१
तदद्यावित्त (२, २, १८, २ = उ०, २, ६-८, १, १३-१८, १, १८)	४७०
तन्नोमदं (२, २, १८, १ = उ०, २, ६-८, १, १३-१८, १, १८)	४६८
तन्नोयवयया (१, २, ८, २ = उ०, १, ६)	२१८
तन्वाषाण्डं (२, १, १०, २ = उ० उवापवस)	३१४
तन्वाजृष्याधि (२, २, ३, १ = उ०)	३८०
तन्वासमिद्धि (१, १, ४, २ = उ०)	१४
तन्दुरीवमभौजरः (१, १, १८, २ = उ० पुरोञ्जितीवो)	२२२
तपोष्यवित्तं (१, २, १६, २ = उ०, २, १-१२, २, २-१५, १, १)	४६०
तनुहवाम (२, २, १८, २ = उ०, २, ७-१३, १, १४)	४७५
तनुहवेवाज्यातय (१, २, १२, २ = उ०, १, २, १०-१८, १, २)	२२४
तरश्चिरित्तिपासति (२, २, १३, १ = उ०, १, १८)	४४०
तरस्यमुद्रं (२, २, ८, २ = उ० अमिषोमासवायवः)	४०१
तरीभिर्वो (१, १, १४, १ = उ०, १, ७-१०, १, १५)	१०१
तवन्विषो (३, २, ७, २ = उ०)	६०५
तवाचंमन्त्रं (३, १, ११, २ = उ० तवाचंमोम)	५१७
तवाचंमोम (३, १, ११, १ = उ०, २, ८-१०-११-८, १, १८- ८, १, १०-८, २, १४-१३, २, १-२-१६, २, १५- १६-१७-१८-१८, २, १-२०, १, १४-१५-१६)	५१७

मन्त्रप्रतीकम्			पङ्क्त
ताच्छकवमसा (१, २, १४, १ = उ १०, १, ४)	...	...	१२८
ताच्छकपृजतासुवः (३, १, १४, २ = १०, १, ४)	...	...	१२८
ताभिरामच्छलं (१, २, १०, १ = ०)	..	...	१११
तावांसम्भम् (१, २, ८, १ = उ ०)	...	...	१०८
तावांतीर्धिर (१, १, ८, १ = उ ०)	...	...	१११
तासूषाञ्जासुतासुतो (१, १, ७, १ = उ ०)	...	..	५०५
ताद्विद्वच्छन्ता (१, १, ८, १ = उ ०)	...	...	१११
ताद्वेचवीर् (१, १, ८, १ = उ ०)	..	...	१२८
ताद्वोर्द्ववति (१, १, १०, १ = उ १, १, १०,)	...	..	४२०
ताद्वोवाचउद् (१, १, १४, १ = उ १, १, १०—०, १, ११—८, १, ०— १५, १, १८—१०, १, १०—११)	..	...	...
ताद्वेनासुवता (१, १, १, १ = उ ०)	...	...	१२८
ताद्विद्वद्वेनुचेतमं (१, १, ४, १, = उ १, १, १)	...	...	२०५
ताद्विद्वितक्ष (१, १, १८, १ = उ प्राचात्रिद्वर्)	..	...	६५०
ताद्वोवसुप्रती (१, १, ४, ५ = उ ०)	..	..	५२८
ताद्वोसुद्विद्या (१, १, १, १ = उ ०)	..	..	१२४
ताद्वोसुमाहवः (१, १, १, ५ = उ ०)	...	..	५२५
ताद्वोसुपरिवच (१, १, ६, १ = उ ०)	...	..	६०४
ताद्वोसुवैव (१, १, १०, १ = उ १, १, १६—४, १, १६—११, १, १८— १८, १, १२)	...	...	...
ताद्वोसुवैव (१, १, १२)	...	...	५५५
ताद्वोसुवैव (१, १, १८, १ = उ पवक्षवाजघातये)	...	...	६५८
ताद्वोसुवैव (१, १, १, १ = उ १, १, १८)	..	..	२००
ताद्वोसुवैव (१, १, १, १ = उ ८, १, ७—१२, १, १८)	...	...	५८०
ताद्वोसुवैव (१, १, १२, १ = १, १, १०)	..	...	६८१
ताद्वोसुवैव (१, १, १८, १ = उ पवक्षवाजघातये)	..	..	६५८
ताद्वोसुवैव (१, १, ६, २ = उ १८, १, १५)	..	...	५०१
ताद्वोसुवैव (१, १, १४, १ = १, १, ४—१८, १, ८)	...	...	२०४

[ज]

संज्ञाप्रतीकम्	पृष्ठम्
त्वामिद्विष्वामह (१, १, १९, १ = उ०)	११०
द्विषुतव्यावसा (१, १, २, १ = उ११, १, ११)	०
दुषानउधर् (१, १, ८, २ = पुनातःषीम)	४२
दुषानःप्रज्जमित् (१, २, १७, १ = उ०)	१६१
दुष्पुष्टाठ (१, १, १३, १ = उ त्तवो०)	८२
षीमिभंजनि (१, १, १८, २ = उ १, १, १०-७, १, ८-८, १, ४- १४, १, ११)	५६०
महिहृ इवीतरी (१, १, ११, १ = उ ३, १, १-१९, १, १०-१२, १, १)	५७७
मघे मन्वद् (१, १, ३, १ = उ १. १, २०)	१०२
मलावांशवी (१, १, ११, १ = उ १२, १, १८-१९, १, १-१३, १, ११)	८४
मकुटु मिद्रविषीदेयु (१, १, १३, १ = उ २, १, १८)	४४१
मरुंमुमा (१, १, १४, १ = उ १, १, ७-१०, १, ११)	१०१
महितेपूर्त्तम् (१, १, २१, १ = उ १, १, १५-१३, १, ११)	१८४
मधिलाम् (१, १, ६, १ = उ १, १, ४)	११३
मूलीरधि (१, १, १३, १ = उ १, १, १९-१३, १, ११-१२-१३)	५३४
मूर्धितः (१, १, ८, १ = उ १, १, ६)	११८
मूर्धितोमावो (१, १, ८, १ = उ मूर्धितोमावः)	४०२
नेमिद्वमनि (१, १, १४, १ = उ १, १, १३)	५४१
परिमःमर्षयन्वा (१, १, १, ६ = उ०)	४८०
परिमिषाद्विः (१, १, १६, १ = उ १, १, १५-७, १, ८-१५, १, १०- १६, १, ११-१०, १, १७)	५५०
परिमिषामि (१, १, ४, १ = उ०)	५८८
परिमिषवन् (१, १, ४, १ = उ०)	४८२
पयतेहर्षी (१, १, १९, १ = उ अथापयसदेवयू)	२८८
पयमानविवा (१, १, १०, १ = उ १, १, ८-१५, १, ८-१६, १, १)	५१४
पयमानरसलव (१, १, १, १ = उ १, १, १७)	४८४

मन्त्रप्रतीकम्		पृष्ठम्
पवसानववाववा (३, १, ५, १ = उ ५, १, १०-१५, ३, १०)	..	४८६
पवसानववाववा (१, १, ३, १ = उ ११, १, १३)	... ..	१०
पवसानववाववा (३, १, २, १ = उ ३, १, १०)	.. ..	४८४
पवसानववाववा (१, १, ५, १ = उ ०)	... ..	४०१
पवसानववाववाववा (३, २, २, १ = उ ०)	... ..	५८१
पवसानववाववाववा (३, १, २, १ = उ ३, १, १०)	...	४८३
पवसानववाववाववा (३, १.१०, १ = उ १, २, ८-१५, ३, ८-१६, २, १)		५१३
पवसानववाववाववा (१, १, १६, १ = उ १, १, ८-१३, १, ६-७, १, ८-		...
१०, १, ५-१७, १, ४-४ १, ८-८, १, ७-१०, ३, ३-		...
१३, १, १८)	.. ..	११५
पवसानववाववा (२, १, १, १ = उ ०)	.. ...	१८१
पवसानववाववाववा (३, १, १८, १ = उ ३, १, १३-१४, ८, १, १-२, ६-		...
१५ १, १८-१०-११-१६, १, १०-१, ८-२०, ३, १-		..
२१, ३, २-१९, १, १२)	... ..	६५८
पवसानववाववाववा (३, १, ३, ५ = उ ०)	... ..	४८०
पवसानववाववाववा (३, १, ३, ६ = उ ०)	... ..	५८६
पवसानववा (१, १, १, १ = उ ०)	... ..	१८५
पवसानववाववाववा (३, २, १६, १ = उ ७, २, १-१२, २, १-१५, १, १)		४५८
पवसानववाववाववा (३, २, ८, ३ = उ ०)	... ..	६०८
पवसानववाववा (१, १, १, १ = उ १, १, १८)	... ..	१८५
पवसानववाववाववा (३, १, १२, १ = उ ११, १, १-२)	... ..	५२७
पवसानववाववाववा (१, १, ८, १ = उ १, १, २-२-२, १०-२, १, १-		...
४, १, ४-५-६-६, १, ११-१२-१२-१, २-८, २, १२-१४-		...
१५-८, २, १६-१२, १, १२-१०, १, १२-१०-११, ३, १६-		...
१२, १, ७-१८-२, १५-१६-१५, १, २-४-१६, १, १०-		...
१७, १, १-१६-१८, १, ७-१०-११-१, २-१८, १, २०-		..
३, ११-२०, १, ११-१५-१६-१७-११, ३, ८-१२, ३, ५-		..
८-११, १, ८)	... ..	४१

संज्ञाप्रतीकम्	पृष्ठम्
पुमानोच्चम्रीद् (२, १, १९, १ = उ १, २, १२-१३, २, ११-१२-१३)	५३३
पुमानोच्चव्रीतव (२, २, ४, २ = उ ०)	३८४
पुमानोच्चविरिक्ताधि (२, २, ४, २ = उ ०)	३८४
पुस्तकतन्पुस्तकम् (१, २, १, २ = उ १, १, १८)	१८६
पुस्तकतन्पुस्तकाम् (१, २, १०, २ = उ १, २, ८)	१२५
पुस्तकवाचिध्वजायो (२, २, ८, १ = उ ०)	६०८
पुरोजितीवोच्चमः (१, १, १८, १ = १, १, ११-१२-२, २, १८- ४, १, १९-१४-६, २, ८-३, २, १०-८, २, १५-१६-१०- १०, १, ३-१०-१३, १, ६-१९, १-१२-११-१२-१४- १३, २, ६-२, ६-१६, २, ३-८-८-१६, २, ६-१०, १, २- ४-१०-१०, १, १८-२, १२-१२-११, २, १-४, २- १२, २, ६-०-८-२, १२-१४-१३, १, ८)	...
पूर्वीरिक्ता (२, १, १८, २ = उ १, १, १९-०, १, ११-११, १, २-२, २)	६००
प्रकविद्धव्रीतव (२, २, ४, २ = उ ०)	५८०
प्रतन्वाश्रितोः (३, १, १, २ = उ ८, २, ९)	४०८
प्रतुद्रव (१, १, १०, १ = उ १, १, ४-१८, १, ०)	७८
प्रत्येकजोतु (१, २, ८, २ = उ १, २, ०)	१२२
प्रत्येकद्वया (१, २, १४, १ = उ २१, २, ८-११-१५)	२४०
प्रत्येकमानवन्धि (२, २, ४, २ = उ ०)	५८४
प्रत्येकवाचपन्धि (२, १, १२, २ = उ १, २, १५-०, २, ८-१५, २, १०- १६, १, ११-१०, १, १०)	...
प्रत्येकव्रीतव (२, २, १०, २ = उ २, २, ५)	४६६
प्रत्येकव्रीतव (२, १, ४, २ = उ ०)	४८०
प्रत्येकव्रीतव (१, २, २, १ = उ १, १, १८)	१८८
प्रत्येकव्रीतव (१, २, १२, २ = उ १, २, १२-१३-१४-१५-१६-१७-१८-१९-२०-२१-२२-२३-२४-२५-२६-२७-२८-२९-३०)	१८०
प्रत्येकव्रीतव (१, २, २०, १ = उ १, २, १२-१३, २, १२- ८, १, १२-८, २, १०-१८-११, १, १०-१४, १, १५- ...	...

मन्त्रप्रतीकम्	धृजम्
१८, १, ११-१३-१४-१८, २, १०-११, १, ६)	२०४
प्रसोमासोच्चम्विषुः (१, १, १, १ = उ०)	५८१
प्रसोमासोच्चम्विषुः (१, १, १, १ = उ१, १, १४-११, १, १०)	१८६
प्रसोमासोच्चम्विषुः (१, १, १८, १ = उ१, १, ११-११-६, १, ११-	...
११, १, ११-१४, १, ११-११-१४-१८, १, ११-१८, १, १४-१६)	...
प्राचात्रिण्ड (१, १, १८, १ = उ१, १, ११-४, १, १-०, १, १०-	...
०, १, ११-८, १, १४-८, १, २-१२, १, ४-१४, १, ८-१६, १, ८)	६४८
प्राचीविषुः (१, १, १८, १ = उ१, १, १८-८, १, १-११, १, १०-	...
१६)	५६८
चीवाद्युमे (१, १, ११, १ = उ११, १, १-१)	५२८
प्रज्ञादेवार्वा (१, १, १८, १ = उ१, १, १८-८, १, १-२१, १, १०-१६)	५६६
प्रज्ञावस्त्रायुष्मा (१, १, ६, १ = उ०)	१८
मन्त्राद्युमिभिन् (१, १, १४, १ = उ१, १, ४-१८, १, ८)	१४०
मन्त्रिभिःपवने (१, १, १०, २ = उ१, १, १०-८, १, ४-१६, १, १०)	१४८
मातामूरु (१, १, ०, १ = उ१, १, ४)	११४
मायापत्वा (१, १, ८, १ = उ०)	५१२
मिषं च संवत्सामने (१, १, ०, १ = उ०)	१०४
मिषं चने (१, १, ६, १ = उ०)	१८८
मेधाकार (१, १, ०, १ = उ०)	६००
मोषुत्रज्ञे (१, १, १८, १ = उ१, १, ११-११, १, १)	१६६
मन्त्रोच्चिष्ठसामा (१, १, १८, १ = उ१ चाम्युपारविर्,)	१४०
मन्त्राद्युमे (१, १, ६, १ = उ१८, १, १४)	५०१
मन्त्राद्युमे (१, १, १०, १ = उ१, १, १४-११, १, ४-११, १, ११-	...
११, १, १०-११-११, १, ८)	१०४
मन्त्राद्युमे (१, १, ११, १ = उ१, १, १४-११, १, ११)	१८४
मन्त्रोच्चिष्ठ (१, १, ११, १ = उ१, १, ८)	१२८
मन्त्रिःपरिभिन्ने (१, १, ४, १ = उ०)	१८८

संज्ञाप्रतीकम्		शब्दम्
षडुदीरत (१, १, १४, १ = उ १८, १, ४)	...	६३४
षषावदन्त (१, १, ११, १ = उ १९, १, १८)	..	४९१
षनंयवग्री (१, १, ५, १ = उ ०)	... ..	६०१
षखदन्त (१, १, १८, १ = १, १, ०-११, १, १४)	...	४०४
षखेखठ (१, १, ८, १ = उ १, १, ०)	... ..	९१९
षखेसदीयुजोषावर (१, १, ११, १ = उ ११, १, १-१)	..	५१८
षखेसदीवरेण (१, १, १५, १ = उ ०)	... ..	१४१
षखेष्टष्टयो (१, १, ५, १ = उ १, १, १-१, १, १)	..	९०८
षखेसामग्री (१, १, ५, १ = उ ०)	... ..	१८६
षखिन्विप्रता (१, २, ४, १ = उ १, १, १)	... ..	२०५
षखेतेपीला (१, १, १६, १ = उ प्रवक्ष्यमपुनमम)	... ..	११६
षखेतेसखी (१, १, १, १ = उ ०)	... ..	१८९
षातेनीसाम्यापुषा (१, १, २, १ = उ ०)	... ..	१८६
षावांसनि (१, १, १०, १ = उ ०)	... ..	६११
षाखेधारा (१, १, ६, १ = उ ०)	... ..	६०३
षुद्धकिचरिः (१, १, ११, १ = उ १, १, १०-१०, १, ८)	...	१८१
षुर्वाचन (१, १, १५, १ = उ २१, १, १०-११-११)	...	१४१
षुवद्विष्टा (१, १, ११, १ = उ १, १, ८)	... ..	६३०
षेतेपवित (१, १, ५, १ = उ ०)	... ..	१०१
षेनज्योतीषाथवे (१, १, १८, १ = उ १, १, ६-८, १, ११- १८, १, १८)	... ..	४६८
षेनामवन्ता (१, १, १७, १ = उ १, १, १६-५, १, १६-११ १, १८- १८, १, १८)	... ..	५५६
षोषनिदेववीतये (१, १, ५, १ = उ ०)	... ..	१८७
षीनेवीनेतवखर (१, १, ११, १ = १, १, ८)	... ..	११८
षीजिजाति (१, १, ५, १ = ०)	... ..	६०१

मन्त्रप्रतीकम्	प्रकार	
शोधारथा (१, १, १८, २ = उ पुरीजिती)	...	१२२
शोराभाचर्षबीनां (१, १, १५, १ = उ २, २, १४-०, २, ०-१८, १, १२)	...	५४५
शोदा (१, १, १५, २ = उ सादिठयामदिठया)	...	१०६
शसाब्ःपयसा) २, १, ११, ९ = उ २, १, १-०, १, ६)	...	२२६
राजानावनभिद्रुषा (१, १, ०, २ = उ ०)	...	५०५
राजामेघाभिर् (२, २, २, १ = उ ०)	...	२०८
रावःसमुद्रांशुपुरी (१, २, १४, २ = उ २, १, १०-०, १, १६-८, १, ०- १५, १, १८-१०, १, १०-११)	...	४४४
वयकुला (२, २, १२, १ = उ २, १, १८-४, १, ८-८-१८ २, ०)	...	४२४
वयमुत्तामपूर्व (१, १, २२, १ = उ १, १, १६-११, १, १०)	...	१८०
वयमुत्तामदिद्यौ (१, २, ३, १ = उ १, १, १०)	...	२०१
वरिषोषामभो (१, १, १५, २ = उ सादिठयामदिठया)	...	१०६
वदधपाविता (२, १, ०, २ = उ ०)	...	२००
वाचमहापदी (२, १, ८, २ = उ ०)	...	६११
वानोपज्ज (१, २, ०, २ = उ ०)	...	६०६
वार्धलायव्याभिर् (१, १, १२, २ = उ १, १, १०-१०, १, ८)	...	१८०
विज्जनीडुरिता (२, २, १, २ = उ ०)	...	२००
विष्ठाचिला (१, १, ६, २ = उ १, २, ४)	...	११२
विष्ठाज्जोतिषा (२, १, १२, २ = उ २, १, १०)	...	६८१
विष्ठासादसदंश्रे (२, १, २, ५ = उ ०)	...	६८२
विष्ठाःप्रतना (३, १, १४, १ = उ २, २, १२)	...	५४१
विष्ठाधामामि (३, १, १, ३ = उ ८, ३, १)	...	४८१
वीडुचिदावज्जमुभिर् (१, २, ०, २ = उ ०)	...	२८०
व्यापवस (२, १, १०, १ = उ १, २, १८-०, १, १-२-१-६, १, १- ०, १, १-२-११, १, १४-१५-१८, १, १८- १८-२०, १, १-२, ८-१०)	...	२१२

मन्त्रमतीकम्	वृत्तम्
हृषापुत्रान् (१, १, १२, २ = उ १, १, ८)	६०८
हृषामतीनां (१, १, १०, १ = उ १, १, १०—८, १, ५—१६, १, १०)	१५०
हृषाशोषो (१, १, ११, १ = उ १, १, १—०, १, ६)	१२५
हृषासीम (१, १, २, १ = उ०)	१८०
हृषास्यसि (१, १, ४, १ = उ०)	१८८
हृष्यन्ति हृष्यन् (१, १, २, १ = उ०)	१८८
शंसिदुक्तं (१, १, १, १ = उ १, १, १८)	१८८
शतानीकेष (१, १, १२, १ = उ १, १, १—०, १, ०—११, १, ११—१५)	१२५
शाचीगो (१, १, ५, १ = उ १, १, १—१, १, १)	१०८
शुविःपावक (१, १, १, ० = उ०)	५८६
शुधमन्त्रो (१, १, १६, १ = उ १, १, १०—०, १, १८—१६, १, ४— १०, १, १)	६४१
शुशुतंजतिगुर् (१, १, ८, १ = उ०)	५११
शुशुवेष्टे रिष (१, १, १, १ = उ०)	४८८
शुशुवेष्टे रिषा (१, १, १८, १ = उ १, १, ०—१२, १, १४)	४०४
संस्तुष्टम् (१, १, १, १ = उ०)	१८१
संस्तुतदम् (१, १, १८, १ = उ १, १, ११—०, १, ११—११, १, १—२, १)	१६८
संधानीयोम (१, १, १०, १ = उ १, १, ८)	११६
सन्तुष्टिम् (१, १, १२, १ = उ०)	१२१
सन्तुष्टाय (१, १, ८, १ = उ उवातेजातमन्त्रो)	१२
सन्तुष्टय (१, १, १, १ = उ ११, १, ११)	५
सन्तुष्टयान् (१, १, ५, १ = उ०)	१०१
सन्तुष्टयु (१, १, ४, १ = उ०)	१५
सन्तुष्टयुःशोमने (१, १, १०, १ = उ १, १, ८—१५, १, ८—१६, १, १)	५११
सन्तुष्टयने (१, १, ११, १ = उ १, १, १०—१८, १, १)	१११
सन्तुष्टयान्पत (१, १, १, ६ = उ०)	४८४

मन्त्रप्रतीकम्		पुत्रम्
समुद्रियाचनूत (१, १, १६, १ = उ०)	...	१४६
समुद्रेमासी (१, १, १४, १ = उ१, १, ११)	... ..	४४२
सन्धिद्वीपद्वी (१, १, १४, १ = उ०)	... ..	१४५
सन्धिज्योत्स्ना (१, १, ११, १ = उ१, १, ८-११-१४)	... ..	१२७
सन्धिद्वीपद्वी (१, १, ४, १ = उ०)	... ..	६००
सन्धिद्वीपद्वी (१, १, १६, १ = उ१, १, १५-०, १, ८-१५, १, १०- १६, १, ११-१०, १, १०)	... ..	४५१
सन्धिद्वीपद्वी (१, १, १४, १ = उ१, १, १-४-०, १, १०-८, १, ८- १४, २, २-११, १, १-१०, १, ११-११-११, १, ११)	... ..	४५०
सन्धिद्वीपद्वी (१, १, ४, १ = उ०)	... ..	५८८
सुतपति (४, १, ४, ४ = उ०)	... ..	४८३
सुताद्वीप (१, १, १८, १ = उ१, १, १-४-०, १, १०- ८, १, ८-१५, १, १-१-११, १, १-१०, १, १२-११- ११, १, ११)	... ..	४४८
सुतपति (१, १, १, १ = उ०)	... ..	४८८
सुतपति (१, १, १, १ = उ०)	... ..	६०४
सुतपति (१, १, ११, १ = उ१, १, १-४-०, १, ११- १८, १, १-१०, १, १८-११, १, १५)	... ..	६१८
सुतपति (१, १, १८, १ = उ१, १, १८-८, १, १-११, १, १०-११)	... ..	..
सुतपति (१, १, १८, १ = उ१, १, १०-०, १, ८- ८, १, ४-१५, १, ११)	... ..	५६०
सुतपति (१, १, १०, १ = उ१, १, १०)	... ..	४३८
सुतपति (१, १, ११, १ = उ१, १, १८-४, १, ८-८-१८, १, ०)	... ..	४३५
सुतपति (१, १, १४, १ = उ१, १, ८-८, १, १०-१०, १, १०- ११, १, १०-१, १, ४-१८, १, ८-११, १, ११- १८, १, १५-१६-१८, १, १८-२०, १, १०-११, १, १)	... ..	१०५

संस्कृतश्लोकम्	पृष्ठम्
सादोरित्था (१, १, १५, १ = उ १०, १, ४)	६९६
सासुचःपवते (१, १, १, १ = उ १, १, ४-१६, १, ७)	७६
सद्योदनाप्यायं (१, १, ८, १ = उ ०)	४००
सिन्धुनिघूरम् (१, १, ५, १ = उ ५, १, १०-१६, १, १०)	४६४
सिन्धानोद्येत्तद्विद् (१, १, १, १ = उ ११, १, ११)	७

॥ ॐ नमः सामवेदाय ॥

॥ सामवेदसंहिता ॥

तत्र

॥ उत्तरार्चिकः ॥

॥ अथ भाष्यावतरणिका ॥

वागीशाद्याः सुमनसः सर्वार्थानां सुपक्रमे ।

यं नत्वा कृतकृत्याः स्युस्तं नमामि गजाननम् ॥ १ ॥

यस्य निश्चसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत्—
निर्ममे, तमहं वन्दे विद्यातीर्थ-महेश्वरम् ॥ २ ॥

तत्कटाक्षेण तद्रूपं दधद् बुक्कमहीपतिः ।

आदिशत् सायणाचार्यं वेदार्थस्य प्रकाशने ॥ ३ ॥

ये पूर्वोत्तरमीमांसे ते व्याख्यायातिसङ्गृहात् ।

कपालुः सायणाचार्यो वेदार्थं वक्तुं मुद्यतः ॥ ४ ॥

व्याख्याताहृग्यजुर्वेदौ सामवेदेऽपि संहिता ।

छन्दोभिधाभूद् व्याख्याता व्याख्यास्यत्युत्तराभिधाम् ॥ ५ ॥

छन्दस्त्रैकैकशोऽधीता ऋचः सामोद्भवाय हि ।

स्तोम-निष्पत्तये सूक्तान्युत्तराया मधीयन्ते * ॥ ६ ॥

* छन्दसि पूर्वार्चिकपन्थे एकैकशः ऋचः अधीताः, सङ्गति ममपेक्ष्येति भावः ; तत्र सामोद्भवमात्रं प्रयोजनम्, सामोद्भवस्तु एकस्या ऋचि भवितव्य एव ; परं स्तोम-निष्पत्तित्तु तथा न भवेत् अत इह उत्तरायां सूक्तानि दृष्ट्वा-त्युप पाणि अधीयन्ते ।

स्तोमशब्देनोत्पत्तिषु सोमयागेषु प्रयुज्यमानास्त्रिष्टपञ्च-
 दशादयोऽभिधीयन्ते । अतएव तैत्तिरीयकाः प्रश्नोत्तराभ्या मिद-
 मामनन्ति । तदाहुः—“कतमा वाव तानि ज्योतीषि य एतस्य
 स्तोमा इति ? त्रिष्टपञ्चदशः सप्तदश एकविंश एतानि वाव
 तानि ज्योतीषि यएतस्य स्तोमाः”—इति । छन्दोगाश्च त्रिष्ट-
 दादि-स्तोमानां स्वरूपं ब्राह्मण-द्वितीय-तृतीययोरध्याययोः *
 बहुधा समामनन्ति । ते च बहुभिरवान्तररूपोपेताः समान्नाताः
 स्तोमा नवसङ्ख्याकास्तेषु पूर्वोक्तास्त्रिष्टदादयश्चत्वारः त्रिणव-
 त्रयस्त्रिंशौ त्रिनवसङ्ख्योपेतः स्तोमस्त्रिणवइत्युच्यते । छन्दोमना-
 मका स्तोमास्त्रयस्तेषु चतुर्विंशाख्यस्तोमः प्रथमः । गायत्रीच्छन्द-
 सा चतुर्विंशत्यक्षरोपेतेन मीयतइति छन्दोमः । चतुस्त्रिंशच्चत्वा-
 रिंशाख्यो द्वितीयः । स च त्रिष्टुप्छन्दसा मीयते । अष्टाचत्वारिं-
 शाख्यस्त्रितीयः । सोऽपि जगतीच्छन्दसा मीयते ॥ नन्वद्य ये
 इयान्नातलक्षणोपेतेभ्यस्त्रिष्टदादिभ्योऽष्टादश-नवदशादि-नामका
 बहवः स्तोमा विद्यन्ते । तथाच तैत्तिरीयकाः केषुचिदिष्ट-
 कोपधान-मन्त्रेषु देवतावद्रूपेष्टकात्व-त्रिवक्षया तान् स्तोमा-
 नामनन्ति—“आशास्त्रिष्टद्वान्तः पञ्चदशो व्योम सप्तदशः । प्रतू-
 र्तिरष्टादशस्तपोनवदशोऽभिवःस्रस्त्रविंशो धरुण एकविंशो वर्चा-
 द्वाविंशः सन्भरणस्त्रयोविंशो योनिश्चतुर्विंशो गर्भः पञ्चविंश
 भोजस्त्रिणवः ऋतुरेकविंशो ब्रह्मस्य विष्टपश्चतुस्त्रिंशो नाकषट्
 त्रिंशोऽभिवर्त्तोऽष्टचत्वारिंशः”—इति । एवन्तर्हि सन्धेव बह्वनि

* ताच्छ्रमशास्त्राक्षरस्येति ।

स्तोमान्तराणि तेषां लक्षणानि तु ब्राह्मणान्तरानुसारेण सूत्र-
कारैर्युत्पादितानि ॥ ते च स्तोमाः सर्वेऽप्याग्न्यष्टादि-स्तोत्रे-
षूपयुक्ताः “पञ्चदशान्याग्न्यानि, सप्तदशानि पृष्ठानि”—इत्यादि-
श्रुतिभ्यः स्तोम-विषयाः स्तोत्रविषयास्तन्निष्पादक-साम-विषयाश्च ।
सर्वेऽपि विचारा अस्माभिश्चन्द्रोभ्याख्यानावतारवेलाया मेव
जैमिनीयान्यधिकरणान्युदाहृत्य प्रदर्शिताः * ॥ किं बहुना “एकं
साम तृचे क्रियते स्तोत्रियम्”†—इत्यादि-वचनैः स्तोत्रनिष्पाद-
कस्य साम्नस्तृचप्रगाथादि-रूपाणि सुक्तान्याश्रयत्वेनोत्तराख्ये
संहिता-ग्रन्थे समान्नातानि । स च ग्रन्थ एकविंशति-सङ्घातै-
रध्यायै रूपेतः ‡ ॥

* १ भा० १० पृ०—१८ पृ० ग्रहव्यम् ।

† ग्रहव्योऽध्यायः १ भा० १० पृष्ठे ।

‡ मूलपुस्तकस्य तु अध्यायसङ्ख्या नवैव दृश्यते, परं सति तत्र प्रत्यध्यायसङ्ख्या-
ध्यायः अध्यायद्वयेऽर्द्धाध्यायद्वयश्च, पदप्रत्ये च तथा, विवरणादानयेव मेव । सायणमते
तु अर्द्धाध्यायान्तरीकारस्तथैकविंशतिम् सुक्तमिति । अध्यायेति अथकारश्च साय-
णोय एव, वस्तुतः सामवेदे प्रपाठकत्वव्यवहारएव सर्वमूलपुस्तक-पदपुस्तक-मानपुस्तकादौ
विवरककारमते च प्रसिद्धः ।

तच्च, प्रथमाध्यायस्य प्रथमखण्डे, *

प्रथमसूक्ते तृचे, येयसृक् प्रथमा

सैव साम्नायते—

^{१ १} उपसमैगायतानरःपवमानायेन्दवे ।

^{१ १ १ १} अभिदेवा^{१ २} इयक्षते ॥ १ ॥ †

हे “नरः” नेतारः ! यन्नस्य, “देवान्” इन्द्रादीन् “अभि इयक्षते” आभिमुख्येन यष्टु मिच्छते “पवमानाय” चरते “असमै” अभिषूयमाणाय “इन्दवे” सोमाय “उप गायत” उपगानं कुरुत ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

^{१ १ १ १ १ १} अभितेमधुनापयोथर्वाणोअग्निश्रयुः ।

^{१ १ १ १ १ १ १} देवन्देवायदेवयुः ॥ २ ॥

हे सोम ! “ते” तव “देवं” देवनशीलं “देवयुः” देव-कामं रसं ‡ “देवाय” देवनशीलायेन्द्राय “मधुना” ¶ “पयः” गन्धेन

● अत्र ग्रन्थे अष्ट-अवहारोऽपि सायणेनाविष्कृतः ।

† इयमेव सृक् अथैव प्रपाठके द्वितीयाहोऽपि दृश्यते (१८, १) ।

‡ ‘देवयुः देवान् युनक्ति यः सोमेन स देवयुः’—इति वि० । ‘देवयवः’—इति ऋत्विक्प्रामद्य अष्टमं नैषष्टकम् (१, १८) ।

¶ ‘मधुना साधुना’—इति वि० ।

पयसा * “अथर्वाणः” ऋषयः † “अभ्यशिश्रयुः” अभ्यशिश्रयन्
समकुर्वन्वित्यर्थः ‡ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ २ ४ ३ १ २ २ १ २ २
सनःपवस्वशङ्खवेशञ्जनायशमर्वते ।

१ २ १ १ १
शंराजन्नीषधीभ्यः ॥ ३ ॥ १ ॥

हे “राजन्” दीप्यमान सोम ! “सः” प्रसिद्धस्त्वं “नः”
अस्माकं § “गवे” ॥ “शं” सुखं “पवस्व” चर + “जनाय”

● ‘पयः प्रथमेकवचनमिदं तृतीयेकवचनस्य स्थाने द्रष्टव्यम् । पयसा सोम-
मिश्रणं कुर्वन्ति’—इति वि० ।

† ‘सोममिश्रणं कुर्वन्ति के ? अथर्वाणः ऋषिजः । अथवा अथर्वा नाम ऋषिः
आक्षीपान् पुत्रपौमाननुशास्ते—हे अथर्वाणः !’—इति वि० ।

‡ ‘अभ्येत्यय मुपसर्गः अशिश्रयुरित्याख्यातेन सद्य सम्बन्धयितव्यः । अभ्यशिश्रयु
=आभिमुञ्चेन ते तव अशिश्रयुः=मिश्रणं कृतवन्तः’—इति वि० ।

§ रतासिचक्ष्वः—ऋग्वेदे ६, ७, ३६, १-२-३ अपि दृश्यन्ते । आसा ऋषि-
सन्देशस्य—‘असितः काश्यपो देवलो वा’—इति ऋषि नै० । दैवत-सन्देशोऽपि
वशा—‘उत्तरासु रक्षसासाद्याश्च देवताः । पूर्वोक्ता ऋषु ता रवीत्तरासूपासौ च-
क्षुषाः । सौम्याः स सोमः पार्थिवः’—इति दैवत-नै० ॥

§ ‘नः अस्मभ्यम्’—इति वि० ।

॥ ‘वतुषोऽकवचनमिदं वञ्जवचनस्य स्थाने द्रष्टव्यम् । गोभ्यो वञ्जभ्यः’—इति वि० ।

+ ‘पवस्व शङ्खस्व’—इति वि० ।

पुत्राय च * “शं” पवस्व “भवते” अष्टाय † च “शं” पवस्व
 “सोषधीभ्यः” च ‡ शम्पवस्व ॥ ३ ॥ १

॥ यज्ञायज्ञीयम् ॥ ^{४ ३ २} उपाऽप्रसूँ । ^{४ २ ४२} गाश्याशताना

^५ राः । ^{२ १ २ २} पाश्वामाशना । ^{१ २} यारशषा । ^१ ऊम्नायि । ^{२ २} दाशवा

यि । ^१ आभिदेवाः ^{२ २} इयारक्षताउ ॥ ^१ ते (१) ॥ ^२ आ । ^{१ २} भित्ते

^{२ १ २ २} मा । ^१ धूनापाश्याः । ^{१ २} आथाशर्वा । ^२ णीशारशषा । ^१ ऊ

^{२ २} म्नायि । ^१ आश्यूः । ^{२ २} दायिवन्देवायदाश्रिवयाउ ॥ ^१ यू(२) ॥

^१ साः । ^१ नःपवा । ^{२ १ २ २} स्वाशशाङ्गाश्रवायि । ^१ शञ्जाराशना । ^{१ २} य

^२ शाश्रमा । ^१ ऊम्नायि । ^{२ २} वाश्रतायि । ^{१ २ २} शाश्रराजज्ञोषधा

^{१ २ २} श्रियिभ्यश्चाउ ॥ (३) ॥ ११ ण ॥ १

* ‘शं जनाय सुखं अस्मिन्जनाय’—इति वि० ।

† ‘शं भवते यजमानजनाय’—इति वि० ।

‡ ‘सोषधीभ्यः त्रीषि-सव-तिस्र-भाषादिभ्यः’—इति वि० ।

॥ सामेदमूहमानस्यैकविंशप्रपाठक-प्रथमार्धे स्यैकाहम् ।

अथ द्वितीयदृष्टे—प्रथमा ।

१ २   ३ १ २ ३ १ २   ३ १
द्विद्युतत्या रुचा परिष्टोभन्त्या कृपा ।

१ २   ३ १   २ २
सोमाः शुक्रागवाशिरः ॥ १ ॥

“द्विद्युतत्या रुचा” अतिशयदीप्त्या “परिष्टोभन्त्या” परितः
शब्दायमानया “कृपा” धारया च युक्ताः “सोमाः” “गवाशिरः”
गवाशिराः भवन्ति गव्येन पयसा मिश्रिता भवन्ति इत्यर्थः* ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१   २ ३ १ २ ३ १   २ २ ३ २ २
द्विन्वानो ह्येतृभिर्हित आवाजं वाज्यक्रीत् ।

१ २   ३ १ २
सोदन्तो वनुषीयथा ॥ २ ॥

“वाजी” बलवान् सोमः “हेष्टभिः” प्रेरकैः स्तोत्रभिः †
“द्विन्वानः” स्तोत्रैः स्मर्यमाणः “हितः” अभीष्टकारी सन् “वाजं”
यागाख्यं युद्धम् “आ अक्रीत्” आक्रामति । तत्र दृष्टान्तः—

* “द्विद्युतत्या देदीपमानया रुचा । परिष्टोभन्त्या परितः समन्तात् सोभन्त्या
पुनः पुनः सोमः अभ्यासः अभ्यस्यमानया । कृपा कान्ध्या । सोमाः शुक्राः शुक्रवर्षाः ।
कृचं शुक्रवर्षां भवन्ति ? गवाशिरः कारुणे कार्यवदुपचारः गोशौराशिरः । आशिरं
मित्रम् ॥”—इति वि० ।

† “प्रचेतारं जम्बूं प्रेरकम्”—इति ह० आ० २, १, ५, १ सा० ब्रह्मण्
(१ भा० ५८१ प०) ।

यथा “वनुषः” हन्तारो भटाः * “सोदन्तः” युवं प्रविशन्तः
आक्रामन्ति तद्वदित्यर्थः ॥ ३ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
ऋधक् सोमस्वस्तये सञ्जग्मानो दिवा कवे ।

१ २ ३ १ २ ३ २
पवस्व सूर्योद्दिशे ॥ ३ ॥ २ ३

हे “सोम” ! “कवे” क्रान्तदर्शिन ! “सूर्यः” सुवीर्यः वा त्वं
“ऋधक्” ऋध्रुवत् । तथाच यास्कः—“ऋधगिति पृथग्भाव-
स्यानुप्रवचनं भवत्यथाप्युधीत्यर्थे दृश्यते (निरु० नै० ४, २५)”—

* “बहुषति”—इति ऋध्रुवतिकर्मसु षट्सं नैषष्टकम् २. १२ । “बहुषति-
र्हन्तिकर्मानवगतसंस्कारो भवति ‘बहुषामबहुषत’ इत्यपि निगमो भवति”—इत्यादि
निरु० नै० ४, २ ।

† ‘दिवानः नीषमानः पीयमानो वा । कैः सेतुभिः ? चरत्स्वभावेर्द्धलिम्भिः
आ वाजम् । आ शब्दः उपसर्गः । आक्रमोदित्याख्यातेन सम्प्रत्ययितयः आसिमुष्णेन
आक्रमोत् वाजं वाजो वाजमन्नं, पशुपुरोडाशादि-लक्षणात्स्य स्त्रानो षषवा वाजं
द्रोणकलशम् आक्रमोत् सोमः । कथमाक्रमोत् ? सीदन्तो बहुषो यथा । सीदन्तः
उपविशन्तः बहुषः मनुष्यः एकवचनमिदं बहुवचनस्य स्थाने द्रष्टव्यम् । बहुषाः
मनुष्याः उच्यन्ते । यथा उपविशन्तो मनुष्याः आसनं माक्रमन्ति तद्वत् द्रोणकलशं
सोमः’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ७, १, ४१, १-४५ । ऋ० “कश्यपो मारोषः” इति ऋषि-ने० ।
अन्वो देवते पूर्ववत् ।

¶ ‘सूर्यः इमे, सूर्यः (इव शब्दं माह्वयते । इमे इर्भनाथ । यथा सूर्ये उदेति
विश्वस्य जगतो इर्भनाथ तद्वत् जमपि पवसेत्यभिप्रायः’—इति वि० ।

इति । “सञ्जग्मानः” सङ्गच्छमानः “स्वस्तये” “दृशे” दर्शनाय
 “दिवा” दिवः विभक्तिव्यत्ययः* ॥ “पवस्व”-“क्षर”-“दिवा-
 कवे”-“दिवाकविः”-इति पाठौ ॥ ३ ॥ २

॥ यज्ञायज्ञीयम् ॥ ^{४ ३} द्वाऽपुयिद्यु । ^{४ १ ४२ ४} ताश्तीश्यारूचा ।

^{१ १ २ २} पाश्रायिष्टोश्भा । ^{१ २} ताश्चा । ^१ ऊम्नायि । ^{१ १} कार्ष्णा ।

^{१ २} सोमाःशुक्रागवारशिराउ ॥ ^{१ २} रा(१)श्यायि । ^{१ २ २ १} न्वानोहोतृ

^{१ २} श्भायिर्चाश्रयिताः । ^{१ २} आवाश्जम् । ^{१ २} वाजाश्श्या । ^१ ऊ

^{१ १} म्नायि । ^{१ २} काश्मीत् । ^{१ २} सायिदन्तोवनुषोश्श्याउ ॥ ^१ था(२)

^{१ १ २} ऋ । ^{१ १ २ २} धक्सोमा । ^{१ २} स्रश्वास्ताश्यायि । ^{१ २} सञ्जाश्म्मा ।

^२ नोदाश्श्रिया । ^{१ १} ऊम्नायि । ^{१ २} काश्वायि । ^{१ २} पावस्वहरियोर्

^{३ २} दृशाउ (३) ॥ १२ ॥ [१]२

* “दिवा कवे सङ्गच्छमाने च मेधाविन् !”-इति वि० ।

+ क० मा० २१ प्र० १ ख० १२ पा० ।

द्वितीय-दृष्टे—प्रथमा ।

११   १२ १   १२
पवमानस्यतेकवेवाजिन्सर्गाभस्यस्यत ।

११ ११ ११ ११
अर्वन्तो नश्रवस्यवः ॥ १ ॥

मार्जनप्रसङ्गादाह—हे “कवे” क्रान्तप्रश्न । हे “वाजिन्”
अश्ववन् सोम ! “पवमानस्य” दशापवित्रेषु पूयमानस्य “ते”
तव “सर्गाः” सृज्यन्ते इति सर्गा धाराः * । कीदृशः ?
“श्रवस्यवः” [“हृन्दसि परेच्छायां क्वप् (३,१,प्वा०) यष्टृणा मरुं
कामयमानास्वदीया धारा “अस्यस्यत” विसृजन्ति निर्गच्छन्ती-
त्यर्थः । तत्र दृष्टान्तः—“अर्वन्तो न” यथा अश्वा मन्दुरातो निर्ग-
च्छन्ति तद्वत् पवित्राग्निः सरन्तीत्यर्थः † । प्रयोगापेक्षं चात्र धा-
रा-वाहू स्वम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१२ १२ १२ १२ १२ १२ १२ १२ १२ १२
अच्छाकोशमधुस्युतमस्यं वारे अश्वये ।

१२   १२ १२
अवावशन्तधीतयः ॥ २ ॥

धारानिर्गमनप्रसङ्गादभिधीयते—“मधुसुतं” मधुररसस्य
आवयितारं चारयितारं “कोशं” द्रोणकलशम् “अच्छं” अभि-

* ‘सर्गाः उदकस्य अन्वोन्मरुत्स्यः सङ्गाताः’—इति वि० ।

† ‘अर्वन्तः यजमानाः’—इति वि० ।

लक्ष्यः “अव्यये” अवि-स्वभूते “वारे” बाले दशापवित्रे “असृष्टं”
 सोमाः ऋत्विहिरभिरप्यन्ते [सृजेः कर्षाणि तिङ्ङातिङो भव-
 न्तीति टेरमादेशः] । किञ्च । “धीतयः” [अङ्गुलि नामैतत् १
 धयन्ति पिबन्त्याभिरिति] अस्मदीया अङ्गुलयः “अवावयन्त”
 तान् सीमान् न पुनः पुनर्माजनाद्यं कामयन्तेः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५
 अच्छासमुद्रमिन्दवोस्तङ्गावो न धेनवः ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५
 अगमन्तस्ययोनिमा ॥ ३ ॥ ३ ॥

“इन्दवः” चरन्तः सीमाः “समुद्रं” सीमाना मेकत्रैव सङ्ग-
 मनस्थानं द्रोणकलशम् “अच्छ” अभि गच्छन्ति । तत्र दृष्टान्तः
 —“धेनवः” पयः-प्रदानेन जनानां प्रीणयित्रो नवप्रसूतिका
 गावः “अस्तं” गृहं यथा अभि गच्छन्तीति तद्वत् § । किञ्च ते

● ‘अच्छ आगुम्’—इति वि० ।

† ‘धीतयः’—इति अङ्गुलिनामस्य सप्तमं नवष्टकम् १, ५ ।

‡ ‘धीतयः धीतिः बुद्धिः बुद्धिमत्तः सोमाः । अथवा अवावयन्त कामयन्तु
 के धीतयः ऋत्विजः, किं कामयन्त ? सोमस्य पावनं द्रोणकलशममनसं’—इति वि० ।

§ अ० वे० ७, १, ८, ५—८, १, १ । अ० “नेस्थानसा आङ्गिरसः”—इति
 ऋषि ने० ।

§ ‘कथमागुम् ? अस्तं गावो न धेनवः । अस्तमगवाले गावो न शब्द उपरिष्टा

सीमाः “ऋतस्य योनिं” सत्यभूतस्य यज्ञस्य* योनिं स्थानम् “आ”
 अग्नन्” आभिमुख्येन गच्छन्ति । [गमेलुङि सिचो लुकि
 उपधालोपः ॥ ३ ॥ ३

४ ३ २ ४ २ ४ २ ३
 ॥ यज्ञायज्ञीयम् ॥ पवाऽपुमा । नाऽस्याऽतेकावायि ।
 २ १ २ १ १ २ १ २ २
 वाऽजायिन्साऽर्गाः । आऽऽसा । ऊम्नायि । चाऽता ।
 १ २ १ २ १ २ १ २
 आर्वन्तो नश्रवाऽस्यवाउ ॥ वा(१)आ । च्चाकोशाम् ।
 २ १ २ १ १ २ २ १ १
 माऽधूश्चूऽताम् । असाऽर्ग्रम् । वारेऽऽत्रा । ऊम्नायि
 २ २ १ २ २ २ १ २
 व्याऽयायि । आवावशन्तधाऽयितयाउ ॥ या(२)आ ।
 १ २ १ २ २ १ २ २
 च्चासम् । द्राऽमायिन्दाऽवाः । अस्ताऽऽङ्गा । वीनाऽ
 २ १ २ २ १ २ २
 श्धे । ऊम्नायि । नाऽवाः । आगमन्वृतस्ययोऽनिमाउ ।
 १ १ १ १
 वाऽऽपु(३) ॥ १३ ॥ [१]३

दुपसार्थीयः गावः इव धेनवः यथा अक्षमनकाले वक्ष्यामतिथन्ति स्तोत्रा-
 दृढाः—इति वि० ।

* ‘ऋतस्य यज्ञस्य प्रजापते री’—इति वि० ।

† ज० मा० २१ प्र० १ अ० १२ सा० ।

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य प्रथमस्याध्यायस्य

प्रथमः खण्डः * ॥ १ ॥

● 'व्योतिष्टोमिकं बह्विष्यवमानं समाप्तम्'—इति वि० । "तद्विदं सूक्तमथ-
मानसाध्वं श्लोमं बह्विष्यवमानमित्युच्यते । तदावस्थिताना मृषां पवमानार्थत्वाद्
बहिःसम्बन्धात्"—इति मी० ६० जे० ५० ६ अध्या० ४ पा० १ अधि० । न चत्विदं
श्लोकम् इतरश्लोकवत् सदोनामकस्य मण्डपस्य मध्ये शौदुम्बराः सन्मशाद्याः सन्निधौ
प्रयुज्यते किन्तु, सदसो बहिः प्रसर्पद्भिः प्रयुज्यते । 'बह्विष्यवमान'-नाम वेदो, यत्र
स्थितं तद्बह्विष्यवमाननामनवक्-साध्य-विश्वामित्रोमपाठपूर्वकं मार्जनं भवति ; 'सा तु
उदम्भानामशालान्मृत-सदोमण्डपात् पश्चिमस्याः प्राचीनवंशानामशालान्मृते-
ष्टिकवेदेवतरती विद्यते, अथ च बह्विष्यवमानस्य प्रकृतियागेऽग्निष्टोमादौ विष्टना-
मकः श्लोमो भवति, एतद्विधायकं ब्राह्मणवाक्यं ताच्छादितौषप्रपाठकारभे एव
अण्डप्रयागकं द्रष्टव्यम्—'तिष्ठभ्यो विष्टरोतोत्यादि' । अथ च विष्टुतिवयमसि
उद्यतौ, परिवर्तिनी, कुलायिनीति; ताश्च तत्रैव स्फुटाः । विष्टुतियागेऽग्नि-
रादादिवचैव एकविंशति-श्लोमा विहितः । बह्विष्यवमाने चात्र आद्यतमाना-
भावात् त्रिषु तृचेष्ववस्थिताभिर्नवमिच्छन्निमरेकविंशतिश्लोमपूरणाभावात् तत्पूरणाय
चत्वारश्लुवा आगमयितव्याः, त्रिष्वश्लोमपूरणाय षट् तृषाः, चत्विंशत्श्लोमपूरणाय
चाष्टौ तृषाः । अत्रागमने च मानम्—“नीषि च वै यज्ञस्योदराणि मायत्री”—
इत्यादि ताच्छा-सप्तम-तृतीये द्रष्टव्यम् । आगन्तुनाश्च तासा मन्ने निवेशः । द्वादशाहे
तु मध्ये एव निवेशः । तद्विचारश्च शोमांसाधिकरणमाज्ञायाः पञ्चम-तृतीयस्य
चतुर्थे द्रष्टव्यः । प्राकृतानां बह्विष्यवमानगतानां त्रयाणां तृषानां श्लोविथोऽनुकूपः
पर्याप्तश्चेति यथा क्रमं नीषि नामानि । अत्र मानम् ताच्छा-कादशश्लु "श्लो-
थानुरूपौ तृचौ भवतः"—इत्यादि । जवामयनादिषु सत्रेषु पूर्वं चतुर्भिरामिन्नविकैः
चतुर्विंशत्यज्ञानि भवन्ति तत एकेन पृष्टा-षड्द्वेन मासः पूर्यते, तत्र प्रथमाधः
विष्टुश्लोमसाध्वः अतोऽद्यं श्लोमः पृष्टा इत्युच्यते । किञ्चेदमेकपञ्चाधिकविंशत-
दिनसाध्वेषु सत्रेषु—पञ्चविंशदिने, पञ्चपञ्चाशदिने, पञ्चाशोतिदिने, पञ्चदशाधिक-
शततमे दिने, पञ्चचत्वारिंशदधिकशतदिने, कमसप्तत्यधिकशतदिने, नवत्यधिक-
शतदिने, एकादशाधिकद्विशतदिने, एकचत्वारिंशदधिकद्विशतदिने, एकसप्तत्य-

द्वितीयखण्डे,

प्रथमलक्षे—प्रथमा ।

१ १ १ २   २ १ २   १ २ १ १ २
 अग्न्यायाहिवीतये गृणानो हव्यदातये ।

१ २ २   २ १ २
 निहोतासस्त्रिबर्हिषि ॥ १ * ॥

हे “अग्ने” अङ्गनादिगुणविशिष्टं । त्वम् “आयाहि” अस्मद् यज्ञं प्रत्यागच्छ । किमर्थम् ? “वीतये” हविषां चरुपुरोडाशादीनां भक्षणाय । कौटुशः सन् ? “गृणानः” अस्माभिः स्तूयमानः [व्यत्ययेनः कर्मणि कर्त्त-प्रत्ययः] । पुनश्च किमर्थम् ? “हव्यदातये” देवेभ्यो हविःप्रदानाय । आगत्य च “होता” देवानां माह्वता सन् “बर्हिषि” आस्तीर्षे दर्भे “निषत्वि” निषीद [सदेः छान्दसः शपो लुक् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ २ १ २   २ १ २
 तन्त्वासमिङ्गिरङ्गिरोघृतेनवर्द्धयामसि ।

२ १ २
 बृहच्छोषायविष्टय ॥ २ † ॥

घिकद्विभ्रतदिने, एकाधिकविभ्रततमे च दिने विनियुज्यते—इति दिक् विश्वरक्त, माखे चतुर्थप्रपाठकादिके ।

* अ० आ० १, १, १, २ (१भा० २५ पृ०) = अ० वे० ४, ५, २२, ४ ।

† अ० वे० ३, १ = अ० वे० ४, ५, २३, १ ।

हे “अङ्गिरः” अङ्गनादिगुणयुक्त ! अङ्गिरसः पुत्र वा
 अग्ने ! “तं” पूर्वोक्तगुणं “त्वा” त्वां “समिद्धिः” समिद्ध न-हेतुभिः
 दाहभिः “घृतेन” आग्नेन च “वर्द्धयामसि” वर्द्धयामः । अतो
 हे “यविष्ठ” युवतमाग्ने ! * “बृहत्” महत् अत्यन्तं “शीघ्र”
 दीप्यस्व ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ २ ३ २ १ २

सनःपृथुश्रवाय्यमच्छादेवविवाससि ।

१ १ २ ३ १ २

बृहद्गसुवीर्यम् ॥ ३ ॥ ४ ॥ ‡

हे “देव” द्योतमानाग्ने ! स पूर्वोक्तगुणस्त्वं “पृथु” विस्तीर्णं
 “श्रवाय्यं” श्रवणीयं प्रशस्यं “बृहत्” महत् “सुवीर्यं” शोभन-
 वीर्योपेतं धनं “नः” अस्मान् ॥ “अच्छ” § “विवाससि” अभि-
 गमय + । अत्र वाजसनेयकम्—“अच्छादेवविवाससीति तन्नो
 न्निमयेत्येवैतदाहेति ॥ ३ ॥ ४

* ‘यविष्ठः’ अतिशयेन बलवान्—इति वि० ।

† ख० वे० ४, ५, २२, २ ।

‡ इदमाग्नेय माव्यम् ।

§ ‘नः’ अस्मान्—इति वि० ।

§ ‘अच्छ आसुम्’—इति वि० ।

+ ‘विवाससि . . . दीप्तिं करोषि’—इति वि० ।

“नमोवृधा” नमसा हविलक्षणेनाग्नेन स्तोत्रेण वा वर्षमानौ* ।
 “द्राघिष्ठाभिः” अत्यन्तदीर्घस्तुतिलक्षणाभिर्युक्तौ युवां “दक्षस्य”
 दक्षते समर्थो भवत्यनेनेति दक्षं धनं बलं वा तस्याः “मङ्गा”
 महत्वेन “राजयः” ईश्याथे † ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ ३ १ १ ३ १ २ ३ १ १
 गृणानाजमदग्निनायोनावृतस्यसौदतम् ।

३ १ २२
 पात॑सोमवृतावृधा ॥ ३ १ ॥ ५ ‡

हे मित्रावरुणौ ! “जमदग्निना” एतन्नामकेन महर्षिणा
 यद्वा जमदग्निना प्रज्वलिताग्निना विश्वामित्रेण “गृणाना”
 स्तूयमानो युवां “ऋतस्य” मङ्गस्य “योनी” देवयजनाख्ये देशे
 “सौदतं” उपविशतं “ऋतावृधा” ऋतस्य कर्मफलस्य वर्षयि-
 तारौ युवां + “सोमं” “पातम्” अस्माभिरभिषुतम् सोमं
 पिबतम् ॥ ३ ॥ ५

* ‘नमस्कारेवृद्धौ’—इति वि० ।

† ‘दक्षस्य ऋषेः ऋषया दक्षो यजमान उच्यते तस्य यजमानस्य बलेन दौषमानेन
 —इति वि० । दक्ष इति बलनामस्य तयोदकं नैवष्टुक् १, ९ ।

‡ ‘राजयः दौषयः’—इति वि० ।

¶ ॥ वे १, ४, ११, ० ।

§ इदं नैवानुक्तं भाष्यम् ।

+ ‘ऋतावृद्धौ यज्ञेन वर्द्धितौ’—इति वि० ।

(३)

द्वितीये ढचे—प्रथमा ।

१ २   ३ ४ ५   ६ ७ ८ ९   १० ११ १२
 आयाहिसुषुमाहितइन्द्रसोममिवाइमम् ।

१७ १ १ १ १ १ १
 एदम्बर्हिःसदोमम ॥ १ * ॥

हे “इन्द्र” ! त्वम् “आ याहि” अस्मद्यन्नं प्रत्यागच्छ, वयं “ते” त्वदर्थं “सुषुमा हि” सोम मभिषुतवन्तः खलु तम् “इम्” अभिषुतं सोमं त्वं “पिब” त्वदर्थं “मम” यमिदं “बर्हिः” वेद्या मास्तीर्षं दर्भम् “आ सदः” आसीद अभि निषीद ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २   ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९   १० ११
 आत्वाब्रह्मयुजाहरिवहतामिन्द्रकोशिना ।

१ १ १ १
 उपब्रह्माणिनःशृणु ॥ २ † ॥

हे “इन्द्र” ! “ब्रह्मयुजा” ब्रह्मणा मन्त्रेण युज्यमानो “कोशिना” कोशिनी केशवन्तो “हरौ” हरणशीलो वा अश्वौ “त्वा” त्वाम् “भवहताम्” अभि प्रापयताम् । त्वं चास्मद्यन्नं सुपेत्य “नः” अस्माकं “ब्रह्माणि” स्तोत्राणि “शृणु” सम्यक् चित्ते धारय ॥ २ ॥

● अ० आ० १, २, ५, ७ (१ मा० ४१० पृ०) = अ० वे० ६, १, ११, १ ।

† अ० वे० ६, १, ११, १ ।

अथ तृतीया ।

३ १ २   ३ २ ३ १   २ ३ २ १   ३ १ २
 ब्रह्माणस्त्वायुजावयं सोमपामिन्द्रसोमिनः ।

३ १ २
 सुतावन्तो हवामहे ॥ ३ * ॥ ६ †

हे “इन्द्र” “ब्रह्माणः” ब्रह्मणा वयं त्वां “त्वायुजा” योग्येन स्तोत्रेण “हवामहे” आह्वयामहे । कथञ्चूतम्? “सोमपां” सोमस्य पातारम् । ईदृशा वयं “सोमिनः” सोमयुक्ताः “सुतावन्तः” अभिषुतैः सोमैरुपेताः ॥ “ब्रह्माणस्त्वायुजावयं”—“ब्रह्माणस्त्वावयं युजा”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ ६

चतुर्थं ढचे—प्रथमा ।

१ २   ३ १ २   ३ २ ३ २ ३ ३   १ २
 इन्द्राग्नीभागतं सुतङ्गीर्भिर्नभोवरेस्यम् ।

३ १ २   ३ २ ३ २
 अस्यपातन्धियेषिता ॥ १ ‡ ॥

इन्द्रश्चाग्निश्च “इन्द्राग्नी” वा देवौ § “सुतम्” अभिषवा-

* ऋ० वे० ६, १, २२, २ । † इदं मैत्र नाभ्यम् ।

‡ ऋ० वे० ७, २१ = ऋ० व० ३, १, ११, १ । ऋ० “विश्वामित्रो गाधिनिः”—इति ऋषि-नै० । दे० ‘इन्द्राग्नी इन्द्राग्निम्’—इति देव-नै० । इ० गाधवो । एव-मेवान्वीतरत्न इषीः ।

¶ इ० आ० ३, २, ४, ८ = ऋषि तु १, १, ७, १ = १, १, ७, २ = १, २, ८ = १, २, ८, २ = ३, १, ८, १ = ३, २, १०, १—इति सप्तसु ऋषु ब्रूयते ‘इन्द्राग्नी’ ।

§ “अथास्य संस्रविका देवाः—अग्निः सोमो वरुणः पूषा वृषस्पति र्षभ्यस्पतिः पर्यतः कुन्धो विश्वं वाङ्मुः”—इति निघ० इ० १, १० ।

दिभिः संस्कारैः संस्कृतम् अतएव “वरेण्यं” वरणीयं सम्भज-
नीय मिमं सोमं प्रति “गोभिः” अस्मदीयाभिर्वाग्भिराहुतौ सन्तौ
“नभः” नभसः स्वर्गास्थ्यात् स्थानात् “आगतम्” आगच्छतम् ।
आगत्य च “धिया” अस्माभिः क्रियमाणेन कर्मणा “इषितौ”
इषितौ प्रेरितौ युवाम् “अस्य” इमं सोमं “पातं” पिबतं ।
यद्वा “धिया” अस्मदीयया बुद्ध्या इषितौ प्राप्तौ * अस्मद्भक्त्या
प्रेरितौ युवा मिमं सोमं पिबतम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २   ३ १   २ २ ३ १   २ १   ३ १ २
इन्द्राग्नीजरितुःसचायज्ञोजिगतिचेतनः ।

३ १ २   ३ २   ३ २
अयापातमिमं चतुतम् ॥ २ ॥

हे “इन्द्राग्नी” “जरितु” स्तोतुः‡ “सचा” स्वर्गादिलक्षण-
प्राप्तौ सहायभूतो “यज्ञः” ज्योतिष्टोमादि-यज्ञ-साधनभूतचेतनः
इन्द्रियाणां चेतयिता आध्यायनकारी सन्नसौ सोमः “जिगति”
युवा मभिगच्छति॥ “अया” अस्मदीयया स्तुतिलक्षणया अनया
वाचा आहुतौ सन्तौ युवां “चतुतम्” अभिषवादि-संस्कारोपेतम्
“इमं” “पातं” पिबतम् ॥ २ ॥

* “इषता इषु इच्छायाम् इच्छन्त्या”—इति वि० ।

† अ० वे० ३, १, ११, २ ।

‡ ‘जरितुः स्तोतुः उद्गतुः’—इति वि० ।

॥ ‘जिगतिं प्राचति चेतनः सुप्तोपमानं मिदं चेतनं इव’—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
इन्द्रमग्निर्विष्कदायज्ञस्यजूत्यावृणे ।

१ २ ३ १ २
तासोमस्येष्टम्यताम् ॥ ३ * ॥ ई †

“यज्ञस्य” यज्ञसाधनभूतस्य सोमस्य “जूत्या” जूतिः प्रेरणं सोमस्तावद्यजमानं प्रेरयति । साधन सुपलभ्य तत् साध्ये क्रतौ यजमानः प्रवर्त्ततइति हि तस्य प्रेरकत्वम् । तथा प्रेरणरूपतया जूत्या ः प्रेरितोऽहं स्तोता “कविष्कदा” कवीनां स्तोतृणा मुचितफल-प्रदानेनोपच्छन्दको इन्द्र मग्निं च युवां “वृणे” सम्भ-जेत आगतौ च ताविन्द्रान्नी “इह” अस्मदीये अस्मिन् कर्मणि “सोमस्य” सोमेन सोमयागेन “ष्टम्यतां” ष्टप्यताम् ॥ ३ ॥ ७

इति सामवेदार्धप्रकाशे उत्तरायणस्य प्रथमस्याध्यायस्य

द्वितीयः खण्डः ॥ २ ॥

● अ० वे० ३, १, ११, १ ।

† इदं मैत्रायणं भाष्यम् । ‘प्रातः सवनं समाप्तम्—इति वि० ।

‡ ‘जूत्या अग्निहृदा निमित्तभूतया’—इति वि० ।

¶ “तान्मेतानि प्रातःसवने मायत्रसाक्षा मोषमानानि चत्वार्यर्थास्तोवाचीत्यु-च्यन्ते”—इति मी० द० खे० अ० ८ अध्या० ४ पा० २ अक्षि० । ‘यदाग्निमीयुस्तदाप्याना मायत्रम्—इति चैतद्विर्वचनम् शा० ब्रा० ७, २ । एवाप्यलोनेषु पञ्चदशनामकः क्षोभो भवति ; तद्विधायकं ब्राह्मणं तास्व न, ‘पञ्चभ्योविद्वरोति’—इत्यादि (१, ४-

द्वितीयखण्डस्य,

प्रथमखण्डे—प्रथमा ।

१ १ २ ३ ११ २२ ३ ११ २२
 उच्चातेजातमन्धसोदिविसङ्गम्याददे ।

१ १ २ ३ १ १ २
 उग्रशर्ममहिश्रवः ॥ १ * ॥

हे सोम ! “ते” तव सम्बन्धिनः “अन्धसः” रसस्य “उच्चा” उपरि “जात” जन्म अपिच “दिवि” द्युलोके “सत्” तव सम्बन्धि “उग्रम्” उग्रपूर्णं “शर्म” सुखं “महि” महत् । “श्रवः” अन्नं “भूमि” भूमिष्ठैः यजमानैः “आ ददे” आदीयते ॥ दिविसद्-दिविषद्—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ १ १ १ १ १ २ १ १ २ ३ १ १ २
 सनइन्द्राययज्यवेवरुणायमरुद्भ्यः ।

५-६) तथैवेतद् विदुतिचयश्च परिस्फुटम् । सोमोऽयं द्वितीय पृष्ठ इत्युच्यते किञ्च सचेपु षड्विंशतितमे दिने, षट्पञ्चाशत्तमे दिने, षडशोतिदिने, षोडशाधिकशतदिने, षट्चत्वारिंशदधिकशतदिने, सप्तत्यधिकशतदिने, अत्रत्यधिकशतदिने, द्वात्रिंशदधिकशतदिने, चत्वारिंशदधिकशतदिने, सप्तत्यधिकशतदिने, विंशतितमे च दिने विनियुष्यते । विश्वरूपे माध्व-चतुर्थप्रपाठकादिके ।

० इ० आ० ५, १, ४, १ (२ आ० २ पृ०) = ऋ० वे० ७, १, १८, ५ ।
 ऋ० ‘अमर्षीयुः आश्रितसः’—इति ऋषिर्ने० । हे० ‘पवमानः सोमः’—इति हेव-ने० ।
 इ० गायत्री । एवमेवाचोत्तरच द्वयोः ॥ इदानीं माध्वन्दिनः पवमानः । गायत्री वृद्धती विदु वि त इत्यादि । पुण्ड्रसोऽग्निर्वीमर्षीययोऽग्निद्वरिन्द्रीयुधाजीवचक्रनाःकाशः इति आर्षादि । सोमः सोमदेवता साम-देवता विश्वरुणयोश्चोष्णो—इति वि० ।

१ ११ २२
वरिवोवित्परिस्रव ॥ २ * ॥

हे सोम “वरिवोवित्” धनस्य लभकः पवमानः † “नः”
अस्माकं ‡ “यन्धवे” यष्टव्याय ¶ “इन्द्राय” “वरुणाय” च
“मरुद्भ्यः” च “परि स्रव” धारया चर § ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३१ ३२ ३२७ ३ १ ३१ २
एनाविश्चान्यर्यथाद्युञ्जानिमानुषाणाम् ।

१ १
सिषासन्तोवनामहे ॥ ३ ** ॥ ८ ††

“मानुषाणां” मनुष्याणां लब्धव्यानि “एना” एनानि
“विश्वा” विश्वानि सर्वाणि “युञ्जानि” यज्ञसाधनानि धनानि ‡‡
हे सोम ! त्वत्प्रसादात् “आ” आभिसुख्येन “अर्यः” ¶¶ अभि-

* इ० आ० आर० १, ० (२ भा० १५४ पृ०) = ऋ० वे० ७, १, २०, २ ।

† ‘वरिवः वरिष्ठः । वित् भक्षयौषः’—इति वि० ।

‡ ‘नः अस्माकम्’—इति वि० ।

¶ ‘यन्धवे यज्ञमागर्थे’—इति वि० ।

§ ‘परिस्रव परि समन्तात् इन्द्रापविनात् स्रव’—इति वि० ।

** इ० आ० आर० १, ८ (२ भा० २५६ पृ०) = ऋ० वे० ७, १, २०, १ ।

†† इदं माध्विन्द्विपवमान माद्यम् ।

‡‡ ‘युञ्जानि अज्ञानि’—इति वि० ।

¶¶ ‘अर्यः यज्ञमागः’—इति वि० ।

गच्छन्तः वयं "सिषासन्तः" सम्भक्त मिच्छन्तश्च * "वनामहे" त्वां
सम्भजामहे † ॥ ३ ॥ ८

५ २ २ ४ २ ५ १ १
॥ अमहीयवम् ॥ उच्चाताइजातमन्धसाः । दिवा
१ १ २ १ २ १
इसाऽशङ्कुरे । मियारइददाइ । उगृशर्मा । महारइ
१ ५ १ ४ २ ५ १ १ १
इश्रवाउ । वाइ ॥ (१) सनभाइन्द्राययज्यवाइ । वरुणा
१ २ २ २ २ १
ऽश्यारे । मरुइरुहियाः । वरिवोवाइत् । परारइइ
१ ५ २ २ ४ २ ५ १ १ १
वाउ । वाइ ॥ (२) एनावाइश्चानिभर्यभा । द्युमानाऽशइ
१ १ २ २ २ १ १
मारै । नुषारइणाम् । सिषासन्ताः । वनाइश्महाउ ।
१ २ १ १ १ १
वाइ । स्तौषेइइधु(३) ॥ १ ३ ॥ [१]

४ ३ २ ४ २ ३ ५
॥ क्षुल्लकवैष्टभम् ॥ उच्चाऽपते । जाइतमन्धसाः ।
१ २ २ १ २ १ १ १
दायिवीसद्भू । मियादाइदेइइ । होवाइहायि । उग्राइ

● 'सिषासन्तः साधयन्तः'—इति वि० ।

† 'वनामहे चाक्यामः'—इति वि० ।

‡ ऊ० गा० १ प्र० १ अ० १ सू० ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

शा१र्मा२३ । होवा३हायि । मद्दि । आ२वा२३४औ

होवा ॥ (१) सनाऽ५इ । द्रा३ययज्यवायि । वारूणाय । म

रूद्भा१या२३ः । होवा३हायि । वरायिवो१वी२त् ।

होवा३हायि । परि । सार२वा२३४औहोवा ॥ (२) एनाऽ५

वि । श्वा३निअर्य्या । द्यु३न्नानिमा । नूषा१णा२३म् ।

होवा३हायि । सिषासा१न्ता२३ः । होवा३हायि । वना ।

मार२हा२३४औहोवा । दी२३४शाः ३ ॥ १३ # ॥ [२]

॥ आजिगम् ॥ उ३चातेजा । तमान्धासाः । दि

विसङ्गू । माया१दा२३दायि । उग्रा३शाम्ना । मद्दिआ

२३वा३४३ः ॥ (१) सनाआयिन्द्रा । ययाज्यावायि । वरूणा

य । मारुङ्गा२३याः । वरायिवोवीत् । परि३सार२३वा३४

३ ॥ (२) एनावायिश्वा । निआर्य्याओ । द्यु३न्नानिमा । नू

* ज० मा० २५० १५० १३५० ।

षार३णाम् । सिषासान्ताः । वनामार३च्चा३श्च३यि ।

ओ३श्च३पु३ई । डा (३) ॥ ८ # ॥ [३]

॥ आभीकम् ॥ ऊ३श्च३च्चातेजापु । तमौहोन्धा

साः । दिविसङ्गुमिया३दा३दे । उग्र३ग्रा३श्च३र्मा । मा

हा३उवा३श्च३ । आ३श्च३पुवो३द्दहायि ॥ (१) सा३श्च३श्च३न३न्द्रा३पु ।

ययौहो३ज्यावायि । वरुणायम३रु३श्च३ज्ञा३याः । वरिवो३श्च३

वीत् । पारा३उवा३श्च३ । सा३श्च३पुवो३द्दहायि ॥ (२) आ३श्च३

यिनावि३श्चा३पु । नियौहो३र्या३षा । यु३म्नानि३मानू३षा३श्चा

म् । सिषासा३श्च३न्ताः । वाना३उवा३श्च३ । मा३श्च३पु३हो

द्दहायि(३) ॥ १० † ॥ [४]

॥ गायत्रीवै३हूपमम् ॥ उ३च्चाते३श्च३जा । तमान्धा३सा३श्च३ ।

दिवा३र्यिसा३श्च३ङ्गु । माया३दा३दा३र्यि । उ३ग्रा३श्च३म् ।

० ऊ० मा० ६प्र० १अ० ८वा० ।

† ऊ० मा० ६प्र० १अ० १०वा० ।

^२र्यथा । ^५ओद्वा । ^१द्यु^२म्नानिमानुषा^२रणाम् । ^१सा^१र्यिषा ।

^१सार^१न्ताः । ^१वनो^२र^२हो । ^१वाहा^१र^५षुयि । ^१मार^५र^५होद्

^५हायि(३) ॥ १२ * ॥ [६]

^१२ २ २ ^१ ४ ३
॥ स्वारसौपर्णम् ॥ उच्चान्तेजातमन्धाः । दिवि

^४२ ५ २ ^१ ३ ^५ १ २ ^१ १
सद्भूमिया । ^१हुम् । ^१दा^१र^१र^१हदायि । ^१जया^१र^१उवा । ^१शर्म ।

^१ १ ^५ ४ ^५ २ २ ^१
महो^१र^१हवा । ^१आ^१पु^१वो^१द्हायि ॥ (१) ^१सन^१व^१न्द्राय^१य^१ज्या^१र^१वा

^३ ४ ५ २ ^१ ३ ^५ १ २
यि । ^१व^१ह^१णा^१य^१म^१ह । ^१ऊ^१म् । ^१द्भा^१र^१र^१हयाः । ^१वारा^१र^१उ

^२ २ १ ^१ १ ^५ ४ ^५ १ २ २
वा । ^१वो^१वित् । ^१परो^१र^१हवा । ^१स्ना^१पु^१वो^१द्हायि ॥ (२) ^१एना

^२ २ ^४ ३ २ ४ ५ २ १ ^३ ५
विश्वान्यर्य्याश्चा । ^१द्यु^१म्नानिमानू । ^१ऊ^१म् । ^१षार^१र^१हणाम् ।

^१ २ २ ^१ २ १ ^५ ४ ^५
सायिषार^१उवा । ^१सन्ताः । ^१वनो^१र^१हवा । ^१मा^१पु^१हो^१द्हा

यि(३) ॥ १० † ॥ [७]

^१ २ २ २ १ १
॥ शाक्करवर्णम् ॥ उच्चा । तेजातमन्धसाः । दिवि

* क० मा० ८ प्र० २ अ० १२ सा० ।

† क० मा० १० प्र० १ अ० १० सा० ।

^२सत् । ^{१२}भूमिया^२ । ^२ददा^३१ उवा^२३ । ^२ज^३४पा । ^{२१}उग्र
^२प्रा^३३र्मा । ^१महि^२अवा^३१ उवा^२३ ॥ (१) ^१सानाः । ^{१२}इन्द्राय
^{२१}यज्यवायि । ^{२१२२}वरुणा । ^१यम^२रु^२ । ^१दु^२भिया^३१ उवा^२३ ।
^१ज^३४पा । ^२वरिवो^३३वीत् । ^१परि^२स्रवा^३१ उवा^२३ ॥ (२) ^१आ
^२यिना । ^{१२}विश्वान्य^२र्था । ^२द्यु^२म्नानि । ^२मानू^२ । ^{१२}पाणा^३
^१माउवा^२३ । ^२ज^३४पा । ^{२१२}सिषासा^२३न्ताः । ^{१२}वनामहा^३१
^२उवा^२३ । ^५ज^३२३४पा (३) ॥ ११ * ॥ [८]

^२॥ जराबोधीयम् ॥ ^२उच्चातेजोवा । ^१तामन्धसाः ।
^१दिवायिसार^३३दुम् । ^२मियादादायि । ^२उग्रा^३प्रा^३३र्मा^२३
^४मा । ^५हि । ^{३२}अवो^३३४पुई । ^२डा ॥ (१) ^१सनइन्द्रोवा । ^१याय
^{२१}ज्यवायि । ^{२१}वरुणा^२३या । ^१मरु^३ङ्गायाः । ^१वरायिवो^३३वी
^४३त्या । ^५रि । ^{३२}स्रवो^३३४पुई । ^{१२२}डा ॥ (२) ^१एनाविश्वोवा । ^१ना

* ज० मा० १०प्र० १ख० ११मा० ।

अर्थ्या । ^{२ १}द्युम्नाना^{२ १}रुयिमा । ^२नुषाणाम् । ^१सिषासा^२
^४न्तार^४श्वा । ^४ना । ^{२ २}महो^{२ २}रुषुई । ^३डा(३) ॥ १४३ ॥ [८]

॥ ^{२ २}क्षुषभः ^{२ २}पावमानम् ॥ ^{२ २}द्वाहाउ^{२ २}च्चातेजा । ^{२ २}हा३ ।

^२हा३यि । ^१तामा^१रुन्ध्वार^५रुषाः । ^{२ १}दिविस^{२ १}द्भूमिया^{२ १}शदा३
^२दे । ^१उय^५श्चार^{१ १}रुष्मर्मा । ^४ओमो३ । ^४महोवा । ^४आ५
^५वोइ^{२ २}हायि ॥ (१) ^२द्वाहाउ^१सनइन्द्रा । ^१हा३ । ^१हा३यि । ^१या
^१या^५रुज्यार^{१ २}रुषवायि । ^{२ २}वरुणाय^{४ ५}मरु^४शुद्भा^५श्याः । ^{२ २}वरिवो
^५रुषवीत् । ^{१ २}ओमो३ । ^{४ ५}परोवा । ^५स्ना५^{२ २}वोइ^{२ २}हायि ॥ (२) ^{२ २}द्वा
^{२ २ २}हावेनाविश्वा । ^२हा३ । ^१हा३यि । ^१ना^{२ १}आ^{२ १}रुथ्या^५रुषा ।
^{१ २}द्युम्नानि^{२ २}मानु^१षाणाम् । ^{२ १}सिषासा^५रुषन्ताः । ^{१ १}ओमो३ ।
^४वनोवा । ^५मा५^४होइ^५हायि(३) ॥ १४४ ॥ [१०]

● क० मा० ११प्र० १अ० १४सा० ।

† क० मा० १२प्र० १अ० १सा० ।

॥ गौषूक्तम् ॥ उच्चातेजातमौ । हौहोवाहायि ।

धसाः । दिविसद्भूमियौ२ । ऊवायि । ऊवा२यि ।

दादा२यि । उग्रशर्ममहौ२ । ऊवायि । ऊवा२

यि । आवा२३ः । हो२वा२३४ औहोवा ॥ (१) सनइन्द्राय

यौ । हौहोवाहायि । ज्यवायि । वरुणायमरौ२ ।

ऊवायि । ऊवा२यि । दभाया२ः । वरिवोवित्परौ२ ।

ऊवाहि । ऊवा२यि । सावा२३ । हो२वा२३४ औहो

वा ॥ (२) एनाविश्वानियौ । हौहोवाहा । र्यसा । द्युम्ना

निमानुषौ२ । ऊवायि । हुवा२यि । षाणा२म् ।

सिषासन्तोवनौ२ । हुवायि । हुवा२यि । माहार३यि ।

हो२वा२३४ औहोवा । अग्निराहुतार३४५ः (३) ॥ २॥ [११]

॥ स्वारसैन्धुक्षितम् ॥ उच्चातेजातमन्धासाः । दा

^२यिविसद्भू । ^१मियादादौ । ^{२२}होवाश्चायि । ^४जग्रा^२र७
^१शार्मा^{२१}र३ । ^५महोर३^४वा । ^५आपुवोई^२चायि ॥ (१) ^२सनइन्द्रा
^१ययज्यावायि । ^२वारुणाय । ^{२२}मरुद्भायो । ^४होवाश्हा
^१यि । ^१वारारथिवोवी^{२१}र३त् । ^५परोर३^४वा । ^५सापुवोईहा
^{२२}यि ॥ (२) ^२एनाविश्वानिअर्य्याआ । ^१द्यून्मानिमा । ^२नूषाणौ ।
^२होवाश्चायि । ^१सायिषारसान्ता^{२१}र३ः । ^५वनोर३^४वा । ^४मा
^५पुहोईचायि(३) ॥ ७ * ॥ [१२]

^२२२१२ ^११३
 ॥ ऐडसौपर्णम् ॥ उच्चातेजोवा । तामन्धार३४
^५साः । ^{१२}दिवायिसद्भू । ^१मियारदार३^०दायि । ^२जरे
^१ग्राम् । ^२शारश्मा । ^१माहिश्वा । ^१औश्होवा ॥ (१) ^५सन
^१इन्द्रोवा । ^५यायज्यार३^२वायि । ^{२१}वारुणाय । ^२मरुद्भा
^५र३४याः । ^१वाररायि । ^२वोरश्वीत् । ^१पारिस्त्रवा । ^२औ

३३ १२२ १ २ १ १ ३ ५ २ १
 इहोवा ॥ (२) एनाविश्वोवा । नाभर्या२३४आ । द्युम्ना
 २ १ १ १ ३ ५ १ २
 निमा । नूरषा२३४णाम् । सा२रिषा । सा२रन्ताः ।
 १ १२ १ २ ४ ५ ४
 वानामहा । औहोवा । ओपुई । डा(३) ॥ १७३ ॥ [१३]

१ २ १ २
 ॥ सुरुपोत्तरम् ॥ उच्चानेजोहो२ । इया । तम
 १ १ २ १ २
 न्वासा२ः । दिविसद्भौहो२ । इया । मियादादा२
 १ १ २ १ २ २
 वि । उग्रशम्भौहो२ । इया । मदिआर३वा३४३ः ॥ (१)
 १ १ २ १ २ १ २
 सनइन्द्रौहो२ । इया । ययज्यावा२रि । वरुणायौहो
 १ १ २ १ २ १ २
 २ । इया । मरुद्भाया२ः । वरिवोवौहो२ । इया ।
 १ १ २ १ २ १ २ २
 परिखार३वा३४३ ॥ (२) एनाविश्वोहो२ । इया । निअर्या
 २ १ १ १ २ १ १
 आ२ । द्युम्नानिमौहो२ । इया । नुषाणा२म् । सि
 १ १ १ १ २ १ २ १
 षासन्तौहो२ । इया । वनामार३हा३४३यि । ओर३
 ४पुई । डा (३) ॥ ३ ७ ॥ [१४]

* अ० मा० १३५० १६० १०५० ।

† अ० मा० १४५० १६० १५० ।

^५ ४वीत् । ^{१ १ १} परिख्व । ^१ इडा२३ ॥ (२) ^{१ १ १ ५ ४} एनाविश्वा३नी३अर्थ्या ।

^{१ २} द्युम्नानिमा३नू३षाणाम् । ^{४ १ २ ५ ४} औद्योयिद्युवा३होयि । ^{१ २ २ २} सिषा

^१ सा२३४न्ताः । ^५ वनामहे । ^{१ १ १ २} इडा२३भा३ । ^{४ ५} एहीडा ।

^४ हो५ई । डा(३) ॥ ५ * ॥ [१६]

॥ ^{२ १ २ २} आग्नुभार्गवम् ॥ ^{१ २} उच्चाते । ^१ जातमन्वा३साः ।

^१ दायिविसद्भू३ । ^{१ १ १ ५} माया२दा२३४दायि । ^{१ २} उग्रा३शा३

^{१ २} म्ना३ । ^{१ ५ ५} महा३यि । ^{१ १ १ १ २} आ२३४वो३हायि ॥ (१) ^{१ २} सनइ । ^{१ २} द्रा

^१ ययज्या३वायि । ^{१ १} वारुण्याया३ । ^{१ १ ५ ५} मा३३३३भा३३४याः ।

^१ वरायिवो३वीरन् । ^{१ १} परा३यि । ^{१ ५ ५ ५ १ २} छा२३४वो३हायि ॥ (२) ^{१ २} ए

^{१ २ २} नाविश्चानि । ^{१ १} अर्थ्या३षा । ^{१ १ १ १ १ २} द्युम्नानौ३ । ^{१ २} मानू३षा२३

^५ ४णाम् । ^{१ १ १} सिषासा३न्ताः । ^{१ १ ५ ५} वना३ । ^{१ ५ ५} मा२३४हो३हा

यि(३) ॥ ११ * ॥ [१७]

* क० मा० १६५० १अ० ५५० ।

† क० मा० १८५० १अ० ११५० ।

१ २ २ १
 ॥ सौमित्रम् ॥ उच्चातेजातमन्धसाश्ण । दिविस
 १ २ १ १
 १ २ १ १
 द्भूमि । आ२१२३ । द्दा३४३यि । अ२३याम् । श
 १ ४ ५ ४ ५ १ २
 म१२ओ२३ । महोवा । आप्रवोद्दहायि ॥१॥ सनइन्द्राय
 १ १ २ १
 यज्यवाश्ण । वरुणायम । इ२१२३ । द्भिया३४३ः ।
 १ १ २ ४ ५ ४ ५
 वार३रायि । वोवा२ओ२३ । परोवा । आप्रवोद्दहा
 १ २ १ १ २ १ २
 यि ॥२॥ एनाविश्वान्यर्य्यं आश्ण । द्युम्नानिमा । नू२१२३ ।
 १ १ १ १
 षाणा३४३म् । सार३यिषा । सन्ता२ओ२३ । वनी
 ५ ४ ५
 वा । माप्रवोद्दहायि(३) ॥ ६ * ॥ [१८]

१ १ १ २ २
 ॥ ऐटतम् ॥ उच्चा । एउच्चा । तेजातम् । आ
 १ १ २ ५ २ १ १ १
 ३ । जारमार३४ओद्दोवा । धार३४साः । दिवायिसा
 ५ १ २ १ २ ५ २ १ ५
 ३३४द्भू । मिया३ । मारयार३४ओद्दोवा । दार३४दे ।
 १ २ ५ १ १ १ ५ २
 उग्रार्थार३४र्मा । महा३यि । मारहार३४ओद्दोवा ।

३ ५ १२ १ २ २
 आ२३४वाः ॥ (१) सनः । एसानाः । इन्द्राय । या । ३ ।

१ २ ५ २ ५ २ २ ५
 या२व्या२३४ औहोवा । ज्या२३४वे । बहूणा२३४या ।

३ २ १ २ ५ २ ५ २ ३
 मरु३ । मा२रु२३४ औहोवा । द्भी२३४याः । वरायिवो

५ ३ १ २ ५ २ ५
 र३४वीत् । परा३यि । पा२रा२३४ औहोवा ॥ स्ना२३४वा ॥ (२)

१ २ १ २ ५ २ ५ २ ३
 एना । एषायिना । विश्वानि । षा३ । ना२आ२३४ औहो

३ ५ २ २ ५ २ २ २ १ २
 वा । र्या२३४षा । यू॒स्ना२३४नी । मानू३ । मा२नू२३४

५ २ २ २ ५ २ २ २ २
 औहोवा । षा२३४णाम् । सिषासा२३४न्ताः । वना३ ।

१ २ ५ २ ५ २ २
 षारना२३४ औहोवा । मा२३४हे (३) ॥ ७ * ॥ [१८]

१ २ २ २ ५ २
 ॥ धुरासाकमश्वम् ॥ उच्चातेजा३ । ह्यै३ह्यै३ ।

२ ५ २ २ २ २ २
 तमन्धसा३ः । ह्यै३ह्यै३यि । दिविसट्भू३ । ह्यै३ह्यै३

२ २ ५ २ २
 ३यि । मियाददा३यि । ह्यै३ह्यै३यि । उयत्प्रग्मा

५ २ २ ५ २
 ३ । ह्यै३ह्यै३यि । मद्दिश्ववा३ः । ह्यै३ह्यै३२३४पृई ।

* क० मा० २० प्र० १ अ० ७ सा० ।

^{४२५२} ^२ ^१ ^१ ^१ ^५ ^१ ^१
 कृणायमह् । द्वाद्वादशयि । द्भारश्ठयाः । वाराश्च

^१ ^१ ^१ ^{५२२} ^२ ^१ ^१ ^१ ^१ ^{२२२२}
 वाश् । वीरवारश्चौद्योवा । परिस्रवारश्चष्टु ॥(२) एना

^{२२२} ^{१२} ^{१११} ^१ ^४ ^{१२} ^{४२} ^{५२} ^१
 विश्वान्यर्थ्या । इयद्दयाद्वाहि । द्युम्नानिमान् । द्वाश्

^१ ^१ ^५ ^१ ^१ ^१ ^१ ^१ ^१
 द्वाश्चि । षारश्ठणाम् । सायिषाश्चउवाश् । सारन्ता

^{५२२} ^{१२} ^१ ^१ ^१ ^१ ^१
 रश्चौद्योवा । वनामहारश्चष्टुयि(३) ॥ ८ * ॥ [२१]

^{१२} ^१ ^१ ^१ ^१ ^१ ^१
 ॥ मार्गीयवाद्यम् ॥ उद्योद्योवा । तेजार । तमा

^१ ^१ ^१ ^१ ^२ ^१ ^१ ^१
 न्धारश्ठसाः । दिविसद्भू । मियादाश्दश्चि । उग्र

^१ ^१ ^५ ^१ ^५ ^१ ^१ ^१
 म् । द्वा । षौश्चौयि । शारश्ठर्मा । मारद्वाश्च

^{५२२} ^१ ^१ ^१ ^१ ^१ ^१ ^१
 औद्योवा । एश् । अवारश्चष्टुः ॥(१) सनौद्योवा । आयि

^१ ^१ ^५ ^१ ^१ ^१ ^१ ^१
 न्द्वार । ययाज्यारश्चवायि । वरुणाय । महद्भूमाश्

^{१२} ^१ ^५ ^१ ^५ ^१ ^१ ^१
 यारः । वरा । द्वा । षौश्चौयि । वीरश्चौत् । पा

^१२२२३४^{५६७} औहोवा । ए३ । ^१११११ ^{१२३४} १ २
स्रवार२३४पु ॥ (२) एनौहोवा ।

^१ वायिश्चार । ^{२३४} निचार्य्यार३४आ । ^५ द्युम्नानिमा । ^{१२३४} नूषा१

^{१२} णारम् । ^१ तिषा । ^२ हा । ^३ औ३होयि । ^४ सार३४न्ताः ।

^१२२३ ^{५६७} वारनार२३४ औहोवा । ए३ । ^१ ११११
महार२३४पुयि(३) ॥ १४॥ [२२]

॥ ऐडकौत्सम् ॥ ^२ सनाहीन्द्रा२३ । ^४ ययज्यवईया ।

^१ १२ ^१ वरुणायमरुद्भियः । ^१ १२ ^१ वारुणाय । ^१ मरुद्भार२३याः । ^१ वा

^२ राइयिहायि । ^१ १ ^१ वोवीइहायि । ^१ १ ^१ परिस्त्रा२३वा३३३ । ^१ ओ
२३४पुई । डा(२) ॥ ४ १ ॥ [२३]

॥ सौमित्रम् ॥ ^{१२३४} एनाविश्चान्यर्य्यआ३ए । ^१ द्युम्नानि

^{१२} मा । ^२ २ ^१ नूर१२३ । ^१ १ ^१ षाणा३४३म् । ^१ सार३यिषा । ^१ सन्ता

^१ २ ^५ ५ ^५ ५ ^५ ५
रञ्चोर३ । ^५ वनोवा । ^५ मापुहोईहायि(३) ॥ १८॥ [२४] ८

* ऊ० मा० २० प्र० २ ष० १४ सा० ।

† ऊ० मा० २२ प्र० १ ष० ४ सा० ।

‡ ऊ० मा० १६ प्र० १ ष० १८ सा० ।

द्वितीयस्य ऋचोमाजसेतम् ।

तृतीयस्य ऋचोमाजसेतम् ।

द्वितीय-सूक्तरूपे प्रगाथे* प्रथमा—

२ १ २ ३ १ २ ३ १ २४
 पुनानःसोमधारयापोवसानोऽर्घसि ।

१ २ ३ १ १ २ ४ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 ऋरन्नधायोनिऋतस्यसीदस्युत्सोदेवोऽहिरण्ययः ॥ ११ ॥

हे सोम । “पुनानः” पूयमानस्त्वम् “अपः” उदकानि वसती-
 वर्थाख्यानि “वसानः” आच्छादयन् “धारया” “अर्घसि”
 पवित्रं गच्छसि, ततो “रन्नधा” रत्नानां रमणीयानान्धनानां
 दाता च “ऋतस्य” सत्यभूतस्य यज्ञस्य “योनिं” स्थानम्
 “आसीदसि” । कीदृशस्त्वम् ? “उक्तः” प्रस्यन्दनशीलः
 “देवः” द्योतमानः “हिरण्ययः” हिरण्यमयः सुवर्णीत्य-
 त्तिस्थान मित्यर्थः ॥

“उक्तोदेवः”—“उक्तोदेव”—इति पाठौ ॥ १ ॥

● “प्रकथेच प्रथमं यत्र स प्रगाथः । प्रकथो नाम आम्नाता इक्ष्पाठा दाधिक्यम्”
 —इति मी० द० ख० ८, २, ६ अधि० १वर्षके माधवव्याख्यायाम् । एव च प्रगाथः—
 पादाभ्यास-पुरःसर स्रग्भारसम्पादनेनोपजायते । अत्र च “पुनःपदा”—इति त्रौतीक-
 सिद्धम् । तथा च ऋषेते ताच्छेत् तृतीये —“एषा वै प्रतिष्ठिता वृषती या पुनः पदा
 तद् यत् पदं पुनरारभते तस्माद् वत्सो मातर मभिश्चिह्नरोति”—इति । अस्मार्थः—
 वा वृषती पुनः पदा भवति, सैवा प्रतिष्ठिता स्थिरा भवति ; पदं चतुर्थं पादः
 सोऽप्युत्कर्-सम्पादनाय पुनः पठते, ततः सा वृषती पुनः पदा ; सेष मृच्छन्ता,
 तस्माः पादो वत्सः ; तथा सति यस्मादत्र चतुर्थं पाद मुद्रता पुनरारभते तस्माद्
 वत्सो मातर मभि वीक्ष्य चि मिति ब्रह्मं करोतीति ।

† ख० ख० ६, १, २ (१ भा० ७० पृ०) = ख० वे० ७, ४, १२, ४ । ख० वृषती ।
 दे० ख० पूर्ववत् ।

(६)

अथ द्वितीया ।

१ १८ २२२ १८ २२२२२ २ २२२२ २
 दुहानजधर्दि व्यन्मधुप्रियम्प्रलसधस्थमासदत् ।

१ १२ २१२२२२ २२२२ १ २ २ १
 आपृच्छन्धरणवाज्यर्षसिनुभिर्हौतोविचक्षणः ॥ २* ॥ ८†

“मधु” मदकरं † “प्रियं” प्रीणनकारि † “दिव्यं” दिवि-
 भवम् “जधः” सोमवल्ली-लक्षणं “दुहानः” पवमानः † सोमो-
 देवः “प्रल” पुरातनं “सधस्थं” सह तिष्ठत्यत्रेति सधस्थं
 स्थान मन्तरिक्षम् ॥ “मासदत्” आसीदति [सदेर्लुङि रूपं]
 तदनन्तरम् “आपृच्छ” कर्मणा प्रष्टव्यं “धरणं” कर्मणो
 धारयितारं यजमानं “वाजी” अन्नवान्** सन् हे सोम !
 त्वम् “अर्षसि” तस्मै अन्नं दातु मतिगच्छसि । कौटुम्भः ?
 नृभिः कर्मनेत्रभिर्कृत्विभिः “धोतः” अदाभ्यग्रहे परिशोधितः

* अ० वे० ०, ५, ११, ३ । † इदं माध्विनियमपवमानं द्वितीयम् ।
 ‡ ‘मधु खादु सोमाच्छम्’—इति वि० ।
 † ‘प्रियं देवमनुष्वाणाम्’—इति वि० ।
 § ‘दुहानः दुह्यमानः । जधः जधसः सक्रात् इन्द्रापवित्ररूपात् । अथवा
 जधजदकं यत्र त्रियते सोमसस्य सक्रात् तद् दुह्यते’—इति वि० ।
 ॥ ‘सधस्थं स्थानं शोचकसक्राणाम्’—इति वि० ।
 ** अन्नवाच—सोमः, अन्नः, पशुः, धानाः, वरुणः, पुरोडासः, प्रतोषापः, पशु-
 खेति ।

[“तैरेनं चतुराधूनोति पञ्च छात्रः सप्त छात्रो वा (१२, ५, १७)”—इत्यापस्तम्बेन सूत्रितम्] “विचक्षणः” सर्वस्य विद्वष्टा ॥

“वृभिर्दोता”—“नृभिर्धूतः”—इति पाठो ॥ २ ॥ ९

॥ रौरवम् ॥ पुनानःसोमाश्धारारश्श्या । आपो
 वसानोऽर्षस्यारक्षधायोनिमृतस्यसारश्श्याइ । ओहा
 श्शुवा । उत्सोदेवोद्दिरारश्श्याइ । ओहाश्शुवा । ष्यया ।
 शौश्शुवा ॥ (१) उत्सोदेवोद्दिरारश्श्याइ । जसोदे
 वोद्दिरण्ययोदुद्दानजधर्हि वियन्मधूरप्रियाम् । ओहाश्शु
 वा । प्रक्ष्णसधस्यमारश्श्याइ । ओहाश्शुवा । सदात् ।

● तैः निपात्य-सञ्ज्ञकाङ्किः, इमं सोममित्यर्थः; अदाभ्यपचे इति सङ्गति-सम्भः ।
 अदाभ्यमिति पञ्चविशेषस्य नाम; तथाचि—‘अदाभ्यं मृदात्वादिभ्य निपात्याः
 प्राप्ते तसिंलुञ्चौ’ चीनंभूजववायाम्भये जा माचन च्छन्दसमिति प्रतिमन्त्र मुपवासः
 सर्वपाविशेषात्—इति का० शौ० सू० १२, ५, ११—१५ । अस्मार्थः—वसिष्ठौदुम्भरे
 पाचे अश्शुर्दोतः तसिञ्च दोतृचमसस्या निपात्य-सञ्ज्ञा अप आनीच तसिंलुञ्चिः
 सोमसताः प्रविष्याम्भयेमेत्यादिभिर्मन्त्रैः क्रमेणादाभ्यं पचं मृदाति । मन्त्रैः सोम-
 सता प्रचेपो वेति केचित् । उपवासमश्शौतोसीत्येतत् तिस्रपि मन्त्रेभ्यादाचउपस-
 नीचं सर्वश्रेयत्वादाभात्तयेति । किञ्च अभिषोतवस्य सोमस्य मेचनीया आपो निपात्या
 सञ्ज्ञे ।

^{४ ५} और३होवा ॥(२) ^१प्रत्न^५सधस्था३मासा२३४दात् । ^५प्रत्न^१स
^२धस्थमासददापृक्क^२न्धरुणंवाजिया^२र्षसाइ । ^२ओहा३उवा ।
^१नृभिद्धौतोविचा^२र्षहाइ । ^{१ २}ओहारउवा । ^२क्षणा । ^१औ
^{४ ५}३होवा । ^४होऽपुइ । डा (३) ॥ २ * ॥ [१]

^{२ २} ॥ यौधाजयम् ॥ ^{२ ४}पुना३१ । ^{५ २}ना३ःसो । ^२म । ^२धा
^{२ ५}रा२३४या । ^{१ २}आपो३ । ^१वसार । ^{२ २}नआ३४५ । ^{२ ५}षार३४सी ।
^{२ २ १ १}आरान्नाधाः । ^{१ २}यो । ^१निमृतर । ^{२ २}स्यसा३४५इ । ^२दार३
^५४सी । ^२उत्सा२ः । ^१दाइवोर । ^{२ २}हिरा३४५ । ^२ण्या२३४
^२याः ॥(१) ^{२ १}उत्सो३१ । ^{१ ४}दे३वो । ^{५ २ २}हि । ^{५ १}रण्यार३४याः । ^१उ
^२त्सो३ । ^१दाइवोर । ^{२ २}हिरा३४५ । ^{२ ५}ण्या२३४याः । ^{२ १ २}दुहान
^{१ २}ज । ^१धः । ^१दिवियारम् । ^{२ २}मधू३४५ । ^{२ ५}प्रौर३४याम् । ^२प्र
^१त्नारम् । ^१साधार । ^{२ २}स्थमा३४५ । ^{२ ५}सार३४दात् ॥(२)प्र

१ १ १ १ १
 यर्वसायि । नृभिर्होता३१ः । विचक्षा३३णा३४३ः । औ
 २३४५ई । डा (३) ॥ २० * ॥ [३]

१ २ २ १ २
 ॥ त्रिणिधनमायास्यम् ॥ पुनानःसोमधाहाउहोवा ।
 १ २ ३ ५ १ १ ३ ५
 रायाआ२४४पो । वसार । नषा३४५ । षार४४सी ।
 १ २ ३ ५ १ २ २ ३ ५
 षारा३४ । औहोवा । ल्नाधायोनिमृता३ । स्यसा३४५
 ३ ५ १ २ ३ ५ १
 यि । दार३४सी । उत्सा३४ । औहोवा । दायिवो३
 ३ ५ १ २ २ २ २ १ २
 हिरा३४५ । ष्यार३४याः ॥ (१) उत्सोदेवोहिराहाउहोवा ।
 १ २ ३ ५ १ ३ ५ १
 ष्यार्याजर३४त्साः । दायिवो३ । हिरा३४५ । ष्यार३४
 ५ १ २ ३ ५ १ २ ३ ५ १ २
 याः । दुहा३४ । औहोवा । नजधर्दिवियारम् । मधू
 ३ ५ १ २ ३ ५ १
 ३४५ । प्रीर३४याम् । प्रन्ना३४ । औहोवा । साधा
 १ ३ ५ १ २ २ २ २
 ३ । स्यमा३४५ । सा३४दात् ॥ (२) प्रन्सधस्यमाहाउ
 १ २ ३ ५ १ २ ३ ५ १ २
 होवा । सार्दत्प्रार३४त्नाम् । सधार । स्यमा३४५ ।

३ ५ १ १ ३ ४ १ १
 सा३३४दात् । आपा३४ । औचोवा । कृन्धरुणंवार^१ ।

३ २ ३ ५ १ १ ३ ४ १ ५ १
 जिया३४५ । षा३३४सी । नृभा३४ । औचोवा । धौ

तो^१ । विचा३४५ । क्षा३३४णाः(३) ॥ १ * ॥ [४]

३ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 ॥ कण्वरथन्तरम् ॥ पूनानःसोमधारया । अपोवसा ।

३ १ २ १ २ २ २ २ २ ३ ५ १
 नो३आर्षा३सी । आरत्नधायोनिमृतस्यसीदसा३३४ऐही ।

२ १ २ ५ २ २ २ ३ ३
 उत्सोदा३३४यिवाः । क्षिरा३३४उवा३३ । ए३ । एय्य

१ २ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 आ ॥(१) उत्सोदेवोहिरस्ययाः । उत्सोदेवो । हा३यिरा

१ २ २ २ ३ ५ १ १
 ष्या३याः । दुहानजधर्दि वियम्माधुप्रिया३३४मैही । प्रत्न^५

५ १ २ ३ ३ २
 सा३३४धा । स्थमा३३४उवा३३ । ए३ । सददा ॥ (२) प्रात्न^५

१ २ १ १ १ २ १ १ १ २ २
 सधस्थमासदात् । प्रत्न^५सधा । स्था३मासा३दात् । आ

२ ३ ५ १ १ ५ १
 पृक्कृन्धरुणंवाजियर्षसा३३४ऐही । नृभिर्वा^५३३४ताः । वि

२ ३ ३ २
 चा३३४उवा३३ । ए३ । क्षणा^३ ॥ ४ * ॥ [५]

० क० मा० १ प्र० १ अ० १ चा० ।

† क० मा० ४ प्र० १ अ० ४ चा० ।

^{५ २ १ ४ ५ ४ ४ ५ १}
 ॥ गौऋवम् ॥ पुनानाः सोमधारया । आपो २ ।
^{१ २ ३ २ ४ ५ २ २ २ २ १}
 वसानो आ ३ । षासायि । आरत्नधायोनिमारश्त्ता २ ।
^{३ २ ४ ५ २ २ २ २ ३ २ ४}
 स्यसाः षिदासायि । आरत्नधायोनिमृत । स्यसाः षिदा
^{५ १ २ २ १ २ २ १ ५}
 सायि । जत्सोदे । वा । औश्हो । चिरोरश्वा ।
^{४ ५ ५ २ ४ ५ ५ १}
 ष्याप्रयोद्द्वयि ॥ (१) उत्सोदाश्रिवोश्चिरण्ययाः । जत्सो
^{१ २ ३ २ ४ ५ २ २ २ १}
 २ । देवोश्चिराः । ष्यायाः । दुहानजधर्द्दिवारश्यारम् ।
^{३ २ २ ५ २ २ २ २ २ ४ ५}
 मधूः प्रायाम् । दुहानजधर्द्दिवियम् । मधूः प्रायाम् ।
^{१ २ १ २ २ १ ५ ४}
 प्रात्नत्स । धा । औश्हो । स्थमोरश्वा । साप्रदो
^{५ ५ २ ४ ५ ४ ५ १}
 द्वयि ॥ (२) प्रत्नत्साश्धस्थमासदात् । प्रात्ना २म् ।
^{१ २ २ ४ ५ २ २ १ २ २}
 सधस्थमाः । सादात् । आपृच्छग्रन्धरूणाश्वा २ । जिया
^{४ ५ १ २ २ १ २ १ ५}
 र्षासायि । नृभिर्द्वा । ता । औश्हो । विचोरश्वा ।
^{४ ५}
 चाप्रुणोद्द्वयि (३) ॥ ५ * ॥ [६]

४८ २ ४८ ११४५८ १
 ॥ द्विनिधनमायास्यम्* ॥ पुनानःसोमधारया । ए३ ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १
 औ३हो३वाऽऽ । आपो३ । वसारे । नचा३४५ । षा

१ १ १ १ १ १ १ १ १
 ३सी२३४५ । आरन्धाः । योनिमृता । स्यासा३षा ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १
 औ३हो३ । दा२३४सी । उत्सापौ३हो । दायिवो२ ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १
 हिरा३४५ । एया३या२३४५ ॥ (१) उत्सोदेवोहिरण्ययः ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १
 ए३ । औ३हो३वाऽऽ । जत्सो३ । दायिवो२ । हिरा

१ १ १ १ १ १ १ १ १
 ३४५ । एया३या२३४५ । दूहानज । धार्दिवियाम् ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १
 माभू३षा । औ३हो३ । प्री२३४याम् । प्रत्नापौ३हो ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १
 साधार । स्थमा३४५ । सा३दा२३४५त् ॥ (२) प्रत्नसधस्थ

१ १ १ १ १ १ १ १ १
 मासदत् । ए३ । औ३हो३वाऽऽ । प्रात्ना३म् । सधारे ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १
 स्थमा३४५ । सा३दा२३४५त् । आपृच्छियाम् । धारु

* "तिरधीन मायास्यम्"—इति अ० पु० ।

^{२१}यांवा । ^१जायाश्चा । ^१औश्चोह । ^५वा२३४सी । ^{२१}नृभाञ्चौ
^२श्चौ । ^१धौतो२ । ^{२२}विचा ३४५ । ^१आशणा २३४५ः(३)
 ॥ ६ * ॥ [७]

^{४२ १ ४२ ३२ ४५२} ॥ उत्सेधम् ॥ ^{२१}पुनानःसोमधारया । ^{२१}पः । ^{२१}वसाश्च
^{३२ ४२ ५} औहोवा । ^{२२ १}नोषर्षसाऽयि । ^{१, ५}हाश्चउवार३ । ^{२, ५}ऊ३५पा ।
^{३२ २}षाराश्नधा । ^{५२ ४}औहोवाहायि । ^१योनिमृता । ^{२ १}स्यसीदा
^१सि । ^{१, ५}हाश्चउवार३ । ^{२ ५}ऊ३५पा । ^{२ ५ ४२}उत्सोश्देवः । ^{४२}औ
^५होवाहायि । ^{२ १}हिराश्यापुयाइपुई ॥(१) ^{२ ४२ २ ५२ ४}उत्सोदेवोश्चिर
^५ण्ययः । ^{३२ १}उत्सः । ^{४२ ४२ ५}देवाश्चऔहोवा । ^{२ १}श्चिरण्ययाऽः ।
^{१ ५}हाश्चउवार३ । ^{२ ५}ऊ३५पा । ^{३ ५}दुहाश्नज । ^{५२ ४}औहोवाहायि ।
^{१ २ १}धार्दिवियाम् । ^{२ १ २}मधुप्रायम् । ^{२ ५}हाश्चउवार३ । ^{२ ५}ऊ३५पा ।
^{३ २}प्रत्नाश्सध । ^{५२ ४}औहोवाहायि । ^{२ १}स्यमाश्सापुदाइपुत् ॥(२)

^{४ ३ ४ ३ ४ ३ ४ ३} प्रत्नस्रधस्त्रमासदत् । प्रत्नम् । सधा^{३१}४^{१८}षौ^{४८}होवा । स्त्र
^{१२}मासदाऽरत् । हा^{३१}उवा^३र^३ । ज^२र^५४पा । आपा^{३२१}र^४र्षि
^{५२ ४ ५}याम् । षौ^१होवा^{२१}हायि । धारुणंवा । जियर्षासि । हा
^{२ ५}र^{३१}उवा^{४८}र^५ । ज^{५२ ४ ५}र^{३१}४पा । नृभा^३र^३यि^{४८}र्षी^५तः । षौ^{५२ ४ ५}होवा^३हा
^{२ १ ४}यि । विचा^{२११११}र^३षा^३पू^३ष्ठा^३ई^३पू^३ः । ज^{३११११}र^३३^३४^३५^३(३) ॥२१०॥ [८]
 । यज्ञाय^{४ ३}घीयम् ॥ पुना^{४ २ ४८ ५}ऽप्रमः । सो^३श्मा^३र^३धारा^३या ।
^{१ २}आपोवसा । नो^{३ १ १ १}श्पा^{१२}र्षा^{१२}हसी । आरा^{१२ १२२}र^३न्ल^३धायोनि^३मृ ।
^२तस्या^१र^१हसा । ऊ^१म्नायि । दा^१र^१सायि । ज^{१२२२}सो^३दे^३वो^३हिरा
^{५ २ ३}र^{१ १}ष्यया^१उ ॥(१)ज^१साः । दा^१यिवो । हा^{१ १ १}र^{१ १ १}यिरा^{१ १ १}प्या^{१ १ १}श्याः ।
^३दु^{१२}हा^३र^३म्ज^३ध^३र्हि^३वि । य^३म्ना^३र^३धू । ऊ^३म्नायि । प्रा^{३ ३}श्याम् ।
^१प्रा^{३ ३}त्न^{३ ३}स्र^{३ ३}ध^{३ ३}स्त्र^{३ ३}मा^{३ ३}र^{३ ३}स^{३ ३}दा^{३ ३}उ ॥(२)प्रा^{३ ३}त्नाम् । सा^{३ ३}धा । स्था^{३ ३}र^{३ ३}
^{१ २ ३}मासा^{३ ३}र^{३ ३}हात् । आ^{३ ३}पा^{३ ३}र^{३ ३}र्ष^{३ ३}य^{३ ३}न्ध^{३ ३}रुणम् । वा^{३ ३}जा^{३ ३}र^{३ ३}श्या ।

^१ २३सायि । ^{१ २} इहाः । ^{१ २ ५ ५} नृमाशयिर्वाताः । ^{१ २ ५} हाचोर३४हा ।

^{१ २ ४} विचारत्तापुणाद्पूढः । ^{१ १ १ १ १} द्वे३४पू (३) ॥ १३ * ॥ [१०]

^{२ २ १ २ २ १ २ १ १} ॥ समन्तम् ॥ पुनानःसोमधारया । अपोवसानोअ

^२ र्षसायि । ^२ आरत्नार३धाः । ^{१ २} योनिमृत । ^{१ २} स्यसायिदासा ।

^{१ २ १ २ २ १} औचो३४वाहायि । ^१ उत् । ^२ सोदार३यिवाः । ^{१ २} होवा३

^१ हायि । ^१ द्विरण्या३या३४ः ॥ १) उत्सोदेवोद्विरण्ययाः ।

^{२ २ २ १} उत्सोदेवोऽद्विरण्ययाः । ^{२ २ १ १} दुहानार३क । ^{१ १} धार्दिवियम् ।

^{३ १ २ २ २ १ २ १} मधूप्रायाम् । ^{२ २ १ २ १ २} औचो३४वाहायि । ^१ प्र । ^२ त्नात्सार३धा

^{१ २ १ २ १ २ १ २ १} ३ । ^{१ २ १ २ १ २ १ २ १} होवा३हा । ^{१ २ १ २ १ २ १ २ १} स्थमासा३दा३४त् ॥ (२) प्रत्नत्सधस्थ

^{१ २ १ २ १ २ १ २ १} मासदात् । ^{१ २ १ २ १ २ १ २ १} प्रत्नत्सधास्थमासदात् । ^{१ २ १ २ १ २ १ २ १} आपुष्कार३याम् ।

^{१ २ १ २ १ २ १ २ १} धारुणवाजियार्षसा । ^{१ २ १ २ १ २ १ २ १} औचो३४वाहायि । ^१ नृ । ^१ भायि

द्वौ॑र॒स्ताः॑ । हो॒वा॒र॒हा॒यि॑ । वि॒च॒त्ता॒र॒ष्णा॒ष्ठा॑ः । ओ
 र॒ष्ठा॒प॒ई॑ । आ (३) ॥ २ * ॥ [११]

॥ अभीवर्त्तम् ॥ पु॒ना॒र॒नाः॑ सोम॒धा॒र॒यो॒वा । आ॒पो॒व
 सा । नो॒षा॒र्षा॑श॒सा॒र॒यि॑ । आ॒र॒त्न॒धा॒र॑श॒र॒ष्ठाः॑ । यो॒नि
 मृ॒त । स्य॒सा॒यि॒दा॑श॒सा॒र॒यि॑ । उ॒त्सो॒दा॑श॒यि॒वा॒रः॑ । हि॒रा
 ष्या॒र॒ष्ठा॒पु॑ । या॒र॒ष्ठा॒पुः ॥ (१) उ॒त्सो॒दे॒इ॒वो॒ऽहि॒र॒ण्य॒यो॒वा ।
 उ॒त्सो॒दे॒वः॑ । हि॒रा॒ष्या॑श॒या॒रः॑ । दू॒घा॒न॒ज॒ष्ठा॑र॒ष्ठा । ध
 र्द्वि॒विय॑म् । मधु॒प्रा॑श॒या॒र॒म् । प्र॒त्ना॒श॒सा॑श॒धा॒रः॑ । स्व
 मा॒र । सा॒र॒ष्ठा॒पु॑ । दा॒र॒ष्ठा॒पु॒त् ॥ (२) प्र॒त्ना॒श॒सा॑श॒ध॒स्य॒मा
 स॒दो॒वा । प्रा॒त्न॒श॒स॒ध । स्थ॒मा॒सा॑श॒दा॒त् । आ॒पू॒ष्य॒या
 श॒र॒ष्ठा॒म् । ध॒रु॒षा॒वा । जि॒या॒र्षा॑श॒सा॒र॒यि॑ । नृ॒भा॒यि
 द्वौ॑श॒ता॒रः॑ । वि॒चा॒र । आ॒र॒ष्ठा॒पु॑ । आ॒र॒ष्ठा॒पुः (३) ॥ १३† ॥ [१२]

● क० मा० ६प्र० १अ० १सा० ।
 † क० मा० ८प्र० १अ० १३सा० ।

५ ४ १ ४ ५ १ २
 ॥ अभीवर्त्तम् ॥ उत्सोऽदेऽवोऽहिरण्ययोवा । उत्सो
 १२ १ २ १ २ २ ३ ४
 देवः । हिराण्याश्याः२ः । दूहानज३१२४४ । धर्दिवि
 ५ १ १ १ २ ३ २
 वम् । मधूप्राश्याः२म् । (२) प्रत्नाऽसाश्धाः२ । स्थमाः३ ।
 १ १ १ १ १ १
 सार३४५ । दार३४५त् (३) ॥ १४ * ॥ [१३]

५ १ ४ ५ ४ ५ १ १
 ॥ महाकालियम् ॥ प्रत्नाऽसाश्धस्थमासदात् । प्रत्ना
 १ १ १ १ १ १ १ १
 ऽसधा । स्थमासदा२३त् । चापृच्छियाम् । धार३४ ।
 ३ ४ २ ५ १ २ १ ३ २ १
 रुषंवाजिय । षाऽसायि । नृभायिर्द्वौती । वाऽ४३चो
 ५ ३ ३
 ३४वा । विचापृच्छणाः । हो५इ । डा(३) ॥ १५† ॥ [१४]

१ ४ २ १ ४ ५ १ १ ३ ५
 ॥ वासिष्ठम् ॥ उत्सोदेवोहिर । ण्ययाओऽ३४वा ।
 ४ ५ १ १ १ २ २ २ १
 इयाहायि । ऊवेहो रयि । उत्सोदेवोहिराण्याश्याः२ः ।
 १ २ २ १ १ १ १ १
 दुहानजधर्दिविवम् । मधूप्राश्याः२म् । ईश्या ॥ (२) प्रत्न

* क० मा० न्य० १ अ० १४ वा० ।
 † क० मा० न्य० १ अ० १५ वा० ।

५ १ १५ २ १११
 ७ सार३४धा । स्थमासार३४पुदाईपुदत् । अवा३सार३
 ११
 ४पुयि ३) ॥ १६* ॥ [१५]

१ २ १ १ २ २ २ १ २
 ॥ महावैष्टम्भम् ॥ पुनानःसोहायि । मधारयोवा ।
 १२ २ २ २ १ २ १ २ २ २
 चापोवसा । नोभार्षाशमार३यि । होवा३हायि । आ
 १ १ २ १ २
 रत्नधायोनिमुत् । स्थसायिदा१सार३यि । होवा३हा
 २ १ २ १ २ २ १
 यि । उत्सोदा१यिवा२३ः । होवा३हायि । हिर । ण्या
 १ २ ५ २ २ १ २ २ १ २ २
 श्यार३४भौहोवा ॥ (१) उत्सोदेवोहायि । हिरण्ययोवा ।
 १ २ २ २ २ १ २ २ २ २
 उत्सोदेवः । हिराण्याश्या२३ः । होवा३हायि । दुहा
 १ २ २ १ २ १ २ १ २ १
 नजधर्हि वियम् । मधूपा१यार३म् । होवा३हायि । प्र
 २ १ २ १ २ १ २ १
 त्वा७सा१धार३ । होवा३हा । स्थमा । सारदा२३४
 ५ २ २ १ २ १ २ १ २ १
 भौहोवा ॥ (२) पुत्न७सधोहायि । स्थमासदोवा । पा
 २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
 त्न७सध । स्थमासा१दार३त् । होवा३हायि । चापु

१ १ १ २   १ २   १ २ १   १
 ऋन्धरुणांवा । जियार्षांसाश्चयि । होवाश्चायि । नृ
 भायिर्द्वींशाश्चः । होवाश्चायि । विच । साश्चाश्च
 ५ २ २   ३   ५
 षौचोवा । दीश्चशाः (३) ॥ १२ ॥ [१६]

५ २ २   ४ २ ५ ४ २ ५   १ १ २ १
 ॥ कासेयम् ॥ पुननाः सीमधास्या । अपोवसा ।

१ २ १ १ १   १ २ २   १   ३ ४
 नोर्षसाश्चयि । आरत्नधाः । योश्च । निमूनस्य

५ २   १ १ १   १ २ २ १   ५   ४
 सी । दाश्चायि । असोदेवौ । वाश्चश्चोश्चवा । चि

५ २ १   ४ २ ४   ५   १ १ १ २ १
 रापुष्ययाः ॥ (१) असोदाश्चयिवोश्चिरण्ययाः । असोदेवौ ।

२ २ २ १   १ १ २ १   १   ३ ४ ५
 चिरण्ययाश्चः । दुहानजः । धारश्चः । द्विवियन्माधु ।

१ २   १   १ १ १   १   ५ ४
 प्राश्चाम् । पुननास्यौ । वाश्चश्चोश्चवा । स्थमाप

५   ५ ४ ५ ४ २   २ १   २ १
 सदात् ॥ (२) पुननास्यस्थमासदात् । पुननास्यौ ।

२ ५ २ १   १ २ २ २   १   १ २ २
 स्थामसदाश्चत् । आपृच्छियाश्चम् । धारश्च । रुणवा

* ज० मा० १२ प्र० १ ख० १२ पा० ।

† "महाकासेयम्"—इति च० पु० ।

जिय । षा३सायि । नृभायिद्वौतौ । वा३४३ओ३४वा ।

विचापूक्षणाः । हो३ई । डा(३) ॥ १३ * ॥ [१७]

॥ वषट्कारणिधनम् ॥ पुनानःसोमधारया । पुनाना
३ःसोमधारया । अपोवसानो३अर्षसा२यि । नोआर्षा

१सा२३यि । ओमो३वा । आरन्धायोनिमृतस्या३सायि

दसा२यि । स्यासायिदा१सा२३यि । ओमो३वा । उत्सो

देवोद्दी३राण्य१या२ः । हिराण्या१या२३ः । ओम् । ओर् ।

वार३४ । औहोवा ॥ ज३४४पा(१) ॥ २० † ॥ [१८]

॥ दैर्घश्रवसम् ॥ पुनानःसोमधारयाओ३हाओ३हा३

ए । अपोवसानोअर्षसि । ओ३हा । ओ३हा३ए३४ ।

आरा३४त्नधाः । योनिमृ । तस्यासीदसायि । ओ३

* ज० जा० १० प्र० १ अ० १३ सा० ।

† ज० जा० १० प्र० १ अ० २० पा० ।

१ ५ २ २ ३ १ ३ २ २ १ ५
 ष्टा । ओ३हा३ए३४ । उत्सो३४देवा३ः । चिरो३४वा ।

४ ५ १ २ २ २ २ २ २
 ष्यापुयो३हायि ॥ (१) उत्सोदेवोहिरण्ययभोहाओहा३ए ।

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 उत्सोदेवोहिरण्ययः । ओ३हा । ओ३हाए३४ । दु३हा

२ २ १ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 ३४नऊ । धार्हिवि । यन्माधुप्रियाम् । ओ३हा । ओ

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 ३हा३ए३४ । पु३ना३४सधा३ । स्थमो३४वा । सापु

५ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 दो३हायि ॥ (२) पु३नसधस्थमासदोहाओहा३ए । पु३नस

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 सधस्थमासदत् । ओ३हा । ओ३हाए३४ । आपा३४

२ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 र्शियाम् । धारुणम् । वाजायर्षसायि । ओ३हा ।

५ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 ओ३हाए३४ । नृभा३४यिर्होता३ः । विचो३४वा । सा

५
 प्रणो३हायि (३) ॥ १६ * ॥ [१८]

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 ॥ मैधातियम् ॥ पु३नानःसोहायि । मधा३रावा ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 अपोवा३हो३यि । साओ३हो । नाओ३उवा । पासा

* क० मा० ११ प्र० २ ख० ११ पा० ।

^{१२} उवा । ^२ आरत्नधासोनिमृता^५चौ३हो । ^१ स्वासाउवा । ^१ दा
^३ साउवा । ^१ उत्सोदेवा^१चौ३हो । ^१ हिरा । ^{१२} चौ३हो । ^{१२} वा
^५ चौ३३४वा । ^५ ष्याप्रयोईहायि ॥(१) ^१ उदेवोहायि । ^१ द्वि
^१ राणयायाः । ^१ उत्सोदा३होशयि । ^१ वाचौ३हो । ^१ हायि
^१ राउवा । ^१ ष्यायाउवा । ^१ दुद्धानऊधर्दिवियाचौ३हो ।
^१ माधाउवा । ^१ प्रायाउवा । ^१ प्रत्नसधाचौ३हो । ^१ स्यमा ।
^१ चौ३हो । ^१ वाहोर३४वा । ^१ साप्रदोईहायि ॥(२) ^१ प्रत्नसधो
^१ हायि । ^१ स्यमा३सादात् । ^१ प्रत्नसा३होशयि । ^१ धाचौ
^१ ३हो । ^१ स्यामाउवा । ^१ सादाउवा । ^१ आपृक्कयन्धरुवांवा ।
^१ चौ३हो । ^१ जायाउवा । ^१ वासाउवा । ^१ नृभिर्वाताचौ३
^१ हो । ^१ विचा । ^१ चौ३हो । ^१ वाहोर३४वा । ^१ साप्रयोईहा

यि(३) ॥ ७ * ॥ [२०]

* क० मा० १२प्र० १अ० ७वा० ।

१ २ २ २ १ १ १ १
 ॥ वरुणसाम ॥ पुनानःसोमधारयोवा । ओवा ।
 १ २ २ २ २ १ १ १ १ १ १
 आपोवसा । नोषार्षाश्चा॒र्यि । चार॒श्रा । त्वा॒र॒श्
 २ १ २ १ १ १ १ १ १ १ १
 धाः । योनि॒मृत । स्य॒सार॒श्चा॒र्यि । दसा॒श्चा । उ॒त्सो
 १ २ २ २ २ १ १ १ १ २ १ १
 दे॒वो॒हिर॒ण्ययः । ऊ॒र॒श्त्वाः । दा॒र्यि॒वो॒हिरौ॒श् । हो॒श्
 ५ ४ ५ २ २ २ २ १ २
 २३४ । वा । ष्या॒पु॒यो॒द्द॒र्यि ॥ (१) उ॒त्सो॒दे॒वो॒हिर॒ण्ययो॒वा ।
 १ १ १ २ २ १ १ १ १ १ १
 ओ॒वा । ऊ॒त्सो॒दे॒वः । हि॒रा॒ण्या॒श्या॒रः । दू॒र॒श्चा ।
 १ २ १ १ १ १ २ १ १ १ १
 ना॒र॒श्ऊ । धर्हि॒विय॒म् । म॒भूर॒श्चा॒र्यि । प्रि॒या॒ह्मा ।
 १ २ २ २ २ २ १ १ १ १ १ १
 प्र॒त्न॒स॒ध॒स्थ॒मा॒स॒दत् । प्र॒र॒ह॒न्ना॒म् । सा॒ध॒स्थ॒मो॒श् ।
 १ ५ ४ ५ २ २ १
 हो॒श्१२३४ । वा । सा॒ध॒दो॒द्द॒र्यि ॥ (२) प्र॒त्न॒स॒ध॒स्थ॒मा
 १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 स॒दो॒वा । ओ॒वा । प्र॒त्न॒स॒ध । स्थ॒मा॒सा॒श॒दा॒रत् ।
 १ २ १ १ १ १ २ १ १ १ १ १
 चार॒श्रा । च्छा॒र॒श्या॒म् । ध॒रु॒णं॒वा॒जि॒या॒र॒श्चा । ष॒सा
 २ १ १ २ २ २ १ १ १ १ १ १
 श्चा । नृ॒भिर्द्वौ॒तो॒षि॒च॒क्षुः । नृ॒र॒श्भीः । धौ॒तो॒षि
 १ २ ५ ४ ५
 चौ॒ह । हो॒श्१२३४ । वा । का॒पु॒णो॒द्द॒र्यि (३) ॥ १८* ॥ [२१]

२२   २२   २   २   १   २१
 ॥ वैयश्वम् ॥ पुनानःसोमधारयाहृण । अपोवसा २
 २   १   ११   १   १२   २१२   २२१
 नोअर्षसा३हायि । होवा३हायि । आरत्नधायोनिमृता
 १२   २   २   २   ५   १२   २२
 २ । स्यासा३हायि । दा३३सायि । उत्सोदेवोहिरार
 १   २   १   २   ४   ५   ४
 ३हो । एयया । औहोवा । होपुइ । डा(१) ॥ १५* ॥ [२२]

२४२२३२   ४   ५
 ॥ वषट्कारणधनम् ॥ उत्सोदेवोहिरण्ययः । उ
 २२   ४२   ५४   ५   २२   २२   १०
 त्सोदा३यिवोहिरण्ययाः । उत्सोदेवोही३राण्यया २ । हि
 १२   १२६   २   २   २   १
 राण्यया३ः । ओमो३वा । दुहानऊधर्हि वियग्मा३भू
 ०   १२   १२६   १
 प्रिया३म् । मधप्राशया३म् । ओमो३वा ॥ (२) पुत्नत्स
 १०   १२   १२
 धस्या३मासदा३त् । स्थमासा३दा३त् । ओम् । ओ
 २   ४२२   २   ५
 २ । वा३३४ । औहोवा । ऊ३३पा(३) ॥ १६† ॥ [२३]
 २१   ४२   २   २५   ११२   २२
 ॥ पृश्नि ॥ पुनाना३ःसोमधारयाहाउ । अपोवसा

* क० मा० १२ प्र० २ अ० १५ सू० ।

† क० मा० १२ प्र० २ अ० १६ सू० ।

^{१ १ २ १ २ १} नोअर्षसि । ^{१ २ १} आरात्ना१धार३ः । ^{१ २ १} होवा३हायि । ^१ योनि
^२ मृत । ^{१ २} स्यसायिदा१सार३यि । ^{१ २ २} होवा३हायि । ^१ उत्सो
^२ दाशयिवार३ः । ^{१ २ ०} होवा३हायि । ^{१ २} हायिरण्ययः । ^१ इडा
^{१ १ २ ४ २ ५ १ २ २ १ २} २३ ॥ (१) उत्सोदा२३यिवोहिरण्ययोच्चाउ । उत्सोदे वोहिर
^{१ २ १ २ १ २ २ १ २} ण्ययः । ^{१ २ २} दुहाना१ऊर३ । ^{१ २ २} होवा३हायि । ^{१ २} धार्दि वियम् ।
^{१ २} मधूप्रा१यार३म् । ^{१ २ २} होवा३हायि । ^{१ २} पुन्ना१सा१धार३ ।
^{१ २ २ १ २ २ १ २ १} होवा३हा । ^{१ २ २} स्यामासदत् । ^{१ २ १} इडार३ ॥ (२) पुन्ना१सार३
^{४ २ ५ १ १ १ २ १ २ १ २ १} धस्यमासदद्वाउ । ^{१ २ २} पुन्ना१सधस्यमासदत् । ^{१ २} आपाच्छा१
^{१ २ २ १ २ २} यार३म् । ^{१ २ २} होवा३हायि । ^{१ २ २} धारुणांवा । ^{१ २} जियार्षा१सा
^{१ २ २ १ २ २} र३यि । ^{१ २ २} होवा३हायि । ^{१ २ २} नृभायिद्वा१तार३ः । ^{१ २} होवा३
^{२ १ २ १ २ १} हायि । ^{१ २ २} वायिचक्षणः । ^{१ २ २} इडा२३भा३४३ । ^{१ २} ओर३४५ई ।
 डा(३) ॥ ३ * ॥ [२४]

^{१ २ ३ ४ ५}
 ॥ आभीश्वोत्तरम् ॥ पुनानःसोमधारयाए । ए ।
^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}
 अपोवसारनो अर्षसायि । आ२३४रा । हा३हा । त्नधा
^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}
 योन्मृतस्त्रासी१दसायि । ऊ२३४त्साः । हा३हायि ।
^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}
 दायित्रोद्दिरो२३४वा । एयाप्रयोद्दहायि ॥ (१) उत्सोदेवोहिर
^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}
 णयए । ए । उत्सोदेवो३हायिरणययाः । दू२३४हा । हा
^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}
 ३हा । नऊधर्दिवियन्माधुप्रायम् । प्रा२३४त्नाम् । हा
^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}
 ३हायि । साधस्थमो२३४वा । साप्रदोद्दहायि ॥ (२) पुत्नए
^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}
 सधस्थमासददे । ए । पुत्नएसधा३स्थामा१सदात् । आ
^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}
 २३४वा । हा३हा । अन्धरुणम्वाजायर्षासायि । न्ह२३
^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}
 ४भीः । हा३हायि । धीतोषिचो२३४वा । आप्रयोद्द
^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}
 हायि (३) ॥ ४ * ॥ [२५]

^{२ २ १ १२ १२ १२} ^{२ १}
 ॥ पौष्टमुद्रम् ॥ पुनानःसोमधारया । औष्टोवा । ए
^{२ २} ^{२ १} ^{२ १} ^{२ १} ^{२ १}
 द्विवा । हाउ । अपोवसा^२नो^१अर्षसि । पारात्ना^२धा
^१ ^२ ^{१ १} ^{२ ५} ^१
 २ः । योनिमृता^३ । स्या^१सायिदा^२३४सायि । उत्सो ।
^{२ १} ^{२ ५} ^{२ १} ^४
 दायिवीवा^२ओ^१३४वा । हा^३हायि । हिरा^४प्रणययाः ॥(१)
^{१ २ १ २ १} ^{२ १} ^{२ २}
 उत्सोदेवो^२हिरण्ययः । औष्टोवा । एद्विया । हाउ ।
^{२ १ २} ^{१ २} ^{१ २} ^{१ २}
 उत्सोदेवो^२र^१हिरण्ययः । दुहाना^१ज^२२ । धार्दि^१विया^२३म् ।
^{१ १ २ ५} ^१ ^{२ ५ ५} ^२
 माधु^१प्रा^२३४याम् । प्रत्नाम् । साधौवा^२ओ^१३४वा । हा
^२ ^४ ^{१ १ २ १ २ २ १} ^२
 ३हा । स्यमा^४प्रसदात् ॥(२) प्रत्न^१सधस्थमासदत् । औ
^१ ^{१ २} ^{१ २ २}
 ष्टोवा । एद्विया । हाउ । प्रत्न^१सधा^२स्थमासदत् ।
^{१ २} ^२ ^{१ २} ^{१ २ ३ ५}
 आपा^१च्छा^२श्या^३२म् । धारुणंवा^३ । जायर्षा^१२३४सायि ।
^१ ^{२ ५} ^{२ ५} ^४
 नृभायिः । धौतौवा^२ओ^१३४वा । हा^३हायि । विचा^४प्रत्न
^४
 षाः । हो^४प्रई । डा(३) ॥ १० * ॥ [२६]

* ऊ० गा० १०प्र० १च० १०वा० ।

५ ८ २ ४ ८ ५ ८ ४

॥ आष्कारणिधनं काणवम् ॥ पुनानाः३ःसीमऽधार

५ १ ८ २ ८ २ १ १ ८ १

या । आपोवसा । नाभार३र्षसाउ । वा३२ । आर

१ १ २ २ ३ ४ ५ १ १ ८ ५ १ २

ल्लाधाः । योनिमृता । स्वसीदार३४सायि । ऊर३साः ।

१ ८ २ १ १ ५ ८ २ ४ ८ ५

देवोहि । रण्यार३४पुयाई५ईः ॥(१) उत्सोदा३यिवोहिऽर

४ ५ १ ८ १ ८ १ २

णययाः । उत्सोदेवः । हिरा३३णययाउ । वा३२ । दु

१ ८ २ १ १ ३ १ १ १ १ ५ १ २

हानज । धर्दिवियाम् । मधुप्रा२३४याम् । प्रा३३ला

१ २ १ ८ ५ २

म् । सधस्थम् । आसा३३४पदाई५ईत् ॥(२) प्रल्ल३सा

४ ५ ८ ४ ५ १ १ १ १ २

३धस्थऽमासदात् । प्राल्ल३सध । स्थमार३सदाउ । वा

२ १ २ १ १ ३ ४ ५ १ १ ५

३२ । आपृच्छियाम् । धरूणांवा । जियर्षा३३४सायि ।

१ २ १ ८ २ १ १ १ १ १ १

वर३भीः । धौतोवि । चक्षार३४पुणाई५ईः । आर३

१ १

४५ष३) ॥ ११ * ॥ [२७]

१ ८ २ १ १

॥ सीमसाम† ॥ पुनानःसीरमधारया । आपो३वा

* क० मा० १०प्र० १अ० १सा० ।
 † “वृत्तसीसोमः” — रति च० पु० ।

३ः ॥ (१) उत्सोदेवोच्चि । रा॒र॒ष्ययाः । उत्सोदेवोच्चिर
 ष्या॒र॒श्याः । दू॒हा॒श॒ना॒ऊ॒र । धा॒र्हि॒वा॒या॒र॒म् । मधु
 प्रिया॒म् । प्र॒त्न॒स॒ार॒श॒धा । स्थ॒मा॒सा॒र॒श॒दा॒श॒श॒त् ॥ (२)
 प्र॒त्न॒स॒ध॒स्थ॒म् । आ॒र॒स॒दा॒त् । प्र॒त्न॒स॒ध॒स्थ॒मा॒सा॒र॒श॒
 दा॒त् । आ॒पृ॒च्छा॒या॒र॒म् । धा॒रु॒णा॒वा॒र । जि॒य॒ष॒सा
 यि । नृ॒भि॒द्वौ॒र॒श॒ताः । वि॒च॒क्षार॒श॒णा॒श॒शः । ओ॒र॒श॒श॒पृ॒ई ।

डा (३) ॥ ७ * ॥ [२९]

॥ पृष्ठम् ॥ पु॒ना॒श॒नः॒सो॒म॒ध॒ र॒या । अ॒पो॒व॒सा॒नो॒अ
 र्ष॒सा॒र॒श॒यि॒क्षो॒इ॒या । आ॒र॒त्न॒धा॒ट॒ नि॒मृ॒त॒स्य॒सी॒द॒सा॒र॒श॒यि
 क्षो॒इ॒या । उत्सो॒दा॒र॒श॒यि॒वाः । क्षि॒र॒ण्य॒या॒र॒श॒शः ॥ (१)
 उत्सा॒श॒दे॒वो॒क्षि॒र॒ण्य॒याः । उत्स॒दे॒वो॒क्षि॒र॒ण्य॒या॒र॒श॒क्षो॒इ॒या ।
 दु॒हा॒न॒ऊ॒ध॒र्हि॒ वि॒य॒म॒ध॒प्रि॒या॒र॒श॒क्षो॒इ॒या । प्र॒त्न॒स॒ार॒श॒धा ।

* क० ग० १८ प्र० १ अ० ७ सा० ।

१२ १ ५ ४ २ ३ ४ २ ५
 स्थमासार३दा३४३त् ॥(२) प्रन्ना३सधस्थमासदात् ।

१ २ १ १२ १
 प्रन्सधस्थमासदा३द्वोइया । आपृक्कन्धरुणं वाजिषर्ष

१ २ १ १ १
 सार३यिहोइया । नृभिर्द्धौ३ताः । विचक्षार३णा३४३ः ।

१
 ओ३३४पुई । डा (३) ॥ २० * ॥ [३०]

५ ४ २ ४२ ५२ १
 ॥ कौस्मलवर्द्धिषम् ॥ पुना३ना३ः सोमधारया । अ

२ २ २ १ १२ २ २ १ २ २
 पोवसानोआ३र्षासा३३४यि । आरत्नधायोनिमार्त्ता । ऐ

१ १२ २ २ २ २ १
 होयि । स्था३सीदसायि । उत्सदेवोहिरोवा३पोर३

५ ४ ५ ५ ४ २ ४२ ५
 ४वा । ष्याप्रवोईहोयि ॥(१) उत्सो३दा३यिवोहिरण्यया ।

१ २ २ २ १ २ २ २ १ २
 उत्सोदेवोहिरा३ण्याया३३४ः । दुहानजधर्द्दिवायाम् ।

२ १ १ २ २ १
 ऐहोयि । मा३धुप्रियाम् । प्रन्सधस्थमोवा३ओ३३४

५ ४ ५ ५ ४ २ ४ ५२
 वा । साप्रदोईहायि ॥(२) प्रन्ना३सधस्थमासदात् ।

१ १ १ १ २ १ २ १ २
 प्रन्सधस्थमा३सादा३३४त् । आपृक्कन्धरुणावा । ऐ

* क० मा० १८प्र० १३० २०सा० ।

होयि । जा^१र्यर्षसायि । नृभि^{१ १}र्द्धौतोविचोवा^{१ १}श्चो^{१ १}रश्च
 वा । ऋपु^५णो^४द्द^४द्यायि (३) ॥ २१ * ॥ [३१]

॥ वाग्रम् ॥ पु^{१ १}नानःसो । मधारा^{१ १}श्या^{१ १}र । अपोव^{१ १}
 सानो^{१ १}आर्षा^२शसा^{१ १}रयि । आर^{१ १}त्नधायोनि^{१ १}मृतस्यसायि^१दाशसा
 रयि । उत्सदा^{१ १}रश्चिवा^१श्च । चार^{१ १}यिरार^{१ १}श्च^{५ १}श्चो^{१ १}वा ।
 स्या^{१ १}रश्च^५णाः ॥ (१) उत्सदे^{१ १}वाः । चिरा^{१ १}ण्या^{१ १}श्या^{१ १}श्या^{१ १}रः ।
 उत्सदे^{१ १}वोचिरा^{१ १}ण्या^{१ १}श्या^{१ १}रः । दु^{१ १}हानज^{१ १}धर्हि^{५ १}वियन्मा^{१ १}धूप्रा^{१ १}श्या
 रम् । प्र^{१ १}त्न^{१ १}स^{१ १}ार^{१ १}श्च^{५ १}धा^{१ १}श्च । स्या^{१ १}र^{१ १}मा^{१ १}र^{५ १}श्च^{१ १}श्चो^{१ १}वा । सा
 रश्च^५दात् ॥ (२) प्र^{१ १}त्न^{१ १}स^{१ १}धा । स्थ^{१ १}मासा^{१ १}शदा^{१ १}रत् । प्र^{१ १}त्न^{१ १}
 सध^{१ १}स्थ^{१ १}मासा^{१ १}शदा^{१ १}रत् । आ^{१ १}पृ^{१ १}च्छ^{१ १}ज^{१ १}न्ध^{१ १}रू^{१ १}ण^{१ १}वा^{१ १}जिया^{१ १}र्षा^{१ १}शसा^{१ १}र
 यि । नृभि^{१ १}र्द्धौ^{१ १}र^{१ १}श्च^{१ १}ता^{१ १}श्च । वा^{१ १}र^{१ १}यि^{१ १}चा^{१ १}र^{५ १}श्च^{१ १}श्चो^{१ १}वा । चा
 रश्च^५णाः (३) ॥ ३ * ॥ [३२]

० क० मा० १८ प्र० १ अ० २१ सा० ।

† क० मा० १८ प्र० २ अ० १ सा० ।

१ ४ २ ५ २ २ ४ ४ ५ ५
 ॥ माधुच्छन्दसम् ॥ पुनानःसो । हो । मधारयाइण ।
 २ १ २ १ ५ २ २ १ २ २ २ १ २
 अपोवसा । नोअर्षा२३४ऽसायि । आरत्नधायोनिमृत ।
 १ २ ३ ३ २ ३ २ २ १ २ १
 स्यसायिदासा । औहो३४वाहायि । उत्सोदायिवा ।
 ३ २ २ १ २ ३ २ १ २ १
 औहो३४वाहायि । हिरण्या२३या३४३ः । ओर३४पूई ।

डा (१) ॥ २० * ॥ [३३]

५ ४ २ ४ ५
 ॥ गौरीवितम् ॥ उत्सः । देवो३ । हिरण्ययाः ।
 १ २ २ २ १ २ २ ४
 उत्सोदेवोहिरण्यया२३ः । दूहानज३१२३ । धर्दिवियम्न
 १ २ ४ ५ ४
 धूप्रियाम् । प्रात्नत्सधा३१२३ । स्थमोवा । सापुदो
 ५
 इहायि(२) ॥ १२ † ॥ [३४]

२ २ २ २ २ २
 ॥ उभयतस्तोभं गौतमम् ॥ हाउपुनानःसोमधारया
 १ २ २ २ २ १ ० २ २ २
 हाउ । आपोवसा । नोअर्षसा२३४यि । हाहोयि ।

* अ० मा० १८म० १ अ० ९० सा० ।

† “महागौरीवितम्”—इति अ० पु० ।

‡ अ० मा० १८म० ३ अ० १२ सा० ।

^{२ १} ^{२ २} ^{१ २} ^{१ २} ^२ ^२ ^{२ २} ^१
 आरत्नधायोनिमृतास्यासीदसा३४यि । द्वाहोयि । ज

^२ ^२ ^{२ २} ^{२ १} ^५ ^४
 सोदायिवा३४ः । द्वाहो३ । हिरोर३४वा । एषाप्रयो६

^५ ^{२ २} ^{२ २ २} ^२ ^{१ २ २ २}
 द्वायि ॥(१) द्वाउत्सोदेवोद्विरण्ययोद्वाउ । ऊत्सोदेवः ।

^{१ ०} ^{२ २ २} ^{२ १ २ २} ^{१ २}
 द्विरण्यया२३४ः । द्वाहोयि । दुहानऊधर्द्वियम् ।

^१ ^२ ^{२ २} ^१ ^२ ^{२ २}
 माधुप्रिया३४म् । द्वाहोयि । प्रातन्साधा३४ । द्वाहो

^{२ १} ^५ ^५ ^{२ २}
 ३ । स्थमो२३४वा । साप्रदो६द्वायि ॥(२) द्वाउप्रतन्

^२ ^१ ^२ ^{१ ०}
 सधस्थमासदद्वाउ । प्रातन्सध । स्थमासदा२३४त् ।

^{२ २} ^{२ १} ^{२ १ २} ^२ ^१ ^२ ^{२ २}
 द्वाहोयि । आपृक्प्रन्धरुणंवा । जायर्षसा३४यि । द्वा

^२ ^१ ^२ ^{२ २} ^{२ १} ^५
 द्वायि । नृभिर्द्वौता३४ः । द्वाहो३ । विचोर३४वा ।

^४ ^५
 ज्ञाप्रणो६द्वायि (३) ॥ ११ * ॥ [३५]

^{२ १ २} ^{४ २ ५ २}
 ॥ द्विद्विद्वारं वामदेव्यम् ॥ पुनाना२३ःसोमधारया ।

^{१ २} ^{२ २} ^{२ २} ^{२ २} ^{२ २} ^{२ २ २} ^१
 आपोवसानोअर्षस्यारत्नधायोनिमृताःस्यसौहो३ । ऊम्ना

• क० गा० २०प्र० १अ० ११सा० ।

२। दा२३सायि । उत्सोदेवोऽहिरौक्षो३ । ऊम्मा २ ।

ण्यया । औ३होवा ॥ (१) उत्सोदा२३यिवोहिरण्ययाः ।

ऊत्सोदेवोहिरण्ययोदुहानऊधर्दि विसाम्मधौक्षो३ । ऊम्मा

२। प्रा२३याम् । प्रत्न७सधास्थमौक्षो३ । ऊम्मा २ ।

सदात् । औ३होवा ॥ (२) प्रत्न७सा२३धस्थमासदात् ।

प्रात्न७सधस्थमासदापृच्छउन्धरुणवाऽजियौक्षो३ । ऊम्मा

२। षा२३सायि । नृभिर्द्वौतोऽविचौक्षो३ । ऊम्मा २ ।

क्षणा । औ३होवा । क्षोपुई । उा (३) ॥ १५ * ॥ [३६]

॥ द्वैगतम् ॥ पुनाना३ःसोमधारया । आपोवसा ।

नोआर्षा१सा२यि । आरा३ । क्षो३हो३वा । त्नधायो

निमृतस्यामीशदसा२यि । उत्सो२३ । दा२यिवा२३धौ

होवा । ए३ । हिरा२ण्यया२३४५ः ॥ (१) उत्सोदा३यि

● ऊत्सोदा३यि २० प्र० २ सू० १५ सा० ।

^{४ २ ४ ४ ५} ^{१ २ १ २} ^{१ २} ^{२ २}
वोहिरण्ययाः । उत्सोदेवः । हिराण्याश्याः । दुहा३ ।

^५ ^{२ २} ^{१ २} ^० ^१
ह्रीश्चोश्वा । नजधर्दिव्यन्माधुप्राया२म् । प्रन्ना२३म् ।

^१ ^२ ^{५ २ २} ^२ ^१ ^{३ १ १ १ १}
सारधार३४षौद्वावा । ए३ । स्थमा२सदा२३४५त् ॥ (१)

^५ ^{२ ४ ५ ४ ५} ^५ ^१ ^२ ^{१ २}
प्रन्त्सा३धस्थमासदात् । प्रान्त५सध । स्थमासा१दा

^{३ २} ^५ ^{२ २} ^१ ^२ ^०
२त् । आपा३ । ह्रीश्चोश्वा । अन्धरुणांवाजायर्षा

^१ ^१ ^{५ २ २} ^२
सा२यि । नृभा२३यिः । धी२ता२३४षौद्वावा । ३३ ।

^१ ^{३ १ १ १ १}
विचा२सणा२३४५ः (३) ॥ १६ * ॥ [३०]

^{१ २ १ २ २ २ २} ^१
॥ अर्वापुष्याद्यम् ॥ पुनानःसोमधारया । ऊवे२३ ।

^{२ २ २ २ २} ^१ ^१ ^{२ १ २ २} ^{२ १ २ २}
अपोवसानोअर्षसि । ऊवे२३ । पारत्नधायोनिमृतस्यसी

^१ ^{१ २ २ २ २} ^{१ २} ^१
दसि । ऊवे२३ । उत्सोदेवोहिरण्ययः । ऊवे२३ ॥ (१)

^{१ २ २ २ २} ^{२ १ २} ^१ ^{१ २ २ २ २} ^{२ १ २}
उत्सोदेवोहिरण्ययः । ऊवे२३ । उत्सोदेवोहिरण्ययः ।

^१ ^{२ २ १ २ २} ^१ ^{२ १} ^{२ १}
ऊवे२३ । दुहानजधर्दिव्यन्माधुप्रियम् । ऊवे२३ । प्रन्त्

● अ० मा० २० प्र० १ अ० १६ सा० ।

^{२ १ २ १२ २} ^१ ^{२२ १} ^{१ १ ० १ १ १} ^१
 सधस्थमासदत् । ऊवेर३ । आपृच्छयन्वसर्वावाज्यष सि ।

^१ ^{१ २२ १ ० १ १ १} ^१ ^१ ^१
 ऊवेर३ । मृभिर्होतोविचक्षणः । ऊवेर३ । ऊवेर३ ।

^{१ १ १} ^१ ^{५ २ २} ^{१ १ २ २ २} ^१
 होवा३हा३ । हा३४ । औहोवा । अर्कीदेवानां२पर

^{१२} ^{१ १ १ १ १ १}
 मेवियोरमार३४पुन् (३) ॥ १७ * ॥ [३८]

^१ ^१ ^१ ^१ ^१
 ॥ यौतानम् ॥ हा३ । औ३हा३ । औ३हा३ ।

^१ ^{१ २ २} ^१ ^{१ १ १} ^५ ^{१ २ २}
 हायि । उत्सोर्देवोर । हिरष्यार३४याः । उत्सोर्देवो

^१ ^{१ १ १} ^५ ^{१ २ २} ^१ ^{१ १}
 र । हिरष्यार३४याः । दुद्धानजधर्दिवियारम् । मधू

^१ ^५ ^१ ^१ ^{१ १ १} ^५ ^१
 प्रार३४याम् । प्रन्त्सधार । स्थमासा३४दात् । हा

^१ ^१ ^१ ^१ ^१ ^{५ २ २} ^१
 श । औ३हा३ । औ३हा३ । हा३४ । औहोवा । आ

^{१ १ १ १}
 ह्यो३४पु(२) ॥ ८ * ॥ [३९]

^१ ^{१ १ २ ४ २ ५} ^{४ ५}
 ॥ नौधसम् ॥ ऊर३४त् । सोर्देवोहिर । ष्यायाः ।

० क० मा० १०प्र० २४० १७सा० ।

† क० मा० ११प्र० २४० ८सा० ।

^{१ २ २ २} उत्सो देवो । ^{२ १ २ २} चायिराण्याश्याः । ^{१ २ १ २} दूरश्चा । ^{१ २} नाजधः ।
^{१ १ १ १} दिवि । ^{२ १ ५} याम् । ^{१ २ १} माधुप्रारश्श्याम् । ^{१ २ १} प्रारश्नाम् । सा
^{२ १ ५ २ ५} धस्थमोरश्शवा । ^{२ १ ५ ५} सारश्शदात्(२) ॥ ५ * ॥ [४०]

^{१ ४ २ २ ५ ५ २ २ ५ ४ ५} ॥ श्यैतम् ॥ ^{१ ४ २ २ ५ ५} उत्सो देवो हिर । ^{२ २ ५ ४ ५} ण्ययाश्शौहोवा ।
^{१ २ १ २ १ ० ५ ५ २ २ १ २} उत्सो देवः । ^{१ ० ५ ५ २ २ १ २} हिराण्ययाश्शः । ^{२ ५ ५} ओईहा । ^{२ २ १ २} दुहानज
^{२ १ १ १ १ ५ २ ५} धः । ^{२ ५ ५ २ ५} दायिवाश्श्याम् । ^{२ ५ ५} मधूर । ^{२ ५ ५} प्रारश्श्याम् । ^{२ ५ ५} प्रन्ध
^{२ १ १ १ २ ५ २ ५ २ ५} सधास्थाश्मा । ^{२ ५ २ ५ २ ५} जग्मायि । ^{२ ५ २ ५ २ ५} सारदाश्शौहोवा । वा
^५ २श्शष्ट(२) ॥ ८ † ॥ [४१]

^{१ २ २ २ १ १ १} ॥ कखृष्टत् ॥ ^{१ २ २ १ १ १} शौहोपुनानः सोश्श । ^{१ २ १} मधाराश्याश्श
^{२ २ २ १ २ २ २ १ २ २} श्श । ^{२ २ २ २ २ १ २ २} चाहोयि । ^{२ २ २} आपोवसानोश्शर्षसि । ^{२ २ २} आरात्नाशधा
^{२ २ २ १ १ १ १} २श्शः । ^{२ २ २ १ १ १} चाहोयि । ^{२ १ १ १ १} योनिमृत । ^{२ १ १ १} ससायिदाश्याश्श

● क० मा० २२ प्र० १ अ० ५ सा० ।
 † क० मा० १२ प्र० १ अ० ८ सा० ।

^{३२ २} ^{१ २} ^{३२ १} ^१
 यि । हाहोयि । उत्सोदाशयिवा२३४ः । हाहो । हि
^२ ^१ ^५ ^५ ^{३२ २}
 रा३ । ण्या२३४याः । उज्जवाद्हाउ । वा ॥(१) औहो
^{३२ २} ^१ ^{३२ १} ^{१ २}
 उत्सोदेवा३ण । हिराण्याश्या२३४ः । हाहोयि । उत्सो
^{३२ २} ^{१ २} ^{३२ १} ^{१ १}
 देवोहिरण्ययः । दुहानाशज२३४ । हाहो । धार्द्वि वि
^{१ २} ^{३२ १} ^{१ २ १ २}
 यम् । मधूप्राश्या२३४म् । हाहोयि । दूहानज ।
^{१ २} ^{३२ १} ^{१ २}
 धर्दायिवाश्या२३४म् । हाहोयि । मधूप्राश्या२३४म् ।
^{३२ १} ^{१ २} ^{३२ १} ^{३ १} ^१
 हाहोयि । प्रन्नासाशधा२३४ । हाहो । स्थमा३ । सा
^५ ^५ ^{३२ २}
 २३४दात् । उज्जवाद्हाउ । वा ॥(२) औहोप्रन्सधा
^१ ^{१ २} ^{३२ १} ^{१ १}
 ३ण । स्थमासाशदाशदा२३४त् । हाहोयि । प्रान्नसध
^२ ^{३२ १} ^१
 स्थमासदत् । आपाक्काश्या२३४म् । हाहोयि । धारु
^{१ २} ^{१ २} ^{३२ १} ^{१ २}
 णंवा । जियार्षाशसा२३४यि । हाहोयि । आपृक्कयम् ।
^{१ २} ^{३२ १} ^{१ २}
 धरुणाशवा२३४ । हाहोयि । जियार्षाशसा२३४यि ।

अथ द्वितीया ।

१ १ २ ३ १ १ २ २ २ २ २ १ १
 स्नायुधःपवतेदेवइन्दुरशस्तिहावृजनारक्षमाणः ।

२ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ २
 पितादेवानाञ्जनितासुदक्षो

३ १ ३ २ ३ १ २ ३ १
 विष्टभोदिवोधरुणःपृथिव्याः ॥ २ * ॥

“स्नायुधः” शोभनायुधः † “इन्दुः” “सोमो” देवः “पवते” ‡ स च देवः “अशस्तिहा” रक्षोहा † “वृजना” वृजनानि उपद्रवाणि परिहृत्येति शेषः, “रक्षमाणः” § “पिता” “पासकः” “देवानां” “तथा” “जनिता” उत्पादकः “सुदक्षः” शोभन-बलः “दिवः” “विष्टभः” विशेषेण स्तम्भयिता “पृथिव्याः” च “धरुणः” धारकः ॥ । एवं महानुभावः पवते । “वृजना”—“वृजन्”—इति पाठौ ॥ २ ॥

* सू० वे० ७, २, १२, १ ।

† ‘स्नायुधः’ अग्नि-वृद्ध-परशु-प्राणादिभिरायुधैः स्नायुधः । अथवा वस्त्र-व्युत्पन्न-वस्त्रात् प्रभृतिभिर्धन्यायुधैः स्नायुधः—इति वि० ।

‡ ‘पवते पूषते’—इति वि० ।

§ ‘अशस्तिहा’ अशस्यः शयवः । अथवा अशसा वाचः अशसानि वा कर्मणि चोर्वेति तेषां चत्वा—इति वि० ।

॥ ‘वृजना रक्षमाणः’ । वृजनं ध्वंसं अथवा वृजनं विशदं कृतितं कर्म तेषां रक्षमाणः—इति वि० ।

॥ अतएवोक्तं मनुना—“अग्नौ प्रासाङ्गतिः सम्भगादित्य मुपतिष्ठते । आदित्या-न्नायते वृष्टि, वृष्टेरन्नं ततः प्रजाः (२५० ७६ सू०)”—इति ।

अथ तृतीया ।

१ २ १ २   ३ १ २   २ २   ३ १ २   २ २ २ २   ३ १ २
 ऋषिर्विप्रः पुरएताजनानामृभूर्ध्वरि उग्रनाकाव्येन ।

१ २ २   ३ १ २   ३ १ २   ३
 सचिद्विवेदनिहितं यदा सामपी

२   २ ३ २ २ १ २
 च्याऽऽङ्ग, ह्यन्नामगोनाम् ॥ ३ * ॥ १०

“ऋषिः” अतीन्द्रियद्रष्टा † “विप्रः” मेधावी “पुरएता” पुरतो गन्ता “जनानां” मनुष्याणां “ऋभुः” उरुभासमानः ‡ “धौरः” धीमान् † “उग्रनाः” एतन्नामकः ऋषिः यः “सचित्” स एव § “काव्येन” स्तोत्रेण “विवेद” लभते । किमिति ?

* ऋ० वे० ०, १, २१, २ ।

† “साक्षात्कृतधर्माश्च ऋषयो बभूवुस्त्वरेभ्योऽसाक्षात्कृतधर्मश्च उपदेशेन मन्त्राः स्यादुपदेशाय गायत्रोऽवरे विश्वमपहृषादिमं प्रन्व” समासासिषु वेदेषु वेदा ज्ञानि च । विद्वन्मं भिद्वन्मं भः सनमिति वा एतावन्तः समानकर्मास्तौ धातवः—इति निरु० नै० १, २० ।

‡ ‘पुर’ एता जनानाम् । पुरतः अगतः एति सोमः अथवा पुरतः केना-जनानाम् सेता । ऋभुर्विभुः—इति वि० ।

§ ‘धौर धैर्धम्यन्नः’—इति वि० ।

§ ‘चित्’ शब्दः च शब्दस्यार्थे द्रष्टव्यः—इति वि० । “चिदित्येषोऽनेककर्षा—साचार्यश्चिदिदं त्रयादिति पूजायाम् । . . . । दक्षिणदित्युपमार्थे । कुशभाषां सिदाहरेत्यवकुत्सिते । . . .”—इति निरु० नै० १, ४ ।

उच्यते । “आसां” “गोनां” गवां सम्बन्धि * “यत्” “अपीचम्”
[अन्तर्हितनामैतत् *] अन्तर्हितं “नाम” नामकं मुद्रकं पयो-
खचणम् । कीदृशम्? “गुह्यं” गोपनीयम् ॥ ३ ॥ १० ॥ †

॥ औशनम् ॥ प्राह्व । द्रवापरिकोशाम् । निषीह
दा । नृभाइःपुना । नोश्चभि । वाजमर्षा । अश्वज
त्वावाजिनम्ना । जयार्श्नाः । अष्ठावर्हाइः । रशना ।
भाश्छइः । नाश्यापुन्ताईपुईइ ॥(१) ख्वा । युधाःप
वतेदाइ । वईश्न्दूः । अशास्तिष्ठा । वृजना । रशमा
ष्ठाः । पितादेवानाञ्जनिता । सुदारश्चाः । विष्टम्भो
दाइ । वोश्धरू । णाश्छः । पार्थ्याऽपुइव्याइपुईः ॥(२)

* “आसां गोनां गवा मादित्यरश्मीनां वा”—इति वि० । “गोः पादाको
(७, ९, ५७)”—इति वुडि रूपम् ।

† “०, ०, ०, ०, ०, अपीचमिति निषीतान्तर्हितनामामि”—इति निष० ३,
१५ । “निषीतं कस्यामिर्निक्तं भवति”—इति बाह्यकृतं तच्चाख्यानम् ३, १८ ।
“अपीच मपन्नत मपचित मपिचित मन्तर्हितं वा”—इति निष० नै० ४, २५ ।

‡ इदं माध्यन्दिनपवमानं तृतीयम् । “उक्तोमाध्यन्दिनः पवमानः”—इति वि० ।

¶ “विष्टुवौशनम्”—इति ख० पु० ।

^{१ २} आर्षाः । ^१ विप्राःपुरेता । ^{२ २} जनाश्नाम् । ^{१ २ २} ऋभूर्द्वाः ।
^{२ १ २} उग्रना । ^{२ २ ४ ५} कावियेना । ^{१ २} सचिद्विवेदनिक्षिताम् । ^० यदा२३
^२ साम् । ^१ अपाइचियाम् । ^{२ १} गुह्यियम् । ^२ ना३४३ । ^२ मा३
^४ गोऽपुनाईपुईम् (३) ॥ ४ * ॥ [१]

^{२ १} ॥ वैश्वज्योतिषाद्यम् ॥ ^{२ १ २} प्रतुद्रवा । ^{२ ४ ४} परिको । ^{२ ४ ४} शन्निषौ
^५ दा । ^{१ १} नृभिःपुना । ^{२ १} नोश्चभिः । ^{२ ३ ४ ५} वाजमर्षा । ^{२ १} अश्वत्वा ।
^{२ १} वाश्जिनम् । ^{२ ४ ४ ५} मर्ज्यन्ताः । ^{२ १ २} अच्छावर्षायिः । ^{२ १ २} रशना ।
^२ भा३४३यिः । ^{२ ४} नाश्यापुन्ताईपुईयि ॥(१) ^{२ १ २} सुवायुधाः । ^२ प
^{१ २} बते । ^{२ ३ ४ ५} देवइन्दूः । ^{२ १} अशस्तिष्ठा । ^{२ १ २} वृजना । ^{२ ३ ४ ५} रक्षमाणः ।
^{२ १ २ २} पितादेवा । ^{१ १} नाश्ञ्जनि । ^{२ ३ ४ ५} तासुदक्षाः । ^{२ १ २} विष्टम्भोदायि ।
^{२ १} वोश्धरु । ^{२ ४} णा३४३ः । ^{२ ४} पार्थ्यापुयिव्याईपुईः ॥(२) ^{२ १} ऋषि
^{२ १ २} विप्राः । ^{२ ३ ४ ५} पुरए । ^{२ १ २} ताजनानाम् । ^{२ १ २} ऋभूर्द्वाः । ^{२ १ २} उग्रना ।

^२कावियेना । ^{२ १}सचिद्विवे । ^{२ १}दाशनिहि । ^{२,२४ ५}तंयदासाम् ।

^{२१२}अपीचियाम् । ^{२ १}गुहियम् । ^१ना३४३ । ^{२ ४}मा३गो५ना६५

६म् (३) ॥ ७ * ॥ [२] १०

इति सामवेदार्ध-प्रकाशे उत्तरायनस्य प्रथमस्याध्यायस्य

तृतीयः खण्डः ।

अथ चतुर्थखण्डे,

प्रथम-सूक्ते — प्रथमा ॥

^{२ १ २}अभित्वा^{२ १ २}शूरनोनुमो^{२ १ २}दुग्धाइवधेनवः ।

^{१ २}इशानमस्य^{२ १ २}जगतः^{२ २ १ २ २}सर्वशमीशानमिन्द्रतस्थुषः ॥ १३ ॥

हे “शूर” विक्रान्तेन्द्र । “त्वा” त्वाम् “अभि नोनुमः” वयं
स्य मभिष्टुमः । तत्र दृष्टान्तः—“अदुग्धा इव धेनवः” अकृतदोहा
गावः आदरेण वत्सान् प्रति हृश्वारवं कुर्वन्ति तद्वत् वयं स्तुमः

● अ० मा० १२प्र० १ख० ७सा० ।

† अथ लोको न विद्यते । एषां सूक्तप्रयोगां यथायुतएव पाठो व्यवहृतते ।

‡ अथा० २, १, ५, १ (१भा० ४०८ पृ०) = अ० वे० ५, २, २१, २ । अ० वृक्षतीः
अ० वसिष्ठः । हे० इन्द्रः । एवमेवापीतरत्न । ‘इदानीं इन्द्राणि इन्द्रस्य निष्के-
काणि, चार्दनाम्बो व मावत्तकाचि’—इति पि० ।

इत्यर्थः । कीदृशम् ? “अस्य” “जगतः” जङ्गमस्य “ईशानम्” ईश्वरं “तस्युषः” स्यावरस्य “ईशानं” “सदृश” सर्वदृशं सर्वज्ञमित्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१२ १२ ३ १ ३ ११   २२ ३ १ ३ १२ २२
 नत्वावाꣳअन्योदिव्योनपार्थिवोनजातो नजनिष्यते ॥

३ १ २   ३ १-२ ३ १ २
 अश्वायन्तो मघवन्निन्द्रवाजिनोगव्यन्तस्त्वाहवामहे ॥ २ * ॥ ११†

हे “मघवन्निन्द्र ।” “दिव्यः” दिवि भवः “त्वावान्” त्वत्सदृशः “अन्यः” न जायते । “पार्थिवः” पृथिव्यां भवोऽपि त्वावान् “न जातः” जायते दिव्यः पार्थिवो वा त्वावान् न जातः न च “जनिष्यते” नोत्पद्यते लोकादयेऽपि विश्वपि कासेषुः त्वादृशः कश्चिदास्ति त्वमेव समर्थो भवसीत्यर्थः । “अश्वायन्तः” अश्वानिच्छन्तः “वाजिनः” वाज मत्त मिच्छन्तः [इच्छायां भिन् प्रत्ययः] इविष्यन्तो वा “गव्यन्तः” गा इच्छन्तश्च वयं हे इन्द्र ! “त्वा” त्वां “हवामहे” आह्वयामः ॥ २ ॥ ११

● ऋ० वे० ४, २, ११, २ ।   † ‘एषन्नरं पृष्ठम्’— इति वि० ।

‡ ‘भूतमविच्छे उक्ते वर्तमानं मपि उच्यते’— इति वि० ।

^३ सुवर्हशा^५र३४^{३२१२}मै^५ही । ई^५शाना^५र३४^५मी । द्र^५ख^५र^५भा^५उवा^५र३ ।
^१ ए३ । स्थुष^१भा ॥ (१) आयिशानमिन्द्रसुस्थुषाः । ना^१श्त्वा
^२ वा^२श्^२आन् । यो^२दिवियो^२नपार्थि^२वार३४^५ऐ^५ही । नजातो
^५ र३४^२ना । जना^२श्^२उवा^२र३ । ए३ । घ्य^२त^२आ ॥ (२) ना
^२ जातो^२नजनि^२घ्यता^२यि । आ^२श्^२आया^२र^२न्ताः । मघव^२न्निन्द्र
^२ वाजि^२ना^५र३४^५ऐ^५ही । गव्य^५न्ता^५र३४^५स्ता । हवा^५श्^५उवा^५र३ ।
^१ ए३ । म^१ह^१भा (३) ॥ १ * ॥ [२]

^१ ॥ वारव^१न्तीयम् ॥ अभि^१त्वा^१शा^१शौ^१शो^१हायि । रानो
^५ नूर^५र३४^५माः । अ^५दु^५ग्धा^५इ^५व^५धे^५ना^५वो^५र३४^५हायि । ई^५शान^५म^५स्य
^२ जग^२तः^{३२}सुव^३र्ह^४र३४ । औ^३शो^४वा । इ^५हा^५र३४^५हायि । उ^५डु^५वा
^५ र३४^२शाम् । ई^२शान^२म् । आ^२यि^२न्द्र^२सु^२स्यू^२र३४ । औ^२शो
^५ वा । इ^५हा^५र३४^५हायि । औ^५शो^५वा । इ^५हा^५र३४^५हायि ।

● क० मा० २१ प्र० १ अ० १ सा० ।

^{३८ २} श्रीहो३१२३४ । ^{५८ ५} षाः । ^{३८ २ २} एहियाईहा ॥ (१) ^{३८ २ २} ईशानमाश्री
^{१ २} होहायि । ^{३ ५} द्रासुस्थूर३४षाः । ^{१ १} नत्वावा२३४हायि ।
^{१ २} अन्योदिवियोनपार्था३४ । ^{३८ ४८ ५} श्रीहोवा । ^{१ ३} इहा२३४हायि ।
^{२ ३} उज्ज्वार३४वाः । ^{३ १८} नजातः । ^{१ ०} नाजनिव्या३४ । ^{३८ ४८ ५} श्रीहोवा ।
^{१ ३} इहा२३४हायि । ^{३८ २} श्रीहो३१२३४ । ^{५८} तायि । ^{५८} एहियाई
^५ हा ॥ (२) ^{३८ २ २} नजातोनाश्रीहोहायि । ^{३ ५} जानायिव्या२३४ता
^{२ १} यि । ^५ अश्रायार३४हा । ^{१८} तोमघवन्निन्द्रवाजा३४ । ^{२ २} श्री
^{४८ ५} होवा । ^{१ २} इहा२३४हायि । ^५ उज्ज्वार३४ । ^{२ २} नाः । ^{२ १ २} गव्यन्तः ।
^{१ ० २ २} त्वाहवामा३४ । ^{३८ ४८ ५} श्रीहोवा । ^{१ २} इहा२३४हायि । ^{५८ २} श्रीहो३
^{५८} १२३४ । ^५ हायि । ^५ एहियाईहा (३) ॥ १२ * ॥ [३] ११

द्वितीय-द्वये प्रथमा ।

^{१ २} कयानश्चित्रआभुवदूतीसदावृधःसखा ।
^{२ ३ १ २}

^{३ २} कयाशचिष्ठयावृता ॥ १ १ ॥

* क० गा० २१ प्र० १ अ० १२ सा० ।

† क० आ० २, २, ३, ५ (१ भा० ३८४ पृ०) = क० वे० ३, ६, २४, १ । 'माघव'

“सदावृधः” सदा वर्द्धमानः “चित्तः” चायनीयः पूजनोद्यः
 “सखा” मित्रभूतः इन्द्रः “कया” “जती” जत्या तर्पणेन “नः”
 अस्मान् “आ भुवत्” आभिमुख्येन भवेत् ? “शचिष्ठया”
 प्रजावत्तमया प्रजासहितानुष्ठीयमानेन । “कयावृता ?”—केन
 वर्त्तनेन कर्मणा च अभिमुखी भवेत् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १८ १९ ३१ १ ३१ १
 कस्त्वासत्योमदानाम्ङ्घ्रिष्ठोमस्यदन्धसः ।

१ १ १ ३२ ३१ १
 दृढाचिदारुजेवसु ॥ २ १ ॥

“मंघ्रिष्ठः” पूजनोद्यः “सत्यः” सत्यभूतः “मदानां” माद-
 यितृणां मध्ये “कः” † मदकरः ? “अन्धसः” सीमलक्षणस्यान्नस्य
 रसः ॥ “दृढाचित्” दृढ मपि “वसु” शत्रु-सम्बन्धि गवादिकं

साम । सर्वदेवत्वं वामदेवत्वं वा ; यत्कवतीषु तेन प्राजापत्यं, कोचि प्राजापतिः ।
 यदनिरुक्तास्तु तेन प्राजापत्यं, अनिरुक्तोचि प्राजापतिः ; यद् मायवीषु तेनाग्नेयं
 मायवीषोऽन्धोऽग्निः ; यत्पृष्ठेषु त्वदधुः तेनैन्द्रम् ;—एवं सर्वदेवत्वं वामदेवम्—इति
 वि० एवमेवात्रोत्तरत्वं ।

† ऋ० वे० १, १, २४, २ ।

‡ ‘कः प्राजापतिः—इति वि० ।

॥ ‘अन्नस्य चरु-पुरोडासादि-सचकस्य’—इति वि० ।

धमं “आरुजे” आ समन्तात् भङ्क्तुं* हे इन्द्र ! “त्वा” त्वाम्
“मस्यत्” मादयेत् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९
अभीषूणःसखीनामविताजरिदृणाम् ।

३ १ २ ३ १ १
शतभवास्यूतये ॥ ३ १ ॥ १२ ॥

हे इन्द्र ! “सखीनां” समानख्यातीनां “जरिदृणाम्”
“अविता” रक्षिता त्वं “ना” अस्माकं “शतं” शत-सङ्ख्याकम्
ऊतये रक्षायै ॥ “सु” सुष्टु “अभि भवासि” अभिसुखो भव § ।
“शतभवास्यूतये”—“शतभवास्यूतिभिः”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ १२

३ ४ ५ ६ ७ ८ ९
॥ महावामदेव्यम् ॥ काऽप्या । नश्चाइत्राश्चाभु

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९
घात् । ऊ । तीसदावृधःस । खा । औश्चोद्दाइ ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९
कयारश्चाइ । छयौद्दोश् । ऊम्मार । वार्तोश्ऽप्य

* ‘दृङ्गा दृङ्गानि । चिदिति पूरणः । दृङ्गानि षानि वसूनि तान्येव रुजे, वज्रो मङ्गे । भङ्क्ता, तानि मम प्रयच्छ’—इति वि० ।

+ ऋ० वे० ३, ६, ९३, ३ ।

‡ ‘मैत्रावरुणं पुष्टम्’—इति वि० ।

॥ ‘ऊतये चतुर्थ्यैकवचनमिदं तृतीया-वङ्गवचनस्य स्थाने द्रव्यम् कृतिभिः समं वङ्गभिः पःसमैरित्यर्थः’—इति वि० ।

§ ‘शतभवासि शतशब्दो वङ्गवाचो । एतद्वादेव प्रदात् यत् वङ्गदेवत्यं युगलं पदं तेन वैश्वदेव मित्युक्तम् । शतभवासि इन्द्रसं दीर्घत्वम्—शतं भवसि’—इति वि० ।

(१२)

^१हाइ ॥(१) ^१काऽ^२पु^४स्त्वा । ^४स^१त्यो^४श्मा^४ह^४दानाम् । ^१मा ।
^{१२}हि^१ष्ठो^१मा^१त्सा^१दन्ध । ^१सा । ^१औ^२श्चो^२हाइ । ^१ह^१ठार^१श्चि^१दा ।
^३र^२जौ^२श्चो^२श् । ^१ऊ^१म्मा^२र । ^१वाऽ^२श्सो^२श्ऽ^२पु^२श्चायि ॥(२) ^१षाऽ^२पु
^२भी । ^४पु^२ष्पा^४हः^४सा^४श्खी^४नाम् । ^१षा । ^{१२}वि^१ता^१ज^१रा^१यि^१दृ ।
^१याम् । ^२औ^२र^२श्चो^२हायि । ^१श^१तार^१श्भ^१वा । ^३सि^३यौ^३श्चो^३श् ।
^१ऊ^१म्मा^२र । ^१ताऽ^२प्यो^२श्ऽ^२पु^२श्चायि ॥ ५ ॥ [१]

^{१२}॥ स्वार^२सौ^२पर्णाम् ॥ ^१क^१यान^१श्चि^१त्र^१षा । ^१भू^४श्वात् । ^४ऊ
^३ती^४स^४दा^४वृ^४धाः । ^१ऊ^१म् । ^२सा^४श्श्^४खा । ^१का^१या^१श्उ^१वा ।
^१श^१चि । ^१ष्ठ^१यो^१र^४श्^४वा । ^४वा^४पु^४र्तो^४श्^४हायि ॥(१) ^१क^१स्त्वा^१स
^२त्यो^१म^१दा^१श्ना^१म् । ^१म^४श्चि^४ष्ठो^४म^४न्स^४दा । ^१ऊ^१म् । ^१धा^२श्श्^४
^५साः । ^१दा^१र्ढा^१श्उ^१वा । ^१चि^१दा । ^१रु^१जौ^१र^४श्^४वा । ^४वा^४पु^४सो
^५श्हायि ॥(२) ^१अ^१भि^१पु^१ष्पः^१स^१खी^१श्ना^१म् । ^३अ^३वि^३ता^३ज^३रा ।

● क० गा० १ प्र० १ अ० ५ सा० ।

१ १ ५ १ १ १ १ १
 ऊम् । तृ० ३४ षाम् । ग्राताशुवा । भवा । सियोर
 ५ ४ ५
 ३४वा । तापूयोद्दहायि ॥ ८ * ॥ [२] १२

अथ प्रमादरूपे तृतीय सूत्रे—

प्रथमा ।

१
 तंबोदसमृत्तौषधं वसोर्मन्दानमन्धसः ।

१
 अभिवस्त्रस्रसरेपुधेजवद्गुद्रफ्रीभिर्नवामहे ॥ १ * ॥

गोधा नाम ऋषिरिन्द्रं स्वीति । हे ऋत्विग्मजमानाः ! “दस्र”
 द्यग्नीवं “ऋतीषद्म” ऋतयो बाधकाः ग्रन्थः तेषा मभिभवि
 तारं ; पुनः कौड्यम् ? “वसोः” वासयितुर्दुःस्वस्व विवासयितुर्नि-
 वारयितुः ; अद्वा वसोः पात्रे निवसतः स्थितस्य तादृशस्वाम्भसः
 सोम-स्रस्रस्रस्रस्र पात्रेन “मन्दानं” मन्दमानं मोदमानं “वः”
 यष्टव्यत्वेन मुषस्रस्रस्रस्र तं द्वादश मिन्द्रं “गोभिः” स्तुतिस्रस्र-
 षामिर्वाग्भिः “नवामहे” [तु स्तवने, ग्रन्थे वा] अभिष्टुमः । कु-
 षेति “स्रसरेषु” । [अथ यास्तः—“स्रसरास्रहानि स्वयं सारौषि
 अपिवा स्ररादित्यो भवति स एताति सारयतीति] (निह० मे०
 ५, ४) सूयं-नेदकेषु दिवसेषु वयम् “अभिष्टुमः” अभितः

० उ० मा० १० प्र० १ ख० ८ पा० ।

† उ० पा० १, १, ५, ४ (१ मा० ४ प्र० ५०) उ० वे० १, १, १, १ । गोधाः
 वाचीयत चार्यम् । एको देवता ।

शब्दयामः । तत्र दृष्टान्तः—“वत्सं न” यथा धेनवी नव-प्रसूतिका गावः स्वसरेषु सुष्टु अस्यन्ते प्रियन्ते गावोऽनेति स्वसराणि गो-ष्ठानि तेषु वत्सं मभिलक्ष्य शब्दयन्ति तद्वत् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२२ २२ २१ २ २१२ २१२ २२२ २२ २
 द्यक्षुसुदानुन्तविधीभिनावृतङ्गिरिक्त्तपुरुभोजसम् ।

२२ २१ २ २११ २१२ २१२ २२ २२
 क्षुमन्तंवाजाश्रुतिनसहस्रिणमक्षुगोमन्तमीमहे ॥२॥१३॥

“द्युक्षु” द्यौर्मिन्तं निवासस्थानम् अतिशयितद्वौमि मि-त्यर्थः । यद्वा, द्युक्षुं दिवि द्युलोके क्षियन्तं निवसन्तं “सुदानु” शोभन-दानं “तविधीभिः” बलैः “आवृतम्” आच्छादितम्; पुनः कौटुशम् ? “पुरुभोजसं” सोमादि-हविः-प्रदानेन बहुभिर्यजमानैर्भोजयितव्यम् । यद्वा, बहुनां पालयितारम् इन्द्रम् “क्षुमन्तम्” [टु क्षु क्षये] शब्दवन्तम् अनेन पुत्रादिकं लक्ष्यते ; स्तोत्रादीनि कुर्वाणं “श्रुतिनं सहस्रिणं” शत-सहस्र-सङ्ख्याक-धन-युक्तं “गोमन्तम्” गवादि-युक्तं “वाजम्” अथ “मक्षु” शौघं “ईमहे” याचामहे । यद्वा, पूर्वाह्नी वाज-विशेषणत्वेन योजनीयः—प्रदीप्तं शोभन-दान-योग्यं बलादियुक्तं बहुभिः पुत्रमिच्छादिभिर्भोक्तव्य-शब्दादि-युक्तम् असम् इन्द्रं याचामहे इति ॥ २ ॥ १३

० ऋ० वे० ६, ६, २, १ ।

† अथ नौधसं सप्त ।

‡ ‘तविधीभिरावृतम्’ । तत्र श्वे इति वक्ष्यमाणं, वक्ष्यपङ्क्तिः सचायैरावृतम् । अथवा तविधीभिः कौतुमिच्छङ्किः सद्यथाजातिभिरावृतम्—इति वि० ।

गु ‘गिरिं न पुरुभोजसम् । न शब्द उपरिहादुपचारत्वादुपमाधीर्षः, गिरि-मिव बभूवोऽसम् । गेरी पर्वते बभूवोऽसम् तृषकाष्ठान्युपजीवन्ति । अथवा गिरि-र्षेभः तं सर्वं जगदुपजीवति—इति वि० ।

^१ ^{२ ४ ५ ६} ^{७ ८}
 ॥ नौधसम् ॥ ता२३४म् । वो२दसामृतौ । षा२हाम् ।
^{१ १ २} ^{१ २ ३} ^{१ २} ^{१ २}
 वसो२र्म्मन्दा । ना२हमा२ध्वा२साः । आ२र२भी । वा२त्सन्न ।
^{१ २} ^१ ^{२ ३ ४} ^१ ^२ ^१
 खस । रा२यि । षू२धेना२र२३४वाः । आ२र२यिन्द्राम् । गा
^{१ १} ^५ ^१ ^५ ^१
 यिर्भिर्न्नवो२३४वा । मा२र२३४चे ॥ (१) आ२र२३४यि । द्र
^{४ २ ४ ५ ६} ^{४ ५} ^{१ १ २} ^{१ १ २}
 ङ्गीर्भिर्न्नवा । मा२हा२यि । इन्द्रगी२र्भयिः । ना२श्वामा२
^१ ^{१ २} ^{१ २ ३} ^{१ २} ^१
 हा२यि । द्यू२र२श्याम् । छ२दानुम् । तवि । षा२यि ।
^{१ २} ^५ ^१ ^१ ^{१ २ ३} ^५
 भा२यिरोवा२३३र्त्ताम् । गा२र२यिरीम् । नपु२रुभो२र२३४वा ।
^१ ^५ ^१ ^{५ ४ २} ^५
 जा२र२३४साम् ॥ (२) गा२र२३४यि । रि२न्नपु२रुभो । जा२सास् ।
^{१ १} ^{१ १ २ ३} ^{१ २} ^{१ २ ३}
 गि२रि२न्नप् । छ२भोजा२साम् । क्षू२र२मा । तंवा२जम् ।
^{१ २} ^१ ^{१ २} ^५ ^{१ २} ^१
 श२ति । ना२म् । सा२हस्रा२र२३४इ२णाम् । मा२र२क्षू । गो
^{१ १} ^५ ^१ ^५
 म२न्तमो२र२३४वा । मा२र२३४चे ॥ ६ * ॥ [१]

^{५ ४} ^{१ ४} ^{५ ६ ७ ८} ^{१ २}
 ॥ अभीवर्त्तम् ॥ तं वो२ददा२स्साऽमृ२तीष२होवा । वा

* क० गा० १ प्र० १ अ० ६ सा० ।

^{१ २} सोमन्दा । ^{१ २} नमाधाशसारेः । ^{१ २} चाभिवत्साश्श्रुष्टम् ।
^{१ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} नखसरे । ^{१ २} पुधायिनाश्वारेः । ^{१ २} इन्द्राङ्गाश्विभिः । ^१ न
^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} वाह । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} मारुष्टुपु । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} द्वारुष्टुपुयि ॥ (१) ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} इन्द्राङ्गाश्विभि
^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} र्ज्वामहोवा । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} आयिन्द्रगौभिः । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} नवामाश्वारेयि । ^१ द्यु
^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} च्चुदाश्श्रुष्टम् । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} नुन्तविषी । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} भिरावाश्वारेम् । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} मि
^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} रायिन्नाश्वरे । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} रुभोज । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} जारुष्टुपु । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} सारुष्टुपुम् ॥ (२)
^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} गिराश्विन्नाश्वरुभोजसोवा । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} गायिरिन्नपु । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} रुभोजाश
^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} सारम् । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} चूमन्तवारुष्टुपु । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} जश्शतिनम् । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} सहा
^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} चाश्विणाश्श्रुष्टम् । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} मक्षुगोश्वारे । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} तमाश्वि । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} मारु
^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} ष्टुपु । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} द्वारुष्टुपुयि ॥ १४ * ॥ [२]

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} ॥ जनित्रायम् ॥ ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} तंबोदाश्श्रुष्टम् । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} तृतीषहाम् । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} ऊवे

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} होश्वि । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} वसोमन्दानमान्धाश्वारेः । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} अभिवत्सञ्जस

* ऊ० मा० १ प्र० १ च० १ षष्ठा० ।

^{२ २} सरा रेयि । ^२ पु^५र्धायिमार^{१ २}३४वाः । ^१ इन्द्रा^१श्चोयि । ^२ गी
^१ र्भा^१र्षयि^{१ १ २}र्चो । ^१ नवा । ^१ मार^{५ २}हार^२३४^५चौ^२होवा ॥ (१) ^५ इन्द्र^२ङ्गा
^{४ ५ ४ २} शयि^५र्भि^{२ १}र्ष^१वाम^१द्यायि । ^१ ऊ^१वे^२चो रेयि । ^१ इन्द्र^१गी^२र्भि^२र्ष^२वामा
^१ र्चा रेयि । ^२ द्यु^{२ २}क्ष^२सु^२दानु^२न्त^२विषार^२यि । ^{२ २} भिरा^२वार^२३४
^५ र्ताम् । ^{१ २} गिरा^१श्चयि^{२ १}श्चोयि । ^{२ १} नपू^{१ १ २}श्चो । ^{१ १ २} रभो । ^{१ १ २} जा रे
^२ सार^{५ २}३४^५चौ^२होवा ॥ (२) ^५ गिरि^{२ १}न्ना^{४ ५ ४ २}श्चपु^५रभोज^{२ १}साम् । ^{२ १} ऊ^२वे
^१ चो रेयि । ^२ गिरि^२न्ना^२श्चपु^२रभोज^२सारे^१म् । ^१ क्षु^२मन्त^२वाज^२
^{२ २} श्रति^२नार^२म् । ^{२ २} स^५द्वा^{१ २}स्वार^{१ २}३४^१यिणा^२म् । ^{१ २} म^१क्ष^१श्चोयि । ^२ गी
^{२ १} मा^{१ १ २}श्चो । ^{१ १ २} तमी । ^१ मार^{५ २}हार^२३४^५चौ^२होवा । ^{१ १} जनि^{१ १}त्तार^२
^{१ १} ४५^२म् ॥ ५ * ॥ [३]

^{१ २ २ १} ॥ शु^{२ २}द्धा^१शु^१द्धी^२या^१द्यम् ॥ ^{२ २} तं^१वो^१द^१स्म^१मृ^१ती^१ष^१हाम् । ^२ वसो
^{२ २ १} र्म^२न्दान^१म^१न्धार^१ह^१साः । ^१ अ^{२ २ १ २}भि^२वत्^२स^२न्न^२स्व^२सरे^२षु^२धे^२नार^२श्वाः ।

● अ० जा० १२५० १ख० ५सा० ।

^{२ ४ ३ ४ ३ ४ ५ २ २ ४ ५}
 १माद्दार३४यि । द्युत्सुदानुन्तविषी । भिराश्वात्ताम् ।

^{१ २ ५ १ ३ ५ २ २}
 गायिरिन्नपुरुभौ३ । द्यो३शयि । जार॑सार३४धौद्योवा ॥ (२)

^{४ ३ ४ ५ २ ३ २ ४ ५ १}
 गिरिन्नपुरुभो । जसा३म् । गिरिन्ना । द्योयि । द्योयि ।

^{२ ४ ३ ४ ३ २ ४ ५ ३ २}
 पुरुभो१जासार३४म् । कुमन्त॑वाज॒शतिनम् । सद्दा३

^{४ ५ १ २ ३ ५ १ २}
 स्यायिणाम् । मात्तू॑गोमन्तमौ३ । द्यो३शयि । मार॑हा

^{५ २ २ १ १ १ १ १}
 २३४धौद्योवा । जनी३त्रार३४५म्, (३) ॥ १० * ॥ [५]

^{५ ४ १ ४ ५ ४ ५ १ २}
 ॥ सौभरम् ॥ तं॒वो३दा३स्माऽमृती॑षद्योवा । वसो॑र्मा

^{२ २ १ ० १ २}
 न्दानमन्धसो॒भिवत्सन्न॑स्वसा॒ररायि॑षुधार३ । द्योयि । ना

^{५ १ २ ५ २ १ २}
 २३४वाः । इन्द्र॑ङ्गीभिः । नवा३द्दा३यि । मार॑हार३४

^{५ २ २ ४ ५ ४ ५ १ २}
 धौद्योवा ॥ (१) इन्द्रा३ङ्गा३यिभिर्भ॑वामद्योवा । इन्द्र॑ङ्गी

^{२ २ २ १ ० १}
 भिर्भ॑वामद्देद्युत्सुदानुन्तवा॒रयि॑षायिभिरा३३ । द्यो ।

^{२ ५ १ ५ २ १ २}
 वा२३४त्ताम् । गिरि॑न्नपु । रूभो३द्दा३यि । जार॑सार

* क० गा० १४ प्र० १ च० १० सा० ।

^{५२ २} ३४औहोवा ॥(२) ^{३ ४ २ ४ ५२ ४ ५} गिराह्विन्नाश्पुरुभोजसोवा । ^१ गिरि
^२ न्पुरुभोजसंक्षुमन्तंवाजश्रुताश्चिनाश्चहाश्च । ^{१ ०} हो ।
^२ चाश्चश्चिणाम् । ^{१ २ २} मशूगोम । ^{६२} न्तमाश्चहाश्चि । ^{१ २} मारहा
^{५२ २} २३४औहोवा । ^{३ १ १ १ १} जश्चश्चपु (३) ॥ ४ * ॥ [६]

^{५२ २ ४ ५२ ४ ५} ॥ आष्कारणिधनं काण्वम् ॥ ^{५२ २ ४ ५२ ४ ५} तं वोदाश्चाम्दृतीषहा
^{१ २ २ २} म् । ^१ वासोमन्दा । ^१ नमाश्चम्भसाउ । ^{१ २ १} वाश्च । ^{१ २ १} अभिवत्साम् ।
^{२ २ २ १} नखसरायि । ^{१ १ २} धुधेनारश्चवाः । ^१ आश्चश्चिन्द्राम् । ^{१ २} गीर्भि
^१ र्त्न । ^{१ २} वामाश्चश्चपुहाश्चपुश्चि ॥(१) ^{५ २ ४} इन्द्रजाश्चिर्भिर्त्न
^{५२ ४ ५} वामहायि । ^१ आश्चिन्द्रप्लीर्भिः । ^{१ २} नवाश्चमहाउ । ^१ वाश्च ।
^{१ २ १} द्युक्षश्चुदा । ^{१ २ १ १} नुन्तविषायि । ^{१ १ २} भिरावाश्चश्चर्त्तम् ।
^१ गाश्चश्चिरीम् । ^{१ २} नपुरु । ^{१ २} भोजाश्चश्चपुसाश्चपुश्चम् ॥(२)
^{१ २ ४ ५२ ४ ५} गिरिन्नाह्विन्नाश्चभोजसाम् । ^{१ २} गायिरिन्नुपु । ^{१ २} ह्भोजश्चसा

उ। वा३२। ^{१ १ १} क्षुमन्तवा। ^{१ ३ २ १} जण्शतिनाम्। ^{२ १} सहसा

^५ र३४यिणाम्। ^{१ १} मा२३क्षू। ^{१ १ १} गोमन्तम्। ^{१ १} ईमा२३४पृष्ट

^{१ १ १ १ १} ६५६यि। आ२३४पृष् (३) ॥ ८ * ॥ [७]

॥ ककुवत्तरनौधसम् ॥ ^१ ता२३४म्। ^{१ ५ ४ ५ २} वोढसमृती।

^{४ ५} षाहाम्। ^{१ २ २} वसोमन्दा। ^{१ १ २ १} नाश्मान्धा३साः। ^१ आ२३

^१ भी। ^{१ १ १ १ १} वात्सन्न। ^{१ ५ १ ३ ५ १} खस। ^१ रायि। ^{१ ५ १ ३ ५ १} षूर्धेना२३४वाः। ^१ आ

^१ २३यिन्द्राम्। ^{१ १ १ १ ५} गायिभिर्निवोर३४वा। ^{१ ५ ५} मा२३४ष्टे ॥ (१)

^१ आ२३४यि। ^{५ १ ४ ५ ५ १} न्द्रङ्गीभिर्निवा। ^{४ ५} माहायि। ^{१ १ १} द्यू३णा३

^{१ १ १ १} ३दा। ^{१ १ १ १} नू२३न्ता। ^{१ ५ १ ३ ५} वि। ^{१ ५ १ ३ ५} षायि। ^{१ ५ १ ३ ५} भायिरावा२३४र्त्ताम्।

^१ गार३यिरीम्। ^{१ १ १ ५} नपुरुभोर३४वा। ^{४ ५} जार३४साम् ॥ (२)

^१ गार३४यि। ^{५ ४ १} रिन्नपुरुभो। ^५ जासाम्। ^{१ १ १ १} क्षू३मान्ता३वा।

* क० मा० २१प्र० १५० ८५० ।

१ २ १ १ ३ ५ ५
 जार३५। ति । नाम् । सा३५वा३४यिणाम् । मा

१ १ १ ५ ५ ५
 ३३। गोमन्तमो३४वा । मा३४हे(३)॥ १७* ॥ [८]

१ १ ५
 ॥ वाङ्मिधनं क्रौञ्चम् ॥ तं वोदास्मा३१३४म् । ऋती ।

३ २ ३ १ ५ ५ २ २
 षहा३म् । वसो३न्दा३१३४ । नम । धसा३ः । अ

१ २ ३ ४ ५ ५ ३ २ २ १
 भीवात्सा३१३४म् । नखसरेषुधे । नवा३ः । इन्द्राङ्गा

१ ३ २ १
 यिर्भा३१३४यिः । नवापुमहाउ ॥ (१) इन्द्राङ्गायिर्भा३१

५ २ ३ २ १ १ २ १
 ३४यिः । नवा । महा३यि । इन्द्राङ्गीर्भा३१३४यिः ।

५ २ ३ २ १ १ २ १ ३ ४ ५ ५
 नवा । महा३यि । यु३त्सा३सूदा३१३४ । मुन्तविषी

२ ३ २ १ १ ३ ४
 भिरा । वृता३म् । गिरायिन्नापू३१३४ । रुभोपुजसा

२ १ २ ५ २ ३ २ ३ २
 उ ॥ (२) गिरायिन्नापू ३ १ २ ३ ४ । रुभो । जसा३म् ।

२ १ २ ५ २ ३ २ ३ २ १
 गिरिन्नपू ३ १ २ ३ ४ । रुभो । जसा३म् । चुमान्तावा

३१ २ ३ ४ । जश्नति न्सह । खिणाश्म । मच्चूगोमा

३१ २ ३ । तमापुयिमहाउ ३) ॥ १४ * ॥ [८] १३

चतुर्थे प्रगाथे—प्रथमा ॥

तरोभिर्वोविद्वसुमिन्द्रसबाधजतये ।

बृहद्गायन्तःसुतसोमिअध्वरेज्जवेभरन्नकारिणम् ॥ ११ ॥

हे ऋत्विजः ! “वः” यूयं “तरोभिः” वेगैरश्वैरुपेतं वेगैरेव वा “विद्वसु” वेदयज्ञसुं धनावेदकम् “इन्द्रं” “सबाधः” बाधासहिताः “जतये” रक्षन्ताव “बृहद्गायन्तः” बृहत्क्षत्रकं साम गायन्तः सन्तः परिचरन्तेति शेषः । कुत्र ? इति, तदुच्यते—“सुतसोमे” अभिषुत-सोमके “अध्वरे” यज्ञे सोमयागे ; अहश्च स्तोता युष्मदर्थं “हुवे” आह्वयामि । कमिव ? “भरं न” भरं भर्तारं कुटुम्बपोषकं “कारिणं” स्वहित-करणशीलं यथा स्वहित-करणायाह्वयन्ति पुत्रादयस्तदत्, तथा भूतमिन्द्रं हुवइति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

नयन्दुधावरन्तेनस्थिरामुरोमदेषुशिप्रमन्धसः ।

यथाहृत्याशशमानायसुन्वतेदाताजरित्रउक्थयम् ॥२*॥१४१

● क० मा० २२म० १७० १४१० ।

† क० आ० १, १, ५, ५ (१भा० ४९९ पृ०) = क० वे० ६, ४, ४७, १ ।

‡ क० वे० ६, ४, ४७, २ । § “अथ काशेयं साम”—इति वि० ।

“सुशिमं” शोभन-हनुकं शोभन-नासिकं वा [“शिमे हनूनासिके वा (६, १०)—इति यास्कः] “यम्” इन्द्रं “दुध्राः” दुर्धराः असुरा-दयः “न वरन्ते” सङ्ग्रामे न वारयन्ति, तथा “स्थिराः” देवाः “न” वरन्ते, किञ्च “मुरः” मरणशीला मनुष्याः न वरन्ते, “यः” च इन्द्रः “अश्वसः” सोमलक्षणस्याश्वस्य “मदे” मदाय सोमपान-जनिताय* “आदृत्य”†, “शशमानाय” शंसमानाय‡ “सुन्वते” अभिषवं कुर्वते “जरित्ने” स्तोत्रे च ¶ “दाता” भवति । किम् ? “उक्थं” स्तुत्यं धनम् §, तं हुवे इति पूर्वेषु सम्बन्धः ॥

“मदेषुशिमं”—“मदेसुशिमम्”—इति वकार-सकारौ पाठौ ॥ २ ॥ १४

• मूले “मदेषुशिमम्”—इति संहितापाठः, तत्र सायणेन ‘मदे’ इत्येकं पदं द्वित्वा सुशिमिति द्वितीयं लौक्यत मत् एव ‘मदे’ मदाय, ‘सुशिमं’ शोभनहनुक मित्यादि व्याख्यातम् । विवरचकारण, “मदेषु” इति द्वित्वा शिमिति द्वितीयं चिच्छेद, तथाचि—‘मदेषु मदनोयेषु सोमेषु सन्निधानभूतेषु, सन्निधान-सप्तम्येषा, अथवा मदेषु पुरतोऽपस्थितेषु’—इति वि० । पदकारकत-पदपाठोऽपि विवरच-कार-नय-पोषकः ।

† संहितापाठसु, “आदृत्या”—इति, तत्र “द्वयोऽनसिकः (६, २, १२५)”—इति शीर्षः । आदृत्य आदरं कर्त्तव्यार्थः ।

‡, ¶ वैदिकी क्षुत्तिक्षु द्विधा भवति, शस्त्रैर्मन्त्रैः क्षोत्रैर्मन्त्रैश्च, तथा चान्त्रप्रतीतमन्त्रात्मक-शस्त्रैः क्षुत्तिं कुर्वीचः शंसमान उच्यते, तस्यै ; किञ्च प्रतीतमन्त्रात्मक-क्षोत्रैः क्षुत्तिकारी क्षोत्रा, तस्मा चेति विवेकः ।

§ ‘उक्थो नाम क्रतुः, तमुक्थ्यन्; अथवा उक्थ्यानि सामानि तैर्धः सञ्जते स उक्थ्यः, तमुक्थ्य-सामयन्नां क्रतु मित्यर्थः’—इति वि० ।

५ २ २ ४ ४ ४ ५ २ २
 ॥ महाकालेयम् ॥ तरोभाश्इर्वीविद्वद्वम् । इन्द्रा १

२ २ २ २ २ २ २ २ २
 सुवा । धजतयारश्इ । वृद्धगायाश् । तारश्इः । सुन

४ २ ५ २ २ २ २ २ २ २ ४
 सोमेच । ध्वाश्गाइ । ऊवाइभरौ । वाश्इश्ओश्इवा । न

५ २ २ ४ ४ ४ ५ २ २ २
 काऽपुरिणाम् ॥ (१) ऊवेभाश्रन्नकारिणाम् । ऊवाइभ

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 राम् । नकारिणाश्इम् । नयन्दुध्राश् । वाश्इः । रन्ते

२ ४ ५ २ २ २ २ २ २ २ ४
 नस्थिराः । मूश्गाः । मदाइषुशौ । वाश्इश्ओश्इवा ।

४ ५ २ २ ४ ५ ४ ५ २ २ २ २
 प्रमाऽप्रन्धसाः ॥ (२) मदेष्श्गाइप्रमन्धसाः । मदाइषुशा

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 इ । प्रमन्धसाश्इः । यत्राहत्याश् । शाश्इः । शमाना

४ २ २ २ २ २ २ २ २ २ ४
 यसु । न्वाश्गाइ । दाताजरौ । वाश्इश्ओश्इवा । च

ऊऽप्रविश्याम् । होऽप्रइ । डा(३) ॥ ७ * ॥ [१]

२ २ २ २ २ २
 ॥ वारवन्तीयोत्तरम् ॥ तरोभिर्वाञ्च्रीहोहायि । वा

२ ५ २ २ २ ५ १
 यिद्द्वार२३४द्यम् । इन्द्रसुवाधजतायो२३४हायि । वृ

२ २ २ २ ३२ ४२ १२ ५
 हद्गायन्तःसुतसोमेअध्वा३४ । औहोवा । इहा२३४द्या

२ २ ५ २ १२ १ १० २ ३२
 यि । उज्जवा२३४रायि । ऊवेभ । रात्रकारा३४ । औ

४२ ५ १२ ५ ३२ २ ५२
 होवा । इहा२३४द्यायि । औहो३१२३४ । णाम् । षद्दि

५ २ २ २ १ २ १ २ ५
 याद्द्या ॥(१) ऊवेभराऔहोहायि । नाकारा२३४यिणाम् ।

२ २ २ १ १ २ २ २ २ २
 ऊवेभरत्रकारायिणो२३४द्यायि । नयन्दुध्रावरन्तेनस्थिराम्

३२ ४२ ५ १२ ५ २ ३ ५
 ३४ । औहोवा । इहा२३४द्यायि । उज्जवा२३४राः ।

२ १२ २ १ ० २ ३२ ४२ ५ १२ ५
 मदेषु । शायिप्रमन्वा३४ । औहोवा । इहा२३४द्यायि ।

४२ २ ५ २ २ २ २ २ २
 औहो३१२३४ । साः । षहियाद्द्या ॥(२) मदेषुशाऔहो

२ २ ५ २ २ १ ५
 हायि । प्रामन्वा२३४साः । मदेषुशिप्रमन्वासो२३४द्यायि ।

१ २ २ २ २ २ ३२ ४२ ५ १२ ५ २
 यआहृत्याशशमानायसुन्वा३४औहोवा । इहा३४द्यायि । उ

२ ५ २ २ १ २ १ ० २ ३२ ४२
 ऊवा२३४तायि । दाताज । रायिन्नउक्था३४ । औहो

५ १३ ५ ३२ १ ५२
 वा । इहा२३४हायि । औहो१२३४ । याम् । एहि

याईहा । होपूई । डा(३) ॥ १५ # ॥ [२] १४

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य प्रथमस्याध्यायस्य

चतुर्थखण्डः † ॥ ४ ॥

पञ्चमखण्डे ‡,

प्रथम ऋचे—प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
 स्वादिष्ठयामदिष्ठयापवस्वसोमधारया ।

१ २ ३ १ २ ३ १
 इन्द्रायपातवेसुतः ॥ १ ॥ ॥

हे “सोम !” “इन्द्राय” “पातवे” पातुं “सुतः” अभिषुतः
 त्वं “स्वादिष्ठया” स्वादुतमया “मदिष्ठया” अतिशयेन मादयिचपा
 “धारया” “पवस्व” चर ॥ १ ॥

‡ अ० मा० १० प्र० १ ख० १५ वा० ।

† ‘इदानीं सामंयः पवमानः । तत्र वज्रनि हस्तांसि—गायत्रीककुवुष्विम-
 हुष्टुव्जमतीति हस्तांसि । पुष्कलोऽग्निः संचितः इष्टः श्लावाश्रवः अम्भीगव इत्या-
 र्वांसि । सोमः सोचदेवता । सामदेवता मोचते विलरभयात्—इति वि० ।

‡ ‘उक्तो माध्यन्दिनः पवमानः—इति वि० ।

¶ अ० वा० ५, १, ४, १ (२ भा० ० पृ०) = अ० वे० ७, ७, १६, १ ।

(१४)

अथ द्वितीया ।

३ २ २ १ २ २ १ २ २ १
रक्षोहाविश्वचर्षणिरभियोनिमयोहते ।

१ २ ३ २ २ १ २
द्रोणेसधस्थमासदत् ॥ २ * ॥

“रक्षोहाः” रक्षसां हन्ता “विश्वचर्षणिः” विश्वस्य द्रष्टा
सोमः “अयोहते” अयसा हिरण्येन हते [तथा च अयते—
“हिरण्यपाणिरभियुषीति”--इति] “द्रोणे” द्रोणकलशेन
अधिषवण-फलकाभ्यां वा† “सधस्त्रं” सहस्रानं “योनिम्”
अभिषवस्थानम् “अभ्यासदत्” आभिसुख्येनासीदति ॥

“अयोहते”—“अयोहते”, “द्रोणे”—“द्रोणा”—इति च
पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
वरिवोधातमोभुवोमृचिष्ठोवृचहन्तमः ।

२ २ २ २ २ २ २
पर्षिराधोमघोनाम् ॥ ३ * ॥ १५

* ऋ० वे० ७, ७, १९, २ ।

† सोमामिषवे प्रथमं तावत् अतुष्णोचमुच X रत्नाकारं फलकद्वयं स्थाप्यते, तदु-
परि हृत्पुत्रचर्म पिशीर्यं तत्र सोमोऽभिषूयते । ये अविहन्त दूयते सोम
कामिन्मिः, ते अविषवचे, अविषवचे च ते फलके, ताभ्याम्; अविषवकनामक-फल-
काभ्यामित्यर्थः । अथचोमृचपण्यं नृतीया ।

‡ ऋ० वे० ७, ७, १८, २ ।

हे सोम ! त्वं “वरिवोधातमः” अतिशयेन धनानां दाताः
 “भुवः” भव ॥ [‘विदः’, ‘वरिवः’—इति धननामसु (निघ० २,
 १०, ४-३) पाठात्] “मंदिष्ठः” दाढतमश्च ऋ भव [सर्वदातृत्व
 मनीष्यते इत्यपुनरुक्तिः] “वृचइन्तमः” अतिशयेन शत्रूणां
 हन्ता च भव । किञ्च “मघोना” धनवतां शत्रूणां ॥ “राधः”
 धनश्च “पधि” अस्त्रभ्यम् प्रयच्छ ॥

“भुवः”-“भव”-इति पाठौ ॥ ३ ॥ १५

॥ स० हितम् ॥ स्वादिष्ठयाम । दाइइष्ठया । पवा
 २ । स्वारइसो । मधारराया । चारइन्द्रा । यार
 पा । तवारइ । हाउवाइ । छरइताः ॥ (१) रक्षोचा
 विञ्च । चारइणार्इः । अमारइ । योरइनीम् ।
 अयोइहाताइ । द्रोइयो । सारधा । स्थमाइइ ।

* ‘वरिवः वरिष्ठः मघः । धातमः वेदं पाने, पानतमः । इकः पानसूतः, इक
 पानतः, अन्वः पानतमः । अर्धेना चाता दाता, स्थापिता वो’—इति वि० ।

† ‘भुवः मूर्खोक्ता’—इति वि० ।

‡ ‘मंदिष्ठः मंघनीयतमः’—इति वि० ।

॥ ‘मघोना धनवतां मघधामोनाम्’—इति वि० ।

§ ‘पधि वरिषिचते’—इति वि० ।

^३ ^५ ^२ ^{२ १ २}
 द्वाउवा३ । सा २ ३ ४ दात् ॥ (२) वरिवोधात् । मी
^१ ^२ ^१ ^१ ^१ ^१
 २ भुवाः । म॒च्छा २इ । छीर३वा । च॒क्षर॑न्तामाः ।
^१ ^१ ^२
 पार३र्षी । रा॒रधो॑ । मा॒र३ । द्वाउवा३ । घो॒र३४
^५
 नाम् (३) ॥ ८ * ॥ [१]

^{४ २ २} ^४ ^{२ ३ ५}
 ॥ क्षु॒ल्लक॑वैष्ट॒म्भम् ॥ स्वादाऽपु॒यिष्ठ । या३मदि॒ष्ठया ।
^१ ^{२ २} ^{१ २} ^{१ २} ^२ ^१
 पाव॒स्वसो॑ । म॒धारा॑श्या॒र३ । द्वा॒वा३हा॑यि । इन्द्रा॒या
^{१ २} ^१ ^{१ २} ^{५ २ २}
 श्पा॒र३ । द्वा॒वा३हा॑ । तवे । सू॒रता॑र३४ औ॒द्वा॑ ॥ (१)
^{४ ३} ^२ ^४ ^{२ ४ ५} ^१ ^{२ २}
 रक्षोऽपु॒ष्टा । वा॒शयि॑श्च॒र्षणा॑यिः । आ॒भियो॑निम् । अ
^{१ २} ^{१ २ २} ^{१ २}
 यो॒द्वा॑श॒ता॒र३यि॑ । द्वा॒वा३हा॑यि । द्रो॒णेसा॑श॒धार३ ।
^{१ २ २} ^{१ २} ^{५ २ २} ^{४ २}
 द्वा॒वा३हा॑ । स्थ॒मा । सा॒रदा॑र३४ औ॒द्वा॑ ॥ (२) वराऽ
^{४ २ ३ २ ५} ^{१ २ २} ^{१ २}
 पु॒यिवः । धा॒तमो॑भुवाः । मा॒च्छि॑ष्ठोवृ । च॒क्षान्ता॑
^{१ २} ^१ ^२ ^{१ २} ^{१ २}
 मा॒र३ । द्वा॒वा३हा॑यि । पर्षा॒यिरा॑श॒धार३ः । द्वा॒वा३

१ १ ३ ५ ६ ३ ५
 द्यायि । मघोर । नार३४औहोवा । दी२३४भाः (३)

॥ २० * ॥ [२]

१२ १ २ १ १ १ २
 ॥ जराबोधीयम् ॥ स्वादिष्ठयोवा । मादिष्ठया । प

१ २ २ १ २ ४ ५
 वास्वार३सो । मधाराया । इन्द्राया१पार३ताऽ । वे ।

३ २ २ २ १ २ १ १ १
 सुतो३४पुई । डा ॥ (१) रक्षोहावोवा । आचषणायिः ।

२ १ २ २ १ २ २ ४
 अभायियो२३नीम् । अयोहातायि । द्रोणेमा१धार३स्था

५ ३ १ २ १ १ १
 म् । आ । सदो३४पुई । डा ॥ (२) वरिवोधीवा ।

१ २ १ १ २ १ २ १
 तामोभुवाः । म्हायिष्ठोर३वा । चहन्तामाः । पर्षा

१ ५ ३ २ १
 यिरा१धार३ः । म । घोनो३४पुई । डा (३) ॥ १०† ॥ [३]

१ २ २ १ १ १
 ॥ हाविष्कृतम् ॥ स्वादिष्ठयामदाहाउष्टाया । पव

१ २ १ १ २
 स्वसो । मधारा२३या । इन्द्रा२हो१ । यार३पा । त

१ २ ३ ५ ६ ३ २ २ १
 वे । द्दरतार३४औहोवा ॥ (१) रक्षोहाविश्रवाहाउर्षा

* ऊ० मा० ८प्र० २४० १०सा० ।

† ऊ० मा० १०प्र० २४० १०सा० ।

१ १ २ २ १ १ १ १
 षायिः । अभियोनायिम् । अयोहारतायि । द्रोणे

१ १ २ १ १ १ १ १ १ १
 होशयि । सारधा । स्थमा । सारदारधौहोवा ॥ (२)

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 वरिवोधातमोहाउभूवाः । मच्छिष्ठोवा । चक्ष्मन्तार

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 मारमाः । पर्षाहोशयि । रारधाः । मघोर

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 नारधौहोवा । हविष्कृतेरधु ॥ ७ * ॥ [४]

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 ॥ दक्षिणधनं मौक्षम् ॥ स्वादिष्ठयामदिष्ठया । औ

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 होवा । इहश्रुधायि । पवस्वारसो । मधारया । इन्द्रा

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 यारपाः । होवाहा । तवेसूरधुताईपुः ॥ (१)

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 रक्षोहाविश्वचर्षणिः । औहोवा । इहश्रुधायि । अभि

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 योरनीम् । अयोहतायि । द्रोणसारधाः । होवा

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 हा । स्थमासारधुताईपुईत् ॥ (२) वरिवोधातमो

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 भुवः । औहोवा । इहश्रुधायि । मच्छिष्ठोरवा ।

चक्षुःक्षमाः । पर्षिरारश्धाः । होवाश्चायि । मघो

११ १११११
१३४५मा६पु६म् । दक्षाश्या२३४५ (३) ॥ ४ * ॥ [५]

११ १ १ १ १ १
॥ गौषूक्तम् ॥ स्वादिष्ठयामदौ । होवाश्चायि ।

१ १ १
ष्टया । पवस्वसोमधौ२ । ऊवायि । ऊवा२वि । रा

१ १ १ १
वा२ । इन्द्रायपातवौ२ । ऊवायि । ऊवा२यि । छ

१ १ १ १ १ १ १ १
ता २ ३ । होवा २ ३ ४ औहोवा । अग्निराऊता २ ३

१ १
४ पुः(१) ॥ ८ † ॥ [६]

१ १ १ १
॥ ब्रह्मपोत्तरम् ॥ रत्तोहावौहो२ । इया । श्वर्षा

१ १ १ १
णा२यिः । अभियोनौहो२ । इया । अयोहाता२यि ।

१ १ १ १ १ १
द्रोणसधौहो२ । इया । स्थमासा२श्दा३४३त् । ओ२

३४पुई । डा(२) ॥ १३ † ॥ [७]

• उ० मा० १२० १५० ४५० । † क० मा० १३० १५० ८५० ।

‡ क० मा० १२० १५० १२५० ।

^{५८ २ ४८ ५२१ २१९}
 ॥ काशीवन्तम् ॥ स्वादिष्टाश्यामदिष्टया । पवास्व
^{१८ २ १ ५ २ ३८ १ १ १}
 सो । मधारया३ । ओ३४ । द्वाहोयि । इन्द्रायार३पा ।
^{५८ २ ३८ १ ५ ४ ५ ५८}
 तवौहोयि । औहोर३४वा । सूप्रतोईहायि ॥ (१) रक्षो
^{१ ४ ५ १ १ १८ १ २ १ ५}
 द्वाश्विश्चर्षणायिः । अभायियोनिम् । अयोहता३यि ।
^{१ ३८ २ १८ ५ १ ३८ २}
 ओ३४ । द्वाहोयि । द्रोणसार३धा । स्थमौहोयि ।
^{५८ १ ५ ४ ५ ५ २ ४८ ५८}
 औहोर३४वा । साप्रदोईहायि ॥ (२) वरिवोर३धातमो
^{२ १ १८ १ १ १ ५ १}
 भुवाः । म्हायिष्ठोवृ । त्रहन्तमा३ः । ओ३४ ।
^{३८ २ १ १ ३८ २ ३८ १}
 द्वाहोयि । पर्षायिरार३धाः । मञ्जौहोयि । औहोर३
^{५ ४ ५}
 धवा । द्योप्रनोईहायि(३) ॥ १५ * ॥ [८]

^{५८ २ ४५ ५ ४ ५ १}
 ॥ भासम ॥ स्वादि । ष्टाश्यामा । ईया । दायि
^{१ १ १८ ५ ३८ ३८ १}
 ष्टाश्या२ । पावस्वसो । म । धी३हो । वाहायि । र
^{१ १ २ ५८ २ २१ २१}
 या२ । इन्द्रा२३ । या२पार३४धौहोवा । तर्वेसुमा१ ॥ (१)

^५ रक्षः । ^२ ^{४५} चाक्षत्रायि । ^{४५} आ । ^४ ^५ ईया । ^१ ^२ चार्षाश्यायिः ।

^१ ^{२२} अभियोनिम् । ^५ ^{२२} आ । ^३ ^{२२} यौश्चौ । ^{३२२} वाक्षायि । ^१ हता

^{१२} यि । ^{१, ३} द्रोणे२३ । ^{५२२} सारधा२३४ औहोवा । ^१ ^२ ^{३२} स्थमासदा

^५ शत् ॥ (२) वरि । ^२ ^{४५} वोश्धा । ^{४५} ता । ^४ ^५ ईया । ^{१२} मोभूश्वा२ः ।

^१ ^{२२} माण्डिष्ठोवृ । ^६ ^{२२} च । ^३ ^{२२} चौश्चौ । ^{३२२} वाक्षा । ^१ तमा२ः । ^१ पर्षा

^{१, ३} रश्वि । ^{५२२} सारधा२३४ औहोवा । ^{१, ३२२} मघोनाशम् (३) ॥ १६* ॥ [८]

॥ शैशवम् ॥ ^{२२} ^२ ^{११} स्वादिष्ठयाम, दिष्ठया । ^१ ^२ ^२ पवस्वसोमधा

^{२१२} रया । ^५ इन्द्रायार३४पा । ^{३२} ^४ तवाशयिष्टप्रताईप्र६ः ॥ (१)

^{२२} ^२ रक्षोहाविश्वचर्षाणायिः । ^{११} ^{१२} अभियोनिमयोहतायि । ^{३२} द्रो

^{१२} ^५ णेसार३४धा । ^{३२} ^४ स्थमाससाप्रदाईप्र६त् ॥ (२) वरिवोधात

^२ ^{१२} मोभुवाः । ^{१२} मण्डिष्ठोवृत्रहन्तमाः । ^{२१} ^५ पर्षिरार३४धाः ।

^१ ^४ माश्चोपुनाईप्र६म् (३) ॥ १८ † ॥ [१०]

* ऊ० गा० १८प्र० १ अ० १६सा० ।

† ऊ० गा० १८प्र० २ अ० १८सा० ।

^{१२}भियोनिम् । ^{१२}अयोहारश्नायि । ^{१ १ १}द्रोणोद्दयि । ^{१ १}साधा
^१श्हा । ^{१२}स्थमासारश्दाश्श्त् ॥ (२) ^{१२ १२ १}वरीक्षीवोरश् । ^{४२}धा
^२तमोभुवर्द्धया । ^१म^५द्दिष्टोवृचहन्तमः । ^{१२ १ १}मा^१द्दिष्टोवृ ।
^१चहन्तारश्माः । ^{१ १ १}पार्षाशियिहायि । ^{१२ १}राधोश्हायि । ^१मघो
^१श्नाश्श्म् । ^१ओश्श्पुई । डा (३) ॥ २० * ॥ [१३] १५

अथ प्रगाथरूपे द्वितीय-सूक्ते—

प्रथमा ।

^{१ १ १ १ १}पवस्वमधुमत्तमद्न्द्रायसोमक्रतुवित्तमोमदः ।

^{१ १ १ १ १ १ १}मद्दिद्यक्षतमोमदः ॥ १ † ॥

हे “सोम !” “मधुमत्तमः” अतिशयेन माधुर्योपेतस्वम्
 “द्न्द्राय” द्न्द्रायं “मदः” मदकरः सन् “पवस्व” चर ।
 क्रीडशः ? “क्रतुवित्तमः” अत्यन्तं प्रज्ञायाः कर्मणी वा लब्धकः,
 “मद्दि” मंहनीयः “द्युक्षतमः” अत्यन्तं दीप्तः “मदः” मद-
 क्तुः ॥ १ ॥

० क० मा० ११ प्र० १ ख० १० वा० ।

† ख० वा० ६, १, ४, १ (१ भा० १११ प०) = ख० वे० ७, ५, १७, १ ।

^{१ ४} ^५ ^{१ १ २ २ १} ^{१ १ ४}
 मोमारश्वादाः । यस्मिन्पाइत्वात् २ । वृषभोवाश्वात् ३ ।
^२ ^५ ^{१ १} ^२ ^{१ ४} ^२
 याश्वात् ३ ४ ताद् । अस्त्रा । पीत्वात् ३ ४ वात् ३ ४ ५ इदो
^५ ^{१ १ २ ४ २ ५} ^{२ ३} ^५ ^{२ १ २}
 ईचाद् ॥ (२) अस्यपीत्वात् ५ । वर्वात् ३ ४ इदाः । ससुप्र
^१ ^{१ २ ४} ^२ ^५
 काइतो २ । अभियाक्राहमीत् ३ । आश्वात् ३ ४ इषाः ।
^{१ १} ^{२ ४} ^२ ^५
 षष्ठा । वाजान्नाश्वात् ३ । ताश्वात् ३ ४ ५ गोइहाद् ३ ॥ ८७ ॥ [१]

^{१ २ १ २} ^१
 ॥ शङ्कुसाम ॥ पवस्त्रमा । एत् २ । धुमा । तमाः ।

^{२ २} ^{१ १ २} ^२ ^{१ १}
 इन्द्रायसोमक्रतुवित्तमोमारश्वादाः । माचीत् २ ४ ५ चारत् ३ ।
^{१ १} ^५ ^४ ^५
 तमोश्वात् ३ ४ वा । मापदोइचायि (१) ॥ ६ ७ ॥ [२]

^{१ १ १ २} ^१
 ॥ शङ्कु ॥ पवस्त्रमा । एत् २ । धुमा । तमाः ।

^{२ २} ^{१ १ २} ^२ ^{१ १}
 इन्द्रायसोमक्रतुवित्तमोमारश्वादाः । माचीत् २ ४ ५ चारत् ३ ।
^{१ १} ^५ ^४ ^५ ^{१ १ १ २}
 तमोश्वात् ३ ४ वा । मापदोइचायि ॥ (१) मच्चिद्युक्ता । एत् २ ।

^१ ^{२ २ २} ^{२ १ १ २} ^२ ^१
 तमाः । मदो । यस्मिन्पीत्वावृषभोवृषायश्वात् ३ ४ तायि । आ

स्या^१रपायित्वा^{२३} । सुवो^{२१}र^५३४वा । वा^५पूयिदो^५इ^५हायि ॥ (२)

अस्य^{११ १२ १२}पीत्वा । ए^१२ । सुवाः । विदाः । ससुप्र^{२२}क्रेतो^{२२}अ

भिय^{२१२}क्रमी^२दार^१यिषाः । आ^१च्छा^१र^१वाजा^{२१}र^{२१}म् । न^{२१}चो^{२१}२३४

वा । ता^५पू^५शो^५इ^५हायि^३ ॥ ८ # ॥ [३]

॥ स^{२२}त्रासा^५दीय^५म् ॥ प^{२२}वा^५इ^५४ । स्व^५मधु^५म^५त्त^५मः । ओ

इ^५वा । इ^{१ २ २}न्द्राय^२सो^२म^२क्र^२तु^२वि^२त्त^२मो^२मा^२र^२दाः । मा^२र^२हा^२यि ।

द्यु^२२३४वा । त^{१ ५ १२}मौ^{२२ २}इ^२हो । वा^२हा^२इ^२४इ^२यि । मा^२र^२इ^२४दो^५इ

हायि ॥ (१) म^{२ २}हा^२इ^२४यि । द्यु^२त्त^२मो^५म^५दः । ओ^५इ^५वा ।

य^{१ २ २ २}स्य^२ते^२पी^२त्वा^२वृ^२ष^२भो^२वृ^२षा^२या^२र^२तायि । आ^२र^२स्य^२ा । पा^२र^२इ^२यि

त्वा । सु^२वो^{१ ५ १२}इ^{२२ २}हो । वा^२हा^२इ^२४इ^२यि । वा^२र^२इ^२४यि^५दो^५इ^५हा

यि ॥ (२) अ^{२ २}स्य^२ा^२इ^२४ । पी^{२ २}त्वा^{२ २}सु^{२ २}व^{२ २}र्वि^{२ २}दः । ओ^५इ^५वा । स^२सु

प्र^{२ २}क्रे^२तो^२अ^२भिय^२क्र^२मी^२दा^२र^२यिषा । आ^२र^२स्य^२ा । वा^२र^२इ^२जा^२म् ।

^{१ ५ १५} नञ्चौ३ह्यौ । ^{३२ २} वा२३जाम् । ^{१ ५ २५} नञ्चौ३ह्यौ । ^{३२ १} वा३३३३यि ।

^१ तार३३गो३३हायि(३) ॥ ७ * ॥ [४]

॥ इडाना३सङ्गारम् ॥ ^{३२ २} औह्योयिज्जवा३ह्योयि । ^१ पव

^{४ २ २५} स्वमा३धू३मत्तमः । ^{२ २} इन्द्रायसोमक्रतुवा३यित्ता३मोमदः ।

^{३२ २} औह्योयिज्जवा३ह्योयि । ^{३ २} महायिद्यूर३३हा । ^५ तमोमदः ।

^१ इडा२३भा३ । ^{४ ५} एह्योडा । ^४ ह्यो३ई । ^५ डा ॥ ५ † ॥ [५]

॥ कालेयम् ‡ ॥ ^{५ २ ४ ५ ४ ५} पवस्वा३मधुमत्तमाः । ^{२ १ २ १} इन्द्रायसो ।

^२ मा२३ । ^२ क्रतू३ । ^१ वा२३३यित् । ^५ तमः । ^{२ २} मा३दाः ।

^४ महायिद्यु३ह्यौ । ^{१ ५} वा३३३ओ३३वा । ^४ तमो३मदाः ॥ (१) म

^{२ ४ ५ ४ २ ५} हिद्यु३३त्तमोमदाः । ^{२ २ २ १} यस्तनेपायि । ^२ त्वा३३ । ^२ वृषा३ ।

^१ भो२३३ । ^{५ २} वृषा । ^{२ २} या३तायि । ^{१ ३ २ ३} अस्यापी३त्वौ । ^१ वा३३३

* क० मा० ८ प्र० २ ख० ७ चा० ।

† क० मा० १० प्र० ५ चा० ।

‡ “महाकालेयम्”—इति ख० पु० ।

^२ ^५ ^४ ^५ ^२ ^४ ^४ ^४ ^५
 श्री३४वा । सुवापूर्विदाः ॥(२) अस्यपीश्र्वासुवर्विदाः ।

^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^५
 ससुप्रकायि । तोर३ । अभा३यि । आर३४ । क्रमीत् ।

^२ ^२ ^१ ^३ ^२ ^२ ^५ ^४
 आ३यिषाः । अ३क्षावाजौ । वा३४३श्री३४वा । नएपुत

^४
 शाः । श्रीपुइडा(३) ॥ ५ * ॥ [६]

^२ ^५ ^२ ^४
 ॥ च्यावनम् ॥ पवार३४ । स्वम । धुमार३४त्तमा

^५ ^२ ^२ ^५ ^२ ^२
 ६ः । द्वाउ । आयिन्द्रायार३४सो । मक्रतुवितमोमा

^५ ^१ ^२ ^२ ^१ ^२
 दोर३४हायि । म३हायिद्यु३त्ता३ । तामार३द्वा३४३यि ।

^१ ^५ ^५
 मार३४दोईहायि(१) ॥ ४ † ॥ [७]

^१ ^२ ^१
 ॥ प्रतीचीनेडङ्गाशीतम् ॥ पवस्वमधु । मार३त्तमाः ।

^२ ^२ ^२ ^१ ^७ ^३ ^२
 आयिन्द्रायसोमक्रतुवित् । तमोमदार३४ः । द्वाद्योयि ।

^१ ^२ ^२ ^१ ^४ ^५ ^१ ^२
 म३द्युत्ताता३माः । मदा । श्री३द्योवा ॥(१) म३द्युत्त ।

^१ ^२ ^२ ^२ ^१ ^७
 मो३मदाः । यास्यतेपीत्वाषृषभः । वृषायतार३४यि ।

^{३२२} हाहोयि । ^१ अस्यपीत्वाद्^२श्वाः । ^१ विदा । ^१ औश्चोवा ॥ (२)

^{२१२२२२२} अस्यपौत्वासु । ^१ वार्विदाः । ^{२२२} सासुप्रकोतोषभिय । क्र

^१ मायिदिषारश्ः । ^{३२२} हाहोयि । ^{१२२} अष्ठावाजान्नाश् । त

^१ शा । ^२ औश्चोवा । ^{४४} ईडा (३) ॥ १८ * ॥ [C]

॥ धुरासाकमश्र्वम् ॥ ^१ पवस्वमाश् । ^२ औश्चोश् । ^५ धुम

^१ तमाश् । ^५ औश्चोश्थि । ^२ इन्द्रायसोश् । ^५ औश्चोश् ।

^२ मक्रतुवित्तमोमदाश् । ^५ औश्चोश्थि । ^१ मद्दियुष्वाश् ।

^५ औश्चोश् । ^१ तमोमदाश् । ^५ औश्चोश्श्श् ४५ ई ।

डा(३) ॥ ८ ॥ [E] १६

वृचालके तृतीयसूक्ते—

प्रथमा ।

^१ इन्द्रमच्छसुताइमेवृषण्यन्तुहरयः ।

^३ श्रुष्टेजातासइन्दवःस्वर्विदः ॥ १ ॥

● क० जा० १३प्र० २ख० १८सा० । † क० जा० १४प्र० १ख० ८सा० ।

‡ ख० चा० ६. २, ३, १ (२भा० २०१पृ०) = ख० वे० ७, ५, ८, १ ।

“शुष्टे” [शुष्टौति क्षिप्रनाम (निरु० ६, १२)] क्षिप्रं
 “जातासः” जाताः “इन्द्रवः” पात्रेषु चरन्तः “स्वर्विदः”
 सर्वज्ञाः “हरयः” हरितवर्णाः “सुताः” अभिषुताः “इमे”
 सोमाः “वृषणं” कामानां वेत्तारम् “इन्द्रम्” “अच्छ यन्तु”
 अभिगच्छन्तु ॥

‘शुष्टे’-‘शुष्टि’—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

११ १२ ११ १२ ११
 अयम्भरायसानसिरिन्द्रायपवतेसुतः ।

१ १ १ १ १ १ १ १
 सोमोजैत्रस्यचेततियथाविदे ॥ २ * ॥

“भराय” सङ्ग्रामाय “सानसिः” भजनीयः† “सुतः”
 अभिषुतः “अयं” “सोमः” “इन्द्रार्थं” “पवते” चरति ग्रहादिषु
 चरति । ततः सोमः “जैत्रस्य” [“क्रियापहणं कर्त्तव्यम्
 (१, २, २७५वा०)”—इति कर्मणः सम्पदान-सञ्ज्ञा, चतुर्थ्यथ
 षष्ठी (२, ३, ३६)] जयशीलं मिन्द्रं “चेतति” जानाति ।
 “यथा” इन्द्रः “विदे” लोकैर्ज्ञायते तथा जानाति ॥ २ ॥

* अ० वे० ७, ४, ८, २ ।

† ‘सानसिः साधयिता’—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

२१७ १ २२१ १ १ १ १
अस्येदिन्द्रोमदेष्वाग्राभङ्गभूषातिसानसिम् ।

११ १११ २११ २ १
वज्रञ्चवृषणम्भरत्समपसुजित् ॥ १ * ॥ १७

“अस्येत्” अस्य सीमस्येव “मदेषु” सञ्जातेषु† “सानसिं” सर्वैः सम्भजनोर्यं‡ “आभं” गृह्णीतव्यं धनुः “गृभ्णाति” गृह्णाति [“हृषहोर्भञ्छन्दसि”—इति भत्वम्] किञ्च “अपसुजित्” उद्कार्थं वृषस्य जेताण । यद्वा, ‘आपइत्यन्तरिक्षनाम (निघ० १, २, ८) अन्तरिक्षे अहिनामकस्य जेता “इन्द्रः” “वृषणं” क्षर्षितारं “वज्रं च” स्वकीय मायुधं “सम्भरत्” सम्बिभक्तुः‡ [विभक्तैरङ्गागमः ॥

“गृभ्णाति”—“गृह्णीत”—इति पाठौ ॥ १ ॥ १७

१ १ २ ४ ५ १ ३ ४
॥ पौष्कलम् ॥ इन्द्रमाश्कसु । तर्हि २ ४ ४ माइ ।

२ १ २ १ २ ३ ५ १ १ २ ७ १
वृषाण्या । त्वहारारश्भयाः । श्रुष्टाइजाता । सर्इर

* ऋ० वे० ७, ५, ८, ३ ।

† ‘मदेषु निमित्तमूतेषु’—इति वि० ।

‡ ‘सानसिं साधनसम्भवनम्’—इति वि० ।

१ § विवरचकारसु, यथानुतं ‘समपसुजित्’—इत्येव पदं बाह्यातवान्, न तु क्षमिति भरदित्याख्यातेन अपसुजिति पृथगिति । तथाचि—‘समपसुजित् चद्रा जेषु जेता’—इति ।

^३ न्दा २ ^३ ४ ^५ वा ^६ पु ^६ ईः । ^२ सुवर्^१ वि^१ दा ^२ ३ ^४ पुः ॥ (१) अ
^१ यन्मा^२ श्राय । ^३ सोना ^४ २ ^३ ४ साइः । ^५ इन्द्रायपा । वाता
^३ इह २ ^४ ३ ^५ ४ ताः । ^{२२} सोमोजै । ^{२३} चा । ^० स्यचार^१ इता २ ^३ ४ ^५
^{२२} ताई^१ प्र^२ इइ । ^{२३} यथाविदे^१ २३४ ^५ ॥ (२) ^{२२} अस्वेदी^१ रन्द्रोम । ^{२३} दा
^२ इषू^३ २३४ वा । ^{२२} आभङ्ग^१ भृणा । ^{२३} ताइ^१ सोना^२ २३४ साइम् ।
^{२२} वज्रा^१ श्चवा । ^० षणा^१ र^२ भ्मा^३ २३४ पूरा^४ ई^५ प्र^६ इत् । ^२ सम^१ सुजी^२ २३
^{२२} ४ प्रत् ॥ १० * ॥ [१]

^२ ॥ सु^१ ज्ञानम् ॥ ^२ इन्द्र^१ मच्छा । ^२ सुता^१ इमायि । ^२ वृषणं
^१ या २ । ^२ तुह^१ रयाः । ^२ श्रुष्टे^१ जाता २ । ^१ सइ । ^२ दार^१ वार
^५ ३४ श्री^२ होवा । ^१ सुवर्^२ वि^३ दे^४ ए^५ उपा^६ र^७ ३४ ^१ ५ (१) ॥ ७ * ॥ [२]

^१ ॥ रोहितकुलीयाद्यम् ॥ ^२ इन्द्र^१ मच्छा । ^२ सुता^१ इमे ।
^२ वृषणं यन्तु ^२ हरयः ^१ श्रुष्टे ^२ जा २ रता । ^१ सार^२ रई । ^२ दावः ^१ सुवा^२ ३१

. क० मा० १ प्र० १ अ० १० सू० १ ।   † क० मा० १ प्र० १ अ० ७ सू० १ ।

उवार३ । वी२३४दः ॥ (१) अरान्भरा । यसानसिः ।

इन्द्रायपवनेसुतःसोमोजार३यित्रा । स्यार३चे । ताति

यथा३१उवार३ । वी२३४दे ॥ (२) अस्येदिन्द्राः । मदे

ष्ठा । आभङ्गभूणतिसानसिं वज्रञ्चार३वा । धार३णाम् ।

भारत्समा३१उवार३ । ष्ठ२३४जीत् (३) ॥ १७ ७ ॥ [३]

॥ सुज्ञानम् ॥ इन्द्रमच्छा । सुताइमायि । वृषणां

यार३ । तुष्टरयाः । श्रुष्टेजातार३ । सइ । दार३वार३

४औहोवा । सुवर्बिदण३ ॥ (१) अयन्भरा । यसानेसा

यिः । इन्द्रायापार३ । वनेसुताः । सोमोजायित्रार३ ।

स्यचे । तार३तार३४औहोवा । यथाविदण३ ॥ (२) अस्ये

दिन्द्राः । मदेषुवा । आभङ्गभूणा३ । तिसानसायि

* ज० मा० ६५० १५० १०सा० ।

म॑ । वज्रञ्चारे॑ । षण्णम् । भाररा२३४ औ॒होवा ।

सम॑प्तुजिदे॒ऽउपा२३४पु॑ (३) ॥ = * ॥ [४]

॥ शु॒ध्यम् ॥ इन्द्र॑म॒च्छारे॑च्च । ता॒इमो॑वा । वृष॑णं

या । तु॒हुरयाः । अ॒ष्टेजा॑तासइन्द्रवःसु । वा॒र३ः । वि

दा॒उवा । अ॒धिया॑रे ॥ (१) अ॒यन्भ॑रा॒रेय । सा॒नसो॑वा ।

इन्द्रा॑यपा । व॒तेसु॑ताः । सोमो॑जै॒त्रस्य॑चे॒ततिय॑ । या॒र३ ।

विदा॑उवा । अ॒धिया॑रे ॥ (२) अ॒स्येदि॑न्द्रो॒रेम । दे॒षुवो॑वा ।

ग्रा॒भङ्ग॑भृ॒णा । ति॒सानसा॑यिम् । वज्र॑ञ्चवृषण॒भरत्स॑म् ।

षा॒र३ । प्तुजा॑उवा । अ॒धिया॑रे । ए॒र३श्चि॑या३४३ ।

ओ॒र३४पू॑ई । डा (३) ॥ २० † ॥ [५]

॥ ऐ॒उमा॑यास्यम् ॥ आइन्द्रा॑म् । आ॒च्छा । सु॒ता

इमायि । वा^१र्षण^१या^१३१ । तु^१ह^१र^१या^१ । अ^१ष्टा^१३१यि । जा^१
ता । सा^१इ^१न्द्वा^१३१ । स्व^१र्वा^१३१यि^१दा^१३१३ः(१) ॥ १६ † ॥ [६]

॥ औ^१प^१ग^१वा^१द्य^१म् ॥ इ^१न्द्र^१म^१ष्ठा । सु^१ता^१इ^१मा^१यि । वृ^१ष
या^१३१या । तु^१ह^१र^१यः^१अ^१ष्टे^१जा^१ता । स^१इ^१न्द्वा^१३१वाः । सु^१व
र्वा^१३१यि^१दाः ॥(१) अ^१य^१म्भ^१रा । य^१सान^१सा^१यिः । इ^१न्द्रा^१या
३१पा । व^१ते^१स^१तः^१सो^१मो^१जै^१त्रा । स्य^१चे^१ता^१३१ता^१यि । यथा
वा^१३१यि^१दा^१यि ॥(२) अ^१स्ये^१दि^१न्द्राः । म^१दे^१षु^१वा । ग्राम^१ङ्गा
३१र्भ^१णा । ति^१सान^१सि^१व^१ज्ज^१ञ्च^१वा । र्ष^१ण^१म्भ^१ा^१३१रा^१त् । स
म^१ष्ठा^१३१जौ^१त् । ऐ । द्धि^१या^१३१यि । द्धि^१या^१३१४^१अ^१शौ^१वा ।
३३ । उ^१पा^१३१२३४५ (३) ॥ १ * ॥ [७]

॥ दै^१वो^१दा^१स^१म् ॥ इ^१न्द्रा^१३१म् । अ^१ष्ठा^१३१२३४ । सु
ताः । आ^१३१यि^१मा^१यि । वृ^१षा^१३१ । ग^१या^१३१२३४ । तु^१ह ।

* क० मा० १० प्र० १ अ० १६ पा० ।

† क० मा० १० प्र० १ अ० १६ पा० ।

^{१ १} रा३याः । ^{१ २} अ॒ष्टा३श॒यि । ^{३२ १} जा॒ता३१२३४ । ^{५ १} स॒इ । दा३
^१ वाः । ^{२ १} सु॒वा३१ । ^{५ १} वि॒दा३ः । ^{१ ५} अ॒ोर३४वा ॥ (१) ^{२ १} अ॒या३१
^{३ १} म् । ^{५ २} भ॒रा३१२३४ । ^{१ १} य॒सा । ^{३ २} ना॒स॒ायिः । ^{३ २} इन्द्रा३१ ।
^{१ १} य॒पा३१२३४ । ^{५ २} व॒ने । ^{१ १} स॒र॒ताः । ^{३ २} सो॒मो३१ । ^{३ २} जै॒त्रा३१
^{४ ५ २} ३३४ । ^{२ २} स्य॒चे । ^{३ २} ता॒ता॒यि । ^{३ २} य॒था३१ । ^{३ २} वि॒दा३ । ^१ अ॒
^५ ३३४वा ॥ (२) ^{३ २} अ॒स्ये३१त् । ^{३ २} इन्द्रो३१२३४ । ^{५ २} म॒दे । ^{१ २} षू३वा ।
^{३ २} ग्रा॒भा३१म् । ^१ गृ॒र्भा३१२३४ । ^{५ २} ति॒सा । ^{१ १} ना॒स॒ायि॒म् ।
^{१ २} व॒ज्रा३१म् । ^{३ २} च॒वा३१२३४ । ^५ ष॒ण॒म् । ^{१ १} भा॒रा॒त् । ^{१ २} स॒मा
^{३ २} ३१ । ^१ स॒जी३त् । ^५ अ॒ोर३४वा । ^{१ ५} ऊ॒र३४पा (३) ॥ १० * ॥ [८]

॥ विशोविशीयम् ॥ ^१ इन्द्रम॒च्छ॒म् । ^{३ २} स॒र॒ता॒इ॒मा

^{१ २ १} यि । वा॒र्षा॒णा॒या । ^१ तु॒ष्ट॒र । ^१ यः॒शू॒र३४या॒यि । ^१ ऊ॒म्ना

^{१ २} यि । जा॒ता३ । ^१ सा॒र३४इ॒या॒यि । ^५ अ॒ो । ^{१ १} ऊ॒वा॒यि ।

^५ दा२३४वाः । ^१ ऊम्नायि । ^{१ २} सू३वा३ः । ^१ वा२३४यिदाः ।
^{४२} एहियाद्दहा ॥ (१) ^५ अयम्भराहम् । ^१ या३सानसायिः । ^{२२} आ
^{१ २ ३} श्यिन्द्राया३पा । ^{१ २} वतेसु । ^२ तःसो२३माः । ^१ ऊम्नायि ।
^२ जा३यिवा३ । ^१ स्या२३४चेहायि । ^{२ ५} ओ । ^१ ऊवायि । ^{३ २} ता
^१ २३४तायि । ^{२ ३} ऊम्नायि । ^१ या३था३ । ^१ वा२३४यिदायि ।
^{४२} एहियाद्दहा ॥ (२) ^५ अस्येदिन्द्रोऊम्ना३देषुवा । ^{२ २} या३भाङ्गा३
^१ भ्णा । ^{१ २} तिसान । ^३ सिंवा२३अाम् । ^१ ऊम्नायि । ^२ चा३
^२ वा३ । ^१ षा२३४ण्हायि । ^५ ओ । ^{३ २} ऊवायि । ^३ भा२३४
^५ रात् । ^१ ऊम्नायि । ^{२ २} सा३मा३ । ^१ सू२३४जीत् । ^{४२} एहिया
^५ ईहा । ^५ होपुई । ^५ डा(३) ॥ १ * ॥ [८]

१ ३ ४ ५
 ॥ आश्वत्थम् ॥ ^{१ ३ ४ ५} आश्वीहोवाहायि । ^५ इन्द्रमक्का ।

^{१ १} सुताः । ^२ इमे । ^{२ २ ३ ४ ५} ऐहीयैहो३ । ^१ वार्षण्यन्तु चरयःश्रुष्टा

यिजाता । ऐक्षीयैक्षी । आरेयि । साआरेयिन्दावा
 २ । सुवः । वा रेयिदारश्चौक्षीवा । शुक्रआहुता
 ११११
 २३४पुः (१) ॥ १० * ॥ [१०]

॥ जराबोधीयम् ॥ इन्द्रमच्छोवा । सताइमायि ।
 वृषाणांश्या । तुष्टरयःश्रुष्टेजाता । सआयिन्दाश्वारश्चः
 सू । वः । विदोश्चपुई । डा ॥ (१) अयम्भरोवा । या
 सानसायिः । इन्द्रायारश्पा । वतेसुतःसोमोजैवा । स्थ
 चायिताश्वारश्चिया । था । विदोश्चपुई । डा ॥ (२) अ
 स्येदिन्द्रोवा । मादेषुवा । आभाङ्गारश्चभृणा । तिसान
 सिंवज्जश्वा । षणाभाश्वारश्चाम् । अ । सुजोश्चपु
 ई । डा (३) ॥ ११ † ॥ [११]

॥ आक्षारम् ॥ इन्द्रम् । अक्काश्च । औक्षीपुसु

^{२४} ताइमायि । ^१ वृषणं ^{२ १} यन्तु ^१ चरा ^{३ २} र३या ^{३४} । ^{३ २} श्रुष्टा ^{३४} यिजा
^२ ता । ^१ सइन्दवाः । ^{२ ४ ५} सू३ववि । ^{३ १ १ १ १} दा२३४५ ॥ (१) ^५ अयम् ।
^{३ २} भरा३४ । ^{३२ ४} श्रीहो३यसानसायिः । ^{२ ४} इन्द्राय ^{१ २} पवते ^{२ १ २} च ^२ र३ता
^{३२ २} ३४ः । ^{३२ २} सोमो३४ ^{२ १} जैत्रा । ^{२ ४ २ ५} स्यचेततायि । ^३ या३थावि । ^३ दा
^{१ १ १ १} र३४५यि ॥ (२) ^{५ २} अस्मेत् । ^{३ २} इन्द्रो३४ । ^{३२ ४} श्रीहो३मदेषु ^{२ ४} वा ।
^{१ २} ग्राभङ्गुभृणातिसानार३सा३४यिम् । ^२ वज्रा३४ ^{३ २} च्चवा । ^{३ २} षण
^१ भरात् । ^{४ ४ ५} सा३मप्त्सु । ^{३ १ १ १ १} जी२३४५त् (३) ॥ १७ * ॥ [१२] १७

अथ चतुर्थसूक्ते — प्रथमा ॥

^{३ १ २} पुरो ^{३ १ २} जिती ^{३ १ २} वो ^{३ १ २} अन्धसः ^{३ १ २} सुताय ^{३ १ २} मादयि ^{३ १ २} त्ववे ।

^{२ ३ १ २} अपश्चान् ^{३ १ २} अथिष्टनसखायो ^{३ ३ २ २} दीर्घजिह्वयम् ॥ १ † ॥

हे “सखायः” सखिभूताः समानख्याना वा हे स्तोतारः !
 “वः” यूयं “पुरोजितौः” [पूर्वसवर्णदीर्घः (७, १, ३८)] पुरः-

• क० गा० १४ प्र० १ अ० १० सा० ।

† क० षा० ६, २, १, १ (२ भा० १५१ पृ०) — ऋ० वे० ७, ५, १, १ ।

स्थित-जयस्य “अन्धसः” अदनीयस्य सोमस्य स्वभूताय “सुताय”
अभिषुताय “मादयिन्नवे” अत्यन्तं मदकराय रसाय “दीर्घ-
जिह्वा” दीर्घा जिह्वा यस्य सः [“दीर्घजिह्वी च छन्दसि (४,
१, ५६) ”—इति ङीषन्तत्वेन निपातितः] तादृशं श्वानम्
“अप अग्रिष्टन” अपअग्रत अपबाध, यथा श्वा राक्षसा वा सुतं
सोमं न लिङ्गन्ति तथा कुरुतेत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २८ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
योधारयापावकयापरिप्रस्यन्दतेसुतः ।

२ ३ १ ३ २८
इन्दुरश्वोनकृत्यः ॥ २ * ॥

“सुतः” अभिषुतः “कृत्यः” [कृतीति कर्मनाम (निघ० २,
१, २०)] कर्मणि साधुर्यः † इन्दुः सोमः “पावकया” पापानां
शोधयित्रा “धारया” “परि प्रस्यन्दते” परितः चरति ।
कथमिव ? “अश्वोन” यथा अश्वो वेगेन प्रगच्छति तद्वत् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ ३ १ २ १ २ २८ १ २ १ २ १ २ १ २ १
तन्दुरोषमभीनरःसोमंविश्वान्याधिया ।

१ १ २ ३ १ २
यज्ञायसन्वद्रयः ॥ ३ ‡ ॥ १८

● ऋ० वे० ७, ५, १, २ । † कृत्यः कृतिवान् देवगमित्यर्थः—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ७, ५, १, ३ ।

“नरः” कर्मनेतार ऋत्विजः “दुरेषं”* [रोषतेर्हिंसार्थस्य (म्वा० प०) रेफलोपे दीर्घाभावे, षोषतेर्दाहार्थस्य (म्वा० प०) वा षलि रूपमिति, सन्देहादनवग्रहः] “तन्दुः” बधं दुहं वा सोमम् “अभि” लक्ष्य “विश्लाच्या” सर्वान् कामानश्चित्रा, कामान् प्रापयित्रा† “धिया” बुद्ध्या “यज्ञाय” यज्ञार्थम् “अद्रयः सन्तु” अदारण्युक्ताः भवन्तु ॥

“यज्ञायसन्त्वद्रयः”-“यज्ञं हिन्यन्त्यद्रिभिः”—इति पाठौ ॥३॥१८

॥ शावाश्चम् ॥ पुरो३१ । जौ३ती । वो३ । धा३सः ।
 ए३हिया । ह । तायमादा । यि । त्वा३२इ । ए३हिया३ ।
 अपश्चाना३श्चा३थी३ । छा३२३४ना । ऐ३हा३२इ । ए३हि
 या३२ । सखायोदाइर्घा३जी३ । ङा३४४पूयोइ३हाइ ॥(१)
 सखा३१ । यो३३दी । घजि । ङा३३यम् । ए३हिया ।
 यो । धारयापा । व । कया३२ । ए३हिया३२ । परिप्र

* ‘दुरेषम् अरोषमित्यर्थः’—इति वि० ।

† ‘विश्लाच्या विश्लामिन्या’—इति वि० ।

‡ ‘अद्रयः मेघाः वर्षसमावाः, अथवा अद्रयः अभिववगावः’—इति वि० ।

स्यान्दाश्ताश्इ । च्छश्छताः । ऐच्चाश्इ । एच्चियाश्इ ।

इन्दुरश्वोनाश्काश् । त्वाश्छपयोईहाइ ॥ (२) इन्दूश्इ ।

आश्श्वो । नक्त । त्वाश्शयः । एच्चिया । ताम् । दुरो

षमा । भी । नराश्इ । एच्चियाश्इ । सोमं विश्वाचीश्श्या

श् । धाश्छया । ऐच्चाश्इ । एच्चियाश्इ । यज्ञायसान्

इवाश् । द्राश्छपयोईहाइ (३) ॥ ११ * ॥ [१]

॥ आन्धीगवम् ॥ पुरोजितीवोश्श्वसाः । सुताय ।

मादाश्श्या । ऊम्माश्इ १५२ । त्वेअपश्वानश्श्रथिष्ठनाश्

श्छपु । साखाश्उवा । योश्इदी । धारश्जी । क्षियाम् ।

औरश्श्वोवा ॥ (१) सखायोदीर्घजाश्श्रथिष्ठायाम् । योधा

र । यापाश्शवा । ऊम्माश्इ १५२ । कयापरिप्रसन्दते सुताश्ः ।

आइन्दाश्उवा । आश्श्वो । नाश्इका । त्विया । औ

^{४ ५} इहोवा ॥ (२) ^२ इन्दुरश्चोनकाऽश्वायाः । ^२ तन्दुरो । ^१ षमा

^२ रश्भी । ^१ ऊम्मा २ऽ१२ । ^१ नरःसोमंविश्वान्चियाधियाऽ१ ।

^१ याञ्चाहउवा । ^१ वा २स । ^१ त्वरहवा । ^१ द्रया । ^२ औहोवा । ^{४ ५}

^४ होऽ५इ । डा (३) ॥ १२ १ ॥ [२]

॥ नानन्दम् ॥ ^{४ ५ ४ ५ ४ ४} पुरोजितीवोच । ^{२ २} धसाः । ^१ सूरह४ ।

^{२ ५ ४} तायमादयि । ^{४ ५} त्नावायि । ^{४ ४ ३ ४ ४ ५} अपश्चान्श्चि । ^३ ह्नोर३

^५ ह्चायि । ^{४ ३ ४ ४ ५} अपश्चान्श्चि । ^३ ह्नोर३ह्चायि । ^{१ २} साखा

^{१ २} योदी । ^१ घजोर३हवा । ^५ क्वापयोईह्चायि ॥ (१) ^{३ ४ ४ ५ ४ ४} सखायोदी

^{३ २} र्घजि । ^१ क्लियाहम् । ^{२ ५ ४} योर३ह । ^{४ ५} धारयापाव । काया ।

^{३ ४ ३ ४ ५ ४} परिप्रस्यन्दते । ^३ सुतोर३ह्चायि । ^{४ ३ ४ ५ ४} परिप्रस्यन्दते । ^३ सुतो

^५ र३ह्चायि । ^{१ २ १ २} आयिन्दूराश्वाः । ^{१ ५ ४} नकोर३हवा । त्वा

^५ ^{३ ४ १ ४ ४ ५} ^{३ २} ^१
 पूयोद्दहायि ॥ (२) इन्दुरश्वोनक्त । त्वियाः३ । तार३४म ।

^{१ ५} ^१ ^{४ ५} ^{३ २ ४ ३ ४ ४ ५ १} ^१ ^५
 दुरोषमभौ । नाराः । सोमं विश्वाचिया । धियो र३४हा

^{४ २} ^{३ २ ४ ५ २} ^३ ^५ ^१ ^{२ १ २}
 यि । सोम विश्वाचिया । धियो र३४हायि । याज्ञायास ।

^१ ^५ ^४
 तुवोर३४वा । द्रापूयोद्दहायि (३) ॥ १८ * ॥ [३]

^५ ^{३ २} ^{४ २ ५}
 ॥ गौरीवितम् † ॥ पुरः । जिता३यि । वोचन्धसाः ।

^{१ २} ^२ ^१ ^{२ २} ^४
 सुमायमादयि त्वा३३यि । आपश्चाना३१२३म् । अथा

^१ ^२ ^{२ २} ^{४ ५ ४}
 पूयिष्टना । साखायोदा३१२३यि । घजोवा । ङ्गापूयो

^५ ^{५ २} ^{३ २ २} ^{४ ५} ^{१ २ २}
 द्दहायि ॥ (१) सखा । योदा३यि । घजिङ्गियाम् । योधा

^२ ^१ ^२ ^४
 रयापावकयार३ । पारिप्रस्था३१२३ । दतापूयिसुताः ।

^१ ^२ ^{४ ५ ४} ^५
 आयिन्दुरश्वाना३१२३ः । नकोवा । त्वापूयोद्दहायि ॥ (२)

^{३ २} ^{४ ५} ^{१ २ २}
 इन्दुः । अश्वो३ । नक्तत्वियाः । तन्दुरोषमभीनरा३ः ।

^१सोम ^२विश्वा^३३१२३ । ^४चिया^५पुधिया । ^१या^२ज्ञायसा^३३१२३ ।

^४तु^५वोवा । ^४द्रा^५प्रयो^३द्द्वयि^३ ॥ १३ * ॥ [४]

॥ कार्तियमम् ॥ ^१पुरो^२द्वा^३द्वा^४उ । ^१जा^२र^३३४^५यिती । ^२वो

^१आ^२भौ^३द्द्वो^४३ । ^४धा^५साः । ^१सु^२ता^३भौ^४द्द्वो^५३ । ^४या^५मा^६ ।

^५द्वा^६उवा । ^१द^२यि^३त्न^४वे^५२ । ^१उ^२पा । ^१अ^२प^३श्चान^४श्च^५था^६श^७यि^८ष्टा

^१द्ना । ^१स^२खा^३भौ^४द्द्वो^५३ । ^४यो^५दा^६ । ^५द्वा^६उवा । ^१घा^२जि

^१क्लि^२यम् । ^१उ^२पा^३२३^४४^५ ॥ (१) ^१स^२खा^३द्वा^४द्वा^५उ । ^१यो^२र^३३४^५दी ।

^१घ^२जा^३भौ^४द्द्वो^५३ । ^४द्वा^५याम । ^१यो^२धा^३भौ^४द्द्वो^५३ । ^५रा^६या^७ ।

^५द्वा^६उवा । ^१पा^२व^३क^४या^५२ । ^१उ^२पा । ^१परि^२प्र^३स्य^४न्द^५ता^६श^७यि^८ष्ट

^१ताः । ^१इ^२न्दू^३रौ^४द्द्वो^५३यि । ^४आ^५श्वा^६द्द्विः । ^५द्वा^६उवा । ^१न^२क्त

^१त्वियः । ^१उ^२पा^३२३^४४^५ ॥ (२) ^१इ^२न्दु^३र्द्वा^४द्वा^५उ । ^१आ^२र^३३४^५श्वाः ।

^{१ १ १ २ ४ ४ १ १ ३ २ ४ ५}
 नका^१ची^२हो^३ । त्वा^४चाः । तन्दू^५ची^६हो^७ । रोषा^८हम् ।

^{५ २ २ २ १ २ १ २ २ १ १}
 हाउवा । अभी^२नरा^३ः । उपा । सोमं^४विश्वा^५चिया^६धा

^{२ १ २ १ ४ ५ ५ १ १}
 श्या । यज्ञा^२ची^३हो^४ । यासा^५ह । हाउवा । तुव^६द्रयः ।

१ १ १ १

उपा^२३४५ (३) ॥ १४ * ॥ [पु]

^{४ २ २ ४ ५ २ ३ ४ ४}
 ॥ तृतीयं^१ नैचम् ॥ पुरोजिता । द्या^२यि । वोच^३न्ध

^{५ ५ १ १ ३ २ १ ५}
 सा^४ह । सुता^५रयमा^६ । दया^७३४पु^८यि । त्ना^९र^{१०}३४वे ।

^{१ २ १ २ १ २ १ १ २ १ १}
 अपश्चान^२अथि^३ष्टना^४३४पु । सखायो^५३३दी । घजि^६ङ्गार

^{१ १ ४ २ ५ २ २ ४ ५ ५}
 श्या^३३४हम् ॥ (१) सखायो^४दा । हो । घजि^५ङ्गिया^६हमे ।

^{१ १ ३ २ १ ५ १ १}
 योधा^२ररया^३ । पावा^४३४पु । कार^५३४या । परिप्र^६स्यन्द

^{२ २ २ १ २ १ २}
 ते^३सुता^४शः । इन्दुरा^५र^६श्वाः । नक्त^७त्वा^८र^९श्या^{१०}३४३ ॥ (२)

^{२ ४ ५ २ १ २ ४ ५ ५ १ १ २}
 इन्दुर^३श्वाः । हो । नक्त^४त्विया^५ह । तान्दू^६र^७रोषा^८र^९म ।

१ अ० ५ ख० ४ सू० १, २, ३] उत्तरार्चिकः ।

१२८

^{३ २} अभा३४^३पुयि । ^३ ना३४^५राः । ^{१ २} सोमं^{१ २}विश्वा^{१ २}चियाधिया१ ।

^{१ १ २} यज्ञायार३^२सा । ^१ तुवद्रार३^२या३४३ः । ^१ ओ २ ३ ४ ५ ई ।

डा(३) ॥ ८ * ॥ [६]

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

॥ ऊर्ध्वे उ३^{१ २}त्वाष्ट्री^{३ ४}साम ॥ ^{१ २} पुरोजिती^{३ ४}वोअन्वसाः । ^{१ २} सूता

^{३ २} रयमा३^३ । ^३ दया३४^५पुयि । ^{१ २} त्ना३४^३वे । ^{१ २ ३ ४} अपश्चान^५अयि

^{३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००} एनार३४^५ । ^{३ ४} साखायो^५दायि । ^{३ ४} घजिङ्कार३^५या३४३म् ॥(१)

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००} सखायोदीर्घजिङ्गियाम् । ^{३ ४} योधा३४^५रया३^५ । ^{३ ४} पावा३४^५पु ।

^{३ ४} कार३४^५या । ^{३ ४} परिप्रस्यन्दते^५सुताः । ^{३ ४} इन्दुरश्वाः । ^{३ ४} नक्त

^{३ ४} त्वार३४^५या३४३ः ॥(२) ^{३ ४} इन्दुरश्चोनक्त^५त्वियाः । ^{३ ४} तान्दू३४^५रोषा

^{३ ४} रम् । ^{३ ४} अभा३४^५पुयि । ^{३ ४} ना३४^५राः । ^{१ २} सोमं^{१ २}विश्वा^{१ २}चियाधि

^{३ ४} या१ । ^{३ ४} यज्ञायसा । ^{३ ४} तुवद्रार३^५या३४३ः । ^{३ ४} ओ३४^५पुई ।

डा(३) ॥ १० ॥ [७]

• क० मा० ६ प्र० २ ख० ८ सा० । † क० मा० ७ प्र० २ ख० १० सा० ।

^{२ २} ^{२ २} ^२ ^२
 ॥ मधुश्च^२पनिधनम् ॥ पुरोजितीवो^२अन्धसा^२इण । सुता^२
^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२
 यमा^२इदायि^२न्वा^२इ । हा^२इहा^२ । औ^२इहो^२इवा । आ^२यि^२हो^२इ
^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२
 इ । अप^२श्चाना^२इश्चा^२यि^२ष्टना^२इ । हा^२इहा । औ^२इहो^२इ
^२ ^२ ^{२ २ २ २} ^२ ^२ ^२
 वा । आ^२यि^२हो^२इ । सा^२खायो^२दा^२इ । हा^२इहा^२यि । औ^२
^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^{२ २ २} ^२ ^२
 इहो^२इवा । आ^२यि^२हो^२इ । घ^२जि । ङ्गा^२र^२या^२इ^२इ^२अ^२हो^२
^{२ २ २ २} ^२ ^{२ २} ^{२ २} ^२ ^२
 वा ॥ (१) स^२खायो^२दी^२र्घ^२जि^२ह्वि^२य^२इ^२मे । यो^२धा^२र^२या^२इ^२पा^२व^२क^२या
^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२
 इ । हा^२इहा । औ^२इहो^२इवा । आ^२यि^२हो^२इ । परि^२प्र^२स्था
^{२ २ २} ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२
 इ^२न्दा^२ते^२सु^२ता^२इ । हा^२इहा । औ^२इहो^२इवा । आ^२यि^२हो^२इ ।
^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२
 आ^२यि^२न्दु^२र^२श्वा^२इ । हा^२इहा^२यि । औ^२इहो^२इवा । आ^२यि
^२ ^२ ^{२ २ २} ^२ ^२ ^२
 हो^२इ । न^२क्त्वा । त्वा^२र^२या^२इ^२इ^२अ^२हो^२वा ॥ (२) इ^२न्दु^२र^२श्वा^२न
^२ ^२ ^{२ २ २} ^२ ^२ ^२ ^२
 क्त्वा^२इण । त^२न्दु^२रो^२षा^२इ^२मा^२भौ^२न^२रा^२इ । हा^२इहा । औ^२
^२ ^२ ^२ ^{२ २ २ २} ^२ ^२ ^२
 इहो^२इवा । आ^२यि^२हो^२इ । सो^२मं^२वि^२श्वा^२इ^२चा^२या^२धि^२या^२इ ।

२ १ २ २ २ १ २ १ १ १ १
 ॥ बृहदाग्नेयम् ॥ पुरोजितोवोअन्धसः । ईयइयाहा

१ १ १ १ १ ५ १ १
 यि । सुताय । मा । दायिन्ना३३४वायि । आओ३४

५ ४ ५ १ १
 हो । इयाहायि । अपश्वा । नाम् । अथारयिष्टार३

५ १ १ ५ ४ ५ १ १ १
 ४ना । आओ३४हो । इयाहायि । साखा३उवा । यः ।

१ २ १ ५ १ १ ५ ४ ५
 दायि । वाजिङ्गार३४याम् । आओ३४हो । इयाहा ॥ (१)

१ २ १ १ १ १ १ १ १
 सखायोदीर्घजिङ्गियम् । ईयइयाहायि । योधार ।

१ १ १ ५ १ १ ५ ४ ५
 या । पावका३३४या । आओ३४हो । इयाहायि ।

१ १ ५ १ १ ५ १ १ ५
 परिप्र । स्या । दतारयिष्टार३४ताः । आओ३४हो ।

४ ५ १ १ १ १ १ १ १
 इयाहायि । आयिन्दा३उवा । अ । श्वो । नाह्वार

५ १ १ ५ ४ ५ १ १ १ १ १
 ३४याः । आओ३४हो । इयाहा ॥ (२) इन्दुरश्वोनह

१ १ १ १ १ १ १ १ १
 त्वियः । ईयइयाहायि । तन्दुरो । षाम् । आभायि

५ ५ १ ५ ५ ५ १ १
 नार३४राः । आओ३४हो । इयाहायि । सोमंवि । श्वा ।

चियारधार३४या । आओ३४हो । इयाहायि । याहा

हउवा । य । सा । त्वद्रार३४याः । आओ३४हो । इया

हा । हो५ई । डा(३) ॥ १७ * ॥ [१०]

॥ औदलम् ॥ पुरोजितायि । वोआरन्धसाः । सु

तावमाह । दायिन्नार३४वायि । अपश्चानाम् । अथा

रयिष्टना । सखायो३४दी३ । घार३४जा३यि । हा३४५

योईहायि ॥(१) सखायोदायि । घाजा३यिहियाम् ।

योधारया३ । पावकार३४या । परिप्रस्था । दातार

यिसुताः । इन्दुरार३४श्वाहः । नार३४का३ । त्वा३४५यो

ईहायि ॥(२) इन्दुरश्वाः । नाका३रत्वियाः । तन्दुरोषा

हम् । आभायिनार३४राः । सोमंविश्वा । चायार

१ २ १२ २ १ ४ २
 धिया । यज्ञायार३सा३ । ढर३वा३ । द्रा३४५योई
 ५
 द्यायि३ ॥ ३ * ॥ [११]

१ २ १ २२ १
 ॥ ऐडमायास्यम् ॥ आयिपुराः । जायितायि । वोअन्ध
 २ १ २ १ २ १
 साः । सनायमा३१ । दयिल्लवायि । आपश्चाना३१म् ।
 २ १ २ २ १ २ १ २
 अथिष्टना । साखायोदा१यि । घजिक्का२३या३४३म् ॥ (१)
 १ २ १ २ १ २ १
 आयिसखा । योदायि । घजिक्कियाम् । योधारया३१ ।
 २ २ १ २ १ २ १
 पावकया । पारिप्रस्था३१ । दतेसुताः । आयिन्दुरश्वा
 २ १ २ १ २ १ २
 ३१ । नक्तत्वा२३या३४३ ॥ (२) आइन्दूः । आश्वो । न
 १ २ २ २ १ २ १
 क्तवियाः । तान्दुरोषा३१म् । अभीनराः । सोमंविश्वा
 २ १ २ २ १ २ १
 ३१ । चियाधिया । याज्ञायसा३१ । तुवद्रा२३या३४३ः ।
 १
 ओर३४५ई । डा(३) ॥ १७ * ॥ [१२]

॥ निषेधम् ॥ ^{१ २}पुरोजितौ^२बो^२श्च^{१ २ १}न्धसाः । सुतायमा ।
^{२ १}दयित्वा^{१ २}रयि । इहा^{१ २ ४ ५}३ । आपा^{२, ३}श्चानाम् । चा^{२, ३}हो^२र^३४
^५४हा । शु^{२ १ २}थि^{१ २}ष्टा^{१ २}र^{१ २ ४ ५}ना । इहा^{१ २ ४ ५}३ । साखा^{२ २}ह्यो^{४ ५}दायि ।
^{२, ३}चा^५हो^{३ २}र^४३४^२हा । घजा^{२ २}श्चि^४ह्वा^{२ २}पुया^{२ २}द्^{२ २}पुई^२म् ॥ (१) सखायो
^२दी^१र्घा^{२ १ २ १}श्चि^{२ १}ह्वियाम् । यो^{१ २}धारया । पाव^{१ २}कया^{१ २}र । इहा^{१ २}३ ।
^{१ २}पारा^{४ ५}श्चि^{२, ३}प्रा^५स्या । चा^{२ २ १}हो^२र^२३४^{१ २}हा । द^{१ २}ते^{१ २}ह^{१ २}र^{१ २}ताः । इहा
^{१ २}३ । आ^{१ २ ४ ५}यि^{२, ३}न्दु^५र^{३ २}श्चा^४ः । चा^{३ २}हो^४र^{३ २}३४^४हा । नका^{३ २}श्च^४र्त्वा^{३ २}पु
^२या^२द्^२पुई^{१ २ २ १}ः ॥ (२) इ^२न्दु^२र^२श्चो^{१ २ २ १}ना^{१ २ २ १}श्च^{१ २ २ १}क्त^{१ २ २ १}त्वियाः । त^{१ २ २ १}न्दु^{१ २ २ १}रो^{१ २ २ १}षाम् ।
^{२ २ १}अ^{१ २}भी^{१ २}नरा^{१ २ ४ ५}र^{२, ३}ः । इहा^{२, ३}३ । सो^{२, ३}मा^{२, ३}श्च^{२, ३}वा^{२, ३}यि^{२, ३}श्चा । चा^{२, ३}हो^{२, ३}र^{२, ३}३४
^५हा । चि^{२ २ १}या^१धा^{१ १}र^{१ २ ४ ५}श्या । इहा^{२, ३}३ । या^{२, ३}ज्ञा^{२, ३}श्चा^{२, ३}सा । चा^{२, ३}हो
^५र^{३ २ ४}३४^{३ १ १ १ १}हा । तुवा^{३ १ १ १ १}श्चा^{३ १ १ १ १}पुया^{३ १ १ १ १}द्^{३ १ १ १ १}पुई^{३ १ १ १ १}ः । चे^{३ १ १ १ १}र^{३ १ १ १ १}३४^{३ १ १ १ १}पु (३) ॥ ६ * ॥ [१३]
 ॥ आ^{१ २ १ २}नू^{२ २ २ २}पवा^{२ २ २ २}धु^{२ २ २ २}श्च^{२ २ २ २}म् ॥ पु^{२ २ २ २}राः^{२ २ २ २}पु^{२ २ २ २}राः । जि^{२ २ २ २}ती^{२ २ २ २}बो^{२ २ २ २}श्च^{२ २ २ २}आ

• अ० मा० १२ प्र० १ अ० ६ सा० ।

^२न्वा^१श^१सा^१रः । ^१सू^१ता^१य^१मा । ^१द^१या^१यि^१न्ना^१श्वा^१र^१यि । ^१आ^१पा^१
^१र^१यि । ^१आ^१पा^१र^१श्वा^१ना^१र^१म् । ^१अ^१थि^१ष्ठा^१र^१श्ना । ^१स^१खा^१यो
^२इ^१दी^१श् । ^१घा^१र^१श्जा^१यि । ^१क्वा^१श्^४पु^१यो^१इ^१हा^१यि ॥ (१) ^१स^१खा
^१स^१खा । ^१यो^१दी^१र्वा^१श्जा^१यि^१क्वा^१श^१या^१र^१म् । ^१यो^१धा^१र^१या । ^१पा
^१वा^१का^१श^१या^१र । ^१पा^१रा^१र^१यि^१प्रा^१स्था^१र । ^१द^१ते^१सू^१र^१श्ताः । ^१इ
^१न्दू^१रा^१श्वा^१श् । ^१ना^१र^१श्का^१श् । ^१त्वा^१श्^४पु^१यो^१इ^१हा^१यि ॥ (२)
^१इ^१न्दू^१रि^१न्दूः । ^१अ^१श्वो^१ना^१श्का^१र्त्वा^१श^१या^१रः । ^१ता^१न्दु^१रो^१ष^१म् ।
^१अ^१भा^१यि^१ना^१श^१रा^१रः । ^१सो^१मा^१र^१वा^१यि^१श्वा^१र । ^१चि^१या^१धा^१र^१श्
^१या । ^१य^१ज्ञा^१या^१श्सा^१श् । ^१त^१्वर^१श्वा^१श् । ^१द्रा^१श्^४पु^१यो^१इ^१हा^१यि (३)

॥ ११ * ॥ [१४]

^१॥ वै^१त^१ह्व^१य^१मी^१को^१नि^१ध^१न^१म् ॥ ^१पू^१ऽपू^१रो^१जि । ^१ता^१श्चि^१वो
^१श्च^१न्ध^१साः । ^१सू^१ता^१य^१मा । ^१द^१या^१र^१यि^१न्ना^१श्^४पु^१यो^१इ^१हा^१यि । ^१अ

^{१ २ २} सखायोदा^१ रयिर्घजिह्वियाम् । ^१ योधा^१ रराया^१ र । पाव^{२ १}
^१ कथा । पारा^१ रयिप्रास्या^१ र । दत्तेसुताः । आयिन्दू^{१ २} र
^१ राश्वा^१ रः । नक्तवार^१ रथा^१ र३४३ ॥ (२) इन्दुरश्वो^१ रनक्तवि-
^१ याः । तान्दू^१ ररोषा^१ रम् । अभीनराः । सोमा^{१ २} रंवा
^{१ २} यिश्वा^१ र । चियाधिया । याज्ञा^१ रयासा^१ र । तुवद्रार^१ र
^१ या^१ र३४३ । ओर^१ र३४ पुई । डा (३) ॥ १३ * ॥ [१६]

^१ ॥ त्रासदस्वम् ॥ पू^१ र३४ । रः । जितायि । वो^१
^१ अन्धसार^१ रः । सू^१ र ३४ । ता । यमा । दायिन्नवा^{१ २ १ १} र ३
^१ यि । आ^१ र३४ । प । श्वानाम् । आयिष्टनार^{१ २ १} र । सार
^१ ३४ । खा । योदायि । घाजिह्विया^{१ २ १} रमाउ ॥ (१) सा
^१ र३४ । खा । योदायि । घाजिह्वियार^{१ २ १} रम् । योर^१ र३४ ।
^१ धा । रया । पावकया^{१ २} रः । पार^१ र३४ । रि । प्रस्था ।

^{१ १ १} दातेसुता२३ः । ^१ आ२३४ यि । ^५ दुः । ^{१ १ १} अश्वाः । ^१ नाह
^१ त्विया२३ः । ^१ ता२३४म् । ^{१ ५} दु । ^{१ १ १} रोषाम् । ^{१ १ १} आभीनरा
^१ २३ः । ^१ सो२३४ । ^५ मम् । ^{१ १ १} विश्वा । ^१ चौयाधिया२३ । ^१ या
^{१ ५ १ १ १ १} २३४ । ^१ आ । ^{१ १ १ १} यसा । ^{१ १ १ १} त्वद्रया२३उ । ^{१ १ १ १} वा२३४पु(३) ॥ १४४* ॥ [१७]
^{४ ३ ४ ५ ४ ४} ॥ ^{३ १} जनित्रोत्तरम् ॥ ^४ पुरोजितीवोअ । ^४ धसा३ः । ^४ सु
^{१ ५} ताया । ^१ होयि । ^१ होयि । ^{१ ०} मादायिन्नावा२३४यि । ^३ अ
^{४ ५ ४} पश्चानम् । ^{१ १ ४ ५} अया२यिष्टाना । ^{१ ४ १ ४ ४ ५ ४} साखायोदीर्घजौ३ । ^१ हो
^१ ३१यि । ^{१ ५ ४ ४} हारया२३४औहोवा ॥ (१) ^{१ ४ ४ ५ ४ ४} सखायोदीर्घजि ।
^{१ १} क्रिया३म् । ^{४ ४ ४ ५} योधारा । ^१ होयि । ^{१ ०} २ । ^{१ ०} यापावकाया२३४ ।
^{१ ४ ५} परिप्रस्य । ^{१ १ ४ ५} दता३यिद्धताः । ^{१ १ १ १ ४ ५ ४} आयिन्दुरश्चोनकौ३ । ^१ हो
^१ ३१ । ^{१ ५ ४ ४} त्वा३या२३४औहोवा ॥ (२) ^{१ ४ १ ४ ४ ५} इन्दुरश्चोनक । ^१ त्वि
^१ या३ः । ^{४ ५ ४} तन्दुरो । ^१ होयि । ^१ होयि । ^{१ १} षामाभीशनारा२३

● क० मा० ११५० २ख० १४सा० ।

४ । सोमं विश्वा । चिधाश्धाया । याज्ञायसन्तुवौ ३ ।
 २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 द्यो ३ १ । द्रा २ या २ ३ ४ औहोवा । जनी ३ त्रा २ ३
 ११
 ४५म् (३) ॥ ६ * ॥ [१८]

॥ जागत्सोमसाम ॥ पुरोजा ३ यितीवोऽन्धसाः ।
 २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 सुतायामा २ । दायायिहवे । ओ ३ ४ । द्वाद्योयि । अ
 २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 पश्चान्श्चाश्यायिष्टन । ओ ३ ४ । द्वाद्योयि । सखायो
 २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 दीर्घजिह्वियम् । दुरा २ । तिना ३ ४ औहोवा ॥ (१) स
 २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 खायोऽदीर्घजिह्वियाम् । योधाराया २ । पावाकया ।
 २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 ओ ३ ४ । द्वाद्योयि । परिप्रस्यन्दाहतायिसुतः । ओ ३ ४ ।
 २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 द्वाद्योयि । इन्द्रश्चोनहृत्वियः । दुरा २ । तिना ३ ४ औ
 २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 होवा ॥ (२) इन्दुराश्चोनहृत्वियाः । तन्दुरोषा २म् ।
 २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 आभायिनरः । ओ ३ ४ । द्वाद्योयि । यज्ञायसन्त्वद्रयः ।
 २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 दुरा २ । तिना ३ ४ औहोवा । उर ३ ३ पा (३) ॥ ६ † ॥ [१९]

* क० ना० १३ प्र० १ अ० ६ पा० ।

† क० ना० १३ प्र० १ अ० ६ पा० ।

^{२ १ २} ^{४ २ ५} ^{२ २} ^५ ^{१ २}
 यि ॥ (१) सखायोऽदौर्घ । जिह्वाऽऽध्याम् । योधाऽऽ
^१ ^{१ २} ^१ ^{१ १} ^{१ १} ^१
 रया । पावकया । परिप्रास्याऽऽ । दनेसुताः । इन्दु
^१ ^१ ^४ ^२ ^५ ^{१ १}
 राश्वारऽऽ । नारऽकाऽऽ । त्वाऽऽधुयोऽह्यायि ॥ (२) इन्दु
^{४ २ ५} ^{२ २} ^५ ^१ ^{१ २} ^{२ २ १}
 राश्वोन । कृत्वाऽऽध्याः । तन्दूऽरोषाम् । अभीनराः ।
^{१ २ १} ^{२ १} ^{२ २ १} ^१
 सोमंवायिश्वाऽऽ । चियाधिया । यज्ञायासाऽऽ । त्वर
^४ ^२ ^५
 श्वाऽऽ । द्राऽऽधुयोऽह्यायि (३) ॥ ८ * ॥ [२१]

^{५ २ २} ^{४ २ ५ ४} ^५ ^{२ १ २ १}
 ॥ साध्रम् ॥ पुरोजाश्रयितीवोऽन्धसाः । सुतायमा
^{२ २} ^२ ^५ ^{१ २ १ २} ^२ ^{२ १ १}
 २ । दयाऽऽधुयि । न्नाऽऽधवे । अपश्वानऽऽश्रुधिष्टनाऽऽ
^{१ १} ^{१ २ २} ^५ ^{१ २ ३} ^५ ^४
 धु । साखाओऽऽधवा । योदाओऽऽधवा । घजाधुयि
^{५ २ २} ^{४ २ ५ ४} ^५ ^{२ २ १ २ १}
 द्वियाम् ॥ (१) सखायोऽदौर्घजिह्वियाम् । योधारयाऽऽ ।
^{४ २ २} ^२ ^५ ^२ ^१ ^{१ २ ३ २}
 पावाऽऽधु । कारऽऽध्या । परिप्रसन्दनेसुताऽऽ । आयि
^{२ २} ^५ ^{१ २ २} ^५ ^४
 न्दाओऽऽधवा । आश्वो २ ३ ४ वा । नकाधुत्वि

* क० मा० १६ प्र० १ अ० ८ अ० ।

याः ॥ (२) इन्दुराश्चोनकत्वियाः । तन्दुरोषारम् । अ
 भाश्चपयि । नाश्चराः । सोभंविश्वाचिया । धियाश् ।
 याञ्चाओरश्चवा । यासाओरश्चवा । तुवा ५ द्रयाः ।
 दोपई । उ (३) ॥ ८ * ॥ [२२]

॥ तुल्लककालेयम् ॥ पुरोजितीवोश्भासाः । सुता
 यमाश् । दयारयित्नाश्चवायि । अपा । अपाश्चउ ।
 वार । श्वान्श्चिष्टनाश्चपु । सखाद्योयियोश्चदी ।
 घाजिह्वियम् । इडा २ ३ ॥ (१) सखायोदीर्घजाश्चिह्वा
 याम् । योधारयाश् । पावारकाश्चया । परायि ।
 पराश्चउ । वार । प्रस्यन्दनेसुताश् । इन्दुर्हाश्चाश्च
 श्वाः । नाकत्वियः । इडा २ ३ ॥ (२) इन्दुराश्चोनकाश्वा
 याः । तन्दुरोषारम् । अमारयिनाश्चराः । सोमाम् ।

^{५ २ १ २२ १२ ४ ५} ^{१ १ २ १}
 ॥ गौतमम् ॥ पुरोजितीवोअन्धसाः । सुतायमा ।
^{१ १} ^{३ २} ^{३ २} ^५ ^{१ २} ^२
 दयित्वावायि । अपा । औक्षोर३४वा । आन०अथि
^{१ २ १ १ १ १} ^{२ २} ^{३ २} ^५ ^{३ २ २} ^{५ २}
 एनार३४पु । सखा । औक्षोर३४वा । योदा । औक्षो
^५ ^४ ^{५ २ ३ २ २ २ ५}
 र३४वा । घजाप्रथिव्याम् ॥(१) सखायोदीर्घजिह्वया
^{३ २ १ २ १} ^{३ २ १} ^{३ २} ^{३ २} ^५
 म् । योधारया । पावकयार । परा । औक्षोर३४वा ।
^{३ २} ^{३ २ ३ २} ^{३ २} ^{३ २} ^५ ^{३ २} ^{३ २}
 प्रस्यन्दतेसुताः । इन्दा । औक्षोर३४वा । अन्धा । औ
^५ ^४ ^{५ ३ २ २ ३ ४ ५}
 क्षोर३४वा । नकाप्रथिव्याः ॥(२) इन्दुरश्चोनकत्वियाः ।
^{३ १ ३ २ १} ^{३ २ १} ^{३ २ २} ^{३ २} ^५
 तन्दूरोषाम् । अभीनरारः । सोमा । औक्षोर३४वा ।
^{३ २ २} ^{३ २ ३ २} ^{३ २} ^{३ २} ^५ ^{३ २}
 विश्वाचियाधियाः । यज्ञा । औक्षोर३४वा । यसा ।
^{३ २} ^५ ^४ ^५
 औक्षोर३४वा । तुवापुद्रयाः । क्षोपई । डा (३) ॥ ४* ॥ [२५]
^{३ २} ^{३ २} ^{३ २} ^{३ २} ^{३ २}
 ॥ आत्रेयम् ॥ पुरोजितायि । वोअन्धा३३साः । ह
^{३ २ ३ २} ^{३ २} ^{३ २} ^{३ २} ^{३ २} ^०
 तायमा । दयित्वा३३वायि । अपश्चानम् । आथिष्टा

ना२ । सखायो३दी३ । घजोवा । ङ्गापुयो६हायि ॥ (१)
 सखायोदायि । घजिङ्गारहयाम् । योधारयापा । व
 कारहया । परिप्रस्य । दातेह्यता२ः । इन्दुरा३श्वा३ः ।
 मकोवा । त्वापुयो६हायि ॥ (२) इन्दुरा३श्वाः । नक्तवार३
 याः । तान्दुरोषम् । अभीनार३राः । सोमविश्वा ।
 चायाधायार२ । यज्ञायार३सा३ । तुवोवा । द्रापुयो६हा
 यि (३) ॥ १७ * ॥ [२६]

॥ षुद्वाषुद्दीयाद्यम् ॥ पुरोजितीवोअन्धा३साः । सु
 तायमा । दयि । त्नावारयि । अपाश्वा३ना३म् ।
 अथारयिष्टार३ना । सखायो३दी । घजिङ्गयम् ।
 इडा३३ ॥ (१) सखायोदीर्घजिङ्गा३याम् । योधारया ।
 पाव । कायार२ । परायिप्रा३स्था३ । दत्तार३यिह्य २ ३ ४

* ऊ० मा० १७ प्र० १ च्छ० १७ सा० ।

ताः । इन्दुरारश्चाः । नाकत्वियः । इडारश् ॥ (२) इन्दु
 रन्नोनकृत्वाश्याः । तन्दूरोषाम् । अभी । नाराः ।
 सोमांवाश्याश्चाः । चियाश्धारश्श्या । यज्ञायाश्श्या ।
 तूवद्रयः । इडाश्शभाश्शश् । ओरश्शपुई । डा(श् ॥ १८॥ [२७]

॥ द्विरभ्यस्तत्वाष्ट्रीसाम ॥ पुरः । जिताश्या । हाश्

हाश्या । वोचन्वासारश्शः । सुता । यमाश् । हाश्हा ।

दयिन्नावारश्श्या । अप । श्वानाहम् । हाश्हा । अ

थिष्टानारश्श । सखा । योदाश् । हाश्हाश्या । घजाश्

ओरश्श । वा । श्वापुयोद्हाश्या ॥ (१) सखा । योदाश् ।

हाश्हाश्या । घजिहायारश्शम् । योधा । रयाश् । हाश्

हा । पात्रकायारश्श । परि । प्रस्थाश् । हाश्हा । द

तेस्तारश्शः । इन्दुः । अश्याः । हाश्हा । नकाश्चो

* अ० मा० १० प्र० १ ख० १८ सा० ।

ककुबुत्तरं यज्ञायज्ञीयम् ॥ पुरोऽपुजि । ताश्रियिवोऽ
 अन्धासाः । सुतायमा । दाश्रयायित्नाश्वे । अपा २
 श्वा । नश्शारश्या । ऊम्नायि । छाशना । सास्त्रायो
 दीर्घजारयिङ्गियाउ ॥ (१) यांयाः । धारया । पाश्व
 काश्या । पराश्रियिप्र । स्यन्दारशना । ऊम्नायि । सु
 शताः । आयिन्दुरश्वोनकार्वियाउ ॥ (२) यास्ताम् ।
 दुरोषाम् । आश्रभायिनाश्राः । सोमाश्रवि । श्वाचा
 श्रया । ऊम्नायि । धाश्या । याज्ञायसन्तुवाश्रद्रया
 उ । वाश्रपु(५) ॥ ३ * ॥ [३१]

॥ अभ्यासाकूपारम् ॥ पुरोजितीवोअन्धसः । पूरश्रु ।
 रोजितौहोपुयिवोअन्धसाः । सुतायमादयित्नाश्वे । सुश्रुश्रु ।
 तायमौहोपुदयित्नावायि । अपश्वानश्श्रथिष्टनम् । आ

^{२ २} २३४ । पञ्चानौहोप्रअथिष्टना । ^४ सखायोदीर्घजिह्वियम् । ^{३ २ ४ २ २}
^१ सा२३४ । ^{२ २ २} खायोदौहोप्रर्घजि । ^४ ^५ ^{१ २} ङ्गाप्रयोद्दहायि ॥ (१) सखा
^{४ २ २} योदीर्घजिह्वियम् । ^५ ^१ सा२३४ । ^{२ २ २} खायोदौहोप्रर्घजिह्विया
^{३ २ ४ २ २} म् । ^{४ २} योधारायापावकया । ^१ यो२३४ । ^{२ २ २} धारयोहोप्रपा
^४ वकया । ^{१ ४ १ ४} परिप्रस्यन्दतेसुतः । ^{२ ५} ^१ पा२३४ । ^२ रिप्रस्यौहोप्रन्द
^{२ ४} तेसुताः । ^{३ ४ ३ ४ २} इन्दुरश्वोनकृत्वियः । ^५ ^१ आ२३४यि । ^२ दुरश्वौ
^४ होप्रनकृ । ^५ त्वाप्रयोद्दहायि ॥ (२) ^{३ ४ १ ४} इन्दुरश्वोनकृत्वियः । ^५
^१ आ२३४यि । ^२ ^४ दुरश्वौहोप्रनकृत्वियाः । ^{१ ४ ३ ४ ४} तन्दुरोषमभीनरः । ^{२ ५}
^१ ता२३४म् । ^{२ २} ^{२ ४} दुरोषौहोप्रअभीनराः । ^{३ २ ४ ३ २ २ ४} सोमंविश्वाच्याधि
^{४ २} या । ^१ सो२३४ । ^२ ^{२ ४} मंविश्वौहोप्रचियाधिया । ^{३ २ ४} यज्ञायसन्व
^५ द्रयः । ^१ या२३४ । ^{२ २} ज्ञायसौहोप्रन्तुव । ^४ ^५ द्राप्रयोद्दहा

वि(३) ॥ ६ * ॥ [३२]

^२जिह्वियाश्म । ^१जिह्वियाम् । ^१यो^{१२}धारया^{२२}पावकया^२परिप्र
^१स्यन्दतायि । ^१सू^१ता^२रः । ^१सू^२ता^२रः । ^२इन्दुरा । ^२श्वोनका
^{१२}३ । ^१श्वोनकाश् । ^{१,२}त्वारयाश्^{५२२}श्रीहोवा ॥(२) ^१हाविन्दूः ।
^{१२}आश्वः । ^१ना । ^२कृत्वियाश् । ^१कृत्वियाः । ^१तग्दुरोषम
^२भोनरस्सोमंविश्वाचिया । ^२धाश्या^२र । ^१धाया^२र । ^१यज्ञा
^१या । ^१सन्तुवाश् । ^१सन्तुवाश् । ^{१,२}द्रारयाश्^{५२२}श्रीहोवा ।
^{१११११}ई२३४५(३) ॥ १३ * ॥ [३५]

^{१२}॥ मरायम् ॥ ^१पू^२राः । ^२जायिती^२वो^२अन्ध^२सः । ^१सः । ^१सः ।
^{१२}सूता । ^१यमा । ^२दयित्न्वे^२अपश्चान्^२श्रुथिष्टननन । ^१सा
^२खा । ^१योदीर्घ^१जिह्वियम् । ^१यम् । ^१यम् ॥(१) ^१साखा ।
^{१२२}योदीर्घ^१जिह्वियम् । ^१यम् । ^१यम् । ^१योधा । ^१रया ।
^{२२}पावकयापरिप्रस्यन्दतेसुतः । ^१तः । ^१तः । ^१आयिन्दूः । ^१अ

^१श्वो । ^२नक्तृत्वियः । यः । यः ॥ (२) ^१आयिन्दूः । ^२अश्वो ।
^१नक्तृत्वियः । यः । यः । ^{१ १}तान्दू । ^{१ १ २}रोषमभीनरस्सोर्मावश्वा
^२आधिया । या । या । याज्ञा । यसा । ^१तुवद्रयः । यः ।
^{१ १ १ १}यः । ^{१ १ १ १}हाउहाउहाउ । वा३ । ई२३४५ (३) ॥ १५ * ॥ [३६]
^{१ १ १}॥ महावात्सप्रम् ॥ ^१हाउहाउहाउ । ^१श्वो । ^१द्वोद्वो
^१वा । (एवन्त्रिः) । ^{१ १}पुरोजितायि । ^१वो । ^१अन्वसो । ^१धसो ।
^{१ १}धसः । ^{१ १}सुतायमा । ^{१ १}दा । ^{१ १}यिल्लवे । ^१यिल्लवे । ^१यिल्ल
^१वे । ^१अपश्चानम् । ^{१ १}आ । ^१थिष्टन । ^१थिष्टन । ^१थिष्टन ।
^{१ १ १}सखायोदी । ^{१ १}घा । ^{१ १}जिङ्गियम् । ^{१ १}जिङ्गियम् । ^१जिङ्गि
^{१ १ १}यम् ॥ (१) ^{१ १ १}सखायोदी । ^{१ १}घा । ^{१ १}जिङ्गियम् । ^१जिङ्गि
^{१ १ १}यम् । ^{१ १ १}जिङ्गियम् । ^{१ १ १}योधारया । ^{१ १}पा । ^{१ १}वकया । ^१वक
^{१ १}या । ^{१ १}वकया । ^{१ १}परिप्रस्य । ^{१ १}दा । ^{१ १}तेसुतः । ^{१ १}तेसुतः । ^१ते

^{१५} सुतः । इन्दुरश्वः । ना । ^१ कृत्वियः । कृत्वियः । कृत्वियः ।
^१ यः ॥ (२) इन्दुरश्वः । ना । ^{१५} कृत्वियः । कृत्वियः । कृत्वियः ।
^१ त्वियः । तन्दुरोषम् । ^{२५} भा । ^{१८} भोनरः । ^१ भोनरः । ^१ भोनरः ।
^१ नरः । सोमंविश्रा । ^{१५} चा । ^{१८} याधिया । ^१ याधिया । ^१ याधिया ।
^१ धिया । यज्ञायस । ^{१५} ढ । ^१ अद्रयो । ^१ द्रयो । ^१ द्रयः । ^{१८} द्रा
^१ उः । ^१ ओ । ^१ होहोवा । ^१ ओ । ^१ हो । ^१ होर । ^१ वार
^{५८} ४४ । ^१ औहोवा । ^{१११११} ईरः ४५ (३) ॥ ८ • ॥ [३७] १८

अथ पञ्चमसूक्ते—

प्रथमा ।

^{३ १ ३ १ ३ १ ३ १ ३}
अभिप्रियाणिपवतेचनोदितो

^{१ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३}
नामानियङ्गोअधियेषुवर्धते ।

^{१ ३ ३ ३ ३ ३ ३}
आसूर्यस्यवृद्धतोवृद्धन्नधि

^{३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३}
रथंविष्वञ्चमरुद्धद्विचक्षणः ॥ १ ॥

• उ० मा० २२ प्र० १ अ० ८ पा० ।

† अ० आ० ६, २, २, १ (२ भा० १७१ प०) = अ० वे० ७, १, २१, १ ।

“चनोहितः” [चन इत्यन्नाम, चायतेरसुनि चन इत्यौष्णा-
दिक-सूत्रेण निपातितः] चनसे अन्नाय हितः, यद्वा आहितान्नः
सोमः “प्रियाणि” जगतः प्रीणयितृषि “नामानि” नमन-
शीलानि, तान्युदकानि “अभि पवते” अभितः करोति ।
“येषु” अन्तरिक्षस्थितेषु उदकेषु “यद्भः” महानयं सोमः “अधि-
वर्धते” अधिकं प्रवृद्धो भवति, अपां मध्ये सोमो वसति खलु ।
ततः “बृहत्” महान् सोमः “बृहतः” महतः परिबृढस्य
“सूर्यस्य” विष्वच्च” विष्वग् गमनम् “अधि रथम्” उपरि रथं
“विचक्षणः” सर्वस्य विद्रष्टा “अरुहत्” आरोहति “अग्नी
प्रास्ताहुतिः सम्यगादित्य सुपतिष्ठते (मनु० ३अ० ७६ श्लो०)”-
इति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
ऋतस्यजिह्वापवतेमधुप्रियं

३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३
वक्त्रापतिर्द्वियोअस्याअदाभ्यः ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ १ २
दधातिपुत्रःपित्रोरपीच्याऽऽज्ञाम-

३ २ ३ १ २ ३ २ ३ २
तृतीयमधिरोचनन्दिवः ॥ २ * ॥

“ऋतस्य” सत्यभूतस्य यज्ञस्य “जिह्वा” मुखत्वेन जिह्वा-
 स्थानीयः सोमः “प्रियं” प्रियकरं “मधु” मदकरं रसं *
 “पवते” चरति । कीदृशः? “वक्त्रा” शब्दकृत् ; यद्वा,
 स्तोत्रभिः क्रियमाणाः स्तुतयः साधीयस्य इति प्रतिश्रवणस्य
 कर्त्ता “अस्या धियः” एतस्य कर्षणः “पतिः” पालयिता
 “अदाभ्यः” रक्षोभिर्हिंसितु मशक्यः “पुत्रः” यजमानः “पित्रोः”
 पिता माता उभयोः † “अपौत्र्यम्” अन्तर्हितं यत् “नाम” तौ
 न जानीते नाम कर्मवेलायां तस्मात्तयोरपरिज्ञायमानं “दिवः”
 द्युलोकस्य “रोचनं” दीप्यमानं “द्वतीयं” नाम सोमेऽभिषूयमाणे
 हिरण्ययेति “अधि दधाति” अत्यन्तं धारयति ; “नक्षत्र-व्याव-
 हारिक-नास्त्री प्रभाष्य सोमयाजी द्वतीय मस्य नाम”—इति
 भगवता बोधायनेनोक्तम् ॥

“अधिरोचनम्”--“अधिरोचने”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ द्वतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६
 अवद्युतानःकलशाश्चक्रिद

१ २ ३ ४ ५ ६
 नृभिर्येमाणःकेशाश्चिरण्यये ।

* ‘मधु स्यादुत्तमं द्रव्यम्’—इति वि० ।

† ‘मातापित्रोर्नाम, अथवा मातापित्रोः पृथिव्यन्तरिक्षयोः’—इति वि० ।

३ १ २ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 अभीष्टतस्य दोहना अनूषताधि

१ २ ३ २ १ १ २
 त्रिपृष्ठउषसोविराजसि ॥ ३ * ॥ १८

“द्युतानः” [द्युतदीप्तौ (श्वा० आ०)] दीप्यमानो “ऋभिः”
 कर्मनेद्विभक्तत्विभिः “हिरण्यये” हिरण्यकोशे अधिषवण-
 चर्मणि ; तस्य हिरण्यत्वं “हिरण्यपाणिरभिषुषोति”—इति
 हिरण्य-सम्बन्धात् ; तादृशे “कोशे” “येमानः” [ह्यन्दसे
 कर्मणि लिटि कानचि रूपम्] नियम्यमानः सोमः † “कल-
 शान्” द्रोणाभिधान् प्रति “अवाचिक्रदत्” अवक्रदति शब्दा-
 यते । ततः “ऋतस्य” सत्यभूतस्य यज्ञस्य “दोहनाः” दीग्धार
 ऋत्विजः “इमं” सोमम् “अभ्यनूषत” अभिष्टुवन्ति [“आवाणो
 वत्सा ऋत्विजो दुहन्ति”—इति तैत्तिरीयक-ब्राह्मणे एषां दीग्धृत्व
 मभिहितम्] “त्रिपृष्ठः” त्रीणि सवनानि तान्येव पृष्ठानि यस्य
 स तद्योक्तः ‡ [त्रिषु च सवनेषु सोमस्य विद्यमानत्वात् ।
 त्रिवक्त्रादित्वादुत्तरपदान्तोदात्तत्वम्] हे सोम ! तादृशस्त्वम्
 “उषसः अधि” यागाहनि “विराजसि” [“अधिशीङ्ख्यासाम्

* ऋ० वे० ७, २, ३१, ३ ।

† ‘येमानः स्तूयमानः’—इति वि० ।

‡ ‘त्रिपृष्ठः त्रिस्थाने त्रिसोकावस्थानः ; अथवा त्रिपृष्ठः ऋग्यजुःसामभिः ;
 अथवा त्रिभिर्गर्भैर्देवैः सवनैर्वी’—इति वि० ।

(१, ४, ४६)"—इति द्वितीया] तेष्वहस्य, विशेषेण दीप्यसे ।
यद्वा राजिरन्तर्णीतख्यर्थः ; अहानि प्रकाशयसि ॥

"येमाणः"—"येमान"—इति, "अभीष्टतस्य"—"अभीष्टतस्य"
—इति, "विराजसि"—"विराजति"—इति पाठाः ॥ ३ ॥ १८

११ १११ १२ १
॥ कावम* ॥ अभ्योवा । प्रियाणिपवताइ । चनोहा

१२ २ २ १ १ १ १२
इतारः । नामानियद्द्वीअधियाइ । पुवर्द्धातारइ । आ

२ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
ख्यस्यवृहता । बृहन्नाधीरइ । रायाइवाइश्वा । चमरू

१ १ १ ४ १ १
चारइत् । वाइचारइत्ताऽप्रणाइप्रुइः ॥(१) अतेवा । स्यजि

२ १ १ १ २ २
द्वापवताइ । मधुप्रायाइम् । वक्तापतिर्द्वियोअस्याः ।

१ २ १ १ २ १
अदाभायारः । दधातिपुत्रःपित्रोः । अपीचायारइम् ।

१ २ ४ ५ १ १ १ २ ४
नामाइतार्त्ती । यमधाइरोरइ । चानाइन्दाऽप्रयिवाइप्रु

१ १ २ १ १ १
इः ॥(२) अवावा । द्युतानःकलशात् । अचिक्रादार

१ २ २ २ १ १ १ २
त् । नृभिर्येमाण कोशआ । हिरण्यायारइ । अभीष्ट

* 'सारकावम्'—इति अ० पु० ।

तस्यदोहनाः । अनूषातार३ । आधीश्चाइपा । छुडषा

सो३ । वाइरा३जाऽपुसाई५ईइ(३) ॥१३# ॥ [१]

॥ ऐडकावम् ॥ ए५ । अभिप्रिया२ । षिपवतायि ।

ए५ । अनोहिताः । ए५ । नामानियार१ । षोषधिया

यि । ए५ । सुवर्द्धतायि । ए५ । आसूरिया२ । स्यवृ

हताः । ए५ । वृहन्नधी । ए५ । रयंविश्वार१ । चमरु

हात् । ए५ । विचक्षणाः ॥(१) अतस्यजार१यिः । द्वा

पवतायि । ए५ । मधुप्रियाम् । ए५ । वक्तापतार१यिः ।

धियोअस्याः । ए५ । अदाभियाः । ए५ । दधातिपूर१त् ।

चःपित्रोः । ए५ । अपीचियाम् । ए५ । नामत्तार१

यि । यमधिरा । ए५ । अनन्दिवाः ॥(२) ए५ । अवद्यु

^१तार^२ । नःकलशा^३त् । ए^४पु । अचिक्रदात्^५ । ए^६पु । नृभि^७
^८र्षेमार^९ । षःकोशषा^{१०} । ए^{११}पु । हिरण्ययायि । ए^{१२}पु । अ
^{१३}भिच्छतार^{१४} । स्यटोहनाः^{१५} । ए^{१६}पु । अनूषता । ए^{१७}पु । अ
^{१८}धिचिपार^{१९} । छुडषसाः^{२०} । ए^{२१}पु । विराजसायि । द्वा^{२२}पु
 ई । आ(३) ॥ २ * ॥ [२]

॥ वैखानसम् ॥ ^३अभिप्रीश्याणिपवतायि । ^{११ २}चनोच्चि
^१ताः । ^{१२ १२ १ १}नामानियार^३ । ^{१२ ३}शु^२अधियायि । ^{१ १ १}पुवार्द्धतायि ।
^{१२ १ १ १}आसूरिया । ^०स्त्रवृ^१श्चतेर^३ । ^{१ ३ १}वृश्चन्नधायि । ^१रथांवि
^१घ्वा । ^{१ १ १ १}अमरुद्धार^३त् । ^{१ ३}विचक्षणा^{३ ४ ३} ॥ (१) ^३कृतस्याश्
^{४ ५ ४ ४ ५}जिह्वापवतायि । ^{१ १ १ १}मधूप्रियाम् । ^{१ १ १ १ १}वक्त्रापतार^३यिः । ^{१ ३ २}धियो
^१अस्याः । ^{१ १ १}अदाभियाः । ^{१ १ १ १ १}दधातिपूत् । ^०त्रःपा^१रयित्रीर^३ ।

^{२ २ २} अपीचियाम् । ^{२ १ २ १} नामाहतायि । ^{२ २ २ १} यमधिरोर३ । ^{२ ३} चनन्दि
^२ वा३४३ ॥ (२) ^{५ २ ४ ५ ४ ५} अवद्यूस्तानःकलशान् । ^{२ १ २ १} अचायिक्रदात् ।
^{२ २ २ २ १} नृभिर्येमार३ । ^{२ ३ २ २} षःकोशचा । ^{१ २ १} हिराण्ययायि । ^{२ ३ २ २} अभीष्ट
^१ ता । ^० स्यदो२रहनार३ । ^{२ ३ २ २} अनूषता । ^{१ २ १ २} अधायित्रिपा । ^२ छ
^{२ २ १} उषसो२३ । ^{२ ३ २ २} विराजसा ३ ४ ३ यि । ^१ ओ २ ३ ४ पू ई ।
 डा(३) ॥ १८ * ॥ [३]

^{४ ३} ॥ यज्ञायज्ञीयम् ॥ ^{४ २ ४} अभाऽपुयिप्रि । ^{४ २ ४} या३णा३यिपव
^५ तायि । ^{१ २ २ २ २} चाऽनोद्धितोनामानियाद्द्वोअधियायि । ^{२ १} पू३वा
^{२ १} द्वा३तायि । ^{१ २} आसू२र्यस्यवृद्धतोवृद्धन् । ^२ धिरार३थाम् ।
^१ ऊन्मायि । ^२ वा३यिश्वा । ^१ च । ^{१ २ २} मरुद्धद्विचार३ण्णाउ ॥ (१) ^१ णा
^२ चा । ^{१ २ २ २} तस्यजिद्वापवतेमधुप्रियंवक्तापतिर्द्वियोअस्याः । ^२ आ

* अ० मा० १४प्र० १अ० १८सू० ।

दाभाश्याः । दधा॒रतिपु॒त्रःपि॒त्रैरपी॒चि । यन्ना॒र३

मा । कु॒म्भायि । ता॒र्त्ता । याम॒धिरो॒चमा॒रन्दि॒वाउ ॥(२)

वा॒घा । वद्यु॒तानःक॒लशा॒पचि॒क्रद॒न्मृभि॒र्य्येमा॒णःको॒शभा ।

हा॒श्विरा॒ष्याश्यायि । अ॒भीरे॒चत॒स्यदो॒हना॒भनूष । त

आ॒र३धा । कु॒म्भायि । ना॒श्यापा । छा॒उष॒सोवि॒रा॒र३ज

मा॒उ । वा॒र३४५ (३) ॥ १५ * ॥ [४]

॥ वै॒धृत॒वासि॒ष्ठम् ॥ अ॒भिप्रि॒याणी॒र । प । व॒ता॒र३यि ।

च॒नो॒हा॒र३४यिताः । ना॒मानि॒याहो॒र । अ । धि॒या॒र

यि । पु॒व॒र्द्धार३४तायि । आ॒सू॒रि॒यास्या॒र । वृ । च॒तो

र । वृ॒ह॒न्ना॒र३४धायि । रथं॒वि॒घ्ना॒च्चा॒र३म् । अ । रु॒हा

र३त् । वि॒चा॒र३च्चा॒प॒णाई ५ ईः ॥(१) अ॒न॒स्य॒जायि॒हा॒र ।

प । वता^१र्यि । मधु^{१ १ २}प्रार^५३४याम् । वक्ता^{१ १ २ १}पतायि^{२ १}ञ्चै^२ ।
 यः । अ^१स्यारः । अ^{१ १ १}दाभार^५३४याः । द^{१ १ २ १}धाति^{२ १}पू^{२ १}ञ्चारः ।
 पि । चो^१रः । अ^{१ १ २}पायि^५चार^{२ १ १}३४याम् । नाम^{१ २ १ १}द्वतायि^{२ १}या^२
 म् । अ । धि^१रो^{२ ३}र^५ । च^१ना^२इ^३न्दा^५प्र^२यि^३वा^५इ^२५६ः ॥ (२) अ
 व^१द्यु^२ताना^२रः । क । ल^१गा^२र^२ । अ^{१ १ १}चा^२यि^३क्रा^५र^{२ १ १}३४दात् ।
 नृ^{१ १ १ १}भिर्य^२माणा^२रः । को । श^१आ^२र^{२ १ १} । चि^{१ १ १}र^२ण्यार^५३४यायि ।
 अ^{१ १ १ १}भी^२रता^२स्यार^२ । दो । इ^१ना^२रः । अ^{१ १ १ १}नू^२षार^५३४ता । अ
 धि^{१ १ १}त्रि^२पा^२र्षार^२ । उ । ष^१सो^२र^{२ ३} । वि^{१ १}रा^२इ^३जा^५ प्र सा इ ५ ६
 यि(३) ॥ १४ * ॥ [५]

इति सामवेदार्ध-प्रकाशे उत्तरायणस्य प्रथमस्याध्यायस्य

पञ्चमः खण्डः † ॥ ५ ॥

अथ षष्ठे खण्डे,

प्रथमसूक्ते प्रगाथे—प्रथमा ।

१ १ २   १ १ २ १ १ २ १ १ २
यन्नायन्नावोअग्नयेगिरागिराचदक्षसे ।

१ २ १ २ १ १ २ १ २   १ २ १ १ २ २
प्रप्रवयममृतञ्जातवेदसम्वियन्निवन्नशसिषम् ॥१॥

हे स्तोतारः ! “वः” यूयं “यन्नायन्ना” यन्ने यन्ने सर्वेषु
यागेषु “दक्षसे अग्नये” प्रवृष्टाग्नये “गिरा गिरा” स्तुतिरूपया
वाचावाचा स्तोत्रं कुरुतेति शेषः । च शब्दो भिन्नज्ञमो वः-इत्य-
स्मात् परो द्रष्टव्यः । यूयं “च” स्तोत्रं कुरुत । “वयम्” अपि
“प्रप्रयंसिषम्” [“प्रसमुपोदः पादपूरणे (८, १, ६०)”—इति
प्र-शब्दस्य द्विरुक्तिः पादपूरणार्था; व्यत्ययेनैकवचनम् (३, ४,
८८); चान्दसोलुक् (७, १, ३८)] प्रयंसाम कीदृशम् ?
“अमृतम्” मरुत्तरहितं “जातवेदसम्” जातानां वेदितारं जात-
प्रभं जातधनं वा “मिन्नं न” सखिभूतमिव “प्रियम्” अनु-
कुलम् । यद्वा, व्यत्ययेन (३, ४, ८८) त्वमित्यस्य वसादेयः ;
अग्नय इति च कर्मणि चतुर्थी, “क्रियाग्रहणं कर्त्तव्यम्”—इति
कर्मणः सम्प्रदानत्वात् ; च-शब्दश्च चणिति निपातः, चेदर्थं
वर्त्तते ; दक्षस इति च दक्षेर्द्विकर्मणः (भा० आ०) अन्त-

● इ० आ० १, १, ४, १ (१ भा० १४० पृ०) = ऋ० वे० ४, ८, १, १ । ‘अग्नि-
वैश्वानरचापं मग्निः स्रोतवेयता’—इति वि० ।

भोवितस्त्वर्वाङ्गि रूपम् ; चञ्-योगात् “निपातैर्यद्यदिहन्त०
 (८, १, ३०)”—इति निघात-प्रतिषेधः । तथाय मर्थः—हे
 स्तोतः ! त्वं यज्ञे यज्ञे इमं मग्निं गिरा गिरा स्तुत्या स्तुत्या च
 दक्षसे च वक्ष्यसि चेत् वयमपि असृतत्वादिगुणकं तं
 प्रशंसामः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ ८ २ २ ३ १ २ २ ३ १ २ २ ३ १ २ २ ३ १ २
 जज्जोनिपातसहिनायमस्त्रयुर्हाग्नेमहव्यदातये ।

२ ३ १ २ ३ १ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 भुवद्वाजेष्वविताभुवद्भुधउतत्रातातनू नाम् ॥२०॥२०†

“जज्जो” अक्षस्व बलस्व “नपातं” पुत्रं प्रशंसिष मित्यनुषङ्गात्
 प्रशंसामेत्यर्थः ‡ । “हिना” [—इति निपात-इय-समुदायो
 हीत्यस्यार्थे ण] “सः” खलु “अयम्” अग्निः § “अस्त्रयुः”
 अस्मान् कामयमानो भवति । वयञ्च “हव्यदातये” हव्यानां
 हविषां देवेभ्यो दात्रे तस्मा अग्नये “दाशेम” हवींषि दद्याम ।

* अ० वे० ४, ८, १, १ । † ‘अत्र अग्निहोमं साम’—इति वि० ।

‡ ‘जज्जोः अग्नाग्नि । न पातं, न शब्द उपमायोः यथा, अग्नाग्नि । पिपन्नं
 पाशयन्नं भक्षयन्नं वा’—इति वि० ।

§ ‘हिनाः, हिना मनुष्यः ; जीनायुर्जीनशक्तिर्जीनप्रज्ञो वा’—इति वि० ।

§ ‘अयं यजमानः’—इति वि० ।

तम् “उत” अपिच “तनूनाम्” तनयाना मन्मत्पुत्राणाञ्च*
 “धाता” रक्षिता “भुवत्” भवतु ॥ २ ॥ २०

॥ यज्ञायज्ञीयम् ॥ ^{४ ३} यज्ञाऽपुय । ^{४ २ ५ ५} ज्ञाश्वीऽग्नायाइ ।
^{१ २} आइराइरा । ^{१ १ २ २} चाश्दाक्षाश्साइ । ^{१ १} पश्रीऽवयममृतम् ।
^{२ २ १ २ २ १} जाताश्श्वा । ^{३ २} ऊम्माइ । ^{१ २ १} दाश्साम् । ^{२ १ २} प्रायन्मित्रश्शुशा
^{१ २ १ २} रश्शिषाउ ॥ (१) ^{२ १ २} प्रायाम् । ^{२ १ २} माइत्राम् । ^{२ १ २} सूश्शाश्सी
^{१ २ १ २ १} श्वाम् । ^{२ २ १ २ १} ऊर्जीनपाश्तश्सद्धि । ^{२ २ १ २ १} नायाश्श्मा । ^{२ २ १} ऊम्मा
^{२ २ १ २ १ २ १} इ । ^{२ २ १ २ १ २ १} स्माश्शूः । ^{२ २ १ २ १ २ १} दाशेमह्व्यदारतयाउ ॥ (२) ^{२ २ १} दाशे । ^{२ २ १} मा
^{२ १ २ १ १ २ १ २ १} क्षा । ^{२ १ २ १ २ १ २ १} व्याश्दाताश्याइ । ^{२ १ २ १ २ १} भुवद्वाजेश्श्ववि । ^{२ १ २ १} ताभूरश्वा
^{१ २ १ २ १ २ १} त् । ^{२ २ १ २ १ २ १} ऊम्माइ । ^{२ १ २ १ २ १} वाश्श्वाइ । ^{२ १ २ १ २ १} ऊतत्रातातन्श्नाउ । वा
 १११
 ३४५(३) ॥ १४ † ॥ [१]

॥ विशोविशीयम् ॥ ^{२ २ २ २ २} यज्ञायज्ञाहम् । ^२ वोश्अग्नयायि ।

* ‘तनूनां शरीरिषाम्’—इति वि० ।

† ऊ० गा० १ प्र० १ ख० १४ पा० ।

१८   २   २   १   २   १   १   २
 इराइरा । चाइदाशाइसायि । पप्रौरवयममृतम् । जा
                   २   १   २   २   १   ५
 तारइवा । ऊम्मायि । दाइसाइम् । प्रारइधयएइयि ।
                   १   १ १   १   ५   १   २
 ओ । ऊवायि । मारइधयित्राम् । ऊम्मायि । सूइ
                   २   १   ५ ८   ५   २
 शाइ । सारइधयिषाम् । एइयाइइहा ॥ (१) प्रियमित्रम् ।
                   २   १   १   १   २   १   २
 इम् । सूइशएसिषाम् । ऊइऊर्जिनाइपा । तएसहि । ना
                   २   १   २   २   १   २ ५
 यारइमा । ऊम्मायि । मारइयूइः । दाइधयैइयि ।
                   १   १ १   २   ५   १   १   १
 ओ । ऊवायि । मारइधया । ऊम्मायि । व्याइदाइ ।
                   १   ५ ८   ५   १ २ २   २   २
 तारइधयायि । एइयाइइहा ॥ (२) दाशेमहाइम् । व्याइ
                   १ २   १   १   १   १   २   १
 दातयायि । भूइवादाइजे । षवि । ताभूरइवात् । ऊ
                   २   १   १   ५   १   १ १
 म्मायि । वाइर्वाइयि । ऊरइधतइयि । ओ । ऊवा
                   २   ५   १   २   २
 यि । चारइधता । ऊम्मायि । ताइनूइशरइधनाम् ।
                   ५ ८   ५   ५
 एइयाइइहा । होइइ । डा(३) ॥ ५ * ॥ [२]

२ २ २ २ १ २
॥ वारवन्तीयोत्तरम् ॥ यज्ञायज्ञाञ्चौहोहायि । वो

३ ५ १ २ २ १ १ १ २
अग्रा२३४यायि । इराइराचदत्तासो२३४हायि । पप्रौ

२ २ २ १ २ ५ १ ३ ५
वयममृतञ्जातवेदा३४ । औहोवा । इहारा३४हायि ।

२ ३ ५ १ २ १ ० २ ३ २
उज्ज्वार३४साम् । प्रियन्मि । चाँसुशँसा३४ । औ

४ ५ १ ३ ५ १ २ ५ ५
होवा । इहारा३४हायि । औहो३१३४५ । घाम् । ए

५ २ २ २ १ २
हियाईहा ॥(१) प्रियन्मिचाँचौहोहायि । सूँसा२३४

५ २ २ ५ १ २ २ २
यिषाम् । जर्जीनार३४हा । पातँसहिनायमस्मा३४ ।

४ ४ ५ १ ३ ५ २ ३ ५ २ २ २
औहोवा । इहारा३४हायि । उज्ज्वार३४यः । दाशेम ।

१ ० २ २ ४ ४ ५ १ ३ ५ ३ २
हाव्यदातार३४ । औहोवा । इहारा३४हायि । औ

२ ४ ५ २ २ २ २ १
हो३१३४ । यायि । एहियाईहा ॥(२) दाशेमचाँचौ

२ २ ५ २ १ ५ १ २
हायि । व्यादातार३४यायि । भुवाद्दार३४हा । जेष

२ २ ४ ४ ५ १ ३ ५ २ २
विताभुवद्दा३४ । औहोवा । इहारा३४हायि । उज्जवा

^५ २३४^५र्द्धायि । ^{२ १ २ २}उतत्रा । तातनू^{३ ४}३४ । ^{३ ४ ५}श्रीहोवा । ^{१ ३}इहा
^५ २३४^५र्द्धायि । ^{३ ४ १}श्रीहो^{५ ४}३१२३४ । नाम् । ^{५ ४}एहिया^५इहा ३)

॥ ११ * ॥ [३]

^१ ॥ म^{४ ४ ४}हावैश्वामित्रम् ॥ ^१हयायि । ^{४ ४ ४}हयाइ । ओहाओ
^५हा । ^१हयायि । ^{४ ५ ४ ५}हयाइ । ओहाओहा । ^१हयायि । ह
^{४ ५ ४ ५}याइ । ओहाओहा । ^{१ २}यज्ञायज्ञा । ^{३ २ १}वोअग्रायाइयि ।
^१इराइरा । ^{३ २ १}चदक्षासाइयि । ^१पप्रीवयममृतञ्जा । ^{३ २ २}तवे
^१दासाइम् । ^{३ २ १}प्रियमित्राम् । ^{३ २ १}सुशंसायिषाइम् ॥ (१)
^१प्रियमित्राम् । ^{३ २ १}सुशंसायिषाइम् । ^१जज्जः । ^१नापा
^१इ । ^१नापाइ । ^{३ २ १}तसहिना । ^{१ २}यमस्त्रायइः । ^{१ २}दाशेम
^{१ २ २ १}हा । ^{१ २}व्यदातायाइयि ॥ (२) ^{३ २ १}दाशेमहा । ^{३ २ १}व्यदातायाइ
^१यि । ^१भुवत् । ^{३ २ १}वाजाइयि । ^{३ २ १}ध्वविता । भुवद्वार्द्धाइयि ।

उतत्राता । तनूना॒रम् । उतना॑ । तातनूना॒रम् ।

ह्यायि । ह्याइ । ओहाओहा । ह्यायि । ह्याइ ।

ओहाओहा । ह्याहि । ह्याइ । ओहाओहा ।

हो४इडा । हो४इडा । हो२३४५ई । डा(३) ॥ २० * ॥ [४]

॥ दैर्घश्रवसम् ॥ यज्ञायज्ञावोअग्रयभोहाओहाइण ।

इराइराचदक्षसे । ओइहा । ओइहाइणइ४ । पप्रौ इ४

वयाम् । आमृतम् । जातावेदसाम् । ओइहा ।

ओइहाइणइ४ । प्रियाइ४मित्रारम् । सुशोरइ४वा ।

साधुयिषोइहायि ॥ (१) प्रियाम्नित्रुसुशसिषमोहाओ

हाइण । जजर्जनिपा । ओइहा । ओइहाइणइ४ । तथ

साइ४हिना । यामस्तयुः । ओइहा । ओइहाइणइ४ ।

दाशाइ४थिमहाइ । व्यदोरइ४वा । ताधुयोइहायि ॥ (२)

● क० मा० ११ प्र० २ ख० १० सा० ।

^{१ २ २} दाशेमहव्यदातयओच्चाओच्चाश् । ^१ भुवद्वाजायि । ^{१ २ १} ओ

^२ र्हा । ^{१ २ २} ओर्द्वाश्श्श् । ^{२ २ १ २} षुवाश्श्श्विता । ^{१ २ २} भुवद्दृधे । ^१ ओ

^२ र्हा । ^{१ २ २} ओर्द्वाश्श्श्श् । ^{१ २ २} उताश्श्श्त्तात् । ^{१ २ २} तोर्श्श्श्वा ।

^४ नूपूनोद्द्वयि(श्) ॥ २१ * ॥ [५]

॥ काण्ववृद्धत् ॥ ^{१ २ २} औद्दोयज्ञायज्ञाश्श् । ^{१ २ १ २} वोआग्नाश्या

^{१ २ २} रश्श्यि । ^{१ २ १ २} हाहोयि । ^{२ १ २} आयिराद्राचदक्षसे । ^{१ २} पप्रीवाश्

^{१ २ २} यारश्श्म । ^{१ २} चाहो । ^१ सुशाश् । ^१ साश्श्श्श्यिषाम् । ^५ उ

^५ ऊवाद्द्विहाउ ॥ (१) ^{१ २ २} औद्दोपिप्रियन्मित्राभमे । ^२ सुशाश्साशयि

^{१ २ २} षारश्श्म । ^{१ २ १ २} हाहोयि । ^{१ २} ऊज्जनिपा । ^{१ २} तश्साहाशयिना

^{१ २ २} रश्श् । ^{१ २} चाहोयि । ^{१ २ २} यमात्साशयूश्श्श् । ^{१ २ २} चाहोयि । ^{१ २} दा

^१ शायिमाश्श्चारश्श् । ^{१ २ २} चाहो । ^{१ २} व्यदाश् । ^१ ताश्श्श्श्ययि ।

^५ उऊवाद्द्विहाउ । ^५ वा ॥ (२) ^{१ २ २ २ २} औद्दोदाशेमहाश्श् । ^१ व्यदा

^१ ता१या२३४यि । ^{१२ १} हाक्षीयि । ^{१ १२ २} भूवाद्वाजे । ^{१ १} पुत्रावा१यिता
^{१२ १} २३४ । ^{१ १} हाक्षीयि । ^{१२ १} भूवाद्वा१र्वा२३४यि । ^{१२ १} हाक्षीयि । ^१ उ
^१ तान्ना१ता२३४ । ^{१२ १} हाहो । ^{१ १} तनू३१२३४नाम् । ^५ उज्जवा६
^५ हाउ । वा(३) ॥ ८ * ॥ [६] २०

अथ ढचात्मक-द्वितीये सूक्तेः—प्रथमा ।

^{१ १ १ १२ ३ १ २ ३ १ २}
 एक्षु पुत्रवाणिते प्रदत्ये तरागिरः ।

^{१ १ १ १ १ १}
 एभिर्वर्द्धासि इन्दुभिः ॥ १ * ॥

हे “अग्ने !” “एहि” आगच्छ “ते” तुभ्यं च तदर्थं “गिरः”
 स्तुतीः “इत्था” इत्थ मनेन प्रकारेण “सु ब्रवाणि” सुष्ठु ब्रवा-
 णीत्याशास्यते । ताः स्तुतीः शृण्वित्यर्थः । “ज” — इत्येतत्
 पूरकम् । “इतराः” असुरैः कृताः स्तुतीः शृण्विति शेषः ।
 तथा च ब्राह्मणम्—“अग्निरित्येतरागिर इत्यसुराहि वा इतरा-
 गिरः”—इति । अपिच आगतस्त्वम् “एभिः” एतैः इन्दुभिः
 सोमैः “वर्द्धसे” वर्द्धस्व ॥ १ ॥

० अ० मा० २२ प्र० १ अ० ८ सा० ।

† ‘उज्जोऽग्निहोम इदानीं सुक्तेषोऽभिधीयते’—इति वि० ।

‡ अ० आ० १, १, १, ७ (१ भा० १०४ पृ०) = अ० वे० ४, ३, १४, १ । अ०
 साकमचः । अ० गायत्री । एवमेवोत्तरच ।

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 यत्रक्वचतेमनोदक्षन्दधसउत्तरम् ।

१ २ ३ ४ ५
 तत्रयोनिङ्गणवसे ॥ २ * ॥

हे अग्ने ! “ते” तव “मनः” अनुग्रहात्मक मन्तःकरणं “यत्र” यस्मिन् देशे “क्वच” कस्मिंश्चिद् यजमाने वर्त्तते, “तत्र” तस्मिन् यजमाने वर्त्तमाने “उत्तरम्” उद्गततरं श्रेष्ठं “दक्षं” बलकर मन्त्रं वा “दधसे” धारयसि तथा “योनिं” स्थानं च “ङ्गणवसे” तस्मिन् यजमाने करोषि ।

“तत्र योनिं”-“तत्रासदः”—इति पाठो ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 नक्षितेपूर्त्तमक्षिपङ्गवजेमानाम्यते ।

१ २ ३ ४ ५
 अथादुवोवनवसे ॥ ३ † ॥ २१

हे अग्ने ! “तं” त्वदीयं “पूर्त्तं” पूरकं तेजः ‡ “अक्षिपत्” अक्षयोः पातकं विनाशकं “न हि भुवत्” न भवतु सर्व्वदा

* ऋ० वे० ४, ५, २४, २।

† ऋ० वे० ४, ५, २४, २।

‡ विवरणमये “पूर्त्तम्”—इति पाठः । अतएव ‘पूर्त्तं पावनात्मकम्’—इति व्याख्यातम् ।

अस्माकं दर्शनमामर्थ्यं करोतु । हे “नेमानां पते” नेमशब्दी-
ऽल्पवाची, मनुष्याणां मध्ये कतिपयानां यजमानानां * पते
पालक ! “अथ” अतः कारणात् “दुवः” [दुवस्यतिः परिचरण-
कर्मा (निघ० ३, ५, ५)] अस्माभिर्यजमानैः कृतं परिचरणं
“वनवसे” सम्भजस्र ॥ ३ ॥ २१

५ २ २ ४ ५ ५ १ २
॥ साकमश्वम् ॥ एह्यूपूर्ववाणाद्इताइ । अग्नइत्ये
२ १ २ १ २ १
तरागाइराः । एभाइइर्वर्द्धा । सयारइहाइइ । दू१
५ ५ ५ १ ४ २ ५ ५ १
इ४भोइहाइ । यत्रकूष्वचतेमाइनाः । दक्षेन्दधसउत्ता
१ २ १ ० १ १
राम् । तत्रारयानाइम । ह्यणारइहाइइ । वारइ
५ ५ ५ २ ४ ५ ५ १ २
४सोइहाइ ॥ (२) नक्षिताइइपूर्वमक्षाइइपात् । भुवने
२ २ १ १ १ १
मानाम्पाइताइ । अथाइदुवाः । वनारइहाइइ । वा
५ ५
इइइसोइहाइ (३) ॥ १५ † ॥ [१]

५ २ २ २ १ १ १
॥ साकमश्वम् ॥ एहियूषाऔहोहायि । ब्रावाणार
५ १ १ ५ १ २ १ १ १ १
इइयितायि । अग्नारइइयिहायि । येतरागाइइ । औ

* 'नेमानां करो रक्षाम इन्द्रियाणां वा'—इति वि० ।

† क० मा० १प्र० १च० १५पा० ।

^{४८ ५} ^{१ २} ^५ ^{२ २} ^५ ^{२२ २}
 होवा । इहार३४हायि । उङ्गवार३४राः । एभिर्व ।

^{१ ०} ^२ ^{४८ ४८ ५} ^{१ २} ^५ ^{४८ २}
 र्धसदून्दू३४ । औहोवा । इहार३४हायि । औहो३१२

^{४८} ^५ ^२ ^{२ २ १ २}
 ३४ । भीः । एहियाईहा ॥ (१) यत्रकुवाऔहोहायि ।

^२ ^५ ^{२ १} ^५ ^{२ २}
 वार्तायिमार३४नाः । दक्षान्दार३४हा । धसउत्ता३४ ।

^{४८ ४८ ५} ^{१ २} ^५ ^{२ २} ^५ ^{१ १}
 औहोवा । इहार३४हायि । उङ्गवार३४राम् । तत्र

^{४८} ^१ ^० ^२ ^{४८ ४८ ५} ^{१ २} ^५
 यो । नायिक्कणवा३४ । औहोवा । इहार३४हायि ।

^{४८ २} ^{४८} ^५ ^{२ २ २ २}
 औहो३१२३४ । सायि । एहियाईहा ॥ (२) नक्षितेपूषौ

^{१ २} ^२ ^५ ^{२ १} ^५
 होहायि । तामन्तार३४यिपात् । भुवान्तार३४यिहायि ।

^{१ २ २} ^{४८ ४८ ५} ^{१ २} ^५ ^{२ २}
 मानापा३४ । औहोवा । इहार३४हायि । उङ्गवार३

^५ ^{२ १ २ १} ^{१ ०} ^२ ^{४८ ४८ ५} ^{१ २}
 ४तायि । अयादु । वोवनचा३४ । औहोवा । इहा

^५ ^{४८ २} ^{४८}
 २३४ हायि । औहो ३१२ ४ ५ । सार्द्ध । एहियाई

^५
 हा(३) ॥ १२ * ॥ [२] २१

अथ तृतीयसूक्ते, प्रगाथे—

प्रथमा ।

२ २ २ १ १   २ १ ७   २ १ २   २ १ २
 वयमुत्वामपूर्व्यस्य रसकश्चिद्भ्रमो वस्यवः ।

१ २ २ १ २
 वज्रिञ्चित् ७ हवामहे ॥ १ * ॥

हे “अपूर्व्य” त्रिषु सवनेषु प्रादुर्भूतत्वाद्भिनव ! हे “वज्रिन्”
 वज्रवन्निन्द्र ! “भरन्तः” सोमलक्षणे रत्नैस्त्वां पोषयन्तः “वयम्”
 “चित्र” चायनीयं विविधरूपं वा “त्वामु” त्वामिव “अवस्यवः”
 रक्ष्य मात्मन इच्छन्तः सन्तः “हवामहे” आह्वयामः । तत्र
 दृष्टान्तः—“स्यूरं न” यथा भरन्तः व्रीह्यादिभिर्गृहं पश्यन्ती
 जनानां स्यूरं स्यूलं गुणाधिकं “कश्चित्” कश्चित् पुरुषं यथाह्वयन्ति
 तद्वत् ।

“वज्रिन्”-“वाजः”—इति पाठो ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ २   १ २ २ २ २ २ २ २ २   २ २ २ २
 उपत्वाकर्मभूतये मनोयुवोयश्चक्रामयोधृषत् ।

१   २ २ २ १ २   २ २ २ २ २   २ २
 त्वामिह्वयवितारं वधूमहे सखायइन्द्रसानसिम् ॥ २ † ॥ २ २

* ख० आ० ५, १, २, १ (१ भा० ८२० पृ०) = ख० वे० ६, १, १, १ ।

† ख० वे० ६, १, १, २ ।

प्रथमपादः प्रत्यक्षकृतः । हे “इन्द्र !” “कर्मन्” अग्निष्टो-
मादि कर्मणि * “जतये” रक्षणाय “त्वा” त्वाम् “उप”
गच्छामः† । द्वितीयः पादः परोक्षकृतः । “यः” इन्द्रः “धृषत्”
धृष्णोति शत्रून् अभिभवति [“अधृषा प्रागल्भ्ये (स्वा० प०),
“वहुलं हृन्दसि (२, ४, ७३)”—इति शप्रत्ययः] “शुवा” तरुणः
“उयः” उद्गूर्णः स इन्द्रः “नः” अस्मान् प्रति “चक्राम” आग-
च्छतुः यद्वा, चक्राम अस्मानुस्माहयुक्तान् करोतु [क्रमतेः
सर्गाध्वे व्यत्ययेन परस्मैपदम्] ॥ परोऽर्द्धचंः प्रत्यक्षकृतः ।
“सखायः” समानस्थाना वन्धुभूता वा वयं “सानसि” [“वनषण
सम्भक्तौ (स्वा० प०) सम्भजनीयम् “अवितारं” सर्वस्य रक्षितारं
“त्वामित्” त्वामेव “वदमहे” वृणोमहे सम्भजामहे । “हि”
प्रसिद्धौ [हि-प्रयोगादनिघातः (८, १, ३४) ॥ २ ॥ २२

५ ४ २ ४ ५ ४ ५ २ २ १

॥ सौभरम् ॥ वयाश्मूश्त्वामपूर्वियोवा । स्थूरन्नक
० १ ० १ २ ५ १
च्चिन्नरा२न्ता३श्वार३ । हो । स्या२३४वाः । वच्चिच्चिन्नम् ।
५ २ १ ३ ५ २ ४ २
श्वार३श्वा३इ । मार३हार३४श्रीश्रीवा ॥ (१) वजा३इश्वा३
४ ५ ४ ५ १ २ २ १ ०
इत्प्र३श्वामहोवा । उपत्वाकर्मन्नुता२र्याइसना २ ३ः ।
१ २ ५ १ २ ५ २ १
श्रीइ । यू२३४वा । उयश्चक्रा । मयो३हा३इ । धार

० ‘सर्गान्, कर्मणा यः सम्भजते तस्य सम्भोभनं हे कर्मन्’—इति वि० ।

† ‘उप, समीपे स्थित्वा’—इति वि० ।

१ ५ ८ ८ ५ ४ १ ४ ५ ४ ५ १ ८
 र्पा२३४ औ३ोवा ॥ (२) उ॒ग्रा॒श्वा॒श्क्राम॒यो॒धृषो॒वा । त्वा
 १ १ १ ५ १ ८
 मि॒ध्वि॒ता २२ रा॒ववा॒३३ । हो । मा॒३४ हा॒इ । सखा॒य
 ५ २ १ ५ ५ ४ ८ ३ १ १
 इ । द्र॒सा॒श्वा॒इइ । ना॒र॒सा॒३ ४ औ३ोवा । ऊ २ ३
 १ १
 ४ पु॒(३) ॥ १६ * ॥ [१]

५ २ ४ ८ ५ ४ ८ ५ १ २ १ १ १
 ॥ काले॒यम् ॥ व॒य॒मू॒त्वा॒मपूर्वि॒या । सू॒रा॒न्नका॒त् ।
 १ १ २ १ ५ २ २ १
 चि॒ह्न॒रा॒३३ । ताः । आ॒३४ । व । स्या॒श्वाः । व॒जा
 १ २ ५ ४ ५ ४ ५ ४ ५
 यि॒च्चि॒तौ । वा ३ ४ ३ औ३ो३वा । इ॒वा॒प्र॒महा॒यि ॥ (१) व
 १ ४ ५ ४ ८ ५ २ १ ३ ८ १ २ ८ १
 जि॒ञ्चा॒श्चि॒त्त्व॒महा॒यि । उ॒पा॒त्वा॒का । म॒नू॒ता॒३३ ।
 १ १ ५ २ १ १ १ १ १
 या॒यि । सा॒३४ः । नः । यू॒३वा । उ॒ग्रा॒श्च॒क्रौ । वा
 १ ५ ४ ५ ४ ४ ५ २ ४ ५ ४
 ३४३ औ३ो३वा । म॒यो॒प्र॒ध॒षा॒त् ॥ (२) उ॒ग्रा॒श्वा॒श्क्राम॒यो
 ५ २ १ २ १ १ १ १ १ १
 धृ॒षा॒त् । तु॒वा॒मि॒हा॒यि । अ॒वि॒ता॒३३ । रा॒३म् । वा
 ५ २ १ १ १ १ १ १
 २३४ । वृ । मा॒३हा॒यि । सखा॒य॒श्रौ । वा३४३ औ३ो ३ ४
 ५ ४
 वा । द्र॒सा॒प्र॒नसा॒यि॒म् । हो॒पू॒ई । डा(३) ॥ १० † ॥ [२] २२

* क० ना० १५० १ च० १६ पा० । † क० ना० २१ प्र० १ च० १० पा० ।

अथ चतुर्थद्वये—प्रथमा ।

१ १ क २ र   २ १ १ २ १ २ १ १ २ १ १
अधाहीद्रिर्गवणउपत्वाकामइमहेससृग्महे ।

२ १ २ १ २ २ २ १
उदेवग्मन्तउदभिः ॥ १ * ॥

“अधाहि” सम्प्रति हि “त्वा” त्वां “कामे” काम मभिलषित-
मर्थम् “इमहे” । यद्वा, “कामे” कामान् कमनीयान् स्तोमान्
“उपससृग्महे” उपसृजामः त्वां प्रापयाम इत्यर्थः । तत्र दृष्टान्त
माह—“उदेव” यथा उदकेन “ग्मन्तः” गच्छन्तः पुरुषाः
“उदभिः” अञ्जलिनोत्क्षिप्योदकैः समीपस्थान् पुरुषान् क्रीडार्थं
संसृजति तद्वदित्यर्थः ॥

“कामइमहेससृग्महे”-“कामाअहससृग्महे”—इति च
पाठाः । “उदेवग्मन्तः”-“उदेवयन्तः”—इति च पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ र १ २ २ १ १ २ २ १ १ २
वार्यात्वायव्याभिर्वर्षन्तिप्रदूरब्रह्माणि ।

२ १ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
वावृध्वांसच्चिदद्रिवोदिवेदिवे ॥ २ † ॥

० ऋ० आ० ३, १, १, ८ (१ भा० ८२६ पृ०) = ऋ० वे० ६, ७, १, १ ।

† ऋ० वे० ६, ७, १, १ ।

हे “अद्रिवः” वज्रिन् ! “शूर” इन्द्र ! “वार्ण” यथोदक-
सुदकस्थानं “यव्याभिः” नदीभिः [‘अवनयः’, ‘यव्या’—इति
(निघ० १, १३, १-२) नदीनामसु पाठात्] “वर्षन्ति” वर्षयन्ति,
तथा “ब्रह्माणि” स्तोत्रैः * “वावृध्वासं” “चित्” यथा निरु-
दकं देयं नदीभिः तथा न किन्तु प्रवृद्धमेव “त्वा” त्वां “दिवेदिवे”
अम्बहं वर्षयन्ति स्तोतारः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ ३ १ ३ ३ १ ३ १ ३ १ ३ १ ३ १ ३ १ ३ १ ३ १ ३
युञ्जन्ति हरी इधिरस्य गाययो रौरथ उरुयुगे वचोयुजा ।

३ १ ३ १ ३ १
इन्द्रवाहास्सर्विदा ॥ ३ १ ॥ २७ ३

“इधिरस्य” गमनशीलस्येन्द्रस्य “उरुयुगे” महायुगे “रौरौ”
महति “रथे” “इन्द्रवाहा” इन्द्रस्य वाहनभूतौ “वचोयुजा”
वचनमात्रे चैव युज्यमानौ “स्सर्विदा” स्वर्गास्य मिन्द्रस्य स्थानं
जानन्तौ “हरी” एतन्नामकावश्वौ “गायया” ॥ स्तोत्रेण
स्तोतारः “युञ्जन्ति” योजयन्ति ॥

* ‘ब्रह्माणि’ अन्नानि, त्रैविद्यसप्तसप्तानि वा, सोम-ब्रह्माणि कर्माणि
वा—इति वि० ।

† ऋ० वे० ६, ०, १, २ ।

‡ “अम मातेशम्”—इति वि० ।

॥ ‘मायया, रक्तवचनं वज्रवचनस्य स्थाने दृश्यम्, मायाभिः’—इति वि० ।

॥ द्यौतानम् ॥ ^१हा३ । ^{५ १}ओ३हा३ । ^{५ १}ओ३हा३ । ^२हा
^{१ २}यि । ^१अधाहियारयि । ^{५ २ ३}द्रुगिर्वा२३४णाः । ^{१ २}उपत्वाकार ।
^{३ २ १}मईमार२३४हायि । ^५सा३ । ^{५ २ ३}सुगमार२३४हायि । ^{१ २}उदेवगमा
^{२ १ ३}र । ^५तऊदार२३४भायिः ॥ (१) ^{१ २}वार्षित्वार । ^{५ २ ३}यवीयार२३४
^५भौः । ^१वर्द्धन्तिष्टार । ^{३ २ ३}रन्नाह्लार२३४णी । ^५वा३ । ^{५ २ ३}वृध्वा
^५२३४णसाम् । ^१चिदद्रिवोर । ^{३ २ ३}दिवंदार२३४यिवायि ॥ (२)
^१युञ्जन्तिहार । ^{३ २ ३}रीआयिषार२३४यिरा । ^५स्यगाथयार ।
^{३ २ ३}उरौरार२३४थायि । ^५उरुयुगेर । ^{३ २ ३}वचोयूर२३४जा । ^५इन्द्र
^५वाहार । ^{३ २ ३}सुवर्वार२३४यिदा । ^५हा३ । ^{५ २ ३}ओ३हा३ । ^५ओ
^१३हा३ । ^२हा३४ । ^{५ २ ३}ओहोवा । ^{१ २}आओ३हो२३
^{१ १}४ ५ ॥ ८ * ॥ [२] २३

इति सामवेदार्थ-प्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य प्रथमस्याध्यायस्य

षष्ठः खण्डः ॥

० ज० मा० १० प्र० १ ख० ८ पा० ।

† 'अग्निष्टोम उक्त्यन्तोक्तः । षोडशी च त्र. स्यात्-समान्नायेन ऋत्-समान्नायेन चान्तरितः । इदानीं मतिराचो वक्तव्यः'—इति दि० ।

(२५)

वेदार्थस्य प्रकाशिनः तमो हार्हः निवारयन् ।

सुमर्धाश्चतुरोदेसाद् विद्यातीर्थं-महेश्वरः ॥ १ ॥

॥ इत्युत्तरार्द्धिके प्रथमस्यार्द्ध-प्रपाठकः ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्गप्रवक्तृ-
श्रीवीरबुद्ध-भूपाल-साम्राज्य-धूरन्धरेण सायणा-
चार्येण विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-
अकाशे उत्तरायन्त्रे प्रथमोऽध्यायः* ॥

* मूले तस्यार्थप्रपाठकः समाप्तः; ननु प्रपाठकः ; विवरणस्य अन्तेऽपि तथैव ।

यस्य निश्चितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत् ।
निर्भमे, तमहं वन्दे विद्यातीर्थं-महेश्वरम् ॥ १ ॥

॥ अथ द्वितीयाध्याय आरभ्यते ॥

तत,

पान्तमाव इति प्रथम-खण्डे—

दृचात्मके प्रथमे सूक्ते,

प्रथमा ।

५ ५२ ३ १९ ५१ २३ १८ ३८

पान्तमावीअन्वसइन्द्रमभिप्रगायत ।

५ १ ५ ३१२३१ २ ३ २
विश्वासाच्च^१शतक्रतुम्^२द्विष्टच्च^३र्षणीनाम् ॥ १* ॥

हे ऋत्विजः ! “वः” युष्मदीयं “अन्वसः” सोमलक्षणमव
“आ पान्तम्” आभिमुख्येन पिबन्तं [पा पाने (भा० ष०) ;
छान्दसः शपोलुक् (२, ४, ७३) ; ‘सर्वे विधयश्छन्दसि विक-
ल्पन्ते’—इति “न लोकाव्यय (२, ३, ६५)”—इति षष्ठी-
प्रतिषेधाभायः ; ततोऽन्वस इत्यस्य “कर्तृकर्मणोः (२, ३,

* ङ० चा० १, १, १, १ (६ भा० १५५ पृ०) = ङ० वे० ६, ६, १५, १ ।

६५)”—इति षष्ठी । षष्ठी] सोम माभिसुव्येन पिबन्त
मेतादृशम् “इन्द्रम्” “अभि प्रगायत” प्रकर्षेण अभिष्टुत ।
कौटुशम् ? “विश्वासाहं” सर्वेषां शत्रूणामभिभवितारं सर्वेषां
भूतजातानां वा, अतएव “शतक्रतुं” बहुविधप्रज्ञानं बहुविध-
कर्माणं वा “चर्षणीनां” मनुष्याणां “मंहिष्ठ” धनस्य
दाढ्यतमम् । यद्वा, यजमानानां यष्टव्यत्वेन पूजनीय मिन्द्रं
प्रगायतेत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ ११ २११ २ २ ११
पुरुहृतम्युरुष्टुतङ्गाथान्याऽऽऽसमश्रुतम् ।

२ २ १ २

इन्द्रइतिब्रवीतन ॥ २* ॥

हे ऋत्विग्यजमानाः ! “पुरुहृतं” यज्ञेषु बहुभि राहृतं
“पुरुष्टुतं” बहुभिः स्तोत्रशस्त्रादिभिः स्तुत मतएव “गाथान्यं”
गानयोग्यं गातव्यं† “समश्रुतं” सनातनया प्रसिद्धम्‡ एवंविधं
देवम् “इन्द्रइति” यूयं “ब्रवीतन” ब्रुवीष्वम् [ब्रूष् व्यक्तायां
वाचि (अदा० उ०)]—इत्यस्य लङि व्यत्ययेन (३, ४, ६८)
ध्वमस्तनवादेशः, अतएव गुणः ॥ २ ॥

० ऋ० वे० ६, ६, १५, १ ।

† ‘गाथानि शोच-शक मन्त्राणि, ताभिः नोचते यः स गाथान्यः तं गाथान्यम्’—
इति वि० ।

‡ ‘समश्रुतः सदावाचो, सदेव विश्रुतम्’—इति वि० ।

^{१ ५} रसार३४दाम् । ^{१ १ २ २} शा३ताक्रा३त्त्वम् । ^{१ १ १ १} म३द्विष्टच्चर्षिः ।
^१ षाद् । ^१ ना३रमार३४औ३होवा ॥ (१) ^{३ २ ४ २} पू३रु३त्ताम् । ता३म्यू३
^{४ ५} रू३ताम् । ^{१ २} पू३रु३ताम् । ^{० १ ५} पु३रु३रु३त्ताम् । ^{१ २} गाथा
^{१ ५} रनार३४याम् । ^{१ १ २ २} सा३रना३श्रु३ताम् । ^{१ १ १ १} आ३इन्द्र३इति३ब्र । वा
^३ इ । ^{३ २} तार३नार३४औ३होवा ॥ (२) ^३ आ३पु३इन्द्र३इत् । ^४ नो३
^{२ ४ ५} मा३होना३म् । ^१ आ३इन्द्र३इन्नी । ^{३ ५} मा३रु३हो३र३४ना३म् । ^{१ २} दा
^{१ ५} तार३वार३४जा । ^{१ २ २} ना३श३न्ना३र३त्तूः । ^{१ १ २ १ २} मा३हा३भ३भि३ञ्जु । आ ।
^१ या३रमार३४औ३होवा । ^{३ १ १ १ १} औ३रु३कार३४पुः ॥ १८* ॥ [१] १

अथ द्वितीयवृत्ते, प्रथमा ।

^{१ २ १ २ १ २ १ २} प्र३व३इन्द्रा३य३मा३द३न३र्च३र्य३श्वा३य३गा३य३त ।

^{१ २ १ २} स३खा३यः३सो३म३पा३वु ॥ १९ ॥

* अ० मा० १ प्र० १ अ० १८ वाम ।

† अ० वा० १, २, २, २ (१ मा० ३५८ पृ०) = अ० वे० ५, ६, १५, १ ।

हे “सखायः” स्तोत्रारः ! “वः” ब्रूयं “हर्यश्वाय” हरिनाम-
काशोपेताय “सोमपावने” सोमानां पात्रे “मादन” मदकरं
हृष्यकरं स्तोत्रं प्रगायत ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२७ २२ २१ २ २२ २२७ २ २२

शंसे दुक्थं सुदानवउतद्यक्षयथानरः ।

२ * २१२

चक्रमासत्यराधसे ॥ २* ॥

“उत” अपिच हे स्तोतः ! “सुदानवे” शोभन-दानाय
“सत्यराधसे” सत्यधनायेन्द्राय च “उक्थं” स्तोमं, † “यथा नरः”
अग्रे स्तोतारः ‡ “द्युक्षं” दीप्तिः साधनभूतं स्तोत्रं शंसति,
तद्वत् त्वमपि “शंस” उच्चारय । इदिति पूरणः § । वय-
मपि “चक्रम” स्तोत्रं करवाम ॥ २ ॥

* ऋ० वे० ५, २, १५, २ ।

† ‘सत्यराधसे—राधः चक्रं धनं वा, सत्यं वा । सत्याज्ञाय, सत्यधनाय, सत्य-
उत्साह वा’—इति वि० ।

‡ ‘उक्थं—उक्थानि सामानि, हे उद्गातः ! मायस्य सामानि । अथवा
उक्थं ब्रह्ममुच्यते तच्छंसे स्तोतः ! रक्षयधनं जात्यपेक्षम्, उक्थजातिं शंस ।’—
इति वि० ।

§ ‘यथा नरः—यथा महृषाः । प्रथमैवा षष्ठीस्थाने द्रष्टव्या यथा महृषस्य स्तुतिः
स्त्रियते’—इति वि० ।

§ “अथ ये प्रहते ऽर्धे ऽभिनाचरेषु पन्थेषु वाक्प-पूरया आगच्छन्ति पद-पूरयाश्च
भिनाचरेष्वर्धकाः कर्त्तव्यमिद्विति”—इति निर० ने० १, ८ ।

अथ ढतीया ।

१ २   २ २ ७   ३ १ २
 त्वन्नइन्द्र वाजयुस्त्वङ्गव्युःशतक्रतो ।

१   २   ३ १ २
 त्वङ्गिहिरण्ययुर्वसो ॥ ३ * ॥ २ †

हे “इन्द्र !” “त्वं” “नः” अस्माकं “वाजयुः” अन्नकामी भव ।
 हे “शतक्रतो” बहुविध-कर्म्मवन्निन्द्र ! ‡ “त्वं” “नः” अस्माकं
 “गव्युः” गोकामी भव । हे “वसो” वासयितरिन्द्र ! त्वं
 “हिरण्ययुः” हिरण्यकामोऽपि भव । [“इन्द्रसि परेच्छायामपि
 दृश्यते (वा० ३, ३, ८)”—इति क्वच् ॥ ३ ॥ २

१   १   २ २ २   ५   १
 ॥ शाक्त्यम् ॥ प्रवइन्द्रार । यमादा२३४नाम् । प्रवा
 १   २   २ १   ३   ५   २   २
 रइन्द्रा । औ३हो । यार३४मा । दा३नाम् । हरा
 १   २   २ १   ३   ५   २   २
 रअश्वा । औ३हो । यार३४गा । या३ता । सखा२
 १   २   २ १   १   ५   ५   ५
 यासो । औ३हो३ । मायो२३४वा । आऽ५व्रो३हा
 १   २   १   २ २ २   ५   २
 इ ॥ (१) शङ्सीदुक्थारम् । सुदानार३४वाइ । शङ्सा

* सू० वे० ५, ३, १५, ३ ।

† ‘जैतीवितेः तदेवार्थम्’—इति वि० ।

‡ ‘शतक्रतो—बहुभिः क्रतुभिरिष्टवान् यः स शतक्रतुः । अथवा क्रतुरिति
 कर्म्मनाम प्रज्ञानाम वा, बहुकर्म्मो बहुप्रज्ञोवा’—इति वि० ।

^१रइदुक्था । ^१औश्चोइ । ^३इ^५र३४दा । ^२नाश्वाइ । ^२उ
^१ताश्चुक्ता । ^२औश्चोई । ^३याश्चुक्था । ^२नाश्वाः । ^२च
^१कम । ^२सा । ^१औश्चोइ । ^१त्यारोश्चवा । ^४धाऽप्रसोईहा
^१इ ॥(२) ^१तुवन्नश्वाइ । ^३इवाजाश्चयूः । ^५तुवाश्चन्ना ।
^१औश्चोइ । ^३द्राश्चवा । ^१जाश्चयूः । ^१तुवाश्चङ्गव्युः । ^१औ
^१श्चोइ । ^३श्राश्चत । ^२क्राश्ताउ । ^१तुवाश्चहिरा । ^१औ
^१श्चोइ । ^१ण्यायोश्चवा । ^४वाऽप्रसोईहाइ(३) ॥१८*॥[१]२

अथ तृतीयदृष्टे, प्रथमा ।

^{३१२} वयमुत्वातदिदर्याइन्द्रत्वायन्तःसखायः ।

^{१२} कण्वाउक्थेभिर्जरन्ते ॥ १ ॥

हे “इन्द्र !” “त्वायन्तः” त्वामात्मनइच्छन्तः “सखायः”
 समानस्थाना वयं “तदिदर्याः” यद्विषयं स्तोत्रं तत्तदित्, तदेवार्थः

* क० मा० १प्र० १ख० १२घा० ।

† इ० आ० १, २, ३ (१भा० ८३० पृ०) = इ० वे० ५, ७, १०, ११ ।

प्रयोजनं येषां ; तादृशाः सन्तः “त्वा” त्वां “जरामहे” स्तुमहे ।
 “उ”—इति पूरणः । “कश्वाः” कश्वागोत्रीत्यश्वाः अस्मदीयाः
 पुत्रादयश्च “उक्थेभिः” उक्थैः शस्त्रैः “जरन्ते” त्वां
 स्तुवन्ति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १२ १२ ११ २ २ २ ३ १ २
 नघेमन्यदापपनवजिन्नपसोनविष्टौ ।

१७ ३२ १ २
 तवेदुस्तोमैश्चिकेत ॥ २ * ॥

हे “वजिन्” वज्रवाचिन्द्र ! “अपसः” अपस्त्रिनः कर्मवतः†
 “तव” सम्बन्धिनिः‡ “नविष्टौ” अभिनवे यागे वर्त्तमानोऽहं
 “अन्यत्” त्वद्विषयादन्यत् स्तोत्रं “नघेम्”¶ नैव “आपपन”
 अभिष्टौमि [पनतेः स्तुतिकर्मणः (म्वा० आ०) उत्तमे षलि
 रूपम्] ; “तवेदु” तवैव “स्तोमैः”§ स्तोमं स्तोत्रं “चिकेत”
 अभि जानामि ॥ त्वामेव सर्वदा स्तोमीत्यर्थः ॥ २ ॥

० ऋ० वे० ५, ७, २०, २१ ।

† “अपसु”—इति कर्मणामसु प्रथमं नैवष्टु कम् (१, १, १) ।

‡ ‘तव—वष्टो वा द्वितीयाद्यै इदृशा त्वां ० ० ० चिकेत’—इति वि० ।

¶ ‘न, घ, र्ङ्’—इति वचोऽप्येते उपसर्गाः—इति वि० ।

§ ‘स्तोमैः—क्रतुभिः’—इति वि० ।

॥ ‘चिकेत—चेतनां कुर्याः’—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

३ १ १ ३ १ ३ १ ३ १ २ २
इच्छन्ति देवाः सुन्वन्तस्त्रस्रप्रायस्पृहयन्ति ।

१ २ ३ १ ३ १ १
यन्ति प्रमादमतन्द्राः ॥ ३ ३ ॥ ३ १

“सुन्वन्तं” सोमामिषवं कुर्वन्तं यजमानं “देवाः” इन्द्रादयः सर्वे “इच्छन्ति” रक्षितुम्, “स्त्रप्राय न स्पृहयन्ति” स्त्रप्रायस्यान्तस्त्र सुन्वतो नेच्छन्ति सर्वदा प्रबुद्धमेव कुर्वन्तीत्यर्थः [“स्पृहे रीप्सितः (१, ४, ३६)”—इति कर्मणि चतुर्थी; स्पृहृष्पायां चुरादि रदन्तः] । यतएव मतः कारणात् “अतन्द्राः” अनलसा देवाः “प्रमादं” प्रकर्षेण मदकरंः तदीयं सोमं “यन्ति” ग्रीष्मं प्राप्नुवन्ति ॥ ३ ॥ ३

५ २ ४ २ ५ १ २
॥ काण्वम् ॥ वयमूत्त्वातदिदर्याः । ऐहिहारै

१ २ २ २ १ १ १ १
इ । वयमुत्त्वातदिदर्याइन्द्रत्वायन्तःसखारश्याः । कार

५ १ १ १ ५ १
३४षवाः । ऊ । क्याइ । भिज्जोर्इ३४वा । रन्ताश्या

१ १ १ १ ५ २ ४ २ ५ १ २ १ १
२३४५ ॥ (१) नघेमाइन्यदापपना । ऐहिहारैइ । नघे

०. सू० वे० ५, ०, १०, ३ ।

† ‘अथ काण्वं साम । कण्वस्यार्धम्’—इति वि० ।

‡ ‘प्रमादं—मदमोदतृप्तावित्यस्येदं षपम् । प्रकर्षेण तप्यन्तं’—इति वि० ।

२ २ २ २ ५
मन्यदापपनवजिन्नपसोनवार३इष्टाउ । तार३४ वेत् ।

१ २ २२ ५ २२ १ १ १ १
ऊ । स्तो । मैथ्वोर३४वा । केता इया २ ३ ४ ५ ॥ (२)

५ २ ४२२ ५ १२ १ २२
इच्छन्ताइदेवाःसुन्वन्ताम् । ऐहिच्चारइ । इच्छन्तिदेवाः

२ २ १ २ ५ १ २
सुन्वन्तन्नखप्रायस्यृह्यार३न्ती । यार३४न्ती । प्रा । मा ।

२ १ ५ २ १ १ १ १
दमोर३४वा । तन्द्राइयार३४५ (३) ॥ २० * ॥ [१] ३

अथ चतुर्थद्वे, प्रथमा ।

१ १ ३ १ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २
इन्द्रायमदनेसुतम्परिष्टोभन्तुनोगिरः ।

३ १ २ ३ १ २
अर्कमर्चन्तुकारवः ॥ १ * ॥

“मदने” [माद्यतेः (दि०, प०) क्वनिप्] मदनशीलाय
“इन्द्राय” तदर्थं “सुतं” सोमं “नः” अस्मदीयाः “गिरः” स्तुति-
लक्षणा वाचः परिष्टोभन्तु [स्तोभतिः स्तुतिकर्मा (निघ० ३,
१४, ४)] सोमं स्तुवन्तु । ततः “कारवः” स्तुतिकारिणः
स्तोतारश्च “अर्क” सवैरर्चनीयं सोमम् “अर्चन्तु” पूजयन्तु ॥ १ ॥

● क० गा० १प्र० १अ० २० सा० ।

† इ० आ० १, २, ३, ४ (१भा० ३६२ पृ०)—इ० दे० ६, ६, १८, ४ ।

अथ द्वितीया ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
यस्मिन्विश्वा अधिश्रियोरणन्ति सप्तसंसदः ।

१ २ ३ २ २
इन्द्रसुतेहवामहे ॥ २ * ॥

“यस्मिन्” इन्द्रे “विश्वाः” सर्वाः “श्रियः” कान्तयः “अधि” अधिकं भवन्ति अतिशयेन तेजस्वीत्यर्थः† । किञ्च “सप्त” सप्तसङ्ख्याकाः “संसदः” सम्यग् यज्ञेषु कर्मकरणार्थं सीदन्तीति संसदी होत्रकाः‡ यस्मिन् “रणन्ति” सोमपदानार्थं रमन्ते ; यद्वा यं शब्दयन्ति स्तुवन्ति तं पूर्वाह्नलक्षणम् “इन्द्र” “सुते” सोमेऽभिषुते सति “हवामहे” वयं सोमपानायाह्वयामः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
त्रिकद्रुकेषुचेतनन्देवासोयज्ञमन्नत ।

१ २ २ १ १ २
तमिद्वद्वन्तु नोगिरः ॥ ३ ॥ ४ §

* ऋ० वे० ६, ६, १८, ५ ।

† ‘अधिश्रियः—ये अधिश्रिताः मनुजाः’—इति वि० ।

‡ ‘सप्तसंसदः—सप्तलिङ्गः ; दश उद्गातारः, होता, मैदावरुणः, ब्राह्मणाच्छसि, चण्डावाकः—एते ऋत्विजः’—इति वि० ।

§ ऋ० वे० ६, ६, १८, १ ।

§ ‘अथ त्रौतकश्च साम’—इति वि० ।

“देवासः” देवाः इन्द्रादयः “त्रिकद्रुकेषु” आभिप्रविके-
 ष्वहःसु ज्योतिर्गौरायुरिति त्रिकद्रुकाः, * तेषु “चेतनं”
 [चिती सञ्ज्ञाने (भा०, प०)] चेतन्ति जानन्ति अनेन
 स्वर्गादिकमिति चेतनो ज्ञानसाधनो यज्ञः तम् “अज्ञत” अतन्वत
 स्वैः स्वैः कर्षभिः पालनैश्च विस्तारितवन्तः [तद्य विस्तारे
 (तना०, उ०) लङ्ङि “बहुलं छन्दसि (२, ४, ७३)”—इति
 विकरणस्य लुक्, “तनिपत्योश्छन्दसि (६, ४, ६६)”—इति
 उपधालोपः “तमित्” तमेव यज्ञं “नः” अस्माकं “गिरः” स्तुति-
 लक्षणा वाचः “वर्धन्तु” वर्धयन्तु ॥ ३ ॥ ४

१ २ १ १ १ २ १ २ १ १

॥ श्रौतकक्षम् ॥ इन्द्रायमदनेसुतम् । इन्द्रायमोवा ।

१ १ १ १ २ २ १ १ १

दाशनायिहृशताम् । परिष्टो । भारह । हाश्हाश् ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १

द्वनोर्गारश्शइराः । आमश्चर्काश् । हाश्हा । तुका

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १

राश्श्वाश्शः ॥(१) यस्मिन्विश्वामधिश्रियः । यस्मिन्विश्वो

• ज्योतिर्गौरायुरितौति चतुर्थ-पञ्चम-षष्ठाना आभिप्रविकाना मन्त्रां वाचां प्रतीकमाचम् । अलि नवामयनादिकं सत्रम् ; तत्र, एकपष्ठुत्तरनिप्रतद्विनिर्वृतं भवति । तत्र, प्रायश्चीषोऽतिराचनान प्रथममहः, चतुर्विंशतान द्वितीयमहः, उक्च-नाम तृतीयम्, ज्योतिर्गौ चतुर्थमहः, आद्युर्गौ पञ्चममहः, आयुर्ज्योतिरितिनामकं षष्ठमहः, एतान्येव षडहानि आभिप्रविकान्युच्यन्ते ; तेष्वेव श्रेयाश्चरानि चतुर्षादीनि कीदृि त्रिकद्रुकाणीति ।

वा । आश्रधायिआश्रयाः । रणन्ति । सार३ । चा३हा

३ । प्रासा२५सा२३४दाः । आइन्द्र५चुते३ । हा३हा

यि । इवामा२३हा३४३यि ॥ (२) त्वकद्रुकोषुचेतनम्* ।

† कद्रुकोवा । षू३चायिता३नाम् । देवासः । या२३ ।

चा३हा३ । जामा२ला२३४ता । तामिद्वर्वा३ । चा३

चा । तुनोगार३यिरा३४३ः । आ२३४पुइ । डा (३) ॥ १३ ॥ [१]४

इति सामवेदार्थ-प्रकाशे उत्तरायन्यस्य द्वितीयस्याध्यायस्य

प्रथमः वा खण्डः ॥ १ ॥

०, † "त्रि"—इति ख० पु० पाठः ।

‡ क० मा० १ प्र० १ ख० १ स० ।

१ 'उक्तः प्रथमपद्योः'—इति वि० ।

अथ द्वितीयखण्डस्य—

प्रथम-ल्लचे, प्रथमा ।

१ १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५
अयन्तद्रुद्रसोमोनिपूतोअधिबर्हिषि ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
एद्वौमस्यद्रवापिब ॥ १ ॥

हे “रुद्र !” “ते” तुभ्यं त्वदर्धम् “अयं सोमः” “बर्हिषि अधि” वेद्यामास्तीर्णं दर्भं “निपूतः” नितरां दद्यापवित्रेण शोधितः अभिषवादिसंस्कारैः संस्कृत इत्यर्थः । “द्रुम्” रुद्रानीम् “अस्य” इमं सोमं प्रति “एहि” आगच्छ । आगत्य च यत्र रसात्मकः सोमो ह्ययते तं देशं “परिद्रव” शीघ्रं गच्छ, तदनन्तरं सोमं “पिब” ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२
शाचिगोशाचिपूजनायर्णायतेसुतः ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२
आखण्डलप्रह्वयसे ॥ २ ॥

“शाचिगो” [शाचयः शक्ता गावो यस्यासौ शाचिगुः ; यद्वा, शच् व्यक्तायां वाचि (स्वा०, आ०), अस्मादीणादिक इच् प्रत्ययः]

०. ‘इदं नीं मध्यमोऽभिधीयते’—इति वि० ।

† ऋ० आ० १, १; ५ (१भा० ११५पृ०) = ऋ० वे० ६, १, १४, १ ।

‡ ऋ० वे० ६, १, १४, १ ।

शाचयः व्यक्ताः प्रख्याता गावो रश्मयो वा यस्य तादृश ! #
 हे “शाचिपूजन” [पूज्यतेऽनेनेति पूजनम्] स्तोत्रादि-प्रख्यात-
 पूजन ! † “ते” तव “रश्माय” रमणाय सुखजननाय “अयं”
 सोमः “सुतः” अभिषुतः ; अतः कारणात् हे “आखण्डल”
 शबूषामाखण्डयितः इन्द्र ! ‡ “प्रह्वयसे” प्रकृष्टाभिः स्तुतिभि-
 राह्वयसे । इत आगत्य इमं सोमं पिबेत्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २   ३ १ २   ३ १ २
 यस्तेश्टङ्गवृषोणपात्प्रणपात्कुण्डपायः ।

१ २   ३ १ २   ३ २
 न्यस्मिन्दध्रामनः ॥ ३ ॥ ५ ॥

हे “शृङ्गवृषोणपात्” [शृङ्गवृषामा कश्चित् ऋषिः तस्य
 चेन्द्रः स्वयमेव पुत्रतया जज्ञे—इत्याख्यायिका । नपादित्य-
 पत्यनाम] हे शृङ्गवृष-पुत्र ! [शृणन्ति हिंसन्तीति शृङ्गाणि-
 रश्मयः, तैर्वर्षतीति शृङ्गवृषादित्यः, तस्य न पातयितः स्वकीये
 ऽवस्थानेऽवस्थापयितः ! । “सुवामन्त्रिते (२, १, २)”—इति
 षष्ठान्तस्य पराङ्गवद्भावेनामन्त्रितानुप्रवेशात् समुदायस्वाष्टमिकं

० ‘शचीति कर्मनाम, कर्मणि प्रयुक्ते गावः प्रदोषको यस्य अथौ शाचिनुः’—
 इति वि० ।

† ‘शाचिपूजनः—कर्मणि पूज्यते शाचिपूजनः’—इति वि० ।

‡ ‘आखण्डलः—इन्द्रस्य नामैतत्’—इति वि० ।

॥ अ० वे० ६, १, २४, ३ ।

५ ‘अथ देवोदासीर्दसप्रभौ । देवोदासमज्ञोने, और्दुसदमनं सने रकाहे ।
 —इति वि० ।

(२७)

सर्वानुदात्तत्वम् । ईदृश !] हे इन्द्र ! “ते” तव सम्बन्धि
 “प्रणपात्” प्रकर्षेण नपातयिता रक्षिता, “कुण्डपाय्यः” [कुण्डैः
 पीयते अस्मिन् सोम इति कुण्डपाय्यः क्ततुविशेषः । “क्तौ
 कुण्डपाय्य-सञ्चाय्यौ (३, १, १३०)” —इति पिबतेरधिकरणे यत्-
 प्रत्ययो युगागमश्च निपात्यते—एतत्सञ्ज्ञो यः] क्तुरस्ति ; “अ-
 स्मिन्” कुण्डपाय्य-क्तौ “मनः” खान्तं “आ नि दध्ने” अभितो
 वह्नेमानाः कुण्डपायिनामान ऋषयः पुरा निदधिरे सम्यक्
 त्वद्देवत्वं क्तमनुष्ठितवन्त इत्यर्थः । [दधातेर्लिटि “इरयोरे (६,
 ४, ७६)” —इति रे-भावः ॥ ३ ॥ ५

॥ रात्रिदैवोदासम्^{४ ३ ४ ३ ५ १} ॥ अयन्तद्द्रसोऽ४मः । नार३
^{२ ५ ४ ५ ४ ५ १ २ २ १ १} ४यि । पूतोअधिवर्चिषी । निपूतोअधिवर्चा २ ३ षिषी ।
^{२ १ १ १ १ १ १ ४} ऐक्षीयिमार३स्या । द्रवापार३४पुयिवा६५६ ॥(१) शाचि
^{२ १ २ ४ ५ २ १ ५ २ ४ ५} गोशाचिपू । जना३ । आ२३४ । य३रणायतेसुताः ।

• अथैवं आचष्टे विवरणकार-साधवः—“यः” “ते” तव हे सोम ! “नपात्”
 न पिबति तस्य दद्या जन्म ; “प्रणपात्” प्रक्षिपत्य चदद्या पातयः । “कुण्डपाय्यः”
 अथ कुण्डासमसाः कुण्डप्रतिरूपाः तैः पीयते कुण्डपाय्यः । अथवैतानोन्द्र-विशेष-
 खानि । इन्द्रवान् इवः प्रधानभूतो गौः, तादृश इन्द्रः ; तस्य यः प्रकर्षेण सोमपानं
 कस्ययति कुण्डाकारैश्चमसेरितरैश्च । नि अस्मिन् दध्ने, नि-इन्द्रो न-इन्द्रस्यार्थे
 इन्द्रश्च ; न अस्मिन् यजमाने दध्ने धारयति इन्द्रः आत्मीयं मनः अनुपदाय ?”—इति ।

† ‘रात्रीचवदैवोदासम्’—इति अ० पु० पाठः ।

२१ २ २१२ २ २ १ १ १२
अयं प्रणयते च २३ताः । आखण्डा २३ला । प्रह्वया २३४५

३४२५ ३२ १
साईपूईयि ॥ (२) यस्तेष्टङ्गवृषः । नपा ३त् । प्रार ३४ ।

५२ २ ४५ १ २ २१२ १ १
णपात्कुडपायियाः । प्रणपात्कुडपाया २३याः । निय

१ १२ १
स्मा २३ यिन्दा । ध्रामा २३४५ ना ईपूईः । ई २

५
३४ चा (३) ॥ २ * ॥ [१]

२१ १ १२२ १ १
॥ और्ध्वसद्मनम् ॥ अयन्त इन्द्रसोमः । उवाहायि ।

१२२ १ २२
निपूतोअधिबर्हिष्युवार ३होयि । निपूतोअधिबर्हिष्युवार ३

१ २२ १ १ ३
होयि । आयिहोमस्या । द्रावापार ३४५ यिवा ईपूई ॥ (१)

१२ १२ १२ २२ १ १ १ २ २
शाचिगोशाचिपूजन । उवाहायि । अयं प्रणयते सुत

१ २ १
उवार ३होयि । (वार २) । आखण्डला । प्राह्वया २३४५

१२२ २ २ १ २ १
साईपूईयि ॥ (२) यस्तेष्टङ्गवृषोणपात् । उवाहायि । प्रण

२ २ १ २ १
पात्कुडपाय्युवार ३होयि । (वार २) । नायस्मिन्दा ।

२ ३ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
 ध्राआमार३४पुना६५ईः । सुवृत्तिभिर्नमादनम्भरेरषुवा
 १९(३) ॥ ३ * ॥ [२] ५

अथ द्वितीयवृत्ते, प्रथमा ।

१२ १२ २ १ २ २ २ २ १२ १२
 आत्नइन्द्रक्षुमन्तश्चित्रड्ग्राभंसङ्गृभाय ।
 २ २२ १२
 महाहस्तीदक्षिणेन ॥ १ * ॥

हे “इन्द्र!” त्वं “महाहस्ती” महाहस्तवान्, तदानोमेव
 “नः” अस्मदर्थं “क्षुमन्तं” शब्दवन्तं स्तुत्यमित्यर्थः । “चित्र”
 चायनीयं “ग्राभं” ग्राहकं ग्रहणाद् वा धनं “दक्षिणेन” हस्तेन
 “नु” क्षिप्रं “आ सङ्गृभाय” आभिसुख्येन सङ्गृहाण ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ १२ १२ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 विद्मार्हित्वातुविकूर्मिन्तुविदेष्णन्तुवीमघम् ।
 २ १२ १२
 तुविमात्रमवोभिः ॥ २* ॥

* क० गा० १ प्र० २ अ० २ स० १० ।

† क० आ० १, २, ३, ४ (१ भा० ३०८ पृ०) = क० वे० ६, ५, २७, १ ।

‡ क० वे० ६, ५, २७, १ ।

हे इन्द्र ! “त्वा” त्वां “विद्महि” जानीमः खलु । कीदृ-
शम् ?—इति, “तुविकूर्मि” बहुकर्माणं, * “तुविदेष्ण”
बहुप्रदेयं, † “तुविमघ” बहुधनं “तुविमात्र” बहुप्रमाणम्
“अवोभिः” रक्षयैर्युक्तम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ १२ ३१२ २२३ १२
नहित्वाभूरदेवानमर्त्तासोदित्सन्तम् ।

३ १३ ३ १२
भीमन्नगांवारयन्ते ॥ ३ ॥ ३ ॥ ३ ॥

हे “भूर !” “दित्सन्तं” दातुमिच्छन्तं “त्वा” त्वां “देवाः”
“न हि वारयन्ते” न निवारयन्ति खलु ; तथा “मर्त्तासः”
मनुष्या अपि न वारयन्ते “भीमं न गां” भयजनकं दृप्तं दृष्यं
यत्से प्रहृत्तमिव, तं यथा वारयितुं न शक्नुवन्ति तद्वत् ॥ ३ ॥ ६

१२२२१ २ २
॥ आकूपारम् ॥ आत्वनइ । द्रक्षुमाश्न्ताम् । चि

० ‘तुविकूर्मि’ तुविशब्दो बहुवाचो, कूर्मिशब्दो मनुष्यवाचो कर्मवाचो वा
इति वि० । “तुवि”—इति निघण्टौ बहुनामसु द्वितीयं पदम् (३, १) । कूर्मि-
शब्दस्य मनुष्यनामसु कर्मनामसु वा पठितो न दृश्यते ।

† ‘तुविदेष्ण’—देष्णं दानं बहुदानम्—इति वि० ।

‡ अ० वे० ६, ५, ३७, ३ ।

॥ ‘अनाकूपारं साम । आकूपाराङ्गिरसो गोधा च आर्षम्’—इति वि० ।

§ ‘रात्राकूपारम्’—इति अ० पु० पाठः ।

^{१ २} चङ्ग्राम्^१सङ्ग्राम^{१ २ १ २}भारया । चिचङ्ग्राम्^१सम् । गृ । औ३
^{१ २} होयि । भा२३४या । ऐद्योयि । मद्वाचस्तीदत्ता२३हो
^{१ २ १} यि । औद्यो । वाद्यो२३४वा । णाऽप्रयिनोद्द्वयि ॥ (१)
^{१ १ २} विद्वाहित्वातुवि । कृ३र्मीम् । तुविदेषु^{१ २}न्तुवीमा^१रघाम् ।
^{१ १ २} तुविदेषु^१न्तु । वा । औ३होयि । मा^२२३४घाम् । ऐ
^१ ह्योयि । तुविमात्रमा२३ह्योयि । औद्यो । वाहो २ ३
^५ ४वा । वोऽप्रभोद्द्वयि ॥ (२) नद्वित्वाप्रूर । दा३यि
^१ वाः । नमर्त्तासोदित्वा^{१ २ २}रन्ताम् । नमर्त्तासः । दा । औ
^१ ह्योयि । त्सा२३४न्ताम् । ऐद्योयि । भीमन्नगांवारार
^१ ३ह्योयि । औद्यो । वाहो २ ३ ४वा । याऽप्रन्तो^५द्द्व
^५ ह्ययि (३) ॥ ४ * ॥ [१] ६

अथ तृतीयदृचे, प्रथमा ।

३ १ २   ३ २ ३ १ २   ३ १ २
अभित्वावृषभासुतेसुतच्छजामिपीतये ।

३ १ २   ३ १ २
तम्पाव्यश्रुहीमदम् ॥ १ * ॥

हे “वृषभ” हे इन्द्र ! “त्वा” त्वां “सुते” सोमेऽभिषुते सति
“सुतम्” अभिषुतं सोमं “पीतये” पानाय “अभिसृजामि” ।
“दम्प” तृष्य । “मदं” मदकरं सोमं “व्यश्रुहि” च ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ २ २ ३ १ २
मात्वामूराअविष्यवीमोपहस्वानआदभन् ।

१ २   ३ १ २
माकीं ब्रह्मद्विषं वनः ॥ २ † ॥

हे इन्द्र ! “त्वा” त्वां “मूराः” मूर्खा मूढाः, मनुष्याणामङ्गः
“अविष्यवः पाखनकामाः “मा दभन्” मा हिंसन्तु । “उपह-
स्वानः” उपहसनपराश्च “मा” भवन्तु । “ब्रह्मद्विषं” ब्राह्मणानां
हेष्टारं “मा कीं वनः” मा भजेथाः ॥

“ब्रह्मद्विषं”-“ब्रह्मद्विषः”—इति पाठौ ॥ २ ॥

● ऋ० आ० १, २, २, ० (१भा० ३३८ पृ०) = ऋ० वे० ६, ३, ४६, १ ।

† ऋ० वे० ६, ३, ४६, २ ।

‡ आत्मपरिवारमावाचामिति भावः ।

¶ ‘वनः—यद्यपि वनतिः क्षुति-कर्मा तथाप्यत्र सभजने द्रष्टव्यः ; मा यज्ञेन सभज्यताम्—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

२ १ २ १ २   २ १ २   २ १ २
 इहत्वागोपरीणसम्नहेमन्दन्तुराधसे ।

१ २ २ १ २ २
 सरोगौरोयथापिब ॥ ३ * ॥ ७ †

हे इन्द्र ! “त्वा” त्वाम् “इह” अस्मिन् यज्ञे “गोपरीणसं”
 गव्येन पयसा सस्मिन् सोमं †: “महे” महते “राधसे” धनाय †
 “मन्दन्तु” मनुष्या मादयन्तु । त्वञ्च सोमं “यथा” “गौरः”
 मृगः “सरः” ‡ पिबति, तथा “पिब” ॥

“परीणसं”-“परीणसा”-इति पाठौ ॥ ३ ॥ ७

२ १ २ २   २ १ २   २   १ २
 ॥ आर्षभम् ॥ अभित्वावृषभासुते । सुतश्चजोवा ।

२ २   १   २ २   १ २   २   १
 मिपीतायाश्चि । सुतश्चजामि । पीताश्चियायि । त्रा

० ऋ० वे० ६, ३, ४६, ४ ।   † ‘अथ आर्षभं साम’-इति वि० ।

‡ ‘गोपरीणसम्’-ग्रावः परि समन्तात् नीयन्ते दक्षिणा यज्ञे च गोपरीणस
 इन्द्रः-इति वि० ।

§ राधसे-राधः अन्नं सोमसूक्ष्मं तस्मिन् सन्निधानभूते सोमे-इति वि० ।

§ ‘सरः सरसं कृत्वा’-इति वि० । “सरः”-इति निघण्टौ उदकनामसु अह-
 चिंशतमं पदम् (१, ११) ।

॥ ‘गौरः यथापिब-तथाच ब्राह्मणे-‘गौरमृगो च का भक्षा चरणाद्गामं
 पिबति’-इति-इति वि० ।

“त्वदीयं” जठरं “सुपूर्णम्” अतिशयेन सम्पूर्णं भवति तद्ये-
त्यर्थः । हे “अनाभयिन्” [आ समन्ताद् विभेति—इत्याभयी,
विभेतेरीषादिक इतिः ; न आभयी अनाभयी तादृश !]
हे इन्द्र ! “ते” तुभ्यं त्वदर्थं “ररिम” उक्तलक्ष्यं
सोमं दद्याः [रादाने (अदा०, प०) छान्दसो (१, २, १०५)
बिद् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१
नृभिर्धौतः सुतो अत्रैरव्यावारैः परिपूतः ।

२२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२
अश्वोननिक्तोनदीषु ॥ २ * ॥

“नृभिः” अश्वरस्य नेतृभिः ऋत्विग्भिः “धौतः” तृषाद्य-
पनयनेन शोधितः [यद्वा ; धौतः धूतः आघूतः, अदाभ्ययहे†
आधूननेन संस्कृतः, तदनन्तरम् “अत्रैः” अश्वभिर्घावभिः कर्ष-
भूतैः “सुतः” अश्वर्युभिष्टुतः ततः “अव्यावारैः” अविर्मेघः

● अ० वे० ५, ७, १७, १ ।

† अश्वः=ऋषीतपोमं सोमपानपाचम् । ते च प्रातःसवने सर्वाश्वप्रभृतयः,
माध्यन्दिने सवने मयतनीषादयः, तुतीयसवने त्वादित्यादयः । किञ्चित्दतिरिक्ताः
षोडशादि-पानविभेदे विकृताश्च सन्ति अश्वयः षोडशीत्यादयः । तस्यैतदतिरिक्त
सैकोऽदाभ्यनामकः ; स च अश्विनीदुम्बरे पाने अश्वर्युर्धौतकश्चिन् एतौचमसस्या
निपात्यासञ्ज्ञाश्च आनीष तक्षिञ्चिषः सोमकृताः प्रक्षिप्यान्वये जेत्यादिविधि
मैत्र्यैः क्रमेण ऋक्षते विहितसैतत् कालाचनेन “अदाभ्यं” ऋक्षात्यादिषु निपात्याः
घाते तक्षिञ्चिञ्चौ वीजंश्रमवशात्पान्ये त्वा गाचमश्चन्दमिति (अ० वा० ८, ४०)
प्रतिमन्त्रमुपयामः सर्वनापिभेषात् (१२, ५, १९-१५)—इति ।

तत्सम्बन्धिभिः बालैः “परिपूतः” शोधितः, दशापवित्रस्य नाभि-
पूततया जर्सीस्तुकया हि सोमः परिपूयते ; तदुक्तम् भगवता
अपस्तम्बिन—“शुक्लामूर्षीस्तुकां यजमानाय प्रयच्छति तां शकटे
दशापवित्रस्य नाभिं कुरुते शुक्लञ्च लब्धाः पवित्रं मोतं भवति”—
इति * । “नदीषु” नदनास्त्रेषु † “अश्वीन” अश्वद्वय
“नित्तः” निर्विक्तः शोधितः ‡ ; यथा अप्सु ज्ञातो अश्वः
अपमत्तमलः सन् दीप्तो भवति, एवं वसतीवर्षास्थ्याभिरद्विरभि-
सुतः सोमो दीप्तो भवतीत्यर्थः । ईदृशो यः सोमः “तन्नेयवम्”
—इत्युत्तरया सम्बन्धः ॥

“धौतः”-“धूतः”—इति पाठो ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
तन्नेयवंयथागोभिःस्वादुमकर्मश्रीणन्तः ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
इन्द्रत्वास्मिन्सधमादे ॥ ३ ॥ ७ ॥ ८ ॥ §

“तं” पूर्वोक्तगुणं सोमं हे इन्द्र ! “ते” त्वदर्थं “यवं यथा”
यवमयं तवनीय-पुरोडाशमिव “गोभिः” गवि भवैः क्षीरादिभिः

● अदृष्टं तत् समस्तं यजुर्वेदसमनेदि-वैदित्यासां सप्तमासप्रायश्चित्तव्ये ।

† ‘नदीषु’—‘अश्वीनरश्म्यासु’—इति वि० ।

‡ ‘नित्तः’—‘ज्ञातः’—इति वि० ।

¶ अ० वे० ५, ७, १७, २ ।

§ ‘अन गारं सान’—इति वि० ।

अपषद्रव्यैः “श्रीचन्तः” मिश्रीकुर्वन्तः “स्वादु” रसवत्वेनास्वाद-
 नोयम् “अकर्त्तु” अकार्त्तु * [करोतेर्लुङि “मन्त्रे घम (२,
 ४, ८०)”—इति च्लेर्लुक्] । यस्मादेवं तस्मात् हे “इन्द्र!”
 “त्वा” त्वां तादृशं सोमं पातुम् “अस्मिन्” वर्त्तमाने “सधमादे”
 सहमादने यज्ञे आह्वयामीति शेषः ॥ ३ ॥ ८

॥ गारम् ॥ ^१ इदं^२ वसो^१ सुतमन्धा^२ ३ ॥ पिवासु^२ पूर्णा^२

^० मुदरौ^{१२} । हो^१ ३ वा । पिवासु^१ पूर्णा^१ मुदरौ^० । हो^० ३ वा । आ^१

नाभा^१ श्यौन् । ररि^१ माता । औ^१ ३ हो^१ वा ॥ (१) नृ^१ भिर्^१ शौ^१

तः^२ सुतो^१ अश्ना^१ श्यिरे । अव्या^२ वारै^२ ३ः पारि^२ पूतौ^२ । हो^१ ३ वा ।

अव्या^१ वारै^१ ३ः पारि^० पूतौ^० । हो^१ ३ वा । आ^१ श्यो^१ ना^१ श्नौ^१ । त्तौ^{१२}

नदी^{१२} षू । औ^१ ३ हो^१ वा ॥ (२) तन्ने^१ वयं^१ यथा^१ गोभी^१ ३ रे । स्वा^१

दुमका^१ शर्मा^१ श्री^१ णन्तौ^१ । हो^२ ३ वा । स्वा^१ दुमका^१ शर्मा^१ श्री^० णन्तौ^१ ।

● ‘घं घञा मोभिः स्वादुम् अकर्त्तुं कृतवन्तः । मोभि रिति तृतीया-वञ्जवचनं
 चतुर्थी-वञ्जवचनस्य स्थाने दृष्टवन् । मोभ्यः घं घञा, मोभ्यः स्वादुसुत्याद्यानयति
 नदत् तथापि घोमम् अकर्त्तुं करवान् । श्रीचन्तः मोश्चन्तः, अचवा ०००।’—
 इति वि० ।

^१चोश्वा । ^१आइन्द्रात्वाश्सीन् । ^१सधमादा । ^१शौश्चो^४
^४वा । ^४शौऽपृई । डा ॥ ६० ॥ [१] ८

इति सामवेदार्ध-प्रकाशे उत्तरायन्वस्य प्रथमस्याध्यायस्य
द्वितीयः खण्डः ॥ २ ॥

अथ तृतीय-खण्डे—

प्रथमतृचे, प्रथमा ।

^{११२}इदं^{१२} अन्वोजसासुत^{११} राधानाम्यते ।

^{१२}पिवात्वाऽश्स्य^{१३}गिर्वणः ॥ १ १ ॥

हे “राधानां पते” धनानां स्वामिन् ! “गिर्वणः” गीर्भिः
स्तुतिभिः वननीय ! हे इन्द्र ! “अोजसा” बलेनावहितः त्वम्
“इदम् अनु” अनेनानुक्रमेण उद्देशानुक्रमेणेत्यर्थः ; “सुतम्”
अभिषुतम् “अस्य” इमं सोमं “नु” क्षिप्रं “पिबहि” ॥ १ ॥

● अ० जा० १प्र० १ख० ६सा० ।

† अ० चा० २, २, २, १ (१भा० २०५ पृ०) = अ० वे० १, २, १६, ५ ।

अथ द्वितीया ।

१ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
 यस्तेष्वनुस्वधामसत्सुतेनियच्छतम्बम् ।

१ २
 सत्वाममत्तुसोम्य* ॥ २ † ॥

हे इन्द्र ! “ते” त्वदर्घः “यः” सोमः “स्वधाम्” अन्नम्
 “अनु” सूत्र्य यावभिः अभिषुतः “असत्” भवेत् [अश्लो-
 टाडागमः । यदृत्तयोगात् निघातः (८, १, ६६), आगमस्या-
 नुदातत्वे धातुस्वरः (६, १, १६२)] । “सुते” तस्मिन् सोमे
 “तम्ब” ‡ स्वकीयं शरोरं “नियच्छ” प्रेरय “सः” सोमः हे
 “सोम्य” सोमार्हं ¶ ! “त्वा” त्वां “ममत्तु” मादयतु ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
 प्रतेअश्रीतुकुच्योःप्रेन्द्रमह्यणाशिरः ।

१ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
 प्रवाङ्गशूररराधसा ॥ ३ § ॥ ८ ॥

* “सोम्यम्”—इति ऋ-पाठः । † ऋ० वे० १, ४, १६, ६ ।

‡ “अश्लोभवा (६, ४, ८६)”—इति सूत्रस्येन “तन्वादीनां अन्वसि वञ्चसम्”
 —इति वार्तिकवचनेनोवचोवैकल्पिकत्वं बोध्यम् ।

¶ “सोम्य—सोमानां स्वामिन् प्रते !”—इति वि० । “सोममर्चति चः (४, ४,
 १२०)” इत्यसौ षोऽच साधकमते सङ्गच्छते ।

§ ऋ० वे० १, २, १६, ७ ।

॥ ‘अथ अमश्रितुमं साम’—इति वि० ।

हे “इन्द्र !” “सः” सोमः “ते” तव “कुक्षीः” कुक्षे रुभयोः
 पाश्र्वयोः “प्राप्नोतु” प्रकर्षेण व्याप्नोतु [अशू व्याप्ता वित्यस्य
 (स्वा०, आ०) लोटि व्यत्ययेन परस्मैपदम् (१, १, ८५) निघातः
 (८, १, ७०)] तथा “ब्रह्मणा” स्तोत्रेण सञ्चितः * म सोमः
 “शिरः” शरीरम् [अवयविना अवयवो लक्ष्यते] त्वच्छरीरं
 प्राप्नोतु । हे “शूर” विक्रान्तेन्द्र ! “राधसा” धनेन निमित्तेन
 तव “वाङ्ग” अपि प्राप्नोतु ॥

“राधसा”-“राधसः”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ ६

॥ घृतञ्च^१न्निधनम् ॥ इदं^२च्चनू^३ञ्चोजसा । सुतं^४
 राधा^५ । नाम्पातौ^६ । होवा^७श्चायि^८ । पिवातुव^९ । स्यगा^{१०}
 यिर्वाषी^{११} । होवा^{१२}श्चायि^{१३} । पिवातुवौ^{१४} । होवा^{१५}श्चा^{१६} ।
 स्यगायिः^{१७} । वा^{१८}न्ना^{१९}र^{२०}श्चा^{२१}होवा^{२२} ॥ (१) यस्ते^{२३}अनुस्वा^{२४}श्चा^{२५}
 मसात्^{२६} । सुतायिनिय^{२७} । ष्कतानुवमौ^{२८} । होवा^{२९}श्चायि^{३०} ।

* ब्रह्मणा अनेन, शिरः; अवयवा ब्रह्मणा वैमिश्रणवशेन शिरः । •••• ।
 वाङ्ग •••• । प्राप्नोतु •••• । एतदुक्तं भवति समन्तात् मदीयेन वज्रेण—
 इति वि० ।

१ १ १ १२ २ २ १ १२
सत्वामम । तुसोमायौ । होवाश्हायि । सत्वाममौ ।

२ १ १२ १ ५२ २ १२
होवाश्हा । तुसो । मारयारश्हाओहोवा ॥ (२) प्रनेअ

२ १ १ १ १ १२ २
श्रोत्वश्कुशियोः । प्रायिन्द्रब्र । ह्यणाशायिरौ । होवा

१ १ १ १२ २ १
श्हायि । प्रवाङ्गष्ट । रराधासौ । होवाश्हायि । प्र

१ १२ २ १ १२ १ ५२ २
वाङ्गशौ । होवाश्हा । ररा । धारसारश्हाओहोवा ।

१ १ १ १ १ १
घृतस्युताश्हापुः (३) ॥ ७ * ॥ [१] ८

अथ द्वितीय-दृष्टे, प्रथमा ।

१३ १ १ १ १ १ १ १ १ १
आत्वितानिषीदनेन्द्रमभिप्रगायत ।

१ १ १ १ १
सखायस्तोमवाहसः ॥ १ १ ॥

“तु”[-शब्दः चिप्रार्थो निपातः, हाभ्या माङ्भ्याम् एतमिति शब्दोऽभ्यसनीयः] । हे “सखायः” ऋत्विजः ! चिप्रम् अस्मिन्

● ख० मा० १ प्र० २ अ० ७ सू० ।

† ख० आ० २, २, २, १० (१ भा० १७३ पृ०) = ख० वे० १, १, १८, १ ।

कर्मणि आगच्छत आगच्छत [आदरार्थोऽभ्यासः] । आगत्य च “निषीदत” उपविशत । उपविश्य च “इन्द्रम्” “अभिप्रगा-
यत” सर्वतः प्रकर्षेण स्तुत । कौटुशाः सखायः ? “स्तोमवा-
हसः” त्रिवृत्यश्चदशादिस्तोमानस्मिन् कर्मणि वहन्ति प्रापयन्ती-
ति ॥ [“अर्त्ति-स्तु-सु-हु-स्र घृ-च्चि-क्षु-भा-या-वा-पदि-यच्चि-नीभ्यो
मन् (उ०, १, १३०)”—इति स्तोतेर्मन्-प्रत्ययान्तः स्तोमशब्दो
नित्वादाद्युदात्तः (६, १, १८७) । स्तोमं वहन्तीति स्तोमवाहसः
“वहि-हा-धाञ्-वभ्यश्चन्दसि”—इत्यसुन् प्रत्ययः, तत्र णिदित्य-
नुवृत्तेः “अत उपधायाः (७, २, ११६)”—इत्युपधाया वृद्धिः ;
ऊदुत्तरपदप्रकृतिस्वरत्वे (६, २, १३८) प्राप्ते “गतिकारकयोरपि
पूर्वपदप्रकृतिस्वरत्वञ्च (उ०, ४, २२६)”—इत्यौणादिकसूत्रात्
समासश्चाद्युदात्तः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ १ ८ १ २ ३ १ २
पुरुतमम्पुरुणामीशानं वार्याणाम् ।

१ ३ १ ३ १ ६ ३ २
इन्द्रोऽसोमेसचासुते ॥ २ * ॥

सखायोऽभिप्रमायतेति पदद्वयमत्रानुवर्तते । हे “सखायः”
ऋत्विजः ! “सचा” यूयं सर्वे सह यद्वा सचा परस्परसमवायेन

“सुते” अभिषुते सोमे प्रवृत्ते सति “इन्द्रम्” अभिप्रमायत ।
 कीदृशमिन्द्रम् ? “पुरुतमं” पुरुन् बहुन् शत्रून् तामयति
 ग्वापयतीति पुरुतमः [तसु ग्वानौ (दि०, प०)—इति धातोर्ष्य-
 न्तात् पचाद्यचि चित्वादन्तोदात्ते ऽपि (६, १, १६३) क्तदुत्तरपद-
 प्रकृतिस्वरं (६, २, १३) बाधित्वा “परादिच्छन्दसि बहुलम्”
 (६, २, १८८)”—इत्युत्तरपदाद्यदात्तत्वम्], “पुरुषां” बहुनां
 “वार्याणां” वरणीयानां धनानाम्† “ईशानं” स्वामिनम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 सघनोयोगश्चाभुवत्सरायेसपुरन्ध्या ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११
 गमद्वाजेभिरासनः ॥ ३ ॥ १० ॥

घ-शब्दोऽवधारणार्थीनिपातः, § सर्वैस्तच्छब्दैः सम्बध्यते ।
 “स घ” स एवेन्द्रः पूर्वमन्त्रोक्तगुणविशिष्टः “नः” अस्माकं ॥
 “योगे” पूर्वमप्राप्तपुरुषार्थस्य सम्बन्धे* “आ भुवत्” आभिमुख्येन

* अनेन सूत्रे चतु सक्य-शब्दस्यैवाप्तुदात्तो विकल्पयते, परमत्र पठितवार्तिक-
 लोकेनैवान्यत्रापि सर्वत्र दृष्टातुविकल्पः कल्पयन्ते । तथाच—“परादिषु परान्तात्
 पूर्वान्तात्पि दृश्यते । पूर्वोदयश्च दृश्यन्ते अत्यन्तो बहुतन्तः”—इति ।

† ‘वार्याणाम् उदकानाम्’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० १, १, १८, २ ।

§ ‘अच देवातिथं साम’—इति वि० ।

§ ‘घ—इति पदपूर्वः’—इति वि० ।

|| ‘नः—अस्माभ्यम्’—इति वि० ।

* ‘योगे—अच देवता मुख्येन अस्मै योगः यज्ञे’—इति वि० ।

भवतु पुरुषार्थं साधयत्वित्यर्थः [भवते राशीर्लिङ्गि परतो
 “लिङ्ग्राशिष्यङ् (३, १, ८६)”—इत्यङ् प्रत्ययः, तस्य ङित्वेन
 गुणाभावात् उवङादेशः], स एव “राये” धनार्थम् “आभु-
 वत्” आभवत् ; स एव “पुरन्ध्या” योषित्वा * भुवत् [यद्वा,
 बहुविधायां बुद्धावांभुवत् “पुरन्धिर्बहुधीः”—इति यास्कः (६,
 १३)] स एव “वाजेभिः” देवैः अन्नैः सह “नः” अस्मान् †
 “आगमत्” आगच्छतु [गमेर्लेट् तिप्, “इतश्चलोपः परस्मै-
 पदेषु (३, ४, ८७)”—इति इकार-लोपः, “बहुलं कन्दसि
 (२, ४, ७३)”—इति शपोल्लुक्, “लेटोडाटो (३, ४, ८४)”
 —इत्यङागमः, आगमाअनुदात्ताः इति तस्यानुदात्तत्वे धातु-
 स्वरएव (६, १, १६२) शिष्यते ॥ ३ ॥ १०

॥ दैवातिथम् ॥ ^{१२२}आढ३४ । ^{२२}एतानि । ^{५२}षीदाईता ।
^१इन्द्रम^१भायि । ^{१२१}प्रगायता । ^{२२}साखाय^{१२}स्तोम । वा । ^१औ
^१श्चो । ^१व^१वार^१हार^३३४साः । ^{११}ह्यायि । ^{१२}साखायः^{१२}स्तोम ।
 वा । ^१औ^३श्चो । ^१ऊम्मार^१२३ । ^१हा^५३४पुसो^५इहायि ॥ (१)

* ‘पुरन्ध्या—रन्ध्या’—इति वि० । “पुरन्धिर्बहुधीकृतकः पुरन्धिर्भगः पुरस्मान्स्या-
 न्नादस्य इत्येकं मिन्द्र इत्यपरं स बहुकर्मतमः पुरास्य दारयितृत्तमो बहुष इत्यपरम्”—
 इति सिद्ध० जे० ६, ११ ।

† ‘नः—अस्मान्’—इति वि० ।

^{३२}पुरु३४ । तम्पु । ^{५ ५}रुईणाम् । ^{१२२ १}ईशानंवा । ^{१ १२}रियाणा
^१म् । ^{१ १२ १२ १}इन्द्र०सोमेस । ^१चा । ^{१ १}औ३हो । ^{१ २}ववा २ सू २
^५३ ४तायि । ^{१ १}क्षयायि । ^{१ १२ १२ १}इन्द्र०सोमेस । ^१चा । ^{१ १}औ३हो ।
^१ऊम्मार३ । ^{१ ५}सू३४५तोईहायि ॥ (२) ^{१ १}सघा३४ । ^{२ २ २}नोयोगे ।
^{५ २}आभूईवात् । ^{१ २ १ २}सरायेसाः । ^{१ १}पुरन्धिया । ^{१ १ २ १ १}गमद्वाजेभिः ।
^१आ । ^{१ १}औ३हो । ^{१ १ २}ववा२सा२४४नाः । ^{१ १}क्षयायि । ^२गम
^{१ २ १ २ १}द्वाजेभिः । ^१आ । ^१औ३हो । ^१ऊम्मा २ ३ । ^१सा ३ ४ ५
^५नोईहायि (३) ॥ ८ * ॥ [१] १०

अथ ढतीयढचे, प्रथमा ।

^{१ २}योगेयोगेतवस्तरंवाजेवाजेह्वामहे ।

^{१ २ ३ १ २ ३ १ २}सखायइन्द्रमूतये ॥ १ † ॥

० क० मा० १प्र० २अ० ढसा० ।

† ढ० आ० १, २, १, २ (१भा० ३०१ पृ०) = य० वे० ११, १४ = ढ० वे० १, २, १८, २ ।

“प्रहस्य” पुरातनस्य “शोकसः” स्थानस्य स्वर्गरूपस्य * सकाशात् “तुवि प्रतिं” बह्वन् यजमानान् प्रतिगन्तारम्” [अत्र प्रतिशब्दो भीमसेनो भीमइतिवत् प्रतिगन्तृ-शब्दं लक्षयित्वा तद्द्वारा तदर्थं लक्षयति, अतः प्रति प्रतिनिधि-प्रतिदानयोरिति-वत् सत्ववचनत्वेनानिपातत्वाद्नवायत्वे “पूरणगुणेत्यादिना (२, २, ११) न षष्ठी-समास-निषेधः] । “नरं” पुरुष-मिन्द्रम् “अनुहुवे” अनुक्रमेण कर्मस्वाह्वयामि [द्वेषोलिटि “बहुलं छन्दसि (६, १, ३४)”—इति पूर्ववत् । सम्प्रसारण-पर-पूर्वत्वे द्विवचन-प्रकरणे “छन्दसि वा (६, १, १ वा०)”—इति वक्तव्यमिति द्विवचनाभावः । “यद्वृत्तयोगादनिघातः (८, १, ६६)] । “यं” “ते” त्वामिन्द्रं “पिता” अस्मदीयो जनकः “पूर्व” पुरा स्वकीयानुष्ठानकाले “हुवे” आहूतवान्, तमाह्वया-मीति पूर्वचान्वयः † ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ १ ३ २ २ १ २ १ १ १ १ १
 आघागमद्यदिश्रवत्सृष्टिणीभिहृतिभिः ।

१ १ ३ १ २ १ १ १
 वाजिभिरुपनोह्वयम् ॥ ३ ण ॥ ११ §

* ‘शोकसः—ऋहस्य, उदकस्य, बलस्याग्रस्य वा’—इति वि० ।

† ‘तुविप्रतिं—तुविपुर्विति बहुनाम, बहुप्रतिम्, प्रतिशब्देनात्र अथनो ऋहस्ये, बहुवचनमिन्द्रम्’—इति वि० ।

‡ ‘यं ते पूर्वं पिता ऊवे—अन्तराशनसायम् च मदीयान्तराशम् ! तन् रन्तं ऊवे, यं ते तव पूर्वतने कास्ते तदीयः पिता आहूयते ।’—इति वि० ।

१ ऋ० वे० १, १, २८, ४ ।

§ ‘अत्र सौमेधं साम’—इति वि० ।

सा^१क्षिणी^२ । भि^१रु^२र^३तायिभायिः । इ^१वायि । औ^१र^२हो

र^५३४वा । वाजेभि^१रु^२ । पनो^१र^२हावाम् । इ^१वायि । औ

र^५होर^३३४वा । वाजेभि^१रु^२ । इ^१वा^२र^३यि । औ^१र^२होर^३३४

वा^२६५६ । पनो^१र^२हवार^३३४पुम् (३) ॥ ८ ॥ [१] ११

अथ चतुर्थद्वये, प्रथमा ।

इ^१न्द्र^२सुतेषु^३सोमेषु^४क्रतु^५म्पुनीष^६उक्थ^७प्रम् ।

विदे^१वृधस्य^२दक्षस्य^३महा^४रु^५हिषः ॥ ११ ॥

“सोमेषु” “सुतेषु” अभिषुतेषु सत्सु हे “इन्द्र !” त्वं तान्
पीत्वा “क्रतु” कर्मणां कर्त्तारम् “उक्थम्” स्तोतारश्च
“पुनीषे” शोधयसि । यद्वा सोमेष्वभिषुतेषु उक्थ्याख्यं “क्रतु”
यागं तैः सोमैः पुनीषे यजमानैः पूतं कारयसि । किमर्थम् ?
“वृधस्य” वर्धकस्य “दक्षस्य” बलस्य “विदे” क्षाभाय “सः”
तादृशस्त्वं “महान्” “हि” खलु ; अतएवं कर्त्तुं शक्नोषीत्यर्थः ॥

“इन्द्रसुतेषु”-“इन्द्रःसुतेषु”—इति, “पुनीषे”-“पुनीते”—
इति, “दक्षस्यमहारुहिषः”—“दक्षसोमहान्रुहिषः”—इति च
पाठौ ॥ १ ॥

० क० गा० १ प्र० २ अ० ८ सू० १ ।

† क० आ० ४, ९, ५, १ (१ भा० ७८२ पृ०) = ऋ० वे० ६, १, ७, १ ।

अथ द्वितीया ।

११२१ २ २२ २ १२ ३ २
सप्रथमेव्योमनिदेवानां सद्नेवृधः ।

३ १ ३१२ ३ १२ २ २
सुपारःसुश्रवस्तमःसमपसुजित् ॥ २* ॥

“सः” इन्द्रः “प्रथमे” प्रथिते विद्मतीर्णे मुख्ये वा †
“व्योमनि” विशेषेण रक्षके च “देवानां” “सद्ने” सौदम्यस्मि-
न्निति सद्नं स्थानं स्वर्गाख्यं तत्र ‡ स्थितः सन् “वृधः” यज-
मानानां वर्धयिता च भवति । तथा “सुपारः” सुष्ठु पारयिता
प्रारब्धस्य सम्यक् परिसमापयिता ¶ “सुश्रवस्तमः” अतिशयेन
शोभनं श्रवोऽन्नं यशोवा यस्य स तथोक्तः, “समपसुजित्” सम्यक्
अप्सूदकेषु प्राप्येषु सक्तु यत् तद्विघातनो वृत्रादेर्जेता ; यद्वा,
आप इत्यन्तरिक्षनाम (निघ० १, ३, ८) अन्तरिक्षे वर्त्तमा-
नानामसुराणां जिता § तमु बुवे इत्युत्तरत्र सम्बन्धः ॥ २ ॥

* ऋ० वे० ६, १, ७, २ ।

† ‘प्रथमे ऋषे’—इति वि० ।

‡ ‘देवानां सद्ने स्थाने षड्ने’—इति वि० ।

¶ ‘सुष्ठेन पार्यते षट्, यः सः सुपारः’—इति वि० ।

§ ‘समपसुजित्—सङ्ग्रामेषु जेता’—इति वि० । “समस्तु”—इति सङ्ग्राम-
नामसु विवक्ष्यौ दृश्यते (१, १७, २२) तदेव पाठभेदान् समपसु—इत्येवाच विवर-
णदास्यः ।

नी । देवा^२र^{१२}ना^{१२}सा । द^{२२१}न^{१२१}वृ^{१२१}धाः । सु^{१२१}पा^{१२१}राःसु^{१२१}२ । अ
 व^१स्त^१माः । स^१म^१सू^१जो^१२त् । स^१मा^१२३सु^१जो^१३४३त् ॥ (२)
 त^१मु^{१२२}द्भ^{१२२}वे^{१२२}वा^{१२२}ज^{१२२}सा^{१२२}ता^{१२२}या^{१२२}यि । इ^१न्द्रा^१२भ^१रा । य^१ज्ञु^१ष्णि^१णाम् ।
 भ^{१२१}वा^{१२१}नाःद्भ^{१२१}२ । ज्ञे^१च^१न्त^१माः । स^{१२१}खा^{१२१}वा^{१२१}र्द्धा^{१२१}२यि । स
 खा^१वा^१र्द्धा^१२यि । स^१खा^१२३वृ^१धा^१३४३यि । ओ^१२ ३ ४ ५ ई ।

डा(३) ॥ १० * ॥ [१]

॥ उ^१द^१५श्री^१यम् ॥ इ^१न्द्र^१सु^१ने^१षु^१सो^१मे^१ष्ठा । क्र^१तु^१म्यु^१नी^१ष^१उ^१क्या
 र^१३याम् । वि^१दा^१२हो^१श^१यि । वा^१र^१३र्द्धा^१ । स्य^१दा^११त्ता^१३
 स्या । म^१हा^१५त्ता^१३र^१३४यि^१षाः । मा^१हा^१३उ^१वा^१३ । उ^१प् ।
 हा^१५र^१यि^१षो^१३५त्ता^१यि ॥ (१) स^१प्र^१थ^१मे^१व्यो^१म^१नि^१या । दे^१वा^१ना^१५
 स^१द^१ने^१वा^१र^१३र्द्धा^१ः । सु^१पा^१२हो^११ । रा^१र^१३ःद्भ^१ । अ^१वा^१श^१स्ता
 इ^१माः । स^१म^१प्ल^१२३४जो^१त् । सा^१मा^१३उ^१वा^१३ । उ^१प् । प्ल

^१ ५२ जो ३ ^१ ५ चायि ॥ (२) ^{१ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २} तमु ^२ ऊ ^२ वे ^२ वा ^२ ज ^२ सा ^२ त ^२ य ^२ आ । इन्द्र ^२ भूरा
^१ य ^१ प्र ^१ ऊ ^१ वा ^१ र ^१ ३ ^१ यि ^१ णाम् । भवा ^१ र ^१ द्यो ^१ १ ^१ ना ^१ र ^१ ३ ^१ ५ । ^{१ २ २} स्त्रे ^१ आ
^१ १ ^१ न्ता ^१ ३ ^१ मा ^१ ३ । सखा ^१ वा ^१ २ ^१ ३ ^१ ४ ^१ र्वा ^१ यि । साखा ^{१ २} ३ ^१ उ ^१ वा ^१ ३ ।
^१ उ ^१ प् । वा ^१ ५ ^१ र्वा ^१ ३ ^१ ५ ^१ चायि (३) ॥ २ * ॥ [२] १२

इति सामवेदार्थ-प्रकाशे उत्तराग्रज्यस्य द्वितीयस्याध्यायस्य
 तृतीय-खण्डः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थे खण्डे, प्रगाथरूपे—

प्रथमसूक्ते, प्रथमा ।

^{२ १ २ २ १ २ २ २ १ २ २ २ २ २}
 एना ^२ वो ^२ अग्नि ^२ न्न ^२ म ^२ सो ^२ र्जी ^२ न ^२ पा ^२ त ^२ मा ^२ ऊ ^२ वे ।

^{३ १ २ २ ३ १ २ २ १ २ २ ३ २ २ २ २ २}
 प्रिय ^३ च्चे ^३ ति ^३ ष ^३ म ^३ र ^३ ति ^३ ५ ^३ ख ^३ ध्व ^३ रं ^३ वि ^३ श्व ^३ स्य ^३ दू ^३ त ^३ म ^३ मृ ^३ त ^३ म् ॥ १ † ॥

० क० मा० १८ प्र० १ अ० २ सा० ।

† ख० आ० १, १, ५, १ (१ सा० १९७ प०) = ख० वे० ५, १, ११, १ ।
 'इदानीं सन्निर्वाणः, सच ह-देवत्यः अग्निरग्निनाविति'—इति वि० ।

“ऊर्जः” बलस्य “नपातं” [नपादित्यपत्यनाम (निघ०२, २,१३)] पुत्रं “प्रियम्” अस्माकम् “चेतिष्ठम्” अति-
शयेन ज्ञातारं प्रज्ञापकं वा “अरतिं” गन्तारं स्वामिनं वा
“स्वध्वरं” शोभन यज्ञं “विश्वस्य” सर्वस्य यजमानस्य “दूतम्”
“अमृतं” नित्यम् “अग्निम्” “एना” एतेन “नमसा” स्तोत्रेण
हे ऋत्विग्यजमानाः ! ‘वः’ युष्मदर्थम् “आहुवे” आह्वयामि ।१॥

अथ द्वितीया ।

१२   ३२ ३१९   ३ १२ ३क २२
सयोजते अरुषा विश्वभोजसा सदुद्रवत्स्वाहुतः ।

३१ २ ३२ ३२ ३ १९   ३२ख   ३ १२
सुब्रह्मायज्ञः सुशमीवृद्धनान्देवराधोजनानाम् ॥२*॥१३†

“सः” अग्निः “अरुषा” आरोचमानो “विश्वभोजसा”
विश्वस्य पालयितारा वृद्धो “योजते” स्वकीये रथे “युनक्तु”
[यदा, “विश्वभोजसा” विश्वस्य रत्नकेण “अरुषा” आरोचमा-
नेन तेजसा “योजते” अयुज्यत] । तदनन्तरं यः अग्निः
“स्वाहुतः” स्तोत्रभिः सुष्ठु आहुतः सन् “दुद्रवत्” आनेतुं देवान्
प्रति भृशं द्रवतु गच्छतु । कौटुशः ? सुब्रह्मा शोभनस्तुतिकः
शोभनान्नोवा “यज्ञः” यष्टव्यः “सुशमी” शोभनकर्ता च भवति ;
ततः “वसूनां” वासकानां “जनानां” यजमानानां सख्यस्थि
“राधः” हविर्लक्षणं धनं “देव” द्योतमान मग्निमिति गच्छ-
त्विति शेषः ॥ २ ॥ १३

० ख० वे० ५,२,२१,२ ।

† ‘अथ भारवन्नीयम्’— इति वि० ।

॥ वारवन्तीयम् ॥ एनावोअ । औहोहायि । आ
 यिन्नामार३४सा । ऊर्ज्जनिपातमाऊवोर३४हायि । प्रिय
 च्चेनिष्ठमरतिःसुवध्वा३४ । औहोवा । इहार३४हायि ।
 उऊवार३४राम् । विश्वस्य । दूतममा३४ । औहोवा ।
 इहार३४हायि । औहो३१२३४ । ताम् । एहियाई
 हा ॥ (१) विश्वस्यदू औहोहायि । तामामार३४र्ताम् ।
 सयोजार३४हा । तेअरूपाविश्वभोजा३४ । औहोवा ।
 इहार३४हायि । उऊवार३४सा । सदुद्र । वात्सुबाह
 ३४ । औहोवा । इहार३४हायि । औहो३१२३४ । ताः ।
 एहियाईहा ॥ (२) समुद्रवा औहोहायि । ह्वाह्मर३४ताः ।
 सुब्राह्मार्३४हायि । यज्ञःसुशमीवसू३४ । औहोवा ।
 इहार३४हायि । उऊवार३४नाम् । देवरा । धोज

ना३४ । ^१ श्रीहोवा । ^{३२ ४ ५} इहा२३४हायि । ^{१ २} श्रीहो३१२३४ ।

नाम् । ^{५ ६} एहियाईहा(३) ॥ ८ * ॥ [१]

॥ महावामदेव्यम् † ॥ ^४ आऽपुयिना । ^६ वोआऽग्राऽयिन्न

^५ मसा । ^१ ऊ । ^{२ २ २ २} जोनपातमाङ्गवेप्रियञ्चेतिष्ठमरतिः ^{१ १} सुवध्व ।

राम् । ^{२ २} श्री२३होहायि । ^१ विश्वा२३स्यू । ^{२ २ २} तमोहो३ ।

^१ ऊम्ना२ । ^१ माऽरत्ता३पुहायि ॥ (१) ^२ वाऽपुयिञ्च । ^{४ २} स्यू३ना

^{४ ५} समृताम् । ^१ साः । ^{२ २ २ २} योजनेषरूपाविञ्चभोज । ^{२ २ १} सा ।

^{२ २ २} श्री३होहायि । ^१ स्यू२३द्रवात् । ^{३ २ २} सुवोहो३ । ^१ ऊम्ना२ ।

^१ द्रऽरतो३पुहायि ॥ (२) ^२ सापुऽदु । ^{४ २ ४ २ ५} द्रवा३स्यू३वाङ्गताः ।

^१ ह । ^२ ब्रह्मायज्ञःसुशमीवसू । ^{२ २ २} नाम् । ^{२ २} श्री२३होहायि ।

^{२ २} देवा३ऽराधाः । ^{२ २ २} जनोहो३ । ^१ ऊम्ना२ । ^१ नाऽरमो३पु

^१ हायि ॥ ११ * ॥ [२]

• ऊ० गा० २१ म० २ ख० ८ सा० ।

† 'वामदेव्यम्—इति ख० पु० पाठः ।

‡ ऊ० गा० २१ म० २ ख० ११ सा० ।

“आयती” आगच्छती “उच्छन्ती” तमांसि विवासयन्ती
वर्जयन्ती “दिवः” द्युलोकस्य सूर्यस्य वा “दुहिता” पुत्री, एव-
म्भूता उषाः “प्रति अदर्शि” सर्वैः प्रति दृश्यते ; “उ”—इति
पूरणः ; सैषा “मही” महत् “तमः” नैशमन्वकारं “चक्षुषा”
दर्शनेन “अप उ” [—इति निपातद्वयसमुदायः अपेत्यस्यार्थे]
“वृणुते” निवारयति । एवं कृत्वा “सुनरी” जमानां सुष्टु
नैत्री उषाः “ज्योतिः” प्रकाशं “कृणोति” करोति ॥

“वृणुतेचक्षुषा”-“व्ययतिचक्षुषे”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ १ १ २   ३ २ ३ १ १ १ १ २ २ ३ १
उदस्रियाः स्रजते स्वर्यं सचा उदयन्नक्षत्रमर्चिवत् ।

१ २ २ २ २ १ २   ३ २ ३ १ १
तवेदुषोव्युषिस्वर्यस्य च सभक्तेन गमेमहि ॥ २ * ॥ १४ †

“सूर्यः” सर्वस्य प्रेरकआदित्यः “उदस्रियाः” रश्मीन् “सचा”
सह युगपदेव “उत्स्रज्यते” उद्गमयति । तथा “उदयत्” उद्ग-
च्छत् प्रादुर्भवन् “नक्षत्रं” नभसि दृश्यमानं ग्रहनक्षत्रादिकम्
“अर्चिवत्” दीप्तिमत् करोति ; [“सौरेण तेजसा हि नक्तं
चन्द्रप्रभृदृणां नक्षत्राणि मासन्ते”, “सुषुम्नः सूर्यरश्मिश्चन्द्रमा
गन्धर्वः”—इति हि निगमान्तरम् । एवञ्च सति हे “उषः”

* ऋ० वे० ५, ६, १, २ । † त्रयोदशसूक्ते यज्ञामसानि इषापितृभान्वेव ।

उषोदेवते ! “तव” “सूर्यस्य” च “व्यभि” विवासने प्रकाशने सति
 “भक्तेन” अन्नेन “सङ्गमेमहि” वयं गच्छेमहि । “इत्”-शब्दः
 घूरकः ॥ २ ॥ १४

॥ वारवन्तीयम् ॥ प्रत्युवदा^२औ^२हो^२दायि । शी^३आया^३र३४
 तायि । उ^५च्छन्ती^१दु^२हिता^२दायि^२वोर३४^२दायि । अपो^५म^१ही^२
 वृ^२ष्णु^२नेच^२क्षु^२षा^२ता३४ । औ^{३२}हो^{४२}वा । इ^१हा^३र३४^५दायि । उ^५ज्ज
 वा^१र३४^५माः । ज्यो^{३२}ति^१ष्कृ^२ । णो^१ति^{३२}सू^२ना^२३४ । औ^{३२}हो^{४२}वा ।
 इ^१हा^३र३४^५दायि । औ^{३२}हो^२३१^२३४ । रा^५यि । ए^२क्षि^२या^२ई
 दा ॥ (१) ज्यो^{३२}ति^१ष्कृ^२ णो^१औ^२हो^२दायि । ता^३यि^२सू^२ना^२र३४^५रा
 यि । उ^{११}दू^५क्षी^{१२}र३४^२दा । याः^{१२}क्ष^२ज^२ते^२सू^२रि^२यः^२सा^२३४ । औ^{३३}
 हो^{४२}वा । इ^१हा^३र३४^५दायि । उ^२ज्ज^२वा^२र३४^५चा । उ^{११}द्य^२न्न ।
 क्षा^{१०}त्र^२म^२र्षा^२३४ । औ^{३२}हो^{४२}वा । इ^१हा^३र३४^५दायि । औ^{३२}हो^२३
 १२३४ । वा^५त् । ए^२क्षि^२या^२ई^२दा ॥ (२) उ^२द्य^२न्न^२क्षा^२औ^२हो^२दा

^३ ^५ ^{२१} ^५ ^{१२}
 यि। चामर्चा^३३४यिवात् । तवेदू^३२३४हायि । षोवि^३यु
^२ ^२ ^{३२ ४२ ५} ^{१ २} ^५ ^२
 षिसू^३रियस्या^३४ । औहोवा । इद्वा^३२३४हायि । उड्ड
^३ ^५ ^{२ १ २२} ^{१ ० २ २} ^{३२ ४२ ५} ^१
 वा^३२३४चा । सम्भक्ते । नागमेमा^३४ । औहोवा । इ
^३ ^५ ^{३२ २} ^{५२}
 द्वा^३२३४ हायि । औहो ३ १ २ ३ ४ । हायि । एद्विया^६
^५
 हा(३) ॥ ८ # ॥ [१]

^३ ^४ ^२ ^{४२} ^५ ^१
 ॥ वामदेव्यम् ॥ प्राऽपुत्यु । अदा^३र्शा^३३षायतायि । ऊ ।
^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^{२२१} ^१
 क्कन्तीदु^३क्षितादिवो^३अपोम^३दी^३वृणुते^३चक्षुषात् । मा । औ^३३
^{२ २} ^{१२} ^१ ^{३२ २} ^१
 हो^३हायि । ज्योता^३२३यिष्कृ^३णो । तिसौ^३हो^३३ । ऊम्मा
^१ ^१ ^३ ^५ ^२
 २ । नाऽ^३ररो^३३पु^३हायि ॥ (१) ज्योऽ^३पुतिः । कृ^३णो^३३ता^३३यि
^{४२ ५} ^१ ^२ ^{२२} ^{२ १} ^२
 सू^३नरायि । ऊत् । उस्त्रियाः^३द्वजते^३सू^३रियस्सा^३चा । औ
^{२ २} ^१ ^२ ^{३ २ २} ^१
 ३हो^३हायि । उद्या^३२३न्न^३शा । त्रमौ^३हो^३३ । ऊम्मा^३२ ।
^१ ^१ ^१ ^४ ^२ ^४ ^५
 चाऽ^३रयि^३वी^३३पु^३हायि ॥ (२) ऊऽ^३पुद्यत् । नचा^३३चा^३३मर्चि^३वात् ।

ता । वेङ्गषोवियुषिसूरियस्य । चा । औश्होहायि ।

सम्भारश्क्तेना । गमौहोश् । ऊम्भार । माऽरहोश्प्र

हायि(३) ॥ १२ * ॥ [२]

॥ अ्रुध्यम् ॥ प्रत्युवदारिर्शि । आयतोवा । उक्क

न्तीदू । द्वितादिवाः । अपोमहीबृणुतेचक्षुषातमोज्यो

तिष्कृणोति । सूश् । नराउवा । अ्रुधिया २ ॥ (१)

ज्योतिष्कृणो रति । सू नरोवा । उदुक्षियाः । स्रजते

सू । रियःसचाउद्यन्नक्षत्रम् । आश् । विवाउवा ।

अ्रुधिया २ ॥ उद्यन्नक्षत्रम् । अर्चिर्वोवा । तवेदुषो ।

वियुषिसू । रियस्यचसम्भक्तनग । मारश्यि । महाउ

वा । अ्रुधिया २(३) ॥ १५ * ॥ [३] १४

● क० गा० २१प्र० २अ० १२सा० ।

† क० गा० २१प्र० २अ० १५ सा० ।

अथ तृतीये प्रगाथे—

प्रथमा ।

३१ २ ३ १२ ३१ १

इमाउवान्दिविष्टयउस्त्राह्वन्तेअश्विना ।

३१२ ३१२ ३ १२ ३ १२ २२

अयं वामह्वेवसेशचीवह्वविशंविशं हि गच्छथः ॥ १ * ॥

“इमाः” “दिविष्टयः” दिवमिच्छन्त्यः प्रजा ऋत्विजोऽपि “उ”—इति चार्थे ; हे “अश्विना !” “उस्त्रा” वासकौ उस्त्रो वा “ह्वन्ते” आह्वयन्ति “अयं” स्तोतापि हे “शचीवसो” कर्मधन ! “वां” युवाम् “अवधे” अस्मद्रक्षणाय युवयोस्तर्पणाय वा “अह्वे” आह्वयामि । किमर्थम् ? एवं प्रजा अपि, अयमपीत्यादरोक्तिरिति “विशं विशं हि गच्छथः” सर्वाः स्तुतिकर्त्रीः प्रजाः प्रति युवां गच्छतः खलु, तस्मादेवमुच्यत इति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३२ १ १ १ ३१ २ ३१ २ ३१ २

युवच्चिन्तन्ददथुर्भोजनन्नराचोदेथाः सूनृतावते ।

३ १७ ३ १२ ३ १२ ३ १२ ३ १ २२

अर्वाग्रथः समनसानियच्छतम्पिवतः सोम्यम्भुः ॥ २ † ॥ १ पुः ‡

* ख० आ० ४, १, २ (१मा० ६१३पृ०) = ख० वे० ५, ५, २१, १ ।

† ख० वे० ५, ५, २१, २ ।

‡ तयोदश-षतुर्दशस्यैवोर्थानामानि सामानि]

इहापि तन्नामान्येव ।

हे “नरा” नेतारावष्टिनौ ! “युव” युवां “चित्र” चायनीयं
 “भोजन” धनं “ददधुः” धारयेधे, तद्धनं “सूनुतावते” स्तुति-
 मते स्तोत्रे “चोदेष्वा” प्रेरयतम्, * तदर्थं “समनसा” समान-
 मनस्को सन्तो “रथं” युवयोः सम्बन्धिनम् “अर्वाग्” अस्मदभि-
 मुखं “नियञ्छतं” नियमतम्, तथा कृत्वा “सोम्य” सोमसम्ब-
 न्धिनं “मधु” मधुरसञ्च † “पिबतम्” ॥ २ ॥ १५

१ २ २ १ १ १
 ॥ वारवन्तीयम् ॥ इमाउवाञ्चौहोहायि । दायिविष्टार
 ५ २ २ १ ५ १ १ २
 ३४थाः । उस्नाहवन्तेअश्वायिनोर३४हायि । अयंवामङ्के
 २ २ २ ३ ४ ५ १ २ ५ २
 अवसेशचीवा३४ । औहोवा । इहा२३४हायि । उज्ज
 ३ ५ १ १ २ १ ० १ ३ ४ ५
 वा२३४सू । विशंवि । शांदिगच्छा३४ । औहोवा ।
 १ २ ५ ३ २ ५ ५ ५
 इहार३४हायि । औहो३१२३४ । थाः । एहियाईहा ॥ (१)
 २ २ २ १ २ २ ५ १ २
 विशंविशाञ्चौहोहायि । हायिगच्छार३४थाः । युवाञ्चा

● ‘चोदेष्वां सूनुतावते—एवं चोदनां कृत्वा यथा सुनुता वचं भवेत्!’—
 इति वि० ।

† ‘सोम्यं मधु—सोमे भवं स्नादुद्वयम्’—इति वि० । “मधे च (४, ४, १२८)
 —इति पा० । “सोमशब्दायः स्थाग्नयदर्थे । सोम्यं मधु सोममवमित्यर्थः ॥”—
 इति च तत्र द्वाचितः ।

२ ४ ५ १ २ १ १
 हाऽऽयिगच्छथाः । यू । वञ्चित्रन्ददथुर्भोजनन्न । रा ।

२ २ २ १ २ २ २ १ १
 औऽऽहोहायि । चोदेऽऽथाऽसू । नृतीहोऽ । ऊम्ना

१ २ ३ ४ १
 २ । वाऽऽरतोऽऽपुहायि ॥ (२) चोऽऽपुदे । थाऽसूऽनाऽ

४ २ ५ १ २ २ १
 र्त्वावतायि । आ । र्वाग्रथऽसमनसानियच्छ । ताम् ।

२ २ १ २ ३ २ १
 औऽऽहोहायि । पिवाऽऽतऽसो । मियीहोऽ । ऊम्ना

१ २
 २ । मारधोऽऽपुहायि ३ ॥ १३ * ॥ [२]

१ २ १ १ २
 ॥ अ्रुधम् ॥ इमाउवाऽरन्दि । विष्टयोवा । उस्ता

१ १ २ २ २ १ २ १ २ २ २ २ २ १ २
 हवा । तेअश्विना । अयवामङ्गेवसेशचीवह्विशंविशऽ

१ २ १
 द्वि । गारऽ । च्छथाउ । वा । अ्रुधियाऽ ॥ (१) वि

१ १ २ १ २ २ १
 शंविशाऽऽद्वि । गच्छथोवा । युवञ्चित्राम् । ददथुर्भी ।

१ २ २ २ २ २ २ १ २ १ २
 जनन्नराचोदेथाऽऽहनु । तारऽ । वताउवा । अ्रुधिया

१ २ २ २ १ २ २ २ २ १
 २ ॥ (२) चोदेथाऽसूऽरन् । तावतोवा । अर्वाग्रथाम् ।

२२२१   २   १ २ २ १   १
 समनसा । नियच्छतम्बित्सीमि । यार३म् । मधा
 उवा । अ१धिया२ । ए२३हिया ३ ४ ३ । शोर३४पुई ।
 डा ॥ १६ # ॥ [३] १५

इति सामवेदार्थ-प्रकाशे उत्तराग्रज्यस्य द्वितीयस्याध्यायस्य
 चतुर्थः खण्डः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चम-खण्डे ऽ—

अस्यप्रज्ञेति नवर्षसूक्ते, प्रथमा ।

३ २ ३ २ ७   ३ १ २   १ १ २   ३ १ २
 अस्यप्रज्ञामनुद्युतं शुक्लान्दुदुह्रे अत्रयः ।

१ २   ३ १ २   २ २
 पयःसहस्रसामृषिम् ॥ १ १ ॥

“अस्य” सोमस्य “प्रज्ञां” पुरातनां “द्युतं” द्योतमानां
 तनुम् “अनु” “शुक्लं” दीप्तं “सहस्रसां” अभिलषितस्यापरि-

● अ० जा० १ प्र० २ अ० १६ सा० ।

† ‘समाज्ञां’ सन्धिः । अथ षोडशिकोऽतिरात्रो ब्राह्मण-समाज्ञायेऽथ ऋक्समा
 ज्ञाये न तथा कथयकारः क्षत्रियो ज्योतिष्टोमोऽतिरात्रः षोडशिकः । तथा च लघु-
 कारः—अतिरात्रो ०००’—इति वि० ।

‡ ‘इदामौ’ द्वादश्रात्रस्य प्रथममहस्रस्य वक्षिष्यमानम्—इति वि० ।

¶ अ० जा० १, १६=अ० वे० ०, १, १, १ ।

मितस्य फलस्य दातारम् “ऋषिम्” अतीन्द्रियकर्षफल-
द्रष्टारं “पयः” पातव्यं * “अद्भ्यः” कवयः † “दुङ्गे”
दुहन्ति ‡ ॥ १ ॥

• ‘पयः—क्षीरम्’—इति वि० ।

† ‘अद्भ्यः—अर्धाकाराः’—इति वि० ।

‡ अत्र मसौधरः—“ग्रायत्रयत्यारदृष्टा गोऽग्निपयोदेवता । अस्याग्नेः प्रजां
चिरन्तनकालभवां सुतमनु दीप्तिमनुदत्तम् । अद्भ्यः नास्ति श्रीयेषानीदृशा लज्जारहिता
दोग्धारः ऋषिं गां शूक्तं शूक्तं पयो दुङ्ग्रे दुङ्गिरे । दुङ्गेर्लिङि इरयो रे इति
रे आदेशे रूपम् । ऋष मती । अर्षति दोहनस्थाने जच्छतीति ऋषिनाः । तां
शोभार्थं दुग्धवन्तः । सायं दोहनकालेऽग्निप्रकाशाभावे दुह्यमानं पयो भूमौ पति-
ष्यतीति अद्भ्या दोग्धरां लज्जा भवति । सत्यामग्निदीप्तौ खन्दशङ्कादुदयाशमाभा-
वादद्भ्यो दोग्धारः । किभूताऋषिं सहस्रसाम् । सोऽन्तकर्षाश्चि । सहस्रसत्स्वा-
कानि कर्षाश्चि स्मृति समापयति क्षीरदध्याञ्चविःप्रदानेनेति सहस्रसाम् । स्मृतिः
क्षिप् । तद्वासा ऋषोऽर्थान्तरम् । गाम्प्रकृत्वान्निहोत्राद्यश्चे कथ्यते । तामु चान्नि-
रभिदधौ मिथुन्येऽनया स्मामिति तांसम्भूव तस्यां रेतः प्रासिञ्जतपयोऽभवदित्या-
दि (२,२,४,१५) । तदभिप्रायमेवा ऋग्वदति । अद्भ्यः गावः नास्ति श्रीयेषानीदृशा तां
अद्भ्यः अलज्जा उल्लसाः प्रशस्या इत्यर्थः । मलिनो हि लज्जते । अद्भ्यो गावोऽस्याग्नेः
प्रजां चिरन्तनीमात्मानुपपन्नां सुतं दीप्तिं शूक्तं शूक्तरूपपद्मां सुतमेव पयो दुग्धं दुङ्ग्रे
दुहन्ति चरन्ति । अग्निना शूक्तरूपेण सिक्तां लकालिभेव गावो दुग्धरूपेण चरन्तो-
त्यर्थः । सहस्रसाम्पिमिति विशेषवद्दयं पयसः । सहस्रं मनोति सहस्रसाम् ।
आतुमास्येपशुशोभानां सम्भारम् । पुंस्त्वमार्थम् । जनसनहनक्रममनो विडिति
विड्प्रत्यये विड्नोरनुनासिकस्यादित्याकारे वेलोपे सहस्रसाम् इति रूपम् । तथा ऋषिं
द्रष्टारम् । त्रिवि वर्तमानं दृष्टुम् पयस्युपवर्षतं । सा चैनानुदोष्य चिञ्चकारेत्युपक्रम्य
ते देवा विदाश्चक्रेते सान्धो चिञ्चकार इत्यादिना पञ्चमे गोभिर्चिञ्चकारो दृष्ट इति
प्रत्ययादि । यद्वा सहस्रसाम्पिमिति विभक्तिसिद्धयवनव्यत्ययेन अद्भ्य इत्यस्य विभे-
दवद्भ्यम् । किभूता अद्भ्यः सहस्रसाम् ऋषयः । पूर्ववदर्थो वा”—इति ॥

अथ द्वितीया ।

११ ११२ १२११२ १२
अयं सूर्य इवोपद्रगयं सरां सिधावति ।

० २२१२२ १२ १२
सप्तप्रवत आदिवम् ॥ २* ॥

“अयं” सोमः “सूर्य इव” यथा सूर्यः सर्वस्य लोकस्योपद्रष्टा, तथा कर्मणाम् “उपद्रक्” उपद्रष्टा; अपिच “अयं” सोमः “सरांसि” त्रिंशत् उक्थपात्राणि [—इति केचिद् वदन्ति, अपरे तु त्रिंशद्द्वीरात्राणि सरांसीति], तानि “धावति” प्रति गच्छति [तथाच यास्कः—“तत्रैतद् यान्निका वेदयन्ते त्रिंशदुक्थपात्राणि, माध्यन्दिने सवने एरुदेवतानि, तान्येतस्मिन् काले एकेन प्रतिधानेन पिबन्ति, तान्यत्र सरांस्युच्यन्ते—त्रिंशदपरपक्षस्याद्वीरात्राः त्रिंशत् पूर्वपक्षस्येति नैरुक्ताः (५, ११) इति १] । अपिचायं सोमः “दिवम्” अधिष्ठत्य “सप्त प्रवत” सप्त नदीरातिष्ठतिः ॥ २ ॥

० ख० वे० ०, १, २, २ ।

† “तथा एतावान्द्रवस्य आगामित्वं आपो भवन्ति रश्मयस्ता अपरपक्षे पिबन्ति । तथापि निम्नो भवति । यमद्वितिमद्वितयः पिबन्तीति तं पूर्वपक्षं आप्यायन्ति । तथापि निम्नो भवति । यथा देवा अंशुमायं यश्कोति”—इति च तन्विष्टांशः ।

‡ ‘सप्त प्रवत—सप्त खोकां प्रवत । अथवा सप्त खन्दांसि’—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

१ १२ १२   १ १२ २२ ३१ २
अयं विश्वानितिष्ठति पुनानो भुवनोपरि ।

१ २ ३ १२ २२
सोमो देवो न सूर्यः ॥ ३* ॥ १६ †

“पुनानः” पूयमानः “अयं” “सोमः” “विश्वानि” सर्वाणि
“भुवना” भुवनानि सर्वेषां भुवनानाम् “उपरि” “तिष्ठति” ।
तत्र दृष्टान्तमाह—“देवो न सूर्यः” यथा सूर्यो देवः सर्वेषां
भुवनानामुपरि तिष्ठति तद्वदयं सोमोऽपीत्यर्थः ॥ ३ ॥ १६

१ २   २
॥ सत्रासाक्षीयम् ॥ अस्या ३३ । प्रत्नामनुद्युतम् ।
५ ५   १   २   १   २
ओद्वा । शुक्रन्दुदुङ्गे अद्वा रयाः । पारयाः । सारह
२   १ ५   ३२   ३२ २   १   ५   ५
हा । ससौश्चो वाहा ३४ ३यि । पार ३४ ४र्षोद्वायि ॥
२ २   २   २   ५   ५   १
(१) अया ३४म् । सूर्य इवोपहृक् । ओद्वा । अयत्
२   २   १   १   १   १ ५
सरात्सिधावा रतायि । सारता । पारत्वा । तपो
२२   ३२ १   १   ५   ५   ३ २
श्चो । वाहा ३४ ३यि । दार ३४ यिवोद्वायि ॥ (२) अया

* ऋ० व० ०, १, १, २ ।

† मूलोत्प्रेतदत्त मेव षोडशं छत्तन, विवरत्वादि-मतेष्वेवमेव । ‘उक्तः प्रथमप-
र्यायः’—इति वि० ।

३४म् । विश्वानितिष्ठति । ओद्वा । पुनानोभुवनो
 पा२रायि । सो२मो । दा२रयिवाः । नसौ३हो । वा
 हा३४रयि । रा२३४योद्वायि(३) ॥ ८ * ॥ [१]

॥ आमक्षीयवम् ॥ अस्य प्राश्नामनुद्यताम् । शु
 क्रान्दू१दू२ । इ२ आ२३इयाः । पयःसहा । ससा२३
 मृषाउ । वा३ ॥ (१) अय॑सूर्य्य॑ इवोपदक् । अय॑सा
 शरा२ । सिधा२३वतायि । सप्तप्रवा । तआ२३दिवाउ ।
 वा३ ॥ (२) अय॑वा३यिश्चानितिष्ठतायि । पुनानो१भू२ । व
 नो२३परायि । सोमो३देवाः । नसू२३रियाउ । वा३ ।
 स्तोषे३४पू (३) ॥ ३ † ॥ [२]

॥ जरावोधीयम् ॥ अस्य प्रत्नोवा । आनुद्यताम् ।
 शुक्रान्दू२३दू । इ२ याःसा१हा२३सा । साम् । ऋषो३

● क० गा० ८ प्र० १ च० ८ पा० । † क० गा० ८ प्र० १ च० ३ पा० ।

४५ई । डा ॥(१) अय^१सूर्य^२वा^३ । आयि^१वोप^२दृक् ।

अया^१सारा^२रा । सिधा^१वाता^२यि । सप्ता^१प्राश^२वार^३नाः ।

आ । दिवो^१३४^२पूई । डा ॥(२) अयं^१विश्वो^२वा । नायि

तिष्ठ^१तायि पुना^१नो^२३भू । वनो^१पारा^२यि । सोमो^१दा^२

यिवा^१३ना । सू । रियो^१३४^२पूई । डा(३) ॥ १० ८ ॥ [३]

॥ हावि^१कत^२म् ॥ हावस्य^१प्र^२ह्ला^३मनु^४द्यत^५त्वा^६त् । शुक्

न्दु^१दू^२३ । ङे^१अ^२ह्ना^३३४याः । ऐ^१२हो^२श्आ^३३यि^४हो । प

याःसा^१३हा । ससाम् । आ^१२र्षा^२३४^३औ^४हो^५वा ॥(१) हा

वय^१त्सूर्य^२इ^३वोप^४दृग्घा^५त् । अय^१त्सरा^२३ । सायि^१धा^२वा^३३

४तायि । ऐ^१२हो^२श्आ^३३यि^४हो । सप्ता^१प्रा^२३वा । तच्चा ।

दा^१२यिवा^३३४^४औ^५हो^६वा ॥(२) हावयं^१विश्वानि^२तिष्ठ^३ति^४त्वा^५त् ।

पुना^१नो^२३भू । वानो^१पार^२३४रायि । ऐ^१२हो^२श्आ^३३यि^४हो ।

^{१८} सोमोदाश्विवाः । ^२ नद्ध । ^१ राश्या^१र३४^२ औहोवा । ^{१८} द्वि

^{१११११}
अतेर३४पु ॥ ८ * ॥ [४]

१ १ १ १ १ १ १ १
॥ आशुभा^१र्गवम् ॥ अस्य^१प्र^१नाम । नुद्य^१श्ताम् ।

^१ शुक्र^१न्दुदू^१ । ^१ ज्ञे^१आ^१र^१ह्वा^१र३४याः । ^१ पयाःसा^१श्चा^१र ।

^{११} स्वसा^१म् । ^१ आ^१र३४^१र्षी^१द्दि^१हायि ॥ (१) ^{११} अय^१च्छ^१र्यः । ^{११} इवो

^१ पा^१रहृक् । ^१ आय^१त्सरा^१ । ^१ सा^१यि^१धा^१रवा^१र३४तायि । ^१ स

^१ प्रा^१प्रो^१श्वा^१र । ^{११} त^१आ^१ । ^१ दा^१र३४^१यिवो^१द्दि^१हायि ॥ (२) ^{११} अर्घ

^१ विश्वा^१नि । ^१ ति^१ष्ठा^१श्तायि । ^{११११} पूना^१नो^१भू^१ । ^१ वा^१नो^१र^१पा^१र३

^५ ४रायि । ^{११} सोमोदा^१श्विवा^१रः । ^{११} नद्ध^१ । ^१ रा^१र३४^१यो^१द्दि^१हा

यि ॥ १८ * ॥ [५]

१ १ १ १ १ १ १ १
॥ मार्गी^१यिवा^१द्यम् ॥ अस्यौ^१होवा । प्रा^१त्ना^१रम् । अ

^{११} नूद्य^१र३४^१ताम् । ^५ शुक्र^१न्दुदू । ^{११} ज्ञे^१आ^१ह्वा^१रः । ^{११११} पयः ।

* क० मा० ११प्र० १ख० ८सा० ।

† क० मा० १४प्र० १ख० १८सा० ।

^२ ^१ ^२ ^३ ^१ ^२ ^५ ^६
 हा । औ३होयि । सार३४हा । सारसार३४औहो
^१ ^१ ^{११११} ^१ ^२ ^१ ^२ ^१
 वा । ए३ । ऋषार३४पुयिम् ॥ (१) अयौहोवा । सू
^३ ^२ ^३ ^५ ^१ ^१ ^२ ^१
 र्याः । इवोपार३४दृक् । अयसरा । सिधाबाशतार
^१ ^१ ^२ ^५ ^१ ^१
 यि । सप्त । हा । औ३होयि । प्रार३४वा । तार३
^५ ^६ ^१ ^१ ^{११११} ^१ ^१ ^१
 र३४औहोवा । ए३ । दिवार३४पुम् ॥ (२) औयौहोवा ।
^१ ^३ ^१ ^५ ^१ ^२ ^२ ^१
 वायिञ्चार । नितायिष्ठार३४तायि । पुनानोभु । बनो
^२ ^१ ^२ ^३ ^५ ^१ ^२ ^१
 पाशर३यि । सोमः । हा । औ३होयि । दार३४यि
^५ ^१ ^१ ^५ ^६ ^१ ^१ ^१
 वा । नारसूर३४औहोवा । ए३ । रिया र३
^१ ^१
 ४ पुः (३) ॥ २० * ॥ [६]

^१ ^२ ^१ ^१
 ॥ सौमित्रम् ॥ अस्यप्रन्नामनुद्युताश्मे । शुक्रन्दु
^१ ^२ ^१ ^२
 दुह्ने । आर३ऽर३ । ह्या३४ः । पार३याः । सहा
^१ ^४ ^५ ^४ ^५ ^१ ^२
 रओर३ । ससोवा । आपूर्षीह्ययि ॥ (१) अयम्सूर्य

^२इषोपहृशगे । ^१अयं^१सरा^{१२}सि । ^१धा^१२१५२३ । ^१वता३४
^१शयि । ^१सार३प्ता । ^१प्रवा^१२ओर३ । ^४तपो^५वा । ^४दापु^४यिवो
^५इ^५द्यायि ॥ (२) ^१अयं^२विश्वा^१नितिष्ठता३ए । ^१पुना^{१२}नीभु^{१२}व ।
^१नो^१२१५२३ । ^१परा३४शयि । ^१सौर३माः । ^२देवा^१२ओर
^४इ । ^५नसी^५वा । ^५रापुयो^५इ^५द्यायि(३) ॥ १ * ॥ [७]

^{११}॥ ऐत^१तम् ॥ ^१अस्य । ^१एषा^१स्या । ^१प्रत्ना^१म । ^१नृ३ ।
^१आ^१२नू^१२३४ओ^१हो^१वा । ^१द्यु^५२३४ता^१म् । ^{११}शुक्रा^१न्दू^१२३४दू ।
^{१२}इ^१आ^१इ । ^१इ^१२आ^१२३४ओ^१हो^१वा । ^१द्वा^५२३४याः । ^१पयाः
^१सा^५२३४द्वा । ^{११}ससा^१इ । ^१सा^१२सा^१२३४ओ^१हो^१वा । ^१आ^१२३
^{१२}धर्मी^१म् ॥ (१) ^१अय^१म् । ^१ए^१आ^१याम् । ^१सूर्य^१इ । ^१वा^१इ ।
^१आ^१२यिवा^१२३४ओ^१हो^१वा । ^१पा^५२३४दृ^१क् । ^१अया^१२सा^१२३४

* अ० मा० १४५० २५० १सा० ।

^५ रा । ^{११} सिधा३ । ^१ सार^३विधा३३४^५औ^३होवा । ^५ वार३४^३ती ।
^१ सन्ना^३प्रा२३४^५वा । ^{११} तच्चा३ । ^१ तार^३च्चा२३४^५औ^३होवा । ^१ दी
^५ र३४^{१२}वाम् ॥ (२) ^१ अयम् । ^१ ए^३आयाम् । ^५ विश्वानि । ^५ त
^१ इयि । ^१ नार^३यितार३४^५औ^३होवा । ^३ छार३४^५ती । ^१ पुनानो
^५ र३४^{११}भू । ^५ वनो३ । ^१ वार^३नो२३४^५औ^३होवा । ^३ पार३४^५री ।
^{१२} सोमोदा२३४^५यिवाः । ^{११} नसू३ । ^१ नार^३सू२३४^५औ^३होवा ।
^१ री२३४^५याः ॥ २ * ॥ [८]

^१ ॥ धुरासाकमश्वम् ॥ ^१ अस्यप्रत्ना३म् । ^५ ह्री३^१हो३१यि ।
^१ अनुद्युता३म् । ^५ ह्री३^१हो३१यि । ^१ शुक्रन्दु३ । ^५ ह्री३^१हो
^१ ३१ । ^५ ह्री३^१हो३१यिः । ^५ ह्री३^१हो३१यि । ^१ पयःसहा३ । ^५ ह्री
^१ ३हो३१ । ^५ ससामृषा३यिम् । ^५ ह्री३^१हो३१२३४^५ई । ^५ डा ॥ (१)

३ १ १ १ १ ३ ५ २ २ १ २
याः । पाया३उवा३ । सार३हार३४ औ३होवा । स्रसाम्

३ १ १ १ १ ३ ५ २ २ १ २
वार३४५यिम् ॥ (१) अयत्सूर्य्यद्वोपटक् । ईयद्वाहा

४ ३ ४ ३ ५ २ १ १ १ ५
यि । अयत्सरात्सिधा । हा३हा३यि । वार३४तायि ।

३ २ २ १ १ ५ २ २ १ २
साम्ना ३ उवा ३ । प्रा २ वा २ ३ ४ औ३होवा । तआदि

३ १ १ १ १ ३ ५ २ २ १ २
वार३४५म् ॥ (२) अयंविश्वानितिष्ठति । ईयद्वाहायि ।

४ २ ४ २ ४ ५ २ १ १ १ ५ १ २
पुनानोभुवनो । हा३हा३यि । पार३४रायि । सोमा३

१ १ १ ३ ५ २ २ १ २ १
उवा ३ । दा २ यिवा २ ३ ४ औ३होवा । नसूरिया २ ३

४ ५ ॥ ४३ ॥ [१०] १६

अथ चतुर्षीं ।

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २
एषप्रत्नेमजम्भनादेवोदेवेभ्यःसुतः ।

१ २ ३ १ २
हरिःपवित्रेअर्षति ॥ १३ ॥

० अ० मा० १४मा० २प० ४सा० ।
† मूलेतिथं चप्रद्वयसूक्तस्य प्रथमा, विवरवादि-सतेष्वेवमेव । तथैवान्तोत्तरव
बोधयम् ।
‡ इत्यमरैव पुनः शोक्माहा पञ्चम-द्वितीय-द्वितीय-मवने । अ० वे० ६, ७, ११, ४ ।

“हरिः” हरितवर्णः “देवः” द्योतमानः “एषः” सोमः
 “प्रत्नेन” पुराणेन “जन्मना” जननेन † “देवेभ्यः” देवार्थं
 “सुतः” अभिपुत्रः सन् “पवित्रे” “अर्षति” आरौचते ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

३ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 एषप्रत्नेनमन्मनादेवोदेवेभ्यस्परि ।

३ २ २ २ २
 कविर्विप्रिणवावृधे ॥ २ ॥

“प्रत्नेन” पुराणेन “मन्मना” साधनेन स्तोत्रेषु युक्त इति
 शेषः † “देवः” द्योतमानः “एषः” सोमः “देवेभ्यः” देवार्थं
 “कविः” मेधावी सन् “विप्रेषु” मेधाविना यजमानेन ऋत्विजा
 “परिवावृधे” परिवर्धते ॥ ५ ॥

अथ षष्ठीः ।

३ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 दुहानःप्रत्नमित्ययःपवित्रेपरिविच्यसे ।

१ २ ३ १ २
 क्रन्दन्देवाश्चजीजनः ॥ ३ ॥ १७

* ‘जन्मना—कर्मणा, याज्ञा वा’—इति वि० ।

† ‘मन्मना—मन्त्र वस्तुमभिधीयते, वस्त्रेण’—इति वि० ।

‡ मूले लोतद्वन्द्वेव सप्तदशं सूक्तम्, विवरश्चादि-नयेऽप्येव मेव ।

¶ ऋ० वे० ६, ८, ११, ४ ।

“प्रदमित्” पुराणमेव “पयः” रसं * “दुहानः” हे सोम !
पवित्रे परिषिच्यसे । हे सोम ! त्वं “क्रन्दन्” शब्दं कुर्वन्
“देवान्” इन्द्रादीन् “अजीजनः” स्वसमीपे जनयति । यत्र
सोमोऽभिषुते तत्र देवा नियतं प्रादुर्भवन्तीत्यर्थः ॥

“अजीजनः”—“अजीजनत्”—इति पाठो † ॥ ६ ॥ १७

अथ समीपे ‡ ।

१ १   १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
उपशिष्टापतस्थषोभियसमाधेद्दिशन्त्रवे ।

१ १   १ १ १ १
पवमानविदारयिम् ॥ १ १ ॥

हे “पवमान” सोम ! “उपशिष्ट” त्वं समीपे कुरु । कान् ?
“उपतस्थषः” उपक्रम्य स्थितानस्रदभिमतानित्यर्थः । “शन्त्रवे”
शत्रुषु अस्रद्धिरोषिषु “भियसं” भयम् “आधेहि” कुरु जय ।
क्विस्र तेषां शत्रूणां “रयिं” धनं “विदाः” § अस्रभ्यं विद्धि
देहीत्यर्थः ॥ ७ ॥

* ‘पयः—सादु-द्रव्यम्, अथवा पय उदकं चौरं वा’—इति वि० ।

† “विच्यसे”—“विच्यते”—इत्यपि पाठभेदः ।

‡ मूले त्वियस्रदादशसूक्तस्य प्रथमा, विवरसादिसतेऽप्येव मेव । तथैवातोत्रस्य
षोडशम् ।

§ ऋ० वे० ६, ८, ९, ५ ।

§ ‘विदधान्ते, विद्वल्लामे, विद्वसनाः यामित्यस्रदं रूपम्’—इति वि० ।

अथ अष्टमी-नवम्योऽर्चोः प्रतीकमेव मान्नातम्—“उपोष-
जातमसुरम्”—इति, “उपास्यैगायतानरः”—इति च ॥

तेष्वष्टमी प्रदेशान्तरेऽऽमान्नाता—

१ ३ २ ३ १ ३ १ ३ १ २ ३ १ ३ २
उपोषुजातमसुरं(गोभिर्भङ्गम्परिष्कृतम् ।

१ २ ३ १ २
इन्दुन्देवाअयासिषुः) ॥ ३ ७ ॥

“जातं” सम्यक् प्रादुर्भूतम् “असुरम्” वसतीवरीभिः अग्निः
प्रेरितं “भङ्ग” शत्रूणां भङ्गकं “गोभिः” गोर्विकारैः पयोभिः
“परिष्कृतम्” अलङ्कृतं संस्कृतम् “इन्दुं” सोमं “देवाः” इन्द्रादयः
“उप उ”—इति निपातद्वयसमुदायः उपेत्यस्यार्थं वर्तते सुष्ठु “उप
अयासिषुः” उपागच्छन्ति ॥ ८ ॥

नवमीत्वेव मन्यत्रान्नाबाधः—

१ २ ३ १ २ ३ १ २
उपास्यैगायतानरः(पवमानायेन्दवे ।

३ २ ३ १ २
अभिदेवाइयक्षते) ॥ ३ ७ ॥ १८

* अथैव पक्षमे इति बोध्यम् । परमाख्यमेतत्—भविष्यत्पाठस्य पूर्वम्यतौक-
ष्यव्यवस्थिति ।

† अ० आ० ६, १, १, १ (२भा० ४२ पृ०)—अथैव ३, २, १०, १—अ० वे० ७,
१, २०, २ ।

‡ उत्तराप्रन्तारक्षे एव ।

§ अथैव १, १, १, १ (२भा० ४५०)—अ० वे० ६, ७, १८, १ ।

२६६ सामवेदसंहिता । [१प्र०२अ०१८सू०१,२,३ ।

पवा । स्वा३शा३ङ्गा३वायि । अ३ञ्जा३र३ना । य३शा३र३मा ।
उ३म्यायि । वा३श३तायि । शा३रा३ज३ज्ञो३ष३धा३र३यि३भ्य३आ३उ ।

॥ ११ • ॥ [३]

॥ स३फ३म् ॥ उ३प३ग्री३र३णा३प । त३खू३र३३४३वाः । भि३या
सा३र३म् । आ३धा३यि३ही३र३गा३र३ । चा३र३र३३४३वायि । प३वा ।
मा३ना३नी३र३दा३ः । रा३३४३प्र३यो३३हा३यि ॥ २ † ॥ [४] १८

इति सामवेदार्च-प्रकाशे उत्तरापत्रस्य द्वितीयस्याध्यायस्य
पञ्चमः खण्डः ॥ ५ ॥

• ख० मा० ११प्र० १अ० ११पा० ।

† ख० मा० ११प्र० १अ० १पा० ।

‡ 'पञ्चमस्याञ्जोषधिष्यमानमुक्तम् । नृष्टत्थौमित्थे इत्यर्थः प्रथमलोभिस्योपवर्ती
मित्थे षधिष्यमानम्'—इति वि० ।

“अभि” चरन्तीति शेषः अभि शब्दश्रुतेरुचित-क्रियाध्या-
हारः । किमिति ? “द्रीणानि” द्रीणकलशान् * [यद्यपि
द्रीणकलशएकएव तथापि तत्प्राधान्यादितराण्यपि पात्राणि
द्रीणानीत्युच्यन्ते । अथवैकस्मिन्नेव पूजार्थं बहुवचनम् । के
“बभ्रवः” बभ्रवर्णाः सोमाः “शुक्राः” दीमाः । केन प्रकारेण ?
“धारया” धाराकारेण । कस्मै प्रयोजनाय ? † ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
सुताइन्द्रायवायवेवरुणायमरुद्भ्यः ।

१ १ - २ २ २
सोमाअर्षन्तुविष्णवे ॥ ३ ‡ ॥ १८ ॥

“सुताः” अभिषुताः सोमाः इन्द्रादिदेवार्थम् “अर्षन्तु”
गच्छन्तुः ॥

“अर्षन्तु”-“अर्षन्ति”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ १८

* ‘द्रीणानि—द्रीणकलश समन्थानि पर-चमसादीनि पात्राणि, तानि’—
इति वि० ।

† परब्राह्मणः ।

‡ ऋ० वे० ६, ८, २२, २ ।

॥ ‘अथ गायत्री भवति’—इति वि० ।

§ पूर्वर्षात्प्राथम्यः ।

॥ आश्वम् * ॥ अभिद्रोणा रनिवभ्रवाः । शुक्राश्रुतस्य
 धारा रिया । वाजङ्गोमार ३ न्ताम् । आत्ता ३ उवा ३ ।
 ११११
 रार ३ ४ पून (२) ॥ ११ † ॥ [१]

॥ सोमसाम ‡ ॥ सुताइन्द्रा । यवायवायि । वाह
 णयाश्मा ३ । रुद्धियाः । सोमाआर्षा ३ ४ । चाउ । तु
 वाप्रयिष्णवायि । चोपूई । डा(३) ॥ १२ ¶ ॥ [२]

॥ आश्वम् ॥ प्रसोमासो रविपश्चिताः । अपोनयन्त
 ऊर्मा रियाः । वनानिमार ३ च्ची । षा ३ उवा ३ । वा ३ ३
 ४ ५ ॥ (१) अभिद्रोणा रनिवभ्रवाः । शुक्राश्रुतस्य धारा
 रिया । वाजङ्गोमार ३ न्ताम् । आत्ता ३ उवा ३ । रार
 ३ ४ पून ॥ (२) सुताइन्द्रा रयवायवायि । वरुणायमरुद्धा

* "आश्वत्थम्"—इति ख० पु० पाठः । † क० मा० १ प्र० २ ख० ११ सा० ।

‡ "मायदीशोमसाम"—इति ख० पु० पाठः । ¶ क० मा० १ प्र० २ ख० १२ सा० ।

१ २२ १२ १ १ ६ १ ११
 र्याः । सोमाअर्षारुह । वायिष्णाउवाइ । वाइइ
 ११
 षुयि(३) ॥ १२ * ॥ [३]

१ २ १२ १२ १ १ १
 ॥ आशुभार्गवम् ॥ प्रसोमासोवि । पश्चाइयिताः ।
 १२ १ १ १ ५ १ १
 आपोनयाइ । तार्जर्म्मारुइयाः । वनानाशियमारु ।
 १२ १ ५ ५ १ १२ २
 द्विषाइः । आइइयिवोइइयि ॥ (१) अभिद्रोषानि ।
 १ १ १ २ १ १ ५ १२
 वधाइवाः । शुक्नाअताइ । सधार्रारुइया । वाजा
 १ १२ १ ५ ५ १२ २
 फोशमारु । तमाइ । आइइरोइइयि ॥ सुताइन्द्रा
 १२ १ १ २१ १ ५ ५
 य । वायाइवायि । वारुणायाइ । मारुइइइयाः ।
 १२ १ १२ १ ५
 सोमाअर्षारु तुवाइयि । ष्णाइइवोइइयि(३) ॥ १२† ॥ [४]
 १ २ १ १ १ १ १ १
 ॥ अरावोधीयम् ॥ प्रसोमासोवा । वायिपश्चिताः । अपो
 १ २ १ १ ५ ५
 नारुइया । तजर्म्मायाः । वनानाशियमारुइयि । षाः ।

* क० मा० ६ प्र० २ अ० १२ वा० ।

† क० मा० ११ प्र० २ अ० १२ वा० ।

इवो३४५ई । डा ॥(१) अभिद्रोणीवा । नायिवधवाः ।

शुक्राचार३र्त्ता । स्यधाराया । वाजाङ्गो१मार३न्ताम् ।

ष । शरो३४५ई । डा ॥(२) सुताइन्द्रोवा । यावाय

वायि । वरुणा३३या । मरुङ्गायाः । सोमाचा३र्षा

३३न् । वि । षावो३३४ई । डा(३) ॥ १२ * ॥ [५]

॥ सोमसाम† ॥ प्रसोमासाः । विर्पा३चिताः । आपो

नाया३न्ता३यि । ऊर्मयः । वानानायिमा३४ । हाउ ।

हिषा३इवा ॥(१) अभयिद्रोणा । निवा३भ्रवाः । शुक्रा

आर्त्ता३स्या३ । धारया । वाजाङ्गोमा३४ । हाउ ।

तमा३क्षरान् ॥(२) सुताइन्द्रा । यवा३यवायि । वारु

वाया३मा३ । रुङ्गियाः । सोमाचा३र्षा३४ । हाउ । तु

वा३यिष्णावायि । हो३पुई । डा(३) ॥ १३ * ॥ [६]

० ड० मा० १४प्र० १५० १२सा० । † “जायन्तीसोमसाम” — इति च० पु० पाठः ।
‡ ड० मा० १४प्र० १५० १२सा० ।

हे “सोम !” त्वं “देववीतये” देवानां पानाय तदधम् “अर्ण-
सा” वसतीवर्याख्येन “प्रपिप्ये” प्राप्यायसे । तत्र दृष्टान्तः—
“सिन्धुः न” यथा सिन्धुः उदकेन प्रपिप्ये प्रप्यायते तद्वम् [प्यायते-
लिंठि “लिङ्गहोष(६,१,२६)” —इति पी-भावः], स त्वं “मदिरो
न” मदकरः सुरादिरिव “जागृधिः” जागरणशीलः । यद्वा,
नेति सम्प्रत्यर्थे । इदानीं मदकरो जागरणशीलस्त्वम् ।
“अंशोः” लताखण्डस्य “पयसा” रसेन “मधुसुतं” मधुर-रसस्य
चारयितारं “कीञ्चं” द्रोणकलशम् “अच्छ” अभि गच्छसि ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ ११ १२ ३ १ ९ ३ ९ ३ ११ २२
आ हृद्यतो अर्जुनो अत्के अव्यतप्रियः सूनुर्नमर्च्यः ।

१ १ ३ २ ३ २ ३ १ ९ १ १ २ २
तमौ हृद्विन्वन्त्यपसो यथारथन्नदीघागभस्त्योः ॥ २३ ॥ २०†

“हृद्यतः” स्पृहणीयः “प्रियः” प्रीणयिता “सूनुर्न” सूनुरिव
“मर्च्यः” मार्जनीयः “अर्जुनः” श्वेतवर्षः † सोमः “अत्के”
रूपे विचित्रे च “आ अव्यत” आहृणोति “तम्” “ईम्” §

● ख० वे० ७, ५, १४, २ ।

† ‘अत्र यौषाज्यं साम’—इति वि० ।

‡ ‘अर्जुनः—तृणसवर्षः । “रतानि अर्जुनानि सोमप्रतिनिधौ” तस्माद् अर्जु-
न इत्युक्तम्—इति वि० ।

¶ ‘अत्के—मिक्ते, सोमप्रकाशिते’—इति वि० ।

§ ‘तम् ईम्—इति पदप्रत्ययः’—इति वि० ।

एनं सोमम् अङ्गुलंयः “नदीषु” नदमानासु वसतीवरीषु
 “गभस्व्यो.” वाङ्मोः “आ” आभिसुख्येन “हिन्वन्ति” प्रेरयन्ति ।
 तत्र दृष्टान्तः—“अपसः यथा” वैगवन्तः शूराः जनाः “रघ”
 सङ्ग्रामेषु प्रेरयन्ति तद्वत् ॥

“अर्जुनः”-“अर्जुने”—इति पाठो ॥ २ ॥ २०

॥ यौधाजयम् ॥ प्रसो३१ । मा३दे । व । वायि
 तार३४यायि । सायिन्धू३ः । नपा३यि । प्येआ३४५ ।
 णार३४सा । अ३शाःपया । सा । मदिरो३ । नजा
 ३४५ । गृ३३४वीः । अक्का३ । कोशा३म् । मधू३४५ ।
 सूर३४ताम् ॥ (१) अक्का३१ । को३शम् । म । धूसूर
 ३४ताम् । आक्का३ । कोशा३म् । मधू३४५ । सूर
 ३४ताम् । आ३हार्यते । अ । जु३नोआ३ । त्कोआ३
 ४५ । व्या३३४ता । प्रिया३ः । छनू३ः । नमा३४५ ।
 जी३३४याः ॥ (२) प्रिया३१ । छ३नुः । न । मा३र्जा

२३४याः । प्राया३ः । ह्नू२ः । नमा३४५ । जी२३४
 याः । तमायि॒हिन्वा । ति । अपसो२ । यथा३४५ ।
 रा२३४थाम् । नदा२यि । षूवा२ । गभा३४५ । स्ती
 २३४याः(३) ॥ १३ * ॥ [१]

॥ वज्रम् ॥ प्रसो४म । दा४यिवो । तथा३यि ।
 सायिन्धुः । नपायि । प्येआर्णासा३ । आ॒शोःपया
 ३ । सामा२दा२३४यिराः । नजा । गृवौवाओ२३४वा ।
 अका । कोशौवाओ२३४वा । मधू॒पुशुताम् ॥ (१) अ
 च्छा४को । शा४मधु । शु॒ता३म् । आ॒च्छा । कोशाम् ।
 मधू॒शुता३म् । आ॒ह्यर्जौ३ । अर्जू२नो२३४आ । त्को
 अ । व्यजौवाओ२३४वा । प्रियः । ह्नौवाओ२३४वा ।
 नमा॒पुर्जियाः ॥ (२) प्रिया४ःह् । नू४र्त्तम । जिया३ः ।

० क० मा० १ प्र० १५० १५० ।

^{१ २ ३२} आच्छाको । ^१ शा । ^{२ ३} औश्चो । ^{१ ५} मधोरश्छवा । ^४ श्रूप्रतो

दृष्टायि(१) ॥ १७ # ॥ [४]

^{१ २ १ ३ १ २ १} ॥ प्रुद्धाप्रुद्धीयाद्यम्* ॥ ^{१ २ १ २ १ २ १} प्रसोमदेववीतयायि । सि

^{२ २ १} न्धुर्नपिय्ये ^२ अर्णारश्सा । ^{१ २} अग्नीपयसामदिरोनजागृ ^{२ २ १ २} रश्

^२ वीः । ^{१ २} अक्काकोरश्शाश्म् । ^१ मारं । ^{३ २ ५ २ २} धुस्रूश्छौद्दोवा ।

^{२ १ १ १ १} तारश्छप्रम्(१) ॥ १८ § ॥ [५]

^{५ २ २ ४ २ ५ ४ २ ५} ॥ गौप्रवम् ॥ ^१ प्रसोमाश्देववीतयायि । सायिन्धू

^{१ २ २ १} रः । ^{४ ५} नपिय्ये आश् । ^{१ १ २ २} णासा । ^२ अग्नीपयसामदारश्चि

^{१ २ ४ ५} रोश् । ^{१ १ २ २} नजाश्गृवीः । ^{१ २ २} अग्नीपयसामदिरः । ^{३ १} नजाश्

^{४ ५} गृवीः । ^{१ २ २ २} आच्छाको । ^{१ २ २} शा । ^{१ ५} औश्चो । ^{१ ५} मधोरश्छवा ।

^{४ ५ ५ ४ ४ ५} श्रूप्रतोदृष्टायि ॥(१) ^१ अक्काकोरश्शम्प्रधुश्रुताम् । ^१ आच्छा

^{१ २ २ २} रं । ^{४ ५} कौशम्प्रधुश् । ^{२ २ १ २} श्रूताम् । ^२ आह्वय्यंतोचर्जुनोरश्

* क० ग० ८ प्र० १ अ० १७ सा० । † “पदानाः प्रुद्धाप्रुद्धीयम्” — इति च० पु० पाठः ।
‡ उ० ग० ८ प्र० १ अ० १८ सा० ।

^१ आ२ । ^{४२ २ ४ ५} त्के आ३व्याजा । ^{२२ १} आहृर्यती अज्नु नो अ । ^२ त्के
^{२ ४ ५} आ३व्याता । ^{१ २२} प्रायः छ । ^{१ २ २} ना । ^१ औ३हो । ^१ नमो२ ३ ४
^{५ ४ ५} वा । ^{५ २ ४ ५ ४} जापुयोईहायि ॥ (२) ^{५ १} प्रियः छ ३नुर्नमर्जियाः । पा
^{१२ ३ २} या२ः । ^{४ ५} हनुर्नमा३ । ^{२ १२} जायाः । ^{२ १} तमी३हिन्वन्त्यपा२३
^१ सो२ । ^{२ २ ४ ५} यथा३राथाम् । ^{२ १२} तमी३हिन्वन्त्यपसः । ^{२ २} यथा३
^{४ ५} राथाम् । ^{१ २ २} नादीषु । ^{१ २ २} आ । ^{१ ५} औ३हो । ^{१ ५} गभो२३४वा ।
^४ स्तापुयोईहायि ३ ॥ १७ * ॥ [६]

^{२ २} ॥ यौधाजयेक्षारान्तम् ॥ ^{२ ४ ५} पु३सा३१ । ^५ मा३दे । व ।
^{२ ५} वायिता२३४यायि । ^{१ २} सायिन्धू३ः । ^१ नपाऽ२यि । ^२ षे अ
^{२ १ १ १ १} णी३४५ । ^{२ १ २ १} सा२३४५ । ^{२ २} अ३शोःपया । ^१ सा । ^१ मदिराऽ२ ।
^२ नजागृ३४५ । ^{२ १ १ १ १} वी२३४५ः । ^१ अ३च्छा२ । ^१ कोशाऽ२म् ।
^{२ १ १ १ १} मधु३४५ । ^{२ २} ता२३४५म् ॥ (१) ^{१ ४} अ३च्छा३१ । ^४ को३शम् ।

^५ म । ^{२ ५} धुञ्जू^५ २३४ताम् । ^{१ २} आष्कारः । ^{१२} कोशाऽरम् । मधु
^१ शू^{२ १ १ १ १} ३४५ । ^{२ १ १ १ १} तार^{२ १} ३४५म् । ^२ आचार्यतो । ^{१ २} अ । ^{१ २} जुनोभा
^२ ऽः । ^{२ १ १ १ १} ल्को^१ अ^१ व्या^१ ३४५ । ^{२ १ १ १ १} तार^१ ३४५ । ^१ प्रिया^१ रः । ^१ हनु^१ ऽरः ।
^{२ १ १ १ १} नम^१ र्ज्जा^१ ३४५ । ^{२ १ १ १ १} या^{२ ४ ५} र^५ ३४५ः ॥ (२) ^{२ १} प्रिया^{२ ४ ५} रः । ^५ हनु^५ । न ।
^{२ २} मा^५ र्ज्जा^{१ २} र^{१ २} ३४याः । ^{१ २} पाया^{१ २} रः । ^{१ २} हनु^{१ २} ऽरः । ^{१ २} नम^{१ २} र्ज्जा^{१ २} ३४५ ।
^{२ १ १ १ १} या^{२ १} र^{२ १} ३४५ः । ^{२ १} तमायि^{२ १} ष्चिन्वा । ^{२ १} ति । ^{२ १} अपसो^{२ १} ऽर । ^{२ १} यथा
^{२ १ १ १ १} रा^{२ १} ३४५ । ^{२ १ १ १ १} था^{२ १} र^{२ १} ३४५म् । ^{२ १} नदा^{२ १} र^{२ १} यि । ^{२ १} षुवा^{२ १} ऽर । ^{२ १} गभ
^{२ १ १ १ १} स्ता^{२ १} ३४५ । ^{२ १ १ १ १} योर^{२ १} ३४५ः (३) ॥ १५ * ॥ [७]

^{५ २ १ ४ ५ ४ ४ ५} ॥ द्वैगतम् ॥ ^५ प्रसोमा^१ ३^१ देव^१ वी^१ तया^१ यि । ^१ सायि^१ न्धु^१ र्ज्
^{२ १ १} पि । ^{२ १ १} ष्ये^{२ १ १} आ^{२ १ १} र्णा^{२ १ १} १^{२ १ १} सार^{२ १ १} । ^{२ १ १} अ^{२ १ १} षो^{२ १ १} रः । ^{२ १ १} ह्री^{२ १ १} ३^{२ १ १} ह्री^{२ १ १} रवा । ^{२ १ १} पय
^{२ १ १} साम^{२ १ १} दिरो^{२ १ १} नजा^{२ १ १} गृ^{२ १ १} ष्वी^{२ १ १} रः । ^{२ १ १} अ^{२ १ १} ष्कार^{२ १ १} रः । ^{२ १ १} को^{२ १ १} रशा^{२ १ १} र^{२ १ १} ३४^{२ १ १} षौ

° क० मा० १४५० १५० १५सा० ।
 (३६)

होवा । ए३ । मधू२रस्युता२३४धुम् ॥ (१) अक्काको३

४५४ ४ १ २ २२ १ ५ २ २
 इग्मधुस्युताम् । अक्काकोशम् । मधूस्युता२म् ।

३२ २ ५ २ २ १ २ २ ०
 आहा३ । हो३हो३ । वा । र्यतोअजुनोअत्केअव्याता

२ । प्रिया२३ः । वरना२३४ओहोवा । ए३ । नमा२

१ ३ १ १ १ ५ २ ४ ५ ४ ५ १ २ २
 जिर्जियार३४५ः ॥ (२) प्रियःवृ३नुर्नमर्जियाः । प्रायःवृनुः ।

१ २ ३ २ ५ २ २ १
 नमा३र्जिश्यारः । तमाशयिम् । हो३हो३वा । दिन्व

२ १ १ ५ २ ५ २
 न्यपसोययाराश्या२म् । नदा२शयि । पू२वा२३४ओ

२ २ १ ३ १ १ १ १ १ १
 होवा । ए३ । गभा२स्तियो२३४५ः (३) ॥ १२ * ॥ [८]

५ २ २ ४ २ ४ ५ ४ ५ १
 ॥ पौ३हृन्मनम् ॥ प्रसोमा३देववीतयायि । सायि

२ २ १ २ १ १ २ २
 न्धुर्नपि । प्येआर्णा३शा२ । यासा२ । आ३शोःपय ।

१ ५ २ १ २ १ २ ३ ५ १
 सा । मदिरो३ । मदिरो३ । नाजायृ२३४धी । आ

^{१ २ १} च्छाकोशाम् । ^{१ १} माधुश्चूरश्छताम् । ^५ मधूपूश्चुताम् ॥ (१)
^{५ २ १ ४ ५ ४ ५} अच्छाकोशमधुश्चुताम् । ^{१ २ १ २} आच्छाकोशम् । ^{१ १} मधुश्चू
^१ श्छारम् । ^१ श्चूर्त्तारम् । ^{१ १} आह्वर्यतः । ^{१ ५} आ । ^२ जुनो
^१ आश् । ^{१ २ १} जुनोआश् । ^{१ १ १ ५} त्क्वेचव्याश्छता । ^{१ २ २ १} प्रायःसूनूः ।
^{१ १ २ ३} नमाज्जर्जाश्छयाः । ^४ नमापूज्जिर्जयाः ॥ (२) ^{५ १ ४ ५} प्रियःसूश्नुर्न
^{४ ५} मज्जिर्जयाः । ^{१ २ २} प्रायःसूनुः । ^{१ १} नमाज्जर्जाश्याश्ः । ^१ जायाश्ः ।
^{१ २ २} तामीश्चिन्व । ^{१ ५} तायि । ^{१ १} अपसोश् । ^{१ २} अपसोश् । ^{१ १} याथा
^{१ ५} राश्छयाम् । ^{१ २ १} नादीषुवा । ^{१ २ ५} गाभस्ताश्छयोः । ^४ गभा
^४ प्रस्तियोः । ^४ क्षोपुई । डा(३) ॥ १३ * ॥ [८]

^{१ २} ॥ हारायणम् ॥ ^२ प्रसोमदौक्षोश्चिववौतयायि । ^{१ १} सा
^२ यिन्धुर्नपिप्येचर्णसा । ^{१ १} शोःपाश्या । ^{१ २} सामदिरो । न

जाश्वा । गृवीरः । अक्काकोशमधोवाश्पोरश्वा ।

स्तूपोद्हायि ॥ (१) अक्काकोशौहो रयिमधुश्चुताम् । आ

क्काकोशमधुश्चुतम् । आहार्याहो । अज्ज् नोआ ।

त्केआश्वा । व्यातारः । प्रियःसूनुर्नमीवाश्पोरश्वा ।

जाप्रयोद्हायि ॥ (२) प्रियःसूनौहो रयिनमज्जिर्जयाः । प्रा

यःसूनुर्नमज्जिर्जयः । तमायिद्हाशयिन्वा । तियपसो ।

यथाश्वायि । रायाश्चम् । नदीषुवागभोवाश्पोरश्वा ।

स्ताप्रयोद्हायि (३) ॥ १४ * ॥ [१०]

॥ द्विहिकारं वामदेव्यम् ॥ प्रसोमाश्शदेववीतयायि ।

सायिन्धुर्नपिष्ये अर्णसाग्शोः पयसामदिरोऽनजौहो ३ ।

ऊम्मारः । गृरश्वीः । अक्काकोशमधोहोश्वा । ऊम्मा

२। श्रुताम् । ^{४ ५} श्रीरश्चोवा ॥(१) ^{१ १२} अक्काको ३ २ ३ श
^५ म्मधुश्रुताम् । ^{१ २ २} आक्काकोशम्मधुश्रुतमाह्वर्यतोअर्जुनो
^{१ २ ३ २} आन्कभीहो३ । ^१ ऊम्मा२ । ^{१ १} व्या२३ता । ^{१ २ २} प्रियस्खनुर्नमौ
^१ हो३ । ^१ ऊम्मा२ । ^१ जिया । ^{१ ५ ५} श्रीरश्चोवा ॥(२) ^{२ १} प्रियःखर
^{५ ५} श्रुनुर्मज्जियाः । ^{१ २} प्रायःखनुर्नमर्जियस्तमीह्विन्वन्त्यपसो
^{२ ३ २ १} ऽयथोहो३ । ^१ ऊम्मा२ । ^{१ २} रा२३याम् । ^{१ २} नदीषुवाऽगभौ
^१ हो३ । ^१ ऊम्मा२ । ^१ स्तियोः । ^{५ ५} श्री २ ३ होवा । ^५ हो५

ई । डा(३) ॥ १७ ० ॥ [११]

॥ कण्वरथतरं ॥ ^{२ २ २ १ २ २ २ २ २ २} प्रासोमदेवीतयायि । ^{२ १} सिन्धुर्न
^{१ १ २ १} पायि । ^{२ २ २ २} ह्ये३आर्णा३सा । ^{२ २ २ २} अग्नीःपयसामदिरोनजागृ
^{१ ५ २ २ २} वार३४ऐहि । ^५ अक्काको२३४शाम् । ^२ मधा३१उवार३ ।
^{१ २ ३ २} ए३ । ^{२ २ २ २ २ २ २ २} अत्तमा ॥(१) ^{२ १ २} आक्काकोशम्मधुश्रुताम् । ^{२ १ २} अक्का

• क० भा० १८५० २५० १०सा० ।

^१ कोशाम् । ^{२ २ २} मा३धुश्चू३ताम् । ^२ आ३हृ३र्यतो३र्जु३नो३च३त्के३
^{१ २} अ३व्य३ता३३४३ऐ३ही । ^{५२} आ३हृ३र्या३३तो । ^{२ १ २ २} अ३र्जु३नो३अ३त्के३अ३
^{१ २} व्य३ता३३४३ऐ३ही । ^{५२} पि३यः३सू३र३३४३नूः । ^{५ २} म३मा३३१३उ३वा३३३ । ^२ ए३३ ।
^{२ ३ २} जि३य३आ ॥ (२) ^{५२ १२ २ १ २ १} प्रा३यः३सू३नु३र्न३म३र्जि३याः । ^{२ ३२} पि३यः३सू३नूः । ^२ ना
^{१ २ २} इ३मा३र्जा३३याः । ^२ त३मी३३चि३न्व३न्त्य३प३सो३य३था३३३४३मै३ही । ^{५२} ता
^{१ २ २} इ३मा३यि३३हा३३यि३न्वा । ^{२ २ ३ ५२} ति३य३प३सो३य३था३३३४३मै३ही । ^{२ १२} न३दौ
^{५ २} पू३र३३४३वा । ^{२ ३ ३२ २} ग३भा३३३४३उ३वा३३३३ । ^{३ ३} ए३३ । ^३ स्ति३थो३वा ॥ ६ * ॥ [१२] २०

अथ तृतीयतृचे, † प्रथमा ।

^{१ ३२ ३ २ ३ १ २} प्र३सो३मा३सो३म३द३च्यु३तः३श्र३व३से३नो३म३घो३ना३म् ।

^{३ २ ३ १ २} सु३ना३वि३द३यो३अ३क्र३मुः ॥ १ ‡ ॥

० क० जा० २२ प्र० २ अ० ६ सा० ।

† 'उक्लामाध्वन्दिभः पवमानः, उक्लानि गायत्राणि ००० । आर्धवः पवमानो वक्लवः तस्य ज्योतिहोमवत् इन्द्रासि सान्नाहावननामर्धवैरिवोचाने'—इति वि० ।

‡ क० आ० ५, २, १ (१ भा० ३० पु०) = ङ० वे० ६, ८, २२, १ ।

“आत्” अपिच “ईम्” एत् “हरिं” हरितवर्णम् “इन्दुम्”
सोमं “चित्तस्य” ऋषेः “योषधः”* अङ्गुलयः “अद्रिभिः”
श्रावभिः “हिवन्ति” । किमर्थम् ? इन्द्राय इन्द्रस्य “पीतये”
पानार्थम् ॥ ३ ॥ २१

॥ स० हितम् ॥ ^{१ २ २ २ २} प्रसोमासोम । ^{१ २} दारच्युताः । अ
^१ वा २ । ^२ सा २ ३ यिनो । ^१ मा २ घोनाम् । ^१ सू २ ३ ताः ।
^१ वा २ यिदा । ^२ धेआ २ ३ । ^१ हाउवा ३ । ^१ क्रा २ ३ ४
मूः (१) ॥ १४† ॥ [१]

॥ आप्तुभार्गवम् ॥ ^{१ २ २ २ २} प्रसोमासोम । ^{१ २} दच्युताः ।
^{१ २ २} आवसेनो ३ । ^{१ २ ३ ४} मा २ घो २ ३ ४ नाम् । ^{१ २} सुतावाशयि । ^१ दार २ ।
^{१ २ २} धेआ ३ । ^{१ ४ ४} क्रार २ ३ ४ मोद्दयि (१) ॥ २० ‡ ॥ [२] २१

* ‘योषधः’—युमिषधे, मिषधकर्तारः ऋत्विजः,—इति वि० ।

† उ० मा० १ प्र० १ अ० १४ सू० ।

‡ क० मा० १ प्र० १ अ० १० सू० ।

अथैकैर्षे चतुर्थसूक्ते*—प्रथमा ।

३ १ २   ३ १ २ २ १ २   ३ १ २
अयापवस्वदेवयूरेभन्पर्येषिविश्वतः ।

२ ३ १ २
मधोर्धाराअसृक्षत ॥ १ ॥ †

हे सोम ! “देवयुः” देवान् कामयमानः त्वम् “अया” अनया धारया “पवस्व” क्षर । ततः “रेभन्” शब्दायमानः “पवित्रं” “विश्वतः” “पर्येषि” परिगच्छसि । अनन्तरं “मधोः” मदकरस्य तव “धाराः” आत्मीयाः “असृक्षत” सृज्यन्ते ॥

अत्र द्वितीय-तृतीय-पादौ व्यत्ययेन ‡ पाठौ ॥ १ ॥

अथैकैर्षे पञ्चमे—प्रथमा ॥

१ २   ३ १ २   ३ २ ३ १ २   ३ १   २
पवतेर्ह्यतोद्धरिरतिङ्गरात्सिरत्छ्या ।

३ ३ २ २ ३ २ ३ १ १ २
अभ्यर्षेस्तोतभ्योवीरवद्यशः ॥ २ ॥ §

* सूक्ते, मानपन्थे, पदकारण्ये, विवरणमते खेदमपि सूक्तं तृचं ; तथाखेदमेव सूक्तमस्य प्रपाठकस्यान्यमिति ।

† सू० वे० ७, ५, ११, ४ ।

‡ तथाच—“अयापवस्वदेवयुर्मधोर्धाराअसृक्षत । रेभन्पर्येषिविश्वतः”—इति सू० पाठः ।

§ मूलादिमते लिप्यस्य ह्यविंशति-सूक्तस्य द्वितीयेति ।

§ सू० आ० ६, २, ३, ११ (२ भा० २२० पृ०) = सू० वे० ७, ५, ११, २ ।

(३७)

“हृद्यतः” स्पृहणीयः “हरिः” हरितवर्षः सोमः “रंघ्रा”
 टृतीयाया आकारः साधुवेगेन “हरांसि” कुटिलानि अटुजूनि
 पवित्राणि “अति पवते” अतीव गच्छति । किं कुर्वन् ? स्तोत्रभ्यः
 “बीरवत्” पुत्रयुक्तं “यशः” “अभ्यर्षन्” अभिगमयन् पवते ॥ २ ॥

अथैकं षष्ठे प्रथमा * ।

१ १ १ १ २ २ १ १ १ १ १ १ १ १
 प्रसुन्वानायान्वसोमर्त्तनिवष्टतद्वचः ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 अपञ्चानमराधसृष्टामखन्नभृगवः ॥ ३ † ॥ २२

॥ इति प्रथमः प्रपाठकः ॥

“सुन्वानाय” [षष्ठार्थे चतुर्थी (२, ३, ६२ वा०)] सुन्वानस्य अभि-
 षूयमाणस्य “अन्वसः” अदनीयस्य सोमस्य “तत्” प्रसिद्धं “वचः”
 वचनं घोषं “मर्त्तः” मारकः कर्मविघ्नकारी “न प्र वष्ट” न भजतां
 न शृणोत्विति यावत् । तथा हे स्तोतारः ! “अराधसं” साधक-
 कर्म-रहितं “ञ्चानम्” “अपहृत” । तत्र दृष्टान्तः—“मखं न”
 यथा पुरा अपराधं मखम् एतन्नामानं “भृगवः” अपहृतवन्तः
 तथा अपहृतेत्यर्थः ॥

“प्रसुन्वानाय”-“सुन्वानस्य”, “वष्ट”-“हृत”—इति पाठौ ॥ १ ॥ २२

* मूलादिनवे निषव्यक् इति इति-स्यत्तस्य तृतीयेति ।

† ३० वा० ६, ९, १, ८ (१भा० १६८ पु०) = ३० वे० ७, १, ९, १ = चर्च-
 वीतराधां पुनः ६, २, ३, १ ।

॥ आकारम् ॥ पव । तेहा३४ । औद्योपूर्यतोहरा
 यिः । अतिहरासिर७ । हा२३या३४ । अर्षा । स्तो
 त्भ्योवायि । रा३वद्य । शार३४५ः(३) ॥ १६ # ॥ [१]

॥ गौरोवितम् ॥ प्रसु । न्वाना ३ । यमन्धसाः । म
 र्त्तीनवष्टतद्वहा२४ः । आपश्चाना३१२४म् । अराप्रधसा
 म् । हातामखा३१२३म् । नभोवा । गाप्रवोईहायि ॥
 (३) ॥ १७ * ॥ [२]

॥ सुज्ञानम् ॥ पवतेहा । र्यतोहरायिः । अजिहा
 रा२ । सिर७द्विया । अभियार्षा२ । स्तोतृ । भ्यो
 र्वा२४४औद्योत्रा । रवद्यशय३उपार३४५(२) ॥ १५ # ॥ [३]
 ॥ काशीजम् ॥ पवतेहा । र्यतोहार३रा३४यिः ।

० क० ना० १६म० २५० १६सा० ।

† क० ना० १५० २५० १७सा० ।

‡ क० ना० ६म० २५० १५सा० ।

^२अजिङ्गरा । ^२सिर्^२हार^२या^२३४ । ^२अभियर्षा । ^२स्तोतृभ्यो
^२वीरवत् । ^२या^२२ । ^३शा २ ३ ४ । ^५औ^२होवा । ^३ऊ २ ३ ४
^५पा(२) ॥ १६ * ॥ [४]

॥ पौष्कलम् ॥ ^{२ १ २ ४ ५}पवते^२हृद्य^२ । ^{२ ५}तो^२हा २ ३ ४^५रायिः ।
^{२ १ २ १}अतिङ्गरा । ^{२ ३ ५}सायि^२र^२हा^२र^२३४^५या । ^{२ १}अभा^२अर्षा । ^७स्तोतृ
^३भ्यो^२र^२३४^५वा^२ई^२५^२इ^२यि । ^{२ १ ३ १ १ १ १}रवद्य^२शा^२र^२३४^५ः ॥ २ † ॥ [५] २२

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य द्वितीयस्याध्यायस्य
 षष्ठः खण्डः ‡ ॥ ६ ॥

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हार्हं निवारयन् ।
 पुमर्थाच्चतुरीदेयाद् विद्यातीर्थं-महेश्वरः ॥ १ ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्गप्रवर्त्तक-
 श्रीवीर-बुक्क-भूपाल-सान्नाय्य-धुरन्धरेण सायणा-
 चार्य्येण विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-
 प्रकाशे उत्तरायन्ये द्वितीयोऽध्यायः ॥

* ऊ० मा० ६ प्र० २ अ० १६ सू० ।

† ऊ० मा० ८ प्र० २ अ० २ सू० ।

‡ 'विद्वत्सौमिकं प्रथममद्यः समाप्तम्'—इति वि० ।

५ 'समाप्तञ्च प्रथमः प्रपाठकः'—इति वि० । मूलादिसर्वसम्पत्तौ तदिति जम् ।

यस्य निश्चसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत् ।
निर्भमे, तमहं वन्दे विद्यातीर्थ-महेश्वरम् ॥ १ ॥

॥ अथ तृतीयोऽध्यायः आरभ्यते * ॥

तत्र,

पवस्त्रवाचइति पञ्चतृचामके प्रथमखण्डे —
प्रथमखण्डे—प्रथमा ।

१२ २ १ १ २ १२ २२ १ १ २ १ १
पवस्त्रवाचोऽग्निः सोमचित्राभिहृतिभिः ।

१ १ १२ २ १ २
अभिविश्चानिकाव्या ॥ १ ॥ †

हे “सोम !” “अग्निः” मुख्यः‡ त्वं “चित्राभिः” पूज-
नीयैः॥ “ऊतिभिः” रक्षणीयैः सह “वाचः” अस्मदीयाः स्तुतीः

● ‘इदानीं द्वितीयमह्यारभ्यते द्वितीयं प्रपाठकः । पञ्चदशस्त्रीमिकं द्वितीय-
मह्यः’—इति वि० ।

† अ० वे० ७, १, २८, ५ ।

‡ ‘अग्निः प्रधानभूताः’—इति वि० । अग्निशब्दन्वेवं व्याचक्षौ भगवान्
वाचः—“अपममनेनेति वापमरणेनेति वापसम्यादिन इति वा । अपिवापमित्ये-
तदन्वयकमुपबन्धाद्दीन”—इति ६, १५ ।

¶ ‘चित्राभिः विचित्राभिः नामाप्रकारैः’—इति वि० ।

प्रति “पवस्व” । [उत्तरार्द्धे उक्तमेवार्धं विशदयति—]
 “विश्वानि” सर्वाणि “काव्या” काव्यानि सुत्यात्मकानि वाक्यानि
 “अभि” पवस्वेति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ १ ३ २ १ १ २ १ २ ३ १ १
 त्वंसमुद्रिया अपोयियोवाच ईरयन् ।

१ २
 पवस्व विश्व चर्षणे ॥ २ ॥ *

हे “विश्वचर्षणे” सर्वस्य द्रष्टः सोम ! “अपियः” मुख्यः
 त्वं “वाचः” † “ईरयन्” प्रेरयन् “समुद्रियाः” आन्तरिक्षादिः
 “अपः” उद्कानि च “पवस्व” धारया चर ॥

“विश्वचर्षणे”-“विश्वमेजय”—इति छन्दोग-बहुवचानां
 पाठो ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ ३ १ २ १ २ ३ १ १ २
 तुभ्ये मा भुवना कवे महिस्त्रे सोमतस्थिरे ।

१ २ ३ १ १
 तुभ्यन्धावन्ति धेनवः ॥ ३ § ॥ १

* ऋ० वे० ०, १, २८, १ ।

† “अपियो वाचः—प्रधानभूताः अग्न्यजुःसामस्य च वाः—इति वि० ।

‡ “समुद्रः”—इत्यन्तरिक्षनामस्य निघण्टौ पञ्चदशं पदम् (१, ३) ।

¶ “समुद्रिया अपः—समुद्रे भवाः चापः समुद्रियाः । द्रोचकस्य चः समुद्रः—
 इति वि० ।

§ ऋ० वे० ०, १, २८, १ ।

हे “कवे” क्लान्तकर्म्मन् सोम ! “तुभ्यं” तव “महिम्ने”
 “इमा” इमानि “भुवना” भुवनानि “तस्त्रिरे” तिष्ठन्ति त्वामेव
 पुरस्कुर्वन्तीत्यर्थः । किञ्च “धेनवः” नवप्रसूतिकाः देवानां
 ऋविःप्रदानेन प्रीणयित्तो गावः * “तुभ्यं” त्वदर्थमेव ‘आशिरं
 प्रयस्व मे’—इति “धावन्ति” आगच्छन्ति ॥

“धावन्तिधेनवः”—इति छन्दोगाः, “अर्धन्तिधेनवः”—
 इति बृहृचाः ॥ ३ ॥ १

अथ द्वितीयतृचे—प्रथमा ।

१२ ११२ २१२ १ १२ ११२ ११२
 पवस्वेन्दोवृषासुतःकृधीनोयशसोजने ।

१ १ ११११
 विश्वाअपद्विषोजहि ॥ १ ॥ †

हे “इन्दो” सोम ! “सुतः” अभिषुतः “वृषा” कामानां
 चर्षिता “पवस्व” धारया चर “जने” जनपदे “नः” अस्मान्
 “यशसः” यशस्विनः “कृधि” कुरु ; “विश्वान्” विश्वान् सर्वान्
 “द्विषः” हेष्टुन् शत्रून् “अपजहि” मारय च ॥ १ ॥

* ‘धेनवः—गावः । अथवा धेनव आदित्यरश्मयः’—इति वि० ।

† ख० पा० ५, १, ५, २ (१भा० १२४०) = ख० वे० ०, १, १२, १ ।

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
यस्यतेसख्येवयसासद्यामपृतन्यतः ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
तवेन्दोद्युम्नउत्तमे ॥ २ ॥ *

हे “इन्दो” सोम ! “अस्य” † अस्मिन् यागे वर्त्तमानस्य
“ते” तव “सख्ये” सखित्वे सति वयं स्तोतारः “तव” त्वदीये
“उत्तमे” श्रेष्ठे “द्युम्न” अन्ने तृप्तिं प्राप्ताः [तथाच यास्कः—
“द्युम्नं द्योततेर्यशो वाचं वा (निरु० नै० ५, ५)”—इति]
“पृतन्यतः” युद्धमितः शत्रून् ‡ “सासद्याम” अभिभवेम ¶ ॥

द्वितीय-तृतीयपादौ व्यत्ययेन पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
यातेभीमान्यायुधातिग्मानिसन्तिधूर्वणे ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
रक्षासमस्यनोनिदः ॥ ३ § ॥ २

* ऋ० वे० ७, १, १३, ४ ।

† मूलपाठस्तु “अस्य”—इति ; निवरक्षतापि तथैव स्वीकृतम्, पदपञ्च-नाज-
पन्वादावपि तथैव नूयते ।

‡ ‘पृतन्यतः—पृतनाः सेनाः, ताभिर्ये यान्त्वपि ते स्थिताः वीरपुरुषाः’—इति
वि० । “उत्तमाः”—इति सङ्ग्रामनामस्तु निवर्त्यौ अष्टादशं पदम् (२, १७) ।

¶ ‘सासद्याम—सचेम’—इति वि० ।

§ ऋ० वे० ७, १, २२, ४, १ ।

हे “सोम !” “ते” तव “या” यानि “भीमानि” शत्रूणां
भयङ्कराणि “तिग्मानि” तीक्ष्णानि “आयुधा” आयुधानि *
“धुर्वणे” शत्रुबधार्थं सन्ति तैः “आयुधैः” “समस्य” सर्वस्य
शत्रोः “निदः” निन्दायुक्तं “नः” अस्मान् “रक्ष” पालय । ३॥ २

अथ तृतीयतृचे—प्रथमा ।

१ २   ३ १   २ ३ १ २   ३ १ २
वृषासोमद्युमा^१ असिवृषादेववृषव्रतः ।

२ ३ १ २
वृषाधर्माणिदध्रिषे ॥ १ ॥ ‡

हे “सोम !” “वृषा” कामानां वर्षिता त्वं “द्युमान्” दीप्ति-
मान् “असि” । अपिच हे “देव” द्योतमान सोम ! “वृषा”
त्वं “वृषव्रतः” वर्षणशौलकर्मासि । किञ्च हे सोम ! “वृषा”
त्वं “धर्माणि” देवानां मनुष्याणाञ्च हितानि कर्माणि “दध्रिषे”
धारयसि ॥

“दध्रिषे”-“दध्रिषे”—इति पाठौ ॥ १ ॥

* ‘शत्रुवृष्टिप्राससोमरादीनि’—इति वि० ।

† ‘निदः’—नितरां दृष्ट्वाति निदः, तस्य सम्बोधनं निदः—इति वि० ।

‡ अ० आ० अ० ६, १, २, ८ (२भा० ६३ ष०) = अ० वे० ७, १, ३९, १ ।

अथ द्वितीया ।

११ ३१ ३ १३ ११ १३ १२ ३२
 वृष्णास्तोवृष्णांश्शवोवृषावनंवृषासुतः ।

१२ १२ ३ १२ १२
 सत्वंवृषन्वृषेदसि ॥ २ ॥ *

हे “वृषन्” कामानां वर्षक सोम ! “वृष्णोः” वर्षितुः †
 “ते” तव “शवः” बलं ‡ “वृष्णांश्” वर्षणशीलं भवति “वनं”
 तव भजनमपि, “वृषा” वर्षणशीलं “सुतः” अभिषुतः तव
 रसोऽपि “वृषा” वर्षणशीलः “स त्वं” “वृषेदसि” वर्षणशील
 एवासि भवसि ॥

“सुतोमदः”—इति, “सत्वंसत्यम्”—इति च पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१३ ११ ३ ३ १२ १२ ३ १२ १२
 अश्वीनचक्रदोवृषासङ्गाइन्दोसमर्वतः ।

११ ३ १२ ३
 विनीरायेदुरोवृधि ॥ ३ ॥ †

हे “इन्दो” सोम ! “वृषा” त्वं “अश्वीन” अश्वद्वय “सस्रक्रदः”
 सङ्क्रन्दसे । अपिच “गाः” पशून् “अर्वतः” अश्वान् अस्माभ्यं

* ऋ० वे० ७, १, ३९, २ ।

† ‘वृष्णोः—वृषु सेचने (आ० पर०) सेचन-समर्थस्य ते’—इति वि० ।

‡ ‘शवः’—इति बलनामस्य निघण्टौ तृतीयं पदम् (१, ९) ।

॥ ऋ० वे० ७, १, ३९, २ ।

सम्प्रयच्छसीति शेषः । किञ्च “नः” अस्माकं * “राये”
धनाय “दुरः” द्वाराणि “विदधि” विदधतामि कुर्व ॥ ३ ॥ ३

अथ चतुर्थतृचे—प्रथमा ।

१२ १ २३ १ २३ १ २
वृषाद्वासिभानुनाद्युमन्तन्वाह्वामहे ।

१२ २ १ २
पवमानस्वर्दृशम् ॥ १ ॥ †

हे सोम ! त्वं “वृषासि हि” अभिमत-फलानां वर्षिता
भवसि खलु । तस्मात् हे “पवमान” पूयमान वा सोम !
“स्वर्दृशं” सर्वस्य [सूर्यस्य वा] द्रष्टारं [सर्वे देवैर्द्रष्टव्यं वा]
“भानुना” तेजसा “द्युमन्तं” दीप्तिमन्तम् अतिशयेन तेजस्विन-
मित्यर्थः [स्तुतिमन्तं वा], “त्वा” त्वां वयं “ह्वामहे” यज्ञेषु
आह्वयामहे ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१२ १२ १ १२ २ १ २ २ १ २
यदङ्घ्रिःपरिपिच्यसेमर्त्यज्यमानआयुभिः ।

१ २ २ १ २ १ २
द्रोणिसधस्थमश्रुषे ॥ २ ॥ ‡

* ‘नः-अस्माभ्यम्’—इति वि० ।

† ऋ० आ० ५, २, ५, ४ (२भा० ३२पृ०) = ऋ० वे० ७, १, १, ४ ।

‡ ऋ० वे० ७, १, १, १ ।

हे सोम ! त्वम् “आयुभिः” मनुष्यैः * ऋत्विग्भिः “मृज्य-
मानः” अतिशयेन शोध्यमानः सन् “अङ्गिः” वसतीवर्याख्याभिः
“यद्” यदा “परि सिच्यसे” परितः सिच्यमानो भवसि, तदानीं
“द्रीणे” द्रीणकलशेन गृह्यमाणः सन् “सधस्यं” सह तिष्ठन्त्यचेति
सधस्यं स्थानं ग्रहचमसादिकम् “अशुषे” व्याप्नोषि ॥

“मृज्यमानआयुभिः”—“मृज्यमानो गभस्योः”—इति, “द्रीणे”—
“द्रुणा”—इति च पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २   ३ २ ३ १ २
आपवस्वसुवीर्यमन्दमानः स्वायुधः ।

३ १ २ ३ १ २
इहोषिन्दवागहि ॥ ३ १ ॥ ४

हे “स्वायुध” ! यज्ञे स्फुर-कपालादीनि दशायुधानि-इत्यभि-
धीयन्ते, शोभनानि तानि यस्य स तथोक्तः । यद्वा धनुरादीन्या-
युधानि यस्य सः, तादृश हे सोम ! त्वं “मन्दमानः” मोदमानः
सन् [अन्तर्णीतस्त्वर्थः] देवान् स्वयं मादयन् ः “सुवीर्यं”
शोभनवीर्योपेतं पुत्रादिकमस्माकम् “आ पवस्व” पवतिर्गत्यर्थः,
आ प्रापय । किञ्च हे इन्द्रो ! ग्रहेषु चमसेषु रक्षणशील सोम !

* “आयुवः”—इति निघण्टौ मनुष्यनामसु सप्तदशं पदम् (२ १) ।

† ऋ० वे० ७, ९, १, ५ ।

‡ ‘मन्दमानः—शोध्यमानः तप्यमानो वा’—इति वि० ।

“इह उ” इहेव * अस्मदीये यन्ने “सु आगहि” सुष्टु †
आगच्छ ॥ ३ ॥ ४

अथ पञ्चमतृचे—प्रथमा ।

१ २   ३ १ ३ १ २   ३ २
पवमानस्यतेवयम्यवित्रमभ्युन्दतः ।

३   १   २ २
सखित्वमावृणीमहे ॥ १ ॥ ‡

हे सोम ! “पवित्रम् अभ्युन्दतः” पवित्रमभिदयतः † “पव-
मानस्य” अरतस्य “ते” तव “सखित्वं” सख्यं वयम् अमहीयवः
आङ्गिरसाः स्तोतारः “आ वृणीमहे” प्रार्थयामहे ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
येतेपवित्रमूमयोभिन्नरन्तिधारया ।

१ २
तेभिर्नःसोममृडय ॥ २ ॥ §

हे सोम ! “ते” तव “ये” कर्मणः तरङ्गाः ॥ “पवित्रं”

* † ‘उ, सु—इति द्वावपि षट्पूरणौ,—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ७, १, १८, ४ ।

† ‘अभ्युन्दतः—आद्रं कुर्वन्,—इति वि० ।

§ ऋ० वे० ७, १, १८, ५ ।

॥ ‘कर्मणः—त्वद्दोषाः, सोमसङ्गाताः—इति वि० ।

“धारया” “अभि चरन्ति” तेभिः तैः जर्मिभिः “नः” अस्मान्
 “सृङ्गय” सुखय ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २   ३ १ २   २ २ २ २ ३ १ २ ३ १ २
 सनःपुनानआभररयिवीरवतीमिषम् ।

१ २   ३ १ २
 ईशानःसोमविश्वतः ॥ ३ * ॥ ५

हे सोम ! “विश्वतः” सर्वस्य जगतः “ईशानः” ईश्वरः
 “सः” अभिषुतः “पुनानः” पूयमानः त्वं “नः” अस्मभ्यं “रयिं”
 धनं “वीरवतीं” पुत्राद्युपेतम् “इषम्” † तम् “आभर”
 आहर ॥ ३ ॥ ५

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराचन्यस्य तृतीयस्याध्यायस्य

प्रथमः खण्डः ‡ ॥ १ ॥

—000—

● अ० वे० ७, १, १९, १ ।

† ‘रयं—दृष्टिमन्त्रं वा—इति वि० ।

‡ ‘उक्तं वक्षिष्यवमानम्’—इति वि० ।

अथ द्वितीयखण्डे *—

प्रथमतृचे—प्रथमा ।

३ १ २ १ ३ १ २ ३ १ २
अग्निन्दुतवृष्णीमहे होतारं विश्ववेदसम् ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २

अस्य यज्ञस्य सुकृतम् ॥ १ ॥ †

[अग्नेर्दूतत्वमेतन्नव्याख्याने तैत्तिरीयब्राह्मणे समाम्ना-
यते—‘अग्निर्देवानां दूत आसीदुग्रनाकाव्योऽसुराणाम्’—इति]
तादृशं देवं “दूतम्” अग्निम् अस्मिन् कर्मणि वृष्णीमहे
भजामः । कीदृशं “होतारं” देवानामाह्वानात्तारं “विश्ववेदसं”
सर्वधनोपेतं [बहुव्रीहौ विश्वं सञ्ज्ञायाम् (६, २, १०६)—
इति पूर्वपदान्तोदात्तत्वम्] “अस्य” प्रवर्त्तमानस्य यज्ञस्य निदा-
नत्वेन “सुकृतम्” शोभन-कर्माणं शोभन-प्रज्ञं वा ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
अग्निमग्निं हवीमभिः सदा हवन्त विश्वपतिम् ।

३ १ २ ३ १ २

हव्यवाहम्पुरुप्रियम् ॥ २ ॥ ‡

* ‘इदानीमाव्यामि’—इति वि० ।

† ख० आ० १, १, १, २ (१भा० ८७ पृ०) = ख० वे० १, १, २२, २ ।

‡ ख० वे० १, १, २२, २ ।

[यद्यप्यग्निः स्वरूपेणैक एव तथापि प्रयोगभेदादाहवनीयादिस्थानभेदाद्वा बहुविधत्वमभिप्रेत्य] “अग्निम्-अग्निम्”—इति वीष्मा तं “हवीमभिः” आह्वानकरणैर्मन्त्रैः “सदा हवन्त” निरन्तरमनुष्ठातार आह्वयन्ति * । कीदृशम् ? “विश्वपतिं” विश्वां प्रजानां होत्रादीनां पालकं “हव्यवाहं” यजमान-समर्पितस्य हविषः देवान् प्रति वोढारम् अतएव “पुरुप्रियं” बहूनां देवानां प्रीत्यास्पदम् ॥ [अग्निमग्निम्—“नित्यवीष्मयोः (८, १, ४)”—इति वीष्मायां द्विर्भावः ; “तस्य परमान्नेडितम् (८, १, २)”—इत्युत्तरस्य आन्नेडित-सञ्ज्ञायाम् “अनुदात्तञ्च (८, १, ३)”—इत्यनुदात्तत्वम् । हवीमभिः—‘ह्वेज् स्वर्वायां शब्दे च (म्वा०, उभ०) ; आह्वानकरणभूतेषु मन्त्रेषु स्वव्यापार-स्वातन्त्र्यात् कर्तृत्वविवक्षया “अन्येभ्योऽपि दृश्यन्ते (३, २, ७५)”—इति कर्त्तरि मनिन् ; तस्य छान्दस ईडागमः ; बहुलं छन्दसि (६, १, ३४)”—इति धातोः सम्प्रसारणम् ; पर-पूर्वत्वं ; गुणावादेशौ ; नित्वादाद्युदात्तत्वं (६, १, १८) । सदा—“सर्वैकान्येत्यादिना (५, ३, १५)” सर्वशब्दाद्वाप्रत्ययः “सर्वस्य सोऽन्यतरस्याम् (५, ३, ६)”—इति सभावः ; व्यत्ययेनाद्युदात्तत्वम् (३, १, ८५) । हवन्त—ह्वेजो लट् भस्य अन्तादेशः (७, १, ३) ; टेरेभावच्छान्दसः (६, ४, ७६) शपि “बहुलं छन्दसि (६, १, ३४)”—इति सम्प्रसारणम् ; “तिङ-

* ‘हवीमभिः—होतव्यैः सदा हवन्तः आह्वयन्तः ; यानि होतव्यानि हवीषि, नैः पुरतोऽवस्थितैः सदाह्वयन्ते इति वि० ।

तिङ्ः (८, १, २८)"—इति निघातः । विश्वपतिं—“पत्यावै-
श्वर्ये (६, २, १८)"—इति पूर्वपदप्रकृतिस्वरं प्राप्ते, “परादि-
श्लुत्सि (६, २, १८८)"—इत्युत्तरपदाद्युदात्तत्वम् । ह्रस्व-
वाहम्—‘वह प्रापणे (भा०, उभ०), “वहस्य (३, २, ६४)”
—इति षिव प्रत्ययः ; ऋदुत्तरप्रकृतिस्वरत्वम् (६, २, १३८) ।
गुरुणां प्रियं—समासास्तीदात्तत्वम् (८, १, २२३) ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
अग्ने देवा इहावहजज्ञानोवृक्तवर्हिषे ।

२ ३ १ २ ३ १ २
असिहोतानईडयः ॥ ३ * ॥ ६ †

हे “अग्ने !” “जज्ञानः”ः अरखोरुत्पन्नः त्वं “वृक्तवर्हिषे”
आस्तरणार्थं छिन्नेन बहिषा युक्ताय । तं ‘यजमान मनुष्यही-
तम् “इह” कर्मणि हविर्भुजो देवानाह—“नः” अस्मदर्थं
“होता” देवानामाज्ञाता त्वम् “ईडोसि” स्तुत्यो भवसि ॥ ३ ॥ ६

द्वितीयतृचेण—प्रथमा ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
मित्रं वयं हवामहेवरुणं सोमपीतये ।

२ ३ १ २ ३ १ २
याजातापूतदक्षसा ॥ १ ॥ §

० ऋ० वे० १, १, २२, २ । † “आग्नेय माण्यमुक्तम्”—इति वि० ।

‡ ‘जज्ञानः—जायमानः, अथवा यजमानः’—इति वि० ।

¶ ‘इदानीं मैत्रावरुणमुच्यते—इति वि० । आण्यमिति शेषः ।

§ ऋ० वे० ३३, ४६=ऋ० वे० १, २, ८, ४ ।

“वयम्” अनुष्ठातारः “सोमपीतये” * सोमपानार्थं
 [“दासीभारादित्वात् पूर्वपदप्रकृतिस्वरत्वम्] “मिच” “वरुचं”
 च उभावाङ्गयामः । कौटुशावभौ ? “या जाता” यो जातो
 सन्तो प्रदेशं प्रादुर्भवन्तो, “पूतदक्षसा” शुद्धवन्तो † । [पूष्-
 पवने (का०, उभ०) ; “निष्ठा (१, २, १०२)”—इति ऋः,
 श्रुकः किति (७, २, ११)”—इति इट् प्रतिषेधः । पूतं
 दक्षो ययोस्तौ “बहुव्रीहौ प्रकृत्या (६, २, १)”—इति पूर्वपद-
 प्रकृतिस्वरत्वम् ॥

“याजाता”-“जघाना”—इति पाठी ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ २ २ १ १ २ १ २ २ २ १ २ २ १ २
 ऋतेनयावृतावृधावृतस्यज्योतिषस्पती ।

२ १ १ २ २
 तामित्रावरुणाङ्गवे ॥ २ ॥

“यो” मित्रावरुणौ “ऋतेन” सत्यवचनेन वा यजमानानुग्रह-
 कारिणा “ऋतावृधौ” ऋतमवश्यंभावितया सत्यं कर्मफलं तस्य
 वर्धको “ऋतस्य” सत्यस्य प्रशस्तस्य “ज्योतिषः” प्रकाशस्य “पती”
 पालको § [श्रुत्यन्तरे मित्रावरुणयोरदिति-पुत्रत्वेन श्रुतत्वात्

* “मन्त्रो ह्येषपचममविदभूवीरा उदात्तः”—इति पा० १ । १ । २६ ।

† “पूतदक्षी—पूतत्वेन दक्षत्वेन च सम्पन्नौ”—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० १, २, ८, ५ ।

§ ‘ऋतेन—यज्ञेन—इति वि० ।

§ ‘ज्योतिषः नक्षत्रजातस्य ज्योतिष्ठीमस्य वा पती’—इति वि० ।

दाद्यादित्येभ्यस्तभूर्तत्वेन ष्योतिषः पालकत्वं युक्तम्, न्युत्यन्तरे च अष्टौ पुत्रासौ अदितेरित्युपक्रम्य मित्रश्च वरुणश्चेत्यादिक-
माप्नातम् तो मित्रावरुणो । तथाविधैर्मित्रावरुणैः “सुपां सुलु-
मिति (७, १, ३८) पूर्वसवर्षेर्दीर्घ आकारः] “हुवे” आह्व-
यामि । [द्वेष आत्मनेपदोत्तमपुरुषैकवचने सम्प्रसारणे (६,
१, ३४) पूर्वरूपत्वे च (६, १, १०८) “बहुलं छन्दसि
(२, ४, ७३)”—इति शपोलुक् ; टेरेस्त्वम् (१, ४, ३८) ;
“गुचे प्राप्ते “क्त्ति च (१, १, ५)”—इति प्रतिषेधः ; उवङ्गा-
देयः (६, ४, ७७) ; “तिङ्गित्ठः (८, १, २८)”—इति
निघातः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

११ ३१ १ १ ११ २२ ३ १ १
वरुणः प्राविता भुवन्मित्रो विश्वाभिहृतिभिः ।

११ ३१ १
करतान्नः सुराधसः ॥ ३ * ॥ ७

अयं “वरुणः” देवः अस्माकं “प्राविता भुवत्” प्रकर्षेण
रक्षको भवतु । “मित्रः” च “विश्वाभिः जतिभिः” सर्वाभिः
प्राविता भुवत् । तावुभावपि “नः” अस्मान् “सुराधसः”
प्रभूतधनयुक्तान् “करतां” कुरुताम् । [हुक्तञ् करणे (उभ०)
भौवादिकः, लोटस्तस्, तसस्ताम्, अकर्त्तरि शप्, गुञोरपरत्वम्,

शपः पित्रादनुदात्तत्वम् (२, १, ४); तिङ्श्रुत् लसार्धधातुक-
स्वरेण (६, १, १८६) धातुस्वरं (६, १, १६२) शिष्यते ॥३॥ ७

इन्द्रमिन्द्राग्निनइति चतुर्ऋचं तृतीयं सूक्तम् †,

तत्र प्रथमा ।

२ ३ २३ १ २ २१ १२ २१ २ २ २ १
इन्द्रमिन्द्राग्निनोबृहदिन्द्रमर्केभिरर्किणः ।

२ ३ १ १
इन्द्रंवाणीरनूषत ॥ १ † ॥

“गाग्निः” गीयमान-सामयुक्ता उद्गातारः “इन्द्रमित्”
इन्द्रमेव “बृहत्” “त्वामिद्विहवामहे (छ० आ० ३, १, ५, २)”
—इत्यस्यामृच्युत्पन्नेन बृहन्नामकेन (आ० गा० १, १, २७)
सान्ना “अनूषत” स्तुतवन्तः । [णु स्तुतौ (तु०, प०) ; “शी नः
(६, १, ६५) ”—इति नत्वम् ; लुङि व्यत्ययेनाम्नेपदम् (३,
१, ८५) ; भस्व अदादेशः (७, १, ५) ; सिच इङ्भावः
उकारस्य दीर्घत्वं छान्दसम् (६, १, १३१) ; धातोः कुटा-
दित्वात् सिचो ङित्त्वेन (६, २, १) गुणाभावः (१, १, ५)]
“अर्किणः” अर्चन-हेतु-मन्त्रोपेता होतारः “अर्केभिः” उक्थ-
रूपैर्मन्त्रैरनूषत । ये त्ववशिष्टा अध्वर्यवः ते “वाणीः”
वाग्भिः” यजूरूपाभिः इन्द्रम् अनूषत [अर्कस्य मन्त्रपरत्वं यास्के-
नोक्तम् (५, ४) ‘अर्कोमन्त्रोयदनेनार्चन्तीति’] ॥ १ ॥

† इन्द्रमाग्निमिन्द्रम्—इति वि० ।

† छ० आ० ३, १, १, ५ (१आ० ४१७ पृ०) = ऋ० वे० १, १, १३. १ ।

अथ द्वितीया ।

१ २ २ ७ ३ २ ३ १ २ २ १ २ ३ १ २
इन्द्रइक्ष्वर्यीस्सचासन्निभ्वावचोयुजा ।

१ २ २ १ २ ३ १ २
इन्द्रोवज्रीचिरण्ययः ॥ २ * ॥

“इन्द्रइत्” इन्द्रएव “हयोः” हरिनामकयोरश्वयोः “सचा” सह युगपत् “आ सन्निभः” सर्वतः सम्यक् मिश्रयिता । कीदृशयोर्हयोः ? “वचोयुजा” इन्द्रस्य वचनमात्रेण रथे युज्यमानयोः सुशिक्षितयोरित्यर्थः । अथम् “इन्द्रः” “वज्रो” वज्रयुक्तः “चिरण्ययः” सर्वाभरणभूषितइत्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ ३ १ २ २ १ २
इन्द्रवाजेषुनोवसहस्रप्रधनेषु च ।

२ १ २ १ २ ३ १ २
उग्रउग्राभिहृतिभिः ॥ ३ † ॥

हे “इन्द्र !” “उग्रः” शत्रुभिरप्रपृथ्यः त्वम् “उग्राभिः” अप्रपृथ्याभिः “हृतिभिः” अस्मद्दृष्टेष्वपरपक्षाभिः “वाजेषु” युद्धेषु “नः” अस्मान् “अव” रक्ष । तथा “सहस्रप्रधनेषु च” सहस्र-सहस्राक-गजाश्वादि-लाभयुक्तेषु महायुद्धेष्वपि रक्ष ॥ ३ ॥

० अ० आ० प० १, २, ३ (२भा० २६७ पृ०) = अ० वे० १, १, १२, २ ।

† अ० आ० प० १, २, ४ (२भा० २६८ पृ०) = अ० वे० १, १, १२, २ ।

अथ तृचामके चतुर्थसूक्ते—

प्रथमा ।

१ २ ३ १८ २८ ३१ २ २ १८ २८

इन्द्रे अग्रानमोवृ हस्सुवृक्तिमेरयामहे ।

३ १८ २८ ३१ २

धियाधेनाअवस्यवः ॥ १ * ॥

“अवस्यवः” रक्षणकामाः वयम् “इन्द्रे” देवे “अग्ना”
अग्नी च “वृहत्” वृहत् वरुणं † “नमः” हविर्लक्ष्यमन्त्रं ‡
“सुवृक्ति” सुप्रवृत्तां स्तुतिश्च ¶ “आदीरयामहे” प्रेरयामः ।
तथाच “धिया” कर्मणा युक्ता § “धेनाः” ॥ [वाङ्नामैतत्
(निघ० १, ११, ३८)] स्तुतिरूपा वाचश्च अभिप्रेरयामः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१८ २८ ३१ २ २ १८ २८ ३१ २

तादृग्मन्त्रैर्दत्तइत्याविप्रासज्जतये ।

३ २ ३ १ २

सुवाधोवाजसातये ॥ २ * ॥

● अ० वे० ५, ६, १०, ४ ।

† ‘वृहत्—वरुणं’—इति वि० ।

‡ ‘नमः—वसुधायाम्’—इति वि० ।

¶ ‘सुवृक्ति—श्रीमया वृत्तिं वरुणम्’—इति वि० ।

§ ‘धिया वृद्ध्या’—इति वि० । ‘धेनाः’—इति कर्मनामसु निघण्टौ रक्षधिर्भ्रन्ति-
तमं पदम् (१, १) ।

॥ ‘धेनाः—चेद् धाने (आ० प०), धानसमर्थाः’—इति वि० ।

● अ० वे० ५, ६, १०, ५ ।

“ता हि” तौ खलु * इन्द्राम्नी “शश्वन्तः” बहवः
 “विप्रासः” मेधाविनः जनाः “जतये” रक्षणाय “इत्थम्”
 अनेन प्रकारेण “ईङते” स्तुवन्ति । तथा “सबाधः” समानं
 परस्परं बाध्यमाना जनाः “वाजसातये” अन्नसातये अन्नलाभाय
 ताविन्द्राम्नी ईङते । यद्वा ‘वाजसातिः’—इति सङ्ख्यामनाम
 (निघ० २, १७, ३६) सङ्ख्यामार्थम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १
 तावाङ्गीर्भिर्विपन्यवः प्रयस्वन्तो हवामहे ।

३ १ १ ३ १ १
 मेधसातासनिष्यवः ॥ ३ १ ॥ ८

“विपन्यवः” स्तोत्रमिच्छन्तः “प्रयस्वन्तः” हविर्लक्षणेनाग्ने-
 नोपेताः † “सनिष्यवः” सनिं धनमात्मन इच्छन्तः वयं “मेध-
 साता” मेधानां यागानां ‡ “सातो” सन्धजने निमित्तभूते

* ‘होति यस्माद्धये’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ५, ६, १०, ६ ।

‡ ‘प्रयस्वन्तः—प्रकर्वेच यजमानं गृह्णान् प्रति गच्छन्तः’—इति वि० ।

¶ ‘मेधः’—इति निघण्टौ यज्ञनामस्य ऋतुर्थं पदम् (१, १०) ।

सति हे इन्द्राम्नी ! “ता” तो “वां” युवां “गीर्भिः” स्तुतिभिः
“हवामहे” ॥

“विपन्यवः”-“विपन्यवे”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ ८

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्वस्य तृतीयस्याध्यायस्य
द्वितीयः खण्डः * ॥ २ ॥

वृषापवस्वेति तृतीयखण्डे †—

प्रथमतृषे—प्रथमा ।

११ ३ १२ १११ ३१
वृषापवस्वधारयामरुत्वतेचमत्सरः ।

११ ११ ११ १
विश्वाद्धानञ्जसा ॥ १ ‡ ॥

हे सोम ! त्वं “वृषा” स्तोतृषामभिमत-फलस्य वर्षकः सन्
“धारया” त्वदीयया “पवस्व” द्रोणकलशमागच्छ [पवतिर्गति-
कर्मा (निघ० २, १४, १०८) जागतस्व यदा अस्माभिः
इन्द्राय दीयसे तदा “मरुत्वते” सहाया मरुतो यस्य सन्ति तस्मै
इन्द्राय “मत्सरः” मदकरस्य भव । कौटुम्भः ? “विश्वा” विश्वानि
सर्वाणि व्याप्तानि वा धनानि “ञ्जसा” आम्नीयेन बलेन

* ‘उक्तं प्रातःसवनम्’—इति वि० ।

† ‘इदानीं साध्यन्दिमं सवनमभिधीयते’—इति वि० ।

‡ ख० पा० ४, १, ४, ३ (१भा० १०४०) ख० वे० ७, १, २, ४ ।

बुक्तः सन् स्तोत्रभ्यः तानि “दधानः” प्रयच्छंस्त्वं माद्विता
भवेति समन्वयः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ २   १ २   ३ १ २
तन्वाधर्त्तारमोष्योऽऽष्यवमानस्वर्दृशम् ।

३ १ २   ३ २ ३ १ २
हिन्वेवाजेषुवाजिनम् ॥ २ * ॥

हे “पवमान” पूयमान पुनान वा सोम ! “मोष्योः”
[आवापृथिवी नामैतत् (निघ० ४, ३०, १५)] तयोः
“धर्त्तारं” धारकम् अतएव “स्वर्दृशं” सर्वस्व सूर्येव द्रष्टारं, सर्वं
द्रष्टव्यं वा । “वाजिनं” बलवन्तं तं पूर्वोक्तगुणं प्रतिपद्य “त्वा”
त्वां “वाजेषु” सङ्ग्रामेषु त्वां प्रेरयामि [यदा “वाजेषु” विषयेषु
प्रेरयामि, अन्नादिकं प्रयच्छे त्वर्धः १* ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ २ १ ३ २ ३   ३ १ २   ३ १ २
अयाचितोविपानया हरिःपवस्वधारया ।

१ ३ १ २
युर्जवाजेषुषोदय ॥ ३ † ॥ १० ॥

* ऋ० वे० ०, १, २, ३ ।

† ‘वाजेषु—अत्रेषु । सङ्ग्रामेषु, अचिकरत्समूहेषु । वाजिनं अङ्गवन्तं वेगवन्तं
वा—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ०, १, २, ३ ।

१ ‘इह योक्ताश्च’ सान—इति वि० । ‘योक्ताश्च-प्रभूमीनि सासानि तेषां भाव्यं
वार्यप्रतिपत्तिः’—इति च वि० ।

हे “पवमान” सोम ! “अया” ‡ [अय पय गतो (म्वा०, आ०) पचाद्यच् (३, १, १३४), छतीयाया चाकारः (७, १, ३८)] कर्माद्यमितस्ततो गच्छन्तीभिः “विपा” [विप प्रेरणे (चु०, उभ०) हवींष्यन्ती प्रेरयन्तीति विपा अङ्गुलयः । एक-वचनं छान्दसं प्रत्येक-विषयया वा] एताभिर्मदौषाभिरङ्गु-न्तिभिः “चितः” ज्ञातः निर्गतः अभिषुतः “हरिः” हरितवर्णः त्वं “धारया” सन्ततया “पवस्व” द्रोचकलयं यहांश्च गच्छ । किञ्च “युजं” † सखायम् इन्द्रं “वाजेषु” सङ्ग्रामेषु ‡ “चोदय” प्रेरय । यदाष्माभिरिन्द्राद्यं सोमा दीयन्ते तदानौमिन्द्रः स्तुत्वानेन वृष्टः सन् यच्चून् हन्तीत्यर्थः ॥ ३ ॥ १०

॥ यौक्ताश्वम् ॥ औहोहोहायि । वृषा । पवस्ता३
 धाराया३ । माहुरत्वार३४तायि । ओयि । चमार३३ ।
 चमारत्सार३४राः । औहोहोहायि । विश्वा । दधार३
 नार३४ओ । जासार३४औहोवा ॥(१) औहोहोहायि ।
 तन्वा । धर्त्तारामोषायोरः । पावा३मा३३४ना ।

• ‘अया—अनया विपा विचक्ष पास्यविपा’—इति वि० ।
 † ‘युजं—योजम्’—इति वि० ।
 ‡ ‘वाजेषु—चक्रेषु’—इति वि० ।

^१ओयि । ^०सुवार३ । ^१सुवार^३हृ^३र३४शाम् । ^{१२१}औहोहोहा^१
^१यि । ^१हिन्वायि । ^{१२}वाजार^३यिषू^३र३४वा । ^१जायिना^३र३४
^२औहोवा ॥ (२) ^{१२१}औहोहोहायि । ^१अया । ^{१२}चित्तोवी^३श्या
^१नाया३ । ^१द्वारार^३यिः । ^३पार३४वा । ^१ओ । ^०स्वधार३ ।
^१स्वधार^३रार३४या । ^{१२१}औहोहोहायि । ^१युजाम् । ^{१२}वाजार^३यि
^३षू^३र३४चो । ^१दाया^३र३४ ^{१२१}औहोवा । ^१ओयि । ^३ज्वर
^१आ (३) ॥ १८ * ॥ [१]

^१॥ सन्तनि ॥ ^१वृषा^३हाउ । ^१पावस्वधा^३१उवार३ । ^१रा
^३र३४या । ^{११}मरुत्वतेचमत्सुरा^३१ः । ^१विश्वाहाउ । ^१दाधान
^१ओ३आउवा^३३ । ^३जार३४सा ॥ (१) ^१तन्त्वाधर्त्तारमो^३स्योः
^{१२}पवमानसुव^३हृ^३शार३४५म् । ^१हिन्वेहाउ । ^{१२२}वाजेषुवा^३
^३१उवार३ । ^३जार३४यिनाम् ॥ (२) ^{११२}अयाचित्तोविपानया

३५०३७०१सू०१,२,३। उत्तरार्चिकः। ३१७

१ २ १२ ३१११ १ २ १२१ १
हरिःपवस्वधारयार३४५। युजा^५हाउ। वाजेषुचो^३ष्पा

उवार३। हा^५२३४या(३) ॥ १ * ॥ [२]

१२ १२ १ १, १ ५
॥ रेडसौपर्णम् ॥ वृषापवोवा। स्वाधारार३४या।

२ २ २ १ ० १ ५ १
महत्त्वतायि। चमारत्सार३४राः। वार^१यिश्वा। दार

१ १ १२ १ २ ४ ५ २ २ १ २
३धा। नाभोजसा। औ^३होवा ॥(१) तन्त्वाधर्तोवा।

१ २, ३ ५ २ १ १२ १ ० ५ ५
रामोष्णार३४योः। पवामाना। सुवार^२हृ^३ २ ३ ४ ग्राम्।

२ १२ १ ४ ५
हारयिन्वे। वार^३जायि। षूवाजिनाम्। औ^३होवा ॥(२)

२ २ १ २ १ २, ३ ५ २ १ १ १
अयाचित्तावा। वायिपानार ३ ४ या। ह्यरायिःपवा।

० ३ ४ १ २ १ २ १
स्वधाररार३४या। यू^२जाम्। वार^३जायि। षूचोदया।

१ ४ ५ ४
औ^३होवा। हो^३पुई। डा(३) ॥ २ * ॥ [३]

१ २ २ १ २ १ २
॥ रोहितकुलीयोत्तरम् ॥ वृषापवस्वधा। रया^२२।

१ २ २ १ २ १ २ २
महत्त्वतेचमत्सार३४राः। वायिश्वा^२दाधा^२३। नओ^२३४

० क० ना० ४प्र० १च० १सा०।

† क० ना० ४प्र० १च० २सा०।

^५ वा । ^४ जा॒पु॒सो॒ई॒द्यायि ॥ (१) ^१ तन्त्वा॒ध॒र्त्ता॒रमो । ^१ णि॒यो
^१ २ः । ^१ पव॒मान॒सुव॒र्द्ध॒श्शाम् । ^१ हा॒यि॒न्वे॒श्वाजा॒श्शयि ।
^१ ११ ^५ षु॒वो॒श्शवा । ^४ जा॒पु॒यिनो॒ई॒द्यायि ॥ (२) ^५ अ॒या॒चि॒त्तो॒विपा ।
^१ न॒या॒श्श । ^१ ह॒रिः॒पव॒स्वधा॒रा॒श्शया । ^१ यू॒जा॒श्वाजा॒श्शयि ।
^१ ११ ^५ षु॒चो॒श्शवा । ^४ दा॒पु॒यो॒ई॒द्यायि (३) ॥ ३ * ॥ [४]

^५ ५२१ ^४ ५२ ^{२११}
 ॥ अ॒म॒ही॒यवम् ॥ ^५ वृ॒षो॒पा॒श्व॒स्वधा॒रया । ^{२११} म॒रु॒त्वा॒श्श
^१ जा॒श्शयि । ^१ य॒मा॒श्श॒स्मराः । ^१ वि॒श्व॒ाद॒धा । ^१ न॒श्रो॒श्श॒जसा
^५ ५२१ ^४ ५२ ^{११}
 उ । ^५ वा॒श्श ॥ (१) ^४ तन्त्वा॒धा॒र्त्ता॒रमो॒णियोः । ^{११} प॒वामा॒श्श
^१ ना॒श्श । ^१ सु॒वा॒श्श॒र्द्ध॒शाम् । ^१ हि॒न्व॒वाजा॒यि । ^१ षु॒वा॒श्श
^१ जि॒नाउ । ^५ वा॒श्श ॥ (२) ^५ अ॒या॒चा॒श्श॒यि॒त्तो॒विपा॒नया । ^{११} ह॒रा
^१ यिः॒पा॒श्वा॒श्श । ^१ स्व॒धा॒रा॒श्शया । ^१ यू॒जं॒वाजा॒यि । ^१ षु॒चो॒श्श
^१ श्द॒याउ । ^१ वा॒श्श । ^१ स्तौ॒षि॒श्श॒ष्पु (३) ॥ १ † ॥ [५]

॥ हविष्मत् ॥ हाउवृषापवस्वधारयाहाउ । मरु
 त्वताइयि । चामत्सार्३४राः । ऐ२हो१आ २ ३ यिही ।
 विश्वादाइधा । नचो । जा २ सा २ ३ ४ औहोवा ॥(१)
 हाउतन्वाधर्त्तारमोण्योर्हाउ । पवमानाह । सूवर्ह २३
 ४ग्राम् । ऐ२हो१आ२इयिही । हिन्वेवा३जायि । षु
 वा । जा२यिना२३४औहोवा ॥(२) हावयाचित्तीविपान
 याहाउ । हरिःपवाइ । स्वाधारा२३४या । ऐ२हो१आ
 २इयिही । युजांवा३जायि । षुचो । दा२या२३४औहो
 वा । हविष्मते२३४५(३) ॥ १ * ॥ [६]

॥ यौक्ताश्चोत्तरम् ॥ वृषाऔहोहोहायि । पवा ३
 स्वाधाशरायाइ । मारुत्वा२३४तायि । चमाइ । चोयि ।
 चमात्सार्३४राः । विश्वाऔहोहोहायि । दधारना

● क० ना० ७५०१७०१७० ।

^५ २३४ओ । ^१ जा॑रसा॒र३४ओ॒होवा ॥(१) ^{५२२} तन्वाओ॒होहो
^२ हायि । ^{२५} ध॒र्ता॑रामो॒श्यायोः॑ । ^१ पा॒वा॒र॒मा॒र३४ना ।
^{२१} सु॒वा३ । ^१ ओ॒यि । ^० सु॒वा॒र॒हं॑ २३४शाम् । ^५ हि॒न्वाओ॒हो
^२ होहायि । ^{१२} वा॒जा॒र॒यि॒पूर३४वा । ^१ जा॑रयिना॒र३४ओ॒हो
^{२२} वा ॥(२) ^२ अ॒याओ॒होहोहायि । ^{२५१} चि॒तो॒श्वायि॑पा॒शना
^२ या३ । ^१ हा॒रा॒र॒यिःपा॒र३४वा । ^५ स्व॒धा३ । ^१ ओ । ^० स्व॒धा
^१ र॒रा॒र३४या । ^५ यु॒जाओ॒होहोहायि । ^{१२} वा॒जा॒र॒यि॒पूर३४
^५ चो । ^१ दा॑र॒या॒र३४ओ॒होवा । ^{५२२} ओ॒यि । ^१ जू॒र३४
^५ वा(३) ॥ २ * ॥ [७]

॥ आजिगम् ॥ ^१ वृषा॑पावा । ^१ स्व॒धा॒रा॒या । ^१ म॒रु॒त
^{१२} ते । ^{१०} चा॒म॒त्सा॒र३४राः । ^१ वि॒श्व॒दा॒धा । ^{१२} न॒ओजा॒र३४सा३
^१ ४३ ॥(१) ^२ तन्वा॑धा॒र्ता । ^१ र॒मो॒णायोः॑ । ^{१२} प॒व॒मा॒न । ^{१०} स्व

^२ ह^२२३शाम् । ^२ हिन्वेवाजायि । ^{१२} षुवाजार^२शयिना३४३म् ॥(२)
^१ अयाचायित्तो । ^२ विपानाया । ^१ हरिःपव । ^१ स्वाधाशरार
^२ श्या । ^१ युजावाजायि । ^{१२} षुचोदार^२श्या३४३ । ^१ ओर^१३४५
 ई । डा(३) ॥ १४ * ॥ [८]

^२ ॥ स्वारसौपर्णम् ॥ ^२ वृषापवस्वधाराश्या । ^२ मरुत्वतेच
^२ मा । ^१ ऊम् । ^३ त्मार^५३४राः । ^१ वायिश्चा^२३उवा । ^{१२} दधा ।
^२ नओर^५३४वा । ^४ जापुसोईहायि ॥(१) ^२ तन्त्वाधर्त्तारमोणा
^२ श्याश्रयोः । ^{३४५२} पवमानसुवा । ^२ ऊम् । ^१ हर^५३४शास् । ^१ हायि
^२ न्वा^२३उवा । ^२ वाजे । ^२ षुवो^५२३४वा । ^४ जापुयिनोईहायि ॥(२)
^२ अयाचित्तोविपानाश्या । ^२ हरिःपवस्वधा । ^{३४} ऊम् । ^{३४५२} रा२
^५ श्या । ^{१२} यूजा ^२ ३ उवा । ^२ वाजे । ^२ षुचो^५२३४वा । ^४ दापु
 योईहायि(३) ॥ १५ † ॥ [९]

* अ० मा० ११प्र० २ख० १४सा० । † अ० मा० ११प्र० २ख० १५सा० ।

^{१ १} ^{१ १ १}
 ॥ सुहपोत्तरम् ॥ वृषापवौहो२ । इया । स्वधारा
^{२ १} ^१ ^{१ १} ^१
 बा२ । मरुत्वतीहो२ । इया । चमत्सारा२ः । विश्वा
^१ ^१ ^{१ १ १} ^१ ^{१ १}
 दधीहो२ । इया । नघोजा२३सा३ ४ ३ ॥(१) तन्वा
^१ ^१ ^{१ १ १} ^{१ १ १}
 धत्ताहो२ । इया । रमोणायो२ः । पवमानीहो२ ।
^१ ^{१ १} ^{१ १ १} ^१ ^१
 इया । सुवहृशा२म् । द्विग्वेवाजीहो२ । इया । घु
^{१ १} ^१ ^{१ १ १} ^१
 वाजा२३यिना ३ ४ ३म् ॥(२) अयाचितौहो२ । इया ।
^{१ १ १} ^१ ^१ ^{१ १ १}
 विपानाया२ । हरिःपवौहो२ । इया । स्वधाराया२ ।
^{१ १} ^१ ^{१ १ १} ^१
 युजंवाजीहो२ । इया । घुषोदा२३या३ ४ ३ । ओ २ ३
 ४५ई । डा(३) ॥ १८ * ॥ [१०]

^{१ १ १} ^१
 ॥ ऋषभःपावमानम् ॥ द्वाहाउवृषापवा । हा३ । द्वा
^१ ^{१ १} ^५ ^१ ^{१ १ १ १}
 हयि । स्वाधाररा २ ३ ४ या । मरुत्वतेचमा१त्सा३राः ।
^{१ १} ^१ ^{१ १} ^{४ ४} ^४ ^५
 विश्वादा२३४धा । ओमी३ । नओवा । जापुसोईहा

यि ॥(१) रामो^१ऽणा^२३४योः । पवमानसुवा^११^२३^३श्याम् ।

द्वि^२न्वेवा^५२३^५जायि । शो^१मो^२३ । षु^४चो^५वा । जा^४पू^५यिनो^४६

हायि ॥(२) द्वा^५द्वा^{२२}क्या^२चि^२त्ताः । हा^२३ । हा^२३यि । वा^२

यि^५पार^५ना^५२३^५या । हरिः^२पव^२सु^२धा^२१^२राया । यु^५र्ज^५वा^५२३^५४

जायि । शो^५मो^५३ । षु^५चो^५वा । दा^५पू^५यो^५६^५हायि(३) ॥१८* ॥[११]

॥ हरि^१श्री^१नि^१ध^१मम् ॥ वृ^१षा^१पव^१सु^१धा^१रया । वृ^१षा^१पवा ।

स्व^२धा^२रया^२२ । म^२रु^२त्स^२ते^२च^२मा^२हो^२२ । त्सा^२रा^२२३ । हा^२उ

वा । वि^१श्व^२ा^२दा^२२३^२धा । न^१शो । जा^१र^१सा^१२३^१श्री^५हो^५वा ॥(१)

त^१न्वा^१ध^१र्त्ता^१र^१मो^१षि^१योः । त^१न्वा^१ध^१र्त्ता । र^१मो^१षि^१यो^१२ः ।

प^१व^१मा^१न^१सु^१वा^१हो^१२ । ह^१श्या^१२३^१म् । हा^१उ^१वा । द्वि^१न्वे^१वा

२३^२जायि । षु^१वा । जा^१२^१यि । ना^१२३^५४^५श्री^१हो^१वा ॥(२) च

या^१चि^१त्तो^१वि^१पा^१नया । अ^१या^१चि^१त्ताः । वि^१पा^१नया^१२ । हरिः^१

* क० गा० १८३० १५० १८५० ।

^{१ १}पवस्वधाद्यै२ । ^१राया२३ । ^{१५}हाउवा । ^१युजावा२३जा
^{१२}यि । ^१षुचो । ^१दा२या२३४ ^{५ २}औद्योवा । ^१हरी३श्री२३
^{१ १}४ ५ः(३) ॥ १ * ॥ [१२]

^{१ २ २ १ १ १ २}॥ गौषूक्तम् ॥ ^१वृषापवस्वधौ । ^१हौद्योवाद्ययि । ^१रया ।
^१मरुत्वतेचमौ२ । ^१ऊवायि । ^१ऊवा२यि । ^१त्सारा२ः । ^१वि
^{२ २ १}श्वादधानऔ२ । ^१ऊवायि । ^१ऊवा२यि । ^१जासा२३ ।
^{१ १ २ ५ २ २}हो२वा२३४औद्योवा ॥(१) । ^{१ २ १ १ २ १ २}तन्वाधर्त्तारमौ । ^२हौद्योवा
^१हायि । ^१षियोः । ^{२ १}पवमानसुवौ२ । ^१ऊवायि । ^१ऊवा२
^१यि । ^{१ २ २ २ २}दृशा२म् । ^१द्विन्वेवाजेषुवौ२ । ^१ऊवायि । ^१ऊवा
^{१ १ २ ३ ५ २ २}२यि । ^१जासा२३ । ^{१ १ २ ३ ५ २ २}हो२वा२३४औद्योवा ॥(२) ^{२ १ २}अया
^{२ १ २ १ १ २}चित्ताविपौ । ^२हौद्योवाहायि । ^१नया । ^१हरिःपवस्वधौ
^१२ । ^१ऊवायि । ^१ऊवा२यि । ^१राया२ । ^{१ २ २ २}युजंवाजेषु

चौ२ । ऊवायि । ऊवा२यि । दाया२३ । द्वा२वार

^{५२२} ३४औद्दोवा । ^{२ १ २ २ २ १ १ १ १ १} अग्निराऊता२३४पुः(३) ॥ ८ * ॥ [१३]

॥ शाकलम् ॥ ^{१ २} वृषापवा२स्वधारया । ^{२ १} मरुत्वतेचमत्सा

^२ २३राः । ^१ वायिश्चार् । ^{१ २ २ १} दाधानओ२३ । ^१ ऊम् । ^२ जा३

^५ ४ ५ सोईद्दयि ॥(१) ^{१ २} तन्वाधर्त्ता२रमोणियोः । ^{२ १} पवमान

^{२ १} सुवद२३शाम् । ^२ द्वायिन्वे२ । ^{१ २ १ १} वाजेषुवा२३ । ^१ ऊम् ।

^२ जा३४पुयिनाईद्दयि ॥(२) ^५ अयाचिन्ता२विपानया । ^{१ २} च

^{२ १ २} रिःपवस्वधारा२३या । ^२ यूजा२म् । ^{१ २ २ २} वाजेषुचो२३ । ^१ ऊम् ।

^१ दा३४योईद्दयि(३) ॥ १० * ॥ [१४] १०

अथ द्वितीयतृचे—प्रथमा ।

^{२ ३ १ २} वृषागोणोअभिकनिक्रदङ्गा

^{३ १ २} नदयन्नेषिपृथिवीमुतद्याम् ।

१ १   १ १ १ १   १ १
इन्द्रस्यैववपुराग्रद्वेषुञ्चाजौ

१ १ १ १   १ १ १ १
प्रचोदयन्नर्षसिवाचमेमाम् ॥ १ * ॥

“शोणः” शोणवर्षः † “द्वेषा” कषिद् द्वेषभः “गाः” पशून्
“अभि” लक्ष्य “कनिक्रदत्” ‡ शब्दं करोति [एवं “गाः”
स्तुतीः “अभि कनिक्रदत्” अभिशब्दायमानः] । तदेवाह—
“नदयन्” शब्दमुत्पादयन् हे सोम ! त्वं “पृथिवीम्” “उत”
अपिच “व्याम्” एतो लोकौ “एषि” गच्छसि । किञ्च “वम्नुः”
[वम्नु वाङ्नामैतत् (निघ० १, ११, २५) तस्य] वाङ्मु
शब्दः “आजौ” सङ्ग्रामे “इन्द्रस्यैव” इन्द्रशब्द इव “शृषवे” सर्वैः
श्रूयते । ततः “प्रचेतयन्” आत्मानं सर्वेषां प्रज्ञापयन् “इमां”
“वाचम्” “अर्षसि” समन्तादागमयसि उच्चैः शब्दायत
इत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ १ १ १ १ १ १ १
रसाय्यःपयसापिन्वमान

१ १ १ १ १ १ १ १
ईरयन्नेषिमधुमन्तमश्रुम् ।

* ऋ० वे० ०, ४, १३, १ । † ‘शोणः—वज्रवर्षः’—इति वि० ।

‡ “दाषति-द्वर्षति-द्वर्षिं-भोग्मुत्-तेतिन्ने-इलर्षा-ऽऽपगोषचत्-संसजिष्यदत्
करिक्कत्-कनिक्रदद्-भरिधद्-द्विध्वते-द्विधुतत्-तरिचतः—सरीक्षपतं—परीहजम्-
मर्षव्या-ऽऽगगोगकीति च (०, ४, १५)”—इति पाणिनिशरणात् ऋष्यैर्लुकि ष्लोरह

११   ३ १ १   ३ १
पवमानसन्तनिमेषिक्त्वाण्व

१८   ३ १ १
न्निन्द्रायसोमपरिषिच्यमानः ॥ २ * ॥

हे सोम ! “रसाय्यः” [रसेरीणादिक आय्य-प्रत्ययः (उ०, ३, ८६)] आस्वायः † “पयसा” “पिन्वमानः” चरंस्वम् “ईरयन्” “मधुमन्तं” माधुर्थ्योपेतम् “अंशुम्” रसभावम् “एषि” प्राप्नोषि [“अंशुमष्टमाचो भवति”—इति यास्तः (निरु०,)] । अनेन सोमरसोऽभिधीयते । किञ्च हे सोम । “परिषिच्यमानः” अग्निः परिषिक्तो भवंस्व “पवमानः” पवित्रे पूयमानः सन् “सन्तनि” [तनु विस्तारे (त०, प०) इ-प्रत्ययः] सन्ततां धारां “क्षपवन्” कुर्वन् “इन्द्राय” इन्द्रार्थम् “एषि” गच्छसि ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ १   ३ १ ८ १ ८
श्वापवस्वमदिरोमदायो

३ १ १ ३ १ १   ३ १
दद्याभस्यनमयन्वधक्षुम् ।

३ ३ १ ३ १ १   ३ १ १
परिवर्षाभ्रभाषोरुशन्तं

३ १ १   ३ १ १   ३ १
गव्युर्नीषर्षपरिसोमसिक्तः ॥ ३ * ॥ ११

द्विर्वचनसम्प्रासङ्गं चत्वाभाषो जिज्ञासमश्च । कुक् चाम “इन्दसि कुक्-कुक्-सिडः (३, ४, ६)”—इति धामर्ष-सम्बन्धमात्रे सार्वकालिकः ।

* ऋ० वे० ७, ४, १३, ४ । † ‘रसाय्यः—रसवान्’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ७, ४, १३, ४ ।

हे सोम ! “मदिरः” मदकरः त्वम् “उदयाभस्य” *
 [“क्रिया ग्रहणं कर्त्तव्यम्”—इति कर्मणः सम्प्रदानसञ्ज्ञा ।
 चतुर्थर्थे बहुलमिति घटी] उदयाभम् उदकयाह्विणं मेघं “नम-
 यन्” वृष्ट्यर्थं प्रह्वीकुर्वन् । कौटुशम् ? “वधस्रुम्”† वृत्रबधेन
 प्रस्रवन्तम् “मदाय” मदार्थमेव “पवस्त्र” पात्रेषु चर । किञ्च
 “रुशन्तम्” आरौचमानं श्वेतं “वस्त्र”† “परि भरमाणः” परितो
 विभ्रत् “सिक्तः” पवित्रे सिध्यमानः त्वं “गव्ययुः” अस्मात्तं गा
 इच्छन् “पर्येषि” परिगच्छ ॥

“वधस्रु”-“वधस्त्रैः”—इति पाठौ । ३ ॥ ११

॥ इक्षवद्वासिष्ठम् ॥ ^{११ १२ ३ २} औक्षोवाहा ^१ ३ चोयि । ^{३ २} इक्षा ।
^{११ २} वृषाशोणो । ^{२ १} अभिक । ^{१ २ ४ ५} निक्रदद्गाः । ^{१ १} नदयस्नायि । ^१ षी
^१ ३ पृथि । ^{१ २ ४ ५} वीमुतद्याम् । ^{१ १ २} इन्द्रस्येवा । ^{२ १ २} वयुरा । ^{२ ३} शृष्टण्व
^{४ ५} आज्ञाउ । ^{१ १ २} प्रचोदयान् । ^{१ १} अर्षसि । ^१ वा३४३ । ^{२ ४} चा३मा
^{२ १ २} ५ यिमा इ५इम् ॥(१) ^{२ १ २} रसायियाः । ^{१ ३ ४} पयसा । ^{१ ३ ४} पिन्वसा
^५ नाः । ^{२ १ १} ईरयस्नायिषी३मधु । ^{१ २ ४ ५} मन्तम३शूम् । ^{१ १ २} पवमाना ।

* ‘उदयाभस्य—उदक-सङ्घातस्य वधस्रुम्, उदकसङ्घातस्य वधः वेन क्रियते
 भवति परिवर्तः सोमेन स वधस्रुः’—इति वि० ।

† मन्त्रे तु प्राची वधोऽन्यस्यवकारादिर्ह्यस्तीति ।

^{२ १} सन्तनिम् । ^{२ ३ ४ ५} एषिक्लणवान् । ^{२ १ २} इन्द्रायसो । ^{२ १ २} मा३परि । षा

^{२ ४} ३४३यि । ^{२ १ २} च्या३मापुनाईपूईः ॥ (२) ^२ एवापवा । ^२ रुवा ३

^१ मदि । ^{२ ३ ४ ५} रोमदाया । ^{२ १ २} उदयाभा । ^{२ १ २ २ २} स्या ३ नम । ^{२ २ २} यन्वध

^५ स्तुम् । ^{२ १} परिवर्णाम् । ^{२ १ २} भरमा । ^{२ ३ ४ ५} णोरुशन्ताम् । ^{२ २ १ २} औहो

^{२ २ १} वाहा३होयि । ^{३ २} इहा । ^{१ २} गव्युर्नीत्रा । ^{२ १ ४} षा३परि । ^४ सो३

^{२ ४} ४३ । ^{२ ४} मापुसापुयिक्ताईपूईः (३) ॥ २ * ॥ [१]

॥ पार्थम् ॥ ^{२ २ २} ओ३हो३होयि । ^{२ १ २} वृषाशोणो । ^{२ १} अभिक ।

^{२ ३ ४ ५} निक्रदद्गाः । ^{२ १} नदयन्नायि । ^{२ १} षी३पृथि । ^{२ ३ ४ ५} वीमुतद्याम् ।

^{२ १ २} इन्द्रस्येवा । ^{२ १ २} वगुरा । ^{२ १ ४ ५} ष्टणवत्राजाउ । ^{२ २ १} प्रचोदयान् । ^२ अ

^१ र्षसि । ^२ वा३४३ । ^{२ ४} चा३मा ५ यिमाईपूईम् ॥ (१) ^{२ २ १} रसायि

^{२ १ २} याः । ^{२ ३ ४ ५} पयसा । ^{२ २ १} पिन्वमानाः । ^{२ १} ईरयन्नायि । ^{२ १} षी३मधु ।

^{२ ३ ४ ५} मन्तम३शुम् । ^{२ १ २} पवमाना । ^{२ १} सन्तनिम् । ^{२ ३ ४ ५} एषिक्लणवान् ।

^{१ २ १} इन्द्रायसो । ^{२ १} माइपरि । ^१ षा३४३यि । ^{१ ४} च्या३मापुनाई
^{१ २ १ १} पूईः ॥ (२) एवापवा । ^{१ १} स्वाइमदि । ^{१ ३ ४ ५} रोमदाया । ^१ उद
^{१ २} आभा । ^{२ १} स्या३नम । ^{१ ३ ५} यन्वधस्त्रूम् । ^{१ १} षरिवणाम् । ^{२ १} भर
^२ मा । ^{१ ३ ४ ५} णोरुशताम् । ^{१ १ १} ओ ३ हो ३ चोयि । ^{१ २} गव्युर्नोचा ।
^{२ १ २} षा३परि । ^{१ ४} सो३४३ । ^{१ ४} मा३सापुयिक्ताईपूईः (३) ॥ ६* ॥ [२] ११

इति सामवेदार्थपकाशे उत्तराग्रन्यस्य तृतीयस्याध्यायस्य
 तृतीयः खण्डः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थखण्डे ः प्रगाथरूपे—

प्रथमसूक्ते—प्रथमा ।

^{१ २} त्वामिद्धिहवामहेसातीवाजस्यकारवः ।

^{१ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} त्वांवृत्रेष्विन्द्रसत्यतिन्नरस्त्वाङ्गाष्ठास्वर्वतः ॥ १ ण ॥

* ऊ० गा० ७प्र० १अ० ६सा० ।

† “उक्तेमाध्यन्दिनः”—इति वि० ।

‡ ‘या ज्योतिष्टोमे देवता परिभाषा साक्षां सेवात्वापि’—इति वि० ।

¶ ऊ० षा० १, १, ५, २ (१भा० ४८१ पृ०) = ऊ० वे० ४, ७, १७, १ ।

म तादृशस्त्वं "स्तवानः" अस्माभिः स्तूयमानः सन् "गाम्"
 "रथ्य" रथवाहम् "अश्व" च "सं किर" सम्यक् प्रयच्छ ।
 "जिग्युषे" जितवते पुरुषाय भोगार्थं "सत्रा" महत् प्रभूतं *
 "वाजं न" अश्वमिव यथा शत्रून् जितवते भोगार्थं बहु प्रय-
 च्छसि तद्वत् ॥ २ ॥ १२

॥ वारवन्तीयम् ॥ तुवामिद्धा औक्षोहायि । द्वावामार३
 ४हायि । सानौवाजस्यकारावोर३४हायि । त्वांवृत्रेष्टि
 न्द्रसत्यतिन्ना३४ । औक्षोवा । इक्षार३४हायि । उज्ज
 वार३४राः । तुवाङ्गा । ष्टासुचर्वा ३४ । औक्षोवा ।
 इक्षार३४हायि । औक्षो३१२३४ । ताः । षड्रियाईहा । (१)
 तुवाङ्गा औक्षोहायि । सूअर्वा२३४ताः । सत्वान्ना२ ३४
 हायि । चित्रवज्रहस्तधृष्णा३४ । औक्षोवा । इक्षार३४
 हायि । उज्जवार३४या । महस्त । वानोअद्रा ३४ ।

* 'सत्रा—सदा'—इति वि० ।

† 'वाजम्—अश्वम् । म जिग्युषे—म शब्द उपमावीर्यः, यथा जिग्युषे ; ममम-
 श्रीलाघ वशिजि यथा धनमुपयते तद्वत् त्वमस्मात् देहीत्यर्थः ।

^{३२ ४२ ५} ^{१ ३} ^५ ^{३२ २}
 औक्षोवा । इहा २ ३ ४ चायि । औक्षोक्ष२३४ । वाः ।

^{५२} ^५ ^२ ^{२ २ १ २} ^१
 एहियाइहा ॥(२) महस्तवाऔक्षोचायि । नोचद्रा२३४

^५ ^{२२ १} ^५ ^१ ^२
 यिवाः । गामाश्वा२३४ चायि । रथियमिन्द्रसङ्गा३४ ।

^{३२ ४२ ५} ^{१ ३} ^५ ^{२ ३} ^२ ^{२ १ २ २२}
 औक्षोवा । इहा२३४ चायि । उज्जवा२३४रा । सत्रावा ।

^{१ ०} ^१ ^{३२ ४२ ५} ^{१ ३} ^५ ^{३२ २}
 जान्जिग्यू३४ । औक्षोवा । इहा२३४ चायि । औक्षो

^{५२} ^५ ^४
 १२३४ । षायि । एहियाइहा । होपुई । डा(३) ॥२३*॥[१]

^{३२ २} ^२ ^{१ ३}
 ॥ कण्ववृहत् ॥ औक्षोतुवामिद्वाइए । चवामाश्वा

^{३२ २} ^{१ २ २२} ^२ ^{२ २}
 २३४यि । हाहोयि । सातौवाजस्यकारवः । तुवांवा १

^{३२ १} ^{१ २} ^{१ २}
 र्त्रा२३४ । हाहोयि । षूइन्द्रसत् । पतायिन्नाशरा२३४ः ।

^{३२ २} ^{१ २} ^{३२ २} ^{३ १} ^१
 चाहोयि । तुवाङ्गाशष्ठा२३४ । चाक्षो । सुआ३ । वा

^५ ^५ ^{३२ २} ^{२ २}
 २३४ताः । उज्जवाइहाउ । वा ॥(१) औक्षोतुवाङ्गाष्ठा

^१ ^{१ २} ^{३२ २} ^{१ २}
 ३ए । सुआर्वाशना२३४ः । चाहोयि । सात्वन्नश्चि । च

^{१ २} वाजाश्चार३४ । ^{३२ २} चाक्षो । ^{१ १} स्तधाष्णू^१श्यार३४ । ^{३२ २} चाक्षो
^{१ २} यि । ^{३२ २} महास्ताश्वार३४ । ^{३२ २} चाक्षो । ^१ नोआ३ । ^{३२ २} द्वार३४
^५ यिवाः । ^५ उड्ढवा६हाउ । ^{३२ २} वा ॥ (२) ^{३२ २} औक्षोमहस्तवा३३ ।
^{२ १ २} नोआद्राशियिवार३४ः । ^{३२ २} चाक्षोयि । ^{१ १} गामश्रुवम् । ^१ रथा
^२ यियाश्मार३४ । ^{३२ २} चाक्षोयि । ^{१ २} द्रसाङ्गाशयिरार३४ । ^{३२} हा
^२ क्षोयि । ^{१ २} सत्रावा१जा२३४म् । ^{३२ २} चाक्षो । ^{३ २} नजा३यि । ^१ ग्यू
^५ २३४पायि । ^५ उड्ढवा६हाउ । ^३ वा (३) ॥ १७ * ॥ [२] १२

अथ द्वितीयसूक्ते प्रगाथे—

प्रथमा ।

^{३ १२ २२ ३ १ १ १ १ १ २ ३ २}
 अभिप्रवःसुराधसमिन्द्रमर्चयथाविदे ।

^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 योजरित्भ्योमघवापुरुवसुससहस्रेणोवशिक्षति ॥ १ ऋ ॥

„पुरुवसुः” पश्वादिबहुधनोपेतः, यत्रबाहुल्यात् बहुनि
 वासकी वा “मघवा” धनवान् “यः” इन्द्रः “जरित्भ्यः”

● ज० गा० २२प्र० १अ० १०सा० ।

† ब० आ० ३, १, ५, ९ (१भा० ४८२ प्र०) = ऋ० वे० ६, ५, १४, १ ।

स्तोत्रभ्यः अस्मभ्यं “सहस्रेणैव” सहस्रसहस्राकेन धनेनेव
 “शिक्षति” [शिक्षतिर्दानकर्मा (निघ० ३, २०, ८)], पश्चादि-
 बहु धनम् अस्मभ्यं प्रयच्छतोत्यर्थः । स इन्द्रः “यथाविदे” यथा-
 स्माभिर्विज्ञायते तथा ह ऋत्विजः ! “वः” यूयं “सुराधसं”
 शोभनधनोपेतम् “इन्द्रम्” ऐश्वर्ययुक्तं देवम् “अभि” आभि-
 मुख्येन “प्र अर्च” प्रकर्षणार्चत ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३१ २ ३१ २   ३ १   १२३ १ २३ १ २
 शतानीकेवप्रजिगातिधृष्णु याहन्तिवृत्राणिदाशुषे ।

३ १ २ ३ १ २ २ २   ३ १ २   ३ १ २
 गिरेरिवप्ररसाअस्यपिन्विरेदत्राणिपुरुभोजसः ॥ २* ॥ १३†

“धृष्णुवा” ‡ धृष्णुः धर्षणशूलः पुरुषः “शतानीकेव”
 यथा शतसहस्राकानि शत्रुसैन्यानि “प्रजिगाति” जयार्थं प्रक-
 र्षेण गच्छति, तद्वत् ; इन्द्रः “दाशुषे” यजमानार्थं “वृत्राणि”
 यज्ञविघातकान् शत्रून् प्र जिगाति ततस्तान् “हन्ति” । किञ्च
 “पुरुभोजसः” बहुधनस्य “अस्य” इन्द्रस्य सम्बन्धीनि “दत्राणि”
 दत्तानि धनानि “प्र पिन्विरे” यजमानार्थं प्रकर्षेण वर्तन्ते ।
 तत्र दृष्टान्तः—“गिरेरिव” यथा गिरेः सकाशात् “रसाः”
 उदकानि पिन्विरे प्रवर्तन्ते तद्वत् ॥ २ ॥ १३

* ऋ० वे० १, ४, १४, २ ।

† ‘वामदेव’, मेत्राववर्षणं साम । शैत्यं, प्रस्नसाम’—इति वि० ।

‡ ‘धृष्णुवा—धारणस्यभावया’—इति वि० ।

४ २ ४ ५ र २ २ ३ र ४ र ५
 ॥ श्येतम् ॥ अभिप्रवःसुरा । धमा ३ ४ औद्दोवा ।

१ २ १ ० ५ ५ १ र २
 आयिन्द्रमर्च । यथाविदा३३४यि । ओद्दहा । योजरि

१ २ १ २ १ ३ ५ २ १ र
 तृभ्यः । माघा२३वा । पुहूरै । वार३४सूः । सहस्तेणा

२ २ १ ३ ५ र र
 यिवा३शा । ऊम्नायि । चा२ ता २ ३ ४ औद्दोवा ॥ (१)

४ २ ५ ४ र ५ ३ ३ ३ र ४ र ५ १ ३ र र १
 सहस्ते णेवशि । अता३४ औद्दोवा । सहस्ते णे । वशा

० ५ ५ २ १ र र २ र १
 यिक्तता२३४यि । ओद्दहा । शतानीकेव । प्राजा २ ३

२ १ ३ ५ १ २ २
 यिगा । तिधारै । ष्णू २ ३ ४ या । हन्तिवृत्राणी३दा ।

१ २ ५ र र २ ४ ३ र ४ र ५
 ऊम्नायि । शूरषार३४ औद्दोवा ॥ (२) हन्तिवृत्राणिदा ।

२ २ ३ र ४ र ५ १ २ र १ ०
 श्रुषा३४ औद्दोवा । हान्तिवृत्रा । णिदाश्रुषार ३ ४ यि ।

५ ५ २ १ र २ १ २ १
 ओद्दहा । गिरेरिवप्र । रासा२३आ । स्यपा २ यि ।

२ ५ १ र २ २ १
 न्वार३४यिरायि । दन्त्राणिपूहूरभो । ऊम्नायि । जारै

३ ५ र र २ ५
 सा२३४ औद्दोवा । वार३४सू (३) ॥ ३* ॥ [१]

॥ अभीवर्त्तः ॥ ^{५ ४ २ ४ ५ ४ ५ १} अभाइयिप्रा इ वःसुराधसोवा । आ

^२ यिन्द्रमर्च्च । ^{१ २} यथावा १ यिदा रयि । ^{१ २} योजरितृइ१२इ४ ।

^{५ ४ ५ २ १ १} भ्योमघवा । ^२ पुह्रवाश्छरः । ^{५ ४ २ ४} सहास्त्रे शणारयि । ^{५ ४} वशा

^१ इयि । ^{३ १ १ १ १} चारइ४५ । ^{५ ४ २ ४} जाइइ४पुयि ॥ (१) सहाइस्त्रे शणेऽव

^{५ ४ ५ १ २ २ २} शिक्ततोवा । ^{१ २} साहस्त्रेणे । ^{१ २} वशायिक्ताशतारयि । ^{१ २} शाता

^{२ २} नौकाइ१२इ४यि । ^{३ ४ ५ २ १ १} वप्रजिगा । ^१ तिधार्षुश्या र । ^१ चन्ता

^१ यिवाश्त्रा र । ^{३ २} णिदा इ । ^{३ १ १ १ १ १} शूरइ४५ । ^{३ १ १ १ १} पारइ४पुयि ॥ (२)

^{५ ४ २ ४ ५ ४ ५ १ २ २} चन्ताइयिवाश्त्राणिशाणुषोवा । ^{१ २} हान्तिवृत्रा । ^{१ २} णिदाइ

^{१ २ २} शारयि । ^{३ ४ ५ २ १ १} गायिरेरिवाइ१२इ४ । ^{२ १ १} प्ररसाअ । ^१ स्थपायिन्वा १

^{१ २} यिरा रयि । ^{३ २} दत्राणाशयिपू र । ^१ रूमो इ । ^{३ २ १} जाइइ४५ ।

^{३ १ १ १ १} सारइ४पुः (३) ॥ ७ * ॥ [२]

^{४ ३ ४ ५ २ ३ २ ३ ४ ५} ॥ श्यैतनौधसम् ॥ अभिप्रवःसुरा । धसाइ४ओहोवा ।

० क० गा० ७ प्र० १ ख० ७ सा० ।

^१ ^२ ^{१ ०} ^{५ ५} ^२
 आयिन्द्रमर्चं । यथाविदार३४यि । ओद्द्हा । यो २ ३
^१ ^१ ^२ ^{१ २} ^१ ^{२ ३} ^५ ^१
 जा । रीतृभ्यः । मघ । वा । पूरुषार३४सूः । सा २ ३
^२ ^{१ २ २ १} ^५ ^३ ^५ ^{४ ३ २ ४ ५}
 द्हा । स्त्रेणेष्वशोर३वा । क्षार३४ती ॥ (१) सद्दस्त्रेणेष्वग्नि ।
^{३ २} ^{३ २ ४ ५} ^१ ^{२ २ २} ^{१ ०}
 क्षता३४औहोवा । साद्दस्त्रेणेषु । वशायिक्क्षता २ ३ ४ यि ।
^५ ^५ ^१ ^२ ^{१ २ २} ^{१ २} ^१
 ओद्द्हा । शार३ता । नीकेव । प्रजि । गा । तायि
^{१ ३} ^५ ^१ ^२ ^{१ २ २ २} ^५
 भाष्णु३४या । चार३न्तायि । वार्त्ताणिदो २ ३ ४ वा ।
^३ ^५ ^{३ ४} ^{३ ४ ५ २} ^{३ २} ^{३ २ ४ ५}
 प्रु२३४षे ॥ (२) हन्तिवृत्राणिदा । प्रुषा ३ ४ औहोवा ।
^१ ^{२ २} ^{१ ०} ^{५ ५} ^१
 हान्तिवृत्रा णिदाप्रुषार३४यि । ओद्द्हा । गार३यि
^२ ^१ ^२ ^{१ २} ^१ ^{२ ३} ^५
 रेः । आयिव । प्र । साः । आ । स्यापिन्वार ३ ४ यिरा
^१ ^२ ^१ ^{२ १} ^५ ^३
 यि । दार३त्रा । णायिपुरुभो २ ३ ४ वा । जा २ ३ ४
^५
 साः (३) ॥ ११ * ॥ [३]

॥ वाङ्निधनं क्रीञ्चम् ॥ अभायिप्रावा३१२३४ः । सुरा ।

● ज० मा० २२ प्र० १ अ० ११ घा० ।

^{१ २} धसा३म् । ^{१ १} इन्द्रमर्चा३१२३४ । ^२ यथा । ^{५२} विदा३यि । ^{३ २} योजा

^२ रितृ३१२३४ । ^{३२ ४ ५२ २} भ्योमघवापुह । ^{३ २} वह्नः३ । ^{२ १ २} सहास्रेणा३

^४ १२३यि । ^{२ १ २} वशापुयिज्ञताउ ॥(१) सहास्रेणा३१२३४यि ।

^५ वशि । ^{३ १} क्षता३यि । ^{२ १ २} सहास्रेणा३१२३४यि । ^५ वशि । ^{३ २} क्षता

^{२ १} ३यि । ^२ शतानीका३१२३४यि । ^{३ ४ ५२} वप्रजिगातिधृ । ^{३ २} ष्णुया

^{२ १} ३ । ^२ हन्तायिवार्त्ता३१२३ । ^४ णिदा५शुषाउ ॥(२) ^{२ १} हन्ता

^२ यिवार्त्ता३१२३४ । ^{५२} णि । ^{३ २} दा । ^{२ १ २} शुषा३यि । ^{२ १ २} हन्तिवृत्रा

^{५२} ३१२३४ । ^{३ १} णिदा । ^{२ १} शुषा३यि । ^२ गिरैरायिवा३१२३४ ।

^{३ ४२ ५} प्रसाभस्यपि । ^{३ २} ग्विरा३यिदत्राणायिपू३१२३ । ^२ रूभो५ज

साउ । वा ॥(३) ॥ १५ ॥ [४] १३

अथ तृतीयप्रगाथे—

प्रथमा ।

२ ३ १ २   २ २   ३ १ २
त्वामिदाह्नोनरोपीष्यन्वज्जिन्भूर्णयः ।

१ २ ३ १ २   २ २ २ २ ३ १ २ २ १ २
सद्न्द्रस्तोमवाहसद्द्रश्चुध्युपस्वसरमागहि ॥ १ * ॥

हे “वज्जिन्” वज्रवज्जिन्द्र ! यं “त्वाम्” “भूर्णयः” हविर्भरण-
शीलाः “नरः” कर्मणां नेतारो यजमानाः “इदा” अद्य “ह्यः”
पूर्वेद्युश्च “अपीष्यन्” सोममपाययन् । हे इन्द्र ! “सः” त्वं
“स्तोमवाहसः” स्तोत्रवाहकस्य मम स्तोत्रम् “इह” यज्ञे “शुधि”
शृणु “सस्वरं” गृह्यञ्च [“दुर्याः”(८) “स्वसराणि”(१०)—इति
(निघ० ३, ४) गृह्यनामसु पाठात्] “उपागहि” उपागच्छ ॥

“स्तोमवाहसः”—इति छन्दोगाः, “स्तोमवाहसाम्”†—
इति बह्वृचाः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २   ३ १ २   ३ १ २   ३ १ २
मत्स्वास्तुग्निप्रिन्हरिवस्तमौमहेत्वयाभूषन्तिवेधसः ।

२ ३ १ २   ३ १ २   २ १ २
तवश्रवात्स्युपमान्युक्थयसूतेष्विन्द्रगिर्वणः ॥ २ ‡ ॥ १४

० ऋ० षा० ४, १, १, १० (१भा० ६१० ४०) ऋ० वे० ६, ७, ३, १ ।

† अतएव छन्दोषार्षिकं व्याख्यासरे ‘अस्वाकम्’—इति वज्रवज्जिन्द्र-
व्याख्यातम् ।

‡ ऋ० वे० ६, ७, ३, १ ।

^{३४ १ ३४ १} औहो३४वाहायि । ^{१ १} त्वयाभूषा । ^{३४ १ ३४ २} औहो३ ४ वाहा । ति
^{१४ २} वेधा२३सा३४३ः ॥ (२) ^{३ ४४ ५४ ४} त्वयाभूषा । ^{१ ५} हो । ^{३ ४४ ५ ५} तिवेधसाइण ।
^{२ १ २२ १} त्वयाभूषा । ^{१ ५} तिवेधा२३४साः । ^{१ २ १ ४ १ १४ २} तवश्रवात्स्युपमा । नि
^{१ २} य्वथाया । ^{३ २ २} औहो २ ३४वाहायि । ^{३ ४ २} सुतायिषूवा । ^{१ ५ ४४} औ
^{२ ३४ १} हो३४वाहायि । ^{१ २} द्रगिर्वा२३णा ३ ४ ३ः । ^१ ओ२३ ४ ५ई ।

डा (३) ॥ ४ * ॥ [१]

^{१ २ १ १ ४ ४ १ १} ॥ मानवोत्तरम् ॥ ^{१ २ १ १ ४ ४ १ १} होवायि । त्वामिदाहोानरः । हो
^{४ ४ ० २ ४ १ ० ४} वायि । आपीप्यन्वज्जिन्भूर्णयः । साइन्द्रस्तो । मावा
^{१ ० ३ ५ १ १ २ १} हसा३१ः । इहा२२३४श्रूधायि । ^{१ २ १ १ १ १} उपास्वा२३सा३ । रा२
^{१ ५ ४ ४ ३ ५ १ २ १} मा२३४औहोवा । ^{१ २ १ १ १ १} गा२३४हो ॥ (१) होवायि । उपस्व
^{१ १ २ २ १ ४ २ २} सरमागच्छि । होवायि । ^{४ २ २ २} ऊपस्वसरमागच्छि । मात्स्वास्तु
^{० २ ० ३ ५ १ १} शि । प्रायिन्छरिवा३१ः । ^{१ ३ ५ १ १} तमारयिमा२३४हायि । त्वया

^१भूरुषा३ । ^१ता२यिवे२३४^३औ^{५१२}होवा । ^१धा२३४^५साः ॥ (२)
^१होवायि । ^१त्वया^{२२२}भूषन्ति^{२२१२}वेधसः । ^१होवायि । ^{२२}त्वायाभूष
^२न्ति^{०१२}वेधसः । ^१ताव^{१०२}श्रवा । ^०सा^०उप^१मा३३ । ^१नियू२^३क्व्या२३४
^५या । ^{२१}सुतायिषू२३^२वाइयि । ^१द्रा२^३गा२३४^{५१२}औ^३होवा । ^३वा२
^५३४णाः (३) ॥ ८ * ॥ [२] १४

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य तृतीयाध्यायस्य
चतुर्थः खण्डः ॥ ४ ॥

पञ्चमखण्डः—

प्रथमदृचे—प्रथमा ।

^१२ ^१३ ^१४ ^१५ ^१६ ^१७ ^१८ ^१९
 यस्तेमदोवरेण्यस्तेनापवस्वान्धसा ।

^१२ ^१३ ^१४ ^१५
 देवावीरघशंसद्वा ॥ १ ॥

* ऊ० मा० १८प्र० २५० ऽसा० ।

† 'उक्तं साध्यन्दिनं सवनम्'—इति वि० ।

‡ 'तृतीयसवनसमिधीयते'—इति वि० ।

॥ ऊ० षा० ५, २, ४, ४ (२भा० १४ ४०) = ऋ० वे० ८, १, २१, ४ ।

हे सोम ! “ते” तव “देवावीः” देवकामः “अघशंसहा”
राक्षसानां हन्ता “वरेण्यः” सर्वैर्वरणीयः “मद्ः” मद्करः “यः”
रसः विद्यते, “तेन” “अश्वसा” अदनीयेन “पवस्व” चर ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
जघ्निर्जममित्रियं सस्त्रिर्वाजन्दिवेदिवे ।

१ २ ३ १ २
गोषातिरश्वसाश्चासि ॥ २ * ॥

हे सोम ! त्वम् “अमित्रियं” अमित्रभवं † “वृत्र” शत्रुं
“जघ्निः असि” हन्ता भवसि । किञ्च “दिवे दिवे” प्रतिदिनं
“वाजं” ‡ सङ्ग्रामं “सस्त्रिः” सशस्त्रोऽसि ¶ । अपिच
“गोषातिः” गवां सातिर्दातासि, “अश्वसाः” अश्वानां दाता
चासि ।

“गोषातिः”-“गोषात्”—इति पाठो ॥ २ ॥

* ऋ० वे० ८, १, ११, ५ ।

† ‘अमित्रियम्—अमित्रकर्मकर्तारम्’—इति वि० ।

‡ ‘वाजमिति द्वितीयैकवचनम्, षष्ठैकवचनस्य स्थाने द्रष्टव्यम् ; वाजस्य
अश्वस्य’—इति वि० ।

¶ ‘सस्त्रिः—साधनस्वभावः’—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
सन्निहो अरुषो भुवः सूपस्थाभिर्नधेनुभिः ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
सीदच्छे पुनोनयोनिमा ॥ ३ * ॥ १५ †

हे सोम ! त्वं “सूपस्थाभिः” शोभनोपस्थानाभिः “धेनुभिः” गोभिः [गोर्विकारैः पयोभिरित्यर्थः] “सन्निहो” सन्निहितः “श्येनः न” यथा श्येनः शीघ्रमागत्य स्थानमासीदति तद्वत् “योनिं” स्वकीयं स्थानम् “आसीदन्”, “न” [—इति सम्प्रत्यर्थे] इदानीम् “अरुषः भुवः” आरोचमानो भव ॥

“भुवः”-“भवः”—इति वा पाठो ॥ ३ ॥ १५

अथ द्वितीयद्वेषे—प्रथमा ।

३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२
अयम्युषारयिर्भगस्सोमः पुनानो अर्षति ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२
पतिर्विश्वस्यभूमनोव्यख्यद्रोदसीउभे ॥ १ ‡ ॥

“पूषा” पोषकः सर्वेषां “भगः” भजननीयः “रयिः” धनहतुः “अयं” सोमः “पुनानः” पवित्रे पूयमानः सन् “अर्षति” कलश-

* ऋ० वे० ८, १, २२, १ ।

† ‘लक्षा माथयौ’—इति वि० ।

‡ ऋ० ऋ० ६, १, १, २ (१भा० १५१४०)=ऋ० वे० ७, ५, २, २ ।

मभिगच्छति । तथा “विश्वस्य” सर्वस्य “भूमनः” भूतजातस्य
 “पतिः” पालयिता “सोमः” “उभे रोदसी” व्यावापृथिव्यौ
 “व्यख्यत्” स्वतेजसा प्रकाशयति । अनेन लोकाद्वयवर्त्तित्वं
 सूचितम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २   ३ २ ३ १ २ ३ १ २
 समुप्रियाअनूषतगावोमदायघृष्यः ।

१ २   ३ १ २ २   ३ १ २
 सोमासःकृणवतेपथःपवमानासइन्द्रवः ॥ २ * ॥

“प्रियाः” प्रियतमाः “घृष्यः” अत्यन्तदीप्ताः, [यद्वा ‘अहं
 प्रथमतः स्तोमि’, ‘अहं पुरस्तात् स्तोमि’—इति परस्परं स्पष्टं-
 मानाः] “गावः” स्तुति-लक्षणा वाचः † “मदाय” सोमस्य
 मदार्थं “समनूषत” संस्तुवन्ति ; “उ” प्रसिद्धौ ‡ [यद्वा
 गावो धेनवः सोमस्य मदाय शब्दायन्ते] । ततः “पवमानासः”
 पूयमानाः “इन्द्रवः” दीप्ताः “सोमासः” सोमाः पथः मार्गान्
 “कृणवते” चरणार्थं कुर्वन्ति ॥ २ ॥

* ऋ० वे० ७, ५, २, २ ।

† ‘गावः—० ० ० मोषकामि चौराणि उदकानि वा’—इति वि० ।

‡ ‘उ—इति पदपूरणः’—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

१ २२ ३१२ १२३ १२ ३ १ २
 यञ्जिष्ठस्तमाभरपवमानश्रवाय्यम् ।

१ २२ ३ २ ३२२ २७ ३१ २
 यःपञ्चचर्षणौरभिरयियेनवनामहे ॥ ३ * ॥ १६ †

“ञ्जिष्ठः” ञ्जिष्ठितमः “यः” तृतीयो रसोऽस्ति तं
 “श्रवाय्यं” श्रवणीयं रसम् “आभर” अस्त्रभ्यमाहर । किञ्च “यः”
 रसः “पञ्च चर्षणोः” ‡ पञ्चजनान् निषादपञ्चमान् चतुरो-
 वर्णान् “अभि तिष्ठति” । अपिच “येन” रसेन वयं “रयिं”
 धनं च “वनामहे” सञ्जामहे ¶ [यद्वा येन त्वां रयिं याचा-
 महे] तमाभर ॥ ३ ॥ १६

५ ३२ २ ४ ५ १२
 ॥ गौरीवितम् § ॥ अयम् । पूषा ३ । रयिर्मगाः । सो
 २ २ १ २ ४
 मःपुनानोअर्षता२३यि । पातिर्विश्वा३१ २ ३ । स्यभूप्रम
 १ २ ४ ५ ४ ५
 नाः । वायस्यद्रो३१२३ । दसोवा । ऊप्रभो६३यि । (३)

॥ ८ ॥ [१]

* सू० वे० ०, ५, २, ४ । † “ज्योतिष्टोमौ ककुब्धिचौ”—इति वि० ।
 ‡ ‘पञ्चचर्षणीः—चर्षणचौमनुष्याः । चत्वारोमहर्त्विजाः, पञ्चमो यजमानः ।
 ¶ ‘रयिं—धनं । येन वनामहे—येन सोमेन ऊनेन रयिं धनं सञ्जामः । वनति
 र्यस्यपि सुत्यर्थे तद्यायस्य सञ्जामहे द्रष्टव्यः—इति वि० ।
 § ‘महागौरीवितम्’—इति सू० पु० । ॥ ऊ० गा० १२प्र० १ख० ८सा० ।

^{४ ३ ४ ४ ५ ४} ^२ ^{३ ४ ५}
 ॥ तृतीयं क्रौञ्चम् ॥ अयम्यूषा । ^२ ह्यो । रयिर्भगा ६
^५ ^१ ^१ ^{३ २} ^४ ^५ ^१
 ए । सोमा^२रः पुना^२ । नचा^३३४५ । षार^३३४ती । पतिर्वि^१
^{२ १ २ १ १ १} ^{२ १} ^२ ^{१ २} ^१
 श्वस्यभूमना^२३४५ः । वियख्या^२३४द्रो । दसीजर^३३भा^३४
^{३ ४ ५ ४} ^२ ^{३ ४ ५ ५} ^३ ^१
 श्यि ॥ (१) समुप्रियाः । ह्यो । अनूषता ६ ए । गावो^२र
^१ ^{३ १} ^१ ^५ ^{१ २ २} ^२ ^२
 मदार^२ । यघा^३३४५ । घार^३३४याः । सोमासः कृणवतेप
^२ ^{२ १} ^२ ^१ ^२ ^{३ ४ ५}
 थाऽशः । पवमार^३३ना । सइन्द्रा^३३३वा^३३४ः ॥ (२) यद्यो
^{५ ४} ^२ ^{३ ४ ५ ५} ^१ ^१ ^{३ १}
 जिष्ठाः । ह्यो । तमाभरा^३३ए । पावा^३३मानार^२ । अवा
^३ ^५ ^१ ^{१ २ ३} ^{२ १}
 ३४५ । यीर^३३४याम् । यः पञ्चचर्षणीरभौऽशः । रयियार
^१ ^{१ २} ^२ ^१
 श्यिना । वनामार^३३हा ३ ४ ३ यि । ओर^३३४५ई । डा ॥ (३)

॥ ८ * ॥ [२]

^५ ^{३ ४ २} ^४ ^५ ^{१ २}
 ॥ गौरौवितम् ॥ अयम् । प्षा^३३ । रयिर्भगाः । सो
^{२ २} ^१ ^१ ^४
 मः पुनानो^३अर्षतार^३३यि । पातिर्वि^३श्वा^३३२३ । स्यभूपमनाः ।

० क० मा० २प्र० १अ० १६सू० ।

† 'महागौरौवितम्'—इति च० पु० ।

वायव्यद्रो ३१ २३ । दसोवा । ऊ५ भो ईहायि ॥ (१)

समु । प्रियाः । अनूपता । गावोमदायधुष्यया२३ः ।

सोमासःका३१२३ । ष्वताप्रयिपथाः । पावमाना३१२३ ।

सञ्चोवा । दाप्रवोईहायि ॥ (२) यञ्चो । जिष्ठाः । तमा

भरा । पवमानश्रवायियार३म् । याःपञ्चचा ३१ २३ ।

षणाप्रयिरभायि । रायियेना३१२३ । वनोवा । माप्र

द्वोईहायि(३) ॥ ८ * ॥ [३]

॥ श्यावाश्रम् ॥ अया३१म् । पूषा । रयिः । भा३गः ।

रहिया । सो । मःपुनानो । अ । षतारयि । ऐहि

या२ । पतिर्विश्वास्या३भू३ । मार३४नाः । ऐहा२यि ।

रहिया२ । वियख्यद्रोदा३सी३ । ऊ३४५भोईहायि ॥ (१)

समू३१ । प्री३याः । अनू । षा३त । रहिया । गा ।

३५० सामवेदसंहिता । [२प्र० १अ० १६ सू० १, २, ३ ।

२ २ १ १ १२ २ २ १
वोमदाया । घृ । ष्या२ः । ण्दिया२ः । सोमासःका

२ ४ ५ १२ १२
र्णा३ता३यि । पा३३४थाः । ऐद्वा२रयि । ण्दिया२ः ।

१२ २ ४ १ ५ ३१
पवमानासा३चा३यि । दा३४पुवो३द्वायि ॥(२) यञो३

१ ४ ५२ १ ४ ५ १
१ । जा३यिष्ठः । तमा । भा३र । ण्दिया । पा । व

२ १२ १ १२ १ २
मानश्चा । वा । यिया२म् । ण्दिया२ः । यःपञ्चचा३र्षा३

४ ५ २२ १२
णी३ः । आ३३४भायि । ऐद्वा२रयि । ण्दिया२ः । रयिं

१२ २ ४ १ ५
येनावा३ना३ । मा३३४पुवो३द्वायि(३) ॥ १०* ॥ [४]

११ १२ २ १
॥ आसिताद्यम् ॥ अयम्युषारयायिः । भगाः । सो

२२ १ १ १२
मःपुनानोअर्षा३रतायि । पाता२यिश्चा२ः । स्यभूमनाः ।

१ १ २ १ ५ ४ ५
वाया२ख्याद्रो२ः । दसोवा३ञ्चो३३४वा । ऊपुभो३द्वा

१ २ १२ १ १ २ २
यि ॥(१) समुप्रियाअनू । षता । गावोमदायघृषार३

१ १ १२ १ १
याः । सोमा२साःका२ः । ण्वतेपथाः । पावा२माना

• क० मा० ११ प्र० १ अ० १० सा० ।

२। सञ्जीवाञ्जो२३४वा । दाप्रवोईहायि ॥(२) यञ्जी

जिष्ठस्तमा । भरा । पवमानश्रवाञ्चार३याम् । याःपा

३ञ्चाचार । षण्णोरभायि । रायी३यायिना२ । वनो

वाञ्जो२३४वा । माप्रवोईहायि(३) ॥ २० * ॥ [५]

॥ निषेधम्† ॥ अयम्पूषारा ३यिर्भगाः । सोमाःपुना ।

नोअर्षता३यि । इहा३ । पाता३यिर्वायिश्वा । हाञ्जो

२३४हा । स्यभूमार३नाः । इहा ३ । वाया ३ख्याद्रि ।

हाञ्जो२३४हा । दसो३जप्रभाइपूइयि ॥(१) समुप्रियाञ्चा

३नूषता । गावोमदा । यवृषया २ः । इहा ३ । सो

मा३साःका । हाञ्जो२३४हा । एवतेपार३थाः । इहा३ ।

पावा३माना । हाञ्जो २ ३ ४ हा । सञ्जा३यिन्दाप्रवा ई

पूइः ॥(२) यञ्जोजिष्ठस्ता३माभरा । पवामाना । श्रवा

० क० मा० ११प० २अ० २०पा० ।

† 'निषेधः'—इति ष० पु० ।

१ १२ १ २ ४ ५ २ ३ ५
 यिया॒र॒म् । इ॒हा॒ ३ । याःपा॒श्वा॒चा । हा॒हो॒र॒३४॒हा ।

२ २ १ १ १२ १ २ ४ ५ २ ३
 षणी॒रा॒र॒३४॒भा॒यि । इ॒हा॒ ३ । रा॒यी॒श्या॒यि॒ना । हा॒हो॒र॒३

५ ३ २ ४ ३ १ १
 ४॒हा॒र॒३ ४ हा । व॒ना ३ मा ५ हा ६ ५ ६ यि । हे २ ३

१ १
 ४ ५(३) ॥ २ * ॥ [६]

४ ३ २ ४ २ ४ ५
 ॥ य॒ज्ञाय॒ज्ञी॒यम् ॥ अ॒याऽ५॒म्य् । षा॒श्रा॒श्रि॒र्भा॒गाः ।

१ १ १ २ २ १ १
 सोमः॒पु॒ना । नो॒श्चा॒र्षा॒श्ता॒यि । प॒ता॒रि॒र्वि । श्व॒स्रा

२ १ २ २ १ २ ३ २
 र॒३भू । ऊ॒म्ना॒यि । मा॒श्नाः । वा॒यव्य॒द्रो॒द॒सी २ उ॒भा

१ २ १ २ २ २ २ २
 उ ॥(१) भा॒यि॒साम् । उ॒प्रि॒या॒अ॒नू॒ष॒त॒गा॒वो॒म॒दा । या

१ २ २ १ २ २ १
 श्वा॒र्षा॒श्याः । सो॒मा॒र॒सः । कृ॒ण्वार॒श्ता । ऊ॒म्ना॒यि ।

२ १ १ २ २ ३ २ १ २ १ २
 पा॒श्याः । पा॒व॒मा॒ना॒स॒आ॒रि॒न्दि॒वा॒उ ॥(२) वा॒याः । ओ

२ २ २ १ २ १ १
 जि॒ष्ठ॒स्त॒मा॒भ॒र॒प॒व॒मा॒ना । आ॒श्वा॒आ॒श्या॒म् । यःपा॒र॒श्च ।

चर्षा^१रश्ना^१ । ऊ^२म्नायि^२ । आ^१श्भायि^२ । रायि^१येनवना^२
 म^३हाउ । वा^१श्धु^{१११}पू(३) ॥ १३ * ॥ [७]

॥ यदा^२हि^२ष्टीयम् ॥ अयम्^२पूषारयि^१र्भगः । अयम्^२पूषो^२वा ।

रयि^१र्भगाः । सोमः^२पूर^२श्ना । नो^२अर्ष^२तायि । पति^२र्वा^२रश्

यि^१श्वा । स्र^१भूमनाः । वि^२य^२ख्या^२रश्द्रो । द^१सी^१ऊ^१रश्भा^३

४^१शयि ॥ (१) स^१मु^१प्रिया^१अ^१नूष^१त । स^१मु^१प्रियो^१वा । अ^१नूष^१

ता । गा^२वो^२मा^२रश्दा । य^२घृ^२ष्य^२याः । सो^२मा^२सा^२रश्का ।

ए^१व^१ते^१प^१थाः । प^१व^१मा^१रश्ना । स^१द्व^१न्दा^१रश्वा^१श्श^१ः ॥ (२) य

ओ^२जि^२ष्ठ^२स्त^२मा^२भ^२र । य^२ओ^२जि^२ष्ठो^२वा । त^२मा^२भ^२रा । प^२व^२मा

र^१श्ना । अ^१वा^१यि^१याम् । यः^१प^१ञ्चा^१रश्चा । ष^१णो^१र^१भायि ।

रयि^२यार^१शयिना । व^१ना^१मा^१रश्हा^१श्श^१शयि । ओ^१र^१श्श^१धु^१ई ।

डा (३) ॥ १४ * ॥ [८]

^{१ १२२} ^{०२१} ^{२२}
 ॥ क्रौञ्चाद्यम् ॥ अयम्पूषीहो । रायिर्भगाः । सो
^{१ २ ४} ^{२ १ २}
 मःपुना३ । नोआर्षाप्रताई ५ ई यि । पतिविश्वीहो ।
^{२२१२} ^२ ^{१ २ ४}
 स्थाभूमनाः । वियख्यद्रो३ । दासी३रुप्रभाई ५ ईयि ॥ (१)
^{२ १ २} ^{२२१२} ^{२२२} ^{१ २ ४}
 समुप्रियौहो । आनूषता । गावोमदा३ । याघा३र्षाप्र
^{२२२ १ २} ^{२२१२} ^{१ २}
 याई ५ ईः । सोमासःकौहो । एवातेपथाः । पवमाना३ ।
^{१ २ ४} ^{१ २ १ २} ^{२२१२}
 साआर्यिन्दापुवाई ५ ईः ॥ (२) यञ्जिष्ठौहो । तामाभ
^{२ २} ^{१ २ ४} ^{१ १ २}
 रा । पवमाना३ । आवा३चाप्रयाई ५ ईम् । यःपञ्चौ
^{२२१२} ^{२ २} ^{१ २ ४}
 हो । षाण्णोरभायि । रयियेना३ । वाना३माप्रहाई ५
 ईयि (३) ॥ १७ * ॥ [८]

^{१ २२१} ^{४२} ^४
 ॥ ऐडकौत्सम् ॥ अयच्छीपूर३ । धारयिर्भगईया ।
^{१२ २ २१२} ^२ ^{१ १} ^{१२} ^{१ १}
 सोमःपुनानोअर्षति । पातिर्विश्व । स्थभूमारश्नाः । वा
^{२ १} ^{१ २ २} ^{१२} ^१ ^२
 या३श्वा । ख्याद्रो३श्वा । दसीजर३भा३३शयि ॥ (१) स

^{२ १ १} ^{४२ २} ^५ ^{१२ २२} ^{१ १ १} ^१
 मूहिप्रो३३ । याचनूपतईया । गावोमदायघृष्यः । सो
^{२ २} ^{१२} ^१ ^{१ २} ^२ ^{१ २} ^२
 मासःकृ । एवतेपार३थाः । पावा३हा । माना३हा ।
^१ ^२ ^{३ २ २ २} ^४ ^२
 सइन्दार३वा३४३ ॥(२) यओहीजार३यि । छस्तमाभर
^५ ^{१ २ २} ^{१ २} ^{१ २} ^{१ २} ^{१ २}
 इया । पवमानश्रवायियम् । याःपञ्चच । षणीरा २ ३
^१ ^{१ २} ^१ ^{१ २ २} ^{१ २}
 भायि । रायी३हायि । यायिना३हायि । वनामा३
^२ ^१
 इहा३३यि । ओर३४पुई । डा (३) ॥ ५ * ॥ [१०]

^{२ २ २} ^२ ^२
 ॥ मधुश्रुतन्निधनम् ॥ अयम्पूषारयिर्भगा३ण । सोमःपु
^१ ^१ ^{२ २} ^{५ १ २} ^१
 ना३नोचर्षता३यि । हा३हा । औ३हो ३ वा । आयि
^{१ २} ^२ ^{२ २} ^{५ १} ^१
 ही३२ । पतिर्विश्वा३स्याभूमना३ः । हा३हा । औ३हो
^२ ^१ ^{१ २} ^{२ २} ^५
 इवा । आयिही३२ । वायख्यद्रो३ । हा३हायि । औ
^{१ २} ^१ ^{१ २} ^{५ २} ^२
 इहो३वा । आयिही३२ । दसी । जरभार ३ ४ औहो
^२ ^{२ २} ^{२ २} ^{५ १ ०} ^१
 वा ॥(१) समुप्रियाअनूपता३ । गावोमदा३याघृष्वया३ः ।

● क० मा० २०५० १५० ५५० ।

हाश्हा । औश्होश्वा । आयिहीरे । सोमासःकृष्णा

तेपयाश्ः । हाश्हा । औश्होश्वा । आयिहीरे । पा

वमानाश्ः । हाश्हायि । औश्होश्वा । आयिहीरे ।

सइ । दाश्वाश्ःऔश्होवा ॥(२) यञ्जिष्ठस्तमाभरा

श्ण । पवमानाश्ःआवायियाश्म् । हाश्हा । औश्होश्

वा । आयिहीरे । यःपञ्चचाश्ःर्षणीरभाश्यि । हाश्

हा । औश्होश्वा । आयिहीरे । रायियेनाश्ः । हा

श्हायि । औश्होश्वा । आयिहीरे । वना । माश्हा

श्ःऔश्होवा । मधुश्च्युताश्ःपुः(३) ॥ १८ * ॥ [११]

॥ कण्ववृद्धत् ॥ औश्होअयम्पूषाश्ण । रयायिर्भाश्गाश्

श्ः । हाहोयि । सोमःपुनानोअर्षति । पतायिर्वाश्यि

श्वाश्ः । होहोस्यभूमाश्नाश्ः । हाहोयि । वियाख्या

* क० मा० २० प्र० २ अ० १८ सू० ।

^{३२ १} १द्रोर३४ । ^{३ ०} हाहो । ^१ दसो३ । ^५ ऊर३४भायि । उज्जवा

^५ ईहाउ । वा ॥(१) ^{२२ २} औहोसमुप्रिया३ए । ^२ ^{१ २} अनूषा१ता२

^{३२ २} ३४ । ^{१ २ २ २} हाहोयि । ^{१ २} गावोमदायघृष्यः । ^{१ २} सोमासा१ःकार

^{३२ १} ३४ । ^{१ २} हाहो । ^{३२ २} एवतायिपा१थार३४ः । ^१ हाहोयि । ^१ पवा

^१ मा१नार३४ । ^{३२ १} हाहो । ^{३ २} सत्रा३यि । ^१ दा२३४वाः । ^५ उ

^५ ज्जवाईहाउ । वा ॥(२) ^{३२ २ २} औहोयओजिष्ठा३ए । ^२ ^{१ २} तमाभा

^{३२ २} १रार३४ । ^{१ ३२ २} हाहोयि । ^{१ २} पावमानश्रवायियम् । ^{१ २} यःपाञ्चा

^{३२ १} १चार३४ । ^{१ २} हाहो । ^{३२ १} षणायिरा१भार३४यि । ^{३२ १} हाहोयि

^{१ २} रयारियंया१यिनार३४ । ^{३२ १} हाहो । ^{३ २} वना३ । ^१ मा२३४हायि ।

^५ उज्जवाईहाउ । वा(३) ॥ ८ * ॥ [१२] १ई

अथ तृतीयतृचे—प्रथमा ।

^{१ २} वृषामतीनाम्पवतेविचक्षणः ^{३ २ ७}

^{३ १ २} सोमोअन्हाम्प्रतरीतोषसान्दिवः । ^{३ २ ३ २}

३ ११ २४ ३ १ २ ३
 प्राणासिन्धूनाङ्गलशाञ्चिक्रद

१ २ ३ १ १ ३ १ २ ३ १ १
 दिन्द्रस्यद्वाद्याविश्रम्भनीषिभिः ॥ १ * ॥

अयं “सोमः” “पवते” अभिषूयते । कौटुशः सोमः ?
 “मतीनां” मतयः स्तोतारः तेषां “हृषा” वर्षकः, “कामानां”
 “विचक्षणः” विद्रष्टा, “अङ्गाम्” उषसां “दिवः” युलोकस्य
 आदित्यस्य वा “प्रतरीता” प्रवर्द्धयिता किञ्च “सिन्धूनां” स्यन्द-
 मानानाम् उदकानां “प्राणा” प्राणयिता चेष्टयिता [अनितेः
 (अदा० प०) शानचि, “बहुलं छन्दसि (२, ४, ७३)”—
 इति शन्विकरणस्य लुक्, सुपां सुलुगित्याकारः (७, १, ३६)]
 “कलशान्” “अचिक्रदत्” शब्दं करोति प्रवेष्टुम् । किं कुर्वन् ?
 “इन्द्रस्य” “द्वाद्दि” हृदयम् “आविशन्” प्रविशन् “मनीषिभिः”
 मनसईषितृभिः स्तुतिभिः स्तुत इति शेषः । व्यवहित मपि
 मनीषिभिरित्येतत् पवतइत्यनेन सम्बध्यते ॥

“अङ्गाम्”—“अङ्गः”—इति, “उषसाम्”—“उषसः”—इति,
 “प्राणा”—“क्राणा”—इति, “अचिक्रदत्”—“अवीवशत्”—इति
 च पाठाः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ २ ३ १
मनीषिभिःपवतेपूर्व्यष्कविःनृ-

२ २ २ २ ३ १ २
भिर्यतःपरिकोशाःअसिष्यदत् ।

३ २ ३ १ २ २ १ २ २ ३ २ ३
त्रितस्यनामजनयन्मधुक्षर-

१ २ ३ २ ३ १ २ २ २ २
न्निन्द्रस्यवायुःसख्यायवर्द्धयन् ॥ २ १ ॥

अयं सोमः “मनीषिभिः” मेधाविभिः अध्वर्यादिभिः “पवते” पूयते । यद्वा अयं मनीषिभिर्हाराभिः “पवते” क्षरति । कौटुशोऽयम् ? “पूर्व्यः” पुराणः “कविः” मेधावी “नृभिः” नेतृभिः अध्वर्यादिभिः “यतः” सन् “कोशान्” कलशान् प्राप्तुं “परि असिष्यदत्” परितः स्यन्दते क्षरति । “त्रितस्य” त्रिषु स्थानेषु लोकेषु विस्तृतस्य “इन्द्रस्य” यजमानस्य सम्बन्धि “नाम” नामकमुदकं “जनयन्” उत्पादयन् “मधु” मधुरं रसं “क्षरन्” क्षरति । किं कुर्वन् ? इन्द्रस्य “सख्याय” सखित्वाय “वायुं” “वर्द्धयन्” प्रवृद्धं कुर्वन् ॥

“असिष्यदत्”-“अचिक्रदत्”—इति षाठौ, “युवां”-“वायोः”—इति च, “वर्द्धयन्”-“कर्त्तवे”—इति च ॥ २ ॥

● “पूर्व्यः कवि”—इति सु० पाठः । † ऋ० वे० ७, १, १६, १ ।

अथ तृतीया ।

३१ २३ २३ १ २

अयं पुनान उषसो अरोचय

३२ १ ३२ ३२

दयं सिन्धुभ्यो अभवदुलोककृत् ।

३२७ ३१२ ३ २३ २३

अयन्त्रिः सप्तदुदुहान आशिरं

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३

सोमो हृदे पवते चारुमत्सरः ॥ ३ * ॥ १७ †

“अयं” सोमः “पुनानः” पूयमानः “उषसः” “अरोचयत्”
अदीपयत् । अयं “सिन्धुभ्यः” स्यन्दमानेभ्यः वसतीवरीभ्यः †
“अभवत्” समृद्धो भवति । “उ”—इति पूरणः । कौटुशो-
ऽयम् ? “लोककृत्” लोकानां कर्त्ता [वर्षकृत्वाद्देतोधारकत्वाच्चास्य
लोककृत्वम्] । “अयं” सोमः “त्रिःसप्त” एकविंशतिं गाः ‡
ऋक्षुखेन “आशिरं” “दुदुहानः” दुहानः [दोहस्य प्रयोज-
कत्वात् कर्त्तोपचारः] “मत्सरः” मदकरः “चारु” रमणीयं
“पवते” क्षरति । किमर्थम् ? “हृदे” हृदयाय हृदय-गमनाय ॥

“अरोचयत्”—“विरोचयत्”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ १७

० ऋ० वे० ७, ३, १६, २ ।

† ‘यानं साम’—इति वि० ।

‡ ‘समृद्धेभ्यो वा’—इत्यधिकं वि० ।

§ ‘प्रतिसत्रनं सप्तसप्त गावः ० ०’—इति वि० ।

॥ यामम् ॥ आ^१र^२यि । इया । वृषामतायिना^३म्प
वतार^४र^५यि । वा^६र^७यिच^८क्ष^९णः । सोमो^{१०}अ^{११}ङ्गा^{१२}म्प^{१३}तर^{१४}ौ^{१५}तो^{१६}र^{१७} ३ ।
षा^{१८}र^{१९}सान्दिवः । प्राणा^{२०}सिन्धूना^{२१}र^{२२}ङ्ग^{२३}ल^{२४}शा^{२५}र^{२६} ३ । आ^{२७}र^{२८}चि
क्र^{२९}दत् । इन्द्र^{३०}स्य^{३१}हा^{३२}र्द्वि^{३३}या^{३४}वि^{३५}शा^{३६}र^{३७}न् । मना^{३८}र^{३९}यिषा^{४०}प्र^{४१}यिभा
र^{४२}पु^{४३}र^{४४}यिः ॥ (१) मनी^{४५}षिभा^{४६}यिः^{४७}पव^{४८}ते^{४९}पू^{५०}र^{५१} ३ । वी^{५२}र^{५३}यः^{५४}क^{५५}वि ।
नु^{५६}भिर्य^{५७}ताः^{५८}परि^{५९}को^{६०}शा^{६१}र^{६२} ३ । आ^{६३}र^{६४}सि^{६५}ख्य^{६६}दत् । त्रि^{६७}त^{६८}स्य^{६९}ना
म^{७०}ज^{७१}न^{७२}या^{७३}र^{७४}न् । मा^{७५}र^{७६}धु^{७७}क्षर^{७८}न् । इन्द्र^{७९}स्य^{८०}वा^{८१}यु^{८२}स^{८३}खि^{८४}या^{८५}र
३ । यवा^{८६}र^{८७}ङ्गा^{८८}प्र^{८९}या^{९०}र^{९१}पु^{९२}र^{९३}न् ॥ (२) अ^{९४}य^{९५}म्पु^{९६}नान^{९७}उ^{९८}ष^{९९}सो^{१००} २ ३ ।
आ^{१०१}र^{१०२}रो^{१०३}च^{१०४}यत् । अ^{१०५}य^{१०६}सि^{१०७}न्धू^{१०८}भ्यो^{१०९}र^{११०}अ^{१११}भ^{११२}वा^{११३}र^{११४}त् । ऊ^{११५}र^{११६}लो
क^{११७}त् । अ^{११८}य^{११९}न्त्रि^{१२०}स्सा^{१२१}प्र^{१२२}दु^{१२३}हा^{१२४}र^{१२५} ३ । ना^{१२६}र^{१२७}आ^{१२८}शि^{१२९}र^{१३०}म् । आ
र^{१३१}यि । इया । सोमो^{१३२}हृ^{१३३}दा^{१३४}यि^{१३५}प^{१३६}व^{१३७}ते^{१३८}चा^{१३९}र^{१४०} ३ । रु^{१४१}मा^{१४२}र^{१४३}त्सा

पू^{१४४}रा^{१४५}र^{१४६}पु^{१४७}र^{१४८}ः (३) ॥ १० * ॥ [१]

१ २ १   १ २ १
॥ ऐडयामम् ॥ वृषामाती२३ । नाम्यवातार३ यि ।

१   २   १ २ १   १   १
ए३ । विचक्षणए३ । सोमोषाञ्जा२४म् । प्रतरायितार

२   २   २   १ २ १   १ २
३ । ए३ । उषसान्दिवए३ । प्राणासायिन्धूर३ । नाह्

१   १   २   १   १
लाशा२५३ । ए३ । अचिक्रददे ३ । इन्द्रस्याहा २ ३ ।

१ २ १   २   २ २   १ २
दियावायिशा२३न् । ए३ । मनीषिभिरे३४३ ॥(१) मनी

१   १ १   १   १
षायिभा२५यिः । पवतायिपू२३ । ए३ । विर्यःकविरे३ ।

१   १   १ १   १   १
नृभिर्यातार३ः । परिकोशा२ २ ३ । ए३ । असिष्यददे

१   १   १ १   १   १
३ । त्रितस्याना२३ । मजनायार३न् । ए३ । मधुत्त

१   १   १ १   १   १
रन्ते३ । इन्द्रस्यावा२३ । यु२सखीयार३ । ए३ । यव

१   १   १ १   १   १
र्ह्यन्ने३४३ ॥(२) अयम्पूना२३ । नउषासा२३ः । ए३ ।

१ २   १   १   १ २   १
अरोचयदे३ । अय२सायिन्धूर३ । भ्योचभावार३ त् ।

१   १   १ १   १ १
ए३ । उलोककदे३ । अयन्त्रायिःसा२३ । म्दुदूहा२३ ।

१ १ २ १ २ १ १ १
 ए३ । नञ्आशिरमे३ । सोमोच्चाद्दार्हा २ ३ यि । पवतायि
 २ १
 चा२३ । ए३ । रुमत्सरए३४३ । ओ २३४पुई । डा(३) ॥

॥ ५ * ॥ [२]

॥ यज्ञायज्ञीयम् । वृषाऽपुम । ताश्रयिनाऽपवतायि ।
 १ २ २ २ २ २ २ २ २
 वायिचक्ष्णःसोमोअन्हाम्प्रतरौतो । पाऽसान्दाश्रयिवाः ।
 १ २ २ २ २ २ २ २
 प्राणा २सिन्धूनाङ्गुलशा २चचिक्र । ददा२श्रयिन्द्रा । ऊ
 २ २ २ २
 म्नायि । स्या ३ हा । दीयाविश्रम्भना २ यिषिभाउ ॥(१)
 १ २ २ २ २ २ २
 भायिर्मा । नोषिभिःपवतेपूर्व्यःकविर्नृभिर्यतःपरिकोशा २ ।
 २ २ २ २ २ २ २ २
 चाऽसायिव्याऽदात् । त्रिता २स्यनामजनयन्मधुक्त । रन्ना
 २ २ २ २ २ २ २ २
 २श्रयिन्द्रा । ऊम्नायि । स्याऽवा । यू २सखियायवार
 २ २ २ २ २ २ २ २
 र्व्याउ ॥(२) याना । यम्पुनानउषसोअरोचयदय २सि
 २ २ २ २ २ २ २ २
 न्धुभ्योअभवात् । ज२लोका ३ कृत् । अयाऽन्तिःसप्तदुदु

२ २ १ १ १ १
 दानआग्नि । र१सो१३माः । ऊ३मायि । वा३र्हायि ।

१ २२ १ १ १ १ १ १ १ १
 पावतेचारुमार३त्सुराउ । वा३र३४५(३) ॥ १७* ॥ [३] १७

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य तृतीयस्याध्यायस्य

पञ्चमः खण्डः ॥ ५ ॥

एवाहीति-षष्ठे खण्डे ः—

प्रथमतृचे—प्रथमा ।

३ १ २२ ३ १ २ १ २ २ २ २ २
 एवाद्वासिवीरयुरेवागूरउतस्थिरः ।

३ २ २ २ ३ १ २
 एवातेराध्यमनः ॥ १ १ ॥

हे इन्द्र ! त्वं “वीरयुः” वीरान् युद्ध-कर्मणि सनर्थान्
 शत्रून् हन्तुं कामयमानः “एव असि” भवसि खलु । “हि” प्रसिद्धो
 अतएव त्वं “शूरः” सामर्थ्यवान् “एव” भवसि । “उत”
 अपिच “स्थिरः” सङ्ग्रामे धैर्यवान् भवसि, एकत्र स्थित्वैव शत्रून्
 सम्प्रहरसीत्यर्थः । एवं सति “ते” तव “मनः” “राध्य”

* क० मा० १६ प्र० १ अ० १७ सा० ।

‡ ‘यन्नायन्नीयमग्निष्टोमघाम । एसाकमुक्यम् । एवाद्वासि आसहीयन्
 द्वितीयमुक्यम्’—इति वि० अत्रेति शेषः ।

१ सू० आ० ३, १, ४, १० (१ मा० ४७५ पृ०) ऋ० वे० ६, ६, १०, १ ।

स्तुतिभिः आराधनीयम् “एव” । यतोऽनेन मनसा त्वं शत्रुबधं
सङ्ग्रामे धैर्यादिकं करोषीति तव मन एव सर्वैः स्तुत्य-
मित्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ २ २ १ २   ३ १ २   ३ १ १
एवारातिस्तुवीमघविश्वेभिर्द्धायिधातृभिः ।

१ १   ३ १ १
अधाचिदिन्द्रनस्सचा ॥ २* ॥

हे “तुविमघ !” [तुविरिति बहु-नाम (निघ०२,१,१)] बहु-
धन इन्द्र ! “विश्वेभिः” सर्वैः “धातृभिः” कर्मधारकैः [यथा,
देवानां हविर्दानेन पोषयितृभिः सर्वैः यजमानैः] तव “रातिः”
गवाश्वादि-दानं “धायि” तैर्धार्यत एव [दधातेर्लुङि कर्मणि
रूपम्] । “चित्” एवार्थेण । “अथ”ः अनन्तरमेव हे इन्द्र !
एवंविधस्त्वं “नः” अस्माकं यष्टृणामपि “सचा”ण धनादि-दा-
नेन कर्म-सहायो भव ॥

“इन्द्रनस्सचा”-“इन्द्रमेसचा”—इति पाठौ ॥ २ ॥

* ऋ० वे० १, ६, २०, २ ।

†, ‡ ‘अथा चित्—इति पद पूरवः’—इति वि० । सायणसमते तु अथेत्यस्य
अथेत्यर्थे, “जिपातस्य च (६,२,१२६)”—इति द्विर्धे भवति “अथा”—इति ।

‡ ‘अथवा सचा सचा’—इत्यधिकं वि० ।

अथ तृतीया ।

२७ ४ १ २ ३ १२ २२
मोषुब्रह्मो वतन्द्रयुर्भुवोवाजानाम्पते ।

१ २ ३ २ १ १ २
मत्स्वासुतस्यगोमतः ॥ ३ * ॥ १८

हे “वाजानाम्पते” अन्नानाम्पते ! बलानां वा, हे इन्द्र !
“तन्द्रयुः” † निष्कारणं निवृत्तकर्मवत्त्वादानस्ययुक्तः “ब्रह्मोव”
ब्राह्मणश्रव त्वं “मा उ षु भुवः”‡ सुष्ठु मा भव, सर्वदासत्-कर्म-
रतो भवेत्त्वाशासनम् ¶ । तदेवाह—“सुतस्य” अभिषुतस्य, ततः
“गोमतः” गव्येन चौरिण दध्ना वा मिश्रणवतः सोमस्य पात्रेण
“मत्स्य” माद्य दृष्टो भव ॥ ३ ॥ १८

५२२ १ ४ ५२ २२१
॥ उक्थामहीयवम् ॥ एवाहो ३ असिवीरयूः । एवा
२ १ १ १ २२२
प्रूशरारः । उता२स्थिराः । आयिवातेरा । धिया
१ ५२२ १ ४ ५२ १ १
रहम्नाउ । वाह ॥(१) एवारा३तिस्तुवीमघा । विश्वा

० अ० वे० ६, ६, २०, ४ ।

† “उ सु”—इति परंपूरचौ । मा इति प्रतिषेधः, तन्द्रयुर्दित्वाच्चातेन सम्बन्ध-
चित्तवः ; मा तन्द्रयुः सालस्यं कुर्व—इति वि० ।

‡ “भुवः वाजानां पते”—भुवर्लोकस्य अन्नानां धानानां आधिपते भुवर्पंचजह
प्रदंशंमार्थं सर्वेषां लोकानां पते—इति वि० ।

¶ अचर ! अस्माद्यधि ब्राह्मणानामालस्य-रुभावो वर्धितः ।

^२यिभा^१रयि^२र्द्वा^२३ । ^१यि^२धा^२३ ^२तृ^१भा^२यिः । ^१आ^१धा^२चि^२टा^२यि ।

द्रना^२३ः^२स^२चा^२उ । वा^३ ॥(२) मोषु^२ब्रा^२ह्म^२व^२त^२न्द्र^२यूः ।

भुवो^२वा^२३जा^२३ । ना^२र^२३म्य^२ता^२यि । मा^२त्स्वा^२सु^२ता । स्य^२गो

३^२म^२ता^२उ । वा^३ । स्तौ^२षे^२३३^२४^२५^२(३) ॥ ११ * ॥ [१]

५२२ १ ४ ५२ ४ ५ २२२२
॥ सौ^२भर^२म् ॥ एवा^२३^२हो^२३^२अ^२सि^२वी^२र^२यो^२वा । एवा^२शू^२३

१० रा^२उ^२ता^२३ । हो । स्या^२३^२४^२यि^२राः । एवा^२ने^२रा । धि^२या

५ २ ३ १ २ ५२ २ ५२ ४ २ ४
३^२हा^२३^२यि । मा^२३^२ना^२र^२३^२४^२अ^२हो^२वा ॥(१) एवा^२३^२रा ३^२ति

५२ ४ ५ २ २२ १ ० १ २
स्तु^२वी^२म^२घो^२वा । वि^२श्वे^२भा^२३^२र^२यि^२र्द्वा^२यि^२धा^२३^२३ । हो । तृ^२

५ २ २ ५ २ १ २
३^२४^२भा^२यिः । अ^२धा^२चि^२दि । द्र^२ना^२३^२हा^२३^२यि । सा^२र^२चा^२र^२३^२४

५२ २ ५२ ४ २ ४२ ५ ४ ५ २ २२
अ^२हो^२वा ॥(२) मोषु^२ब्रा^२ह्म^२व^२त^२न्द्र^२यो^२वा । भुवो^२वा^२३

१ १ २ ५ १ २
जा^२ना^२३^२म् । हो । पा^२र^२३^२४^२ता^२यि । म^२त्स्वा^२सु^२त । स्य

* क० मा० १५० १ख० ११सा० ।

गो^{५ २}श्चा^{१ १}श्चि^{५ २} । मा^{१ १}रता^{२ ३} ४ चौ^{५ २}होवा । ऊ^{२ १ १ १} २ ३ ४ ५

(३) ॥ २ * ॥ [२] १८

द्वितीयतृचे—प्रथमा ।

२ ३ १ २   २ १ १ ३ १ १
इन्द्रं विश्वा^{२ ३}अवी^{२ १}वृधन्समुद्रव्यचसङ्गिरः ।

२ १ २   २ २ ३   १ २ ३   १ २ २ १ २
रथीतम^{२ १}रथीनांवाजाना^{२ ३}सत्यतिम्यतिम् ॥ ११ ॥

“विश्वाः” सर्वाः “गिरः” अस्मदीयाः स्तुतयः “इन्द्रम्” “अवी-
वृधन्” वर्धितवत्यः [वृधेर्षिचि चङि “उर्णत् (७, ४, ७)”
—इत्यनुवृत्तौ “नित्यं छन्दसि (७, ४, ८)”—इति ऋकारस्य
ऋकार-विधानात् लघूपधगुणाभावः, निपातस्वरः (८, १ २८)]
कीदृशमिन्द्रम् ? “समुद्रव्यचसं” समुद्रवद् व्याप्तवन्तं, “रथीनां”
रथ-युक्तानां योद्धृणां मध्ये “रथीतमम्” अतिशयेन रथ-युक्तं,
“वाजानाम्” अस्त्रानां “पतिं” स्वामिनं, “सत्यतिं” सतां सन्धार्ग-
वर्तिनां पालकं [“पत्यावैश्वर्ये (६, २, १८)”—इति पूर्वपदप्रक-
तिस्ररत्वम्] ॥ १ ॥

● ऊ० गा० २१ प्र० १ अ० १ सा० ।

† इ० ऋ० ४, २, १, २ (१ भा० ६६७ पृ०) = ऋ० वे० १, १, २१, १ ।

अथ द्वितीया ।

३ १ २   ३ १ ३ १ २
सख्येतद्दन्द्रवाजिनोमाभेमशवसस्यते ।

२ ३ १   १८ ३ १ २ १ १ २
त्वामभिप्रनोनुमोजेतारमपराजितम् ॥ २ * ॥

हे “शवसस्यते” † बलस्य पालकेन्द्र ! “ते” तव “सख्ये”
अनुग्रहप्रयुक्ते सखित्वे वर्त्तमाना वयं “वाजिनः” अश्ववन्तः
भूत्वा “मा भेम” शत्रुभ्यो भौतिं प्राप्ता मा भूम । अतः “त्वाम्”
अभयहेतुम् “अभि प्र नोनुमः” सर्वतः प्रकर्षेण स्तुमः [ण स्तुतो
(अदा०, प०), “शोनः (६, १, ६५)”—इति नत्वम्, यङ्लुक्
(२, ४, ७४), प्रत्ययलक्षणेन (१, १, ६२), “सन्यङोः (६,
१, ८)”—इति हिर्भावः, “गुणो यङ्लुकोः (७, ४, ८२)”—
इत्यभ्यासस्य गुणः, प्रत्ययलक्षणेन धातुसञ्ज्ञायां (३, १, ३२)
लटोमस् (३, ४, ७८), अदादिवद्भावात् शपोलुक् (२, ४,
७२)] । कौटुभं त्वाम् ? “जेतारं” युद्धेषु जयशीलं अपरा-
जितं कापि पराजय-रहितम् ॥

“प्रनोनुमः”-“प्रशोनुमः”—इति पाठौ ॥ २ ॥

* ऋ० वे० १, १, २१, २ ।

† ‘अश्वस्य यद्गणोवाधिपते’ - इति वि० ।

अथ तृतीया ।

१ १८ २८ ३ २ ३ १ १८ ३ १ ९

पूर्वीरिन्द्रस्यरातयोनविदस्यन्धूनयः ।

१ १८ १८ ३ १ १ ३ २ ३ १ १ ३ १

यदावाजस्यगोमतस्तोतृभ्योमं हतेमघम् ॥ ३ * ॥ १८†

॥ इति द्वितीयस्यार्धः प्रपाठकः ॥

“इन्द्रस्य” सम्बन्धिन्यः “रातयः” धन-दानानि “पूर्वीः” अनादि-काल-सिद्धाः, अस्येन्द्रस्य सर्वदा यष्टृभ्यो धनदानमेव स्वभाव इत्यर्थः ; एवं सति इदानीन्तनोऽपि यजमानः “स्तोतृभ्यः” ऋत्विग्भ्यः “गोमतः” गो-सहितस्य “वाजस्य” अन्नस्य पर्याप्तं “मघं” धनं “यदा” “मंहते” दक्षिणारूपेण ददाति, तदानीं “रातयः” बहु-धन-दान-पूर्वकाशीन्द्रस्वात्म-विषयाणि रक्षणानि “न वि दस्यन्ति” विशेषेण नोपचोयन्ते । [“यदा”-“यदि”—इति पाठो । “मघ”, “रेक्षः”, “रिक्थं”—इत्यादिष्वष्टाविंशति-सङ्ख्याकेषु धननामसु (निघ० २, १०) मघशब्दः पठितः । “दाति”—“दाशति”—इत्यादिषु दशसु दानकर्मसु “मंहते”—इति पठितम् (निघ० ३, २०, १०) । पूर्वीः—पुत्र-शब्दस्य “वोतीगुणवचनात् (४, १, ४४)”—इति ङीष्, आद्यस्योकारस्य दीर्घस्थान्दसः, जसि “दीर्घाञ्जसिच (६, १, १०५)”—इति निषेधं वाधित्वा “वा ङ्दसि (६, १, १०६)”—इति पूर्वसवर्षदीर्घत्वम्, ङीष्ः प्रत्ययस्वरेशोदात्त-

* ऋ० वे० १, १, २१, २ ।

† ‘वाडादंष्ट्रकमुच्यम्’—इति वि० ।

त्वम् । मंहते—शपः पित्वादनुदात्तत्वम्, तिङ्ङ ल-सार्वधातुक-
स्वरेण, 'तिङ्ङतिङ्ङः (८, १, २८)"—इति निघातो न भवति
"निपातर्यद्यदिहन्त (८, १, ३०)"—इति निघेधात् ॥३॥ १९

१ १ १ १ १ १
॥ षाष्टादष्ट्राद्यम् ॥ इन्द्रविश्वान्रवीवृधन् । ऐया
१ १ १ १ १ १
हायि । समुद्राऽश्व्या२ । चसाङ्गाशयिरार३ः । ऐया
२ १ २ १ १ १
२३हायि । रथायिताशमा२म् । रथायिना३म् । ऐया
१ १ १ १ १ १
२३हायि । वाजाना१स्र्सा२त् । पतायिम्पाशती२३म् ।
१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
ऐयार३हा३३यि ॥(१) सख्येतइन्द्रवाजिनः । ऐयाहा
१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
यि । माभायिमाशमा२ । वसास्याशता३यि । ऐया२
१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
३हायि । तुवामाशभी२ । प्रनोनूशमा२३ः । ऐया २ ३
१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
हायि । जेताराशमा२ । पराजाशयितार३म् । ऐयार
१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
३हा३३यि ॥(२) पूर्वीरिन्द्रस्यरातयः । ऐयाहायि । न
१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
वायिदाशस्या२ । तियूताशया२३ः । ऐया २ ३ हायि ।
१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
यदावाशजा२ । स्यगोमाशता २ ३ः । ऐया २ ३ हायि ।

स्तोतृभ्यो१मा२ । च्तायिमा१घा२३म् । ऐया२३द्वा३४
 श्यि । औ२३४पुई । डा(३) ॥ १२ * ॥ [१]

॥ आष्ट्राट्ष्टोत्तरम् ॥ इन्द्रविश्वाअवीवृधन्नैयादौ ।

हो३वा । समुद्रव्यचसम् । गायिरार३ । ऐया २ ३ त् ।

और३होवा । रथायितमर् । थायिनार३म् । ऐया

२३त् । औ२३होवा । वाजानात्सत्यतिम् । पाती २

३म् । ऐया२३त् । औ२३होवा३४३ ॥ (१) सख्येतइन्द्र

वाजिनऐयादौ । हो३वा । माभेमश्वसः । पातार ३

यि । ऐया२३त् । औ२३होवा । त्वामभिप्रनो । नूमा

२३ः । ऐया२३त् । औ२३होवा । जेतारमपरा । जा

यितार३त् । ऐया२३ । औ२३होवा३४३ ॥ (२) पूर्वीरि

न्द्रस्यरातयऐयादौ । हो३वा । नविदस्यन्तियू । ता

१ २ १२ ३२ १ ५२ ५ ४
 मा३ताः । स्तोतभ्योमी । वा३४३षो३४वा । हता३यि
 ४
 मघाम् । हो३पुई । डा(३) ॥ ३ * ॥ [३]

१ २ २ १ १ २
 ॥ नार्मेधम् ॥ इन्द्र॑ विश्वा॒अवीवृ॑धा॒श्ने । स । मू । द्र
 १ २ १ २ २ १ २ ५ १ १
 व्या । चसा॒ङ्गा॒र्यिराः । रथा॑र्यिता॒र३४माम् । रथा
 १ ३२ ५ १ २ ५ २२
 यिनाम् । औ॒हो॒हो॒र३४वा । वा॒र३४जा॒हायि । ना
 १ २ ३२ ५ १ २ ५
 सा॒न्पाता । औ॒हो॒हो॒र३४वा । पा॒र३४तीम् । ए॒क्षिया
 ५ २ २ २ १ २ १ २
 ६६हा ॥ (१) सख्ये॑त॒इन्द्र॑वाजिना॒श्ने । मा । भायि । म ।
 १ २ २ २ १ २ ५ २ १ २
 शा । वसा॒स्या॒श्तायि । तुवा॑र॒मार३४भौ । प्र॒नो॒न॒मा ।
 ३२ ५ १ ५ २ २ २ ३२
 औ॒हो॒हो॒र३४वा । जा॒र३४यित॒हायि । र॒मा॒पारा । औ
 २ ५ १ ५ ५
 हो॒हो॒र३४वा । जा॒र३४यिताम् । ए॒क्षिया ६ ६हा ॥ (२)
 ३२ २ २ १ २ १ १ १
 पूर्वी॑रिन्द्र॒स्यरा॑तया॒श्ने । न । वायि । द । स्या । ति
 १ २ १ २ ५ २ १ २ ३२ २
 यूता॑र्याः । यदा॑र॒वार३४जा । स्य॒गो॒माता । औ॒हो

हो२३४वा । स्तो२३४तृहायि । भ्योमा^१हाता^१ । औ^१
हौहो२३४वा । मा२३४घाम । एद्वियाईहा । हो^१पूई ।

डा(३) ॥ ६ * ॥ [४] १८

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराध्यायस्य तृतीयस्याध्यायस्य
षष्ठः खण्डः १ ॥ ६ ॥

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हाई^१ निवारयन् ।

पुमर्थाश्चतुरो देयाद् विद्यातीर्थं-महेश्वरः ॥ ३ ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्गप्रवर्तक-
श्रीवीर-बुक्क-भूपाल-साम्राज्य-धुरन्धरेण सायणा-
चार्य्येण विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-
प्रकाशे उत्तराध्याये तृतीयोऽध्यायः ३ ॥

* उ० मा० ११ प्र० २ ख० २ सू० १ । † 'इति द्वितीयमहः'—इति वि० ।

‡ "अत्र द्वितीयप्रपाठकस्यार्थः समाप्तः"—इत्येव मूल-पद-विवरणादि-सम्मतः
न तु "द्वितीयो" नापि "अध्यायः"—इति ।

यस्य निश्चसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत् ।
निर्भामे, तमहं वन्दे विद्यातीर्थ-महेश्वरम् ॥ ३ ॥

॥ अथ चतुर्थोऽध्याय आरभ्यते* ॥

तत्र,

प्रथम-खण्डे—

एते असृष्टमिति प्रथमतृचे—प्रथमा ।

३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २

एते असृष्टमिन्द्वस्तिरःपवित्रमाश्रवः ।

१ २ ३ १ २ २

विश्वान्यभिसौभगा ॥ ११ ॥

“तिरः पवित्रं”‡ तिर्यग् गच्छन्तं दद्यापवित्रं प्रति
“आश्रवः” शीघ्रगामिनः “एते” पवमाना “इन्द्वः” सोमाः
“विश्वानि” सर्वाणि “सौभगा” सौभगानि धनानि वा “अभि”
लक्ष्य “असृष्टम्” ऋत्विग्भिः सृज्यन्ते ॥ १ ॥

* ‘इदानीं द्वितीयमह्वरारभ्यते’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ७, १, १४, १ । ‡ ‘तिरः=अश्रवः’—इति वि० ।

¶ ‘विश्वानि अभिसौभगा—विश्वानि सर्वाः अभिसौभाग्यानि’—इति वि० ।

अथ द्वितीया ।

२ १ २ ३ २ २ २ २ २ २ १ २ ३ १ २
विघ्नन्तोदुरितापुरुसुगातोकायवाजिनः ।

१ २ ३ २ ३ १ २
तनाकृषवन्तो अर्बतः ॥ २* ॥

“वाजिनः” बलवन्तः† सोमाः “पुरु” बहूनि “दुरिता”
दुरितानि “वि घ्नन्तः” विशेषेण नाशयन्तः “तोकाय” अस्माकं
पुत्रायः‡ “सुगा” अतिसुखरूपाणि धनानि॥ “अर्बतः” अश्वांसु
“अना” आअना स्वयमेव “कृषवन्तः” ददत इत्यर्थः । ऋत्विग्भिः
सृज्यन्त इति पूर्वेषु सम्बन्धः ॥

“अना”-“तना”इति—इति पाठो, “अर्बतः”-“अर्बते”—
इति च ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ २ २ ३ २
कृषवन्तोवरिवोगवेभ्यर्षन्तिसुष्टुतिम् ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २
इडामस्यभ्यर्षसंयतम् ॥ ३ § ॥ १

● ऋ० वे० ७, १, २४, २ ।

† ‘वाजिनः--अश्ववन्तः’—इति वि० ।

‡, ॥ ‘सुगातोकाय—सुखाय पुत्रपीत्राय’—इति वि० ।

§ ऋ० वे० ७, १, २४, २ ।

सोमाः अस्माकं “गवे” “अस्त्रभ्यं” च “संयन्त” यदस्मात्
 संयच्छति । तद् “वरिवः” धनम् “इडाम्” अन्नञ्च “कृषवन्तः”
 कुर्वन्तः “सृष्टुतिम्” अस्मदीयां शोभनां स्तुतिम् * “अभ्यर्षन्ति”
 आभिसुख्येन गच्छन्ति ॥ ३ ॥ १

अथ द्वितीयतृचे—प्रथमा ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५
 राजामेधाभिरीयतेपवमानोमनावधि ।

१६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३०
 अन्तरिक्षेणयातवे ॥ १ ॥

“मनो अधि” मनुष्ये यागं कुर्वाणे सतिः † । यद्वा मनावधि
 मनुर्मन्तव्यो यन्नस्तस्मिन् “पवमानः” पूयमानः पुनातो वा
 “राजा” [राज-शब्देन सोमोऽभिधीयते “सोमं राजानमक्षपवन्
 (य० मा० २८, ७२)”—इत्यादिषु दृष्टत्वात्, स राजा]
 सोमः “मेधाभिः” स्तुतिभिः ॥ सह “ईयते” गच्छति । कुत्र ?
 “अन्तरिक्षेण” आकाशमार्गेण द्रोणकलशं प्रति “यातवे” यातुम् ।
 द्रोणाभिगमन-कालेहि स्तोतृभिः स्तूयते खलु ॥ १ ॥

* ‘सृष्टुतिम्—सृष्टेन स्तुतिम्’—इति वि० ।

† अ० वे० ७, १, ४, १ ।

‡ ‘मनो अधि—मनुष्ये अजमाने निमित्तमूले’—इति वि० ।

१ ‘मेधाभिः ईयते—स्त्वित्पुत्रजमानानां प्रजाभिः’—इति वि० ।

अथ द्वितीया ।

१ २   ३ ४ ५ ६   ७ ८   ९
 आनस्सोमसहोजुवोरूपन्नवर्चसेभर ।

१   २ ३ ४ ५
 सुष्वाणोदेववीतये ॥ २ * ॥

हे “सोम !” “देववीतये” देवानां पानाय देवानां कामाय वा † “सुष्वाणः” अभिपुतो वा त्वं “सहः” शत्रुभिर्भवन-समर्थं बलं “जुवः” [जु—इति गत्यर्थः ‡] शत्रून् प्रति शीघ्र-गमनं † यद्वा सर्वतो गमनशीलं बलं । किञ्च [“न”—इति चार्थे §] “वर्चसे” [वर्चदीप्तौ (भा०, आ०) दीप्त्यै सर्वत्र प्रका-शनाय रूपञ्च “नः” अस्मभ्यम् “आ भर” आहर प्रयच्छ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २   ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 आनइन्दोशातम्बिनङ्गवारुपोषस्वश्रयम ।

१ २ ३ ४ ५   ६ ७ ८
 वहाभगन्तिमूतये ॥ ३ ॥ २

* अ० वे० ७, १, ४, २ ।

† ‘देववीतये’ . . .—देवानां दानाय भक्षकाय वा—इति वि० ।

‡ निघण्टो प्रतिबन्धे षष्ठोत्तरशततमले न पठितम् (२, १४) ।

§, § ‘जुवः—रूपम् । न—न शब्द उपमाचोऽयः रूपमित्थ’—इति वि० ।

॥ अ० वे० ७, २, ४, २ ।

हे “इन्दो” पात्रेषु चरणशील ! दीपनशील ! वा हे सोम !
 “शातग्विनं” * शतसहस्रसहस्राकाभिः गीर्भिः युक्तं “गवां पोषं”
 गवादीनां पुष्टिवर्धनं “स्वध्वं” शोभनाश्व-सङ्घ-सहितं “भगत्तिं”
 भगदत्तिं भजनीय-धन-दानञ्च † “जतये” रक्षणाय “नः”
 अस्माकम् “आवह” प्रापय । गवादीश्च तेषां वृद्धिं प्रयच्छे-
 त्यर्थः ॥ ३ ॥ २

तन्वानृम्णानीति पञ्चर्चं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ १ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 तन्वानृम्णानिबिधत्सधस्थेषुमहोदिवः ।

१ २ ३ १ २
 चारुसुक्तत्ययेमहे ॥ १ ३ ॥

“महोदिवः” महतोद्युलोकस्वर्गा “सधस्थेषु” सहस्थानेषु
 स्थितं, “नृम्णानि” धनानि § “बिभ्रन्तं” अस्मदर्थं धारयन्तं
 “चारु” कल्याणं ॥ हे सोम ! “तं” तादृशं पवमान-लक्षणं
 “त्वा” त्वां “सुक्तत्यया” शोभन-क्रियया “इमहे” धनानि
 याचामहे ## ॥ १ ॥

* ‘शातग्विनं—शतसहस्रानाम्’—इति वि० ।

† ‘भगत्तिं—शोभमानप्रतिपत्तिम्’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ७, १, ३, १ ।

§ ‘महोदिवः—सकाशान्’—इति वि० ।

§ ‘नृम्णानि—अज्ञानि ब्रह्मणि वा’—इति वि० ।

॥ ‘चारु’—शोभनम्’—इति वि० ।

‘इमहे’—इति याच्यस्माकमसु निषष्टौ प्रथमं पदम् (१, १२) ।

अथ द्वितीया ।

११   ११   १२ ११ २   १ १ १
 संवृत्तधृष्णमुक्थ्यम्हामहिव्रतम्हदम् ।

१ १   १२ १ १ १
 शतम्पुरोरुक्षणिम् ॥ २* ॥

हे सोम ! “संवृत्तधृष्णु” संवृत्ताः सञ्चिन्नाः धृष्णवो धर्षण-
 शीलाः शत्रवो येनासौ संवृत्तधृष्णुः, तम् ण, “उक्थ्य” उक्थार्हं
 प्रशस्यम्, ङ “महामहिव्रतं” महौय-बहु-कर्माणं, ण “मदं”
 मदकरं “शतं” बहूनि “पुरः” शत्रूणां पुराणि “रुक्षणि”
 विनाशयन्तम् ; त्वां धनानाम् ईमहे इति § सम्बन्धः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ १   १ १ १ १ १ १ १ १   १ १
 अतस्त्वारयिरभ्ययद्राजान् सुक्रतोदिवः ।

१ १ १ १ १ १
 सुपर्णाभव्यथीभरत् ॥ ३ ॥

• ऋ० वे० ०, १, ५, ९ ।

† ‘संवृत्तधृष्णुम्—अतिमयेन संवर्तकं, धृष्णुं चारुतात्मकम्—इति वि० ।

‡ ‘उक्थ्यम्—उक्थ्यानि खोवादि यद विद्यन्ते स उक्थ्यः, तम् उक्थ्यं वेदम्—
 इति वि० ।

¶ ‘महामहिव्रतं—महेति महानां व्रतमन्नं कर्म वा चय, स महिव्रतः, तं महि-
 व्रतम्—इति वि० । महदर्थं ब्रह्मद्वयत्तेरतिमदत्तं गम्यतइति भावः ।

§ पूर्वचर्चिं च, तस् ।

॥ ऋ० वे० ०, १, ५, ९ । “रविमभिराजः”—इति च तत्र पाठः ।

हे “सुक्रतो” शोभनकर्म्मन् * पवमान सोम ! “रयिः” रयिम् धनम्रति “अभि अयत्” † अभिगमयति “राजानं” ‡ “त्वा” त्वाम् “अतः दिवः” अमुष्मात् द्युलोकात् “अव्यधी” व्यधारहितः “सुपर्शः” श्येनवत् †† “भरत्” आहरत् । तथाच श्रूयते—‘आदाय श्येनोअभरत् सोमम् (ता० ब्रा०)’—इति ॥

“अव्यधी”-“अव्यधिः”—इति पाठौ ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

१ ९   ३ १२ ३ १   १२ ११ ३

अधाहिन्वानइन्द्रियञ्जयायोमहित्वमानशे ।

१   १   १२
अभिष्टिक्तादिचर्षणिः ॥ ४ § ॥

“अधा” अथ “विचर्षणिः” कर्मणां विद्रष्टा ॥ “अभिष्टि-
क्तत्” यजमानानाम् अभोष्ट-फलस्य कर्त्ता सोमः* “इन्द्रियं”
स्वकीयं फलं †† “हिन्वानः” प्रेरयन् “ज्यायः” प्रशस्यतरं
“महित्वं” महत्वम् “मानशे” प्राप्नोति‡‡ ॥ ४ ॥

* ‘सुक्रतो—सुक्रतुं शोभनकर्म्म’—इति वि० ।

† ‘अयत्—आगच्छ’—इति वि० ।

‡ ‘राजानं—सोमम्’—इति वि० ।

†† ‘सुपर्शः—पक्षीभूत्वा’—इति वि० ।

§ ऋ० वे० ७, १, ५, ४ ।

॥ ‘विचर्षणिः—विनिघानां पुरुषाणां स्वामी’—इति वि० ।

* ‘अभिष्टिक्तत्—अभिष्टिः यजमानः तं यः करोति स अभिष्टिक्तत्’—इति वि० ।

†† ‘इन्द्रियम्—इन्द्रस्य रूपं सोमम्’—इति वि० ।

‡‡ ‘मानशे—अश्वत्थान्नौ’—इति वि० ।

अथ पञ्चमी ।

१२२ १२ २ १ १२ १ १२
 विश्वस्माद्दृष्ट्वैशेसाधारण्रजस्तुरम् ।

१२ १२ ३ १२
 गोपामृतस्यविर्भरत् ॥ ५ * ॥ ३

“रजस्तुरम्” † उदकस्य प्रेरकम् “ऋतस्य” यज्ञस्य
 “गोपां” गोपयितारं‡ “विश्वस्मै” सर्वस्मै “स्वईशे” देवाय ॥
 “साधारणम् इत्” समानम् § आवसन्तं सोमं “विः” पक्षी ॥
 श्वेनी “भरत्” स्वर्गादाहरत् ॥ ५ ॥ ३

अथ ढचाकके चतुर्थसूक्ते—

प्रथमा ।

१२२ १२२ ३ १२ १ १२ १
 इषेपवस्वधारयामृज्यमानोमनीषिभिः ।

१ १ ३ १ १२
 इन्दोरुचाभिगाइहि ॥ १ * * ॥

• ख० वे० ०, १, ५, ५ । “विश्वस्माद्दृष्ट्वैशेसाधारण्रजस्तुरम्”—इति ख० पु० पाठः । “विश्व-
 स्मादस्य”—इति मु० पाठः ।

† ‘रजस्तुरं—रजः-संयुक्तम्’—इति वि० ।

‡ ‘गोपां—व्रतयाध्यामसंयुक्तम्’—इति वि० ।

¶ ‘स्वईशे—इः स्वर्गलोकस्य, इशे इशंनाथ’—इति वि० ।

§ ‘इत्—इति पदपूर्वः’—इति वि० ।

॥ ‘विः—मक्षकीयम्’—इति वि० ।

• * ख० आ० ६, १, १, २ (१ भा० ६४ पृ०) = ख० वे० ०, १, ३८, ३ ।

हे “इन्द्रे!” सोम ! “मनीषिभिः” ऋत्विग्भिः “सृज्यमानः”
 शोध्यमानः त्वम् “इषे” अस्माकमन्वाय “धारया” “पवस्व” अर ।
 “रुचा” रोचमानेनान्वसा “गाः” पशून् “अभौहि” अभि-
 गच्छ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ १ १२ ३ २ ३ १ २
 पुनानोवरिवस्कुर्धूर्ध्वञ्जनायगिर्वणः ।

१ २ २ २ २ १ २
 हरेस्सजानआशिरम् ॥ २ * ॥

हे “गिर्वणः” गौर्भिर्वननीय ! “हरे” हरितवर्षं सोम !
 “आशिरं” † क्षीरं प्रति “सजानः” विसृज्यमानः “पुनानः”
 पूयमानः त्वं “जनाय” ‡ जनार्थं “वरिवः” ¶ धनम्
 “ऊर्जम्” § अन्नञ्च “ऊधि” कुरु ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ २ १ २ ३ २
 पुनानोदेववीतयइन्द्रस्ययाद्दिनिष्कृतम् ।

३ २ २ १ २ १ २
 द्युतानोवाजिभिर्हितः ॥ ३ ॥ ४

* अ० वे० ७, १, १८, ४ ।

† ‘आशिरं—क्षीरं इषि वा’—इति वि० ।

‡ ‘जनाय—यजमानार्थम्’—इति वि० ।

¶ ‘वरिवः—वरिष्ठम्’—इति वि० ।

§ ‘ऊर्जम्—अन्नं यन्मी वक्तं वा’—इति वि० ।

॥ अ० वे० ७, १, १८, ५ ।

हे सोम ! “वाजिभिः” हविलक्षणाद्युत्तरैर्यजमानैः सह*
 “द्युतानः” दीप्यमानः “देववीतये” यज्ञार्थं “पुनानः” पूयमानः
 “हितः” हितकरः † त्वम् “इन्द्रस्य” “निष्कृतं” स्थानं “याहि”
 गच्छ ॥

“हितः”-“यतः”—इति पाठो ॥ ३ ॥ ४

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायणस्य चतुर्थस्याध्यायस्य

प्रथमः खण्डः ‡ ॥ १ ॥

द्वितीय-खण्डे—

प्रथमद्वये—प्रथमा ।

३ २ ३ १ २२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
 अग्निनाग्निःसमिध्यतेकविर्गृहपतिर्युवा ।

३ २ ३ २ २

द्वयवाङ्जुक्तास्यः ॥ १ § ॥

* 'वाजिभिः—वाजमन्त्रस्य पुरोडाशादि-सङ्घट्टं, तथैवामस्ति ते वाजिनः क्वत्वि
 ग्यजमानाः तैर्वाजिभिः ; अथवा वाजसनेधैः वाजिभिः अध्वर्युभिः—इति वि० ।

† 'हितः—निहितः स्थापित इत्यर्थः—इति वि० ।

‡ 'बद्धिष्यमानमुक्तम्—इति वि० ।

§ 'सप्तदशश्लौमिकं भेदमाह । इदानीमाख्यानि । आग्नेयम्—इति वि० ।

§ ५० वे० १, १, २१, ६ ।

“अग्निः” आहवनीयाख्यः तस्मिन् प्रक्षिप्यमाणेन “अग्निना” निर्मन्थन-प्रणीतेन वा सह “समिध्यते” सम्यग् दौष्यते* । क्रीट्योऽग्निः? “कविः” मेधावी “गृहपतिः” यजमान-गृहस्य पालकः “युवा” नित्य-तरुणः “इव्यवाट्” हविषोवोढा [वहतेः “वहश्च (३, २, ६४)”—इति पिव-प्रत्ययः ; षित्त्वादुपधा-वृद्धिः (७, २, ११५) ‘गतिकारकोपपदात् कृत् (६, २, १३६)’—इत्युत्तर-पद-प्रकृति-स्वरत्वम्] “जुहास्यः” जुहुरूपेण मुखेन युक्तः† [ह्यते षनयेति जुहः “हुवः झुवश्च (८०, २, ६१)”—इति क्षिप् ; तस्मिन्नियोगाद् (३, २, १७८ वा०) दीर्घश्च ; झुवद्भावात् द्विर्भावः ; चुत्व-जश्त्वे ; प्रातिपदिक-स्वरेषाम्तो-दात्तः (फि० १, १) ; जुहुरास्यं यस्येति बहुव्रीहौ पूर्वपद-प्रकृति-स्वरत्वेन स एव शिथ्यते (८, २, १) ; शेष-निपातः ; यथादेशे “उदात्तस्वरितयोर्यथः स्वरितोऽनुदात्तस्य (८, २, ४)”—इत्या-कारः स्वरितः] ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २२ ३१२ ३ १२ ११ २
यस्त्वामग्ने हविष्यतिर्दूतन्देवसपर्य्यति ।

१ २ ३१२
तस्यस्यप्राविताभव ॥ २ ॥

● ‘अग्निनाग्निः समिध्यते—अग्नीनां वेवेत्याद्योन्याकरोति । तेन निर्मन्थ्याग्निना अग्निः समिध्यते सवनीयः’—इति वि० ।

† ‘जुहास्यः—जह्यते आस्ये अस्य जुहास्यः । अथ जुहोति क्रिया अस्य आस्यं क्रियते । अथवा जह्यमाना शुक आस्ये मृती बस्य स जुहास्यः’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० १, १, २३, २ ।

हे “अग्ने !” “देव !” “यः” “हविष्यतिः” यजमानः
 “दूतं” “त्वाम्” “सपर्यति” * परिचरति । तस्य यजमानस्य
 “प्राविता” “भव स्र” अवश्यं रक्षको भव । [ह्यत इति
 हविः “अर्चि-शुचि (उ०, २, १०७)” —इत्यादिना इसिः, प्रत्यय-
 स्वरेण इकार उदात्तः (३, १, ३), हविषः पतिः हविष्यतिः,
 “नित्यं समासेऽनुत्तरपदस्यस्य (८, ३, ४५)” —इति षत्वम्,
 “पत्यावैश्वर्ये (६, २, १८)” —इति पूर्वपद-प्रकृतिस्वरत्वम् ।
 सपर्यति—सपर-शब्दात् “कण्ठादिभ्यो यक् (२, १, २७)” —
 इति यक्, धातुप्रकरणात् गुणप्रतिषेधाद्यर्थात् यकः कित्वाच्च
 सपरशब्दस्य धातुत्वात्ततोविहितस्य यक् आर्षधातुकत्वे सति
 “अतोलीपः(६,४,४८)” —इति लोपः, “सनाद्यन्ता धातवः (३,१,
 ३२)” —इति धातुसञ्ज्ञायां तिप्, “कर्त्तरि शप् (३,१,६८)”,
 तस्मिन् पूर्वस्य “अतोगुणे (६, १, ८६)” —इति परपूर्वत्वम्,
 यकः प्रत्यय-स्वरेणोदात्तत्वम् (३, १, ३), यपा सह एकादेशस्य
 “एकादेशउदात्त० (८, २, ५)” —इत्युदात्तत्वम्, “तिङ्तिङः
 (८, २, २८)” —इति निघातो न भवति “यद्दृत्तान्नित्यम् (८,
 १, ६६)” —इति प्रतिषेधात्] † २ ॥

अथ तृतीया ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 योअग्निन्देववीतयेहविष्यात्प्राविवासति ।

१ १
 तस्मैपावकमृडय ॥ ३ १ ॥ ५

● “सपर्यति” —इति परिचरकर्मसु ततोयं नैवष्टुकम् (३, ५) ।

† सू० त्रै० १, १, ११, २ ।

“हविष्मान्” हविर्युक्ती “यः” यजमानः “देववीतये” देवानां हविर्लक्षणहेतुयागार्थम् “अग्निम्” “आविवासति” अग्नेः समीपे विशेषेणागत्य परिचर्यां करोति * । हे “पावक” अग्ने ! “तस्मै”† “सृष्टय” तं यजमानं सुखय । [देववीतये—‘वी गति-प्रजन-काम्यजन-स्वादानेषु (अदा०, उभ०)’—इत्यस्मादश-नार्थात् क्तिन्, देवानां वीति र्यस्मिन् यागे स देववीतिः, “बहु-ग्रीहो पूर्वपद-प्रकृतिस्वरत्वम्, “नव्विषयस्यानिसन्तस्य (फि०, २, ३)”—इति पर्युदासाहविः-शब्दोदात्तः, मतुपः सर्वानुदात्त-त्वात् स एव शिष्यते । आविवासति—‘वा गति-गन्धनयोः (अदा० प०)’—अस्मादन्तर्भावित-व्यर्थादागमयितुमिच्छतौत्वर्थं सन्, आह्वानेच्छा ; परिचर्यायां पर्यवस्यतीति विवासति-शब्दः परिचर्यार्थे निघण्टौ (३, ५, १०) पठितः, द्विर्भावः, अथ्यासस्व ऋस्वः (७, ४, ५८), “सन्धतः (७, ४, ७८)”—इति इत्वम्, “ञ्जित्वादिर्नित्यम् (६, १, १८७)”—इत्याद्युदात्तत्वम्, “तिष्ठ तिष्ठः (८, १, २८)”—इति निघातो न भवति “यद्दृत्तान्नि-त्वम् (८, १, ६६)”—इति प्रतिषेधात्, “तिष्ठि चोदात्तवती (८, १, ७१)”—इत्याहो “सहस्रुपेत्यच (२, १, ४) सहेति योगविभागादाहस्तिष्ठा सह समासि समासान्तोदात्तत्वे प्राप्ते (८, १, २२३) “परादिच्छन्दसि बहुलम् (६, २, १८८)”—इत्युत्तर-पदाद्युदात्तत्वम् । तस्मै—“क्रियाग्रहणं कर्त्तव्यम् (२, ३, १३ वा०)”—इति सम्प्रदानत्वाच्चतुर्थी ॥ ३ ॥ ५

* ‘आविवासति—दीपयति’—इति वि० ।

† ‘तस्मै पावक—चतुर्थ्यां द्वितीया-स्थाने भवति, तं पावकम्’—इति वि० ।

अथ द्वितीयतृचेः—प्रथमा ।

१ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
मित्रं कुवेपूतदक्षं वरुणश्चरिशादसम् ।

१ १ २ १ २ १ २
धियङ्मृताचीं साधन्ता ॥ १ १ ॥

अहमस्मिन् कर्मणि हविः-प्रदानाय “पूतदक्षं” ः पवित्र-
वलं “मित्रं” “कुवे” आह्वयामि [ह्वयते: “बहुलञ्छन्दसि (२,
४, ७३)”---इति शपोलुकि सति “ङ्गः सम्प्रसारणम् (६, १,
३२)”---इत्यनुवृत्तौ “बहुलं छन्दसि (६, १, ३४)”---इति
सम्प्रसारणे उवडादेशः, “तिङ्तिङ्गः (८, १, २८)”---इति
निघातः] । तथा “रिशादसं” रिशानां ङिसकानाम् अदसम-
त्तारम् ॥ “वरुणश्च” कुवे । कौटुशौ मित्रावरुणौ ? “मृताचीं” §
मृतमुदकमश्नति भूमिं प्रापयति या धी र्येन कर्मणा तां मृताचीं
“धियम्” “साधन्ता” साधयन्ती ॥ [‘राध साध संसिद्धौ

* ‘मित्रावरुणमाह्वयम्’—इति वि० ।

† य० वे० ११, ४७ = ऋ० वे० १, १, ४, २ ।

‡ ‘पूतदक्षं’—पूतं मेधं, दक्षं शीघ्रम्—इति वि० ।

॥ रिशादसं—इत्युक्तां ङिसकम्—इति वि० ।

§ ‘मृताचीं’—‘मृतमुदकं तस्य प्रदानसमर्थाम्’—इति वि० ।

॥ मन्वीषरस्त्रेवमिमां आचष्टे—‘इ’ मन्वुश्चन्द्रोदष्टे प्रायशगौ आसा लिङ्गोक्त-
देवत्या । मित्रं वरुणश्चाङ्गं कुवे आह्वयामि । कौटुशम् ? पूतदक्षम् पूतं पवित्रं
सदाचारं दक्षयति धन-पुत्रादिभिर्वर्द्धयति पूतदक्षस्य दक्षकर्मणोरित्यस्माच्चिकित्सात्
कर्मणश्च । रिशादसम् रिशानि हि सन्नि रिशा दुष्टाः ताम् समन्नाह्वयति
नास्नति रिशादसः तम् । रिश ङिसावात् दस उपसर्गे । इयोर्निर्देशे । कौटुशा

(दि०,प०)”—इत्यस्मादन्तर्भावितष्यर्थात्तः शत्रादेशे (६,१, १६१), अ० बाधित्वा व्यत्ययेन (३,१,८५) शप, अदुपदेशत्वात् उपरि शष्ट-प्रत्ययस्य ल-सार्वधातुकानुदात्तत्वम्. द्वितीयाद्विवचनस्य शपश्च “अनुदात्तो सुपिपतौ (३,१,४)” —इत्यनुदात्तत्वे, “धातोः (६,१,१६२)” —इति धातुस्वर एव शिष्यते, “सुपां सु-लुक्० (७,१,३८)” —इत्यादिना विभक्तोराकारादेशः ॥१॥

अथ द्वितीया ।

२ १ २

ऋतेनमित्रावरूणावृतावृधावृतस्पृशा ।

१ १ १ १ १

ऋतुम्बृहन्तमाश्राथे ॥ २ * ॥

हे “मित्रावरूणौ !” [मित्रश्च वरूणश्चेति मित्रावरूणौ “देवता इन्द्रे च (६,३,२६)” —इति पूर्वपदस्यानङ्गादेशः, तादृशौ] युवां “ऋतु” प्रवर्त्तमानमिमं सोमयागम् “आश्राथे” आनश्राथे व्याप्नुवन्तो [“इन्द्रे लृङ्-लृङ्-लिटः (३,४,६)” —इति वर्त्तमाने लिट्, लृङ्भावश्चान्दसः] । केन ? “ऋतेन” अवश्यभावितया सत्येन फलेन असम्भ्यं फलं दातुमित्यर्थः । कीदृशौ युवाम् ? “ऋतावृधौ” [‘ऋतमित्युदक-नाम (निघ० १, १२, ६), सत्यं वा यज्ञं वा’—इति यास्कः†] उदकादीना-

नुभौ ? धियं कर्म साधना साधयन्तौ । कीदृशीं धियम् ? वृतावीं वृतमश्नते वृषते यत्र तम्—इति ।

* ऋ० वे० १, १, ४, २ ।

† ‘ऋतमित्युदकनाम’—इत्यंशस्तु द्वितीय-पञ्चविंशे, ‘सत्यं वा यज्ञं वा’—इति तु चतुर्थोऽंशे इति विवेकः ।

मन्यतमस्य वर्षयितारोः । अतएव 'ऋतस्युगा' उदकादीन्
स्युगन्तोः । कौटुशं कृतुम् ? "बृहन्तम्" अङ्गैरुपाङ्गैश्चाति-
प्रोढम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ २ ३ १ १२ ३ १ २ ३ १ २
कवीनोमित्रावरुणातुविजाताउरुक्षया ।

१ २ ३ १ २
दक्षन्दधातिअपसम् ॥ ३ ३ ॥ ६

"मित्रावरुणा" मित्रावरुणो एतो देवो "नः" अस्माकं
"दक्ष" बलम् "अपसं" ॥ कर्म च "दधाति" पोषयतः, कौटुशो ?
"कवी" मेधाविनो, "तुवि-जाता" तुविजातो बहूनामुपकारक-
तया समुत्पन्नौ, "उरुक्षया" बहु निवासो [मित्रावरुणो—मित्र-
शब्दः प्रातिपदिक-स्वरेणान्तोदात्तः (फि० १, १), वरुण-शब्दो
नित्स्वरेणाद्युदात्तः (६, १, १६७) । तुविजातो—बहूना-
मुपकारकतया तस्मिन्भित्त्वेन जाता विति षष्ठीसमासे समासा-
न्तोदात्तत्वम् (८, १, २२३), चतुर्थीसमासे हि "क्ते च (६, २,
४५)"—इति क्वचित् पूर्वपदप्रकृतिस्वरः स्यात् । उरुणां बहूनां
क्षयो उरुक्षयो, 'क्षि निवास-गत्योः (तु० प०)'—इति धातोः
क्षियन्त्यस्मिन्निति क्षय इत्यधिकरणे एव अच्-प्रत्ययान्तस्य "क्षितः

* 'ऋताहवो—ऋतमघ्नं तद्यु वर्षयतः'—इति वि० ।

† 'अग्निष्टीमादिकम्'—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० १, १, ४, ४ ।

॥ 'अपसं—घनम्'—इति वि० ।

(६, १, १६३)—इत्यन्तोदात्तत्वे प्राप्ते “अयो निवासे (६, १, २०१)”—इत्याद्युदात्तत्वं विहितम्, समासे तु “समासश्च (८, १, २२३)”—इत्यन्तोदात्तत्वं वाधित्वा ऋदुत्तरप्रकृति-स्वरेण (६, २, १३६) प्राप्तुत्तरपदाद्युदात्तत्वम् यद्यपि याथादि-स्वरेणान्तोदात्तत्वेन बाध्यते तथापि “परादिश्चन्दसि बहुलम् (६, २, १६६)”—इत्युत्तरपदाद्युदात्तत्वं द्रष्टव्यम् ।
 दक्षः—दक्षतेरुत्साहकर्मणो ऋत्वादाद्युदात्तः (६, १, १६७) ।
 आप्यते फलमनेनेत्यपः कर्म, “आपः कर्माख्यायां ऋत्वी नुट् च वा (उ० ४, १०६ दी० वृ०)”—इत्यन्तस्य अपसस्वारेइत्यादौ ऋत्वा (६, १, १६७) दाद्युदात्तस्यापस्-शब्दस्यात्र व्यत्ययेन प्रत्ययाद्युदात्तत्वम् (३, १, ३)] ॥ ३ ॥ ६

अथ तृतीयदृष्टेः—प्रथमा ।

१ १ १३   १२   १ १   १२
 इन्द्रेणसंदिहक्षसेसञ्जग्मानोचिभिभ्युषा ।

३ १ ११ ११
 मन्दूसमानवर्चसा ॥ १ १ ॥

हे मरुहण ! त्वम् “इन्द्रेण” “सञ्जग्मानः” सङ्गच्छमानः
 “सं दिहक्षसे हि” सम्यग् दृश्येथाः खलु, अवश्यमस्माभिर्द्रष्टव्य-

• ‘इन्द्रमाव्यम्’—इति वि० ।

† ऋ० वे० १, १, १२, १ ।

मित्यर्थः * । कीदृशेनेन्द्रेण ? “अविभ्युषा” भीति-रहितेन कीदृशाविन्द्रमरुहणौ ? “मन्दू” नित्य-प्रमुदितौ, † “समान-वर्चसा” तुल्य-दीप्तौ [‘पुरा कदाचित् वृत्र-बध-दशायाम् इन्द्रस्य सखायः सर्वे देवा वृत्र-श्लासेनापसारितास्तदानौमिन्द्रस्य वृत्र-सम्बन्धि-सकल-सेना-जयार्थं मरुद्भिः सङ्गमो भूतः’—सोऽयमर्थो “वृत्रस्यश्वसथाय (छ० आ० ४, १, ४, २; ६५६ पृ०)”—इति मन्त्रे सङ्गृह्यते ; ‘इन्द्रो वै वृत्रं हनिष्यन्’—इति ब्राह्मणे (ता०) प्रपञ्चितस्य ; इन्द्रशब्दः परमैश्वर्यवन्तं मरुद्गणस्यभिधत्ते, तदानौ-मिन्द्रस्य सम्बोधनं वहिरेवाध्याहृतं व्यम् । तथाचेयमृक् यास्ते-नैवं व्याख्याता—“इन्द्रेण हि सन्दृश्यसे सङ्गच्छमानोऽविभ्युषा गणेन मन्दू मदिष्णू युवां स्योऽपि वा मन्दुना तेनेति स्यात्, समानवर्चसेत्येतेन व्याख्यातम् (४, १२)”—इति । सन्दृश्यसे—सम्पश्येथाः “दृशेति वक्तव्यम् (७, १, ७ वा०)”—इत्यात्मने-पदम्, दृशेः “लिङ्गर्थे लेट् (३, ४, ७)”—इति प्रार्थनायां लेट्, घासस्से (३, ४, ८०), “लेटोऽडाढौ (३, ४, ८४)”—इत्यडा-गमः, “सिबबहुलं लेटि (३, १, १४)”—इति सिप्, “सञ्ज्ञा पूर्वको विधिरनित्यः (प० श्रे० ८३)”—इति गुणाभावः, व्रथा-दिना (८, २, ३६) षत्वम्, “दृष्टः कः जि (८, २, ४१)”

* ‘इन्द्रेण सं हि वृत्रसे मरुद्गण इति वाक्यशेषः । अथवा अत्ययेन व्याख्या क्रियते—मरुद्गणेन दृश्यसे इन्द्रः । अथवा आदित्य इन्द्रोऽभिधीयते, मरुद्गणा रश्मिप्रवाहोः सच दृश्यसे । अथवा इन्द्रेण आदित्येन सङ्गमानः सङ्गच्छमानः’—इति वि० ।

† ‘मन्दू—प्रद्वज-सम-वेन’—इति वि० ।

(५०)

—इति कत्वम्, “आदेश-प्रत्यययोः (८, ३, ६६)”—इति सिपः
 षत्वम्, बहुल-ग्रहणात् सिपः परस्ताच्छबपि भवति, सिपा व्यव-
 धानात् पश्चादेशो न भवति, शपः पिप्वाद्गुदात्तत्वम् (३, १,
 ४), उत्तरस्य ल-सार्वधातुकानुदात्तत्वम् (६, १, १८६), धातु-
 स्वर एव शिष्यते (६, १, १६२), द्वि-शब्द-योगात् “तिङ्-
 तिङ्ः (८, १, २८)”—इति निघातो न भवति “हि च (८,
 १, ३४)”—इति प्रतिषेधात् । सप्तम्यानः—गमेः सम्पूर्वात्
 छन्दसि लुङ्लङ्लिटः (३, ४, ६)”—इति वर्त्तमाने लिट्,
 “समोगम्यृच्छि० (१, ३, २६)”—इत्यात्मनेपद-विधानात्
 लिटः कानजादेशः (३, २, १०६), द्विर्भावः (६, १, ८),
 हलादि-शेषः (७, ४, ६०), अभ्यासस्य चुत्वम् (७, ४, ६१),
 “गमहन० (६, ४, ८८)”—इत्युपधा-लोपः, कानचश्चित्वा-
 दन्तोदात्तत्वम्, गति-समासे (२, २, १८), ऊदुत्तरपदप्रकृति-
 स्वरत्वम् (६, २, १३६) । अविभ्युषा—‘जि भी भये (जु०,
 प०), पूर्ववृत्तिट् (३, ४, ६), “शेषात् कर्त्तरि० (१, ३, ७८)”—
 इति परस्मैपदम्, “कसुष (३, २, १०७)”—इति लिटः
 कसुरादेशः, तस्य कित्त्वाद् गुणाभावः (१, १, ५), अभ्यासस्य
 ऋस्व-जश्त्वे (७, ४, ६६)—(८, ४, ५४) क्रादिनियमात्
 प्राप्तइट् (७, २, १३) “वस्वेकाजाहसाम् (७, २, ६७)”—
 इति नियमात् निवर्त्तते नञ्-समासे ढृतीयैकवचने भत्वाद्
 “वसोः सम्प्रसारणम् (६, १, १३१)”—इति वकारस्य उकारा-
 देशः, “सम्प्रसारणाच्च (६, १, १०८)”—इति पूर्वरूपत्वं
 बाधित्वा “एरनेकाच (६, ४, ८२)”—इति यणादेशः, अव्यय-

पूर्वपदप्रकृतिस्वरत्वम् (६, २, १६८), पूर्वेषु सह संहिताया
 मोकारस्य “एङः पदान्तादति (६, १, १०८)”—इति पर-
 रूपत्वे प्राप्ते “प्रकृत्यान्तः पादमव्यपरे (६, १, ११५)”—इति
 प्रकृतिभावः । मन्द्—‘मद् स्तुति-मोद्-मद्-स्वप्न-कान्ति-गतिषु’
 (आ०, आ०,), “इदितो नुम् धातोः (७, १, ८५)”—इति
 नुमागमः, कुरित्यनुवृत्तौ “खद्-ग्रद्-पीयु-नीलङ्ग-सिगु (उ० १,
 ३६)”—इत्याविभक्तिक-निर्देशादन्तेर्हिङ्कुरितिवहात्वन्तरादपि
 कुरित्युक्तम्, प्रत्ययस्वरेशान्तोदात्तः (३, १, ३), द्विवचने सौ
 “प्रथमयोः पूर्वसवर्णः (६, २, १०४), तृतीयैकवचने च “सुपां
 सु-लुक्० (७, १, ३८)”—इत्यादिना पूर्वसवर्णदौर्घत्वम्, समानं
 वर्त्तौ ययोरिति वा यस्येति बहुव्रीहिः, द्विवचने “सुपां सु-लुक्०
 (७, १, ३८)”—इत्याकारः, समान-पदस्य प्रातिपदिकान्तो-
 दात्तत्वम् (फि० १, १), बहुव्रीहौ पूर्वपद-प्रकृति-स्वरेण (८,
 २, १), तदेवावशिष्यते ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २२३ २७ ३१२६ १२२२
 आदङ्खधामनुपुनर्गभत्वमेरिरे ।

१ १ २ १२२ १ १
 दधानानामयज्ञियम् ॥ २ # ॥

अहेत्ववधारणार्थः†] । “आत् अह” वर्षात्तीरनन्तरमेव
 “खधामनु” इतःपरं जनिष्यमाणमन्नमुदकं वा अनुलक्ष्य महतो

• ऋ० वे० १, १, ११, ४ ।

† “अहरति च ह इति च विनिष्पत्तौ द्वौ पूर्वेषु सम्प्रयुज्यते । अचमरेदं करो
 त्वमिदं च करिष्यतीति”—इति निघ० १, ४

देवाः “पुनः गर्भत्वम् आ ईरिरे” मेघ-मध्ये जातस्य गर्भाकारं प्रेरितवन्तः* [प्रतिसंवत्सर मेवं कुर्वन्तीति दर्शयितुं पुनः-शब्दः प्रयुक्तः] । कौटुशा मरुतः ? “यन्नियं” यन्नाहं “नाम” “दधानाः” धारयन्तः । [सप्तसु गणेषु मरुतामीहृक् वातानामीहृक् चेत्यादीनि यन्न-योम्यानि नामान्यन्यत्रास्त्रातानि । “अन्धः”—इत्यादिष्वष्टाविंशति-सङ्ख्याकेष्वस्यनामसु “उक्” (१५), “रसः” (१६), “स्वधा” (१७)—इति पठितम्, (निघ० २, ७) “अर्षः”—इत्यादिष्वेकशत-सङ्ख्याकेषूदक-नामसु च “तेजः” (८६), “स्वधा” (८७), “अक्षरम्” (८८)—इति पठितम् (निघ० १, १२) । “आत्”—“अह”—निपातावाद्युदात्तो (फि० ४, १२) । स्वधा—स्वं लोकं दधाति पुष्पातीति स्वधा, “आतोऽनुपसर्गेकः (३, २, ३), कृदुत्तरप्रकृतिस्वरत्वम् (६, २, १६८) । अनु-पुनः-शब्दो निपातावाद्युदात्तो (फि०, ४, १२) । गर्भस्य भावो गर्भत्वं प्रत्ययस्वरः (३, १, ३) । एरिरे—अन्तर्भावितव्यर्थात् ‘इण् गतो (अदा०, प०)’—इत्य-आदनुदात्तेतः परस्य सिटी भस्य इरेच्, चित्त्वादनोदात्तः (६, १, १६२), “सह सुपा (२, १, ४)”—इत्यत्र “सुपा” योगविभागादाङ्गा सह तिङ्गः “समासस्य (८, १, २२३)”—इत्यन्तोदात्तत्वम्, “इजादेशे गुरुमतोऽनृष्टः (३, १, ३६)”—इत्याम् न भवति मन्त्रत्वात् † अह-शब्द-योगाभिघाताभावः “तु-पञ्च-

* ‘आदित्य-रश्मय उन्पद्यन्ते, सविता सह मरुतानि, तेः पुनरस्यन्ते सवितरि गर्भत्वं याति’—इति वि० ।

† “कासप्रत्ययादासमन्ते सिडि (३, १, १५)”—इति खदादिषु ‘अमन्ते’—इत्यनुदत्तेरिति भावः ।

प्रश्रयताहैः पूजायात् (८, १, ३६)”—इति निषेधात् । दधानाः—
 शानचक्षित्वादन्तोदात्तत्वे प्राप्ते (६, १, १६२) “अभ्यस्ताना-
 मादिः (६, १, १८६)”—इत्याद्युदात्तत्वत् । यज्ञमर्हति यञ्जि-
 यम्, “यञ्जिर्त्विग्भ्यां घ-सञ्जो (३, १, ७१)”—इति घ-प्रत्ययः
 “आयज्ञेयीनीयियः फ-ठ-ख-छ-घां प्रत्ययादौनाम् (७, १, २)”—
 इतीयादेशः प्रत्ययस्वरेण इकार उदात्तः (१, १, ३)] ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

० १ २   ३ २ ३ १ १   १ १ १
 वीडु चिदारुजलभिर्गुंश्चाचिदिन्द्रवङ्गिभिः ।

१ २   ३ २ ३ १ १
 अविन्दुस्रियाअनु ॥ ३ * ॥ ७

अस्ति किञ्चिदुपाख्यानम्—‘पशुभिर्देवलोकाद् गावोऽपहृताः
 अन्धकारे प्रक्षिप्ताः ताद्येन्द्रो मरुद्भिः सहाजयत’—इति । एतच्च
 बह्वृचानुक्रमशिकायां सूचितम्—‘पशुभिरसुरैर्निगूढा गा
 अन्वेष्टुं सरसादेत शुनीन्द्रेण प्रेषिता ता ऋग्भिः पणयोऽमित्रौ-
 यन्तः प्रोचुः’—इति । मन्वान्तरेऽपि दृष्टान्ततया सूचितम्—
 “निरुद्धा आपः पशुनेव गावः”—इति] तदेव उपाख्यान मभि-
 प्रेत्योच्यते—हे “इन्द्र ! ” “वीडु चित्”† दृढमपि दुर्गमस्थानम्
 “आरुजलभिः” ‡ अभिभङ्गदभिः “वङ्गिभिः” वीटुभिः अन्यत्र

* ऋ० वे० १. १, ११, ५ ।

† ‘चित्’—इति पदपूर्वः । वीडु अन्धकारे स्थितः—इति वि० ।

‡ ‘अन्धकारे स्थिता जमष्के।पयन्ति आरुजलवः—इति वि० ।

¶ ‘दृष्टमात्मकैरङ्गिभिः—इति वि० ।

नेतुं समर्थैः मरुद्भिः सहितस्त्वं “गुहा चित्” गुहायामपि
 स्थापिता “उस्त्रियाः” गाः “अन्वविन्दः † अन्विष्य लब्धवा-
 नसि । [“ओजः” (१), “पाजः” (२)—इत्यादिष्वष्टाविंशति-
 सङ्ख्याकेषु बल-नामसु “दक्षः” (१३) “वोलु” (१४) “शौलम्”
 (१५)—इति पठितम् । (८, ९) नव-सङ्ख्याकेषु गो-नामसु
 “अन्नग” (१), “उस्त्रा” (२), “उस्त्रिया” (३)—इति पठितम्
 निघ० (२, ११) । वीडु—प्रातिपदिक-स्वरः (फि० १, १) ।
 चित्—आदिरुदात्तः । आरुजद्भुभिः—‘रुजो भङ्गे (तु० प०)
 इत्यस्मादौणादिकः कन्नुच् प्रत्ययः, किच्त्वाद् (१, १, ५)
 गुणाभावः, चित्त्वादन्तोदात्तत्वम् (६, १, १६) समासे क्तदुत्तर-
 पदप्रकृतिस्वरत्वञ्च (६, २, १६०) । गुहा—सप्तम्यां ङादेशः
 (७, १, ३६), “ग्रामादीनाञ्च (फि०, २, १५)”—इत्याद्यु-
 दात्तः । वङ्गिभिः—“वहि-प्रि-यु-मु-ग्वा-ङा-त्वरिभ्योनिः (उ० ४,
 ५१)”—इति नि-प्रत्ययः, निच्त्वादाद्युदात्तः । अविन्दः—‘श्रीमुचा
 दीनाम् (७, १, १६)”—इति नुमागमः, लुङ्-लृङ्-लृङ्-
 ष्वङ्-दात्तः (६, ४, ७१) । वसन्तीति उस्त्रियाः वसोः कर्त्तरि
 यक् प्रत्ययः, षत्वाभावश्च बाहुलकाद्दृहनीयः (३, १, ८५), उक्तं
 हि ‘यत्र पदार्थविशेष मुक्तं प्रत्ययतः प्रकृतेषु तद् आङ्गम् (३,
 १, ८५ भा०)’—इति, इकारः प्रत्ययस्वरेशान्तोदात्तः (३, १
 ३) ॥ ३ ॥ ७

० ‘उस्त्रियाः—आदित्यरश्मयः—इति वि० ।

† ‘अविन्दः विदग्धानि (अदा० प०)—इत्यस्येदं रूपम्—इति, ‘अहु—आहुपूर्वेषु’
 इति च वि० ।

अथ चतुर्थे लृचे* प्रथमा ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५
ताङ्गवेययोरिदम्प्रे विश्वम्पुराकृतम् ।

३ १ १२
इन्द्राग्नीनमर्षतः ॥ १† ॥

“ता” तो तादृशो “इन्द्राग्नी” “हुवे” आह्वये । “ययोः” इन्द्राग्नयोः “पुरा” पूर्वस्मिन् काले “कृतं” “विश्वं” सर्वम् “इदं” पूर्वस्मिन् काले कृतं वीर्यं “प्रे” पन्थते ऋषिभिः स्तूयते ;—ता-विन्द्राग्नी हुवे इत्यन्यथः । तो चेन्द्राग्नी न “मर्षतः” [मर्षतिः हिंसाकर्मा (निघ०२, १८, १४)] स्तोतृन् अहिंस्रः । अतो ऽस्मान् आहुतो रक्षतामिति भावः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५
उग्राविघनिनामृधइन्द्राग्नीहवामहे ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५
तानोमृडातईदृशे ॥ २‡ ॥

“उग्रा” उग्रो उग्रूर्ण-बलो अतएव “मृधः” शत्रून् “विघ-निता” विघनितो विशेषेण हतवन्तो “इन्द्राग्नी” “हवामहे” आह्वयामहे । तो चेन्द्राग्नी “ईदृशे” अस्मिन् सङ्गामे “नः”

* ‘इन्द्राग्निमाह्वयम्’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ४, ८, १०, ४ ।

‡ ऋ० वे० ४, ८, १०, ५ ।

अस्मान् “मृडातः” सुख्यताम् [यद्वा मृडातिः उपदयाकर्मा ;
नोऽस्माकं मृडातः उपदयां कुरुताम्] ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ ३ १ १   २ २ १ १   १ २
हथोवृत्राण्यार्याहथोदासानिसत्पती ।

३ २ ८   ३ २ ३ १ २
हथोविश्वान्अपद्विषः ॥ ३* ॥ ८

हे इन्द्रान्नी ! “आर्या” आर्यैः कर्मानुष्ठातृभिः कृतानि
“वृत्राणि” उपद्रवजातानि “हथः” हिंस्यः । तथा “सत्पती”
सतां पालयितारौ सन्तौ “दासानि” दासाः कर्महीनाः†
शत्रवः, तैः कृतानि चोपद्रवजातानि हथः । अपि च “विश्वान्”
सर्वाः “द्विषः” द्वेषिणीः शत्रुभूताः प्रजाः “अप हथः” विनाशयथः
अतोऽस्माकमप्येव मेव कुरुता मिति भावः ॥

“हथः”—“हनः”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ ८

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य तृतीयस्याध्यायस्य

द्वितीयः खण्डः ‡ ॥ ४ ॥

* ऋ० वे० ४, ८, १८, १ ।

† ‘दासानि—यादादीनि रथः—पिशाचादीनि’—इति वि० ।

‡ ‘उक्तं प्राप्तःसवन्म्’—इति वि० ।

अथ तृतीयखण्डे[#]

प्रथमतः—प्रथमा ।

३ १ २८ ३२ ३ १ २ २ ३ १ २

अभिसोमासआयवःपवन्तेमद्यन्मदम् ।

३ १ २८ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

समुद्रस्याधिविष्टपेमनौषिणोमत्सरासोमदच्युतः ॥ १ १ ॥

“आयवः” गमन-शीलाः “सोमासः” सोमाः “मद्य” मद-करं मदम् आत्मोयं रसम् “अभियवन्ते” अभितो निर्गमयन्ति । कुत्रेत्युच्यते “समुद्रस्य” अन्तरिक्षस्य “अधिविष्टपे” अधिकं समुच्छ्रिते पवित्रे यद्वा समुद्रस्य यस्मात् समुद्रवन्ति रसान्तस्य कलशस्य “अधि” उपरि “विष्टपे” स्थाने पवित्रे निर्गमयन्ति । कीदृशाः ? “मनौषिणः” मनस ईशितारो “मत्सासः” मदकराः “मदच्युतः” मदस्त्राविणः ॥

“विष्टपे”-“विष्टपि”—इति पाठो, “मदच्युतः”-“स्वर्विदः” इति च ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१२ ३१ २८ ३ २ ३१ २ ३२ ३ २ ३

तरत्समुद्रम्यवमानज्मिणाराजादेवच्युतम्बृहत् ।

१२ ३२ ३१ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ २

अर्षामित्रस्यवरुणस्यधर्मणाप्रहिन्वातच्युतवृहत् ॥२३॥

* ‘इदानीं भाष्यन्दिनं प्रवक्तव्यम् । अथोच्यते—गायत्री-वैष्टपाद्रीनि सामानि, सास्त्रां नामत आर्षेयमुक्तम्’—इति वि० ।

† ख० ख० १० ६, १, ३, ८ (२भा० २६पृ०)=ख० वे० ७, ५, १४, ४ ।

‡ ख० वे० ७, ५, १४, १ । “समुद्रियः”—इति च तत्र पाठः ।

“पवमानः” पूयमानः “देवः” द्योतमानः “बृहत्” अत्यन्तम् * “ऋतम्” सत्यभूतः † “राजा” सोमः “समुद्रम्” अन्तरिक्षं कलशं वा “ऊर्मिणा” धारया ‡ “तरत्” तरति “हिवानः” प्रियमाणः । “ऋतम्बृहत्” अत्यन्तं सत्यभूतः स सोमः “मित्रस्य वरुणस्य” मित्रावरुणयोः “धर्मिणा” धारणार्थं “प्रअर्षा” प्रार्थति प्रकर्षेण गच्छति ॥

“अर्षा”-“अर्षन्”—इति पाठो ॥ २ ॥

अथ अध्यास्वारूपा तृतीया ।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३
 नृभिर्यमाणो ह्यर्थतो विचक्षणो राजा देवः समुद्रः ॥ ३ § ॥ ९

“नृभिः” कर्म-नेत्रभिः ऋत्विग्भिः “य्यमाणः” नियम्यमानः “ह्यर्थतः” स्मृहृषीयो “विचक्षणः” विद्वष्टा “देवः” दीप्यमानः “समुद्रः” अन्तरिक्षे भवः ॥ “राजा” सोमः इन्द्रार्थं पवते इति शेषः ॥

“येमाणः”-“येमानः” इति पाठो ॥ ३ ॥ ९

* ‘बृहत्-सद्यत् अथवा बृहत्याम्’—इति वि० ।

† ‘ऋतं—सत्यम् अन्नम् प्रजापतिः अन्नं वा’—इति वि० ।

‡ ‘ऊर्मिणा—उदकसङ्कलनेन’—इति वि० ।

§ ‘अर्षा—द्रष्टा’—इति वि० ।

§ अ० आ० ६, १, ४, २ (२भा० ११२पृ०)=अ० वे० ०, ४, १०, ४ ।

॥ “समुद्रः”—इत्यन्तरिक्ष-नामसु पञ्चदशं नैवष्टकम् (१, २) । ‘समुद्रः—समुद्रात्मकः’—इति वि० ।

॥ पौरुमङ्गम् ॥ ^{१ १ २ २ २ १ १} अभिसोमासत्रायवः । ^{२ १} औहोवा ।

^{२ २} श्रिया । ^{१ २} हाउ । ^{१ २} पवन्तेमा रदियम्मदम् । ^{१ २} समूद्रा १

^१ स्या २ । ^१ धायिविष्टपाश्रयि । ^{१ १ १} मानौषा २३४यिणाः । ^१ मत्सा ।

^१ रासौवाओर३४वा । ^{१ १} हाह्रहायि । ^१ मदाप्रच्युताः ॥(१)

^{१ १ २ २ १ १} मत्सरासोमदच्युतः । ^{१ १} औहोवा । ^{१ २} श्रिया । ^{१ २} हाउ । ^१ म

^{१ २} त्सरासो रमदच्युतः । ^{१ २} तरात्साशमूर । ^{१ २} द्राम्यवमाह । ^१ ना

^{१ १} जम्भार २३४यिणा । ^{१ २} राजा । ^{१ २} दायिवौवाओर३४वा । ^१ हा

^१ श्रिया । ^{१ २ २ २ १ १ १ १} मताप्रम्बुहात् ॥(२) ^{१ २} राजादेवञ्चतम्बुहत् । ^{१ २} औ

^१ होवा । ^{१ २} श्रिया । ^{१ २ १ २} हाउ । ^{१ २} राजादेवा रञ्चतम्बुहत् । ^१ अ

^१ र्षामाश्रियत्रा २ । ^{१ २} स्यावरुणाह । ^{१ २ १} स्याधम्भार २३४णा । ^१ प्र

^१ हायि । ^{१ १ १} न्मानौवाओर३४वा । ^{१ २} हाह्रहायि । ^१ च्युताप्रम्बु

^१ हात् । ^१ होप्रह । ^१ डा(३) ॥ १४ * ॥ [१]

● ज० ना० २५० १ख० १४पा० ।

२ १ ४२ ५२
 ॥ द्विद्विह्वारं वामदेव्यम् ॥ अभिसोऽश्मासत्रायवाः ।

१ २ २ २ ३ २ १
 पाऽवन्ते मघमद्समुद्रस्याधिविष्टपाऽयिमनीहोः । ऊ

१ २ १ २ २ २ १
 म्माः २ । षाऽश्रियिणाः । मत्सरासोमदौहोः । ऊम्माः २ ।

१ १ २ ४ ५ २ १ ४२ ५
 ऽच्युता । औऽश्चोवा ॥ (१) मत्सरा २ ३ सोमदच्युताः ।

१ २ २ २ ३ २ १
 मात्सरासोमदच्युतम्तरत्समुद्रम्यवमाऽनौहोः । ऊम्मा

२ १ २ २ २ २ १
 २ । माऽश्रियिणा । राजादेवाऽश्चतौहोः । ऊम्माः २ ।

१ ४ ५ २ १ २ ४ ५
 वृद्धात् । औऽश्चोवा ॥ (२) राजादा २ ३ यिवश्चतम्बु

१ २ २ २ २ २ १
 द्धात् । राऽजादेवश्चतम्बुद्धादर्षामित्रस्यवरुणाऽस्यधौहोः ।

१ १ २ १ २ २ ३ २ १
 ऊम्माः २ । माऽश्रिया । प्रद्विन्वानाऽश्चतौहोः । ऊम्मा

१ ४ ५ ४
 २ । वृद्धात् । औऽश्चोवा । होऽर्षी । डाऽर्षी ॥ ७ * ॥ [३]

१ २ १ २ २
 ॥ गायत्रपार्श्वम् ॥ आभी । सोमासत्राश्उवारः ३ ।

१ २ २ २ २ २ १ २ २ २ २ २
 याऽश्चोवाः । पवन्ते मदियमद्समुद्राधिविष्टपेमनीषि

२ १ १ १ १ २ १ २ १ ४ १
णार३४पुः । मत्साराशसारः । मदा३ । ऊं२३वा३ । च्यू

१ १ १ १ १ २ १ २ १
तार३४पुः ॥ (१) मात्सा । रासोमदा३शउवार३ । च्यू

५ ० १ २ २ १ १ २ १ १ २ २ १ २
र३४ताः । मत्सरासोमदच्युतस्तरत्समुद्रम्यवमानजर्भि

२ १ १ १ १ २ २ १ २ १ ४
णार३४पु । राजादाशिवारः । च्युता३म् । ऊं२३वा

१ १ १ १ १ २ २ १ २ १
३ । बृह्णार३४पुत ॥ (२) राजा । दायिवच्युता३शउवार

५ १ २ २ २ २ १ १ २ २ १ १ २
३ । बृ२३४चात् । राजादेवच्युतवृहदर्षामित्रस्यवरुण

१ २ १ १ १ १ २ १ २ १ २ १
स्यधर्माणार३४पु । प्रदायिन्वाशनारः । च्युता३म् । ऊं

४ १ १ १ १ १
२३वा३ । बृह्णार३४पुत(३) ॥ ८ * ॥ [४]

५ २ ४ २ ४ २ ५ १ २ २
॥ पौरुद्वन्मनम् ॥ अभिसो३मासचायवाः । पावन्ते

१ १ २ १ १ २ १
म । दियाम्नाशदारम् । मादारम् । सामुद्रस्या । धा

२ १ २ १ २ १ २ १ ५
यि । विष्टपाशयि । विष्टपाशयि । मानीषार३४यिणाः ।

१ २ २ १ २ २ ५ ४
मात्सरासो । मादच्यु२३४ताः । मदा ५ च्युताः ॥ (१)

० ज० मा० ४प्र० १अ० ८सा० ।

^{५ २२ १ २ १ १ २}
 मत्सरासः । मदाच्युताः । च्युताः । तारन्समु ।
^{१ २ १ २ १ २ ५ १}
 द्राम् । पवमाः । पवमाः । नाजर्माः३४यिणा । रा
^{१२२१ २३ ५ ४ ५२२}
 जादेवाः । आर्त्तम्बुः३४हात् । अतापुम्बुहात् ॥(२) राजा
^{१ ४५ ४५ १ २२ १ २ १}
 दाःयिवत्तम्बुहात् । राजादेवः । अतावुःहात् । आ
^{२ १ १ २ १ २ १ २ १}
 र्धामित्र । स्या । वरुणाः । वरुणाः । स्याधर्माः२३
^{५ १ २ ४ १ २ ५ ४}
 षणा । प्रादिन्वानाः । आर्त्तम्बुः३४हात् । अतापुम्बुहा
^४
 त् । होर्द्द । डा(३) ॥ ८ * ॥ [५]

॥ द्वैगतम् ॥ अभिसोऽमासआयवाः । पावन्तेम ।

^{१ २ ३ २ ५ २ २ १ २}
 दियाम्नाशदाः । समूः । दौःहोःवा । द्रस्याधिवि
^{२ १ १ २ ५ २ ५ २ २}
 षयेमानीःषिष्ठाः । मत्सराः३ । रारसाः३४ओद्देवा ।
^{१ १ ३११११ ५ १ ४२५४ ५}
 षः । मदाच्युताः३४५ः ॥(१) मत्सराःसोमदच्युताः ।
^{१ २२ १ २ ३ २ ५ २ १}
 मात्सरासः । मदाच्युताः । तराःत् । दौःहोःवा ।

^१ समुद्रम्यवमाना^२ज^३र्मिणा^४२ । राजा^५३ । दारयिवा^६२३
^{५२२} ४ औ^२होवा । ए ३ । ऋता^१ रम्बृ^२ हार^३३४^४५त् ॥ (२) राजा
^२ दारयिव^३ ऋतं^४ बृ^५ ह्यात् । राजा^६ देवः । ऋता^७ बृ^८ १ ह्या^९ २त् ।
^{२२} अर्षा^३ ३ । हो^४ ३ । हो^५ ३ वा । मित्रस्य^६ वरुणस्या^७ धर्माणा^८ २ ।
^१ प्रहा^२ २३यि । न्वा^३ रना^४ २३४ औ^५ होवा । ए^६ ३ । ऋता^७ रम्बृ^८ हा^९
^{११११} २३४५त् (३) ॥ १० * ॥ [६]

^१ ॥ हारायणम् ॥ अभिसोमौ^२ हो^३ रयिस^४ आयवाः । पा
^२ वन्ते^३ मद्य^४ म्मदम् । समू^५ द्रा^६ ३स्या । धिवि^७ ष्टपायि । मना
^२ ३हायि । षायिणा^३ २ः । मन्सरा^४ सोमदोवा^५ ३ औ^६ २३४वा ।
^४ च्यु^५ पुतो^६ ६हायि ॥ (१) मन्सरा^७ सोमो^८ हो^९ रयिमद^{१०} च्युताः । मा
^{२२} न्सरा^३ सोमद^४ च्युतः । तरा^५ त्सा^६ ३म् । द्रप^७ वमा । नज^८ ३
^२ हा । मायिणा^३ २ । राजा^४ देव^५ ऋतोवा^६ ३ औ^७ २३४वा । बृ^८

* ऊ० मा० ४ प्र० १ अ० १० सा० ।

^५ २३४ताः । ^{१ २ १ १२ २ १ ३ १ १ १ १} तरत्समुद्रम्यवमानजर्मिणा२३४पु । ^१ तरत्स

^१ मू । ^१ द्रम्यव । ^१ मा । ^१ नज३आउवार३ । ^५ मोर३४णा ।

^{१ २ २ १ २ १ २} राजादेवकृतंबृहाशत् । ^{१ २ २ २} राजादेवाः । ^१ कृता३शुवार३ ।

^५ बृ३३४चात् । ^{१ २ २ १ १ १ १ २} राजादेवकृतंबृहाशत् । ^{१ २ २ २} राजादेवाः । ^५ कृ

^५ ता३शुवार३ । ^५ बृ३३४चात् । ^५ राजादेवकृतंबृहाशत् ।

^{१ २ २ १ २} राजादेवाः । ^{१ २ २ १ २} कृता३शुवार३ । ^{१ २ २ १ २} बृहात् । ^{१ २ २ १ २} अर्षामित्रस्य

^{१ २ १ ३ १ १ १ १ २ २} वरुणस्यधर्मणा३३४पु । ^{१ २ २} अर्षामित्रा । ^१ स्यवरु । ^२ णा । ^२ स्य

^५ धा३शुवार३ । ^{१ २ २ १ १ १ २} मा २ ३४णा । ^५ प्रह्विन्वानकृतंबृहाशत् ।

^{१ २} प्रह्विन्वानाः । ^५ कृता३शुवार३ । ^५ बृ३३४चात्(३) ॥१२*॥[८]

^{१ २ २ १ ५ १} ॥ रौरवम् ॥ ^{१ २ २ १ २} अभिसोमासा३आया२३४वाः । ^१ पाव

^{२ २ २ ३ २ १ २} न्तो मद्यमदसमुद्रस्याधिविष्टपेमनारयिषिणाः । ^{१ २} ओहा

^{२ १ २ २ १ १ २} ३उवा । ^{१ २ २ १ २} मत्सरासोमदा३हायि । ^{१ २ २ १} ओहा३उवा । ^५ च्यु

ता । औ ३ होवा ॥(१) मत्सरासोमाश्दच्य २३४ताः ।

माऽत्सरासोमदच्युतस्तरत्समुद्रम्भवमानऊर्म्निणा । औ

हाश्उवा । राजादेवश्चतारश्हायि । औहा ३ उवा ।

वृहात् । औ २ ३ होवा ॥(२) राजादेवआश्चैव २३४हा

त् । राजादेवश्चतंबृहदर्षामित्रस्यवरुणस्यधा र्म्निणा ।

औहाश्उवा । प्रहिव्वानश्चतारश्हायि । औहाश्उ

वा । वृहात् । औ २ ३ होवा । हो ५ ई । डा(३) ॥१३॥[८]

॥ मानवोत्तरम् ॥ होवायि । अभिसोमासआयवः ।

होवायि । पावन्ते मद्यम्नदम् । सामुद्रस्या । धायि

विष्टयाश्शयि । मनारयिषारश्शयिणाः । मत्सारा २ ३

साश्ः । मारदाश्श औ होवा । च्यू २३४ताः ॥(१) होवा

यि । मत्सरासोमदच्युतः । होवायि । मात्सरासोम

दच्युतः । ^{१० २}जारत्समु । ^{१० २}द्राम्पवमा३१ । ^{० १ १}नजर^१र्मा^१र३४यि
^५णा । ^{१२१}राजादा^२३यिवाः । ^{१ ३}आ^१र^३र्त्ता २ ३ ४ ^{५ ६ ८}औ^५होवा ।
^३व २३४^५हात् ॥ (२) ^१होवायि । ^{२ २ २२ १ १ १ १}राजादेव^२वृ^२तम्बृ^२हत् । ^३हो
^{२ २}वायि । ^{७ २ १}राजादेव^३वृ^३तम्बृ^३हत् । ^{१ ० २}आ^१र्षा^०मि^२त्र । ^३स्या^३वरू^३णा
^{० ५ ५ ५}३१ । ^{१ १}स्य^१धा^१र^१र्मा^१र३४^५णा । ^{१ १}प्र^१हा^१यि^१न्वा^१र३नाः । ^{१ ३}आ^१र्त्ता^३
^{५ ६ ८}२३४^५औ^५होवा । ^{१ ५}बृ^१२३४^५हात् (३) ॥ १४ * ॥ [१०]

॥ आनूपवाध्यश्चम् ॥ ^{१ २ १ २}अ^१भी^१अ^१भी । ^{२ २}सो^२मा^२सा^२३^२चा^२या
^{१ २ २}१वा^१रः । ^{१ ३}पा^१व^१न्ते^१म । ^{१ ३}दि^१या^१म्ना^१ १ दा^१रम् । ^१सा^१मू^१र
^१द्रा^१स्वा^१र । ^{१ २ १ २}धि^१वि^१ष्ट^१पे^१म^१नी^१षा^१र३^१यि^१णाः । ^{१ २ २}म^१त्सा^१रा^१ ३ सा
^{१ ४}३ । ^{२ ५}मा^२र३^५दा^५३ । ^{१ २ १ २}चू^१३४^१पु^१तो^१ई^१हा^१यि ॥ (१) ^{१ २ १ २}म^१त्सा^१म^१त्सा ।
^{२ २}रा^२सी^२मा^२३^२दा^२चू^२१^२ता^२रः । ^{१ १}ता^१रा^१र^१त्सा^१मू^१र । ^{१ २ २}द्र^१प^१व^१मा^१न
^{१ २}ज^१म्ना^१र३^२यि^१णा । ^{१ २ १ २}रा^१जा^१दा^१३^१यि^१वाः । ^{१ ३}आ^१ २३ ^३त्ता^३३म् ।

* ऊ० मा० अ० २ अ० १४ सा० ।

^१ वृ३४^५घोईहायि ॥(२) ^{१२ १ १२ २} राजाराजा । ^२ देव^{१ १}च्युतांबू^{१ १}हा

^{१ २ १२} रत् । ^{१ २} राजादेवः । ^१ च्युतांबू^१हा रत् । ^१ आर्षा ^१ २ मायि

^१ त्वा रे । ^{२ १} स्यवरूणस्यधर्मा रश्णा । ^१ प्रहायिन्वा ^२ ३ ना ^२ इः ।

^१ आ रश्ता ^४ र्ता इम् । ^२ वृ३४^५घोईहायि(३) ॥ १५ ॥ [११]

^{४ ३ २ ४ २ ५ २} ॥ वाम्नम् ॥ ^२ अभिसोमासचा । ^२ हाइहाइयि । ^१ यार

^२ ३४ । ^५ वायवोवा । ^१ पवाहो रे । ^{१२} तेमाहो रे । ^{१ ०} दायन्मा

^{१ २ २} दा रेम् । ^१ सामुद्रस्या । ^{१ २ ३ २} धिवायिष्टापेमनाउवाइ । ^२ ऊ

^५ ३४ पा । ^१ पिणारः । ^१ मात्सा रेरासा रेः । ^१ मद । ^१ च्यू

^{१ ३} रता रश् ^{५ २ २} ४ औहोवा ॥(१) ^{४ ३ २ ४ २ ५ २} मत्सरामोमदा । ^{२ १} हाइहाइयि ।

^१ च्यू रश् ^५ ४ । ^१ तच्छुतोवा । ^{१२} मत्साहो रेयि । ^{१२} रासाहो रे ।

^{१ ०} मादचू रता रेः । ^{१ २} तारत्समु । ^{१ २ ३ २} द्रम्पावामा । ^{२ २} नआउवाइ ।

^{२ ५} ऊ ३४ पा । ^१ मिणारः । ^१ राजा रेदायिवा रेः । ^१ च्युतम् ।

^१ बृ^२र^३हार^४श्रौ^५होवा ॥ (२) ^{३२४८८२४५} राजादेवष्टतम् । ^{१ २} हा^३र^४श्रयि ।

^१ बृ^२र^३३४ । ^५ ह^६हृ^७होवा । ^{१२} राजा^३हो^४श्रयि । ^{१२} देवा^३हो^४श्र । ^१ आ

^० र्त्त^१व^२हा^३र^४त् । ^{१२१} आ^३र्षा^४मि^५त्र । ^१ स्य^२धा^३उ^४वा^५३ । ^{१ २ ५} ऊ^३३^४४ पा ।

^१ मणा^२श्र । ^१ प्रा^२हा^३श्रयि^४न्वाना^५श्रः । ^१ ऋ^२त^३म । ^{१ २} बृ^३र^४हा^५र^६३४

^{५२८} श्रौ^२होवा । ^५ ऊ^३३^४३४पा(३) ॥ १६ ॥ [१२]

॥ अ^{५ ४}भी^२व^४र्त्त^५म् ॥ अ^{५ ४}भा^२श्रयि^४सो^५इ^६मा^७ऽस^८भा^९य^{१०}वोवा । पा

^{१२} वन्ते^३मे । ^{१ २} दि^३याम्ना^४श^५दा^६श्रम् । ^१ सा^२मु^३द्र^४स्य^५ा^६श्र^७२^८३४ । ^३ धि

^{४५८} वि^२ष्ट^३पे । ^{२ १ २} म^३ना^४यि^५षा^६श्रयि^७णा^८श्रः । ^{१ १} म^२प^३ारा^४श^५सारः । ^{२ १} म^३दा

^१ ३ । ^{२ १ १ १ १} च्यूर^३३४५ । ^१ ता^२३^३४५ः(१) ॥ १६* ॥ [१३]

॥ ^{५ २ ४८५ ४ ५} काले^२य^३म्† ॥ ^{५ २ १ २२ १} मत्स^३रा^४श^५सी^६म^७द^८च्यु^९ताः । ^{१ १ २ २ १} मत्स^३रा^४श^५तो ।

^{२ ३ २ १} म^३द^४च्यु^५ता^६२^७३ः । ^{२ ३ २} तर^३त्स^४मू^५३ । ^१ द्रा^२३^३४म् । ^{३ ४ ८ ५ ८} प^३व^४मा^५न^६ऊ ।

* ऊ० मा० ७प्र० १आ० १८सा० ।

† “मदाकालेयम्”—इति वि० ।

^२ माश्रियिणा । ^२ राजादेवौ । ^{१२३२२} वाश्रधवा । ^४ ऋतापुभ्वृहात् ।

^५ होपूर्द्ध । डा(२) ॥ १७ * ॥ [१४]

^५ १ ४२५४२ ५ १ १२
॥ गौङ्गवम् ॥ अभिसोऽमासआयवाः । पावा२ । ते

^{३२} मदियाऽम् । ^{४ ५} मादाम् । ^{२ १२} समुद्रस्याधिविष्टाऽऽपा २यि ।

^{२२} मनाश्रियिषायिणाः । ^{४ ५} समुद्रस्याधिविष्टये । ^{२ १२} मनाश्रियिषा

^५ यिणाः । ^{१ २२} मात्सरा । ^{१ २} सा । ^{१ २} औश्रो । ^{१ ५} मदोरश्रधवा ।

^४ च्यूप्रतोईहायि ॥ (१) ^{५ २ ४२५४ ५ १} मत्सराऽसोमदच्युताः । ^१ मात्सा२ ।

^{१२२३२} रासोमदाऽ । ^{४ ५} च्युताः । ^{१ २ १} तरत्समुद्रम्यवाऽऽमाऽ । ^{१ २} नज

^{४ ५} श्रमायिणा । ^{१ २ १ २} तरत्समुद्रम्यवमा । ^{१ २ ४ ५} नजश्रमायिणा । ^१ रा

^{२२२} जादे । ^१ वा । ^{२ २ १ १} औश्रो । ^{५ ४} ऋतोरश्रधवा । ^५ वृषुष्टोईहा

^{५२२२} यि ॥ (२) ^{४ ५} राजादाश्रियिवऋतंबृहात् । ^१ राजा२ । ^{१२ २} देवऋ

^२ ताऽम् । ^{४ ५} वृहात् । ^{१२२१२१ १ १} अर्षामिन्नस्यवऋरश्रणा२ । ^{२ २} स्यधाऽ

४ ५ १-२ १ २ १ ३ २ ४ ५ १ २ २
 र्माणा । अर्षामित्रस्यवरुण । स्थधाऽर्माणा । प्राहिन्वा ।

१ २ २ १ ५ ४ ५
 ना । औश्चो । ऋतो२३४वा । वृपुहोद्दहायि(३)॥१८॥[१५]

१ २ १ २
 ॥ भारद्वाजम् ॥ अभिसोमा । सत्राया १ वा२ः ।

१ २ २ १ २ १ २ २
 पावन्ते मद्यम्नदम् । समूद्रा१स्या२ः । धायिविष्टपे । म

१ २ १ २ १ २ ५ ५
 नायिषाशयिणा२ः । मत्सारा१सा२३ः । मा२दा२३४औ

२ ३ ५
 द्योवा । च्यू२३४ताः(१) ॥ १५ १ ॥ [१६]

१ २ १ २ ३ २ ४ ५
 ॥ मैधातिथम् ॥ अभिसोमोद्दहायि । सत्राश्यावाः ।

१ १ २ १ २ १ २
 पवन्ता२द्दोशयि । माऔश्चो । दायाउवा । मादाउ

१ २ १ २ १ २ १
 वा । समुद्रस्याधिविष्टपाऔश्चो । मानाउवा । षा

२ १ २ २ १ २ १ २
 यिणाउवा । मत्सरासाऔश्चो । मदा । औश्चो । वा

५ ४ ५ १ २ १ २ १
 हो२३४वा । च्यूतोद्दहायि ॥(१) मत्सरासोद्दहायि । म

२ ४ ५ १ १ २ १ २
 दाश्च्यूताः । मत्सरा२द्दोशयि । साऔश्चो । मादा

^{१ २} उवा । ^१ च्यूताउवा । ^{२ २ १} तरत्समुद्रम्पवमाचौश्हो । ना
^२ आउवा । ^{१ २} मायिणाउवा । ^{१ २ २ २ २ १} राजादेवाचौश्हो । ऋता ।
^{२ १} औहो । ^{३ २ ५ ४ ५} वाहोश्होश्होवा । ^{२ २ २ २ १} बृहोद्दहायि ॥ (२) राजादेवो
^२ हायि । ^{३ २ ४ ५ १ २ २} ऋताश्महात् । ^२ राजादाश्होश्होश्हो । वाचौश्
^२ हा । ^{१ २} आर्त्ताउवा । ^{१ २} बृह्हाउवा । ^{१ २} अर्षामित्रस्यवरुणा
^{२ २} औश्हो । ^{१ २} स्नाधाउवा । ^{१ २} माणाउवा । ^{१ २ १} प्रहिव्वानाचौश्
^२ हो । ^१ ऋता । ^{२ १} औहो । ^{३ २ ५ ४ ५} वाहोश्होश्होवा । ^५ बृहोद्दहा
 यि (३) ॥ ६* ॥ [१७]

^{४ ४ २ ४ ४ ५ २ ४ ४ ५} ॥ उत्सेधम् † ॥ ^{३ २ २} अभिसोमासत्रायवः । ^{३ २ २} पव । ^{३ २ २} तेमा
^{३ २ ४ ५ २ १} ३४ औहोवा । ^{२ १} दियम्नदारम् । ^{३ १} हाश्होश्होवाश्हो । ^{३ १} ऊश्हो
^{५ २ २ ४ ५ २ ४ ५ १ २ १} पा । ^{५ २ ४ ५ १ २ १} समूश्द्रस्या । ^{१ २ १} औहोवाहायि । ^{१ २ १} धायिविष्टपायि ।
^{२ २ १ २ २ १} भनीषायिणाः । ^{२ १ ५ ३ २ ४ २} हाश्होश्होवाश्हो । ^{३ १ ५ ३ २ ४ २} ऊश्होपा । ^{३ २ ४ २} मन्साश्हो

* ऊ० गा० ८प्र० ३ख० ६घा० । † "उत्सेधः"—इति ष० पु० ।

१ २ २ २ १ १ २ २ १ १ १ १ १ १ १ १
ए। औहो औहोश्वा । पवन्ते मद्यिग्मदम् । औश्वा ।

१ २ २ २ २ २ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
समुद्रस्याधिविष्टपेमनीषिणः । औश्वा । मत्साराश्वा

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
रः । औश्वा । औश्वाश्वा । औश्वायि । औश्वा

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
श्वा । मद । चूर्ताश्वा औहोवा ॥(१) मत्सारासो

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
मदच्युत औहा औहाश्वा । औहो औहोश्वा । मत्सरा

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
सोमदच्युतः । औश्वा । तरत्समुद्रम्यवमानजर्म्भिणा ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
औश्वा । राजादाश्रयिवारः । औश्वा । औश्वाश्वा ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
औश्वायि । औश्वाश्वा । ऋतम् । बृहद्वाश्वा औ

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
होवा ॥(२) राजादेव ऋतं बृहद्वा औहाश्वा । औहो

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
औहोश्वा । राजादेव ऋतं बृहत् । औश्वा । अर्षा ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
मित्रस्यवरुणस्य धर्म्भिणा । औश्वा । प्रहायिन्वाश्वा रः ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
औश्वा । औश्वाश्वा । औश्वायि । औहोश्वा ।

^१ ऋतम् । ^३ बृ ^{५१२} र् ^{२२१२११} ह्य ^{२३४} ऋ ^३ होवा । ^{२३} सदोविशा ^{२३}

^{११} ४ पूः(३) ॥ १६ * ॥ [१८]

^५ ॥ ^२ जनित्रायम् ॥ ^{४२५४२} अभिसोऽमासत्रायवाः । ^५ ^{२१} ऊवेहो

^१ रयि । ^२ पवन्तेमदियाम्ना^१दा^२रम् । ^१ समुद्रस्थाधिविष्टपा

^{२२} रयि । ^३ मनारयिषार^३४यिणाः । ^५ मत्सार्होयि । ^{१२१} रासा

^१ र्हो । ^{२१} मद । ^३ च्यूर^{५१२}तार^३४^५ऋ^२होवा ॥(१) ^५ मत्सरा^२सो

^{५४} मदच्युताः । ^{२१} ऊवेहो रयि । ^१ मत्सरासोमदा^२च्यूर^२ता^२ः ।

^१ तरत्समुद्रम्पवमार । ^{३२३} नजर्मार^५३४यिणा । ^{१२२} राजा^१र्होयि ।

^{२२} देवार्हो । ^१ ऋतम् । ^३ बृ^{५१२}र्^{५१२}ह्य^{५१२}र्^{५१२}ह्य^{५१२}ऋ^३होवा ॥२) ^{५१२} राजा

^२ दा^{४५४}रयिव^५ऋतंबृ^{२१}ह्यत् । ^{१२२} ऊवेहो रयि । ^१ राजादेव^१ऋतांबृ

^{१२} र्हारत् । ^{३२३} अर्षामित्रस्यवरुणार । ^५ स्यर्षाम्मार^१३४णा । ^१ प्र

● क० मा० १९५० २७० १६सा० ।

२ १ २ १ १ २ १ ५२
 चाइयिहोयि । न्वानाइहो । षतम् । ब२हा२३४औ
 २ २ १ ११११
 होवा । जनित्रा२३४५म्(३) ॥ ८ * ॥ [२०]

१ २ २ २ २ २ २ २
 ॥ दैर्घश्रवसम् ॥ अभिसोमासआयवओहा । ओहाइ

१ १ २२१ २ ५ १ ५ १ २
 ए । पवन्तिमदियम्नदम् । ओइहा । ओइहाइइइ४ ।

३२ ३२ १ २ २ १ २ ५ १
 समू३४द्रस्या । धायिविष्ट । पेमानीषिणाः । ओइहा ।

५ २ २ ३२ ३२ २ ५
 ओइहाइइइ४ । मत्साइ४रासाइः । मदो २ ३ ४ वा ।

४ ५ २ २ २ २ २ २
 च्यूपुतोईहायि ॥(१) मत्सरासोमदच्युतओहाओहाइइ ।

१२२ २ १२ ५ २ ५ २ २ ३२
 मत्सरासोमदच्युतः । ओइहा । ओइहाइइइ४ । तरा

२ २ १ २ २ २ २ ५ २ ५
 इ४त्समू । द्राग्यव । मानाजन्मिणा । ओइहा । ओ

२ २ ३२२ ३२२ २ १ ५ ४
 इहाइइइ४ । राजाजाइ४देवाइः । षतोरइ४वा । बृ

५ ३२ २ २ २ २ २ २ १२
 पूहोईहायि ॥(२) राजादेवच्छतंबृहदोहाओहाइइ । रा

२ २२ १ २ १ २ १ ५ २ ५ २ २ ३२
 जादेवच्छतंबृहात् । ओइहा । ओइहाइइइ४ । अर्षा

* अ० गा० १४प्र० १ख० टसा० ।

^{१ २} ३४मित्रा । ^{१ ३} स्यावरु । ^{१ २} णस्याधर्मणा । ^{१ २ ३} षोऽहा । ^{१ २ ३} ओ

^{१ ३} ३हा३ण३४ । ^{१ २ ३} प्रहा३४यिन्वानाः । ^{१ २ ३} ऋतो३४वा । ^{१ २ ३} वृ

^५ ५हो३हायि(३) ॥ ५ * ॥ [२१]

^{१ २} ॥ सन्तनि ॥ ^{१ २ ३} अमौहाउ । ^{१ २ ३} सोमासआ३४वा २ ३ ।

^५ ५ ^{१ २ ३ ४} यार३४वाः । ^{१ २ ३ ४} पवन्तोमदियन्मदत्समुद्रस्याधिविष्टपेमनी

^{१ २ ३ ४ ५} १२३४५ः । ^{१ २} मत्साहाउ । ^{१ २ ३} रासोमदा३४वा २ ३ ।

^५ ५ ^{१ २ ३ ४ ५} च्यु३४ताः ॥(१) ^{१ २ ३ ४ ५} मत्सरासोमदच्युतोमत्सरासोमदच्युत

^{१ २ ३ ४ ५} १ २ ३ ४ ५ ^{१ २ ३ ४ ५} स्तरत्समुद्रम्यवमानजर्म्भिणा३४वा २ ३ । ^{१ २ ३} राजाहाउ । ^{१ २ ३} दा

^{१ २ ३ ४ ५} १ ^{१ २ ३ ४ ५} यिवऋता३४वा२३ । ^{१ २ ३ ४ ५} वृ३४हात् ॥(२) ^{१ २ ३ ४ ५} राजादेवऋतं

^{१ २ ३ ४ ५} १ २ ३ ४ ५ ^{१ २ ३ ४ ५} वृहद्राजादेवऋतं वृहदृषामित्रस्यवरुणस्यधर्मणा३४वा २ ३ ।

^{१ २ ३ ४ ५} १ २ ३ ४ ५ ^{१ २ ३ ४ ५} प्रहायिहाउ । ^{१ २ ३ ४ ५} न्वानऋता३४वा२३ । ^{१ २ ३ ४ ५} वृ३४हात्(३) ॥

॥ ७ * ॥ [२२]

* क० मा० १४प्र० २ अ० ७ वा० ।

† क० मा० १४प्र० २ अ० ७ वा० ।

३ हायि । दायिवक्तोर३४वा । बृपूहो ई हायि ॥(२)
 १२ २ २ १ १ ५ ४ ५
 राजादेवक्तृतंबुहृदे । ए । राजादेवा३षाक्तंबृहात् ।
 ३ ५ २ १ १ ० २
 आ२३४षा । हा ३ हायि । मित्रस्यवरुणस्याधर्म्माणा ।
 १ ५ १ २ १ १ १ ५ ४
 प्रा२३४हायि । हा३हायि । न्वानक्तोर३४वा । बृपू
 ५
 होईहायि(३) ॥ ३ * ॥ [२३]

५ २ ४२ ५२४५ १
 ॥ आष्कारनिधनम् ॥ अभिसोऽमा सऽआयवाः । पा
 १२ १ २ १ १ १ २
 वन्तम । दिया२४म्मदाउ । वा३२ । समुद्रस्या । धि
 १ १ १ २ १ ५ १ २ १ ५ २ २
 विष्टपायि । मनोषार३४यिणाः । मार३त्सा । रासोम ।
 १ ५ २ ४२ ५ ४ ५ १ २ २
 दच्यू२३४पूताईपु६ः ॥(१)मत्सरा३सोमऽदच्युताः । मात्सरा
 १ २ १ २ १ २ २ २
 सः । मदार३च्युताउ । वा २ ३ । तरत्समू । द्रम्यव
 १ २ १ ५ १ २ १ २ १
 मा । नजर्म्मार३४यिणा । रा२३जा । देवक्त । तंबृ
 ५ २ २ २ ४ ५ ४ ५ १ २
 २३४पूहाईपु६त् ॥(२) राजादा३यिवक्तऽतंबृहात् । राजा

०. ऊ० मा० १६प्र० १७० ३सा० । † "आष्कारनिधनं काश्यपम्"—इति च० पु० ।

१२   १   २   १२१ १   २२
 देवः । अतारश्बृहाउ । वा३२ । अर्षामित्रा । स्यव
 ११   ११   ५   १   २   १२ १   १
 रुणा । स्यधर्मा३३४ण । प्रा३३हायि । न्वानञ्च । तं

३११११
 बृ३३४५हाई५६त् । आ३३४५ष्(३) ॥ २* ॥ [२४]

१   २   २, ३   ५
 ॥ मानवाद्यम् ॥ अभिसोमा । सआया३३४वाः । २ ।

१   ३५   १ २   १   २ २
 पावन्तेम । दियाइमा१दा२म् । सम् । ऊ । द्रस्या ।

१   ०   २   १   ३   ५   १२ २ १
 धायिविष्टपा३यि । मनारयिषार३३४यिणाः । मत्सरासा

१, २   ५ २ २   १   ५   १
 र३ः । मारदा३३४औहोवा । च्यू३३४ताः ॥ (१) मत्स

२   ३   ५   १, ३   ५   १ २ २
 रासाः । मदच्यू३३४ताः । मदाच्यू३३४ताः । मात्सरा

१ ३   १   २   १ ० २
 सः । मदाच्यूशतारः । त । रत् । समु । द्राम्पवमा

१   ३   ५   १२ २ २ २ १   १   ३
 ३ । नज३३४र्मा३३४यिणा । राजादेवा३३ः । आ३३र्त्ता

५ २ २   १   ५   १ २ २
 २३३औहोवा । बृ३३४हात् ॥ (२) राजादेवाः । अतं

३   ५   १, ३   ५   १ २ २ २   १ २
 बृ३३४हात् । अतांबृ३३४हात् । राजादेवः । अतांब

● क० गा० १८५० २७० २सा० ।

१ १ १ १ १ १
 १ हा रत् । ऋ । षा । मित्र । स्या । वरुणा ३ । स्रधा
 १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 २ र्मर्मा २ ३ षा । प्रहिन्वाना २ ३ । आ २ र्मा २ ३ ऋ ३ षौ ३ वा ।
 १ १ १
 वृ २ ३ षात् (३) ॥ १० * ॥ [२५]

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 ॥ महावैष्टम्भम् ॥ अभिसोमो ३ हायि । सन्नायवो ३ वा ।
 १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 पावन्ते ३ मे । दियाम्ना १ दा २ ३ म् । होवा ३ हायि समु
 १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 द्रस्याधि ३ विष्टपे । मनायिषा १ यिणा २ ३ । होवा ३ हा
 १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 यि । मत्सारा १ सा २ ३ ः † । होवा ३ हायि । मदा च्यु २
 १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 ता २ ३ षौ ३ वा ॥ (१) मत्सरासो ३ हायि । मदा च्यु ३ तो ३ वा ।
 १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 मात्सरासः । मदा च्यु १ ता २ ३ ः । होवा ३ हायि । त्र
 १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 त्समुद्र ३ म्पवमा । नजर्मा १ यिणा २ ३ । होवा ३ हायि ।
 १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 राजादा १ यिवा २ ३ ः । होवा ३ हायि । ऋतम् । वृ २ ३ हा २
 १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 ३ षौ ३ वा ॥ (२) राजादे ३ वो ३ हायि । ऋतं ३ वृ ३ होवा । रा

* क० मा० १८ प० २ प० १० वा० । † “मत्सारासा १ ३” — इति च० पु० पाठः ।

^{१ ११} जादेवः । ^{१२} ऋतांबृ^१हारत् । ^{११ १} होवा^१हायि । ^{११ १} अर्षामि
^{११ १ १} चस्यवरुण । ^{१ १} सधाम्ना^१णा^१२३ । ^{१ १ १} होवा^१हायि । ^१ प्रह
^१ यिन्वा^१शना^१२३ । ^{१ १ १} होवा^१हायि । ^१ ऋतम् । ^१ बृ^१र^१हार^१३४
^{४१ १} औहोवा(३) ॥ १० * ॥ [२६] ८

अथ द्वितीयदृष्टे-प्रथमा ।

^{१ १ ११ ११ ११} तिस्रोवाच^१ईरयतिप्रवक्ति
^{१ १ १ १ १ १ १ १} ऋतस्यधीतिम्ब्रह्मणोमनीषाम् ।
^{१ १ १ १ १ १ १ १} गावोयन्तिगोपतिमृच्छमानाः
^{१ १ १ १ १ १ १ १} सोमयन्तिमतयोवावशानाः ॥ ११ ॥

“वक्तिः” वोढा यजमानः “तिस्रोवाचः” ऋष्यजुःसामा-
 ङ्गिकाः स्तुतीः प्रेरयति । तथा “ऋतस्य” यज्ञस्य “धीति”
 धारयित्रीं “ब्रह्मणः” परिवृढस्य सोमस्य “मनीषां” मनस
 ईश्विनीं कस्याचीं वाचं प्रेरयति । किञ्च “गोपति” हृषभं यथा
 गावोऽभिगच्छन्ति तद्वत् गवां स्वामिनं सोमं “गावः”

● अ० मा० ११प्र० २७० १०वा० ।

† अ० चा० ८, ९, ४, १ (१भा० १११पृ०) = अ० वे० ७, ४, १७, ४ ।

“पृच्छमानाः” पृच्छन्त्यः सत्यः यन्ति स्व-पयसा मिश्रयितुम्
अभिगच्छन्ति । तथा “वावशानाः” कामयमानाः “मतयः”
स्तोतारश्च “सोमं” “यन्ति” स्तोतुमभिगच्छन्ति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ ३ १ २ ३ १ २   ३ २ ३
सोमङ्गावोधेनवोवावशानाः

३ १ १ ३ १ २ ३ १ २
सोमंविप्रामतिभिः पृच्छमानाः ।

१ २ ३ १ २   ३ १ २ ३
सोमःसुतःऋच्यतेपूयमानः

१ २ ३ २   ३ २ ३ १ २
सोमेअर्कास्त्रिष्टुभःसन्नवन्ते ॥ २* ॥

“धेनवः” † प्रीणयित्री “गावः” “सोमं” “वावशानाः”
कामयमाना भवन्ति, “विप्राः” मेधाविनः स्तोतारः ‡ “सोमं”
“मतिभिः” स्तुतिभिः ¶ “पृच्छमानाः” पृच्छन्तो भवन्ति
“सुतः” अभिषुतः “सोमः” “पूयमानः” ऋत्विग्भिः “ऋच्यते”

● ऋ० वे० ७, ४, १७, ५ ।

† ‘आदित्यरश्मयो धेनवः’—इति वि० ।

‡ ‘विप्राः—ब्राह्मणाः • • • अथवा विप्रा आदित्यरश्मयः’—इति वि० ।

¶ ‘मतिभिः—प्रज्ञाभिः’—इति वि० ।

घरति * । तथा “त्रिष्टुभः” त्रिष्टुभूपाः † “अर्काः”
अस्माभिः क्रियमाणा एते मन्त्राः “सोमे” “सन्नवन्ते” सङ्गच्छन्ते ॥

“सोसससुतऋच्यतेपूयमानः”—इति छन्दोगाः, “सोमःसुतः
पूयतेअज्यमानः”—इति बह्वृचाः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ १ २   २ १ २ ३
एवानःसोमपरिषिच्यमान

१ २   ३ १ २   ३ २
आपवस्वपूयमानःस्वस्ति ।

२ ३ १ २   ३ १ २ २ २
इन्द्रमाविशवृहतामदेन

३ २ ३ १ २ ३   २ ३ १ २
वर्द्धयावाचञ्जनयापुरन्धिम् ॥ ३३ ॥ १०

से “सोम !” “परिषिच्यमानः” परितः पात्रेषु सिच्य-
मानः पूयमानः त्वं “नः एवा” अस्माकमेव “स्वस्ति” †
अविनाशम् आ पवस्व प्रापय । किञ्च “वृहता” महता “मदेन”
मदकर-रसेन अहम् “इन्द्रम्” “आविश” प्रविश । तथा
“वर्द्धया” “वाचं” स्तुति-लक्षणां § प्रसिद्धां कुरु । किञ्च

* ‘ऋच्यते—ऋच्य गतौ । गच्छति—इति वि० ।

† ‘त्रिष्टुप्छन्दाः अथवा त्रिष्टुभः त्रयो विद्यां लोभयन्त’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ७, ४, १८, १ । “रवेष” —इति च तत्र पाठः ।

¶ ‘स्वस्ति—सेमं कुरु’—इति वि० ।

§ ‘वाचम्—ऋग्यजुःसामसर्वणम्’—इति वि० ।

“पुरन्धिं” बहुधियं प्रज्ञानं * “जनया” † अस्मभ्यमुत्पादय ।
वाक्शभेदादनिघातः ‡ ॥ ३ ॥ १०

॥ सङ्गोशम् ॥ ^१ होयि । ^२ हो । ^३ हाहोयि । ^४ तिहो
^५ वाचाः । ^६ ईश्रय । ^७ तिप्रवङ्गीः । ^८ ऋतस्त्रधायि । ^९ तीश्र
^{१०} म्मद्म । ^{११} षोमनीषाम् । ^{१२} गावोयन्तायि । ^{१३} गोश्रपतिम् ।
^{१४} पृच्छमानाः । ^{१५} सोमंयन्तायि । ^{१६} मतयः । ^{१७} वाश्रश्र । ^{१८} वा
^{१९} श्रश्र । ^{२०} वाश्रशाश्रनाश्रश्रः ॥(२) ^{२१} सोमङ्गावो । ^{२२} धेश्नवः ।
^{२३} वावशानाः । ^{२४} सोमविप्राः । ^{२५} मतिभिः । ^{२६} पृच्छमानाः ।
^{२७} सोमःसुताः । ^{२८} ऋच्यते । ^{२९} पूयमानाः । ^{३०} सोमैश्रर्काः ।
^{३१} त्रिष्टुभः । ^{३२} साश्रश्रम् । ^{३३} नाश्रवाऽपुताश्रश्रयि ॥(२) ^{३४} श्रवा

* ‘पुरन्धिं’—पुष्टिम्—इति चि० ।

† ‘इह मन्त्रे एवेत्यादौ वङ्गव शान्दसं दीर्घत्वम् । तथाच—“श्रवा”—इत्यत्र
“निघातस्य च (६, २, १३६)”—इति दीर्घः, “वर्द्धया”—“जनया”—इत्यनयोश्च
“हाश्रोऽनश्रिः (६, २, १३५)”—इत्यत्र “तिष्ठः”—इति, योनयिमात्रादीर्घः ।

‡ “तिष्ठतिष्ठः (८, १, १८)”—इति प्राप्नो निघातः “शान्दस्यनेकमपि साकाङ्क
श्रम् (८, १, १५)”—इति तदभावइत्यर्थः ।

हे “इन्द्र !” “ते” तव प्रतिमानार्थं “यद्” यदि “द्यावः”
 द्युलोकाः “शतं” शत-सङ्ख्याकाः “स्युः” तथापि नाश्रुवन्ति ।
 “उत” अपिच “भूमिः” भूम्यः “ते” तव मूर्त्ति-प्रतिविम्बाय
 “शतं” स्युः तथापि “न” अश्रुवन्ति । हे “वज्रिन्” “त्वा”
 त्वाम् “सहस्रं” “सूर्याः” अगणिता अपि सूर्याः “न” “अनु”
 भवन्ति न प्रकाशयन्तीत्यर्थः । “न तत्र सूर्यो भाति (द०उप०)”
 —इति श्रुतेः । किं बहुना जातं पूर्वमुत्पन्नं किञ्चित् त्वामनु
 “नाष्ट” नाश्रुते तथा “रोदसी” द्यावापृथिव्यौ नाश्रुवाते सर्वे-
 भ्योऽतिरिच्यसे इत्यर्थः । “ज्यायान् पृथिव्या ज्यायानन्तरिक्षाद्
 दिवो ज्यायानेभ्यो लोकेभ्यः”—इति (द० उप०) श्रुतेः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

११   ११   १२   ११   ११   १११

आपप्रायमहिनावृष्णावावृषन्विश्राशविष्ठशवसा ।

११   १   १११   ११   १२११   १११११

अस्मात्त्रमघवन्गोमतिव्रजेवञ्चिञ्चिवाभिहृतिभिः॥२॥११

हे “वृषन्” अभिमतवर्षकेन्द्र ! त्वम् “आ पप्राथ” आ पूर-
 यसि व्याप्नोषि । कानि ? “विश्रा” सर्वाणि “वृष्णावा” वर्ष-
 काणि बलानि शत्रु-सम्बन्धीनि । केन साधनेन ? “महिना”
 महता “शवसा” बलेन स्त्रीयेन अथवा वृष्णोरत्येतच्छ्रवो विशेष-
 णम् । तथा सति अभिमतवर्षकेण महता बलेन अस्मदीयानि
 बलानि पूरयसीत्यर्थः । अथ तथाकृत्वा हे “शविष्ठ” बल-

* ऋ० वे० ६, ५, ८, १ ।

वत्तम ! “गोमति” बहुभिः गोभिर्युक्ते “व्रजे” शत्रु-सम्बन्धि-
निमित्ते सति “अस्मान्” “अव” रक्ष । हे “मघवन्” धनवन् !
“वज्रिन्” वज्रयुक्तेन्द्र ! कैः साधनैः ? “क्षिप्रभिः” नानाविधैः
“जतिभिः” रक्षणैरिति ॥ २ ॥

१ २ १ १ १ २ १ १
॥ महावैष्टम्भम् ॥ यद्यावभोहायि । द्रुतेभतोवा ।

१ २ २ १ १ १ २ १ २ १ २
शातम्भूमीः । उतासीश्यू२३ः । होवा३हायि । नत्वा

२ १ २ २ २ १ १ १ २ २ १ १
वज्रिन्सहस्रसू । रियाआशनू२३ । होवा३हायि । न

२ १ १ २ १ २ १ २ १ २ २ २ २
जाताश्मा२३ । होवा३हा । छरो । दा२सी२३४पौहो

१ २ १ १ १ २ १ २ १ २ १ २ १
वा ॥(१) नजातमोहा । छरोदसोवा । नाजातम ।

१ २ १ १ १ २ १ २ १ २ १ २ १
छरोदा३सा२३यि । होवा३हायि । आपप्राथमहिनात्रु ।

१ २ १ १ २ १ १ २ १ २ १ २ १
ष्णियावा३र्षा२३न् । होवा३हायि । विश्वाशाश्वा२३ ।

१ २ १ १ १ २ १ २ १ २ १ २ १
होवा३हा । छश । वारसा२३४औहोवा ॥(२) विश्वा

१ २ १ १ १ २ १ २ १ २ १ २ १
शवोहायि । छशसोवा । वायिश्वाशवि । छशावा३सा

(५५)

२३ । होवा ३ हायि । षष्ठा^{१ २}अवमघवन्गो । मतायि^१
 ब्रा^१जा^{१ २}र^२यि । होवा^{१ २}र^२हायि । वज्रायि^१च्चा^१र^२यि^१त्रा २३ ।
 दौवा^{१ २} र^२हायि । भि^{१ २}रु । ता^१ र^१यिभा २ ३ ४ औ^{५ ६ ७ ८}दौवा ॥

॥ १८ * ॥ [१] ११

अथ द्वितीयदशेऽ—प्रथमा ।

३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ ०
 वयङ्ग^{३ १ २}त्वा^{३ १ २ ३ २}सुता^{३ २ ३ १ ०}वन्त^{३ २ ३ १ ०}आपो^{३ २ ३ १ ०}नवृ^{३ २ ३ १ ०}क्त^{३ २ ३ १ ०}बर्हिषः ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 पवित्र^{३ १ २ ३ १ २}स्य^{३ १ २ ३ १ २}प्रस्र^{३ १ २ ३ १ २}वणेषु^{३ १ २ ३ १ २}वृ^{३ १ २ ३ १ २}त्र^{३ १ २ ३ १ २}हन्^{३ १ २ ३ १ २}परि^{३ १ २ ३ १ २}स्तो^{३ १ २ ३ १ २}तार^{३ १ २ ३ १ २}आसते ॥ १३ ॥

हे “वृत्रहन्” इन्द्र ! “त्वा” त्वाम् “वयं च” वयं खलु “सुत-
 वन्तः” “आपः न” आप इव प्रवणमभिगच्छामः । “पवित्रस्य”
 सोमानां प्रस्रवणेषु “वृक्तबर्हिषः” तीर्थबर्हिषः स्तोतारश्च त्वां
 पर्युपासते ॥ १ ॥

● क० भा० २२प्र० १अ० १८सू० ।

+ ‘वामदेव’ शैवावदत्तं साम, वैद्वं ब्राह्मणाणां चि, तौरवमन्वावाकं साम—
 इति चि० ।

‡ इत्यंशां ३, २, १, ८ (१ भा० ५४० ४०) = ऋ० वे० ६, २, ७, १ ।

अथ द्वितीया ।

१ १   ३ १७ ३ १ १   ४ २ ३ १ २
स्वरन्तिसुतेनरोवसोनिरेकउक्थिनः ।

३ २ ३ १ २ ३ २७   ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
कदासुतन्तृषाणओकआगमइन्द्रखब्दीववसुसगः ॥ २* ॥

हे “वसो” वासयितरिन्द्र ! † “त्वा” त्वां “सुते” अभिषुते
सोमे “निरेके” निर्गमे ‡ “उक्थिनः” ॥ “नरः” नेतारः
“स्वरन्ति” शब्दायन्ते § । अपिचेन्द्रः “सुतं” सोमं प्रति
“दृषाणः” तृष्यन् “खब्दीव” स्वभूत-शब्दी इव ॥ “वसुसगः”
वननीय-गमनी** वृषभः शब्दं कुर्वन् “कदा” “ओकः” स्थानम्
“आगमत्” आगच्छेत् ॥ २ ॥

● सू० वे० ६, २, ७, १ । “गमदिन्द्र” — इति सु० पाठः सायच-
सक्यतथ ।

† ‘वसो निरेके—हे वसो ! प्रशस्तयन !’ — इति वि० ।

‡ ‘निरेके—दानवति यज्ञे । अथवा वसोनिरेके इत्येकं पदम्, तथा सा
कष्टी जिघत्से—वसुनः पन्थस्य निरेके’ — इति वि० ।

॥ ‘उक्थिनः—उक्थानि सामानि, ते तद्वन्तः’ — इति वि० ।

§ ‘स्वरन्ति सामभिः’ — इति वि० ।

॥ ‘खब्दी इन्द्रः । शोभन-शब्दं करोति, पक्षं शोभूत्वा वृष्टिधारण’ —
इति त्रि० ।

** ‘वसुसगः—वसुनीयसगः’ — इति वि० ।

अथ तृतीया ।

१ २   ३ २ ३ २ २ २   ३ १ २
कषवेभिधष्णावाधषद्वाजन्दर्षिसहस्रिणम् ।

३ १ २   ३ १ २   २ २
पिशङ्गरूपमधवन्विचर्षणेमक्षूगोमन्तमीमहे ॥ ३ * ॥ १२

हे “धृष्णो” धर्षकेन्द्र ! † “कषवेभिः” कषवान् मेधाविनः स्तोतृन् अनुश्रिय [विभक्ति-व्यत्ययः (३, १, ८५)] “सहस्रिणं सहस्र-सङ्घातं “वाजम्” “आदर्षि” प्रयच्छसि । हे “मधवन्” धनवन् ! “विचर्षणे” विद्रष्टरिन्द्र ! ‡ “धृषत्” धृष्टं “पिशङ्गरूपं” ¶ “गोमन्तम्” वाजं § “मक्षू” शीघ्रम् ॥ “इमहे” याचामहे, त्वामिति शेषः ॥ ३ ॥ १२

१ १ २ १   २ २   १ १
॥ मक्षवैष्टभम् ॥ वयङ्त्वोहायि । सुतावन्तोवा ।
१ २ २   १ २   १ २ २   १
आपोनवृ । क्षवाह्यायिषारः । होवाहायि । पवि

● अ० वे० ६, ३, ०, ३ ।

† ‘धृष्णो—धारणशील !’—इति वि० ।

‡ ‘विचर्षणे—विविधाचर्षणयः पुरुषाः यस्य स विचर्षणिः, अथवा विचर्य द्रष्टा’—इति वि० ।

¶ ‘पिशङ्गरूपं—सुवर्षवर्षणम्’—इति वि० ।

§ ‘गोमन्तं—गोचीरयुक्तम्’—इति वि० ।

॥ ‘मक्षु—मक्षशीघ्रम्’—इति वि० । “निपातस्य च (६, ३, १२१)”—इति दीर्घः ।

^{२ १ २२} चस्यप्रसवणे । ^{१ २} पुवार्त्ताशहारश्नु । ^{१ २ २} होवाश्हायि । ^१ परा
^२ यिस्तोश्तारश् । ^{१ २ २} होवाश्हा । ^{१ २} रच्चा । ^३ सार्त्तारश्छौ ^{५ २}
^२ होवा ॥(१) ^{१ २ १} खरन्तिवोहायि । ^{१ २ १ २} सुतेनरोवा । ^{१ २ २} वासोनि
^२ रे । ^{१ २} कजक्याशयिनाश्ः । ^{१ २ २} होवाश्हायि । ^{१ २ १} कदासुत
^{२ २ १ २} नृषाणञ्चौ । ^{२ १ २} कच्चागाश्मारश्ः । ^{१ २ २} होवाश्हायि । ^१ इन्द्र ।
^२ स्वाश्ब्दीश्ः । ^{१ २ २} होवाश्हा । ^१ वव । ^{१ २} सार्त्तारश्छौ ^{५ २}
^२ होवा ॥(२) ^{१ २ ० १} कण्वेभिर्द्वोहा । ^{२ २ १ २} ष्णुवाधृषोवा । ^{१ २} वाजन्द
^{१ २} षि । ^{१ २} सच्चास्त्राशयिणारश्म् । ^{१ २ २} होवाश्हायि । ^१ पिशङ्ग
^{२ २} रूपम्वघवन् । ^{१ २} विचार्षाशणारश्यि । ^{१ २ २} होवाश्हायि । ^१ मत्तू
^२ गोश्मारश् । ^{१ २ २} होवाश्हा । ^{१ २} तमी । ^{१ २} मारद्दारश्छौ ^{५ २ २}
^१ वा । ^५ दीरश्छाः(३) ॥ १८ * ॥ [१]

॥ अभिनिधनद्वयण्वम् ॥ ^{५ २ १ २} औहोहोहायि । ^{१ २} आयिहो ।

^{१ २} वायाम् । ^३ घार३४त्वा । ^५ सू^१तावार३४न्ताः । ^१ आपो^२नार
^५ ३४वृ । ^{२२१} क्तावर्द्धिषाः । ^{२२१} ऐहोयि । ^३ आर३४यिही । ^५ पा
^३ वित्रार३४स्या । ^५ प्रास्त्रावार३४णे । ^{२२१} षूवृत्रहान् । ^{२२१} ऐहोयि ।
^३ आर३४यिही । ^५ पारिस्तोर३४ता । ^{३२ ४} रआ३सापृता ६ ५ ६
यि ॥(१) ^{२२१} औहोहोह्ययि । ^१ आयिही । ^१ खारा । ^१ तार
^५ ३४यित्वा । ^{२ ३ ४} सूतेना३४राः । ^{१ २ ३} वासो^५नार३४यिरे । ^{२२} का
^१ उक्थिनाः । ^{२२१} ऐहोयि । ^३ आ३४यिही । ^५ कादासूर३४
^५ ताम् । ^{२ ३ ४} तार्षाणा३४ओ । ^{२२ २२} काआगमाः । ^{२२१} ऐहोयि ।
^१ आर३४यिही । ^५ आयिन्द्रास्त्रार३४ब्दी । ^{३ २ ४} ववार३सापृगा
६ ५ ६ ॥(२) ^{२२१} औहोहोह्ययि । ^१ आयिही । ^{१ २ ३} कापर्वे । ^३ भार
^५ ३४यिर्वा । ^{१ २ ३ ४} ष्णावा^५धार३४र्षात् । ^{१ २ ३ ४} वाजन्दार३४षी । ^{२२} सा
^१ हस्त्रिणाम् । ^२ ऐहोयि । ^{२२१} आर३४यिही । ^५ पायिग्रज्जार३

^५ ४६ । ^२ पम्माघार^३४वान् । ^५ वीचर्षणायि । ^{२२१} ऐहोयि । ^{२२१} आ
^५ २३४यिही । ^२ मात्तूगो^३२३४मा । ^५ तमा^३इयिमा^३पुचा^६ ६ ^५ ६
 यि । आ^२२३४भौ^५(३) ॥ ८ * ॥ [२]

॥ अ^५भौवर्त्त^५म्† ॥ ^५ वया^२इ^४ङ्गा^५इत्वा^५सुता^५वन्तोवा । ^{१२} आपो
^२ नवृ । ^{१२} क्तवा^१र्त्त^२शयिषा^२ः । ^२ पावि^२त्रस्या^२३२३ ४ । ^{२४} प्रस्रव
^{५२} णो । ^{२१} पुवा^२र्त्त^२शचा^२न् । ^१ परायि^२स्तो १ ता २ । ^२ रचा ३ ।
^१ सा^२२३४पु । ^{२११११} ता^५२३४यि ॥ (१) ^{५४} स्वरा^२इन्ता^४इयित्वा^५सुते^५नरोवा ।
^{१२} वासे^{२२}निरै । ^१ कज^२कथा^२शयिना^२ः । ^{१२} कादा^२सुता^२इ^२२३४म् ।
^{३२} त्रिषा^४णभो । ^२ कभा^२गा^२शमा^२ः । ^{१२} इन्द्रा^२खा^२शब्दी^२ः । ^{३२} ववा
^१ ३ । ^{२११११} सा^{५४}२३४पु । ^{५४} गा^२२३४पुः ॥ (२) ^{५२} का^{५२}खे^{५२}इभा^{५२}इयिधृ^{५२}ष्णवा
^{४५} धृषोवा । ^१ वाज^२न्द^२षि । ^१ स^१चा^२स्रा^२शयिणा^२ःम् । ^१ पायि^२शङ्ग
^२ ३३२३४ । ^२ पम्मा^{४५}घवन् । ^{२१२} विचा^२र्षा^२शणा^२ःयि । ^{१२} मत्तू^{१२}गो^{१२}

* क० गा० ४अ० १ख० ८सा० ।

† “अभौवर्त्तः”—इति च० पु० ।

मारं । तमाह्यि । मार३४५ । चार३४५यि(३) ॥ ६* ॥ [३]

१२

अथ प्रगाथरूपे ढतीयसूक्ते †—प्रथमा ।

३२३ १ १   ३१ ३११   ३२
तरणिरित्तिषासतिवाजम्युरन्ध्यायुजा ।

३ ३१२   ३१२   ३१३ १ १२३ १ २
आवइन्द्रम्युरुद्धतन्नमेगिरानेमिन्तष्टेवसुद्रुवम् ॥ १ ‡ ॥

“तरणिरित्” युद्धादौ कर्मणि त्वरितएव पुमान् “पुरन्ध्या” महत्या धिया “युजा” सहायभूतया “वाजम्” अन्नं “सिषासति” सम्भजते, “पुरुद्धतं” बहुभिराहुतम् “इन्द्रम्” “गिरा” स्तुत्या हे यजमानाः “वः” युष्मदर्थम् अहम् “आ नमे” आनतमभिमुखं कुर्वे । तत्र दृष्टान्तः—“नमि” चक्रस्य वलयम् “सुद्रुव” शोभनदारुं “तष्टे व” यथा वर्षकिः दारु-नेमिमानमयते तद्वदित्यर्थः ॥ १ ॥

* उ० गा० ८ प्र० १ अ० ६ सू० १ ।

† ‘रौत्वमष्टावाकं साम’—इति वि० ।

‡ उ० ऋ० १, १, ५, ६ (१ भा० ४८३ पृ०) = य० वे० १२, २१ = ऋ० वे० ५, ३, २०, ५ ।

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 नदुष्टुतिर्द्रविणोदेषुशस्यतेनस्त्रेधन्तपरयिर्नशत् ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 सुशक्तिरिन्मघवन्सुभ्यम्मावतेदेष्यायत्पार्येदिवि ॥ २* ॥ १६

“द्रविणोदेषु” धनदाहृषु पुरुषेषु “दुष्टुतिः” असमीचीना स्तुतिः “न शस्यते” नाभिधीयते । किञ्च “स्त्रेधन्तं” हिंसन्तं धनदाहृषविषय-स्तुत्यादि-कर्माण्यकुर्वन्तमित्यर्थः, एवञ्चूतं जनं “रयिः” धनं “न नशत्” न व्याप्नोति । तथा हे “मघवन्” धनवन्निन्द्र ! “पार्येदिवि” सोत्ये दिवसे ऽ “मावते” मन्त्र-दृशाय स्तोत्रे “देष्या” दातव्यं “यत्” धनमस्ति तत् “सुभ्यं” त्वत्त्वः सकाशात् “सुशक्तिरित्” शोभन-स्तुतिकणेषु स्तोता लभत इति शेषः ॥

“नदुष्टुतिर्द्रविणोदेषुशस्यते”—इति छन्दोगाः, “नदुष्टुती मर्त्योर्विन्दतेवसु”—इति बह्वृचाः ॥ २ ॥ १३

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 ॥ रौरवम् ॥ तरणिरित्साश्रयिषासार३४ती । वाऽजम्पु
 १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 रन्ध्यायुजावद्द्रम्पूहृतन्नमारयिगिरा । शोहाश्रवा ।

* ऋ० वे० ५, ४, २१, १ ।
 † ‘पार्येदिवि—पारणोये सुसोके’—इति वि० ।
 (५६)

^{१२} नेमिन्तष्टे ^२ वसू२३हाइ । ^{१२} नेमिन्तष्टे ^२ वसा२३उहाइ । ^१ ओ
^२ हाइउवा । ^२ द्रुवाम् । ^१ और३होवा ॥(१) ^{४५} नेमिन्तष्टे वा
^१ इसुद्रू ^५ २३४वाम् । ^१ नाथिमिन्तष्टे ^२ वसुद्रु ^२ वन्नदुष्टू ^२ तिर्द्रू ^२ विष्णो
^२ देषुशारस्यतायि । ^१ ओहाइउवा । ^१ नस्रे ^२ धन्ता ^२ रयार३
^२ यिर्हायि । ^१ ओहाइउवा । ^२ नशात् । ^१ और३होवा ॥(२)
^२ नस्रे ^२ धन्त ^५ राशियिर्ना ^१ २३४शात् । ^१ नास्रे ^२ धन्त ^२ रयिर्नशत्सु
^२ शक्तिरिन्मघवन्तुभ्यम्मारवतायि । ^१ ओहाइउवा । ^१ देष्णं
^२ यत्पारियार३यिहायि । ^१ ओहाइउवा । ^२ दिवा । ^१ और
^३ होवा । ^५ होपई । ^४ डा(३) ॥ १८ * ॥ [१] १३

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रज्यस्य चतुर्थस्याध्यायस्य

चतुर्थः खण्डः १ ॥ ४ ॥

* क० मा० २प्र० १अ० १८सा० ।

† 'उक्तं माध्यन्दिनं सवनम्'—इति वि० ।

अथ पञ्चमे खण्डे*—

प्रथमतश्चे—प्रथमा ।

३ १७ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
तिस्त्रोवाचउदीरतेगावोमिमन्तिधेनवः ।

१ २ ३ १ २
हरिरतिकनिक्रदत् ॥ ११ ॥

“तिस्त्रोवाचः” ऋगादिभेदेन “उदीरते” प्रोहायन्ति ऋत्विजः । “धेनवः” आश्विरेण प्रीणयित्रो “गावः” “मिमन्ति” शब्दायन्ति दोहायम्, “हरिः” हरितवर्षः सोमश्च “कनिक्रदत्” शब्दं कुर्वन् “एति” गच्छति द्रोणकलशम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
अभिन्नह्यीरनूषतयज्ञीर्हतस्यमातरः ।

३ १ २ ३ १ २ ३
मर्जयन्तीर्दिवःशिषुम् ॥ २३ ॥

“अभिन्नह्यीः” ब्राह्मण-प्रेरिताः ॥ “यज्ञीः” महत्त्वः [“यज्ञः”—इति महत्त्वाम (निघ० ३, ३, १३)] “ऋतस्य” यज्ञस्य “मातरः”

* ‘इदानीं’ तृतीयसवनमारभते—इति वि० । ‘पाठोच्चं साम’—इति वि० ।

† इ० आ० ५, २, ४, ५ (२ भा० १६) = ऋ० वे० ६, ८, २३, ४ ।

‡ ऋ० वे० ६, ८, २३, ५ ।

¶ ‘अभिः’—ब्राह्मणा या याः स्यन्ति ता ब्रह्मीः—इति वि० ।

निर्मात्रः स्तुतयः* “दिवः” युक्तोक्तात्† “शिशु” शिशु-स्थानीयं
सोमम्‡ “मर्जयन्तीः” पावयन्तीः “अभ्यबूषत” स्तवन्ति [तृतीय-
स्वामितोदिवि सोमघासौदित्वादि श्रुतेः यु-शिशुत्वं तस्य] ॥

“मर्जयन्तीः”-“मर्म्यन्ते”—इति पाठो ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ १ ३ १ ३ १ १ ३ १ ३ ३ १ ३
रायःसमुद्रात्चतुरोसभ्यत्सोमविश्रुतः ।

१ ३ ३ १ ३
आपवस्वसहस्रिणः ॥ ३ ॥ १४

“रायः” धनस्य सम्बन्धिनश्च “चतुरः समुद्रान्” सन्नि-
सुक्तादि-धन-पूर्थानित्यर्थः । तादृशीन् समुद्रान् “असभ्यम्”
अर्थाय हे “सोम !” “विश्रुतः” सर्वतः “आ पवस्व” । तथा
“सहस्रिणः” § अपरिमितान् कासान् आपवस्व प्रयस्व [चतुः-
समुद्रस्य धन-विशेष-प्राप्ते तत्राध्यगत-धन-भूमि-स्वामित्वमन्तरेणा
सम्भवात् चतुस्रसमुद्र-सहित-भूमण्डल-स्वामित्वमेवाशास्ते यज-
मानः] ॥ ३ ॥ १४

* ‘मातरः—वेनवः आदित्यरश्मयो वा आपो वा’—इति वि० ।

† ‘दिवः—युक्तोक्तात् सकाशात्’—इति वि० ।

‡ ‘शिशु’ संसनीयं सोमम्—इति वि० ।

¶ ऋ० वे० ६, ८, २३, ६ ।

§ ‘सहस्रिणः—सहस्रमन्त्रिणाः’—इति वि० ।

^२ कृत । ^{१ २} स्यमाताशरा२३ः । ^{१ ६ २} होवा३हायि । ^{१ २} मर्जाया१
^{१ २ २} न्ती२३ः । ^१ होवा३हायि । ^१ दिवः । ^{१ ५२} शार॑यिशा२३४ओ
^२ होवा ॥ (२) ^{४२३} रायाऽ५ःसम् । ^{४ २२ ३५} ऊ३द्राश्चतुराः । ^१ आस्र
^{२ २} भ्य॑सो । ^{१ १} मवायिश्वाशता२३ः । ^{१ २ २} होवा३हायि । ^{१२} आपा
^२ वा१स्वा२३ । ^{१ २ २} होवा३हायि । ^१ सह । ^{३ ५२} सार॑यिणा२३४ओ
^२ होवा । ^{३ ५} दी२३४शाः (३) ॥ १६ * ॥ [२]

^{१ २ २२} ॥ सा॑हितम ॥ ^१ तिस्रोवाचउत् । ^१ आ॒र॑यिरतायि ।
^{२२} गावो॑र । ^{१ २} मा२३यिमा । ^{१ १} तिधा॑र॒यिनावाः । ^१ द्वा२३रौः ।
^{१ ०} आ॒र॑यितायि । ^२ कना॑३ । ^५ हाउवा३ । ^५ क्ना२३४दात् ॥ (१)
^{२ १ २२} अभिब्र॑ह्मीर । ^१ नू॒र॑षता । ^२ य॒क्का॑र॒यिः । ^{१ २} आ॒र॑र्त्ता ।
^{१ १} स्यमा॑र॒ताराः । ^२ मा२३र्जा । ^१ या॑र॒न्तायिः । ^० दिवा॑र
^२ ३ः । ^५ हाउवा३ । ^{२२१ २२} शा२३४यिष्म ॥ (२) ^{२२} रायःसमुद्रान् ।

• क० गा० अ० १७० १६सा० ।

चा॒र॒तुराः । अ॒स्मा॒र । भ्या॒र॒श्सो । मवा॒र॒यिश्वा
 ताः । आ॒र॒ष्पा । वा॒र॒खा । स॒हा॒र॒श् । हा॒उवा॒श् ।
 स्त्री॒र॒ष्णाः(३) ॥ ७ * ॥ [३]

॥ ऐ॒डसै॒न्धु॒क्षितम् ॥ ति॒स्रो॒वा॒चो । हा॒यि । उ॒दी
 रा॒र॒श्ता॒यि । गा॒वो॒मि॒मन्ति॒धा॒श॒यि॒ना॒श्वाः । ह॒रि॒रे॒तो
 र॒श्छा॒यि । का॒ना॒श्यि॒हा॒यि । क्र॒दा॒त् । औ॒र॒श् हो
 वा ॥(१) अ॒भि॒ब्र॒ह्मो । हा॒यि । अ॒नू॒षा॒र॒श्ता । य॒ज्ञी
 र्क्ष॒त॒स्य॒मा॒श्ता॒श्वाः । म॒र्ज्ज॒य॒न्तो॒र॒श्हा॒यि । दा॒यि॒वा॒श्
 हा॒यि । शि॒ष्ट॒म् । औ॒र॒श् हो॒वा ॥(२) रा॒यः॒स॒मो । हा
 यि । द्रा॒श्च॒तू॒र॒श्वाः । अ॒स्मभ्य॒सो॒मा॒वा॒श॒यि॒श्वा॒श्ताः ।
 आ॒प॒व॒सो॒र॒श्छा॒यि । सा॒हा॒श्हा । मि॒णा । औ॒श् हो
 वा । हो॒र्ष॒ई । डा(३) ॥ १८ † ॥ [४]

* क० मा० ८ प्र० १ च० ७ वा० ।

† क० मा० १ प्र० १ च० १८ वा० ।

^{१ १२ २ १} ^{२ १२} ^२
 ॥ गायत्रौशनम् ॥ तिस्रोवाचाः । उदौराश्ता
^{१ २ १} ^{१२} ^२ ^१ ^२ ^१
 वि । गावोमिम । तिधेनारश्वाः । हरप्रियराश्रयिताश्
^१ ^१ ^१ ^५ ^५ ^१
 यि । कानारश्रयिर्हाश्श्रयि । क्रारश्श्रयोश्श्रयि ॥ (१) अ
^२ ^१ ^{२ १२} ^२ ^{१ २ २} ^{१२}
 भिन्नद्वायिः । अनूषाश्ता । याज्ञीर्षितः । स्थमाता
^२ ^१ ^२ ^० ^१ ^१
 रश्वाः । मर्ज्यायाश्नीशः । दायिवारश्हाश्श्रयि । प्रा
^५ ^५ ^{१२२} ^२ ^१ ^१
 रश्श्रयिर्गोश्श्रयि ॥ (२) रायःसमू । द्राश्श्रतूश्श्रः ।
^१ ^१ ^२ ^१ ^२ ^{१२} ^२ ^२ ^१
 अश्रभ्यसो । मविश्वारश्ताः । अपावाश्शाश्र । साश्
^२ ^१ ^५ ^५
 रश्हाश्श्रयि । स्रारश्श्रयिर्गोश्श्रयि (३) ॥ १० * ॥ [५]
^{२ १२} ^५ ^{२ १} ^२ ^२
 ॥ वैरूपम् ॥ तिस्रोवारश्वाः । उदाविराश्ताश्रि ।
^{१२} ^२ ^५ ^१ ^२ ^१
 गावोरमारश्श्रयिमा । ताविधेश्नावारः । हरारश्श्रिः ।
^{२ १} ^{५ २ २} ^{१ १ १ २ १ १ १ १} ^{२ १}
 हतारश्श्रयोश्श्रयोवा । कनिक्रदारश्श्रयुत् ॥ (१) अभिन्नारश्
^५ ^{२ १ २ २} ^१ ^१ ^५ ^{१ २}
 श्रयोः । अनूषाश्ताश् । यज्ञारविरारश्श्रयोः । स्थामा

* अ० मा० २० प्र० १ च० १० सू० । † “गायत्रीवैरूपम्”—इति च० पु० ।

^१ १ताराः२ । ^२ मज्जा३२३ । ^{५८८} यन्ता३४^{११९} औहोवा । ^{११९} दिवःशि
^{३११११} शूर३४^{२१} ५५म् ॥ (२) ^५ रायःसार३४^{१८ १ ९ १} मू । ^१ द्राश्वात्सू३राः । अ
^१ स्मारंभ्या३४^५ ५ सो । ^{१०} माविश्वाताः२ । ^{१८} आपार३ । ^१ वखा
^{५८८} ३४ औहोवा । ^{२१ २ १ १ १ १ १} सहस्रिणार३४^३ ५ः (३) ॥ ११ * ॥ [ई] १४

अथ द्वितीयतृतेः—प्रथमा ।

^{३२ ३१२} सुतासोमधुमत्तमाःसोमाइन्द्रायमन्दिनः ।

^{३१२} पवित्रवन्तोअक्षरन्देवांगच्छन्तुवोमदाः ॥ १ † ॥

“मधुमत्तमाः” अतिशयेन माधुर्योपेताः अतएव “मन्दिनः”
 मदकराः “सुतासः” अभिषुताः सोमाः “पवित्रवन्तः” पवित्रे
 वर्त्तमानाः सन्तः “इन्द्राय” इन्द्रार्थम् “अक्षरन्” पात्रेषु
 क्षरन्ति । अथ प्रत्यक्षकृतः—“वः” युष्माकं “मदाः” मदहेतवः
 रसाः “देवान्” इन्द्रादीन् “गच्छन्तु” ॥२ ॥

● क० भा० १०५० १ख० ११सा० ।

† ‘ताष्टो साम’—इति वि० ।

‡ क० भा० ६, २, १, ३ (२भा० १५५५०) = ख० वे० ७, ५, १, ४ ।

अथ द्वितीया ।

२ ३ १ २   २ १ २ ३ १ २
इन्दुरिन्द्रायपवतइतिदेवासोअब्रुवन् ।

१ १   १ २   ३ २ २ १ १ २ १ २
वाचस्यतिर्मखस्यतेविश्वस्येशानभोजसः ॥ २ * ॥

“इन्दुः” सोमः “इन्द्राय” इन्द्रार्थं “पवते” कस्ये चरति
“—इति” “देवासः” स्तुतिकारिणः स्तोतारः “अब्रुवन्”
वदन्ति; यदा स्तोतार एवं ब्रुवन्ति तदानीं “वाचः” स्तुतेः
“पतिः” पालयिता † यद्वा शब्दस्य स्वामी अत्यन्तं शब्दाय-
मान इत्यर्थः, तादृशः सोमः “मखस्यते” स्तुतिभिः पूजामिच्छति
[लाक्षसायां सुगागामः] । क्वीदृशः ? “भोजसः” बलवतः
“विश्वस्य” सर्वस्य “इशानः” प्रभुः ॥

“भोजसः”-“भोजसा”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ २   ३ १ २   ३ २
सहस्रधारःपवतेसमुद्रोवाचमीह्वयः ।

१ ३ १ २   ३ १   ३ २   ३ १
सोमस्पतीरयीणां सखेन्द्रस्यदिवेदिवे ॥ ३ † ॥ १५

* ऋ० वे० ७, ५, १, ५ ।

† ‘वाचस्यतिः—कस्यस्युः सामस्यवाचो वाचस्यः पतिः—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ७, ५, १, १ ।

“सहस्रधारः” बहुविध-धारोपेतः “सोमः” “पवते”
 चरति । कौटुम्भः ? “समुद्रः” समुद्रवन्ति “रसा” रस-स्थानीयः
 “वाचमीह्वयः” [ईह्वतेर्षीन्तस्य सुप्युपपदे खम् प्रत्ययः] स्तुतीनां
 प्रेरयिता * “रयीणां” धनानां “पतिः” प्रभुः [यद्वा “रयीणा”
 हविषोदातृणां यजमानानां † “पतिः” पालयिता] “दिवे-
 दिवे” प्रत्यहम् “इन्द्रस्य” “सखा” मित्रभूतः सोमः पवते ॥

“सोमस्यतिः”-“सोमःपतिः”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ १५

५ ८   १२ १   ४ ५
 ॥ गौरीवितम् ॥ सुता । सोमा ३ । भुमत्तमाः ।
 १२ ८   १   १   ४ ८
 सोमाइन्द्रायमन्दिना ३ । पावित्रवा ३ १ २ ३ । तोआ ५ ४
 १   १   १   ४ ५   ४   ५
 रान् । दायिवान्गच्छा ३ १ २ ३ । तुवोवा । मा ५ दो ६ ४
 ५   १ २   ४ ५   १   २ २ २
 यि ॥ (१) इन्दुः । इन्द्रा ३ । यपवतायि । इति देवासो
 १   २   ४
 अत्रुवार ३ न् । वाचस्यता ३ १ २ ३ यिः । मखा ५ स्यतायि ।
 १   २ २   ४ ५   ४   ५
 वायिश्च्योशा ३ १ २ ३ । नधोवा । जा ५ सो ६ ४ यि ॥ (२)
 ५   २ २   ४ ५   १   २ २ २
 सह । सुधा ३ । रः पवतायि । समुद्रोवाचमीह्वया ३ ।

* ‘वाचमीह्वयः—अब्दं कुर्वन्त्यः’—इति वि० ।

† ‘सोमः पतिः केषाम् ? रयीणाम् चर-पुरीषादि-सहस्रानां धनानाम्
 चरणा सर्वसखायाम्’—इति वि० ।   ‡ ‘महागौरीवितम्’—इति च० पु० ।

१ २ ४ १ २ ३
सोमस्यता३१२३यिः । रयाप्रयिणाम् । साखेन्द्रस्या३१२३ ।

४ ५ ४ ५
दिवोवा । दाप्रयिवोद्दहायि(३) ॥ ३ * ॥ [१]

१ २ ३ २
॥ त्वतन्वाष्ट्रीसाम ॥ सुतासोमा । धुमा ३ त्तमाः ।

१२ १ १ २ १२२ १ १ १
सोमाइन्द्रा३यमा३ । ए३ । दिनआ । पवायित्रवा३न्तो

२ २१२ १ २ २ २
३ । ए३ । क्षरन्ना । दायिवांगच्छा३न्तुवा३ः । ए३ ।

२ ३२२ २ १ २ २
मदाआ ॥(१) इन्दुरिन्द्रा । यपा३वतायिदेवा३सो ३ ।

२ २३ १ १२ २ २ १ १ १
ए३ । ब्रुवन्ना । नाचास्पता३यिर्मखा३ । ए३ । स्यत

२ १ १२ १ १ १ २२ १
आ । विश्वास्त्रेशा३नओ३ । ए३ । जस्रआ ॥(२) सङ्घ

१ १ १ २ २
स्रधा । रःपा३वतायि । समुद्रोवा३चमा ३ यि । ए३ ।

२ ३ १ १२ १ १ १ १ १
खयआ । सोमास्यता३यिरया३यि । ए३ । णा ३ मा ।

१ १ १ १ २ ३ १
सखेन्द्रस्या३दिवा३यि । ए३ । दिवआ(३) ॥ ४ * ॥ [२]

२ २ २ १ १ २ २
॥ आन्धीगवम् ॥ सुतासोमधुमा३त्तामाः । सोमाइ ।

१ २ १ १ २ १ २ ३ १
 द्राया२३मा । ऊम्मा२१५२ । दिनःपवित्रवन्तोअक्षरा२

१ १ १ १ २ १ १ १
 ३४पुन् । दायिवा३उवा । गा२च्छा । तूर३वो । मदा ।

१ ४ ५ २ २ २ १ २ २
 औ३होवा ॥ (१) इन्दुरिन्द्रायपा१वातायि । इतिदे । वा

२ १ १ २ २ १ १ १ १
 सो२३मा । ऊम्मा२१५२ । ब्रुवन्वाचस्पतिर्मखस्यता२३४

१ २ २ १ २
 पूयि । वायिश्चा३उवा । स्या२रयिशा । ना२३ओ । ज

१ २ ४ ५ २ २ २ १ १
 सा । औ३होवा ॥ (२) सहस्रधारःपा१वातायि । समु

२ २ १ १ २ २ २ २ २
 द्रः । वाचा२३मा । ऊम्मा२१५२ । खयःसोमस्यती२

३ २ २ २ १ २
 यीणा१म् । साखा३उवा । द्रा२रस्या । दा २ ३ यिवे ।

१ २ ४ ५ ४
 दिवा । औ३होवा । हो३पुई । डा(३) ॥ २० * ॥ [१]

१ २ २ ३ २ १
 ॥ स्वारत्वाष्ट्रीसाम ॥ सहस्रधा३हा । रःपवाता२

१ २ २ ३ २ १ २ २
 यि । समुद्रोवा३हा । चमीङ्गनाया२ः । सोमस्यता३यि

हायि । रयायिणा२म् । सुखेन्द्रस्या३हायि । दिवा३

हो३३४ । वा । दापुयिवो६हायि(३) ॥ ८ ॥ [२]

॥ स्वारत्वाष्ट्रीसाम ॥ सुनासोमा३हा । धुमन्तामा

३ः । सोमाइन्द्रा३हा । यमन्दायिना३ः । पवित्रवा ३

हा । तोषक्षारा३न् । देवान्गच्छा३हा । तुवो३हो३

३४ । वा । मापुदो६हायि ॥(१) इन्दुरिन्द्रा३हा । यप

वाता३यि । इतिदेवा३हा । सोषन्नूवा३न् । वाचस्य

ता३यिर्हायि । मखस्याता३यि । विश्वस्येशा३हा । न

षो३हो३३४ । वा । जापुसो६हायि ॥(२) सहस्रधा ३

हा । रःपवाता३यि । समुद्रोवा३हा । चमीक्ष्णाया३ः ।

सोमस्यता३यिर्हायि । रयायिणा२म् । सुखेन्द्रस्या३हा

यि । दिवा३हो३३४ । वा । दापुयिवो६हाइ(३) ॥११॥[३]

॥ द्विरभ्यस्त्वाष्ट्रीसाम ॥ सुता । सोमा३ । चा३

हा । धुमत्तामार३४ः । सोमाः । इन्द्रा३ । चा३हा ।

यमन्दायिना३४ः । पवि । त्रवा३ । हा३हा । तोष

क्षारा३४न् । देवान् । गच्छा३ । चा३हा । तुवी३

क्षो३४ । वा । साप्रदोद्हायि ॥(१) इन्दुः । इन्द्रा

३ । चा३हा । यपवाता३४यि । इति । देवा३ । हा

३हा । सोषब्रूवा३४न् । वाचः । पता३यिः । चा३

हायि । मखस्याता३४यि । विश्व । स्येशा३ । चा३

हा । नषो३क्षो३४ । वा । जाप्रसोद्हायि ॥(२) स

हा । सुधा३ । चा३हा । रःपवाता३४यि । समु ।

द्रोवा३ । चा३हा । चमोक्ष्वाया३४ः । सोमः । पता

३यि । चा३हायि । रयायिणा३४म् । सखे । द्रव्या

३। ^२चा^२३^३चा^१यि। ^३दि^२वा^१३^१क्षी^५र^४३४। वा। दा^४पृथिवो^४६
^५चायि(३) ॥ २ * ॥ [४]

॥ ^१ज^१ई^२त्वा^२ष्टी^१साम ॥ ^१सु^२ता^२सो^१म^२धु^२म^१त्त^२माः । सो^२मा
^१र^३इ^२न्द्र^१र । ^३य^५मा^१३^१४^५पू । ^३दो^५र^१३^१४^२नाः । ^१प^२वि^२च^२व^२न्तो^२अ
^१क्ष^१रा^१र^१३^१४^१न् । ^३दे^१वा^१न्ग^१च्छा । ^१तु^१वो^१मा^१र^१३^१दा^१ ३ ४ ३ः ॥ (१)
^१इ^१न्दु^१रि^१न्द्रा^१य^१प^१व^१ता^१यि । ^१आ^१यि^१ता^१३^१यि^१दे^१वा^१र । सो^३आ^२३^२४
^३पू । ^५ब्रू^१र^१३^१४^१वा^१न् । ^२वा^१च^१स्य^१ति^१र्मा^१ख^१स्य^१ता^१र^३३^१४^१पृथि । वि
^२अ^१स्ये^१शा । ^१न^१ओ^१जा^१र^१३^१सा^१३^१४^१३ः ॥ (२) ^१स^१ह^१स्रु^१धा^१रः^१प^१व^१ता
^१यि । ^१सा^१मू^१र^१द्रो^१वा^१र । ^३च^१मा^१३^१४^१पृथि । ^५खा^१र^१३^१४^१याः । सो
^१म^१स्य^१तौ^१र^१यी^१णा^११^१म् । ^१स^१खे^१न्द्र^१स्था । ^१दि^१वे^१दा^१३^१यि^१वा^१३^१४^१३
^१यि । ^१ओ^१र^१३^१४^१पृ^१ई^१(३) ॥ २ * ॥ [७]

॥ ^५सा^१ध्र^१म् ॥ ^१सु^१ता^१सो^१३^१सा^१धु^१म^१त्त^१माः । सो^१मा^१इ^१न्द्र^१र ।

• ऊ० गा० १५प्र० २अ० २सा० । † ऊ० गा० १६प्र० १अ० १सा० ।

^{३ २} यमा^३३४^५ । ^३ दीर^५३४नाः । ^{२ १ २ २} पवित्रवन्तो^१अक्षरा^१३३४^{१ १ १ १ १}पुन् ।
^{१ २ ३} दायिवा^५ओर^{१ २ ३}३४^५पुवा । ^{५ ४} गाक्का^५ओर^५३४^५वा । तुवो^५प्रमदाः ॥(१)
^{५ २} इन्दुरा^{४ ५ ५}शयिन्द्राय^{२ १ २ २ १}पवतायि । ^{३ २ १} इतायिदे^१वार । सो^{३ २}आ^१३४^१पु ।
^{१ ५} ब्रू^{२ २ १}३४^१वान् । वाचस्पति^१र्मखस्य^{१ २ १ १ १ १}तार^{१ २}३४^१पुयि । वायि^{१ २}श्वा
^३ओर^५३४^१वा । स्यायिषा^{१ २ ३}ओर^{५ ४}३४^४वा । नभो^५ प्र जसाः ॥(२)
^{५ २} सहस्रा^{४ ५ ४ ५}धारः^{२ १ २ २ १}पवतायि । समुद्रो^१वार । चमा^{३ २} ३४^१ पु यि ।
^{३ ५} खार^{१ २ १ १ २ १ २ १}३४^१याः । सोमस्पती^{१ ३}रयिणा^{१ ३}१म् । साखा^{१ ३}ओ २ ३४
^{५ १ २ २} वा । द्रास्या^{५ ४}ओर^४३४^४वा । दिवे^५प्रदिवायि । हो^४ प्र ई ।
 डा (३) ॥ १२ * ॥ [८]

^{३ २} ॥ श्यावा^{१ ४}श्वम् ॥ सुता^{५ २}३१ । सो^{५ २}३माऽ । धुम । तार
^{४ ५} म । एहिया । सो । मा^{१ २ २}इन्द्राया । म । दिना^{१ १}रः ।
^{१ २} एहिया^{१ २ ४} २ । पवित्रवन्तो^{५ १ २}श्वा^{१ २} ३ । क्षार^{५ १ २}३४^{१ २}रान् । ऐहा

^{१२}रयि । ^{१२ १}एक्षिया२ । ^{२ ४}देवान्गाक्षान्तूश्चो३ । ^२मा३४५दोई
^५हायि ॥ (१) ^{१ २}इन्दू३१ः । ^{१ ४५}आ३यिन्द्रा । ^{५ २ ४२}यप । वा३ते ।
^५एक्षिया । ^१आयि । ^{१२ १}तिदेवासो । ^{२ १}अ । ^{१२}ब्रूवा२न् । ^{१२}ह
^{१ १}क्षिया२ । ^{१ ४}वाचस्पतायिर्मा३खा३ । ^५स्या२३४तायि । ^{१२}ऐ
^{१२}हा३यि । ^{१२ २ ४}एक्षिया२ । ^२विश्वस्येशाना३श्चो३ । ^२जा३४५
^५सो३हायि ॥ (२) ^{१ १}सहा३१ । ^{२ ४५}स्रा३धा । ^{५ २ ४२}रःपा । वा३ते ।
^५एक्षिया । ^१साम् । ^{१२ १}उद्रोवाचाम् । ^{१२ १}ई । ^{१२}ख्या३ः । ^{१२}ह
^{१ १ १ ४}क्षिया२ । ^५सोमस्याती३रा३ । ^{१२}या२३४यिणाम् । ^{१२}ऐहा
^{१२}रयि । ^{१२ १ ४}एक्षिया२ । ^२सखेद्रस्यादा३यिव३ । ^२दा३४५यि
^५वोईहायि(३) ॥ १३ * ॥ [८]

^{१ १२ १२ १}॥ महाविष्टम् ॥ ^{२ १ १}सुतासोमोहायि । ^{१ १ १}धुमत्तमोवा ।
^{१ २ २ २ १ २}सोमाइन्द्रा । ^{१ २ २ १}यमान्दा३यिना३ः । ^१होवा३हायि । ^१पवित्र

* क० मा० २०प्र० १च० १२षा० ।

१ २ १ १ १ १ १ २
 व । तोआक्षाशरा३३न् । होवा३ हायि । देवान्गा १

१ २ २ १ १ ५ २ २
 च्छार३ । होवा३हा । तुवः । मार॑हार३४औहोवा ॥(१)

१ २ १ १ १ २ २ १ २ २
 इन्दुरिन्द्रोहा । यपवतोवा । आयितदेवा । सोभाब्रू

१ २ १ २ १ १ १ १
 शवा३३न् । होवा३हायि । वाचस्यतिः । मखास्याश

१ २ २ १ २ १ १
 तार३यि । होवा३हायि । विश्वास्येश्या३३ । होवा३

१ २ १ ५ २ २ १ १ १
 हा । नभो । जार॑सार३४औहोवा ॥(२) सहस्रुधोहा ।

१ १ १ १ २ २ १ १ १
 रःपवतोवा । सामुद्रोवा । चमायिङ्गाश्या३३ः । हो

१ २ २ २ १ ५ २ २ १
 वा३हायि । दि३ । दार॑यिवार३४औहोवा । दी३३४

५
 शाः(३) ॥ ११* ॥ [१०] १५

अथ तृतीयदृष्टेः—प्रथमा ।

३ १ २ ३ १ २
 पवित्रन्नेविततम्बुह्यस्पते

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 प्रमुर्गात्राणिपर्येषिबिश्चतः ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७
अतप्तनूर्ध्वतदामोचश्रुते

३ २ ३ १ १ २ ३ १ २ ३
श्रुतासद्दहन्तःसन्तदाशत ॥ १० ॥

हे “ब्रह्मणस्पते” मन्त्रस्य स्वामिन् सोम ! “ते” “पवित्रं”
शोधकमङ्गं “विततं” सर्वत्र विस्तृतम् । सः “प्रभुः” प्रभविता
त्वं “गात्राणि” पातुरङ्गानि “पर्येवि” परिगच्छसि “विश्वतः”
सर्वतस्तव तत् पवित्रम् “अतप्तनूः” पयोव्रतादिना असन्तप्त-
गात्रः “आमः” अपरिपक्वः “न अश्रुते” न व्याप्नोति । “श्रु-
तासः इत्” “श्रुताएव” परिपक्वाएव “वहन्तः” यागं निर्वहन्तः
“तत्” पवित्रम् “समाशत” व्याप्नुवन्ति ॥

“सन्तदाशत”--“तद्वमाशत”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९
तपोष्यवित्रं विततन्दिवस्पदे

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९
र्ध्वन्तोअस्यतन्तवोव्यस्थिरन् ।

• इ० आ० ६, २, २, १२ (२भा० १८८ पृ०) = उ० आ० १, ११ = ऋ० वे० ७,
१, ८, १ ।

१ २   ३ १ २ ३ १ २
अवन्यस्यपवितारमाशवो

३ २ १ १   २ २   ३ १ २
दिवःपृष्ठमधिरोहन्तितेजसा ॥ २ * ॥

“तपोः” † शत्रूणां तापकस्य सामस्य “पवित्र” शोधक-
मङ्गं “दिवस्यदे” द्युलोकस्योत्थिते स्थाने “विततं” विस्तृतम्
[“तृतीयस्यामितो दिवि सोम आसीत्”—इति ब्राह्मणम्]
“अस्य” “तन्तवः” अंशवः ‡ “अर्चन्तः” दीप्यमानाः “व्यस्थि-
रन्” विविधं तिष्ठन्ति पृथिव्यां हविर्दाने वा “अस्य” सोमस्य
“आशवः” शीघ्रगामिनः रसाः “पवितारं” पावयितारं यज-
मानम् “अवन्ति” रक्षन्ति होमद्वारा पञ्चाहुता “दिवः” द्युलो-
कस्य “पृष्ठ” पृष्ठभागम् उन्नतदेशम् “तेजसा” स्वप्रकाशेन सार्धं
“अधिरोहन्ति” आरोहणं कुर्वन्ति ॥

“अर्चन्तः”-“शोचन्तः”—इति पाठौ, “अधिरोहन्तितेजसा”-
“अधितिष्ठन्तिचेतसा”—इति पाठौ ॥ २ ॥

* ऋ० वे० ७, ३, ८, २ ।

† ‘हे तपोः’—इति वि० ।

‡ ‘अस्य दत्तापवित्रस्य तन्तवः’—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

११ १११ ११ ११
अरुरुचदुषसःपृश्निरग्रिय

११ १ १११ ११
उक्षामिमेतिभुवनेषुवाजयुः ।

१ ११ १११
मायाविनोममिरे अस्य मायया

१११ १११ १११ १
नृचक्षसःपितरोगर्भमाद्धुः ॥ ३ * ॥ १६

“उषसः” सम्बन्धि “पृश्निः” आदित्यः [“पृश्निरादित्यो भवति प्राञ्जुत एनं वर्षः”—इति निरुक्तम् (२, १४)] “अग्रियः” मुख्यः सोऽयं “अरुरुचत्” रोचयति । स “उक्षा” जलस्य खेत्ता “भुवनेषु” भूतजातेषु “मिमेति” मिनोति उदकं प्रक्षिपतीत्यर्थः । “वाजयुः” † तेषामन्नमिच्छन् “माया-विनः” माया प्रज्ञा तदन्तः देवा “अस्य” सोमस्य “मायया” प्रज्ञया “ममिरे” निर्मितवन्तः, सोमस्यैकैकांशपानबला अग्न्या-दयः स्व-स्व-व्यापारेण जगत् सृजन्तीत्यर्थः । तथा “अस्य” मायया “नृचक्षसः” नृणां द्रष्टारः “पितरः” पालका देवाः अङ्गिरसः पितरो वा “गर्भम्” “आद्धुः” धारयन्ति ओषधीषु च । अत्र सूर्यात्मकः सोमः स्तूयते । सूर्यरश्मिानुगमाधीन-

० ऋ० वे० ७, १, ८, १ ।

† ‘वाजयुः—वाजसन्नं तदित्युः अथवा वाजयुः वाजप्रदः अथवा वाजयुः वेद-वान्—इति वि० ।

वर्धनाच्चन्द्रस्य अयमुषसः पृन्निः सविता अरुरुचत् रोचते रोच-
यति वासवं शिष्टं समानं तत्सम्बन्धिनः नृचक्षसः नृषां द्रष्टारः
पितरो जगद्रक्षका रश्मयो गर्भमादधुः वृष्टार्थम् ॥

“मिमेतिभुवनेषु”-“विभक्तिभुवनानि”—इति पाठौ ॥३॥ १६

१ २ १ २ १ २ १ १
॥ स्वारसाम् ॥ पवौहोवा । चन्ते विततं ब्रा । ह्याणस्या

१ २ २ १ १
ता रेयि । प्रभुर्गानाणिपरियायि । धिविश्वाता २ ३ः ।

१ २ ४ ५ २ २ ५ २ १ २ ३
आताश्नाता । नूर्नातारश्छदा । हो । मोआश्नूरश्छ

५ २ १ २ ४ ५ २ ३ ५
तायि । होशयि । शार्त्ताश्साईत् । वाहन्तो२३ःसा ।

१ २ ४ २ २ १ २ १
हो । तदाश्शाप्रताई५६ ॥१॥ तपौहोवा । पवित्रं वित

२ १ १ २
ताम् । दिवस्यादा रेयि । अर्चन्तोअस्यतन्तवो । विय

१ १ २ ४ ५ २ २ ५
स्थायिरारश्न् । आवाश्न्तीया । स्यापावी २ ३ ४ ता ।

१ २ २ ५ २ १ २ ४ ५
हो । रमात्साश्छवाः । होशयि । दायिवाश्पाष्ठांम् ।

२ ३ ५ २ २ ४
आधीरोश्छहा । हो । तिताशयिजाप्रसा ६ ५ ६ ॥२॥

१ २ १ २ १ २ १ २ १ २
अरौहोवा । रुचदुषसःपा । श्रिरग्रायाश्ः । उक्षामि

^२मेतिभुवनायि । ^{२ २ १}पुवाजायू२३ः । ^{१ २ ४ ५}मायाश्वायिनी । ^२मा
^२मौरे२३४था । ^५हो । ^{२ २ २ ५}स्यमाया२३४या । ^२हो३यि । ^१ना
^{२ ४ ५}र्वाश्वासाः । ^२पायितारो२३४गा । ^५हो । ^{२ ३ ४}भमाश्वापूधू
 ईपू६ः(३) ॥ १ * ॥ [१]

^{२ १}॥ कावम् ॥ ^२पवोवा । ^{२ १}त्रन्तेविततंब्रा । ^{२ १}ह्यणस्या ।
^{१ २ २}ता२यि । ^{२ १}प्रभुर्गात्राणिपरियायि । ^{२ १}षिविश्वाता२ः ।
^{१ २}अतप्ततनूर्जतदा । ^{२ १}मोचन्न ता२३यि । ^{१ २ ४ ५}शात्तर्हिसाईत् ।
^{२ १}वहन्ताःसा२३म् । ^{१ २ ४}तादाश्शापूता६पू६ ॥(१) ^{२ १}तपोवा ।
^{२ १}पवित्रंवितताम् । ^{२ १}दिवस्यादा२यि । ^{१ २}अर्चन्तोअस्यतन्त
^{२ १}वो । ^{२ १}वियस्थायिरा२न् । ^१अवन्त्यस्यपविता । ^{२ २ १}रमाशा
^{१ २ ४ ५}वार३ः । ^{२ २}दायिवा३ःपाष्ठांम् । ^{२ ३}अधिरोहा२३ ^२तायि
^{२ ५}ता३यिजापूसा६पू६ ॥(१) ^{२ २}अरोवा । ^२रूचदुषसःपा । ^१श्रि

१ १ २ २ २ २ १
 रयाया२ः । उक्षामिमेतिभुवनायि । षुवाजायू२ः ।

१ २ २ २ २ २ १ २ ४ ३
 मायाविनोममिरेआ । स्यमायाया२३ । नाश्चाश्चासाः ।

२ १ १ २ ४
 पितरोगा२३ । भामाश्दाधूधूई५ईः(३) ॥ ३ * ॥ [२]

४ २ ४ २ ४ ५
 ॥ यज्ञायज्ञीयम् ॥ पवाऽधियत्रम् । ताश्चिवाश्चिततंत्रा ।

१ २ २ २ २ १ २ २ २
 ह्याणस्पतेप्रभुर्गात्राणि । परियायि । षीश्वायिश्चाश्नाः ।

१ १ २ २ २ २ २ १
 अतारत्ततनूर्त्तदामोअश्रु । तेशा२३र्त्ता । ऊम्मायि ।

२ १ १ ३ २ १ २ १ २
 साश्ईत् । वाहन्तःसन्तदारश्नाउ ॥(१) ताता । पोष्य

२ २
 वित्रं विततन्दिवस्पदेर्च्चन्तोअस्यतन्तवो । वाश्यास्थाश्चि

२ १ १ २ २ २ २ २
 रान् । अवारन्त्यस्यपवितारमाश । वोदा २ ३ यिवाः ।

१ २ २ ३ २ २ २ २
 ऊम्मायि । पाश्छान् । आधिरोहन्तितारश्चिजसाउ ॥(२)

१ २ १ २ २ २ २
 साआ । रुरुचदुषसःपृश्निरग्रियउक्षामिमेतिभुवनायि ।

२ १ २ २ १ २ २ २ २
 षूश्वाजाश्चूः । माया२विनोममिरेअस्यमाय् । यानार

* उ० मा० १९प्र० २ख० ३सा० ।

३र्षा । ऊम्नायि । ऋत्साः । पायितरोगर्भमारुदधा

उ । वा३४पु(३) ॥ १ # ॥ [३] १६

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायण्यस्य चतुर्थस्याध्यायस्य

पञ्चमः खण्डः † ॥ ५ ॥

अथ षष्ठे खण्डे ‡—

प्रथममूक्त-प्रगाथे—

१ २२ ३ २ २ २ २ २
प्रमृद्दिष्टाय गायत ऋताव्ने बृहते शुक्रशोचिषे ।

१ २ २ २ २ २
उपस्तुतासो अग्नये ॥ १ ण ॥

हे “उपस्तुतासः” उपस्तुतारः ! यूयं “मृद्दिष्टाय” दातृ-
माय “ऋताव्ने” ऋतवते यज्ञवते वा “बृहते” महते
“शुक्रशोचिषे” दीप्ततेजसे “अग्नये” “प्र गायत” स्तोत्रं
पठत ॥ १ ॥

उ० मा० १५५० १५० १५० ।

† ‘यज्ञायज्ञीयमग्निष्टोम साम’—इति वि० ।

‡ ‘इदानीमुक्थानि सवन्नि’—इति वि० ।

ण ऋ० ऋ० २, १, २, १ (१ मा० १७४ प०) = ऋ० वे० ६, ७, १४, १ ।

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ ४ ३ २ १ १ २ ३ १ २
 आवत्सतेमघवावीरवद्यशःसमिहोद्युक्त्वाङ्गतः ।

३ १ २ ३ १ २ ४ ३ २ ३ १ २
 कुविन्नोअस्यसुमतिर्भवीयस्यच्छवाजेभिरागमत् ॥ २० ॥ १७

“मघवा” धनवान् “द्युक्ती” अन्नवान् यशस्वी वा । [तथाच
 यास्कः—“द्युक्त्वं द्योतवे र्यशोवाक्त्वं वा (५, ५)”—इति
 “समिहः” सम्यग् दीप्तः “आङ्गतः” आभिमुख्येन हुतः अग्निः
 “वीरवत्” पुत्रवत् “यशः” यशस्करम् अन्नम् “आवंसन्ते” यज-
 मानेभ्य आ प्रयच्छति तस्य “अस्य” अग्नेः “भवीयसी” अस्मासु
 अतिशयेन भवितुं योग्या “सुमतिः” अनुग्रह-बुद्धिः “नः”
 अस्मान् “अच्छ” प्रति “वाजेभिः” अन्नैः सह “कुवित्” बहु-
 सलिलम् † [कुविदिति बहु-नाम (निघ० ३, १, १२)]
 “आगमत्” आगच्छतु ॥

“भवीयसी”-“नवीयसी”—इति पाठो ॥ २ ॥ १७

५ ६ ४४ ५४ १
 ॥ प्रमृष्टिष्ठियम् ॥ प्रमृष्टाश्चिष्टायगायता । च्छ

१ १ २ ४ ५ १ १
 ताव्ने २ । वृहतेषूक्ताश्शोः । चाश्चिष्टायिषायि । उपा

० ऋ० वे० ६, ७, १४, ४ ।
 † 'कुवित्—कदाचन'—इति वि० ।

^{२ २ १ १ ४ २ ५}
 औ३हो । स्तोतासो३आ३ । ग्रा३४५यो ई च्यायि ॥(१)

^{५ २ ४२२५ १२१ १२}
 उपस्त्र३तासोअग्रयायि । आव्साता२यि । मघवाना

^{२ ४ ५ २१२ २ १ २}
 यिरा३वा३त् । या२३३शाः । समाऔ३हो । धोद्यून्नी

^{४ २ ५ ५ २ ४ ५२}
 ३या३ । ऋ३४५तोईच्यायि ॥(२) समिहो३द्यून्नीयाऊताः ।

^{२ १ १ २ ४ ५}
 कुवायिन्नो२ । अस्यसुमतातिर्भा३वी३ । या२३४सायि ।

^{२ १ २ २ १२ २ ४ २ ५}
 अच्छाऔ३हो । वाजायिभी३रा३ । गा३४५मोईच्यायि(३) ॥

॥ ५ * ॥ [१] १७

अथ द्वितीयल्लेखः—प्रथमा ।

^{२ २ १ २ २ १ २ २ २ २}
 तन्ते मद्ङ्गुणीमसिवृषणम्पृक्षुसासद्धिम् ।

^{२ १ २ २ १ २}
 उलोककृत्नुमद्रिवोर्हरिश्रियम् ॥ १ ः ॥

हे “अद्रिवः” वज्रवन् इन्द्र ! “ते” त्वदीयं तं “मद्” सौम-
 पान-जनितं हृषं “गृणीमसि” गृणीमः प्रशंसामः [‘गृ शब्दे’

० ऊ० मा० १प्र० २अ० ३सा० ।
 † ‘वारिवर्षं साम’—इति वि० ।
 ‡ ङ० ङा० ४, २, ५, ३ (१भा० ७८८ पृ०) = ङ० वे० ६, १, १७, ४ ।

क्यादिः “प्रादीनां ऋत्तः (७, ४, ८०)”, “इदन्तोमसि (७, १, ४६)” — इति मसद्गगमः]। कोट्टशम्? “वृषणं” वधितारं कामानां “पुच्छु” पुतनासु सङ्ग्रामेषु “सासहि” शत्रूणाम् अभि-
भयितारं “लोककृत्” लोकस्य स्थानस्य कर्तारं हरिभ्रियं
“हरिभ्याम्” अश्वभ्यां “अययणीयं” सेज्यम् [“उ” गब्द एषः
समुच्चये पादपूरणे वा] ॥

“पुच्छु”-“पृत्तु” — इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ ३ १ २   ३ २ ३ १ २   ३ १ २
येनज्योतीष्व्यायवेमनवेमनवेचविवेदिय ।

३   २ ३ २ ३ २ ३ १ २
मन्दानोअस्यबर्हिषोविराजसि ॥ २ * ॥

हे इन्द्र ! “येन” आत्मीयेन मदेन “आयवे” और्वशे-
याय च “मनवे” विवस्वतः पुत्राय च “ज्योतीषि” सूर्यादीनि
वृत्रादिभिरावृतानि तदा रोणे “विवेदिय” अलम्भय प्रक्षार्पित-
वान् प्रकाशितवानसीत्यर्थः ; तेन मदेन “मन्दानः” मोदमान-
स्वम् “अस्य बर्हिषः” वृत्रस्य यज्ञस्य “विराजसि” विशेषेण
दीप्यसे [यदा अस्येति तृतीयार्थे षष्ठी, अनेन बर्हिषा वृत्रेण
मदेन वृथ्यन् विराजसि विशेषेण दीप्यसे ॥ २ ॥

० ऋ० वे० ६, १, १०, ३ ।

† ‘आयवे-यजमानाय’ — इति षि० ।

अथ तृतीया ।

१ २ १ २ २ १ १२ ३ १ २
तदद्याचित्तउक्थिनोनुष्टुवन्तिपूर्वथा ॥

१ २ ३ १ २ ३ १ २
वृषपत्नीरयोजयादिवेदिवे ॥ ३ * ॥ १८

हे इन्द्र ! “ते” त्वदीयं “तत्” प्रसिद्धं बलं “अद्याचित्”
† अथापि ‡ “पूर्वथा” † पूर्वस्मिन् काले इव “उक्थिनः”
शस्त्रिणः स्तोतारः “अनुष्टुवन्ति” क्रमेण प्रशंसन्ति । स त्वं
“वृषपत्नीः” वृषा वर्धन्तः पर्जन्याः पतिर्यासां तादृशीः “अपः”
“दिवेदिवे” प्रतिदिवसं “जय” § स्वायत्तं कुरु ॥ ३ ॥ १८

१ २ ३ १ २ ३ १ २
॥ चारिवर्णम् ॥ तन्तेमदारगृणीमसायि । चार्षणं
१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
प । क्षुसासाश्चौश्म् । होवाश्हायि । उलोकाश्चौश्म् ।
१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
होवाश्हा । क्षुम् । द्रारयिवाश्चौश्म् । चरि

• ऋ० वे० ६, १, १८, १ ।

† “निपातस्य च (६, २, १२६)”—इति वि० ।

‡ “चित्—इति पदपुरवः”—इति वि० ।

§ “दिक्शब्देभ्यः (४, १, १०)”—इति था ।

§ मन्त्रे जयति दीर्घान्तः, तत्र “ह्यचोऽस्तित्ठः (६, २, १२५)”—इति दीर्घः ।

^{१ ११११} ^{१२ २} ^{२१}
 श्रियार३४५५॥(१) येनज्योता रेयिष्णिष्वापवायि । मा

^{२२} ^{१ २ २} ^{१ २ १} ^{१ २}
 नवेच । विवायिदी३था३ । होवाः३हायि । मन्दानो ३

^२ ^{१ २ १} ^१ ^३ ^{५२ २}
 षा३ । होवाः३हा । सयव । ह्यार्यिषार३३४औहोवा ।

^{२ २ १} ^{१ १ १ १} ^{१ २} ^१
 विराजसार ३ ४ ५ यि ॥(२) तदद्याचा रेयिस्तउक्थिनाः ।

^१ ^{२ २} ^२ ^{१ २ १} ^{१ २ २}
 आनुष्टुव । तिपूर्वा३था३ । होवाः३हायि । वृषापान्नी३ः ।

^{१ २} ^१ ^१ ^३ ^{५२ २} ^{२ २}
 होवा ३ हायि । अपः । जार्यार३३४औहोवा । दिवे

^{२ १ १ १}
 दिवार३३४५यि(३) ॥ ६ * ॥ [१]

^{२ २ २ १ २} ^{१ ५} ^२
 तन्तेमदाऔहोहायि । गार्णायिमार३३४सायि । वृ

^१ ^५ ^{१ २} ^{२ १} ^{५२ ४२ ५}
 षाणा३३४५हायि । पृक्षुसासहिमुलोका३४ । औहोवा ।

^{१ २} ^५ ^{२ ३ ५} ^{२ १ २} ^{१ ० २}
 इहार३३४हायि । उज्जवार३३४कृ । त्रुमद्रि । वोहरिआ

^{५२ ४२ ५} ^{१ ३ ५} ^{३२ २}
 ३४ । औहोवा । इहार३३४हायि । औहो३१२३४ ।

^{५२} ^५ ^{२ २ २} ^{२ १ २}
 याम् । एहिया३हा ॥(१) येनज्योता । औहोहायि ।

० उ० मा० २५० २५० ६५० ।

^३ ^५ ^{२ १} ^५ ^{१ २}
 षी^३आया^५२३४वायि । मनावा^{२ १}२३४ई^५हायि । चविवेदिथम
^{२ ५} ^{५२ ४२ ५} ^{१ ३} ^५ ^{२ ३}
 न्दाना^{२ ५}३४ । औ^{५२ ४२ ५}होवा । इ^{१ ३}हा^५२३४हायि । उ^{२ ३}ज्ज^५वा^{२ ३}२३४
^५ ^{२ १ २} ^{१ ० २ २} ^{३२ ४२ ५} ^{१ ३}
 आ । स्य^{२ १ २}बर्हि । षो^{१ ० २ २}विराजा^{३२ ४२ ५}३४ । औ^{१ ३}होवा । इ^५हा^{२ ३}२३४
^५ ^{३२ २} ^{५२} ^५
 हायि । औ^{३२ २}हो^{५२}३१२३४ । सायि । । ए^५हियाई^५हा ॥ (२)
^२ ^{२ २ २ १ २} ^३ ^५ ^{१ १}
 तद^२द्याचा^{२ २ २ १ २}औ^३हो^५हायि । ता^{१ १}उ^५च्चा^{२ ३}२३४ई^{१ १}नाः । अ^{२ ३}नू^५ष्ट^{१ १}२३
^५ ^{१ २ २ २} ^{३ ४ ५ ५} ^{१ ३} ^५
 ४हा । व^५न्ति^{१ २ २ २}पूर्व^{३ ४ ५ ५}था^{१ ३}वृष^५पा^५३४ । औ^{१ ३}होवा । इ^५हा^{२ ३}२३४हा
^{२ ३} ^५ ^{१ १ २ २} ^{१ ० २ २} ^{३ २}
 यि । उ^{२ ३}ज्ज^५वा^{१ १ २ २}२३४^{१ ० २ २}न्तीः । अ^{३ २}पोज । या^{३ २}दिवे^{५ २}दा^{३ २}३४ । औ
^{४२ ५} ^{१ ३} ^५ ^{३ २ २} ^{५ २}
 होवा । इ^५हा^{२ ३}२३४हायि । औ^{३ २ २}हो^{५ २}३१२३४ । वायि । ए
^५
 हियाई^५हा(३) ॥ १३ ँ ॥ [२]

^{५ ४} ^१ ^{४ ५ २} ^{५ ५} ^१
 ॥ सौ^{५ ४}भर^१म् ॥ त^{४ ५ २}न्ता^{५ ५}श^१यि^{५ ५}मा^१इ^{५ ५}द^{५ ५}ङ्^{५ ५}गृ^{५ ५}णी^{५ ५}म^{५ ५}तो^{५ ५}वा । वृष^{५ ५}णं
^२ ^१ ^० ^१ ^३ ^५ ^१
 पृ^२शु^१सा^०सा^१२^३हायि^३मु^५लो^१२३ । हो । का^३२३४^५कू । त्नु^१म^३द्रि
^५ ^१ ^{१ १} ^{५ २ २} ^{५ २ ४}
 वः । ह^५रा^१श^{१ १}यि^{५ २ २}हा^{५ २ ४}श^{५ २ ४}यि । आ^{५ २ ४}र^{५ २ ४}या^{५ २ ४}२३४^{५ २ ४}औ^{५ २ ४}हो^{५ २ ४}वा ॥ (१) येना

२ ४ ५ ४ ५ १ २ २ १ ०
 इज्यो३ती०षिआयवोवा । मनवेचविवेदा० रयिथामन्दा

१ ३ ५ १ ५ २
 २३ । हो । नो२३४आ । स्वबर्हिषः । विरा३हा३यि ।

१ ३ ५ ४ ५ ५ ४ ५ ४ ५
 जा२सा२३४औहोवा ॥ (२) तदा३द्या३चित्तउक्थिनोवा ।

१ २ १ ० १ ३ ५ १
 अनुष्टु० वन्तिपूर्वा० रथावुषा२३ । हो । पा२३४नीः । अ

२ २ ५ १ १ ३ ५ ० १
 पोजया । दिवे३हा३यि । दा२यिवा२३४औहोवा । ऊ

११११

२३४५(३) ॥ १८ * ॥ १८

अथ तृतीयतृचे† — प्रथमा ।

३ १ २ २ ३ २ ७ ३ १ २ ३ १ २
 शुधीह्वन्तिरश्वाइन्द्रयस्त्वासपर्यति ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 सुवीर्यस्यगोमतोरायस्पृह्विमहा० असि ॥ १३ ॥

हे इन्द्र ! यः “त्वा” त्वां “सपर्यति” [सपरशब्दः कण्ठादिः ण
 ह्विभिः परिचरति । तादृशस्य “तिरश्वाः”—एतन्नाम-
 कस्य ऋषेर्मम “हवं” स्तुतिभिस्त्वद्दिषयमाह्वानं “शुधि” शृणु ।

० उ० जा० १८प्र० १अ० १८सा० ।

† ‘शैरश्वा’ तृतीयसुक्थात्—इति वि० ।

‡ उ० आ० ४, १, १, ५ (००० प्र०) = ऋ० वे० ६, ६, २०, ५ ।

१ अतः “कण्ठादिभ्यो यक् (१, १, २०)”—इति यक् रूपमिति भावः ।

श्रुत्वा च हे इन्द्र ! त्वं “सुवीर्यस्व” शोभन-वीर्यीपेतस्य [यद्वा,
वीरे पुत्रे भवं वीर्यं, सुपुत्रवतः] “गोमतः” गवादि-पशुमतः
“रायः” धनस्य दानेन अस्मान् “पूर्द्धि” पूरय । एतत्कामर्थं
कृत इत्यत आह—त्वं “महान्” गुणाधिकः श्रेष्ठश्च “असि”
भवसि खलु ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १२ ३ १ २ ३ १ २
यस्तइन्द्रनवीयसीङ्गिरमन्द्रमजीजनत् ।

२ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
चिकित्विन्नसन्धियमप्रत्नामृतस्यपिप्युषीम् ॥ २ * ॥

हे “इन्द्र !” “यः” यजमानः “नवीयसी” नवतरां †
पुनःपुनः क्रियमाणतया “मन्द्रां” मद्कर्त्री “गिरं” स्तुति-
लक्षणां वाचं “ते” त्वदर्थम् “अजीजनत्” उदपीपदत् अकार्षी-
दित्यर्थः । तस्मै “स्तोत्रे” त्वं “प्रत्नां” पुरातनीम् ‡ “ऋतस्य”
सत्यस्य च सम्बन्धि [यद्वा तृतीयार्थे षष्ठी (३, ३, ३३)]
सत्येन “पिप्युषी” प्रष्टवां [“सिलङ्गचोच (३, १, २८) ”—इति
प्यायतेः षी-भावः] तादृशः “चिकित्वित् मनसं” [‘कित ज्ञाने’
कसो रूपम्, आकारस्येकारश्चान्दसः] चिकित्वांसि ज्ञानानि

* ऋ० वे० ६, ६, २०, ६ ।

† ‘नवीयसी—नवतरां ऋदुपदवर्षं लरोदाहरणमुक्ताम्’—इति वि० ।

‡ ‘ऋग्यजुःसामस्येषाम्’—इति वि० ।

¶ ‘ऋतस्य पिप्युषी—ऋतो यज्ञः अथवा ऋतमज्ञम् अथवा ऋतः प्रजापतिः अथवा
ऋतं सत्यं परं ब्रह्म, तस्य पिप्युषी पोषणसमर्थाम्’—इति वि० ।

सर्वेषां हृदयानि ययेति अभवद्भियमाशं यत्तव रक्षणं तत् सर्वेषां
हृदयं प्रज्ञापयतीति । ततः अतोन्द्रियार्थदर्शिकं “धियं”
त्वदीयं रक्षणाख्यं कर्म तस्मै कुरु ॥

“यस्तइन्द्र”-“इन्द्रयस्ते”—इति व्यत्ययेन पाठो ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
तमुष्टवामयङ्गिरइन्द्रमुक्थयानिवावृधुः ।

२ २ २ २ २ २ २ २
पुरुष्यस्यपौंस्यासिषासन्तोवनामहे ॥ ३ * ॥ १८

॥ इति द्वितीयः प्रपाठकः ॥

ऋषयः “तम्” परस्परमाहुतं पूर्वोक्तलक्षणम् “उ”—इत्यव-
धारणे तमेव “इन्द्रम्” “स्तवामः” स्तुतिभिः स्तुमः “यम्”
इन्द्रः “गिरः” अस्माकं स्तुतयः “उक्थयानि” शस्त्राणि च
“वावृधुः” प्रावर्धयत् तं स्तुमः ; ततो वयम् “अस्य” इन्द्रस्य
“पुरुषि” बहूनि “पौंस्याणि” वीर्याणि “सिषासन्तः” [‘षण्
सम्भजौ’ सनीडभावपक्षे आस्वे कृते रूपं. “सनीतेरनः (८, ३,
१०८)—इति सांज्ञैतिकं प्रत्वम्] तानि, वीर्याणि सम्भक्तुमिच्छन्तः
सन्तो “वनामहे” तमिन्द्रं स्तुतिभिः सम्भजामहे ॥ ३ ॥

^{५ २ १ ४ ५ ४ ५} २ १ २ १
 ॥ तैरश्चम् ॥ अ॒धी॒द्वा॒श्वन्ति॒रश्चि॒याः । इन्द्राय॒त्त्वा ।
^{२ २ ० १} ५ २ १ ५ १
 स॒पर्य॒ता॒र॒श्च॒यि । सु॒वी । रि॒या । स्या॒र॒श्च॒गो । मा
^१ २ २ ४
 ता॒रः । रा॒या॒स्य॒र्द्दी॒श् । द्वा॒श्व॒चा॒यि । म॒हा॒पु॒त्र॒स्य॒सी ॥ (१)
^{५ २ ४ ५ ४ ५} २ १ २ १ २ ३ २
 य॒स्त॒श्चा॒श्वि॒न्द्र॒न॒वी॒य॒सा॒यि॒म् । गि॒रा॒म॒न्द्रा॒म् । अ॒जी
^{२ १} ५ २ १ ५ १
 ज॒ना॒र॒श्च॒त् । चि॒कि । त्वि॒न्मा । ना॒र॒श्च॒साम् । धा॒या
^१ २ २ ४
 र॒म् । प्र॒त्ना॒मा॒त्ता॒श् । द्वा॒श्व॒चा । स्य॒पा॒ऽपु॒यि॒प्सु॒वी॒म् ॥ (२)
^{५ २ ४ ५ ४ ५} २ १ २ १ २ ३ २ २ १
 त॒मु॒ष्टा॒श्व॒वाम॒य॒ङ्गि॒राः । इन्द्रा॒मु॒क्था । नि॒वा॒वृ॒धू॒र॒श्चः ।
^{५ २ १ ५ १ ५ १ २} १ २
 पु॒रु । णि॒या । स्या॒र॒श्च॒पौ । सा॒या॒र । सि॒षा॒सा॒न्ता॒श् ।
^{२ २ ४} ५
 द्वा॒श्व॒चा॒यि । ब॒ना॒पु॒म॒चा॒यि । द्यौ॒र्द्दी॒ । डा॒ (३) ॥ ७ ॥ [१]

^{२ २ २ २ १ २} १
 ॥ वारवन्तीयम् ॥ अ॒धी॒ह॒वा॒श्वौ॒द्यौ॒चा॒यि । ता॒र्द्दी॒र॒श्चा॒र॒श्च
^{५ २ २ १ ५ १ २ २} १
 ४॒याः । इन्द्र॒य॒त्त्वा॒स॒पर्य॒ता॒र॒श्च॒हा॒यि । सु॒वी॒र्य्य॒स्य॒गो

* क० मा० २ प्र० २ अ० ७ सू० १० ।

२ ३२ ४३ ५ १ २ ५ २ ३ ५
 मा३४ । औहोवा । इहार३४हायि । उज्जवार३४ताः ।

१२ १ २२ १ ० २ २ ३२ ४२ ५ १ २
 रायस्पू । धायिमहात्सा३४ । औहोवा । इहार३४

५ ३२ २ ४२ ५ २
 हायि । औहो३२३४ । सायि । एहियाईहा ॥(१) य

२ २ १ २ २ ५ २
 स्तइन्द्राऔहोहायि । नार्वायार३४सायिम् । गिरम्मा

२ २ १ ५ १ २ ३२
 न्द्रामजीजानोर३४हायि । चिकित्विन्मनसन्धा३४ । औ

४२ ५ १ २ ५ २ ३ ५ २ १ २ २
 होवा । इहार३४हायि । उज्जवार३४याम् । प्रत्नाम् ।

१ ० २ ३२ ४२ ५ १ ३ ५ ४२ २
 तास्यपिण्यू३४ । औहोवा । इहार३४हायि । औहो

३२३४ । षीम् । एहियाईहा ॥(२) तमुष्टवाऔहोहा

२ ५ २ २ २ १
 यि । मायङ्गा२३४यिराः । इन्द्रमुक्थानिवावाहोरि ३४

५ १ २ २ २ ३२ ४२ ३ १ ३
 हायि । पुहण्यस्यपौसा३४ । औहोवा । इहार३४

५ २ ३ ५ २ १ २ २ १ ० २ २ ३२
 ४हायि उज्जवार३४या । सिषास । तोवनामा३४ । औ

^{४८} होवा । ^{१३} इहारा^५४^{३८}द्यायि । ^{३८} औहो^५३१२३४ । ^{५८} हायि । ^५ ह
^५ द्याईहा । ^५ होपुई । डा(३) ॥ १४ * ॥ [२] १९

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य चतुर्थोऽध्यायस्य

षष्ठः खण्डः ॥ ६ ॥

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हार्हं निवारयन् ।

पुमर्थाश्चतुरो देयाद् विद्यातीर्थ-महेश्वरः ॥ ४ ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्गप्रवर्त्तक-

श्रीवीर-बुक्क-भूपाल-साम्प्रान्य-धुरन्धरेण सायणा-

चार्य्येण विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-

प्रकाशे उत्तरायन्ये चतुर्थोऽध्यायः ॥ ६ ॥

* क० जा० १३ प्र० १ अ० १४ वा० ।

† 'तृतीयमहः समाप्तः' इति वि० ।

‡ द्वितीयस्य प्रमादकः समाप्तः—इति वि० मूल-पदकारादि-सम्पत्तयेति-अम् ।

दिवः पतञ्जो धाराः “पयसा” युक्ताः † “धरीमणि” धारके
 द्रोणकलशे ‡ “प्र असृचन्” गच्छन्ति “ये” “वेधसः” विधातारः
 ऋत्विजः हे सोम ! “ऋषिषाण” ऋषिभिः भक्ष्यतात्वात् “त्वा”
 त्वाम् “सृजन्ति” अभिषण्वन्ति, “ते” वेधसः “स्याविरौः”
 स्याविरा धाराः † “अन्तरिक्षात्” सकाशात् “प्र असृचत” पात्रं
 प्रति सृजन्ति ॥

“धेनवे”—“धीजुवो”—इति पाठौ, “प्रान्तरिक्षात्स्यावि-
 रीस्तेप्रसृचत”—“प्रातर्ऋषयः स्याविरौरसृचत”—इति च ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ १ ३ १ २ ३ १ २

उभयतःपवमानस्यरश्मयो

३ १ २ ३ १ २ २ ३ १ २

ध्रुवस्यसतःपरियन्तिकेतवः ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ ३

यदीपवित्रे अधिमृज्यतेक्षरिः

२ ३ १ २ २ २ १ २

सत्तानियोनौकलशेषुसीदति ॥ २ ॥ ॥

“पवमानस्य” पूयमानस्य “ध्रुवस्य” स्वयमविचलितस्य
 “सतः” विद्यमानस्य सोमस्य “केतवः” प्रज्ञापका रश्मयः “उभ
 यतः” इतश्चामुतश्च “परियन्ति” परितो गच्छन्ति अभिषव-

० ‘पयसा—तृतीयैकवचनमिदं प्रथमावउवचतस्य स्थाने द्रष्टव्यम् पयसि’—इति
 वि० । † ‘धरीमणि—यज्ञ’—इति वि० ।

‡ ‘स्याविरौः स्याताः स्यूता वा स्याविरौर्वा गावः रश्मयः’—इति वि० ।

¶ सू० वे० ७, ३, १३, १ ।

समये एवं भवति । “यदि” यदा “पवित्रे” * दशापवित्रे
 “हरिः” हरितवर्णोऽयं सोमः “अधि मृज्यते” तदानीं “सत्ता”
 सदनशीलोऽयं “योनी”† योनिषु स्थानेषु “कलशेषु” द्रोणकल-
 शादिषु पात्रेषु “निषीदति” निषसी भवति ॥

“योनी”—“योना”—इति च पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ ३ १ २   ३ १ १
 विश्वाधामानि विश्वचक्षुःश्वसः

३ १ २ ३ १ २ २ २   ३ १ २
 प्रभोष्टसतः परियन्तिकेतवः ।

३   १ २   ३ १ २ ३
 व्यानशीपवसे सोमधर्मणा

२ ३ १ २ ३ १ २
 पतिर्विश्वस्य भुवनस्य राजसि ॥ ३ ३ ॥ १

हे “विश्वचक्षुः” सर्वस्य द्रष्टः ! सोम ! “प्रभोः” परि-
 वृष्टस्य “सतः” “ते” तव “श्वसः” “[श्वसा]”—इति मह
 आमण महान्तः “केतवः” रश्मयः “विश्वानि” विश्वानि सर्वाणि

* ‘पवित्रे’ अधि—सप्तत्येक-वचनमित्त्वं पञ्चम्येकवचनस्य स्थाने द्रष्टव्यम्, पवित्रा-
 दधि—इति वि० ।

† ‘नितरां योनिर्नियोनिः, अथवा नौषः स्थिता पवित्रस्य योनिर्नियोनिः,
 तच्छिन्निषोनी’—इति वि० ।

‡ अ० वे० ७, २, १२, ५ ।

॥ सावधमतेऽदः पदं निषष्टौ मन्त्रमस्य (३, १) पाठभेदेन पठन्ते । विवरण-
 कारणं ‘श्वसः—प्रभुस्य’—इति व्याचष्टे ।

“धामानि” तेजः-स्थानानि देव-शरीराणि* “परियन्ति” परितो
 गच्छन्ति प्रकाशयन्तीत्यर्थः । हे “सोम !” “ध्यानशी” व्यापन-
 शीलस्त्वं “धर्मशा” धारकेष रसनियन्त्रेण “पवसे” पूवसे ।
 किञ्च “विद्यस्व भुवनस्य” “पतिः” स्वामी त्वं “राजसि” ईश्वरो
 भवसि† ॥

“प्रभोष्टेसतःपरियन्ति”-“प्रभोस्तेसतःपरियन्ति”—इति
 पाठौ, “ध्यानशी”-“ध्यानशि”—इति, “धर्मशा”-“धर्मभिः”
 —इति च ॥ ३ ॥ १

॥ लौशाद्यम् ॥ ^{११ १२ ५} प्रतन्नाञ्चि । ^{१२} नोःपवमान२३ । ^{४ १२} नाश्धे
^{१५} नवः । ^{१ २२ ३५} दिव्याभस्य । ^१ ग्रन्पयसा२३ । ^{४ १२ ३५ १२} धाश्रीमणि । प्रा
^{१ ३ ५२} मरिचात् । ^{१२ २} स्याविरीक्षी २३ । ^{४ १ ३५ ३२ २२ १} आश्चक्षत । येत्वाम्
^५ जा । ^१ तिञ्चषिषार३ । ^१ णवाश्रयिधाप्रसाईपु६ः ॥ (१) ^{१ ५} उभ
^{३५} यतः । ^{१ २} पवमाना२३ । ^{४ २२ ५ २२ ३५ १} स्याश्रस्त्वयः । ^१ ध्रुवस्त्वस । तः
^{४ २२ ३५ १ २२ ३५} परिया२३ । ^{१२} तीश्केतवः । ^{१२} यदीपवि । ^१ वेचधिमा२३ ।

* ‘विद्या धामानि—विद्यानि स्थानानि जन्धानि नामानि वा’—इति वि० ।

† ‘राजसि—दीपके शोभसे वा’—इति वि० ।

४ २८ २५ २ २८ २ ५ १८ २
 ग्वाहतेहरिः । सप्तानियो । नौकलशाश्चयि । पुसाश्च

२ २८ २८ ५ १
 यिदाप्रताड्प्रईयि ॥ (२) विश्वाधामा । निविश्याचा २३ ।

४ २ २ ५ २ २८ २८ ५ १ ४ २८ २ ५
 आश्चभ्वसः । प्रभोष्टेस । तःपरियारश्च । तीश्कतवः ।

२ २८ २ ५ १ ८ ४ २ २ ५ २ २ २ ५
 वियानशो । पवसेसोरश्च । माश्धर्मणा । पतिर्विश्वा ।

१ २ ४
 स्यभुवनाश्च । स्यराहजापुसाईप्रईयि(३) ॥ २ * ॥ [१]

अथ द्वितीयद्वये—प्रथमा ।

१ १ २ १ २ १ २ २ २ १
 पवमानोअजीजनद्विवश्चित्रकृतक्यातुम् ।

१ १ २ २ २ २
 ज्योतिर्विश्वानरं वृहत् ॥ १ * ॥

“पवमानः” पूयमानः सोमः “वृहत्” महत् “वैश्वानरं”
 वैश्वानराख्यं “ज्योतिः” तेजः “द्विवः” युलीकस्व “चित्र”
 विचित्रं “तन्वतुं न” अशनिमिव “अजीजनत्” अजनयत् ॥ १ ॥

० क० मा० ८प्र० २ख० २सा० ।

† ख० वा० ५, १, ५, ८ (२भा० १८ पृ०) = ख० वे० ७, १, ११, १ ।

अथ द्वितीया ।

१२ ३२३ २३१ ३ ३२
पवमानरसस्तवमदीराजन्नदुष्कृनः ।

२४ २
विवारमव्यमर्षति ॥ २ * ॥

हे “राजन्” दीप्यमान ! “पवमान” पूयमान ! सोम !
“तव” त्वदीयः “मदः” मदकरः “अदुष्कृनः”† रक्षोवर्जितः
“रसः” “अव्यम्” अविमयं “वारं”‡ वालं दशापवित्रम् “वि
मर्षति” अभिगच्छति ॥

“पवमानरसस्तव”-“पवमानस्यतेरसः”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१२ ३२ ३२३ १२ ३२
पवमानस्यतेरसोदक्षोविराजतिद्युमान् ।

२ ३ २ ३ २२ ३२
ज्योतिर्विश्वस्वर्दशे ॥ ३ † ॥ २

हे सोम ! “पवमानस्य” “ते” त्वदीयः “रसः” “दक्षः” §
“द्युमान्” दीप्तिमान् ॥ “विराजति” प्रकाशते ॥ न केवलं

* ऋ० वे० ७, १, २१, २ ।

† ‘दुष्कृनः दुष्टजनः, न दुष्कृनः अदुष्कृनः’—इति वि० ।

‡ ‘विवारं’—वि-अन्तरिक्षे च, वारं=यानम्’—इति वि० ।

§ ऋ० वे० ७, १, २१ ३ ।

§ ‘दक्षः शीघ्रगामी, अथवा दक्षरक्षत्रिणायाः कर्म’—इति वि० ।

॥ ‘द्युमान् द्युलोकवान्’—इति वि० ।

•• ‘विविधं दीप्यते शोभते वा’—इति वि० ।

स्वयमेव प्रकाशते किन्तु “विश्वं” व्याप्तं * “सः” सर्वं “ज्योतिः”
तेजः “दृशे” द्रष्टुं करोतीति शेषः † ॥

“पवमानस्यतेरसः”-“पवमानरसस्तव”—इति पाठो ॥३॥२

॥ स० ह० ॥ पवमानो० अ० । जा० र० यि० ज० नात् । दि
वा० रः । चा० र० यि० चाम् । नता० र० न्या० त्वम् । ज्यो० र० श्तीः ।
वा० र० यि० श्वा । नरा० र० श्म् । हा० उ० वा० श् । ब० र० श् ४ हात् ॥ (१)
पवमानर । सा० र० स्त० वा । म० दो० र । रा० र० श् जान् । अ
दू० र० श् नूनाः । वा० र० श् यि० वा । रा० र० मा । व्य० मा० र० श् ।
हा० उ० वा० श् । षा० र० श् ४ ती ॥ (२) पवमानस्य । ता० र० यि० र० साः ।
द० क्षो० र । वा० र० यि० रा । ज० ता० र० यि० द्यू० मान् । ज्यो० र० श्
तीः । वा० र० यि० श्वाम् । सु० वा० र० श् । हा० उ० वा० श् । ह० र० श् ४
शो० (३) ॥ १२ ङ ॥ [१]

० ‘विश्वं सर्वम्’—इति वि० ।

† ‘दृशे’—सर्गलोकस्य गमनाय ; न केवलं सर्गलोकस्य, सर्वस्य जगतो दर्शना-
वेत्यर्थः—इति वि० ।

‡ क० मा० १२ प्र० १ च० १२ सा० ।

२ २ १ २ १ २ १ २
 ॥ जराबोधायम् ॥ पवमानोवा । षोडशजात् ।
 २ २ १ २ १ २ १ २
 दिवाश्चारश्रियिचाम् । नतन्यातूम् । ज्योतायिर्वाश्रि
 ४ ५ १ २ १ २ १ २ १ २
 श्चारश्रना । रम् । वृहोश्श्रुष्टुष्टु । डा ॥ (१) पवमानोवा ।
 १ २ १ १ १ १ १ १
 रासस्तवा । मदीराश्रजान् । अदुष्कूनाः । विवारा
 ४ ५ १ २ १ २ १ २ १ २
 श्माश्रव्याम् । ष । षतोश्श्रुष्टुष्टु । डा ॥ (२) पवमानो
 १ १ २ १ १ १ १ १
 वा । स्यातेरसाः । दक्षोवाश्रयिरा । जतिद्यूमान् ।
 १ १ ४ ५ १ २ १ २ १ २
 ज्योतायिर्वाश्रियिश्चाश्रुष्टुष्टु । वः । वृहोश्श्रुष्टुष्टु ।

डा(३) ॥ ८ * ॥ [२]

५ १ ४ ५ ५ ५ १
 ॥ औपगवोत्तरम् ॥ पवमानोषोडशजात् । दिवश्चि
 १ २ १ २ १ २ १ २
 तन्नतन्यतूम् । ज्योतोश्श्रुष्टुष्टु । श्रुष्टुष्टु । ऊवाश्रुष्टुष्टु ।
 १ ५ १ २ १ २ ५ १ ४ ५ १ २ १ २
 वाश्रुष्टुष्टु । नरम्बुहात् ॥ (१) पवमानोषोडशजात् । मदी
 १ १ १ २ १ २ १ २ १ २
 राजसदुष्कूनाः । विवोश्श्रुष्टुष्टु । श्रुष्टुष्टु । ऊवाश्रुष्टुष्टु । रा

३४मा । व्यमर्षातायि ॥२॥ पवमाश्नस्यतेरसाः । दशो

विराजतिद्युमान् । ज्योतीर । शौर । ऊवाश्चयि ।

वाश्चयिश्चाम् । सुवहृशायि । ऐ । हाश्चश्च । द्विया

श्चौचोवा । इश् । उपाश्चश्चश्चश्चश्च ॥ ८ * ॥ [३] २

अथ प्रयद्गावश्चि वदृचं दतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

प्रयद्गावो न भूर्णयस्त्वे षा अया सो अक्रतुः ।

१२ ३ २८ ३२ ३२ ३२ ३ २२

घ्नन्तः कृष्णामपत्वचम् ॥ १ १ ॥

“वत्” वे अभिषुताः सोमाः “गावः न” उदकानीव [तानि यथा तूर्णमधः पतन्ति तद्वत् ; गाव एव बीपनीयन्ते, ता यथा खं गीठं प्रत्याश गच्छन्ति तद्वत् ; अथवा गावः स्तुतिवचनाः यथा स्तुत्यं प्रति चिप्रं प्राप्नुवन्ति तद्वत्], “भूर्णयः” चिप्राः, “त्वेषाः” हीप्ताः “अयावः” अयाः गमनशीलाः, “कृष्ण” कृष्णवर्णम् “अपत्वचम्” अपकृष्टां त्वचं “घ्नन्तः” विनाशयन्तः, ईदृग्भूता वे सोमाः “प्र अक्रतुः” तां स्तुम इति शेषः ॥

“वत्”-“वे”—इति पाठो ॥ १ ॥

● उ० मा० १८५० १५० ८५० ।

† उ० मा० १, १, १, ५ (१मा० ४०५०)=४० वे० १, ८, ११, १

अथ द्वितीया ।

३ १ ९ २ १ २ १ २ १ क २ २
सुवितस्यवनामहेतिसेतुन्दुराय्यम् ।

३ २ २ १ २ २ २
साङ्ग्रामदस्युमव्रतम् ॥ २ * ॥

“सुवितस्य”† शोभनं प्राप्तस्य सोमस्य सम्बन्धिनम् “अति-
सेतुम्”‡ रक्षोविषयं बन्धनं “वनामहे”¶ सोमकर्तृकं रक्षसां
बन्धनं स्तुमदित्यर्थः । कीदृशम् ? “दुराय्यम्” दुष्प्रापणीयम् §
किञ्च “अव्रतम्” यज्ञादि-कर्म-रहितं “दस्यु”॥ शत्रुं “साङ्ग्राम”
अभिभवेम ॥

“दुराय्यं”-“दुराय्यं”, “साङ्ग्राम”-“साङ्ग्रांस”-इति पाठाः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
शृष्टपवेवृष्टेरिवस्वनःपवमानस्यशुश्रुषिणः ।

३ २ २ २ २ २ २
चरन्तिविद्युतोदिवि ॥ ३ * ॥

“शृष्टवे” श्रूयते । कः ? “स्वनः” । किमिव ? “वृष्टेः”

* ऋ० वे० ६, ८, २१, २ । “वनामहे”-इति च तत्र कश्चित् पाठः ।

† ‘सुवितस्य-अभिपुतस्य’-इति वि० ।

‡ ‘अतिसेतु’-मर्यादां त्यक्त्वा अतिप्रद्वेषानतया-इति वि० ।

¶ ‘वनामहे’-क्षुतिकर्मा, क्षुतिं कुर्मः-इति वि० ।

§ ‘दुराय्यं’-दुर्बोध्यम्, अथवा दुराय्यं दुस्साध्यम्-इति वि० ।

॥ ‘व्रत-वर्जितम्’-इति वि० ।

** ऋ० वे० ६, ८, २१, २ ।

वर्षणस्य खनइव [तस्य यथा महान् खनः श्रूयते तद्वत् प्रभूत-
रस-पात-समये श्रूयते] । कस्य खन इति ? तत्राह—“पव-
मानस्य” पूयमानस्य “शुद्धिणः” बलवतः तस्यैव “विद्युतः”
दीप्तयः* “दिवि” अन्तरिक्षे चरन्ति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

१ २   ३ २ ७   ३ १ २   ३ १ २
आपवस्वमहीमिषङ्गोमदिन्दोहिरण्यवत् ।

१ २   ३ २ २
अश्ववत्सोमवीरवत् ॥ ४ † ॥

हे “इन्दो !” “सोम !” अभिषुतः त्वं “महीम् इषम्” मह-
दन्नम् “आ पवस्व” ‡ । कीदृशम् अन्नम् ? “गोमद्” गोभि-
र्युक्तम्, “हिरण्यवत्” सुवर्णोपेतम्, “अश्ववत्” अश्वोपेतम्,
“वीरवत्” पुत्रयुक्तम् ॥

“अश्ववत्सोमवीरवत्”-“अश्ववद्वाजवत्सुतः”—इति पाठो॥४॥

* ‘विद्युतः—विद्युत्संयुक्तस्य’—इति वि० ।

† अ० वे० ६, ८, २१, ४ ।

‡ ‘आपवस्व महीमिषम्’—आभिमन्त्रेण पवस्व महीमिषम् मन्त्रोक्तिं वृष्टिमन्त्रं
वा—इति वि० ।

रसेनेव “विष्टपं” भूलोकं* [यदा रसा नदी स्थानं सा प्रवणरूपमिव] ॥

“परिनः”-“परिणः”—इति पाठो ॥ ६ ॥ ३

इति सामवेदार्थ-प्रकाशे उत्तरायन्वस्य पञ्चमाध्यायस्य

प्रथमः खण्डः ॥ १ ॥

अथ द्वितीय खण्डे—

आशु रर्षेति षडृचं प्रथमं सूक्तम्, तत्र प्रथमा ।

३ १ १   ३ १ १ ३ ० ३ १ ३
 आशुरर्षवृहन्मतेपरिप्रियेणधाम्ना ।

१ १ १ २ ७   १ १ २
 यत्र देवा इति ब्रुवन् ॥ १ ॥ १ ॥

हे “वृहन्मते” † महामते सोम ! “प्रियेण” देवानां प्रियतमेन “धाम्ना” शरीरेण वा “धारया” “आशुः” शीघ्रः सन्

* ‘विष्टपं स्वर्गं लोकम्,—इति वि० ।

† ऋ० वे० ६, ८, २६, १। “ब्रुवन्”—इति सु० पाठः; ऋग्वेदे च क्वचित् पाठः ।

‡ ‘वृहन्मते—वृहद्बुद्धे’—इति वि० ।

॥ ‘परिप्रियेण—परि समन्तात् प्रियेण धाम्ना प्रियेण स्थानेन’—इति वि० ।

“पर्यष” परिगच्छ, “यत्र” “देवाः” इन्द्रादयः वर्तन्ते—“इति”
 “ब्रवन्” उच्चारयन्, तं देवं गच्छामीति ब्रुवन्नित्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १२ २२ ३ १ २ ३ १ १ २
 परिष्कृत्वन्ननिष्कृतञ्जनाययातयन्निषः ।

३ १ ३ १ २२
 वृष्टिन्दिवःपरिस्रव ॥ २ * ॥

“अनिष्कृतम्” असंस्कृतम् † यजमानं स्थानं वा “परि-
 ष्कृत्वन्” संस्कुर्वन् “जनाय” “इषः” अन्नानि “यातयन्”‡
 निर्गमयन् “दिवः” अन्तरिक्षात् “वृष्टिं”¶ “परिस्रव” ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ २७ ३ १२ २२ ३ १ १ ३ १ १ २
 अयस्योदिवस्परिरघुयामापवित्रया ।

१ १ ३ १ २२
 सिन्धोरुम्नाव्यक्षरत् ॥ ३ § ॥

“सः” “अयं” सोमः “पवित्रे या” सिद्धमानः [—इति

* ऋ० वे० ६, ८, २९, ३ ।

† ‘अनिष्कृतम्—आभिमुखेन निष्कृतम्—इति वि० । इह सेतविनक्षमश्च
 ब्रजर्षे आभिमुखं कृतो लभ्यतेइति ।

‡ ‘यातयन्’—प्रापयन्—इति वि० ।

¶ मुद्रित-मूले तु “वृष्टिम्”—इति पाठः ऋन्वेदेपि तथा ।

§ ऋ० वे० ६, ८, २९, ३ ।

शेषः *] “सिन्धोः” जलस्य † “जर्मा” ‡ जर्मो सङ्घाते
 “वि अक्षरन्” विविधं चरति । स इत्युक्तम्, कः ? इत्याह—
 “यः” “दिवस्वरि” द्युलोकस्थोपरि “रघुयामा” लघुगमनः ॥
 देवप्राप्तौ, सोयमिति सम्बन्धः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

३ १ २ २ २ २ २ ३ १ २ ३ १ २
 सुतएतिपवित्रआत्विधिन्दधानओजसा ।

३ १ २ २ १ २
 विचक्षाणोविरोचयन् ॥ ४ § ॥

“सुतः” अभिषुतः सन् “पवित्रे” दशापवित्रे [“आ”
 —इत्यनर्थकः] “ओजसा” बलेन “शीघ्रम्” “एति” गच्छति ।
 कौटुम्भः सन् ? “त्विति” दौसिं “दधानः” धारयन्, “विच-
 क्षाणः” सर्वं पश्यन्, ॥ “विरोचयन्” दौपयंस ; किम् ? देवा-
 निति शेषः ॥ ४ ॥

* ‘वविचे—अधिकरन्-सम्बन्धवा ; पवित्रे अधिकरन्भूते । आ-इत्यनुपसर्गः
 अक्षरदित्याख्यातेन सम्बन्धयितव्यः ; आ अक्षरत्—इति वि० ।

† ‘सिन्धोः—समुद्रस्य नदीनाम्नोदकस्य वा—इति वि० ।

‡ ‘जर्मयः सङ्घाताः—इति वि० । जर्मा इति तूर्किशब्दस्य सुपां सुसुजिति
 सुपो ङादेशे टि-लोपे रूपम् ।

॥ ‘रघुशब्दो लघुवाची—इति वि० ।

§ ख० वे० ६, ८, १६, ४ ।

॥ ‘विचक्षाणः—विविधं पश्यमानः अयं वा विचं जगत् पश्यमानः—
 इति वि० ।

अथ पञ्चमी ।

३ १ १   ३ १ २ १ २   ३ १ २ ३ २
 आविवासन्परावतोअथोअर्वावतःसुतः ।

१ २   ३ १ २
 इन्द्रायसिच्यतेमधु ॥ ५ * ॥

“सुतः” अभिषुतः सोमः “परावतः” [दूरनामैतत् †]
 दूरस्थान् “अथो” ‡ अपिच “अर्वावतः” अन्तिकस्थांश्च ¶
 देवान् “आ विवासन्” रसेन परिरक्षणायेत्यर्थः । “इन्द्राय”
 इन्द्रार्थम् “मधु” मधुसदृशः सोमः “सिच्यते” ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी ।

३   १ २   ३ १ २   ३ १ २
 समीचीनाअनूषतहरिंहिन्वन्त्यद्रिभिः ।

३ ३ १ २   ३ १ २
 इन्दुमिन्द्रायपीतये ॥ ६ § ॥ ४

“समीचीनाः” सम्यगश्चिताः सङ्गताः स्तोतारः ॥ “अनू-
 षत” स्तुवन्ति किञ्च सोमं “हरिं” हरितवर्णं “हिन्वन्ति”

* ऋ० वे० ६, ८, २८, ५ ।

† “परावतः”—इति निघण्टो तृतीय-बद्धविभे दूरनामसु पञ्चमलेन पाठात् ।

‡ “अथ अ”—इति वि० ।

¶ अन्तिक नामसु “अर्वाके”—इति पाठात् (निघ० २, १६, ८) ।

§ ऋ० वे० ६, ८, २८, ६ । “योनावृतस्यसोदत”—इति तत्र तृतीयः पाठः ।

॥ ‘समीचीनाः—आसन्नवर्तिनः’—इति वि० ।

प्रेरयन्ति गमयन्ति “अद्रिभिः” यावभिः । किमर्थं हिन्वन्ति ?
 “इन्द्र” सोमम् “इन्द्राय” इन्द्रस्य “पीतये” पानाय ॥ ६ ॥ ४

अथ षष्ठात्मके द्वितीयसूक्ते—प्रथमा ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 हिन्वन्तिसूरमुस्रयःस्वसारोजामयस्यतिम् ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 महामिन्दुम्लीयुवः ॥ १ * ॥

“उस्रयः” कर्मार्थं निवसन्त्यः सर्वत्र गन्त्रा इत्यर्थः,
 “जामयः” एकस्याः पाणेः उत्पन्नत्वात् परस्परं बन्धुभूताः,
 “स्वसारः” [अङ्गुलि-नामैतत् (निघ० २, ५, १३) । सुष्ठु
 कर्मसु प्रेर्यन्ते ऋत्विग्भिरिति स्वसारः] अङ्गुलयः, “मह्नी-
 युवः” सोमाभिषर्ष्व कामयमानाः सन्तः “सूर” सुवीर्यं [नीमे
 पीते वीर्यं भवतीति ; शोभनं वीर्यं कारणं वा, सर्वेषां कर्मणि
 प्रेरकं वा, तादृशम्] “पतिम्” सर्वस्य स्थावर-जङ्गम-जातस्य
 स्वामिनं, यस्माद् देवार्थमिज्यतेऽतएव “महाम्” देवेभ्यो दीय-
 मानत्वेन महान्तं महनीयं वा “इन्द्रम्” ग्रहेषु स्वन्दमानं सोमं
 “हिन्वन्ति” प्रेरयन्ति [“हिवि प्रीति-गत्योः (स्वा० प०)” —इति
 धातोरेतद्वृषं स्वादि] † ॥ १ ॥

* ऋ० वे० ७, ९, १, १ ।

† हिन्वन्ति सूरम् ऊस्रयः = सेवयन्ति पृथग् आदित्यरश्मयः । स्वसारः जामयः
 पतिम् = स्वसारः भगिन्यः जामयः आदित्यरश्मयः ; यथा परस्परं भगिन्यः एकस्त्रीय
 भर्तुः अहमहमिकया सेवां कुर्वन्ति, तद्वदादित्य-रश्मयः अहमहमिकया आदित्यं सेव-
 न्ति । एवं, महामिन्दुम्लीयुवः = महिमानमिच्छन्त्यः सोमरश्मयः उदकानि वा—
 इति वि० ।

अथ द्वितीया ।

१२   ३ १ २ ३ १ १ २ १ २ ३ २
पवमानरुचारुचादेवदेवेभ्यःसुतः ।

२ ३ २ ३ १ २
विश्वामसून्याविश ॥ २ * ॥

हे “पवमान” दशापवित्रेण पूयमान ! [यद्वा पुनान शुद्ध !]
सोम ! “रुचारुचा” [“रुच दीप्तौ (म्वा० आ०)] सर्वेण तेजसा
हे “देव” दीप्यमान ! “देवेभ्यः” देवार्थं “सुतः” अभिषुतः
त्वं “विश्वाम” व्याप्तानि सर्वाणि बह्वनि “वसूनि” धनानि “आ
विश” अस्मात् प्रापय [यद्वा सर्वाणि “वसूनि” वासस्थानानि
ग्रहादीनि† “आविश” समन्तात् प्रविश] ॥

“देवेभ्यस्सुतः”-“देवेभ्यस्परि”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २   ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
आपवमानसुष्टुतिंवृष्टिन्देवेभ्योदुवः ।

३ १ २   ३ १ २
इषेपवस्वसंयतम ॥ ३ † ॥ ५

हे “पवमान” पूयमान ! पुनान ! वा सोम ! “सुष्टुति” †

* सू० वे० ७, १, १, १ ।

† अष्ट-चमसादीनि यज्ञोपपानादीनि चावत् ।

‡ सू० वे० ७, १, १, १ ।

¶ ‘सुष्टु तिं—शोभनां सु तिन् प्रापयमाणां’—इति वि० ।

शोभनस्तुति-युक्तां “वृष्टिं” “देवेभ्यः” देवानां “दुवः” *
 [“सुपां सुलुक् (७, १, ३६) ”—इति चतुर्थ्या लुक्] दुवसे
 परिचरणाय† “आ पवस्व” आ गमय त्वम् [यथा मदीयया
 स्तुत्या वृष्टिर्भवति तथा कुर्वित्यर्थः] किञ्च अस्माकम् “इषे”
 अन्वार्थञ्च “संयतं” ‡ सम्यगस्मान् सङ्गच्छतीति वृष्टिं कुरु [यद्वा
 “दुवः” परिचर्या मभिलष्य क्रियमाणां “सुष्टुतिं” शोभन-स्तुति-
 रूपां वृष्टिं बहुशः स्तुतिमित्यर्थः, एतां देवेभ्यः प्रापय] ॥ ३ ॥ ५

॥ विशोविशीयम् ॥ ^{२ २ २} हिन्वाङ्गम् । ^१ ताश्चिसू । रा३
^{१ २ २} मूस्त्राश्याः । ^{१ १ २} स्वसारः । ^{१ २} जामारश्याः । ^१ ऊम्नायि । पा
^१ श्ताश्चियम् । ^{१ २ ५} मारश्रुहाश्चायि । ^{१ ३ २ ३} ओ । ऊवायि । ई
^५ श्रुश्रुन्दूम् । ^१ ऊम्नायि । ^{१ २} माश्चीश् । ^१ यूश्श्रुवाः । ^{५ २} एहि
^५ याश्चा ॥ (१) ^{१ २ २} पवाह्रम्माशना । ^२ रुश्चारुश्चा । ^{१ २ २ २} देवदे ।
^१ वायिभारश्याः । ^१ ऊम्नायि । ^{२ २} सूश्ताश् । ^१ वारश्रुयि

* ‘दुवः—दूरात् सु लोकात्’— इति वि० ।

† “दुवस्तुति” —इति परिचरण-कर्मसु पक्षमं नैषष्टुक्म् (१, ५) ।

‡ “संयतं—सम्यङ् नियतम्”—इति वि० ।

^{२ ५}श्वाहायि । ^१ओ । ^{२ २}ऊवायि । ^{१ ५}वारश्शसू । ^१ऊम्ना । ^१नी
^२श्याश् । ^१वारश्शयिशा । ^{५२ ५}एहियाद्वा ॥ (२) ^{१२२२}आपाश्रम् ।
^१वाश्मा । ^{१ १ १}नाश्सूष्टूश्तीम् । ^{१ १ २}वृष्टिन्दे । ^१वायिभारश्शः ।
^१ऊम्नायि । ^{१ २}दूश्वाश्ः । ^१पारश्शयिषेहायि । ^{२ ५}ओ । ^{१ २ २}ऊवा
^२यि । ^५पारश्शवा । ^१ऊम्ना । ^१स्वाश्साश्म् । ^१या २ ३ ४
^{५२ ५}ताम् । ^५एहियाद्वा । ^५होपुई । ^५डा (३) ॥ १० * ॥ [१]

॥ ^{१२२}ऐडानां सङ्कारम् ॥ ^१ओहोयिऊवाश्होयि । ^१हि

^{५ २ २ ५}न्वित्सूराश्मुस्रयः । ^{२ २ २}स्वसारोजाश्माश्शस्यतिम् । ^{५ १ २ ५}म
^{२ २}हामारश्शयिन्दूम । ^{२ २ २}महीयुवः । ^१इडारश् ॥ (१) ^{२ २}पवमा
^{५ २ २ ५ २}नाश्हृश्चारुचा । ^{२ २ ५ २ ५}देवदेश्वेशभ्यःसुतः । ^{२ २ ५}विश्वावारश्शसू ।
^{२ २ २}नियाविश । ^१इडारश् ॥ (२) ^{२ २}आपवमाश्नाश्सुष्टुतिम् ।
^२वृष्टिन्देश्वेशभ्योदुवः । ^{२ २ २}ओहोयिऊवाश्होयि । ^{५ २ २}इषायि

* ऊ० गा० ५ प्र० १ ऋ० १० षा० । † "इडानां सङ्कारः"—इति ष० पाठः ।

पा२३४वा । स्वसंयतम् । इडा२३भां३ । एहीडा । हो

५ई । डा(३) ॥ १० * ॥ [२]५

इति सामवेदार्धप्रकाशे उत्तरायन्वस्य पञ्चमस्याध्यायस्य
द्वितीय खण्डः† ॥ २ ॥

अथ तृतीयखण्डे‡ प्रथमतश्चे—

प्रथमा ।

१ १ २ १ २ १ १ १
जनस्यगोपाअजनिष्टजागृवि
२ १ ३ १ २ १ २ ३ १ १
रग्निःसुदक्षःसुवितायनव्यसे ।
२ १ २ ३ १ २ ३ १ १
घृतप्रतीकोकृष्टतादिविस्पृशा
३ १ २ १ २ २ ३ १ १
द्युमदिभातिभरतेभ्यःशुचिः ॥ १ ण ॥

“जनस्य” § “गोपा” गोपयिता रक्षिता, “जागृविः”

* ख० मा० १६प्र० २ख० १०सा० ।

† ‘उक्तम् बह्विध्यवसावनेकविंशकोत्तकम्’—इति वि० ।

‡ ‘इदानीसाध्यानि तद्व्यानि’—इति वि० ।

¶ ऋ० वे० ४, १, २, १=ष० वे० १५, २० ।

§ ‘जनस्य—यजमानस्य’—इति वि० ।

जागरणशीलः सदा प्रबुद्धः, “सुदक्षः” सुबलः सर्वैः स्नाघनीय-
बलः, सः “अग्निः” “नव्यसे” नवतराय “सुविताय”*
लोकानां कल्याणाय “अजनिष्ट” जातः । ततः “घृत-प्रतीकः”
घृतेन प्रज्वलिताङ्गः, बृहता” महता “द्विविष्टया” दुष्टोक्तं
प्राप्नुवता तेजसा युक्तः, “शुचिः” शुद्धः, एवंविधोऽग्निः “भर-
तेभ्यः” ऋत्विग्भ्यः तत्तदर्थं† “दुमत्” दीप्तिमत् यथा भवति
तथा “भाति”‡ प्रकाशते॥ १ ॥

* “सुविताय—यजमानक्याय अभिषवकर्तृणे”—इति वि० ।

† ‘भरताः मनुष्याः ऋत्विजो गृह्यन्ते, तेभ्यः’—इति वि० । “भरताः”—इति
ऋत्विज्नामसु प्रथमं नैवष्टुक्म् (१, १८) ।

‡ नात्र वि-शब्दो व्याख्यातः सायणेन, विवरणकारत्वाद्—‘वि=विषयम्’—इति ।

¶ अत्र महीधरव्याख्या यथा—“योऽग्निर्भरतेभ्यः ऋत्विग्भ्यः सकामाद्अजनिष्ट
जातः तैर्भयितत्वान्भ्यो जात इत्युच्यते । भरता इति ऋत्विज्नामसु पठिनम् ।
किमर्थं जातः । नव्यसे नवीयसे नवतराय सुविताय सूताय प्रसूताय कर्मणे कामाद्
सूतरिडागम आर्षः अभिनवं नवीयस्तस्यै ईक्षोप आर्षः । सोऽग्निर्द्विविष्टया दुष्टोक्त-
व्यभिर्ना बृहता ज्वालासमूहेन य मत्कार्त्विमद्यथा तथा विभाति विविधं दीप्यते ।
कौटशोऽग्निः ? जनस्य यजमानस्य गोपाः । गोपायति रक्षतीति गोपाः क्लिप्
क्षोपीयोर्वलि यक्षोपः । जागृषिः जागरणशीलः कर्माणि सावधानः । सुदक्षः
शोभनो दक्ष उत्साहो यस्य अतिक्रमलो वा । घृतप्रतीकः घृतं प्रतीके मसे यस्तु ।
शुचिः शुद्धः बहूनि हवीषि भक्षयन्नपि उच्छिष्टो न स्यात् शोधकी वा ॥”—इति ।

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

त्वामग्ने अङ्गिरसो गुहाहित

२२

३१

२२

मन्वविन्दञ्छिप्रियाणं वनेवने ।

१२

३१

२२

३१

सजायसेमथ्यमानः सहो मह

२२

३१

२२

३१

त्वामाहुः सहसस्युत्रमङ्गिरः ॥ २ * ॥

हे “अग्ने !” “अङ्गिरसः”†—एतन्नामका ऋषयः “गुहा” गुहायां “हितं” निहितं निगूढं “वनेवने” वृक्षे “प्रिप्रियाणम्” आश्रितम् “त्वाम्” “मन्वविन्दन्”‡ अलभन्त । “महत्” महता “सहः” सहसा बलेन युक्तः “सः” त्वं “मथ्यमानः” “जायसे” हे “अङ्गिरः”¶ अङ्गिरसां प्रकृतिभूत ! त्वां “सहस-स्युत्रम्” आहुः§ ॥ २ ॥

* ऋ० वे० ४, १, ३, ६ = य० वे० १५, २८ ।

† ‘अङ्गानां रसभूताः’—इति वि० ।

‡ ‘मन्वविन्दन्—विदञ्जाने, विदसामे, विदसतायाम्’—इति वि० ।

¶ ‘अङ्गिरा माठरोऽङ्गिरः’—इति वि० ।

§ अथ महर्षेः व्याख्या यथा—‘ हे अग्ने ! अङ्गिरसः अङ्गिरीर्वशीकृत्वा ऋषयस्ता मन्वविन्दन् कोभिते अन्वेष्य प्रापुरित्यर्थः । किञ्चित् त्वां ? गुहा गुहायां निगूढे प्रदेशे हित स्थितमप्यसु प्रविष्टमित्यर्थः । अग्निर्देवस्य उदक्रामत्योऽप आविशदित्यादि अनेः । सुधां सुक्षुण्णिति गुहाशब्दात्सप्तमीस्योपः । हे अग्ने ! पुनर्नष्टं त्वां वनेवने प्रिप्रिया नामावनस्यतिषु अतमङ्गिरसोऽन्वविन्दन् । नित्यवैपस्योरिति वनेपदस्य

अथ तृतीया ।

३१ २२ १२ ३१ ३१ २
यज्ञस्यकेतुम्प्रथमम्पुरोहित

३ १२ २२ ३१ २२
मग्निन्नरस्त्रिषधस्थे समिन्धते ।

१ १ ३२ ३१ ३ २३ १ २
इन्द्रेणदेवैः सरथं सर्वर्हिषि

२ २ १२ १२ ३१ २२ ३ १ १
सौदन्निहोतायजथायसुक्रतुः ॥ ३ * ॥ ६

“नरः” कर्मणां नेतारः ऋत्विजः “यज्ञस्य” यागस्य “केतुं” प्रश्नापकं “पुरोहितं” यजमानैः पुरस्कृतम् “इन्द्रेण” “देवैः” “सरथं” देवानां तेषां मान्यत्वात् समान-रथम् “अग्निं” “त्रिषधस्थे”† त्रिस्थाने विहारप्रदेशे “प्रथमं” “समिन्धते” सम्यग् दीपयन्ति । ततः “सुक्रतुः” शोभन-कर्मा “होता” देवाना-माह्वाता “सः” अग्निः “बर्हिषि” बर्हिर्युक्ते तस्मिन् स्थाने

द्विजम् । अयतेः शान्तिश्च वज्रं बन्धस्येति श्रपः सुः द्विजं च । चं त्वामङ्गिरसोऽस्मिन् स त्वं जायसेऽधुनाप्यरिषिभ्य उत्पद्यसे । कीदृशः ? मद्यत्सः मद्यता वज्रता सद्यसा वज्रिण मध्यमानः । मद्यत्सः-शब्दाभ्यां तृतीयास्योपः । मध्यमानो जायस इत्यर्थः । चे ऋत्विः अग्ने ! अतएव सद्यसो वज्रस्य पुत्रं त्वामाहुः बद्धिं मुनयः वज्रेण मन्वनाज्जायमानत्वाद् वज्रपुत्रं बद्धन्तीत्यर्थः ॥”—इति ।

* सू० वे० ४, १, २, २ ।

† त्रिषधस्थे—सद्यस्यं स्थानमुच्यते । तृभिः स्थानैः समिन्धते—मार्हवत्-दक्षिणाग्नाद्यवनीच-प्रभृतिभिः स्थानैः समिन्धते’—इति पि० ।

“यजघाय” यज्ञाय * “निषीदन्” न्यसीदत् प्रतिष्ठितो भवदिति यावत् ॥

“समिन्धते”-“समीधिरे”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ ६

॥ कावम् ॥ ^{२ १}जनोवा । ^{२ २}स्यगोपाञ्जनायि । ^{२ २ १}ष्टजागृ
^१वारैयिः । ^१अग्निःसुदक्षःसुविता । ^{१ १}यनव्यासा^१रैयि । ^१घृ
^{२ २}तप्रतीकोष्ठता । ^{१ १}दिविस्पृशा^{१ २ ४ ५ १}र३ । ^१द्युमा^१रद्वायिभा । ^१ति
^१भराता^{१ २ ४}र३यि । ^{१ १}भाया^१रःप्रु^{१ १}चा^{१ १}इ^{१ १}पु^{१ १}ई^{१ १}यिः ॥(१) ^{१ १}तुवोवा ।
^२अग्ने^{२ २ १}अङ्गिरसो । ^१गद्वा^१हायिता^१र३म् । ^२अन्वविन्द^२ञ्छि^२श्रिया
^{२ २ १}णाम् । ^{१ २ २}वनेवाना^२रैयि । ^२सजाय^२सेमथ्यमानाः । ^१स
^{२ १}होमा^{१ २ ४ ५}द्वार३त् । ^{१ १}द्ववा^{१ १}रमा^{१ १}हः । ^{१ १}सद्वसा^{१ १}स्यूर३त् । ^{१ १}चामा
^४रु^{१ १}गा^{१ १}पु^{१ १}यिरा^{१ १}इ^{१ १}पु^{१ १}ईः ॥(२) ^२यज्ञोवा । ^२स्थके^२तुम्प्रथमाम् ।
^{२ २ १}पुरो^{१ २ १}हायिता^१र३म् । ^१पुरो^१हायिता^१र३म् । ^१अग्नि^१न्नर^१स्त्रिष
^{१ १}धस्थायि । ^{१ १}समिन्धा^{१ २ २ २}ता^१रैयि । ^{१ २ २ २}इन्द्रे^१ण^१देवैः^१सरथाम् ।

* ‘यजघाय—यजन-क्रियायाः कर्तुं हे’—इति वि० ।

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ ४ ५   ६ ७ ८ ९ १०
 राजानावनभिद्रुहाध्व, वेसदस्युत्तमे ।

१ २
 सहस्रस्थूणाश्राग्राते ॥ २ * ॥

“राजानो” ईश्वरो दीप्यमानो वा “अनभिद्रुहा” †
 अनभिद्रुहारो यो मित्रावरुणो “ध्रुवे” स्थिरे “उत्तमे” उत्कृष्टे
 “सहस्रस्थूणे”‡ “सदसि”¶ स्थाने “आश्राते” उपविशतः
 [तावागच्छतामिति शेषः] ॥ ३ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०   ११ १२ १३ १४
 तासन्नाजाधृतासुतीषादित्यादानुनस्पती ।

१ २ ३ ४ ५
 सचेतेअनवङ्करम् ॥ ३ § ॥ ७

“सन्नाजा” सन्नाजो आश्रयैव सर्वेषां प्रास्तारो, “धृतासुती”
 धृतासुती ॥ [“तद्दामद्वित्वंभृतान्नावस्य” —इति मन्त्रान्तरात्,]

* ऋ० वे० २, ८, ७, ५ । “आश्राते”—इति तत्र पाठः ।

† ‘अद्रोहकर्तारौ’—इति वि० ।

‡ ‘सहस्रस्थूणे—स्थूणां सहस्रं वसिन्’—इत्यादि वि० ।

¶ ‘सद्गोमामश्रये इति वाचत् ।

§ ऋ० वे० २, ८, ८, १ ।

| ‘धृतासुतो—धृतेन आसुतिः * * * इरीरुद्विषंशोभंति * *’—इति वि० ।

“आदित्या” अदितेः पुत्रौ, “दानुमस्यती” ‘दानुमः’ धनस्य देवस्य वा ‘पती’ स्वामिनो,† “ता” तौ मित्रावरुणौ “अनवहरम्” अकुटिलं यजमानं‡ “सचेते” इविर्भक्षणाद्यं वेवेते ॥ ३ ॥ ७

अथ तृतीय-द्वेषः—प्रथमा ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
इन्द्रोदधीचो अस्य भिर्घृत्राण्यप्रतिष्कृतः ।

३ १ २ १ १ २ १ २ १ २ १ २ १
जघान नवतीर्नव ॥ १ § ॥

[अथ शाटायनिन इतिहासमाचक्षते—“आद्यवर्षस्य दधीचो जीवतो दर्शनेन असुराः पराबभूवुः । अथ तस्मिन् स्वर्गते सति असुरैः पूर्णा पृथिव्यभवत् । अथेन्द्रसौरसुरैः सह योद्धुमशक्तुवंस्तस्मिन्निच्छन् स्वर्गं गत इति श्रुत्वा । अथ पप्रच्छ तच्चक्ष्यान्—‘नेह किमस्य किञ्चित् परिशिष्टमङ्गमस्ति ?’—इति ; तस्मा अचोचन्—‘अस्ये तदाश्वं शीघ्रं’, येन शिरसा अग्निभ्यां मधुविद्यां प्राब्रवीत्, तत्तु न विद्वः यथाभवत्’—इति । पुन-

* ‘दानुमस्यती—दान-कर्म’ यजमानाद्य’—इति वि० ।

† ‘अनवहरं—अन्नम्’—इति वि० ।

‡ ‘रेन्द्रमाण्यम्’—इति वि० । पृ “नवतीर्नवा”—इति क० पु० पाठः ।

§ अ० आ० १, २, ४, ५ (१ भा० ३८८ प्र०) = अ० वे० १, ८, ७, १ ।

रिन्द्रोऽन्नवीत्—‘तदन्विच्छत’—इति । तद्द्वान्वेषिषुस्तच्छर्यं शा-
 वत्वमुविद्या जङ्गुः । शर्यंशावह वै नाम कुरुक्षेत्रस्य जघनार्हे सरः
 खन्दते । तस्य शिरसोऽस्थिभिरिन्द्रोऽसुरान् जघान” —इति ॥
 “अप्रतिष्कृतः” परैरप्रतिशब्दितः प्रतिकूल-शब्द-रहितः इन्द्रः
 आद्यवृत्तस्य “दधौचः”—एतन्नञ्प्रकस्य ऋषेः “अस्थभिः”
 पाश्च-शिरः-सम्बन्धिभिरस्थिभिः “नवतीर्नव” नवसङ्ख्याका
 नवतीः दशोत्तरा अष्टशतसङ्ख्याकाः (८१०) [तथाहि—
 लोकत्रयवर्तिनो देवान् जतु मादावासुरी माया त्रिधा सम्य-
 त्यते ; द्विविधा सा अतीतानागतवर्त्तमान-काल भेदेन तत्काल-
 वर्त्तिनो जेतुं पुनरपि प्रत्येकं त्रिगुणिता भवति—एवं नव
 सम्यस्यन्ते ; पुनरपि उक्ताहादि-शक्ति-त्रय-रूपेण त्रैगुण्ये सति
 सप्तविंशतिः सम्यस्यते ; पुनः सात्विकादि-गुणभयभेदेन त्रैगुण्ये
 सति एकोत्तरा अशीतिः सम्यस्यते ;—एवं चतुर्भिस्त्रिकैर्गुणि-
 ताया मायाया दशसु दिक्षु प्रत्येकमवस्थाने सति नवनवतयः
 सम्यस्यन्ते । एवंविधमाधारूपाणि] “वृत्ताणि” आवरकाख्यसुर
 जातानि “जघान” इतवान्] दधौचः—दधि अश्नतीति दध्यर्.,
 अश्नतेः ऋत्विगित्यादिना (३, २, ५८) क्तिन्, अनिङ्गिता-
 मिति (६, ४, २४) न-लोपः, षष्ठेऽकवचने “अचः (१, ४
 १३८)”—इत्यकारलोपे चाविति (६, ३, १३८) दीर्घत्वम्,
 उदात्तनिष्ठसिद्धरेष विभक्त्युदात्तत्व-विधानेन तथाभ्यते ।

अस्त्रिभिः—“इन्द्रस्वपि दृश्यते (७, १, ७६)” —इति अग-
जादावपि अस्त्रि-शब्दस्यानङ्गादेशः सचोदात्तः] ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८

इच्छन्मथ्ययच्छिरःपर्वतेष्वपञ्चितम् ।

१२ २१ २

तद्विदुर्ग्यणावति ॥ २ * ॥

“पर्वतेषु” पर्ववत्सु गिरिषु अपञ्चितम् अप गत्सु स्थितम्
“अथ्यय” अथ्य-सम्बन्धिनो दधीचः “यत्” “शिरः” “इच्छन्”
इन्द्रो वर्त्तते, “ग्यणावति” एतत्सञ्ज्ञके सरसि† “तत्” शिरः
“विदत्” अन्नासीत्] ‘ग्रात्वा, तदाहृत्य, तदीयैः अस्त्रिभिः
स्रवाणि जवान’—इति पूर्वस्यामृचि सम्बन्धः ॥ इच्छन्—इषु
इच्छायां तुदादित्वाच्छप्रत्ययः । विदत्— वेत्तेर्लुङि व्यत्ययेन
चुरङ्गादेशः । ग्यणावति—ग्यणा-नामानो देवास्तेषामदूर-
भवः सरः ग्यणावत् ; मध्वादिषु ग्यणाशब्दस्य पाठात्
“मध्वादिभ्यश्च (४, २, ८६)”—इति चातुरर्थिको मतुप,
“सञ्ज्ञायाम् (८, २, ११)”—इति मतुपो बलम्, मतो
बहुचोऽनजिरादीनाम् (६, ३, ११८)”—इति दीर्घः ॥ २ ॥

* सू० वे० १, ८, ७, ४ ।

† ‘ग्यणावति—अथो वर्त्तति’—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

१७ १ ११ ११ १११ ११११
अत्राहगोरमन्वतनामत्वष्टुरपीथम् ।

११ १ ११ ११
इत्याचन्द्रमसोगृहे ॥ ३ * ॥ ८

“अत्राह” अस्मिन्नेव “गोः” गन्तुः “चन्द्रमसः” “गृहे” मण्डले “त्वष्टुः” दैतस्य आदित्यस्य सम्बन्धि “अपीथ” रात्रावन्तर्हितं स्वकीयं यत् “नाम” तदादित्यरश्मयः “इत्या” इत्यमनेन प्रकारेण “अमन्वत” अजानन् [उदकमये स्वच्छे चन्द्रविम्बे सूर्य-किरणाः प्रतिफलन्ति, तत्र प्रतिफलिताः किरणाः सूर्ये यादृशीं सञ्ज्ञां लभन्ते तादृशीं चन्द्रेऽपि वर्त्तमानां लभन्त इत्यर्थः । एतदुक्तमभवति—यद्वात्रावन्तर्हितं सौरं तेजस्तच्चन्द्र-मण्डलं प्रविश्य अहनीव नैशं तमो निवार्य सर्वं प्रकाशयति ; ईदृग्भूत-तेजसा युक्तः सूर्यश्चेन्द्रएव, हादयस्वादित्येषु इन्द्रस्यापि परिगणितत्वात् । अतोऽहोरात्रयोः प्रकाशक इन्द्रएवेति इन्द्र-स्तुतेः प्रतीयमानत्वादिन्द्रोदेवतेत्येतदुपपन्नं भवति । अत्र निरुक्तम्—‘अथाप्यस्यैको रश्मिसन्द्रमसं प्रति दीप्यते तदेतेनोपे-क्षितव्यमादित्यतोऽस्य दीप्तिर्भवतीति ; ‘सुषुम्णः सूर्यरश्मि-सन्द्रमा गन्धर्वः’—इत्यपि निगमो भवति ; सोऽपि गौरुच्यते—

* ५० ५१० १, १, १, १ (१भा० १४१ ४०) = ५० वे० १, ८, ७, ५ ।

“अत्राह गोरमन्वत” — इति (२, ६,) । “अथा ह गोः समं-
सतादित्वरश्मयः स्वनामापीष्यमपगतमपचितमपिहितमन्तर्हितं
वा (४, २५)” — इति ॥ अमन्वत — मनु अपबोधने (त०,
आ०) । अपीष्यम् — अपपूर्वाच्चिनाते निर्पातनाद् यत्, अतएवा-
भिमतरूपसिद्धिः ; यद्वा अपिपूर्वाद्दक्षतेः “ऋत्विग् (३, २,
५९)” — इत्यादिना क्तिन्, “अनिदिताम् (६, ४, २४)” —
इति न-लोपः, अपिगते निर्गते भवमपीष्यम् “भवे छन्दसि
(४, ४, ११०)” — इति यत्, “अचः (६, ४, १३८)” — इत्य-
कारलोपे “चो (६, ३, १३८)” — इति दीर्घत्वम् ; ‘अपीष्यो
प्रकाशः’ — इति भट्टभास्करमिश्रः । इत्था — इदम्-शब्दाच्च “था
हेतो च छन्दसि (५, ३, २६)” — इति प्रकारवचने चा-
प्रत्ययः ; यदि तच्चेद्-शब्दो नानुवर्त्तते तदानीम् “इदमस्यसुः
(५, ३, २४)” — इति थसुः प्रत्ययः ; “अव्ययादाप्-सुपः (२,
४, ८२)” — इति सुब्लुकं बाधित्वा “सुपां सु-लुक् (७, १,
३९)” — इत्यादिना उादेशः । चन्द्रमसः — चन्द्रमाह्लादनं
मिमौते निर्मिमौते — इति चन्द्रमाः “चन्द्रेमोष्ठित् (उ०, ४,
२२७)” — इत्यसि-प्रत्ययः ; दासीभारादिषु पठितत्वात् पूर्व-
पदप्रकृतिस्वरत्वम् ; पूर्वपदञ्च “स्फायितच्चि (, ,)” — इत्या-
दिना रक्-प्रत्ययान्तत्वादनोदात्तम् ॥ ३ ॥ ८

अथ चतुर्थद्वये—प्रथमा ।

३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
इयंवामस्यमन्मनइन्द्राग्नीपूर्व्यस्तुतिः ।

३ २ ३ १ २
अभ्राद्दृष्टिरिवाजनि ॥ १ * ॥

हे “इन्द्राग्नी !” “इयं” “पूर्व्यस्तुतिः” पूर्वा स्तुतिः मुख्या स्तुतिः†, कस्य सम्बन्धिनी? “मन्मनः”‡ स्तोतुः अस्मात् वसिष्ठात् “वां” युवाभ्यां युवयोरर्थम् “अभ्रात्” मेघात् “दृष्टि-रिव” बह्वी सती “अजनि” प्रादुर्भूताया, तां शृणुतमित्युत्तरश्च सम्बन्धः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
शृणुतश्चरितुहंवमिन्द्राग्नीवनतङ्गिरः ।

३ १ २ ३ १ २
इशानापिप्यतन्धियः ॥ २ § ॥

हे “इन्द्राग्नी !” “जरितुः” स्तोतुः “हवम्” आह्वानं युवां

* ऋ० वे० ५, ६, १७, १ ।

† ‘पूर्व्यस्तुतिः—पूर्वा प्रथमतया स्तुतिः सर्वेषां स्तुत्यानां प्रथमतरे इन्द्राग्नी-स्तुत्यौ—इति वि० ।

‡ ‘मन्मनः प्रकाम्पस्तु वसताः’—इति वि० ।

§ ‘अथा अथान् सकाशात् दृष्टिदत्त्यसते, तद्दिन्द्राग्नीभ्यां सकाशात् वसन्मुत्पद्यते—इति वि० ।

§ ऋ० वे० ५, ६, १७, १ ।

शृणुतम् । श्रुत्वा च “गिरः” तद्दीयाः स्तुतीः “वनतं” सम्भ-
जतम् । तथा “ईशाना” ईश्वरो युवां “धियः” अनुष्ठितानि
कर्माणि “पिष्यतं” तैस्तैः फलैः पूरयताम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
मापापत्वायनोनरेन्द्राग्नीमाभिश्स्तये ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
मानोरीरधतच्चिदे ॥ ३ * ॥ ८

हे “नरा” नेतारो ! इन्द्राग्नी ! “नः” अस्मान् “पापत्वाच्च”†
हीनभावाय “मा रीरधतम्”‡ मा वशं नयतम्, तथा
“अभिश्स्तये” शत्रुभिः कृतभ्याभिषंसनाय मा रीरधतम्, तथा
“चिदे” ¶ निन्दकाय मा रीरधतं मा वशीकुरुतम् ॥ ३ ॥ ८

इति सामवेदार्धप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य पञ्चमस्याध्यायस्य
तृतीयः खण्डः § ॥ ३ ॥

* सू० वे० ५, ९, १०, १ ।

† ‘पापत्वाच्च—पापनुद्धये’—इति वि० ।

‡ ‘मा रीरधतम्—अहिंसावाञ्छा ; मा हिंसताम्’—इति वि० ।

¶ ‘चिदे—मितरां दीयते चक्षिन् चक्षौ चिदे’—इति वि० ।

§ ‘उत्तराग्रं प्रातः-अग्रमम्’—इति वि० ।

अथ चतुर्थखण्डे * प्रथमद्वये—

प्रथमा ।

११ २१ २ ३१ २ ३१ १
पवस्वद्दक्षसाधनोदेवेभ्यः पीतये † हरे ।

३१ १ ३१ ३१ १
मरुद्भ्यो वायवे मदः ॥ १ ‡ ॥

हे “हरे” हरितवर्ण ! पापहर्त्ता वा सोम ! “दक्षसाधनः”
दक्षो बलं तस्य साधनो “मदः” मदकरश्च त्वं “पवस्व” चर ।
किमर्थम् ? “देवेभ्यः” इन्द्रादिभ्यः “पीतये” पानाय, तथा
“मरुद्भ्यः” “वायवे” च पीतये पवस्व ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२१ १ २ ३१ २ ३१ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २
सन्देवैः शोभते वृषाकविर्यो नावधिप्रियः ।

१२ ३ १ २
पवमानोऽद्वाभ्यः ॥ २ ¶ ॥

“अथ” सोमः “सं शोभते” “देवैः” सह । कौटुभ्यः सोमः ?
“वृषा” वर्षकः, “कविः” क्रान्तदर्शी, “यो नो” स्थाने स्त्रीये
“अधि” अधिष्ठितः § “प्रियः” प्रियोभूतः सर्वेषां [यदा प्रीणयिता]

* ‘इदानीं साध्यन्दिमसवनमुच्यते’—इति वि० ।

† ‘देवेभ्यो पीतये’—इति क० पु० पाठः ।

‡ क० आ० ५, २, ४, ८ (२ भा० २४ ४०) = ऋ० वे० १, ८, १५, १ ।

¶ क० वे० १, ८, १५, २ । “पवमानोऽद्वाभ्यः”—इति खण्डे “द्वयद्वादेव पीतमः”

—इति ऋ०-पाठः ।

§ ‘यो नो अधि’—सप्तम्यैकवचनमिदं द्वितीयैकवचने द्रष्टव्यम् । योजिन् अधि’

—इति वि० ।

“पवमानः” चरन् “अदाभ्यः” केनाप्यहंसितश्च भवति अतएव सोमः सं शीभते ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१२ ३२ ३२ १८ ११ २
पवमानधियाद्धितोऽभियोनिङ्कनिक्रदत् ।

१२ ३१ २२
धर्मणावायुमारुहः ॥ ३ * ॥ १०

हे “पवमान” सोम ! “धिया” कर्मणा अस्मद्गणपारेण अङ्गुल्या वा † “हितः” धृतः सन् “कनिक्रदत्” शब्दं कुर्वन् “योनिं” स्थानं “द्रोणकलयं” च “अभि आरुहः” अभिसुख्येन आरोहणं कुरु प्रविशेत्यर्थः । तदेवाह—“धर्मणा” कर्मणा “वायु” वायुसम्बन्धिपात्रमित्यर्थः, तदारुहः प्रविश ॥

“आरुहः”-“आविश”-इति पाठो ॥ ३ ॥ १०

१ २१ १२१२
॥ निधनकामम् ॥ पवस्वदारक्षसाधनाः । देवेभ्यः

२२ ३१२ ० ३२ २
पीतयेहरायि । मरुद्भ्योवा । पवारुधयि । हाद्योयि ।

१२ १ १ १
मदाः । होयि । २ । मदः । होयि । २ । मदः । होयि ।

* ऋ० वे० ६, ८, १५, २ ।

† ‘धिया वृद्धा’-इति वि० ।

५ अ० ४ ख० १ सू० १, २, ३] उत्तरार्चिकः ।

५१५

२। ^{१२१२१२ १ ११११} श्रीहोत्रौहोवार३४५हाउ ॥(१) ^{१ २ २ २ १} सन्देवैःशोभतेवृ

षा। ^{१ १ २ २} कविर्योनावधिप्रियाः । ^{१ १ २} पवमानाः । ^० अदार३४ ।

^{१२ २} हाहोयि । ^{१ २} भियाः । होयि । होयि । भिय । होभि ।

२। ^{१२१२१२ ११११} भियः । होयि । २। श्रीहोत्रौहोवार३४५हाउ ॥(२)

^{१ २ २ १} पवमाना रधियाहिताः । ^{२ १ २} अभियोनिङ्कनिक्रदात् । ^{२ १} धर्म

^{२ ०} णावा । ^{१ २ १} युमा २ ३ ४ । ^{१ २} हाहोयि । ^{१ २} रुहाः । होयि ।

^{१२१२१२ १ १११} होयि । रुह । होयि । २। श्रीहोत्रौहोवार३४५

हाउ । वा(३) ॥ ८ * ॥ [१]

३२ ५
॥ सत्रासाहोयम् ॥ ^{३ २} पवा३४ । ^२ स्वदत्तसाधनः । श्री

^{५ १२२ २ २ १} ह्वा । ^१ देवेभ्यःपीतयेहा ररायि । ^२ मा २रु । ^२ ज्योर३वा ।

^{१ ६ १२ १२ १} यवौरुहो । ^{१ ५ ५} वाहा३४३यि । ^{३ २} मा२३४दोह्वायि ॥(१) सन्दे

^{२ २ २ २ ५ ५ १ २ २} ३४ । ^{५ ५ १ २ २} वैःशोभतेवृषा । श्रीह्वा । कविर्योनावधिप्रा २

* क० मा० १५० १५० ८ सा० ।

^१याः । ^१पा^१र^१वा । ^१मा^१र^१नाः । ^१अ^१दौ^१र^१हो । ^१वा^१हा^१र^१४३
^१यि । ^१भा^१र^१३४यो^१द्वा^१यि ॥ (२) ^१प^१वा^१३४ । ^१मा^१न^१धि^१या^१हि
^१तः । ^१ओ^१द्वा । ^१अ^१भियो^१नि^१ङ्क^१नि^१क्रा^१र^१दा^१त् । ^१धा^१र^१र्मा ।
^१णा^१र^१३वा । ^१यु^१मौ^१३हो । ^१वा^१हा^१र^१४३यि । ^१रु^१३४ओ^१द्वा
^१यि(३) ॥ ८ * ॥ [२]

^१॥ त्वा^१ष्ट्री^१सा^१म ॥ ^१प^१व^१स्व^१दा । ^१क्ष^१सा^१र^१धा^१ना^१र^१ः । ^१दा
^१यि^१वे^१भ्यः^१पी । ^१त^१या^१यि^१हा^१श^१रा^१र^१यि । ^१म^१रु^१ङ्गो^१र^१३वा । ^१य^१वे
^१म^१दा^१३श^१व^१ार^१३ ॥ (१) ^१स^१न्दे^१वैः^१शो । ^१भ^१ता^१र^१यि^१वा^१र्षा^१र^१ ।
^१का^१वि^१र्यो^१नौ । ^१अ^१धा^१यि^१प्रा^१श्या^१र^१ः । ^१प^१व^१मा^१र^१३नाः । ^१अ^१दा
^१भि^१या^१३श^१व^१ार^१३ ॥ (२) ^१प^१व^१मा^१ना । ^१धि^१या^१र^१हा^१यि^१ता^१र^१ः ।
^१आ^१भि^१यो^१नि^१म् । ^१क^१ना^१यि^१क्रा^१श^१दा^१र^१त् । ^१ध^१र्मा^१णा^१र^१३ वा ।
^१यु^१मा^१रु^१हा^१३श^१व^१ार^१३ । ^१वृ^१धे^११(३) ॥ १ † ॥ [३] १०

* ऊ० गा० १५५० १५० १८० ।

† ऊ० गा० १६५० १५० १८० ।

अथ प्रगाथरूपे द्वितीयसूक्ते—

प्रथमा ।

१ १ १ २ २ १ १ २ १ १
तवाद्दत्सोमरारणसख्यइन्दोदिवेदिवे ।

१ १ १ १ २ १ १ २ १ २ ३ ३ ३ ३ १ १
पुरुषिबभ्रोनिचरन्तिमामवपरिधीर्प्रतिताद्दृष्टि ॥ १* ॥

हे “इन्दो” स्यन्दमान-सोम ! “तव” “सख्ये” सखि-कर्मणि
“अहं” “दिवेदिवे” अन्वहं “रारण” रमे [रणेर्लिटि उत्तमे
बलि रूपम्] । हे “बभ्रो” बभ्रुवर्ण-सोम “पुरुषि” बह्वनि
रक्षांसि “मां” तव सख्ये स्थितं “नि अ व चरन्ति” नीचीनं
चरन्ति बाधन्ते । ये मां बाधन्ते तान् “परिधीन्” “अति दृष्टि”
अतीत्य गच्छ जहीति यावत् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ १ १ २ २ १ १ २ १ १ २ १ १
तवाद्दन्नक्तमुतसोमतेदिवादुहानोवभ्रजधनि ।

१ १ १ २ १ १ १ १ २ १ १ १ १ १ १ १
घृणातपन्तमतिसूर्यपरःशकुनाइवपग्निम ॥ २ † ॥ ११

हे “बभ्रो” बभ्रुवर्ण-सोम ! “उत” अपिच “नक्तम” “उत”
अपिच “दिवा” अहोरात्रयोः “सख्याय” सख्यार्थः ‡ “तव”

* अ० आ० ६, १, १, ६ (२भा० ८१३०) = अ० वे० ७, ५, १५, ४ ।

† अ० वे० ७, ५, १५, ५ ।

‡ सख्यायिति अद्देदीयपाठस्यलक्ष्मीवं व्याख्यातं यत् तः सामवेदीय-पाठस्य
“दुहानः”—इति ।

^१आयिहा^२श्चि । ^{१२}ऐया^३श्चत् । ^१औ^२श्चोवा । ^{१२२१}तवाच्चन्न
^{२१२२२}क्तमुत्सोमते । ^१दायिवा^२श्च । ^{१२}ऐया^३श्चत् । ^१औ^२श्चो
^२वा । ^{२१२२२}दुहानोबभ्रज । ^१धानी^२श्च । ^{१२}ऐया^३श्चत् । ^१औ^२श्च
^{२२}चोवा^३श्च ॥ (२) ^{२२१२२१२२}दुहानोबभ्रजधनिऐया^३दी । ^१चो^२श्च वा ।
^{२१२२२}दुहानोबभ्रज । ^१धानी^२श्च । ^{१२}ऐया^३श्चत् । ^१औ^२श्चोवा ।
^{१२२}घृणातपन्तमतिह्रियम् । ^१पारा^२श्च । ^{१२}ऐया^३श्चत् । ^१औ
^{२२}श्चोवा । ^{१२२}शकुनाद्भवप । ^१प्तायिमा^२श्च । ^{१२}ऐया^३श्चत् ।
^१औ^२श्चोवा^३श्च ॥ औ^२श्च^३पुई । डा ॥ ८ * ॥ [१]

^{२२}॥ आभीश्वोत्तरम् ॥ ^२तवाह^३सोमरारण । ^२ए । स
^{२६१}ख्यइन्दोश्चदायिवेश्दिवायि । ^२पूर^३श्च । ^२हा^३श्च । ^१णि
^२बधोनिचरन्तायिमाश्मवा । ^२पा^३श्चरी । ^२सा^३श्च ।
^१धायि^२रतितो^३श्चवा । ^२आप्रयि^३श्चो^४श्चयि ॥ (१) परिधी^२

* ऊ० मा० २प्र० २ख० ८घा० ।

१२ १ ३२ ४२ ५ १ १२ २
 नोवा३४औहोवा । भ्रजधनाऽरयि । द्वा३१उवा२३ । ज

५ ३ १ ४ ५२ ४ ५ १ २ १
 ३४पा । घृणा२तपा । औहोवाहायि । तामतिसू ।

१ १ १ २ ५ ३ २ ४२
 रियंपार । द्वा३१उवा २ ३ । ज३४पा । शकू३नाच ।

५२ ४ ५ ३ २ ४ १ १ १ २ १
 औहोवाहायि । वपा३प्रा५यिमा६पुई । ज२३४पु(३) ॥

॥ १० * ॥ [५]

५ १ ४ ५ ४२ ५ १
 ॥ जनित्राद्यम् ॥ परिधा३यि॒रातिता॒इहायि । ऊ

१ १ २ १ १२ १
 वेहो॒रयि । परिधो॒रतिता॒आशयिहा॒रयि । तवाहज

३ २ ३ ५ १ १ १ २
 क्तमु॒तसो॒र । मतायिदा॒र३४यिवा । दुहा३होयि । नो

१ १ १ १ १ ५ ५२ २ १ १ १
 वा३हो । भ्रज । धारना॒र३४औहोवा । जनित्रा॒र३

१ १
 र३४पुम्(२) ॥ १४ † ॥ [६]

१ १ २ १ २ १ २ १ १
 ॥ समन्तम् ॥ तवाह॒सोमरा॒रणा । सख्यइन्दोऽदि

१ २ १ २ १ १ १
 वेदिवायि । पुहृणा॒र३यिवा । भ्रोनिचर । तिमामा

* क० गा० टप्र० १५० १८घा० ।

† क० गा० टप्र० २५० १४घा० ।

^१वा । ^{३२ २}औहो३४वाहायि । ^{३२ २}प । ^१रायिधा२३यि२रा३ ।
^{१ २}होवा३हायि । ^{१२}तिता२३रा२यिहा३४३यि ॥ (१) ^१परिधी२
^{२ १२ २ १}रतिता२इहायि । ^२परिधी२रा३तिता२इहायि । ^{२ १२}तवा
^१हा२३हा । ^{१ १ २}क्तामुतसो । ^१मतायिदायिवा । ^{३२ १}औहो३४
^{३२ २}वाहायि । ^१दु । ^२दानो२३वा३ । ^{१ १ २}होवा३हा । ^{१२}धऊधा
^२र३ना३४३यि ॥ (२) ^{२ २ १२ १ २ १ १}दुहानोवधऊधनायि । ^{२ २}दुहानोवाऽ
^{२ १२}धऊधनायि । ^२घृणाता२३पा । ^{१ २ २}तामतिह । ^१रियाम्या
^१रा । ^{३२ २}औहो३४वाहायि । ^{३२ २}श । ^१कूना२३पा३यि । ^१हो
^{१ २}वा३हायि । ^१वपप्रा२३यिमा३४३ । ^१ओ२३४५ई । ^१ओ२३
 ४५ई । डा(३) ॥ १ * ॥ [७]

^{३ २}॥ यौधाजयम् ॥ ^{१ ४ ५}तवा३१ । ^{५ १}हा३सो । ^१म । ^१रा
^३रा२३४पा । ^{१ २}साख्या३यि । ^१इन्दो२ । ^{३ २}दिवा३४५ बि ।

* ऊ० मा० ११प्र० २अ० १सा० ।

दी२३४वे । पु॒रु॒षि॒वा । भो॑ । नि॒च॒रा॒र । ति॒मा३४पु॒म् ।

आ॒र३४वा । प॒रा॒र॒यि । धा॒यि॒र॒रा॒र । ति॒ता॒र३४पु॒म् ।

ई॒र३४ही ॥ (१) प॒रा३४यि । धा३४यि॒र । ति । ता॑र

आ॒र३४यि॒हा॒यि । पा॒रौ३ । धी॒र॒रा॒र । ति॒ता॒र३४पु॒म् ।

ई॒र३४ही । त॒वा॒ह॒न्ना । क्त॒म् । उ॒त॒सो॒र । म॒ता३४

पु॒यि । दी॒र३४वा । दु॒हा॒र । नो॒वा॒र । भ॒ज३४पु॒म् ।

धा॒र३४नी ॥ (२) दु॒वा३४ । नो॒श॒वा । भो॑ । ज॒धा॒र३४

ना॒यि । दु॒हा॒र । नो॒वा॒र । भ॒ज३४पु॒म् । धा॒र३४नी ।

घृ॒णा॒त॒पा । त॒म् । अ॒ति॒सू॒र । रि॒या३४पु॒म् । पा॒र३४

ध॒राः । श॒कू॒र । ना॒आ॒र॒यि । व॒पा३४पु॒म् । प्री॒र३४

मा॒(३) ॥ २ * ॥ [८]

॥ पौ॒रु॒ह॒न्म॒नम् ॥ त॒वा॒ह॒र॒सो॒म॒रा॒र॒णा । सा॒ख्य

^{१ २}इन्दो । ^{१ २}दिवायिदा^१यिवा^२रयि । ^१दायिवा^२रयि^{१ २ १}पू^१रु^१णि
^१व । ^१भ्रो । ^{१ २}निचरा^३ । ^{१ २}निचरा^३ । ^{१ २ १ ५}तायिमामार^३श्वा ।
^{१ २ २}पारिधी^१रा । ^{१ २}तायिता^१आ^२श्वा^३यिहायि । ^५तिता^५पू^५इ
^{५ २}हायि ॥ (१) ^{५ ५ ५ ५ ५}परिधा^३यि^३रा^३तिता^५इ^५हायि । ^{१ २ २}पारिधी^५
^{१ २}रा^३तिता^३आ^३यिहा^३रयि । ^{१ २ १}आयिहा^३रयि । ^{१ २ १}तावा^३हञ्ज ।
^१क्ताम् । ^{१ २}उतसो^३ । ^{१ २}उतसो^३ । ^{१ २ १ ५}मातायिदा^३श्वा^५यिवा ।
^{१ २ २ १}दूहानो^१वा । ^{१ २ ५}भ्रज^३धा^३श्वा^५नायि । ^५भ्रज^५धनायि ॥ (२)
^{५ २ २ ५ ५ ५ ५}दूहानो^३वभ्रज^३धनायि । ^{१ २ २ २}दूहानो^३व । ^{१ २}भ्रज^३धा^३ना^३रयि ।
^१धाना^३रयि । ^{१ २ १}घार्णा^३तप । ^१ताम । ^१अतिसू^३ । ^{१ २}अतिसू^३
^{५ २ ५}इ । ^५रायम्या^३श्वा^३राः । ^{१ २ २ १}शाकुना^३आयि । ^{१ २}वापन्ना^३श्वा^३यि
^५मा । ^५वपा^३पु^३ग्निमा । ^५हो^३पू^३ई । ^५डा^३(इ) ॥ १५ * ॥ [८]
^{५ २ २ ५ २ ५ ५ ५}॥ द्वैगतम् ॥ ^{१ २ २}तवा^३हा^३श्वा^३सी^३मरा^३रणा । ^{१ २ २}साख्य^३इन्दो ।

३ ४ २ ४ ५ ८ २
 ॥ द्विनिधनमायास्यम् ॥ तवाहोसोमरारण । ए३ ।

२ ४ १ २ १ २ २
 औ३होप्रवाऽऽ । साख्या३यि । इन्दो३ । दिवा३४५यि ।

१ १ १ १ १ १ २ २ १
 दा३यिवा२३४५यि । पू३ह्णिवा । भोनिचरा । तायि

१ १ १ ४ ५ २ १ २ १
 मा३षा । औ३हो३ । आ२३४वा । पराऔ३हो ।

१ २ १ १ १ १ १
 धायि३रारं । तिता३४५ । आ३यिद्वा२३४५यि ॥(१)

४ ३ ४ ४ ४ ५ २ १ ४
 परिधी३रतितान्दृदि । ए३ । औ३होप्रवाऽऽ । पारी

१ २ १ १ १ १ १
 ३ । धी३रारं । तिता३४५ । आ३यिद्वा२३४५यि ।

१ २ १ १ १ १ १ १ १
 तावाहना । क्तामुतसो । माता३षा । औ३हो३ ।

५ १ १ १ २ १ १ २ २
 दी२३४वा । दु३हाऔ३हो । नोवा३ । अ३ज ३ ४ ५ ।

१ १ १ १ १ १ ४ ४ ३ ४ ४ ५ १ १
 धा३ना२३४५यि ॥(२) दु३हानोवभ्रजधनि । ए३ । औ३

४ १ २ १ २ १ २ १ २
 होप्रवाऽऽ । दू३हा३ । नोवा३ । अ३ज२३४५यि । धा

२ १ १ ३ १ १ १ १ १
 णा३तपा । तामतिसू । राया३षा । औ३हो३ । पा

(६७)

५३० सामवेदसंहिता । [३प्र०१अ०११सू०१,२ ।

^५ २३४राः । ^{१ १ १ १ १} शकू^१ञ्चौ^१इ^१हो । ^१ ना^१आ^१र^१यि । ^{३२} वपा^१३४५ । ^१ प्रा

^{१ १ १ १ १} इयि^१मा^१२३४५ इ ॥ १८ * ॥ [१२]

^{२ १} ॥ पृ^१श्नि ॥ ^{४२ इ ५} तवा^१हा^१२३^५सो^१म^१रा^१र^१ण^१हा^१उ । ^{१ १ १२} सख्य^१इ^१न्दो

^{१२} दि^१वे^१दि^१वे । ^{१ १} पु^१रु^१णा^१श^१यि^१वा^१२३ । ^{१ १ १ १ १ १ १ १} हो^१वा^१इ^१हा । ^{१ १ १ १ १ १ १ १} भो^१नि^१च^१र । ^{१ १ १ १ १ १ १ १} ति

^{१ १} मा^१मा^१श^१वा^१२३ । ^{१ १ १ १ १ १ १ १} हो^१वा^१इ^१हा^१यि । ^{१ १ १ १ १ १ १ १} परा^१यि^१धा^१श^१यि^१रा^१२३ ।

^{१ १ १ १ १ १ १ १} हो^१वा^१इ^१हा^१यि । ^{१ १ १ १ १ १ १ १} ता^१यि^१ता^१इ^१हि । ^{१ १ १ १ १ १ १ १} इ^१डा^१२३^१भा^१इ^१इ । ^{१ १ १ १ १ १ १ १} ओ

२३४५ई । डा(१) ॥ १ १ ॥ [१३]

^{१ १ १ १ १ १ १ १} ॥ अ^१र्क^१पु^१ष्या^१द्य^१म् ॥ ^{१ १ १ १ १ १ १ १} तवा^१ह^१सो^१म^१रा^१र^१ण । ^{१ १ १ १ १ १ १ १} ऊ^१वे^१२३ ।

^{१ १ १ १ १ १ १ १} सख्य^१इ^१न्दो^१दि^१वे^१दि^१वे । ^{१ १ १ १ १ १ १ १} ऊ^१वे^१२३ । ^{१ १ १ १ १ १ १ १} पु^१रु^१णि^१ब^१धो^१नि^१च^१र^१न्ति

^{१ १ १ १ १ १ १ १} मा^१म^१व । ^{१ १ १ १ १ १ १ १} ऊ^१वे^१२३ । ^{१ १ १ १ १ १ १ १} परि^१धी^१र^१ति^१ता^१इ^१हि । ^{१ १ १ १ १ १ १ १} ऊ^१वे^१२३ ॥(१)

^{१ १ १ १ १ १ १ १} परि^१धी^१र^१ति^१ता^१इ^१हि । ^{१ १ १ १ १ १ १ १} ऊ^१वे^१२३ । ^{१ १ १ १ १ १ १ १} परि^१धी^१र^१ति^१ता^१इ^१हि

^{१ १ १ १ १ १ १ १} हि । ^{१ १ १ १ १ १ १ १} ऊ^१वे^१२३ । ^{१ १ १ १ १ १ १ १} तवा^१ह^१न्न^१क्त^१मु^१त^१सो^१म^१ते^१दि^१वा । ^{१ १ १ १ १ १ १ १} ऊ^१वे^१२३ ।

* क० ना० १६प्र० २अ० १८सा० । † क० ना० १८प्र० १अ० १सा० ।

^{२ २ १२ २ १२२} १ ^{२ २ १२ २ १२२}
 दुहानोबभ्रजधनि । ऊवेर३ ॥ (२) दुहानोबभ्रजधनि ।

^१ ^{२ २ १२ २ १२२} ^१ ^{२ १२ २ १२२}
 ऊवेर३ । दुहानोबभ्रजधनि । ऊवेर३ । घृणातपन्तमति

^{१२ २} ^१ ^{२ १२ २} ^१
 सूर्यम्यरः । ऊवेर३ । शुनाइवपग्निम । ऊवेर३ ।

^१ ^{१ २ २} ^२ ^{२ २ २} ^{२ १२} ^{२ १२}
 ऊवेर३ । होवा३हा३ । हा३४ । औहोवा । अर्की

^{२ २} ^{१२ ३} ^{१ १ १ १}
 देवाना२म् । परमेवियो२मा२३४५न्(३) ॥ १४ * ॥ [१४]

^{१ १२ १} ^{२ २} ^{१ २}
 ॥ बार्चदुक्थयम् ॥ तवाह॒सोम । रा॒र॒रणा । सख्य

^{२ २ १२} ^२ ^{१ २} ^{१ ०}
 इन्दोदिवेदार३यिवायि । पूरूशणायिवा२ । भोनिचरा

^{१ २} ^२ ^{१ २}
 ३ । तिमा॒मवा । परिधा॒र३यि॒रा । तिता॒ण्णार३यि

^२ ^{२ १२ २} ^१
 हा३४३यि ॥ (१) परिधी॒रति । ता॒र॒ण्णइ॒हायि । परि

^२ ^{२ १२} ^२ ^{१ २} ^{१ ०}
 धी॒रतिता॒ण्णआ॒र३यि॒हायि । तावा॒श॒हान्ना॒र । त्तामु

^{१ २} ^२ ^२ ^{१ २} ^२
 तासो॒र । मतेदिबा । दुहानो॒र३बा । भ्रजधा॒र३ना

^{२ २ १२ २ २} ^१ ^{२ २}
 ३४३यि ॥ (२) दुहानोबभ्रो । ऊ॒र॒धनायि । दुहानोब

१ १ ३ ५ ६ १ २ ३ ४
 २३ आयि । वप । प्रारयिमार३४ औहोवा । विदावसू

१ १ १ १
 २३४पु(३) ॥ १६ * ॥ [१६] ११

अथ तृतीय-ल्लेखे—

प्रथमा ।

१ १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११
 पुनानो अक्रमीदभिविश्वामृधोविचर्षणिः ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०
 शुम्भान्तिविप्रन्धीतिभिः ॥ १ * ॥

“पुनानः” पूयमानः “विचर्षणिः” विद्रष्टा सोमः “विश्वा”
 सर्वान् “मृधः” द्विसञ्जान् यद्वन् “अभि अक्रमीत्” अतिक्रान्त-
 वान्, तं “विप्र” मेधाविनं “धीतिभिः” कर्मभिरभिषवादिभिः
 स्तुतिभिर्वा “शुम्भान्ति” दीपयन्ति अलङ्कुर्वन्ति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२
 आयोनिमरुणोरुहङ्गमदिन्द्रोवुषासुतम ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२
 ध्रुवेसदसिसीदतु ॥ २ * ॥

अयम् “अरुणः” अरुणवर्षः सोमः “योनिं” स्थानं द्रीण-
 कलशम् “आरुहत्” आरोहति, ततो “वुषा” कामानां वर्षकः

* क० मा० २०प० १७० १६ सा० ।

† क० मा० ६, १, १, २ (१ मा० ४४ पु०) = क० वे० ६, ८, १०, १ ।

‡ क० वे० ६, ८, १०, १ ।

“इन्द्रः” “सुतम्” अभिषुतं सोमं “गमद्” मच्छति, गत्वा “भ्रुवे सदसि” स्थिरे स्थाने द्युलोकस्थे “सोदति” * निवसति ॥

“इन्द्रोवृषासुतम्”-“इन्द्रं वृषासुतः”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

^{१ १ ३ ३ १ २ ३ १ १}
नूनोरयिम्नाहामिन्दोस्त्रभ्यस्सोमविश्वतः ।

^{१ १ ३ १ २}
आपवस्वसहस्रिणम् ॥ ३ ऽ ॥ १२

हे “सोम !” अभिषुतस्त्वं हे “इन्द्रा !” “नः” अस्त्रभ्यम् “नु” क्षिप्रं “महा” महान्तं “सहस्रिणम्” † असङ्गतं “रयि” धनं “विश्वतः” “आ पवस्व” सर्वतः परिस्रव ॥ ३ ॥ १२

^{१ २} ॥ सत्रासाक्षीयम् ॥ ^२ पुना ३४ । ^२ नोचक्रमीदभि ।

^५ ओद्वा । ^{१ २ २} विश्वामृधोविचर्षारणायिः । ^१ श्रुर्भा । ता

^१ रशियवी । ^{१ ५ १२ ३२ १} प्रन्थीश्चो । वाचाश्शयि । ^१ तारश्शयिमोद्

^५ हायि ॥ (१) ^{३२ १} आयोश्श । ^२ निमरुणोरुहत् । ^{५ ५ १} ओद्वा । गम

^{२ २ १ ०} दिन्द्रोवृषासूरताम् । ^१ ध्रुवे । ^१ सारश्दा । ^{१ ५} सिंसौ ३

* “सोदति”—इति ऋग्वेदीय पाठः, मूलपाठसु “सोदतु”—इति ।

† ऋ० वे० ६, ८, १०, ३ ।

‡ ‘सहस्रिणं -सहस्रसंज्ञितम्’—इति वि० ।

१८ १२ १ ५ १२ १
 हो । वाहा३४३यि । दा२३४तो३४यि ॥ (२) नूनो३४ ।

३४ । रयिन्मा३४मिन्द । ओ३४वा । अ३४सभ्य३४सोमविश्वा

१ १ १ १ १ १ १
 ३ताः । आ३४रपा । वा३४३खा । स३४हो३४हो । वाहा३४

३४यि । स्या३४३४यिणो३४३४यि (३) ॥ १२ • ॥ [१]

१ ०२ ३ १ ५ १
 ॥ यामम् ॥ पुना३४नो३४आ३४ । क्र३४मीदा३४३४भी । वि

२ १ १ १ ५ १
 श्वा३४मृधोर । वि३४चर्षा३४३४णायिः । शु३४भ्रतिवा३४३४यि । प्र

२ ४ १ ० ३ १ १ १
 न्धा३४३यिता३४पुयिभा३४३४यिः ॥ (१) आ३४योनिमा३४ । रु३४णो३४रु

५ १ ३ १ ५ १ १
 ३३४३४त् । ग३४मदिन्द्रो३४ । बृ३४षासूर३४३४ताम् । ध्रु३४वेस

१ ४ १ ०
 दा३४३ । सि३४सा३४यिदा३४पुता३४३४यि ॥ (२) नूनो३४रया३४यि

१ १ ३ ५ १ ३ १ १ १
 म् । म३४हा३४मा३४३४यिन्दो । अ३४सभ्य३४सो३४ । म३४विश्वा३४३४

५ १ १ १ ४
 ४ताः । आ३४पव३४खा ३ ३ । स३४हा ३ स्या ५ यि णा ३ ५

३ म् (३) ॥ ११ ॥ [२]

४ २ ३ ४ ४ २ ४ ४ २ ४
 ॥ यामोत्तरम् ॥ पुनानोऽक्रमीदभि । ओहा३ओ
 ५ ३ ४ २ ३ ४ ५ ३ २ ४ ५ २ १
 हा । विश्वामृधोविचर्षणिः । ओहा३ओहा । शुभ्र
 १ १ १ ४ २ ४ २
 ता३यिवि । प्रन्धा३यितापुयिभा३पु३यिः ॥ (१) आयो
 २ ४ २ ४ ५ ३ २ १ ४ ५ २ ४ ३ ४ २ ४ ४ ५
 निमरुणोरुद्धत् । ओहा३ओहा । गमदिद्रोवृषासुतम् ।
 ३ २ १ ४ ५ २ १ २ १ २ १ ४
 ओहा३ओहा । ध्रुवेसार३दे । सिसा३यिदा३ता३पु
 ३ ४ ४ २ ४ ५ ३ ४ २ ४ ५ ३ २ १ ४ ५ १
 ईउ ॥ (२) नूनोरयिंमहामिन्द । ओहा३ओहा । अस्त्र
 २ २ ४ ५ ३ २ १ ४ ५ ३ २ १ १
 भ्य३सामविश्वतः । ओहा३ओहा । आपावा २ ३ स्व ।
 २ १ ४
 सहा३स्त्रा३पुयिणा३पु३म् ॥ १२ * ॥ [३]

१ २ २ १
 ॥ गौराङ्गिरसस्य साम ॥ आहायि३श्वार३यि । ऊव
 १ २ २ ४ ३ ५ १ २ ३ ५
 ए । पुनानोऽक्रमीदभि । विश्वामृधोविचर्षणिः ।
 २ ३ २ ४ २ ४ २
 शुभ्रतिवि । प्रन्धा३यितापुयिभा३पु३यिः ॥ (१) आयो
 ४ २ २ ५ १ ४ ३ २ ३ ५ २ २
 निमा३रुणोरुद्धत् । गमदिन्द्रो३वा३र्षासुतम् । ध्रुवे

* अ० मा० १३ प्र० २ अ० १२ वा० ।

सद । ^{३ २}सिसा^४रयिदा^४पूता^४इ^४इ^४उ ॥ (२) ^{२२२}नू^४नोरया^४रयिमा^४र

^{२२ ३ ५२}हामिन्दो । ^४अ^४स^४भ्य^४सो^४रमा^४रवि^४श्रुतः । ^{२२ २}ओ^४होयि । ^४ऋ

^१श्वा^४र^४रयि । ^{२२२}ऊ^४वण । ^२आ^४प^४व^४स्व । ^{२२ ४}स^४हा^४र^४सा^४प्र^४यिणा^४ई^४५

ई म्(३) ॥ १३ * ॥ [४] १२

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य पञ्चमस्याध्यायस्य
चतुर्थं खण्डः† ॥ ४ ॥

अथ पञ्चम-खण्डेः प्रथमल्लेखे—
प्रथमा ।

^{२ ३ १ २}पि^४बा^४सो^४म^४मि^४न्द्र^४म^४न्द^४तु^४त्वा^४य^४न्ते^४सु^४षा^४व^४र्य^४श्वा^४द्रिः ।

^{२ २ ३ २ ३}सो^४तु^४र्वा^४ङ्ग^४भ्या^४सु^४य^४तो^४ना^४र्वा ॥ १ ॥

हे “इन्द्र !” “सोमं” “पिब”, स सोमः “त्वा” त्वाम्
“मन्दतु” मादयतु, हे “हर्यश्वा” हरिसञ्ज्ञकाश्ववन् ! इन्द्र !

* क० ब्रा० १३ प्र० १० (२३ पा०) ।

† उक्तो माध्यन्दिनः पवमानः—इति वि० ।

‡ ‘इदावौ पृष्ठान्बुध्यन्ते विराजं पृष्ठं भवति । अवाग्निमन्वनम् ॥’—इतिवि० ।

गु ङ० आ० ५, १, १, ८ (१भा० ८(४ प्र०) = ० ५, ४, ५, १ ।

सम्बन्धिनीं वाचं “सु आ बोध” सुष्ठु अभिबुध्यस्व किञ्च “इमा”
इमानि “ब्रह्म” ब्रह्माणि हवीरूपाण्यत्रानि * “सधमादे”
यन्ने “जुषस्व” सेवस्व ॥ ३ ॥ १३

॥ दैर्घतमसम् ॥ ^१हाउपिवा । ^१सोममिन्द्र । ^१मा ।

^१दत्त्वा । ^१यन्तेसुषाबद्धरिया । ^१आशद्रीः । ^१आद्रीः ।

^१सोतुर्बाहुभ्याम् । ^१सुयताः । ^१सुयताः । ^१नार्वारः ३

^५४ औहोवा ॥ (१) ^१हाउयास्तायि । ^१मादोयुजियः । ^१चा ।

^१रस्तायि । ^१रस्तायि । ^१येनवृत्राणिह्यश्वा । ^१हा

^१एसायि । ^१हाएसायि । ^१सत्वामिन्द्रा । ^१प्रभूवसाः

^१उ । ^१भूवसाउ । ^१ममारत्तूरः ३ ४ औहोवा ॥ (२) ^१हाउबो

^१धा । ^१सूमेमघवन् । ^१वा । ^१चमेमाः ३म् । ^१चमेमाम् ।

^१यान्तेवसिष्ठअर्चतिप्रा । ^१शा १ स्ता २ यिम । ^१शास्ता

* ‘अथवा ब्रह्माणि चै विद्यलक्षणाणि—इति वि० ।

२यिम । इमाब्रह्मा । सधमादाश्चि । धमादाश्चिः ।

जुषार^१स्वार^२३४ औहोवा(३) ॥ १ * ॥ [१]

॥ मरायम् ॥ हाउहाउहाउ । पाथिबा । सोमाम् ।

इन्द्र । मन्दतुत्वा । त्वा । त्वा । यान्तायि । सुषा ।

वद्ध्यश्चाद्रिः । द्विः । द्विः । सोढः । बाह्व । भ्याश्च

सुयतो नार्वा । र्वा । र्वा ॥ (१) यास्तायि । मदी । यु

जियश्चारुरस्ति । स्ति । स्ति । यायिना । वृत्रा । षि

द्ध्यश्चहृत्सि । सि । सि । सात्वाम् । इन्द्रा । भूप

वसोममत्तु । तु तु ॥ (२) बोधा । सुमायि । मघवन् ।

वाचमेमाम् । माम् । माम् । यान्तायि । वसायि ।

ष्टोषर्चतिप्रशस्तिम् । स्तिम् । स्तिम् । अयिमा । ब्र

ह्मा । सधमा । देजुषस्व । स्व । स्व(३) ॥ १ † ॥ [२] १३

अथ द्वितीयदृष्टे—*प्रथमा ।

१ २ १ २   ३ १ २ ३ १ २
विश्वाःपृतनाअभिभूतरन्नरः

३ १ २ ३   २ ३ १ २ ३ १ २
सजृम्ततक्षरिन्द्रञ्जनुश्चराजसे ।

१ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १
क्रत्वेवरेस्थेमन्यामुरीमुतोय

०२ ३ १ २ ३ १ २
मोजिष्ठन्तरसन्तरस्विनम् ॥ १ १ ॥

“विश्वाः” सर्वाः व्याप्ता वा “पृतनाः” [पृङ् व्याख्यामे (तु०, आ०) ; व्याप्रियन्ते इति पृतनाः] सेनाः परस्परं सङ्गताः सत्यः “अभिभूतरम्” [शत्रूणामित्यर्थः] अभिभवितारम् “इन्द्रम्” “ततक्षुः” आयुधादिभिः तीक्ष्णीचक्रुः आयुधवन्तम-
श्चवन्तश्च चक्रुरित्यर्थः [यद्वा पृतना इति सङ्ग्राम नाम (निघ० २, १७, १८) ; व्याप्रियन्ते अत्रेति पृतनाः सङ्ख्यामाः, सर्वा-
नेत्र सङ्ग्रामानभिभावुकमिन्द्रं “नरः” नेतारः स्तोतारः अन्योन्यं सङ्गताः स्तुतिभिः तीक्ष्णमकुर्वन्, सुतोऽतिबलवान् भवतीति । यद्वा यष्टारो हविः-प्रदानेन वीर्यवन्तं कुर्वन्तीति] किञ्च स्तोतारः “राजसे” [राजतेः तुमर्थे असे प्रत्ययः (३, ४, ६)] आत्मनो विराजनार्थं प्रकाशनार्थं सूर्यात्मानमिन्द्रं “जजनुः” जनयामासुः स्तोत्र-शस्त्रैः स्व-यज्ञे प्रादुरभावयन्नि-

* 'वामदेयम् । मैत्रावरुणं साम । विशोकं ब्रह्मसाम'—इति वि० ।

† इ० आ० ४, २, ४, १, (१भा० ७५५४०) = ऋ० वे० ६, २, ३७, ४ ।

त्यर्थः । किञ्च “क्रत्वा” ईदृशमिन्द्रम् “आसुरीम्” यत्र षामाभि-
मुख्येन मारयितारम् “उद्यम्” उद्गूर्णबलम् अतएव “ओजिष्ठम्”
ओजस्वितमं “तरसं” प्रवृद्धं “तरस्विनं” सङ्ग्रामे यत्र बुधार्थं
वेगवन्तं बलवन्तं वा एवम्भूतमिन्द्रं धनार्थं स्तुवन्ति ॥

“क्रत्वेवरेस्थेमनि”-“क्रत्वावरिष्ठवरे”—इति पाठो ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ १ २   २ १ २   ३ १   १ २   ३ २
नेमिस्रमन्तिचक्षसामेषंविप्राश्चभिस्वरे ।

१ १   २   ३ १ ७   १ १ २   ३ २ ३ १   १ २
सुदीतयोवोअद्रुहोपिकर्णतरस्विनःसमृक्कभिः ॥ २ * ॥

“नेमिम्” [अरान् यथा नेमिव्याप्नोति तद्वद्विन्द्रं सर्वं
व्याप्नुते तादृशं] नमनशीलमिन्द्रं “चक्षसा” दर्शनमात्रेणैव
“विप्राः” मेधाविनः † “अभिस्वरे” ‡ ण अभिस्वरेण गीताय
स्तोत्राय इन्द्रविषयं स्तोत्रं कर्तुमित्यर्थः “नमन्ति” नमस्कृष्वन्ति ।
कौदृशम् ? “मेषम्” इन्द्रो मेषोभूत्वा मेधातिथिं स्वर्गमनयत्
तस्मात् मेधातिथेर्मेषभूतमिति यावत् । इदानीं यजमानः
स्तोतृनाह—अपिच हे स्तोतारः ! “सुदीतयः” शोभनदीप्तयः

* ऋ० वे० ६, १, १८, १ ।

† ‘असुषा दृष्टिसूवेह’—इति वि० ।

‡ ‘विप्राः ब्राह्मणाः’—इति वि० ।

॥ ‘अभिस्वरे—अभिस्वरो यज्ञकस्मिन् अभिस्वरे यज्ञे’—इति वि० ।

“अङ्गुहः” कस्याप्यद्रोणधारः “वः” यूयं [छान्दसो वसादेशः]
 “तरस्विनः” कर्मसु स्तान्त्रेषु वा त्वरायुक्ताः सन्तः इन्द्रस्य “कर्णे”
 शीघ्र-समीपे “ऋकभिः” अर्चनयुक्तैर्मन्त्रैः • [यद्वा ऋचो बह्वी
 येषु सन्ति तैः स्तोत्रादिभिः] संस्तुतः इन्द्रो यथा युष्मदीयानि
 स्तोत्रादीनि शृणोति तथा सम्यगभिष्टुतेत्यर्थः ॥

“अभिस्वरे”-“अभिस्वरा”—इति पाठो ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ २ १ २   ४ २ ३   १ २   ३ १ २
 समुरेभासोअस्वरन्निन्द्रःसोमस्यपीतये ।

१२ ३ १ ०   ३ २ ३ १ २ ३   १   ३ २ २ ३   १ २
 स्वःपतिर्यदीवृधेधृतव्रतोह्योजसासमूतिभिः ॥ ३ १ ॥ १४

“रेभासः” [रेभ् शब्दे (भ्वा० आ०) शब्दयितारः
 स्तोतारः [यद्वा, “रेभासः” कश्यप-पुत्रा रेभाः एतन्नामका
 ऋषयः] “इन्द्रम् उ” इन्द्रमेव “समस्वरन्” † सम्यगशब्दयन्
 समस्तुवन् । किमर्थम् ? “सोमस्य पीतये” सोमपानाय “यद्”
 यदा “स्वपतिः” स्वर्गस्य पालयिता धनस्य स्वामी वा इन्द्रः
 “वृधे” यजमानादिवर्धनाय भवति, तदा “धृतव्रतः” धृत-कर्मन्द्रः

• ‘ऋकभिः—ऋषिभ्यःसामभिः’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ६, १, २८, १ । “यद्दोम्”—इति च ऋ०-पाठः ।

‡ ‘स्वरन्—सामभिर्नायन्ति’—इति वि० ।

“ओजसा” बलेन “जतिभिः” मरुद्भिः पालनैश्च वा सह सङ्गच्छते ; स्तुतिभिर्बलं मरुद्भिः पालनैश्चेन्द्रस्य भवतीत्यर्थः* ॥

“समु”-“समोम्”—इति पाठो, “स्वपतिः”-“स्वपतिम्”—इति च ॥ ३ ॥ १४

॥ चैशोकम् ॥ ^{२ १}विशोहायि । ^{१ २}पुतनाषभिभु । ^{१ २}तरन्न
^१राः । ^{२ १ २}सजूस्ततक्षुरायिन्द्रञ्जजनुः । ^{२ २ १}चराजासोर३४हा
^{२ १ २}यि । ^{२ १ २}क्रत्वौद्योयि । ^२वरौद्योयि । ^{२ ३ ५}स्थिमन्यारमू२३४रीम् ।
^{२ १}उतोहायि । ^{२ १}उग्रमोर३४जी । ^{२ १ २ ५}ष्टन्तारा२३४साम् । ^२हो
^{२ २}यि । ^{५ ५}तरा३४ । ^{२ २ १}स्विनम् । ^{२ २ १}ओद्वा ॥ (१) ^{२ २ १}नेमोहायि ।
^{२ ३ २ १}नाम । ^{२ २ १}तिचक्षसा । ^{२ २}मेषविप्राः । ^{२ ५}अभिस्वारोर३४हा
^{१ २}यि । ^२सौद्योयि । ^२दौद्योयि । ^{२ ५ २}तयोरवोर३४आ । ^२ऋ
^१होहायि । ^{२ १}अपायिकार३४र्णे । ^{२ ३ ५}तारस्वीर३४नाः । ^२हो
^{२ २}यि । ^{५ ५}समु३४ । ^{२ २}क्वभिः । ^{२ २}ओद्वा ॥ (२) ^{२ २}समोहायि ।

* अत्र ‘समु उ’—इति पदपूर्वः—इति वि० ।

रायिभा। सोअखरान्। इन्द्र॑सोम। स्यपीतायो२३
 ४ १२ १२ २ १२ १२ १
 ४दायि। सो॒होयि। वी॒होयि। पतार॑यिर्वा॒३३४दौ।
 २ १ २ १ ५ १ ३ ५ ३
 वृधो॒होयि। धृत॑ब्रा॒३३४ताः। ह्यि॒याजा॒३३४सा। हो
 १ २ ५ ५ २ ३
 यि। समू३४। तिभिः। आ॒ह्वा। आ॒यिदौ २ ३ ४
 ५
 वा (३) ॥ १३ * ॥ [१] १४

अथ प्रगाथरूपे तृतीयसूक्ते †—

प्रथमा ।

१ २२ ३ २४ ३ १२ ३ १२
 योराजाचर्षणीनांयातारथेभिरध्रिगुः ।

१ २ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ २
 विश्वासान्तरुतापृतनानाञ्ज्येष्ठयोवृत्रहागृणे ॥ १ ‡ ॥

“यः” इन्द्रः “चर्षणीनां मनुष्याणां “राजा” स्वामी,
 “रथेभिः” रथैः “याता” आगन्ता च, “अध्रिगुः” अष्टतगमनो
 ऽन्यैः, “विश्वासां” “पृतनानां” सेनानां “तरुता” तारकः,
 “यः” च “वृत्रहा” वृत्रं हतवान्, “ज्येष्ठ” गुणैर्ज्यायांसं
 तं महाभागमिन्द्रं “गृणे” स्तौमि ॥ १ ॥

* ऊ० गा० २३प्र० २ अ० १३सा० ।

† ‘भरद्वाजस्य पृश्नाच्छावाकं साम’—इति वि० ।

‡ ऊ० षा० ३, २, ४, १ (१ भा० ५६३ पृ०) = ऊ० वे० ६, ५, ८, १ ।

अथ द्वितीया ।

१ ३ १ ५   ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ २ १ २
इन्द्रन्तु शुभ्रपुरुहन्मन्त्रवसेयस्यद्विधाविधर्त्तरि ।

१ २ ३ २ ३ २ २   ३ २ ३ २ ३ १   ३ २
हस्तेन वज्रः प्रतिधायिदर्शने महान् देवो न सूर्यः ॥ २ * ॥ १५

हे “पुरुहन्मन्” ऋषे ! त्वं “तम्” “इन्द्र” “शुभ्र” †
हविःप्रदानादिना अलङ्कृत । किमर्थम् ? “भवसे” रक्ष-
णाय च । एवमात्मा स्वात्मानं सम्बोधयति—“वस्य”
तव “विधर्त्तरि” विधारके इन्द्रे “द्विधा” ‡ द्वित्वम् अस्ति,
—श्रीग्यमनौग्यम् [तव शत्रून् हन्तुमुद्यत्वं, तदनुग्रहाय अनुग्रह-
स्वेति द्वैतमस्ति] ; तपोर्षं दर्शयति—“दर्शतः” दर्शनीयः
“महान्” प्रभूतः “वज्रः” “देवो न सूर्यः” द्योतमानः सूर्य इव
स्थितः, “हस्तेन” करेण “प्रति धायि” प्रतिनिहतो भवति ॥ †

* ऋ० वे० ६, ४, ८, २ ।

† पुरुहन्मन्—पुरुहन्मा नामऋषिः अस्मिन् तृषण्ण सञ्ज्ञानं परोक्षत्वं त्रयीति
—इति वि० ।

‡ ‘शुभ्र—शुभ्रं बलवन्मन्’—इति वि० ।

§ ‘सुहोति वाक्यज्ञेयः’—इति वि० ।

§ ‘चितः, द्वितः, एकतः—इति ऋषयः ; तेषां मध्ये द्विधाः’—इति वि० ।

॥ ‘हस्तेन वज्रः प्रतिधायि—हस्तेन गृह्णीता वज्रः प्रति धेत् पाने सर्व-
प्राचिनां ऋषीं रसं श्रोहितादि पितृने’—इति वि० ।

१ १ १ १ २ २ १
 न्दाश्विवारः । होवाश्चायि । नासूरियः । इडा २ ३

१ १
 भाश्च १ । ओरश्च ५ई । डा(३) ॥ १४ * ॥ [१]

५४४ २ ४ ५४४ ५ १ २ २
 ॥ अभीवर्त्तम्† ॥ योराश्जाश्चर्षणीनोवा । यातार

२ १ २ १ २ २ २ ५५४
 थे । भिराध्राश्विगूरः । वायिश्चासाश्शरश्चम् । तरुता ।

१ १ २ २ २ १ २ ३ २ १
 पुतानाश्नारम् । ज्येष्ठांयाश्वार । च्छाश् । गारश्च

५ १ १ १ ५४ ४ २ ४ ५४ ४ ५
 ५ । णारश्च ४ ५ यि ॥(१) ज्येष्ठाश्चोश्च वृत्रहागुणोवा ।

१ २ २ १ २ १ २
 ज्यायिष्ठयोव । च्छाशगाशर्णाश्चि । आयिन्द्रन्तश्चूश्च

३ ४ ५ २ १ २ १ २
 रश्च । भपुरुश्च । न्मन्नावाश्साश्चि । यस्याद्वाश्विता

१ २ २ १ ३ १ १ १ १ ५ ४ २
 २ । विधाश्च । तारश्च ५ । रारश्च ५ ॥(२) यस्याश्चाश्चि

४ ५ ४ ५ १ २ २ १ २ १
 ताविधर्त्तरोवा । यास्यद्विता । विधात्ताशराश्चि । चा

२ २ २ ४ ५ २ २ १ २ १
 स्तनवाश्शरश्च । जःप्रतिधा । यिन्द्रार्थाश्तारः । महा

* ऊ० गा० २प्र० २अ० १४सा० । † “अभीवर्त्तः”—इति अ० पु० पाठः ।

२
न्दाश्रियवारः । ३२ नमू३ । १ रा२३४५ । ११११ यार३४५ः (३)

॥ ७ * ॥ [२]

॥ जनित्रायम ॥ ४२२ २ ४५ ४ ५ ११ योराजाश्चर्षणायिनाम । ऊवे

१२२ २ २ १ २ २ होरयि । यातारयेभिराधाश्रियगूरः । विश्वासान्तरु

३ २ २ ५ १२२ १ २ १ तार । पृतानार३४नाम् । ज्येष्ठाश्चोयि । योवाश्

१ १ २ १ १ १२ ३ ४ २ २ चोयि । योवाश्चो । त्रहा । गारर्णा २ ३ ४ औचो

४२ २ ४ ५ ४ ५ ११ वा ॥(१) ज्येष्ठयोश्च वृत्रहागृणायि । ऊवेहोरयि ।

१२ २ १ १ ज्येष्ठयोवृत्रहागाश्चोयि । इन्द्रन्तश्चुम्भपुरुहार ।

३ २ ३ ५ १ २ १ २ १ १ ग्मन्नावार३४सायि । यस्याश्चोयि । द्विताश्चोयि ।

३ १ १ ५ २ २ ५ २ ४ २ ५ ५ विध । ताररार३४ओचोवा ॥(२) यस्यहीशताविधर्त्तरा

१ १ १ २ १ १ १ २ १ २ यि । ऊवेचोरयि । यस्यद्विताविधार्त्ताशरायि । हस्ते

३ २ ३ ५ १ २ १ नवजःप्रतिधार । यिदाश्राश्चोयि । मचाश्चोयि ।

* क० मा० ७प्र० २७० ७सा० ।

५५०

सामवेदसंहिता । [३प्र० १अ० ११सू० १ ।

२२ १ ११२ १ ५२२ १ १ ११
देवाश्चो । नसू । रा२र्या२४औचोवा ॥(३) जनिचार३

११
४५म् ॥ १३ * ॥ [३] १५

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायणस्य पञ्चमस्याध्यायस्य

पञ्चमः खण्डः ॥ ५ ॥

अथ षष्ठे खण्डे ः, प्रथमलक्षणे—

प्रथमा ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
परिप्रियादिवःकविर्वयात्सिनमयोर्हितः ।

२ १ २ ३ १ २
स्वानैर्यातिकविक्रतुः ॥ १ § ॥

“कविः” मेधावी “कविक्रतुः” क्रान्त-प्रज्ञः क्रान्त-कर्मा
“नमयो” अधिषवणफलकयोः “हितः” निहितः सोमः “दिवः”
द्युलीकस्य “परि प्रिया” अति प्रियाणि “वयांसि” आवृणः ॥
“स्वानैः”-“सुवानः”—इति पाठौ ॥ १ ॥

० क० मा० १८प्र० १अ० १३सा० । † ‘उल्लं साध्यान्दिनं सवनम्’—इति वि० ।

‡ ‘इदानीमानं वसुच्यते’—इति वि० । ¶ ‘चौर्यायवं साम’—इति वि० ।

§ क० आ० ५, १, ४, १० (१भा० १८) = क० वे० ६, ७, १२, १ ।

अथ द्वितीया ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 ससूनुर्मातराशुचिर्जातोजातेभरोचयत् ।

३ २ ३ १ २ २ १ २
 महान्महीच्छतावधा ॥ २ * ॥

“जातः” उत्पन्नः “शुचिः” † विशुद्धः महान् हविरुत्तमः
 “सः” सोमाख्यः “सूनुः” पुत्रः “मही” महत्यो “च्छतावधा” ‡
 यज्ञस्य वह्नियित्रो “जाते” विश्वस्य जनयित्रो “मातरा”
 आत्मनो मातरौ व्यावाष्टयिभ्यो “भरोचयत्” रोचयति
 दीपयति ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 प्रप्रक्षयायपन्यसेजनायजुष्टोअद्रुहः ।

एक २२ ३ १ २
 वीत्यर्षपनिष्टये ॥ ३ ण ॥ १६

हे सोम ! “प्र प्र” अत्यन्तं “क्षयाय” तव निवास-भूताय
 “अद्रुहः” अद्रु हे अद्रोग्धे “पन्यसे” स्तोत्रे “जनाय” मनुष्याय

* ऋ० वे० ६, ७, २२, २ । † ‘शुचिः दीप्तः’—इति वि० ।

‡ ‘च्छतावधा—कनो यज्ञः तेन वहंतः च्छतावधौ च्छया कनसन्नं तेन वहन्ते’—
 इति वि० । णी ऋ० वे० ६, ७, २२, २ ।

“वोति” वीत्यै भक्षणाय “जष्टः” पर्याप्तः त्वं “पनिष्ठये”* स्तुतवे
 “अर्ष” अङ्गं प्रति गच्छ ॥

“अद्रहः”-“अद्रहे”—इति पाठो, “पनिष्ठये”-“च न-
 ष्टया”—इति च ॥ ३ ॥ १६

॥ और्णायवोत्तरम् ॥ परिप्रियारदिवःकवायिः । व

यारहोश्वा^२सिनप्त^२गोवो^२र्हिंताः । स्वानैर्या^२र^२ती । ऊ

वा । होवा । होवा । ऊवारयि । ईर्या । कविक्र

तो^२र । यार^२३४ औहोवा ॥ (१) समूनुर्मा^२रतरा^२शुचायिः ।

जातारहोश्वाजाते^२अरोवोचयात् । महान्मार^२रही । ऊ

वा । होवा । र । ऊवारयि । ईर्या । ऋतावृधोर ।

यार^२३४ औहोवा ॥ (२) प्रप्रक्षया^२रयपन्यसायि । जना^२रही

श्वायजुष्टोवो^२अद्रुहाः । वीतियार^२र्षा । ऊवा । होवा ।

* ‘पततिः कृत्तिकर्मा (निघ० ३, १४, १६),—इति वि० ।

२। ऊवा॒र्यि। ई॒श्या॑। प॒निष्टयो॑र॒। या॒र३४औ॑हो
 वा। ई॒श्या॒र३४पु॑म्(३) ॥ १५ * ॥ [१]

॥ औ॒र्णाय॑वाद्यम् ॥ प॒रिप्रि॑यादिवःकावीः। वया॑
 सि॒नप्र॑गोर्चि॒ताः। स्ना॒नैर्या॑र३ती। आ॒या॒र॒। इ॒या
 र॒ईश्या॑। क॒विक्र॑तो॒र। या॒र३४औ॑होवा ॥(१) स॒सुनु
 र्मा॒तरा॑भू॒चीः। जा॒तोजा॑ते॒अरो॑चयात्। म॒हान्मा॑ र३
 ची। आ॒या॒र॒। इ॒या॒र॒ईश्या॑। ऋ॒तावृ॑धो॒र। या॒र
 ३४औ॑होवा ॥(२) प्र॒प्रक्ष॑याय॒पन्या॑सायि। ज॒नाय॑जुष्टो
 अ॒द्र॒हाः। वी॒तिया॑र३र्षा। आ॒या॒र॒। इ॒या॒र॒ईश्या॑।
 प॒निष्टयो॑र॒। या॒र३४औ॑होवा। ई॒र३४पु॑(३) ॥८ * ॥[२]

॥ वृ॒क्ष॒ङ्गार॑द्वाजम् ॥ प॒रिप्रि॑या। दि॒वःक॑वायिः।
 वया॑स॒ार३श्या॑ना। मि॒थोर्चि॑ताः। स्ना॒नैर्या॑र३तायि।

* क० मा० २प्र० २ख० १५स० ।

† क० मा० ७प्र० २ख० ८सा० ।

१ २ २ २ १ २ १ २ २
आ । औ३होवा । काविक्रतुः । इडार३ ॥(१) ससूनु

१ २ २ २ २ १ २
र्मा । तराणुचायिः । जातोजार३ते । अरोचयात् ।

२ २ १ २ २ २ १ २ २ १
मयान्मा३३ही । आ । औ३होवा । आर्त्तावृध । इडार

३ ॥(२) प्रप्रशया । यपन्यसायि । जनाया३३जू । षो

१ २ २ २ १ २ २ २ १
अद्गुहाः । वीतिया३३र्षा । आ । औ३होवा । पानि

२ २ १ २ १
ष्टये । इडार३भा३३३ । ओ३३३३३ । डा(३) ॥ १० * ॥(३)

१ २ २ २ २ २ २ २
॥ गौषूक्तम् ॥ परिप्रियादिवौ । औ३होवा३चायि ।

१ २ २ २ १
कवायिः । वया३सिनप्रियौ३ । ऊवायि । ऊवा३यि ।

१ २ २ २ २ १
हायिता३ः । खानैर्यातिकवौ३ । ऊवायि । ऊवा३

१ २ २ २ २ २ २ २ २
यि । कात्वर३ः । होरवार३३औ३होवा । अग्निराऊता

२३३५ः(१) ॥ ११ * ॥(४)

१ २ २ २ २
॥ ईनिधनम्मागीयवम् ॥ परिप्रियादिवःकवा३यिरे ।

वया^१सिनप्रयो^२र्हिताः । स्वानैर्या^३र^४तायि । ऐ^५र^६हो^७श्चा^८
 र^९शयि^{१०}हो । कवि । क्रा^{११}र^{१२}ठ^{१३}र^{१४}४^{१५}ओ^{१६}हो^{१७}वा ॥ (१) ^{१८}स^{१९}सू^{२०}नु
 र्मा^{२१}तरा^{२२}गु^{२३}चा^{२४}र^{२५}ण । जा^{२६}तो^{२७}जा^{२८}ते^{२९}अ^{३०}रो^{३१}च^{३२}या^{३३}त् । म^{३४}हा^{३५}न्मा^{३६}र^{३७}
 हो । ऐ^{३८}र^{३९}हो^{४०}श्चा^{४१}र^{४२}श^{४३}यि^{४४}हो । च^{४५}ता । वा^{४६}र^{४७}र्द्वा^{४८}र^{४९}४^{५०}ओ^{५१}हो
 वा ॥ (१) ^{५२}प्र^{५३}प्र^{५४}क्ष^{५५}या^{५६}य^{५७}प^{५८}न्य^{५९}सा^{६०} र^{६१} ए । ज^{६२}ना^{६३}य^{६४}जु^{६५}ष्टो^{६६}अ^{६७}द्गु^{६८}हाः ।
 वी^{६९}तिया^{७०}र^{७१}र्षा । ऐ^{७२}र^{७३}हो^{७४}श्चा^{७५}र^{७६}श^{७७}यि^{७८}हो । प^{७९}नि । टा^{८०}र^{८१}या
^{८२}र^{८३}४^{८४}ओ^{८५}हो^{८६}वा । ई^{८७}र^{८८}४^{८९}५^{९०}(३) ॥ १७ * ॥ [५] १६

अथ प्रगाथे द्वितीयसूक्ते ण—

प्रथमा ।

त्व^१च्चा^२र^३ङ्ग^४दै^५व्य^६प^७व^८मा^९न^{१०}ज^{११}नि^{१२}मा^{१३}नि^{१४}द्यु^{१५}म^{१६}त्त^{१७}मः ।

अ^१मृ^२त^३त्वा^४य^५घो^६ष^७य^८न् ॥ १ ‡ ॥

हे “पवमान” पूयमान ! “दैव्य” देवसम्बन्धि सोम ! “द्युम-

* क० मा० २० अ० १ अ० १७ सा० ।

† ‘वामदेवं वृषत्कं साम’—इति वि० ।

‡ क० आ० ६, २, ४, ६ (१ मा० २१५ प०) = क० वे० ७, ५, १७, ३ ।

त्तमः” अतिशयेन दीप्तिमान् “त्वं हि” त्वमेव “अङ्ग” क्षिप्रं
 “घोषयन्” शब्दयन् शब्दं कुर्वन् “जनिमानि” देवसम्बन्धीनि
 जन्मान्यभिलक्ष्य “अमृतत्वाय” अमरणाय आगच्छति शेषः ॥

“दैव्य”-“दैव्या”—इति पाठौ, “घोषयन्”-“घोषः”—इति
 च ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२० १९ ३१२ ३ २८ ३१२ ३२
 येनानवम्वाद्दध्यडपोर्नु०तेयेनविप्रासआपिरे ।

३१२ ३२ ३१२ ३१२ ३१२ ३२ ३२ १ २
 देवानां सुम्ने अमृतस्य चारुणोयेन अवात्स्याशत ॥२१॥१७

“नवम्वा”ः नवनीय-गतिः यद्वा नवभिर्मासैः सप्तस्वानु-
 ष्ठानात् “दध्यड्”—एतन्नामकः अङ्गिराः “येन” सोमिन पषि-
 भिरपहृतानां “हारम्” “अपोर्णुते” अपपच्छादयति विष्टतम-
 कार्षीत् “विप्रासः” तत् मुख्याः सर्वे मेधाविनोऽङ्गिरसः “येन”
 च सोमिन “आपिरे” तैरपहृता गाः आप्नुवन् किञ्च “देवानाम्”
 इन्द्रादीनां “सुम्ने” सुखे यज्ञेन सञ्जाते सति “चारुणः” कल्या-
 णस्य “अमृतस्य” उदकस्य सम्बन्धीनि “अवांसि” अमानि

• “नु” —इति क० पु० पाठः । † ऋ० वे० ७, ५, १७, १ ।

। ‡ ‘नवम्वा—नवा मासो यस्य अथौ नवम्वा’—इति वि० ।

“येन” च सोमिन यजमानाः “आशत” व्याप्नुवत् अलभन्त ; स
त्वं देवानाममरणायागच्छेति पूर्वेण सम्बन्धः ॥

“नवम्वा”-“नवम्बो”—इति पाठौ, “आशत”-“आनशुः”

—इति च ॥ २ ॥ १७

॥ वृहत्कम् ॥ ^{१ २ १} तुवञ्ची । ^{१ १२} अङ्गदैवार ३ या । ^२ पाव
^{२२ १ २२ १ ०} मानजनिमानि । ^{१ २ २ ४} द्यूमन्तामारः । ^{१ २ २ ४} अमार्त्ताइत्वाइ । य
^{५ ४ ५ १ २ १ २२ १२} घोवा । ^{५ ४ ५ १ २ १ २२ १२} षापुयोईहायि ॥(१) अमृता । ^{२ १ २२ २२ १ ३ १२} त्वायघोषारइ
यान् । ^{२ १ २२ २२ १ ३ १२} यायिनानवम्वादध्यङ् । ^{२ १ २२ २२ १ ३ १२} आपोश्णूता रयि । येना
^{२ १ ४ ५ ४ ५ १२ २ १} वाशयिप्राइ । ^{२ १ ४ ५ ४ ५ १२ २ १} सञ्जावा । ^{२ १ ४ ५ ४ ५ १२ २ १} पापुयिरोईहायि ॥(२) येनवी ।
^{२२ १२ १ १ २ २२ १२ २ १} प्रासञ्जापारइयिरायि । ^{२ १ २ २ ४ ५ ४ ५} दायिवानाञ्चुम्ने अमृत । स्या
^{२ १२ २ १ ४ ५ ४ ५} चाश्रुणा रः । ^{२ १२ २ १ ४ ५ ४ ५} येनाश्राइवा । ^{२ १२ २ १ ४ ५ ४ ५} सियोवा । ^{२ १२ २ १ ४ ५ ४ ५} शापुतोईहा
यि(३) ॥ १६ * ॥[१]

^१ ^२ ^१ ^{३४} ^२ ॥ स्वारसौम् ॥ त्वच्छ्रद्धैवाश्या । पवमानज
^४ ^५ ^२ ^१ ^३ ^५ ^१ ^२ ^१ निमानिद्युमा । ऊम् । तार३४माः । आमा ३ उवा ।
^२ ^१ ^२ ^५ ^४ ^५ ^१ तात्वा । ५ यद्यो२३४वा । षाप्रयो ६ द्वायि ॥ (१) अमृत
^२ ^२ ^१ ^{३२४२३४२} ^{३४} ^५ ^१ ^३ त्वायघोषाश्यान् । येनानवम्वादध्यङ्ङपो । ऊम् । षू
^५ ^१ ^१ ^२ ^{१२} ^१ ^१ ^५ २३४तायि । यायिना३उवा । विप्रा । सञ्चो२३४वा ।
^४ ^५ ^{१२} ^५ ^२ ^{१४} ^२ पाप्रयिरो६द्वायि ॥ (२) येनविप्रासञ्चापाश्रयिरायि । दे
^{३२४२} ^{३२४} ^{३४} ^५ ^२ ^१ ^३ ^५ ^१ ^२ वानांसुम्ने अमृतस्यचा । ऊम् । ह्र२३४णाः । यायिना
^१ ^{१२} ^{२१} ^५ ^४ ^५ ३उवा । अवा । सियो२३४वा । शाप्रतो६द्वायि(३) ॥१६॥ [२]
^{१२} ^{१२} ^१ ॥ शाङ्गुम् ॥ तुवच्छ्रिया । ए२ । गदा । विया ।
^२ ^२ ^{११} ^२ ^१ पवमानजनिमानिमानिद्युमन्तार३माः । आमा२त्तात्वा
^{११} ^५ ^४ ^५ ^१ ^२ ^{१२} २३ । यद्यो२३४वा । षाप्रयो६द्वायि ॥ (१) अमृतत्वा ।
^१ ^२ ^२ ^{११२} ^२ ए२ । यघो । षयान् । येनानवम्वादध्यङ्ङपोर्णू२३तायि ।

यायिना रेवायिप्रा२३ । सञ्चो२३४वा । पापुयिरो ई हा
 यि ॥(२) येनविप्रा । ए२ । सञ्चा । पिरायि । देवा
 नात्सुम्ने अमृतस्यचाहृ२३णाः । यायिना रेश्चावा२३ । सि
 योर३४वा । शापुतोईहायि(३) ॥ १८ * ॥ [३]

॥ सत्रासाक्षीयम् ॥ तुवा३४म् । द्वियङ्गदैविय । ओ
 द्वा । पवमःजनिमानिद्युमत्ता रेमाः । आ रेमा । ता
 र३त्वा । यद्यो३हो । वाहा३४३यि । षार३४ यो ई हा
 यि ॥(१) अमा३४ । तात्वायघोषयन् । ओद्वा । येना
 नवम्वाद्ध्यङ्ङपोर्णू रेतायि । या रेयिना । वार३यिप्रा ।
 सञ्चो३हो । वाहा३४३यि । पार३४यिरोईहायि ॥(२)
 येना३४ । विप्रासञ्चापिरे । ओद्वा । देवानात्सुम्ने

* क० मा० ११प्र० २५० १८सा० ।

अमृतस्य चारुणाः । यारयिना । आरश्वा । सियौश्
 ह्यौ । वाहाश्शयि । शारश्शतोद्हायि(श्) ॥ १२ * ॥ [४] १७

अथ तृतीयद्वये—प्रथमा ।

सोमःपुनानजर्मिणाव्यंवारंविधावति ।

अग्नेवाचःपवमानःकनिक्रदत् ॥ १ † ॥

“पुनानः” पूयमानः “सोमः” “जर्मिणा” स्त्रीयथा धारया
 “अव्यम्” अवेः सम्बन्धिनं “वालं” पवित्रं “वि धावति” विविधं
 गच्छति । कौट्टशः सोमः ? “पवमानः” पूतः “वाचः” स्तोत्रस्य
 “अग्ने” “कनिक्रदत्” पुनः पुनः शब्दं कुर्वन् विधावति ॥

“अव्यम्”-“अव्ये”—इति पाठो ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

धीभिर्मृजन्तिवाजिनं वने क्रीडन्तमत्यविम् ।

अभिन्निपृष्ठम्मतयःसमस्वरन् ॥ २ ‡ ॥

“वाजिनं” बलवन्तं वा “नवनीये” वसतीवर्यास्थे उदके

* ऊ० मा० १८ प्र० १ अ० १२ सू० १ । † ‘आतोषादीयं सामं’—इति वि० ।

‡ ऊ० आ० ६, २, २, ७ (२ भा० ११४ पृ०) = ऊ० वे० ५, ५, १०, ५ ।

¶ ऊ० वे० ५, ५, ११, १

“क्रीडन्तं” सङ्क्रीडमानम् “अत्यविम्” [अविशब्देन तद्रोमकृतं पवित्रमभिधीयते] अतिक्रान्त-पवित्रं सोमस् ऋत्विजः “धौभिः” स्तुतिभिः * “सृजन्ति” शोधयन्ति [यद्वा, धौभिः—वर्णलोप-म्हान्दसः, धीतिभिः अङ्गुलीभिः सृजन्ति] किञ्च “निपृष्टं” [त्रीणि पवित्राणि द्रोणकलशाधवनीयपूतसृष्टात्मकानि पात्राणि सृष्टतीति त्रीणि सवनानि वा सृष्टतीति स तद्योक्तः, तम्] सोमं “मतयः” स्तुतयः “अभि समस्वरन्” अभितः संस्तु-वन्तीति ॥

“सृजन्ति”-“हिन्वन्ति”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २   ३ १ २   ३ २ ३ २ ७   १ १ २ २ २
असर्जि कलशा अभिमीढान्समिर्नवाजयुः ।

३   १   २ २ २ २
पुनानोवाचञ्जनयन्नसिष्यदत् ॥ ३१ ॥ १८

“वाजयुः” यजमानानामन्नमिच्छन् “मीढान्” सेत्ता ः स सोमः “कलशान्” “अभि” लक्ष्य, कलशेषु “असर्जि” असृज्यत । तत्र दृष्टान्तः—“समिर्न” यथा सर्पणशीलोऽश्वः ण सङ्ख्यामे सृज्यते तद्वत् । ततः “पुनानः” पूयमानः सोमं

* ‘धौभिः’ बुद्धिभिः—इति वि० । † ऋ० वे० ५, ५, ११, २ ।

‡ ‘मीढान्’ बलवान्—इति वि० ।

॥ ‘समिर्न’—समिर्नस्योऽभिधीयते—इति वि० । ‘समिः’—इति निष्पद्यावस-नामसु पञ्चमं पदम् (१, १४,) ।

“वाचं” शब्दं “जनयन्” उत्पादयन् “असिष्यदत्” पात्रेषु
स्यन्दते ॥

“मीढान्”--“मिल्हा”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ १८

३ ४ ५ ६ १ २ ४ ५ ५
 ॥ आतीषादीयम् ॥ सोमःपुना । हो । नऊर्मिषा
 ५ १ २ २ २ १ १ २ १ १
 ईए । अव्यंवारंविधाश्वाइती । अग्नेवारं३४५ । चां २
 १ १ १ २ १ १ ३ ५ २ २
 ३४५ः । पवमारं३ना३ः । कारनारं३४औहोवा । क्रद
 ५ १ १ १ ३ ४ ५ ६ १ २ ४ ५ ५ ५
 देरं३४५ ॥(१) धीभिर्मृजा । हो । तिवाजिनाईमे ।
 १ २ २ २ २ २ ३ ३ १
 वनेक्रीडन्तमाश्वत्याश्वायिम । अभित्रारं३४५यि । पार
 १ १ १ २ १ ३ ५ २ २
 ३४५ । छम्मतारं३या३ः । सारमारं३४औहोवा । स्वर
 ५ १ १ १ १ ३ ४ ५ ६ १ २ ४ ५ ५ ५
 नैरं३४५ ॥(२) असर्जिका । हो । लशाश्चभौईए ।
 १ २ २ २ २ ३ १ १ १ १ १ २
 मीढान्समिर्त्तवाशजाइयूः । पुनानोरं३४५वारं३४५ । च
 १ १ १ २ ५ २ १ ३ १ २
 जनारं३या३न् । आरसां २ ३ ४ औहोवा । व्यददे २ ३
 १ १
 ४ ५ (३) ॥ १७ * ॥ [१]

• क० गा० २प्र० २प्र० १०सा० ।

॥ सुज्ञानम् ॥ सोमःपुना । नज्जग्मिणा । अथवा
 रा२म् । विधावतायि । अग्रेवाचा२ः । पव । मार
 ना२३४ औहोवा । कनिक्रददे३ ॥ (१) धौभिर्मृजा । ति
 वाजिनाम् । वनेक्रायिडा२ । तमत्यवायिम् । अभि
 त्रायिपा२ । छम् । ता२या२३४ औहोवा । समस्वरत्ने
 ३ ॥ (२) असर्जिका । लशा२ अभायि । मीढान्त्साप्ता२
 यिः । नवाजयूः । पुनानोवा२ । चञ्ज । ना२या २ ३
 ४ औहोवा । असिष्यददे३ उपा२३४ ५ (३) ६ * ॥ [२]

॥ शुध्यम् ॥ सोमःपुना२नः । ज्जग्मिणावा । अथ
 वाराम् । विधावतायि । अग्रेवाचःपवमानःक । ना२
 ह्यि । क्रदाउवा । अधिया२ ॥ (१) धौभिर्मृजा२रन्ति ।
 वाजिनोवा । वनेक्रीडा । तमत्यवायिम् । अभिचिपृष्ठ

^{२ १ २ १} मृतयःसम् । ^२ आ२३ । ^{१२} स्वराडवा । ^{१२} अधिया२ ॥ (२)

^१ असर्जिका२ल । ^{२ १} शा७अभोवा । ^{२२ १२ १ १} मीठात्सप्रायिः । न

^{२२ २ १} वाजयूः । ^{२ २ १ २ २} पुनानोवाचञ्जनयन् । ^{२ १ २ १} सा २ श्यि । ^१ घ्यदाउ

वा । ^{१२} अधिया२ । ^{१ १} ए२३हिया३६३ । ^१ ओ २ ३ ४ ५ ई ।

डा (३) ॥ ४ * ॥ [३]

॥ क्रोशम् ॥ ^{२२ १} सोमाः । ^२ पुनानानजर्भि । ^{२ १} णा । ^{१२} हो

^१ ई२ । ^१ हो । ^{२२ १} वाद्योयि । ^{२ २} अव्यंवारंविधावतायि । ^{२ १} अग्रा

^२ यिवा१चार३ः । ^{२ १ २ १} पाश्वामा३नाः । ^१ कना२३यिक्रदा३४३

त् ॥ (१) ^{२२ १} धीभीः । ^२ मृजन्तिवाजि । ^२ नम् । ^१ होई२ ।

^१ हो । ^{२२ १} वाद्योयि । ^{२ २} वनेक्रीडन्तमत्यायिम् । ^{२ १} अभायिचा१

^{२ १ २ १} यिपा२३ । ^१ ए३म्नाता३याः । ^२ समार३स्वरा३४३न् ॥ (२)

^{२ १} असा । ^२ जिकलशा७अ । ^१ मि । ^१ होई२ । ^१ हो । ^{२ २} वा

“पृथिव्याः” “जनिता”, “अग्नेः” “जनिता” प्रकाशयिता,
 “सूर्यस्य” सर्वस्य प्रेरकस्यादित्यस्य “जनिता”, “इन्द्रस्य”
 “जनिता” तेन मदस्य जनयिता—“उत्त” अपिच “विष्णोः”
 व्यापकस्य “जनिता” जनयिता;—एतत्सर्वं सोमेऽभि पूयमाद्ये
 भवतीति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ २ ३ १ १   ३ २ ३ २
 ब्रह्मादेवानाम्पदवीःकवीनाः*

३ १ २   ३ २ ३ १ २
 ऋषिर्विप्राणाम्महिषोमृगाणाम् ।

३ १   २ २ २   १ २ ३ १   ३
 श्येनोगृधाणां स्वधितिर्वनानां

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
 सोमःपवित्रमत्येतिरेभन् ॥ २ १ ॥

“सोमः” एवरूपो भवति—“देवानां” स्तोत्रकारिणा
 ऋत्विजां “ब्रह्मा” ब्रह्माख्यत्विक्स्थानीयो भवति [यद्वा, “देवानां”
 श्योतमानानामिन्द्रादौनां “ब्रह्मा” राजा भवति] तथा “कवीनां”
 काम्म-प्रधानां “पदवीः” [खलन्ति पदानि साधुत्वेन यो योजयति
 स पदवीः, वी गत्यादिषु (अदा०, उभ०)—इत्येतस्मात् क्षिपि

* “द्वोऽङ्गवीना” —इति क० पु० पाठः । † ऋ० वे० ७, ४, ७, २ ।

रूपम्], तथा “विप्राणां” मिधाविनां मध्ये “ऋषिः” भवति [यः परोक्षं पश्यति स ऋषिः “ऋषिर्दर्शनात् (निरु० २, ११)”—इति,] “ऋगाणां” “महिषी” भवति महिषाख्यो बलवान् राजा भवति तथा “ऋघ्नाणां” पञ्चविंशतिषाणां “श्येनः” शंसनीयः पञ्चराजो भवति, “वनानां” [वनतिर्हि साकर्मा] हिंसकानां छेदकानां मध्ये “स्वधितिः”—एतन्नामकच्छेदकोऽसि । एवम्भवावः सोमः “रेभन्” शब्दायमानः सन् “पवित्रम्” जर्षास्तुकेन कृतम् “अत्येति” अतिगच्छति * ॥ २ ॥

० अत्राह शाकः—“ब्रह्मादेवानामित्येव हि ब्रह्मा भवति देवानां देवकर्मणा-
मादित्यरश्मीनां पद्वीः कवीनामित्येव हि पदं वेति कवीनां कवीयमानानां मादित्य-
रश्मीनां ऋषिर्विप्राणामित्येव हि ऋषिषो भवति विप्राणां व्यापनकर्मणामादित्य-
रश्मीनां महिषो ऋगाणामित्येव हि महान् भवति ऋगाणां मार्गकर्मणामादित्य-
रश्मीनां श्येनो ऋघ्नाणामिति श्येन आदित्यो भवति श्यायतेर्ज्ञान-कर्मणो ऋघ्ना-
णादित्यो भवति ऋघ्नेर्ज्ञान-कर्मणो यत एतच्छिच्छिष्टमि स्वधितिर्वनानामित्येव हि स्वयं कर्मा-
णादित्यो यतो वनानां वननकर्मणामादित्यरश्मीनां सोमः पवित्रमत्येतिरेभन्नित्येव हि
पवित्रं रश्मीनामत्येति सूषमान एव एवैतत्सर्वं न चरमित्येव देवतमथाऽथाकां ब्रह्मा देवा-
नामित्येवमपि ब्रह्मा भवति देवानां देवकर्मणामिन्द्रियाणां पद्वीः कवीनामित्येवमपि
पदं वेति कवीनां कवीयमानानामिन्द्रियाणां ऋषिर्विप्राणामित्येवमपि ऋषिषो भवति विप्राणां
व्यापनकर्मणामिन्द्रियाणां महिषो ऋगाणामित्येवमपि महान् भवति ऋगाणां मार्ग-
कर्मणामिन्द्रियाणां श्येनो ऋघ्नाणामिति श्येन आका भवति श्यायतेर्ज्ञान-कर्मणो
ऋघ्नाणां इन्द्रियाणि ऋघ्नेर्ज्ञान-कर्मणो यत एतच्छिच्छिष्टमि स्वधितिर्वनानामित्येवमपि
स्वयं कर्माणां यतो वनानां वननकर्मणामिन्द्रियाणां सोमः पवित्रमत्येति रेभन्नित्येव-
मपि पवित्रमिन्द्रियाणात्येति सूषमानोऽयमेवैतत्सर्वं न तु भवत्याकाशमिति साचष्टे ॥”—इति
निरु० प० ९, १२ ।

अथ तृतीया ।

१ २   ३ २ ३ २   २
प्रावीविपद्वाचज्जग्मिं नसिन्धु

२ २ २ २ २ २   ३   ३ २
गिरस्तोमान्पवमानोमनीषाः ।

३ २   ३ २ ३ २ २ २ २
अन्तःपश्यन्वृजनेमावराण्या

२   ३ २   २ २ ३ २
तिष्ठतिवृषभोगोषुजानन् ॥ ३ ॥ १८

“पवमानः” सोमः “मनीषाः” मनसईशिता हृदयङ्गमान्
“प्रावीविपत्” प्रकर्षेण विपर्यति † प्रेरयति “सिन्धुर्न” स्वन्द-
मान-नदीव “वाचः” शब्दस्य “ज्जग्मिं न” सङ्घं यथा प्रेरयति
तद्वत् । किञ्च “वृषभः” कामानामुदकानां वा वर्षकः सोमः
“अन्तः” अन्तर्हितं वस्त्रजातं ‡ “पश्यन्” “अवराण्य” दूर्बलैः
वारयितुमशक्यानि “इमा वृजना” ॥ इमानि बलानि “आ
तिष्ठति” आसीदति । किं कुर्वन् ? “गोषु जानन्” § गवां
जयाय जानानः सन् परबलानि प्रविशति ॥

“स्तोमान्”-“स्तोमः”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ १८

० ऋ० वे० ७, ४, ७, २ । † ‘विपर्यति’—इति वि० ।

‡ ‘अन्तः हृदये’—इति वि० ।

॥ ‘वृजना वृजनाणि जिद्राचि शरीरावच्छिन्तानि’—इति वि० ।

§ ‘गोषु जानन्—गोशब्देन रक्षयः ता एव नाड्यो गृह्यन्ते ; वृषभो वर्धिता ; गोषु अप्सु नाड्येषु जानन्’—इति वि० ।

^{१२ २ २} ॥ महावात्सप्रम् ॥ ^१ हाउहाउहाउ । ^१ औ । ^१ होहो
^१ वा । ^१ औ । ^१ होहोवा । ^{२ १} सोमःपवा । ^{१ १} तेऽजनि । ^२ ताऽ
^{२ २} मतीनाम् । ^{२ २} मतीनाम् । ^{२ २} मतीनाम् । ^{१ २} जनितादायि ।
^{१ १} वोऽजनि । ^१ ताऽपृथिव्याः । ^२ पृथिव्याः । ^२ पृथिव्याः । ^२ ज
^{१ २} निताग्रायिः । ^{१ १ २} जनिता । ^२ सूऽरियस्या । ^२ रियस्या । २ ।
^{१ २} जनितेद्रा । ^{१ १} स्याऽजनि । ^१ तोऽतविष्णोः । ^२ तविष्णोः । २ ।
^{१ २ २} ब्रह्मादेवा । ^{१ १} नाभ्यद । ^२ वीःकवीनाम् । ^{२ २} कवीनाम् ।
^{२ २} कवीनाम् । ^१ ऋषिर्वित्रा । ^{२ १} णाम्नाहि । ^१ षोऽमृगाणाम् ।
^{२ २} मृगाणाम् । २ । ^{२ १ २} श्येनोगृध्रा । ^१ णास्वधि । ^१ तिर्वना
^२ नाम् । ^{२ २} वनानाम् । २ । ^{२ १} सोमःपवायि । ^{१ १} चाऽमति । १ २
^२ तिरैभन् । ^२ तिरैभन् । २ । ^{२ १ २} प्रावीविपात् । ^{१ १ २} वाऽचऊ ।
^१ मिस्रसिधुः । ^१ नसिन्धुः । ^१ नसिन्धुः । ^{१ २} गिरःस्तोमान् ।

२१२ १ २ १
पवमा । नोऽमनीषाः । मनीषाः । २ । अन्तःपश्यान् ।

११२ १ २ २ १
वृजने । माऽवराणी । वराणी । २ । आतिष्ठतायि ।

२१ १ २ २ १
वृषभः । गोऽपुजानन् । पुजानन् । २ । हाउ । ३ ।

१ १ १
ओ । होहोवा । २ । ओ । हो । हो२ । वा२३४

५२ २ ३११११
ओहोवा । ई२३४५ (३) ॥ १८ * ॥ [१]

१२ १ २२ १ २
॥ जनित्रायम् ॥ हाउजनत् । सोमःपवा । ते३

१ १ ३ २ ५ २ १२ १ १ १
जनि । तामतीनाम् । जनितादायि । वो३जनि । ता

३ ४ ५ २ १२ २ १ २ २ ३ ४ ५
पृथिव्याः । जनिताग्रायिः । जनिता । स्वरियस्या ।

१ १ २ २ १ २ २ ४
जनितेद्रा । स्या३जनि । तो३४३ । ता३वा५यिष्णो६५

१ १ २ २ २ १ ३ ४ ५ २
ईः ॥ (१) ब्रह्मादेवा । ना३पद । वीःकवीनाम् । ऋ

१ २ १ २ १ ४ ५ १ २ १ २ १
षिर्विप्रा । णा३म्ना३ । षोमृगाणाम् । श्येनोमृधा । षा

१ १ ३ ४ ५ १ २ १ २ १
३७स्वधि । तिर्वनानाम् । सोमःपवायि । चा३मति ।

^२आ३४३यि । ^२ती३रा५यिभाईपु६न् ॥(२) ^{१२१२}प्रावीविपात् ।

^१वा ^{१२}३ चज । ^{१ २ ४ ५}मिन्नसिधूः । ^{१ १ २}गिरस्तोमान् । ^{१ १ २}पवमा ।

^{१ २ ४ ५}नोमनीषाः । ^{१ १}अन्तःपश्यान् । ^{१ १ २}वृजने । ^{१ २ ४ ५}मावराणी । ^{१२}हा

^१उजनत् । ^{१२ १}आतिष्टतायि । ^{१ १}वृषभः । ^१गो ३४ ३ । ^२षू३

^४जापुनाईपु६न्(३) ॥ १ * ॥ [२]

॥ यज्ञायज्ञीयम् ॥ ^{४२ ३}सोमाऽपुःप । ^{४ २ ४}वा३तारयिजनि

^५ता । ^{१ २ २}मानीनाञ्जनितादिवोजनायि । ^{२ १ २}ता३पार्था ३ यि

^२व्याः । ^१जना ३यिताग्नेर्जनि । ^{१ २ १}तासूर३री । ^१ऊम्नायि ।

^{१ २}या३स्या । ^{१ २}जानितेन्द्रस्यजनितोता३रविष्णाउ ॥(१) ^१ष्णी

^१ब्रा । ^{१ २ २ २ २}ह्लादेवानांपदवीःकवीनामृषिर्विप्राणाम्नाहायि । ^१षो

^{१ २ २}श्मार्मा३णाम् । ^{१ २ २}श्येनो ३रृध्राणांस्वधिविवीनानार३ए

^१सो । ^१ऊम्नायि । ^{१ २}मा३पा । ^१वायिचमत्येता ३ यिरेभा

* उ० मा० पृ० १५० १सा० ।

^{१ १} ^{१२ २ २} ^{२ २}
 भान्प्रा । वीविपद्वाचक्रन्मिं कसिन्धुर्गिरस्तोमान्यवमा ।
^{२ १२} ^{२ १} ^{२ २} ^२
 नोश्मानाश्चिषाः । अन्तारः पश्यन्वृजनेमात्र । राष्वा
^२ ^१ ^{२ २} ^{२ २}
 रश्वा । ऊम्नायि । ताश्चिष्ठा । तायिवृषभोगोषूर
^{१२२} ^{१११}
 जानाड । वाश्छपु(३) ॥ १० * ॥ [३]

^{१२२ १} ^{२२१ २}
 ॥ श्यावाश्वम् ॥ सोमःपवा । तेजनितामताश्चि
^१ ^{१ २ २} ^२ ^१
 नाडयाश्च । जनितादिवोजनिताष्टयाश्चिव्याडवाश्छ ।
^{२ २} ^{२२ २} ^{१ २ २ २ १} ^{१ २२ १}
 जनाश्छयिताद्यैः । जनितासूरियास्याश्च । जाबितेन्द्रा ।
^{२ १} ^{४ ५} ^४ ^५ ^{१ २२}
 स्याजनिताश्च । तोवा । वापुयिष्णोश्चिष्ठा ॥ (१) ब्रह्मा
^{२ १} ^{२२ १ २} ^१ ^{१ २ २}
 दवा । नाम्यदवीः केषाश्चिनाडवाश्च । अष्टिर्विप्राणां
^२ ^१ ^{२२ २ २ १} ^{२ २}
 महिषोमृगाश्चिष्ठाडवाश्च ३४ । श्येनोश्छयुष्ठा । स्यात्स
^{२ १} ^{१ २ १} ^{२ १}
 धिनिर्वनानाश्चम् । सोमःपवायि । त्रामनियाश्चिष्ठा ।
^{४ ५} ^४ ^५ ^{१२ २२ १} ^{२२ १}
 तोवा । वापुयिभोश्चिष्ठा ॥ (२) प्रावीविपात् । वाच

^१ जग्मिं ^१ न्नसा ^१ रयिन्धा ^{१ २ २} उवा ^{२ २} र । गिरसस्तीमान्यवमानोमना
^१ र्थिषा ^{२ २} उवा ^{२ २} र ३४ । अन्ता ३४ः पश्यान् । वृजनेमावराणा
^१ र्थि । ^{२ १} आतिष्ठतायि । ^{२ २ १} वार्षभोगोर ३ । ^{४ ५ ४} पोवा । जापु
^५ नोद्दहायि (३) ॥ १६ * ॥ [४] १८

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्वस्य षष्ठमस्याध्यायस्य
 षष्ठः खण्डः† ॥ ६ ॥

अथ ढचत्रयात्मके सप्तमे खण्डे‡,
 प्रथमदृचेण—प्रथमा ।

^{२ १ २ २ २ २} अग्निं ^{२ १ २} वोवृधन्तमध्वराणां ^{२ १ २} ऋतमम् ।
^{२ २ २ २ २} अच्छानम् सच्चस्वते ॥ १९ ॥

* क० भा० २ प्र० १ ख० १६ सा० ।

† 'ब्रह्माथञ्चौषमग्निष्टोमीयं साम'—इति वि० ।

‡ 'इदानीमुक्त्वानि'—इति वि० ।

¶ 'सौरभं ब्रह्मसाम वसिष्ठस्य प्रियतम मच्छावाकसाम'—इति वि० ।

§ ख० भा० १, १, २, १ (भा० १२७ प्र०) = ऋ० वे० ७, ७, १०, २ ।

“अध्वराणाम्” अहिंस्यानां बलिनां “नम्ने” बन्धुं “सहस्रते” बलवन्तं [विभक्तिव्यत्ययः (३, १, ८५)] “वृधन्तं” ज्वालाभि-
वर्द्धमानं “पुरुतमम्” अतिथयेन बहुमग्निं हे ऋत्विजः ! “वः”
यूयम् “अच्छ” अभिगच्छत । उपसर्गश्रुतेर्योश्चक्रियाध्याहारः ॥१॥

अथ द्वितीया ।

३ १२ २२ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ २

अयंयथानभामुवत्त्वष्टारूपेवतद्या ।

३ २७ ३ १ २

अस्यक्रत्वायशस्वतः ॥ २० ॥

“अयम्” अग्निः “नः” अस्मान् “तस्त्वा” विकर्त्तव्यानि
“रूपेव त्वष्टा” रूपाणि वर्द्धकिरिव “यथा” येन प्रकारेण “आ
भुवत्” आ भवति प्राप्नोति, तथैनमग्निमभिगच्छतेत्यर्थः । किञ्च
वयम् “अस्य” अग्नेः “क्रत्वा” † प्रज्ञानेन युक्ताः “यशस्वतः”
यशस्वन्तो ‡ भवामेति शेषः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ २२ ३ २७ ३ २ ३ १ २

अयंविश्वाभभिश्चियोग्रिह्वेषुपत्यते ।

२७ ३ १ २

आवाजैरूपनोगमत् ॥ ३१ ॥ २०

० ऋ० वे० ७, ७, १०, ३ ।

† ‘क्रत्वा—तृतीयेषा षष्ठी-स्थाने द्रष्टव्या क्रतौ ष्य ति वि० ।

‡ ‘यशस्वन्तो यशसा सम्यज्जस्र’—इति वि० ।

१ ऋ० वे० ७, ७, १०, ४ ।

मनुष्याणां “विष्णाः” सर्वाः “त्रियः” सम्पदः • “देवेषु”
 देवानां मध्ये यः “अयम् अग्निः”† “अभिगच्छति, सः अग्निः
 “नः” अस्मानपि “वाजैः” अन्नैः “उपागमत्” उपागच्छतु॥३॥२०

१ २ १ १ १
 ॥ स्वारसैन्धुक्षितम् ॥ अग्निवोवृधान्ताम् । आध्व

१ २ १ २ २ १ १
 राषाम् । पुहृतामौ । होवाश्चायि । आच्छा रनाम्ने २३ ।

२ १ ५ ४ ५ १ २ २ १ १
 सद्दोरश्वा । स्वाप्तोईहायि॥(१) अयंयथानभाभूवात् ।

१ २ १ २ २ १ २ १ १
 त्वाष्टारूपे । वताक्षायौ । होवाश्चायि । आस्या रक्षा

१ १ ५ ४ ५ १
 त्वाश्वा । यशोरश्वा । स्वाप्तोईहायि॥(२) अयंवि

२ १ १ २ २ १ २ २
 श्वाअभिश्चायाः । आग्निर्देवे । पुपात्यातौ । होवाश्चा

१ १ २ १ ५ ४ ५
 यि । आवा रजायिद्धरश्वा । पनोरश्वा । गाप्तोईहा

यि (३)॥ २० ः ॥ [१]

* ‘अग्नित्रियः—अग्नित्रयस्यमास्यन्नं सर्वाणांमास्यन्नानि’—इति वि० ।

† ‘अग्निः देवेषु भवति यदा अरक्षिभ्यां पत्यते । पत्यत इति शब्दस्यः प्रयोगो न होवः’—इति वि० ।

‡ क० जा० १ प्र० २ ख० २० पा० ।

^{३ २} ^२
 ॥ सत्रासाह्यम् ॥ अग्ना ३४ यिम् । वोवृधन्तम् ।
^{५ ५} ^{१ २ २} ^२ ^१ ^१
 ओद्वा । अध्वराणाम्पुहृता रेमाम् । आ रेच्छा । ना
^२ ^{१ ५ २ २} ^{३ २ २} ^१ ^{५ ५}
 र३३म् । सद्दौ रेहो । वाचा ३४ इयि । स्वा २३४ तोद्वा
^{३ २} ^{२ २} ^{५ ५}
 यि ॥ (१) अया ३४ म् । यथान आभुवत् । ओद्वा ।
^{१ २ २ २} ^१ ^१ ^२ ^{१ ५}
 त्वष्टारूपेव तत्तार्या । आ रेस्या । क्रारत्वा । यशौ ३
^{२ २} ^{३ २ १} ^१ ^{५ ५} ^{३ २}
 रेहो । वाचा ३४ इयि । स्वा २३४ तोद्वा यि ॥ (२) अया
^२ ^{५ ५} ^{१ २ २}
 ३४ म् । विश्वा अभिश्रियः । ओद्वा । अग्निर्देवेषु पत्या
^१ ^२ ^{१ ५} ^{२ २} ^{३ २}
 रतायि । आ रेवा । जार इयिह । पनौ ३ हो । वा
^२ ^१ ^{५ ५}
 चा ३४ इयि । गार ३४ मोद्वा यि (३) ॥ ११ * ॥ [२] २०

* ज० मा० ६५० २ अ० ११ स० १० ।

अथ द्वितीयदृष्टे—प्रथमा ।

३ १ २   ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
इममिन्द्रसुतमिबज्येष्ठममर्त्यमदम् ।

३ १ २ ३ १ २   १ २ ३ २ ३ १ २
शुक्रस्यत्वाभ्यक्षरन्धाराऋतस्य सादने ॥ १ * ॥

हे “इन्द्र !” “सुतम्” अभिषुतम् “इमं” सोमं “मिब” कौट-
शम् ? “ज्येष्ठम्” अतिशयेन प्रशस्यं “मदं” मदकरम् “अमर्त्यम्”
अमारकम् [सोमपान-जन्यो मदी मदान्तरवत् मारको न भव-
तीत्यर्थः] तथा “ऋतस्य” यज्ञस्य सम्बन्धिनि “सादने” गृहे वस-
मानाः “शुक्रस्य” दीप्तस्यास्य सोमस्य “धाराः” “त्वाम्” “अक्ष-
रन्” अभिसुख्येन सञ्चलन्ति त्वां प्राप्तुं स्वयमेवा-गच्छन्तीत्यर्थः
[ज्येष्ठं—प्रशस्य-शब्दादियसुनि “ज्य च (५, ३, ६१)”—इति
ज्यादेशः । अक्षरन्—क्षर सञ्चलने (भा०, प०) छान्दसो
लङ् (३, ४, ६) ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
नकिष्टद्रथीतरोक्षरीयदिन्द्रयच्छसे ।

२ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
नकिष्टानुमज्जनानकिःस्वश्चानशे ॥ २ † ॥

* ख० आ० ४, २, १, २ (१ भा० ००२ ४०) = ख० वे० १, ६, ५, ४ ।

† ख० वे० १, ६, १, १ ।

हे “इन्द्र !” “यद्” यस्मात् त्वं “हरौ”—एतत्सञ्जावधेः*
 “यच्छे” रथे योजयसि, तस्मात् “त्वत्” त्वत्तोऽन्धः कश्चित्
 “रथीतरः” अतिशयेन रथवान् “नकिः” नास्ति [अन्धे-
 षामीदृग्गन्धयुक्तरथाभावात्] “त्वा” त्वाम् “अनु” लक्ष्ण “मज्जना”
 [बलनामैतत् (निघ० २, ८, २१)] बलेन सदृशोऽपि “न
 किः” नश्चास्ति “स्वधः” शोभनाश्री “न किः आनशे” न प्राप
 [इन्द्रश्च बलाश्रयोरसाधारणत्वान् इन्द्रसदृशो बलवान् अश्व-
 वान्] लोके कश्चिदपि नास्तीत्यर्थः [न किद्दत्—“युष्मत्तत्तद्
 चन्तः पादम् (८, ३, ११३)”—इति षत्वम् । रथीतरः—
 अतिशयेन रथी ; तरपि “ईन्द्रधिनः”—इति ईकारान्तादेशः ।
 यच्छे—यमेर्व्यत्ययेनात्मनेपदम् । स्वधः—बहुव्रीहावाद्युदात्तं
 दसौत्युत्तर-पदाद्युदात्तश्च । आनशे—“अश्रोतेष (७, ४, ७२)”
 —इति अभ्यासादुत्तरस्य नुट् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ १ ३ १ १ ३ १ १ ३
 इन्द्राय नूनमर्चतो वथानि च ब्रवीत न ।

३ १ ३ ३ १ ३ ३ १ ३ ३ १ ३
 सुता अमत्सुरिन्द्वोज्येष्ठमस्य तासहः ॥ ३ १ ॥ २१

* “हरौ इन्द्रस्य”—इति नैषधकम् १, १४, १ ।

† अ० वे० १, ६, ४, ५ ।

हे ऋत्विजः ! “इन्द्राय”* “नूनं” क्षिप्रम्† “अर्चत” पूजनं कुरुत । एतदेव स्रष्टीक्रियते—“उक्थानि” अप्रगीत-मन्त्र-साध्यानि शस्त्राणि स्तोत्राणि च “ब्रवीतन” ब्रूत । “सुताः” अभिषुताः “इन्द्रवः” सोमाः त्वाम् “अमक्षु” आगत मिन्द्रं मत्तं कुर्वन्तु, अनन्तरं “ज्येष्ठ” प्रशस्यतमं “सहः” सहस्त्रिनं बलवन्तम् तमिन्द्रं नमस्यत नमस्कुरुत [ब्रवीतन—ब्रवीते लीटि “तप्तनप्तनघनाद्य (७,१,४५)”—इति तनवादेशः । अमक्षु—मदो हर्ष (आ०,आ०) ह्यन्वसः प्रार्थनायां लुङ्, आगमानुशासनस्या-नित्यत्वादिङ्भावः । नमस्यत—“नमीवरिवसिचडः (३,१,१८)” —इति ऋच् । सहः—“युगकारेकाररेफाद्य वक्तव्याः—इति मत्वर्घीयस्य लुक् ॥ ३ ॥ २१

॥ वसिष्ठप्रियम् ॥ इममी२३ । द्रसुतमिब । ज्येष्ठा
 म् । अमा३र्त्तायम्मादा२म् । शुक्तास्यत्वा३ । भियार
 षा२३४रान् । धारा३भोर३४वा । आर्त्ताभोर३४वा ।
 स्रसापूदनायि ॥१) नक्षिष्टू२३ । वद्रथीतरः । हारी ।
 यदी३न्द्रायच्छासा२यि । नकायिष्टूवा३ । नुमा२ज्जमा२३४

* ‘इन्द्रायेति चतुर्थी’ द्वितीयाद्ये द्रष्टव्या, इन्द्रम्—इति वि० ।

† ‘नूनं निश्चितम्’—इति वि० ।

^५ना । ^{१ १ ३}नाकाओर३४वा । ^५सूवाओर३४वा । ^{१ १ ३}श्वआपुनशा
^{१ १ २}यि ॥ (२) इन्द्राया२३ । ^{४ ५}नूनमच्च । ^{४ ५}तोक्था । ^{२ १ १}निचा३ब्रावी१
^{१ २}तानार । ^{१ २}सुताअमा३ । ^{१ २ ३}त्सुरीरन्दार३४वाः । ^५ज्यायि
^{२ ३}ष्टाओर३४वा । ^{१ १ ३}नामाओर३४वा । ^५स्यताप्रसहाः । ^४हो
^५पई । डा(३) ॥ १० ॥ [१]

^{१ २ ३}॥ आसिताद्यम् ॥ इममिन्द्रसुताम् । ^५पिवा । ^५ज्येष्ठम
^१मर्त्तियम्मार३दाम् । ^{१ १ १}शृक्कारस्यात्वार । ^१भियत्तरान् ।
^१धारारश्चार्त्तार । ^{१ १ १ ५}स्यसोवा३ओर३४वा । ^४दाप्रनोईहा
^{१ १ १ १}यि ॥ (२) नकिष्ठाद्रथायि । ^५तरो । ^५हरीयदिद्रयष्कार३सा
^१यि । ^१नाकारयिष्टूवार । ^१नुमज्जना । ^१नाकारयिसूवा
^{१ १ १ ५}र । ^४श्वओवा३ओर३४वा । ^५नाप्रशोईहायि ॥ ^{१ २}इन्द्रा
^{२ २ १}यनूनमा । ^५चता । ^५उक्थानिचब्रवीतार३ना । ^१सूतार

१
आमा२ । त्परिन्दवाः । ज्यायिष्ठा२न्नामा२ । स्यतो
१ १ ५ ४ ५
वा३ओर३४बा । सापुक्षोद्दहायि(३) ॥ १७* ॥ [२]

५ १ २ ४ ५
॥ गौरीवितम् ॥ इमम् । इन्द्रा३ । सुतम्यिवा ।

१२ १ १ ४
ज्येष्ठममर्त्तियम्नादा२३म् । शूक्रस्यत्वा३१२३ । भियापुच
१ २ २ ४ ५ ४ ५
रान् । धाराञ्चता३१२३ । स्यसोवा । दापुनोद्दहायि ॥(१)

५ ४ २ ४ २ ५ १ २
नकिः । तुवा३त् । रथीतराः । हरीयदिन्द्रयच्छसा

१ २ ४ १
२३यि । नाकिष्टुवा३१२३ । नुमापुज्मना । नाकिसुवा

४ ५ ४ ५ ५ २ १ २
३१२३ । श्वभोवा । नापुशोद्दहायि ॥(२) इन्द्रा । यनू३ ।

४ ५ १ २ १ २ १
नमर्चता । उक्थानिब्रवीतना२३ । सूताञ्चमा३१२३ ।

४ १ २ ४ ५ ४
त्सुरीपुदवाः । ज्यायिष्ठन्नमा३१२३ । स्यतोवा । सापु

५
होद्दहायि(३) ॥ ३ १ ॥ [३] २१

० क० मा० १२प्र० १५० १७सा० ।

१ क० मा० १२प्र० १५० १७सा० ।

अथ द्वितीया ।

१ १ ३ १२२ २ २ २ १ २ १ २ २ २
इन्द्रजठरन्नव्यन्नपृणस्वमधोर्दिवोन ।

३ २ ३ २ २ २ १ २ २ १ २ २ १ २
अस्यसुतस्यस्वाऽऽर्नेपत्वामदास्सुवाचोअस्थुः ॥ २ ॥

हे “इन्द्र !” “जठरम्” उदरं “नव्यं न” नवतरं “पृणस्व”
पूरयस्व “मधोः” मधुरस्य “दिवो न” “अस्य” सोमस्य “सुतस्य”
अभिषुतस्य “स्वर्न” स्वर्गस्यैव “उप त्वा” उप समीपे त्वाम्
“मदाः” “सुवाचः” शोभनवाचः “अस्थुः” स्थितवन्तः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ १ ३ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
इन्द्रस्तुराषापिमन्त्रेनजघानवृत्रंयतिर्न ।

३ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
विभेद्वलम्भगुर्नससाहेश्चून्मदेसोमस्य ॥ ३ ॥ २२

“इन्द्रः ‘तुराषाट्’ [तुरि सीदति यः सः तुराषाट्] ‘मित्रो
न’ मित्र इव ‘जघान’ ‘वृत्रं’ शत्रुं ‘यतिर्न’—उपसर्गा-
चराणि ‘विभेद’ भिन्दस्व ‘बलं’ बलीनाम दानवस्तं बलं
‘भृगुर्न’ ऋषिणि ऋषिणि पदान्तेषु उपसर्गाचराणि भवन्ति
‘ससाह’ सहितवान् ‘शून्’ ‘मदे’ भक्षणे कृते सोमस्य
तथाच निविदापदे विहतस्य षोडशिनः । अस्य मदे जरित
इत्यारभ्य बह्वनि वीर्ययुक्तानि कर्माणि* ॥ ३ ॥ २२

* एतत्पृथस्य बाह्वान् पिवरचकृत्कृतानुक्ततमेवेति भाष्योर्विशेषः ।

॥ गौरीवितम्* ॥ इन्द्र । जुषा३ । स्वप्रवहा । आ
 याहिष्पूरहरिच्चार३ । पायिबासुता३१२३ । स्यमतिर्ना
 प्रमधोः । चाकानथा३१२३ । रुर्मीवा । दाप्रयोद्दहा
 यि ॥ (१) इन्द्र । जठा३ । रन्नव्यन्ना । पुणस्वमधोर्दि
 वोना२३ । आस्यसुता३१२३ । स्यस्वर्नाप्रउपा । त्वाम
 दाःसू३१२३ । वाचोवा । आपुस्थोद्दहायि ॥ (२) इन्द्रः ।
 तुरा३ । षाण्मिन्ना । जघानवृत्रयतिर्नार३ । बायि
 भेदवा३१२३ । लंभृगुर्नाप्रससा । जेशत्रून्मा३१२३ । दे
 सोवा । माप्रुस्थोद्दहायि(३) ॥ २ † ॥ [१] २२

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायणस्य पञ्चमस्याध्यायस्य

सप्तमः खण्डः ॥ ७ ॥

* "गौरीवितम्"—इति ख० पु० पाठः ।

† अ० गा० ३ प्र० १ अ० २ पा० ।

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हार्हं निवारयन् ।
पुमर्थाश्चतुरो देयाद् विद्यातीर्थ-महेश्वरः ॥ ५ ॥

॥ इति तृतीयस्यार्हः-प्रपाठकः* ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्गप्रवर्त्तक-
श्रीवीर-बुद्ध-भूपाल-साम्राज्य-धुरन्धरेण सायणा-
चार्येण विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-
प्रकाशे उत्तराखण्डे पञ्चमोऽध्यायः ॥

* इति तृतीय-प्रपाठकस्य पञ्चमार्हः । अतुर्थमपः परिसमाप्तः—इति वि० ।

यस्य निम्नसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत् ।
निर्ममे तमहं वन्दे विद्यातीर्थ-महेश्वरम् ॥ ६ ॥

॥ अथ षष्ठोऽध्याय आरभ्यते* ॥

तत्र,

गोवित्पवस्वेति प्रथमे खण्डे—

प्रथमा ।

१ १ २   २ १ २   २ १
गोवित्पवस्ववसुविद्विरण्यवि

२ २ १ २ २ १ २ २ १ २
द्रे तोधाइन्दोभुवनेष्टर्षितः ।

२ २ १ २   २ २ ७
त्वसुवीरोअसिसोमविश्ववित्त-

२ २ २ १ २ २ १ २ २ २
न्वानरउपगिरेमआसते ॥ १ † ॥

हे “इन्दो” सोम ! त्वं “पवस्व” चरः‡ । कौटुशस्वं ?
“गोवित्” ¶ गवां लम्बकः, “वसुवित्” § धनस्य लम्बकः, “द्विरण्य-

* ‘इदानीं षष्ठमसहस्रव्यते’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ७, २, १८, ४ ।

‡ ‘पवस्व पूयस्व’—इति वि० ।

¶ ‘गोवित्—गवां लम्बकः च गोवित्’—इति वि० ।

§ ‘वसुवित्—वसु धनं तेन तद्दान्’—इति वि० ।

वित्’* हिरण्यस्य लक्षकः, “रेतोधाः” रेतउदकं तस्य धातौ-
 षधीनां यद्वा रेतः प्रजनन-सामर्थ्यं तस्य धारयिता “भुवनेषु”
 उदकेषु “अर्पितः” ; भी सोम ! कौटुम्बस्व ? “सुवीरोऽसि”†
 शोभनवीर्योऽसि भवसौति, “विश्ववित्” सर्वस्य वेत्तासि ।
 यस्मादेवं तस्मात् तादृशं “त्वा” त्वाम् “इमे” “नरः”‡ नेतारः
 “गिरा” स्तुत्या “उपासते”॥

“नरः”-विप्राः—“इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ ३ १ २   ३ २ २
 त्वन्नृचक्षाअसिसोमविश्वतः
 १ २   २ १ २   २ २
 पवमानवृषभताविधावसि ।
 १ २   ३ १ २ २ १ २   २ २
 सनःपवस्ववसुमद्विरण्यवद्वयत्
 २ ३ १ २   ३ १ २
 स्यामभुवनेषुजौवसे ॥ २ § ॥

* ‘हिरण्यवित्’-‘हिरण्यविश्वत्’ वसु’—इति वि० ।

† ‘सुवीरः’-‘शोभनवीरः’—इति वि० ।

‡ ‘नरः’-‘इत्लिजः’—इति वि० ।

॥ ‘उपासते’-‘उप समीपे स्थित्वा आसते, समीपे उपविश्य गिरा स्तुतिरुपासना
 वाया इमे आसते कृतिं कुर्वाणः’—इति वि० ।

§ अ० वे० ७, १, १८, ४, ।

मी “सोम !” त्वं “विश्वतः” सर्वतः सर्वेषु “भुवनेषु”^{*}
 “नृचक्षा”[†] असि” नृषां द्रष्टा भवसि । हे “पवमान” पुनान
 सोम ! “वृषभ” अपां वर्षक ! “वाः”[‡] अपः “वि धावसि” विविधं
 गच्छसि, स त्वं “नः”[§] अस्माकं “पवस्व” अर किञ्च “वसुमत्”
 बहुभिर्वसुभिर्वासकैर्गवादि-द्रव्यैर्युक्तं, तथा “हिरण्यवत्” बहुभिः
 हिरण्यैर्युक्तं धनं । वयञ्च वसुभिर्हिरण्यैश्च युक्ताः “भुवनेषु”
 लोकेषु “जीवसे” जीवितुं प्रभवः “स्याम” भवेम ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ २ ३ १८ २८ ३ १ २
 ईशानइमाभुवनानिईयसे

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 युजानइन्दोश्चरितःसुपर्ण्यः ॥

१ २ ३ १ २ ३ २ ७ ३
 तास्तेक्षरन्तुमधुमद्घृतमप्य

१ २ ३ १ २ ३ १ २
 स्तवप्रतेसोमतिष्ठन्तुक्वष्टयः ॥ ३ १ ॥ १

हे “इन्दो” सोम ! “ईशानः” सर्वस्य स्वामी त्वम् “इमा”
 इमानि “भुवनानि”[§] भूतजातानि “ईयसे” गच्छसि [ईङ्

* ‘भुवनेषु—भुवनानि चतुर्दश’—इति वि० ।

† ‘नृचक्षाः—नृषां चक्षुभूतः’—इति वि० ।

‡ ‘वाः—अस्माभ्यम्’—इति वि० ।

§ ‘नः’ वे० ७, १, १८, २ ।

§ ‘भुवनानि—चतुर्दश’—इति वि० ।

गतौ (दि० षा०), “दिवादिभ्यः श्यन् (३,१,६८)”—इति श्यन्] । किङ्कुर्वन् ? “हरितः” हरितवर्णाः “सुपथ्यः” सुपत-
मास्त्राश्वा रथे “युजानः” योजयन्, “ताः” सुपथ्यः “ते” तव सम्ब-
न्धिन्यः “मधुमत्” माधुर्योपेतं “हृतं” द्दीप्तं “पयः” उदकं “चरन्तु” ।
हे सोम ! तव “व्रते” कर्मणि तिष्ठन्तु “कष्टयः” * मनुष्याः सर्वे ॥

“ईयसे”-“वीयसे”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ १

॥ द्विरभ्यस्तं लौशोत्तरम ॥ ^{४२ १ ४} गोवित्यवस्वसुविच्चिर । ^{३ ४ २}

^{१ २} ष्यवायित् । ^{३ १ १ १ १ १} ष्यवार३४५यित् । ^{३ २ १} रेतो३१२३४ । ^{१ २ २} धाइन्दो

^२ भुवनेष्व । ^{१ २ १ २} पिताःपिताः । ^{३ २} तुवा३१२३४म् । ^{१ २ २} सुवीरोचसि

^२ सोमवि । ^{१ २ १ २} श्ववायिष्कूवायित् । ^{१ १} तन्त्वा३१२३४ । ^१ नरउप

^२ गिरै । ^{३ १ ४} मन्त्रा३साप्रता६५६यि ॥(१) ^{४ ४ १ ५ २ १ ४ ४ २} त्वन्नृचक्षाअसिसो

^५ मवि । ^{३ २} श्वताः । ^{३ १ १ १ १ १ १} श्वतार३४५ः । ^{३ २} पवा३१२३४ । ^{१ २} मानवृष

^{२ २} भताविधा । ^{१ २ १ २} वसायिवसायि । ^{३ २} सना३१२३४ः । ^१ पवस्व

^{१ २ १ २} सुमद्विर । ^{३ २} ष्यवाण्यवात् । ^{१ २ २ २ २ २ २ २ २} वया३१२३४म् । ^{१ २ २} स्यामभुवने ।

^{१ २ ४} षुजा३यिवाप्रसा६५६यि ॥(२) ^{४ २ २ ३ ४ ३ २ ४ ५ २ २} ईशानइमाभुवनानिई ।

* ‘कष्टयः—कष्टयः पक्षिणाः जेधाविकः’—इति वि० ।

१ २   १ १ १ १ १   १ २   १ २
यसायि । यसा२३४५यि । युजा३१२३४ । नइन्दोहरितः

१ १ १ १ १   १ २ १   १
सुप । णियाणियाः । तास्ता२१२३४यि । क्षरन्तु मधु

१ १ १ १ १   १ २   १ २ २
मद्भृतम् । पयाःपर्याः । तवा३१२३४ । व्रतेसोमतिष्ठ ।

१ १   १
तुका३र्ष्टा५या६पु६ः(३) ॥ ० * ॥ [१]

१ २ १ १ १ १ १   १
॥ ष्येनम् ॥ गोवित्पवस्ववसुवायित् । क्षार३विरा ।

१ १ २   १   १ २ १ १   १ १ २
स्याविद्रेतो३आउवा२३ । धाइया । दोभुवनेषुवार्पायि

१   १ १ १ १   १ २ १   १ २ १
ताः । त्व३सौ३हो । वायिरोअसा३शउवा२३ । सोम

१   १   १   १ १ १ १   १ २ १
आ । विश्ववित्तन्त्वाना१रा२ः । उयौ३हो । गायिरेम

१   १ १ १ १   १ १ १ २ १
आ३शउवा२३ । ए३ । सतआ३२ ॥(१) त्वन्नृचक्षाअसि

१   १   १ १   १ २ १ १
सो । मा२३वायि । श्वातःपवा३शउवा२३ । मानआ ।

१ १ १ १ १   १ १ १ १   १ १ १
वृषभताविधावासायि । सनौ३हो । पावस्ववा३शउवा

१ १ १   १   १   १ १ १ १
२३ । सुमदा । हिरण्यवदया३स्या१मा२ । भवौ३हो ।

^{१ १} नायिषुजा^३१उवा^{२३} । ए३ । वसु^{२ २ २ २}आ^{३ २}॥(२) ई^{१ २ १ १ १ २}शान^३इमा
^{१ १} भुवना । ना^{२ ३}ई । या^{१ २ १}सेय^३जा^३१उवा^{२ ३} । ना^{२ १ २}इया ।
^{२ १} दोहरितः^३सु^२पार्णा^{३ ३ ३}याः । ता^{१ २}स्तौ^३इ^३हो । चार^{१ २}न्तु^३मा^३१उवा
^{२ २ १} २३ । धूम^३दा । घृ^१त^३म्य^३य^३स्त^३वा^३ब्रा^३श^३ता^३२यि । सो^{१ २ ३}मौ^३इ^३हो ।
^{१ २} नायिषु^३न्तु^३का^३१उवा^{२ ३} । ए३ । दृ^{१ २ २ २}य^३आ^३३२(३)॥१८॥ [२]१

अथ द्वितीयद्वये—

प्रथमा ।

^{१ १} पव^{२ २ २ १ २}मानस्य^३विश्व^३वित्प्र^३ते^३सर्गा^३प्रसृ^३क्षत ।

^{१ १} सूर्य^{२ २ २ १ २}स्येव^३नर^३श्मयः ॥ १ १ ॥

हे “विश्ववित्” विश्वस्य द्रष्टः सोम ! “पवमानस्य” चरतः
 “ते” तव “सर्गाः”ः सृजामाना धाराः “सूर्यस्येव रश्मयः”
 सूर्यस्य किरणा इव प्रकाशमानाः “न”—इति सम्प्रत्यर्थे ।
 इदानीं “प्रासृक्षत” प्रासृज्यन्त ॥ १ ॥

● क० मा० १२प्र० १४० १८४० ।

† क० वे० ७, १, ३७, १ ।

‡ ‘सर्गाः’—सृष्टयः उदकसङ्क्रामाः—इति वि० ।

अथ द्वितीया ।

१ २३ १ ३२७ १ ११ १ १ १
केतुङ्गुण्वन्दिवस्परिविश्वा रूपाभ्यर्षसि ।

१ १ १
समुद्रःसोमपिन्वसे ॥ २ * ॥

हे “सोम !” “समुद्रः”† समुद् द्रवन्ति यस्माद्द्रसाः स समुद्रः
स त्वं “केतु”‡ प्रज्ञानं “ङ्गुण्वन्” कुर्वन् अस्माकं “विश्वा रूपा”
विश्वानि रूपाणि “दिवः”¶ अन्तरिक्षात् “अभ्यर्षसि”‡‡ अग्नि
पवसे “पिन्वसे” मानाविधानि च धनानि अस्मभ्यं प्रयच्छसि ॥२॥

अथ तृतीया ।

१ ११ ११ ३१२ १ ११
जज्ञानोवाचमिथ्यसिपवमानविधर्मणि ।

१ १ ३११ ११
क्रन्दन्देवोनसूर्यः ॥ ३ ॥ २

हे “पवमान” सोम ! “देवः न सूर्यः” स्योतमानः सूर्यइव
“जज्ञानः” प्रादुभूतस्त्वं “विधर्मणि” विधारके*** दग्नापविषे
“क्रन्दन्” ध्वनन् “वाचम्” शब्दम् “इथ्यसि” प्रेरयसि ॥

* ऋ० वे० ७, १, २७, १ ।

† ‘समुद्रः—समुद्रसूतन्वन्’—इति वि० ।

‡ ‘केतुश्च’जः तम्—इति वि० ।

¶ ‘दिवस्परि—सुखोक्त्वोपरि—इति वि० ।

‡‡ ‘अभ्यर्षसि—आग्निमुखो न रथसि’—इति वि० ।

॥ ऋ० वे० ७, १, २७, ४ ।

*** ‘विधर्मणि—विधिषे कर्मणि’—इति वि० ।

“जज्ञानः”-“द्विन्वानः” —इति पाठौ, “क्रन्दन्” “अज्ञान्” —
इति च ॥ ३ ॥ २

प्रसोमासइति सप्तमं तृतीयं सूक्तम् ;
तत्र, प्रथमा ।

१८ १८ १ १ १ १ १ १ १
प्रसोमासोअधन्विषुःपवमानासइन्दवः ।

१ १ १ १ १ १
श्रीणानाअप्सुवृञ्जते ॥ १ * ॥

“पवमानासः” पूयमानाः “इन्दवः” दीप्ताः “सोसासः”
सोमाः “प्राधन्विषुः” [धन्वति गतिकर्मा (निघ० २, १४, ६४)]
प्रगच्छन्ति किञ्च “श्रीणानाः”† गोभिः अयमाणाः “अप्सु”
वसतीवरीषुः‡ “वृजन्ते” गच्छन्ति [व्रज व्रजौ गतौ (म्भा०, प०)]
सम्पृच्छा भवन्तीत्यर्थः ॥

“वृजन्ते”-“वृजन्त” —इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ १ ८ १ १ ८ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
अभिगावोअधन्विषुरापोनप्रवतायतीः ।

१ १ ८ १ १ ८
पुनानाइन्द्रमाशत ॥ २ ॥ ॥

* अ० वे० ६, ८, १४, १ ।

† ‘श्रीणानाः—श्रीणं मिश्रणं, मिश्रायमाणाः’—इति वि० ।

‡ ‘अप्सु—सप्तम्या वृजवचनमिदं तृतीया-वृजवचनस्य स्थाने इदञ्चम्,
अङ्गिः—इति वि० ।

१ अ० वे० ६, ८, १४, १ ।

“गावः” गमनशीलाः* “इन्द्रवः” सोमाः “अभि अध-
 न्विषुः” दशापवित्रमभिगच्छन्ति । किमिव ? “प्रवता” प्रवच-
 वता देशेन “यतीः” गच्छन्त्यः “आपः नः” आपइव †, पश्चात्
 “पुनाना” “इन्द्र” प्रषीयितुम् आग्रत व्याप्नुवन् ॥२॥

अथ तृतीया ।

१ २   ३ १२   १२ १ १ १
 प्रपवमानधन्वसिसोमेन्द्रायमादनः ।

१ १ ३ १२   १२
 नृभिर्यतोविनीयसे ॥ ३३ ॥

हे “पवमान” सोम ! “उन्द्राय” इन्द्रस्य “मादनः” मादयिता
 त्वं “प्रधन्वसि” प्रगच्छसि पवित्रम् । तदेवाह—“वृभिः” नेदभि
 ऋत्विग्भिः “यतः” गृह्यीतः नृ “विनीयसे”‡ हविषामात् ॥

“मादनः—“पातवे”—इति पाठो ॥३॥

* ‘गावः—आदित्यरश्मयः उदकानि सोमरसा गावश्च’—इति वि० ।

† ‘आपोन—न-इन्द्र उपमाधी धः आपइव “प्रवता यतीः” यथा प्रवचैव आपो
 गच्छन्ति तद्वत् सोमेन अभिषूयमाणेन गावो धम-धाम्य-देवताश्च प्रवसा भवन्ति,
 अतउक्तं पुनाना इन्द्रमाग्रत’—इति वि० ।

‡ अ० वे० १, ८, १४, १ ।

¶ ‘यतः—नियतः संयत इति यावत्, अथवा यत्तु यज्जने ऋत्विग्भिर्बहुः सोमवच-
 नेन’—इति वि० ।

§ ‘विनीयसे—विविधं नीयसे’—इति वि० ।

॥ ‘अथवा पवमान प्रधन्वसि पातं प्रतीन्द्रपाताश्च तदर्थं चविषामात् विनीयसे’
 —इति अन्ते देविक्या वाक्या ।

अथ चतुर्थी ।

१३ १८१८ २२ २१२ ३१ २
इन्दोयदद्रिभिःसुतःपवित्रम्परिदीयसे ।

१३ १ २१ १ २
अरमिन्द्रस्यधात्रे ॥ ४ * ॥

हे “इन्दो” त्वं “यद्” यदा “अद्रिभिः” आवभिः “सुतः” अभिषुतः “पवित्र” दद्यापवित्रं† “परिदीयसे” परिगच्छसी-
त्यर्थः । तदा “इन्द्रस्य” “धात्रे” स्थानाय धारकायोदराय वा
“अर” पर्याप्तोऽसि ॥

“परिदीयसे”--“परिधावसि”—इति पाठो ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

१ १ , २१ २३ १२ ३ १ २
त्वत्सोमनृमादनःपवस्वचर्षणीधृतिः ।

१ ३ १ २ ३ १ २
सन्निर्योअनुमाद्यः ॥ ५ † ॥

हे “सोम ।” “नृमादनः” नृषां मादयिता “चर्षणीधृतिः”
चर्षणीभिः ऋत्विग्भिः प्रजाभिः धृतस्वः “पवस्व” । “यः” त्वं
“सन्निः” शुभः “अनुमाद्यः” स्तुत्वः‡ स पवस्वेति समन्वयः ॥
“चर्षणीधृतिः”--“चर्षणीमहे”—इति पाठो ॥ ५ ॥

* सू० वे० ६, ८, १४, ४ ।

† ‘पवित्रं परिदीयसे—इतोयैकवचनमिदं षष्ठीवचनस्य धात्रे इन्द्रस्य
पवित्रस्योपरि दीयसे’—इति वि० ।

‡ सू० वे० ६, ८, १४, ५ ।

§ ‘अनुमाद्यः—वक्ष्य पश्चात् देवता माद्यन्ते स अनुमाद्यः’—इति वि० ।

अथ षष्ठी ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
पवस्ववृत्रहन्तमउच्येभिरनुमाद्यः ।

१ २ ३ १ २ ३
शुचिःपावकोऽद्भुतः ॥ ६* ॥

हे सोम! “वृत्रहन्तमः” शत्रूणां मतिशयेन हन्ता त्वं “पवस्व”
क्षर । कीदृशस्त्वम् ? “उच्येभिः” शस्त्रैः “अनुमाद्यः” स्तुत्यः
“शुचिः” शुद्धः † “पावकः” अन्यस्य शोधकः ‡ “अद्भुतः”
महान्गा, एवं महानुभावः पवस्व ॥

“वृत्रहन्तमः”—“वृत्रहन्तम”—इति पाठौ ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
शुचिःपावकउच्यतेसोमःसुतःसमधुमान् ।

३ १ २ ३ २
देवावीरवशंसहा ॥ ७ § ॥ ७

“सुतः” अभिषुतः “मधुमान्” माधुर्योपेतः “सः” सोमः “शुचिः”
स्त्रयं शुद्धः “पावकः” शोधकश्च उच्यते तथा “देवावीः” देवाना-

* सू० वे० ६, ८, १४, ६ ।

† ‘शुचिः—द्वीपः’—इति वि० ।

‡ ‘पावकः—पावन स्वभावः’—इति वि० ।

§ ‘अद्भुतः—अपूर्वः नाभ्यो द्वितीयः’—इति वि० ।

§ सू० वे० ६, ८, १४, ७ ।

मविता तर्पयिता* “अघसंसहा” अघं पापं शंसतीत्यघशंसा
असुरास्तेषां हन्तेति चोच्यते ॥

“सुतःसमधुमान्”—“सुतस्वमध्वः”—इति पाठौ ॥ ७ ॥ ३

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्य षष्ठस्याध्यायस्य

प्रथमः खण्डः ॥ १ ॥

अथ द्वितीय-खण्डे—

प्रकविरिति समर्थं प्रथमं सूक्तम्;

तत्र, प्रथमा ।

११ ११११ १११ १ १

प्रकविर्देववीतयेव्यावारेभिरव्यत ।

१ १ ११ १११ ११

साङ्गान्विश्वाअभिसृधः ॥ ११ ॥

“कविः” मेधावी सोमः “देववीतये” देवानां पानाय “अव्या
वारेभिः” अविस्वन्धिभिः वालैः दशापवित्रेण “अव्यत” अव्यते
प्राप्यते, “साङ्गान्” शत्रूणां साठाः सोमः “विश्वः सृधः”
सर्वान् सङ्गामान् हिंसकान् वा अभिभवतीति शेषः ॥

“अव्यावारेभिरव्यत”—“अव्योवारेभिरर्षति”—इति पाठौ ॥ १ ॥

* ‘देवावीः—देवानां मघससभृतः’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ६, ८, १०, २१ ।

‡ ‘साङ्गान्—साधन-समावः’—इति वि० ।

अथ द्वितीया ।

११ ११ ३ १ ३ २७ ३ १ १ ३ १ १
सहस्राजरितृभ्यथावाजङ्गोमन्तमिन्वति ।

१ १ ३ १ १
पवमानःसहस्रिणम् ॥ २ * ॥

“स हि षा” स खलु “पवमानः” सोमः “जरितृभ्यः” स्तोत्रभ्यः
“गोमन्तं” “बहुभिर्गोभिर्युक्तं” “सहस्रिणं” सहस्र-सहस्राकां
“वाजम्” अन्नम् “षा” षाभिसुख्येन “इन्वति” व्याप्नोति प्रव-
च्छतीत्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ १ १ १ ३ १ १ ३ १ १ १ १ ३ १
परिविश्वानिचेतसानृज्यसेपवसेमती ।

१ १ ३ १ १
सनःसोमःश्रवोविदः ॥ ३ † ॥

हे “सोम !” त्वं ‘चेतसा’ स्वीयेनास्मदनुकूलेन चित्तेन
“विश्वानि” सर्वाणि धनानि “मती” मत्वा अस्मात्सुत्वा
“नृज्यसे” दशापवित्रेण शोध्यसे । ततः “पवसे” रसं चरसि ।

* ऋ० वे० ६, ८, १०, १ ।

† ‘सहस्रिणं—सहस्र-पोषण-समर्थम्’—इति सि० ।

‡ ऋ० वे० ६, ८, १०, १ ।

एवञ्चूतः “सः” त्वं “नः” अस्मभ्यं “अवः” अस्मं* “विदः”†
देहीति शेषः ॥

“मृण्यसे”-“मृशसे”—इति पाठौ ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

३ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २

अभ्यर्षवृक्षद्यशोमघवङ्गोद्भुव्परियम् ।

१ २ २ २ २ २ २

इषत्स्तोत्रभ्यआभर ॥ ४ § ॥

हे “सोम !” त्वं “हृद्द यशः” महती क्रीत्तिम् “अभ्यर्ष” अभि-
गमय, “मघवङ्गः” हविषङ्गः‡ अस्मभ्यं “भ्रुवः”§ रयिं “धन”
च अभ्यर्ष । किञ्च “इषम्” अन्नं ॥ “स्तोत्रभ्यः” अस्मभ्यम्**
“आभर” आहर ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २

त्वराजोवसुद्रतो गिरःसोमाविवेशिथ ।

३ १ २

पुनानोवङ्गेषु त ॥ ५ †† ॥

* ‘अवः—अन्ना’ कर्मो वा’—इति वि० ।

† ‘विदः—विद् ज्ञाने, विद्बुद्ध्याने, विद् सनायाम् । अन्नास्माभ्यः’—इति वि० ।

‡ अ० वे० ६, ८, १०, ४ ।

§ ‘मघवङ्गो वज्रमानेभ्यः’—इति वि० ।

§ ‘भ्रुवं शिखरं’—इति वि० ।

॥ ‘इषम् अन्नं हृदि’ वा’—इति वि० ।

** ‘स्तोत्रभ्यः वज्रभ्यः’—इति वि० ।

†† अ० वे० ६, ८, १०, ३ ।

हे “सोम !” “क्लीङ् कुक्लीङ्-श्रीलस्व” “मंहयुः”* [मंहति-
दानकर्मा (निघ० ३, २०, १०) दानेच्छुः “मखो न” दानमिव
“पवित्र” “गच्छसि” । किं कुर्वन् ? “स्तोत्रे” स्तुतिकर्त्तुं
“सुवीर्यं” शोभन-वीर्यं “दधत्” प्रयच्छन् ॥ ७ ॥ ४

अथ यवयवमिति चतुर्ऋतं द्वितीयं सूक्तं ;

तत्र, प्रथमा ।

११ ११२ ३१२३१२
यवयवसोमसोमसापुष्टम्पुष्टम्परिस्रव ।

११ १११
विश्वाचसोमसौभगा ॥ ११ ॥

हे “सोम” ! त्वं “नः” अस्मभ्यम् “पुष्टं पुष्टम्” † अत्यन्तं
बहुलं “यवयव” ‡ पुनः पुनर्द्युतं रसम् “अन्वसा” अन्नरूपया
धारया “परिस्रव” चर [तत्र प्रार्थयितुस्तृष्णयात्यन्तं पीडितत्वात्
“आवाधे च (८, १, १०)”—इति द्विर्भावः । आवाधनमावाधः
पीडा प्रयोक्तृधर्मो नाभिधेयधर्म इत्युक्तम्] । अपिच “विश्वा”
विश्वानि “सोभगा” § सोभगानि धनानि परिस्रव अस्मभ्यं
प्रयच्छे त्यर्थः ॥ १ ॥

* ‘मंहयुः—पूज्युः अथवा महयुः पूजाकारः’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ७, १, १२, १ ।

‡ ‘परिस्रवसामान्या पुष्टिः धनधान्यादिना वशेषिकी पुष्टि र्ब्रह्मनिष्पा-
दिका’—इति वि० ।

§ ‘यव—अन्वसे भूषाजर्थः प्रतीयते । यवं धान्यविशेषं अथपुरोडाशेभ्यो चेतु-
भूतम्’—इति वि०

§ “सुपांसुसुम् (७, १, ३८)”—इत्यालं रूपम् ।

अथ द्वितीया ।

१ ३ १ ३ २ २ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २
इन्दोयथातवस्तवोयथातेजातमन्धसः ।

२ ३ १ २ ३ १ २
निर्वाह्येषिप्रियेसदः ॥ २* ॥

हे “इन्दो” सोम ! “अन्धसः” अन्नरूपस्य “तव” सम्बन्धी
“स्तवः” स्तवनं स्तोत्रं तथा “ते” तव “यथा जातं” यथा प्रादु-
र्भूतमस्ति, तथा त्वं “प्रिये” प्रीत्यादितरि “वर्हाषि” अन्नयज्ञे
“नि सदः”‡ निषण्णो भव ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २
उतनोगोविदश्चवित्पवस्ससोमान्धसा ।

३ १ २ ३ १ २
मक्षुतमेभिरहभिः ॥ ३† ॥

“उत” अपि च हे “सोम !” “नः”‡ अस्माकं “गोवित्” गो-
प्रदः॥ “अश्ववित्” अश्वप्रदश्च त्वं* “मक्षुतमेभिः” मक्षुतमै
अतिशयेन शीघ्रैः “अहभिः” अहोभिर्हंतुभिः “अन्धसा पवस्”
अन्नरूपया धारया चर ॥ ३ ॥

* ‘तव स्तवः क्रियते स्तोत्र-प्रकाशकः’—इति वि० ।

† अ० वे० ७, १, १२, २ ।

‡ ‘नि-नितराम्’—इति वि० ।

॥ ‘नः—अस्माभ्यम्’—इति वि० ।

§ अ० वे० ७, १, १२, ३ ।

॥ ‘गोवित्—गोमान्’—इति वि० ।

●* ‘अश्ववित्—अश्वान्’—इति वि० ।

अथ चतुर्थी ।

१ ३ १ ३ ११ ११३१ १ ३ ३ १ १
 योजिनातिनजीयतेहन्तिशत्रूमभीत्य ।

११
 सपवस्वसहस्रजित् ॥ ४ * ॥ पू

हे “सहस्रजित्” असहस्रात-शत्रूणां जेतः ! † सोम ! “यः” भवान् “जिनाति” शत्रून् जयति स्वयं शत्रुभिः “न जीयते” । प्रकारान्तरेण तदेवाह—“शत्रुमभीत्य” स्वयमेव शत्रुमागत्य “हन्ति” किन्तु तेन न हन्यते इति शेषः । एवम्भूतः स त्वं भारथा चर ॥ ४ ॥ पू

अथ षष्ठाक्षके तृतीयसूक्ते—

प्रथमा ।

१ ३ १ ३ ३ ११ २१ ३ २ २
 यास्तो धारामधुश्चुपतोद्यमिन्दजतये ।

१ १ ३ २ २ १ २
 ताभिःपवित्रमासदः ॥ १ ‡ ॥

भो “इन्दो” सोम ! “ते” तव “मधुश्चुतः” मधुर-रसस्य च्योत-यित्रयः “याः” “धाराः” “जतये” रक्षणाय “असद्य” सृज्यन्ते “ताभिः” धाराभिः त्वं “पवित्रम्” † “आसदः” आसौद ॥ १ ॥

* ऋ० वे० ७, १, १२, ४ ।

† ‘स पवस्व सहस्रजित् सहस्राणां जेता’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ७, १, २५, १ ।

¶ ‘पवित्र’—इशापवित्रम्—इति वि० ।

अथ द्वितीया ।

२ ३ १ २   ३ १ २ ३ १ २   २ २ ३ १ २
सो अर्षेन्द्राय पीतये तिरो वाराण्यव्यया ।

१ २ ३ २ ३ २ ३ २
सीदन्नृतस्य योनिमा ॥ २ * ॥

हे सोम । “सः” अभिषुतः त्वम् “अव्यया” अविमयानि
“वाराण्य” वालानि “तिरः” तिरस्कुर्वन् “नृतस्य” बध्नस्य
“योनि” कारणभूतं दद्यापविषम् “आसीदन्” आभिसुख्येन
उपविश्यन् “इन्द्राय” इन्द्रस्य “पीतये” पानाय “अर्षं” चर ॥

“नृतस्य योनिमासीदन्” — “योनावनेषु” — इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २   ३ १ २ ३ १ २
त्वत्सोमपरिष्वस्य स्वादिष्ठो अङ्गिरोभ्यः ।

३   २ १ २ २ २ २
वरिवो विह्वतम्ययः ॥ ३ † ॥ ६

हे “सोम !” “स्वादिष्ठः” स्वादुतमः “वरिवो वित्” ‡ अस्म-
दभिलषितस्य धनस्य लब्धकश्च त्वम् “अङ्गिरोभ्यः” अङ्गिरसा-

* ऋ० वे० ७, १, २५, २ ।

† ऋ० वे० ७, १, २५, ४ ।

‡ ‘वरिवो वित्’ — वरिषः = वरिष्ठः, वित् = लब्धः — इति वि० ।

मर्धाव* “घृतं” दौमं† “पयः” क्षीरवत् सारभूतं रसं “परिस्त्रव”
परिस्त्रव ॥

“त्वंसोम”-“त्वमिन्दो” —इति पाठौ ॥ ३ ॥ ६ ॥

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य षष्ठस्याध्यायस्य

द्वितीयः खण्डः ‡ ॥ २ ॥

अथ तृतीय-खण्डे ॥—

प्रथम-तृचे, प्रथमा ।

२२ १९ ३६ २२ ३२ ३
तवश्रियोवर्ष्यस्यैवविद्युतो

१२ २ ३१ २ ३१ २
ये श्विकित्रउषसामिवेतयः ।

१२ २२ ३ १ २ २ १ २ २
यदोषधीरभिष्टष्टोवनानिच

१२ २१ २ २ २ २ २ २ २ २
परिस्त्रयश्चिनुषेचन्नमासनि ॥ १ ॥ §

“घन्नेः” अङ्गनादि-गुण-युक्तस्य “तव” “श्रियः” रश्मि-
लक्षणा विभूतयः “चिकिचे” प्रजायन्ते । तत्र दृष्टान्तः—“वर्षस्येव ॥

* ‘अङ्गिरोभ्यः—अङ्गिरो नाम देवास्तोभ्योऽर्थे’—इति वि० ।

† ‘घृतमाप्यम्’—इति ऋत्वं दीयवाप्या ।

‡ ‘उक्तं वक्षिष्यममामं । विश्वं शैमिकश्च तत् । पञ्चमसप्तः’—इति वि० ।

§ ‘इदानीमाप्यानि; आग्नेयम्रथममाप्यम्’—इति वि० ।

§ ऋ० वे० ८, ४, २०, ५ ।

२ खे तु “वर्षस्येव ”—इति स-वकारः नूयते ।

विद्युतः” यथा वर्षितुर्मेघस्य सम्बन्धिन्यो विद्युतः, “उषसामि-
वेतयः” यथा चोषसाम् ‘एतयः’ गमनशीलाः व्याप्ताः प्रकाशाः
प्रज्ञायन्ते, तद्वदित्यर्थः । कदेत्यत्राह—“यद्” “यदा” त्वम्
“घोषधीः” व्रीहियवाद्याः “वनानि” अरण्यानि च अभिसृष्टो
सृष्टः दग्धुं विसृष्टः सन् “स्वयम्” आत्मना “भासन्” भास्त्रे मुखे
“भवम्” अदनीयं स्थावर-लक्ष्यं “परि चित्तुषे” परिधिपसीत्यर्थः ।

“विद्युतोन्नेः”-“विद्युतश्चित्रा”—इति, “उषसामकेतवः”-
“उषसामिवेतयः”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २   ३ १७ ३   १ १
वातोपजूतद्विषितोवशां अनु

३ १७   ३ १ १   ३ १ १
दृषुयदन्नावेषिद्वितिष्ठसे ।

१ १   ३ २   २ २ १ ३
आतेयतन्ते रथ्योऽऽयथापृथक्

१ २   ३ १ १ ३ १ १
शर्द्धां स्यग्ने अजरस्यधत्ततः ॥ २ * ॥

हे “अग्ने !” त्वं “यद्” यदा “वातोपजूतः” वायुना कम्पितः†
“वशान्” कान्तान् वनस्पतीन् “अनु” प्रति “दृषु” क्षिप्रम्

* सू० वे० ८, ४, ११, १ ।

† ‘वातोपजूतः—वातपुङ्गवः’—इति वि० ।

“इषितः” प्रेषितश्च सन् “अन्ना” अन्नानि अदनीयानि
वनस्पत्यादीनि स्थावराणि “विविषत्” व्याप्नुवन् “वितिष्ठसे”
इतस्ततो गच्छति; तदानीम् “अजरस्य” जरा-रहितस्य
“धक्षतः” दहतः “ते” तव “शर्षांसि”† तेजांसि “यथा” “रथ्यः”
रथिनः तद्वत् “आ पृथक्” पृथगायन्त गच्छन्ति ॥

“अजरस्य”-“अजराणि”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ ३ १ ३ ३ १
मेधाकारं विदथस्य प्रसाधन

३ १ २ २ २ २ ३ १
मग्निं होतारं परिभूतरम्यतिम् ।

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ७
त्वामर्भस्य हविषः समानमिच्छां

३ १ २ ३ २
महोवृणते नान्यन्वत् ॥ ३३ ॥ ७

“मेधाकारं” प्रज्ञायाः कर्त्तारं “विदथस्य” यज्ञस्य “प्रसा-
धनम्” प्रकर्षण साधकं “होतारं” देवानामाह्वतारं “परिभू-
तरम्” अतिशयेन शत्रूणा मभिभवितारं “मति” मन्तारं “य”
“त्वाम्” “अग्निम्” वयसृत्वजः वृणीमहे—इति शेषः ।
हे अग्नि ! “त्वामित्” त्वामिव “अर्भस्य” अल्पस्यास्य “हविषः”

०. इषितः—इषु इच्छायाम्, इच्छासंयुक्तः—इति वि० ।

† शर्षांसि—बहानि—इति वि० ।

‡ अ० वे० ८, ४, १६, २ ।

पुरोडाशादिकस्य भक्ष्यार्थमिति शेषः । “समानमित्” सहैव ऋत्विजः “वृषते” प्रार्थयन्ते “मद्दुः” महतः सोमात्मकस्य हविषः भक्ष्यार्थं त्वामिव वृषते “त्वत्” त्वत्तः “अम्यम्” अतिरिक्तं देवं “न” वृषते ॥

“परिभूतरं”-“परिभूतमम्”—इति छन्दोगब्रह्मचानां पाठौ, “त्वामर्भस्वहविषः”-“तमिदमैहविषि”—इति, “इत्वाभ्यहो”-“तमिभ्यहो”—इति च ॥ ३ ॥ ७

अथ द्वितीय-दृचे—प्रथमा ।

२ १ २ २ १२ २२ २ २

पुरूरुणाचिध्यस्त्यवीनूनंवावरुण ।

२ २ १ २ २ २

मित्रवसिवात्सुमतिम् ॥ १ * ॥

हे मित्रावरुणौ ! “वां” युवयोः “पुरूरुणा” [प्रथमार्थे तृतीया (३,१,८५)† पुरोरपि बहु उरु बहुतरम् अथवा पुरु च तदुब च पुरूरु] अत्यन्तं बहुतरमित्यर्थः, तादृक् “अवः” रक्षवं “नूनं” निघयेन “अस्ति हि” [हि प्रसिद्धौ; चिदिति पूरवः] हे “वरुण !” हे “मित्र !” “वां” युवयोः “सुमतिम्” अनुग्रह-बुद्धिम् “वसि”‡ सम्भजेयम् ॥ १ ॥

* ऋ० वे० ४, ४, ८, १ ।

† “अथ सोः सुपासुसुमित्वाकारः”—इति ऋ०-शाखा ।

‡ ‘वसि—वासवसि’—इति वि० ।

अथ द्वितीया ।

१ १ ३ १ २ ३ १ ३ १ २
तावात्सम्यग्द्रुहाणेषमश्यामधामच ।

३ १ २
वयंवाग्मित्रास्याम ॥ २ * ॥

हे “अद्रुहाणा” हे अद्रोणधारी ! “ता” तो प्रसिद्धी “वां” युवां सम्यक् स्तुमइति शेषः । स्तोतारः “वयम्” “द्रुषम्” अक्षं “धाम च” आधारम् “अश्याम” प्राप्नुयाम । हे “मित्रा” मित्रावरुणौ ! “वां” स्तोतारो वयं “स्याम” भवेम समृद्धा इति शेषः, युवाभ्यां स्वभूता वा स्याम ॥

“धामच”—“धायसे”—इति पाठो, “मित्रा”—“द्रुहा”—इति च ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
पातन्नोमित्रापायुभिरुतत्रायथात्सुत्रात्रा ।

३ १ ३ १ २ ३ १ २
साक्ष्यामदस्यूनतनूभिः ॥ ३† ॥ ८

हे “मित्रा” मित्रावरुणौ देवौ ! युवां “नः” अस्मान् “पायुभिः” रक्षणैः “पातं” रक्षतम् । “उत” अपि च “सुत्रात्रा” शोभनेन

* ऋ० वे० ४, ४, ८, १ ।

† ऋ० वे० ४, ४, ८, ३ ।

चाणेन “त्रायेथां” पालयेथाम् [इष्टप्राप्तानिष्ट-परिहार-भेदेन भेदः—स्तीत्रादि-वैकल्याच्छत्रोर्वा त्रायेथाम् अभिमत-प्रापणेन रक्षत-मित्यर्थः] । वयञ्च “तनूभिः” * पुत्रादिभिः सहिताः स्त्रीयै-रङ्गैर्वा “दस्यून्” शत्रून् “सङ्ग्राम” अभिभवेम ॥

“मित्रा”-“बद्धा”—इति पाठौ, “त्रायेथां”-“त्रायेताम्”—इति, “सङ्ग्राम”-“तुर्याम्”—इति च ॥ ३ ॥ ८

अथ तृतीय-दृचे †—

प्रथमा ।

३ २ २ १ १ २ १ २ १ २ १ २
उत्तिष्ठन्नोजसासहपीत्वाग्निप्रे अवेपयः ।

१ १ २ १ २ १
सोममिन्द्रचमूचुतम् ॥ १ ‡ ॥

हे “इद्र !” त्वं “पीत्वा” “ओजसा” बलेन “सह” “उत्तिष्ठन्” ॥ “ग्निप्रे” ह्यनू “अवेपयः” अकम्पयः मदावेशादिति भावः । किं पीत्वा ? “चमू” चम्बोरधिषवण-फलकयोः “सुतम्” अभिषुतम् “सोमम्” ॥

“पीत्वा”-“पीत्वी”—इति पाठौ ॥ १ ॥

* ‘तनूभिः—चिभिः युग्मभिः शरीरैरभिष्टुतैरिति वाचस्पतेयः—इति वि० ।

† ‘वेङ्कसाष्यम्’—इति वि० ।

‡ अ० वे० ८, १९ = अ० वे० ६, ५, २८, ४ ।

॥ ‘उत्तिष्ठन्—ओजसा सह नोर्वैच उक्त्यान् इन्द्र । सोमं पिब । पीत्वा अग्ने चमूनाधिके च मत्तः चमू अवेपयः’—इति वि० ।

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
अनुत्वारोदसीउभेस्पर्द्धमानमददेताम् ।

१ २ १ २ ३ १ २
इन्द्रयद्दस्युहाभवः ॥ २* ॥

हे “स्पर्द्धमान” शत्रुभिः सह स्पर्द्धाकुर्वाण इन्द्र ! “त्वा” त्वाम्
“अनु” लक्ष्य “उभे रोदसी” उभे अपि आवापृथिव्यौ “मदेतां”
हृथ्येताम् “यद्” यदा “दस्युहा भवः” शत्रूणां हन्ता भवसि, तदा
मदेतामिति सम्बन्धः ॥

“स्पर्द्धमानमदेतां”-“हृथ्यमाणमहृथेताम्”-इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३
वाचमष्टापदीमद्भवस्रक्तिमृतावृधम् ।

१ २ १ २ ३ १ २
इन्द्रात्परितन्वमामे ॥ ३† ॥ ९

“अष्टापदीम्” अष्टाभिर्दिग्भिर्विदिग्भिश्चाष्टापदीः,‡ “नवस्रक्तिम्”
उपरिस्थितेनादित्येन नवस्रक्तिम् प्राप्तुं दिशु व्याप्ताभि-

* ऋ० वे० ६, ५, २८, ५ ।

† ऋ० वे० ६, ५, २८, २ ।

‡ ‘अष्टापदीम्-चत्वारो वेदाः प्राचाणि च अष्टापदानि’-इति वि० ।

त्यर्थः*, “ऋताहधं” यन्नस्य हृदिं कुर्वन्ती,† “वाचं” स्तुति-
मयीं, परिपूर्णात्‡ “तन्वं तनूं न्यूनां सतीम् ॥ “अहम्”
“परि मने” न्यूनेयत्तां करीमीत्यर्थः§ । कास्मिन् न स्वरूपं स्तुत्या
विषयीकृतं मग्नक्यत्वादितिभावः ॥

“ऋताहधम्”—“ऋतास्मृशम्”—इति पाठी ॥ ३ ॥ ८

अथ चतुर्थ-खण्डे ॥—

प्रथमा ।

१२ ११ १२ १८ १८
इन्द्राग्नीयुवामिमेऽभिस्तोमाअनूषत ।

१२ १२
पिवत्शम्भुवासुतम् ॥ १## ॥

हे “इन्द्राग्नी !” “युवाम्” “इमे” “स्तोमाः” स्तोतारः††
“अभ्यनूषत” अभिष्टुवन्ति । हे “शम्भुवा” सुखस्य भावयितारा
विन्द्राग्नी “सुतम्” अभिष्टुतम् अस्मादीयं सोमं “पिवतम्” ॥ १ ॥

● ‘नववन्ति’—नव वन्तवः कोषाः ताः वह्नियवमानाः क्वचो नव अथवा
नववन्तिं विहन्तौमिकम्—इति वि० ।

† ‘ऋताहधम्’—ऋती यन्नः अथवा ऋत मग्नं तं वर्द्धयतीति ऋताहधम्—इति वि० ।

‡ ‘अहम् परि—उपरि’—इति वि० ।

§ ‘तन्वं—अरीरम्’—इति वि० ।

§ ‘मने—मिमीति’—इति वि० ।

॥ ‘इन्द्रान्ममाष्यम्’—इति वि० ।

** सू० वे० ४, ८, २४, २ ।

†† ‘स्तोमास्तिहन्तवद्वाहवः’—इति वि० ।

अथ द्वितीया ।

१३ १ १ ३ १ १ ३ १ २ ३ १ १
यावाऽसन्तिपुरुस्पृष्टोनियुतोदाशुषेनरा ।

१ २ ३ २ ३ १ २
इन्द्राग्नीताभिरागतम् ॥ २० ॥

हे “नरा” नेतारो ! “इन्द्राग्नी !” “वां” युवयोः स्वभूताः
“पुरुस्पृष्टा” पुरुभिर्बहुभिः स्पृष्टशीयाः† “दाशुषे” हवींषि
दत्तवते यजमानार्थम् उत्पन्नाः “नियुतः” अग्नाः “सन्ति”‡ हे
इन्द्राग्नी ! “ताभिः” “नियुभिः” सह “आगतम्” आग-
च्छतम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २
ताभिरागच्छतन्नरोपेदऽसवनऽसुतम् ।

१ २ ३ १ २
इन्द्राग्नीसोमपीतये ॥ ३१ ॥ १०

हे “नरा” नेताराविन्द्राग्नी ! [सूयतेऽभिसूयतइति सवनः
सोमः] “इदं सवनम्”§ इमं सोमं “सुतम्” अभिषुतम् “उप”

* ख० वे० ४, ८, १४, १ ।

† ‘पुरुस्पृष्टा—पुरुस्पृष्टी बहुभिः स्पृष्टशीयाः’—इति वि० ।

‡ ‘सन्ति—बहुवचनमिदं द्विवचनस्य स्थाने द्रष्टव्यम्, सतः’—इति वि० ।

¶ ख० वे० ४, ८, १४, ४ ।

§ ‘इदं प्रातःसवनं सुतं सोमम्’—इति वि० ।

प्रति* [यद्वा, इदं प्रातःसवनम् उप अस्मिन् सवने सुतमभिषुतं
सोमं प्रति] “ताभिः” नियुक्तिः† आगच्छतम् । किमर्थम् ?
“सोमपीतये” अस्य सोमस्य पानार्थम् ॥ ३ ॥ १०

इति सामवेदार्थ-प्रकाशे उत्तराग्रज्यस्य षष्ठस्याध्यायस्य
तृतीयः खण्डः‡ ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थं-खण्डे षा, प्रथम-द्वये—

प्रथमा ।

१ २   ३ १ २ ३ १ ४   २ ४ ३ १ २
अर्षा सोमद्युमत्तमोभिद्रोणानिरोरुवत् ।

२ ३ २ ३ २ ३ २
सीदन्योनौवनेष्वा ॥ १५ ॥

हे “सोम” पवमान ! “द्युमत्तमः” अतिशयेन दौमिमान्
“वनेषु” अरण्येषु मध्ये॥ “योनौ” [स्वकारण-भूते पर्वतादि-

* ‘उप—समीपे’—इति वि० ।

† ‘ताभिः—तृतीयोपा-वञ्जवचनमिदं, स्त्रीलिङ्गं अत्ययेन तेः पाठनेः’—इति वि० ।
‘नियुक्तो वाचोः’—इति च निघ० १, १५, १० ।

‡ ‘उक्तं प्रातःसवनम्’—इति वि० ।

¶ ‘इदानीं माध्यन्दिनं सवनं मभिषीषते’—इति वि० ।

§ अ० आ० ६, १, २, ७ (१भा० ६२ ष०) = अ० वे० ७, १, ४, ४ ।

॥ ‘वसु—उदकेषु’—इति वि० ।

स्थाने * “आसीदन्” सर्वतो गच्छंस्व” “द्रीणानि” [प्रयोग-
बाहुल्यापेक्षमितत् बहुवचनम्] द्रोणकलशानां “अभि” लक्ष्य
“रीरुवत्” पुनः पुनः शृशं वा शब्दं कुर्वन् “अर्षा” † आगच्छ
दशापवित्रमध्यान्निर्गतः सोमः अविच्छिन्न-धारया द्रोणकलशे
पतन् शब्दं करोति खलु ॥

“योनौवनेष्वा”-“श्येनोमयोनिमा”-इति पाठो ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २ १ २ ३ २ १ २ १ २ १
अप्साद्द्रायवायवैवरुणायमरुद्भ्यः ।

१ १ ३ १ १
सोमाअपन्तुविष्णवे ॥ २ ॥

“अप्सा” वसतौवरी-नामधेयानामपां सञ्चत्तारः [वनषण
सञ्चत्तौ (श्वा, प०) ; “जनसनेति (३, २, ६७,) विट्, आत्वं विङ्-
वनोरिति (६, ४, ४१,) तादृशाः] “सोमाः” “अर्षन्तु” द्रीण-
कलशमागच्छन्तु । किमर्थम् ? “इन्द्राय” सर्वदेवानां प्रथमत
एव इन्द्रः सोमान् पिबति, तस्मात् तदनु वायुरुक्तः तस्मै च
“वायवे”, तदनन्तरं वरुणः सोमान् पिबति तस्मै च “वरुणाय”,
ततो “मरुद्भ्यः” एतन्नामकेभ्यो देवेभ्यः, “विष्णवे” सर्वजगद्-

● ‘योनौ-द्रीणकलशे’-इति वि० ।

† ‘द्रीणानि-द्रीणकलशसम्बन्धानि पाषाणि’-इति वि० ।

‡ “द्व्यसौऽतच्छिः (६, १, ११५)”-इति दीर्घः ।

¶ सू० वे० ७, १, ५, १ ।

१ २ ५ १ २ १ १
 ऊम् । ण्णा इ ४ ५ वोइ च्यायि ॥ (२) इषन्तोक्ता रयनोद

२ १ २ १ २ १ १
 धात् । अस्मभ्यश्सोमविश्वार३ताः । आपा२ । वास्व

२ १ १ ५
 सद्धार३ । ऊम् । स्वा३४५यिणोइ च्यायि (३) ॥ ३* ॥ [१]

१ २ २ १ २ १ १ १
 ॥ वार्षम् ॥ अर्षासोमा । द्युमात्ता३माः । अभि

२ १ ० १ ५ १ २ १
 द्रो । ण्णा । निरोरु३३४वात् । सायिदन्ध्याना३उ ।

१ २ १ २ ५ २ २ १ २
 ई३या । वने । घूरवार३४औहोवा ॥ (१) अस्माइन्द्रा ।

१ २ १ १ २ १ ० १ १
 यवाया३वायि । वरुणा । या । मरु३४३४याः । सो

१ १ १ १ ५ २ २ १
 माअर्षा३ । ई३या । तुवि । ण्णारवार३४औहोवा ॥ (२)

१ २ १ १ १ १ ०
 इषन्तोक्ता । यनोदा३धात् । अस्मभ्यम् । सी । मवा

१ ५ १ २ १ १ १
 ३यिश्वा३४ताः । आपवस्वा३ । ई३या । सह । स्वा

१ ५ १ ५
 रयिणार३४औहोवा । ऊ३४३४पा (३) ॥ ४* ॥ [२]

१ १ १ १ १
 ॥ सन्तनि ॥ अर्षाहाउ । सोमद्युमा३१ उवा २३ ।

* ऊ० मा० १ प्र० १ ख० ३ पा० ।

† ऊ० मा० १ प्र० १ ख० ४ पा० ।

ता१३४माः । अभिद्रोणानिरोरुवा२३४पुत् । सीदान्हा

उ । योनौवना३१उवार३यि । ध्रु३४वा ॥ (१) असा

इन्द्रायवायवेवरुणायमरुद्भियार ३ ४ पुः । सोमाहाउ ।

आर्षन्तुवा३१उवार३यि । ष्णार३४वे ॥ (२) इषन्तोका

यनोदधदस्रभ्य१सोमविश्वता२३४पुः । आपाहाउ । वा

स्वसहा३१उवार३ । सौर३४णाम् (३) ॥ १३* ॥ [३]

॥ शाकरवर्णम् ॥ आयिषाम् । तोकायनोदधात् ।

अस्रभ्यम् । सोमवा२यि । श्रुता३१उवार३ । ज ३ ४

पा । आपवार३खा । सच्चस्त्रिणा३माउवार३ । ऊ३२

३४पा (३) ॥ १८ ॥ [४]

॥ जराबोधीयोत्तरम् ॥ इषन्तोकोवा । यानोदधात् । असा

* क० मा० ७ प्र० २ अ० ११ सू० १ ।

† क० मा० १ प्र० १ अ० १८ सू० १ ।

भ्या२३^२सो । मविश्वाताः । आपाषाश्स्वा२३सा । ६ ।

खिणो३४^३पई । डा(३) ॥ १५* ॥ [५]

॥ मार्गीयवम् ॥ अप^२सौ^२होवा । आयिन्द्रारं । १ य

वाया२३^३षायि । वरुणाय । मरुङ्गा^२श्या२ः । सोमाः ।

६ । औ^२होयि । आ२३^३षा । त्व२वा२३^३षौ^३होवा ।

१ १ १ १ १
१३ । ष्णा^२वार३४^३पथि(२) ॥ २† ॥ [६] ११

अथ प्रगाथरूपे द्वितीयसूक्ते—

प्रथमा ।

१ २ ३ १ ३ २ १ २ ३ २ ३ १ २
सोम^२षाणः^३सोतृ^३भिरधिष्णु^३भिरवीनाम् ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
अश्वथैव^३हरितायाति^३धारयामन्द्रयायाति^३धारया ॥ १‡ ॥

● अ० जा० ११ प्र० १ अ० १५ पा० ।

† अ० जा० १८ प्र० १ अ० २ पा० ।

‡ अ० जा० ६, १, ३, ५ (२ भा० प्लु०) = अ० वे० ७, ५, १३, ९ ।

“सोढभिः” अभिषुबुद्धिः ऋत्विग्भिः “स्नानः”# अभिषूय-
माणः “सोमः” “अवीना” “क्षुभिः”† [“मांसृतक्षूनामुपसख्या-
नम् (६, १, ६३)”—इति सानु-शब्दस्य क्षु-भावः] समुच्छितै-
र्वालैः पवित्रैः “अधि याति” अधिकं गच्छति । “उ”—इति
प्रसिद्धी । “अश्वथा इव” वडवया इव “हरिता” हरित-वर्णया
धारया “याति” “मन्द्रया” मदकारिष्या द्रीषकलग्रमधि-
गच्छति ॥

“उष्वाणः”—उषुवाणः—इति पाठो ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ २७ ३ १ २ ३ १ २ २१ १
अनूपेगोमान्गोभिरक्षारसोमोदुग्धाभिरक्षाः ।

३ २७ ३ १ २ ३ १ २ २२
समुद्भन्नसंवरणान्यग्मन्मन्दीमदायतोशते ॥ २३ ॥ १२

“गोमान्” गीयुक्तः सोमः “अनूपे” निम्ने देशे वा कक्षणे
“गोभिः” गोर्विकारैः क्षीरादिभिः § सह “अक्षः” अरन्ति ।

० ऋचि तु “आशः”—इति मूर्द्धन्-प्रकार-वकारोपेतः ऋचते । तत्र “पूर्व-
पदात् (८, ३, १०६)”—इति षत्वम् सुतरां बलञ्च ।

† “क्षुभिः”—इति मूर्द्धन्पाठो ऋचि, “पूर्वपदात् (८, ३, १०६)”—इति च
तत्र दीर्घः ।

‡ ‘अनूपे—उषैः प्रदेभे’—इति वि० ।

§ ‘गोभिः—उदक-सङ्गतैः गोभिर्वा’—इति वि० ।

तदेवोच्यते—“सः” सोमः आत्मनोमिन्द्रवार्षं “दुग्धाभिः गोभिः”
सह “अचाः” चरति [चरतेर्लुङि रूपम्] । किञ्च “समुद्रं न”
यथा समुद्रमुदकानि गच्छन्ति तद्वत् “संवरणानि” सन्धजनो-
यानि रसरूपाणि अस्मानि* द्रोणकलशम् “अगमन्” गच्छन्ति
[गमेर्लुङि च्चेर्लुङि रूपम्] किञ्च “मन्दी” मदकरः सोमः
“मदाय” मदार्षं “तोयते”† हन्यते अमिषूयते [तोयति-
र्बन्धकर्मा (निघ० २, १८, २८)] ॥ २ ॥ १२

१ २ १ २ १ २ १ २
॥ मानवोत्तरम् ॥ द्योवायि । सोमउष्माणःसोद्वभिः ।

१ २ १ २ १ २ १ २
द्योवायि । आधिष्णुभिरवीनाम् । आश्वयेव । क्षरिता

१ २ १ २ १ २ १ २
याश् । तिधारारश्शया । मन्द्रायाश्शयाश् । तार

१ २ १ २ १ २ १ २
यिधारश्शौहोवा । रारश्शया । द्योवायि । मन्द्रया

१ २ १ २ १ २ १ २
यातिधारया । द्योवायि । मन्द्रयायातिधारया । आ

१ २ १ २ १ २ १ २
नूपे । गोमान्गोश्श । भार्यिरारश्शक्षाः । सोमोद्वरश्

१ २ १ २ १ २ १ २
ग्धाश् । भार्यिरारश्शौहोवा । आ २ ३ ४ क्षाः ॥ (२)

* 'संवरणानि—उदकानि'—इति वि० ।
† 'तोयते—तुमि आत्नौ आपयति'—इति वि० ।

^१ होवायि । ^{२ २ २ १ २} सोमोदुग्धाभिरक्षाः । ^१ होवायि । ^२ सोमोदु
^२ ग्धाभिरक्षाः । ^{० १} सामुद्रन्न । ^{१ ० १} सांवरणा३१ । ^{० १} नियार^१आ२३
^५ ष्गमान् । ^{१ १} मन्दायिमा२३दा३ । ^{१ ३} या२तो२३४ ^{५ २ २} औहोवा ।
^१ शा२३४ते(३) ॥ ५* ॥ [१]

^{१ १ १ २ २} ॥ ^२ षानूपन्ध्रश्चम् ॥ ^{१ १} सोमाःसोमाः । ^२ उष्वाणा३ःसोतृ
^{१ २} श्भी२ः । ^{१ १} आधिष्णुभिः । ^१ आवाशयिना२म् । ^१ आश्वा
^१ र्येवा२ । ^{१ २ २ २ १ २} हरितायातिधारा२३या । ^{१ २ १ १} मन्द्राया३या३ ।
^१ तार३इधा३ । ^{१ ५} रा३४५योईहायि ॥ (१) ^{१ २ १ २} मन्द्रामन्द्रा । ^२ या
^२ याती३धारा२या२ । ^{१ २ २ २} मान्द्रयाया । ^{१ २} तिधारा२या२ ।
^१ षानूर्पेगो२ । ^{१ २ २ १ १} मान्गोभिरा२इक्षाः । ^{१ २ १ २} सोमोदूष्ग्धा३ ।
^१ भार३यि३ । ^{४ २} राआ२३४५ ^५ क्षोईहायि ॥ (२) ^{१ २ १ २ १ २} सोमाःसोमाः ।
^{२ १ २} दुग्धा३भायिरा२क्षा२ः । ^{१ १ २ २ २} सोमोदुग्धा । ^{१ २} भायिरा२क्षा

६अ०४ख०२सू०१,२,३] उत्तराष्ट्रिकः । ६२३

१ १ १ २ १ १ १
रः । सामू२द्रान्ना२र । संवरणानियार३ग्मान् । मन्दा
२ १ १ ४ २ ५
यिमा३दा३ । यार३तो३ । शा ३ ४ ५ तो ६ चायि(३)
॥ ६# ॥ [२]

१ २ २ २ ५ २ १
॥ वामम् ॥ सोमउघ्वाणःसो । चा३चा३यि । तर
४ ५ १ १
३४ । भिस्तृभोवा । अधाचो२यि । षुभायिर्चो२र ।
१ २ १ २ १ २ १ २
आवाशयिना२म् । आश्वयेव । चरायिताया । तिधा
१ ४ १ १ १
उवा३ । ऊर३४पा । रया२र । मान्द्रा२याया२र ।
१ २ ५ २ ४ ३ ४ ५ २
तिधा । रा२या२र३४ औहोवा ॥(१) मन्द्रयायातिधा ।
२ २ १ २ ५ १
चा३चा३यि । रा२३४ । यारयोवा । मान्द्राचो२यि ।
१ २ १ २ १ २ १ २
यायाहो२ । तायिधा१राया२र । आनूपेगो । मान्गो ।
२ २ २ ५ १ १ १
भिराउवा३ । ऊर३४पा । अक्षः२ः । सोमो२दूग्धा२रभि
१ २ ५ २ ३ ४ २ ३ ४ ५ २
रा२र । चा२३४ औहोवा ॥(२) सोमोदुग्धाभिरा । चा३

* क०मा० ३प्र० १अ० ६सा० ।

उवा२३ । आ२३४क्षाः ॥ (२) सोमोदुग्धा । भायिरार
 ४४क्षाः । सोमोदुग्धाभिरा३१ उवा२३ । आ२३४क्षाः ।
 सामूद्रा२३४क्षा । संवरणानिया३१ उवा२३ । आ २ ३४
 गमान् । मान्दीमा२३४दा । यतो३पाउवा२३ । आ
 २३४ते (३) ॥ ८* ॥ [४]

॥ अभीवर्त्तः ॥ मन्द्रा३या३याऽतिधारयोवा । मान्द्र
 याया । तिधारा३या२ । आनूपेगो३१३३४ । माङ्गो ।
 भायिरा३क्षा२ः । सोमोदू३ग्धा२ । भिरा३ । आ२३४
 ५ । आ२३४५ः (२) ॥ ३† ॥ [५]

॥ कालियम् ‡ ॥ सोमोदू३ग्धाभिरक्षाः । सोमोदुग्धा ।
 भिरक्षा२३ः । समुद्रक्षा३ । सा२३४म् । वरणानि ।

* अ० मा० २ प्र० १ ख० ८ पा० ।

† अ० मा० ८ प्र० १ ख० १ पा० ।

‡ “नद्याकालियम्”—इति अ० पु० पाठः ।

॥ वैष्णवाद्यम् ॥ सोमउष्वा । षःसोऽरुतृभाधिः । तृ
 मिः । अधिष्णुभिरा^२वीनाम् । वीनाम् । अश्वयेवह
 रितायातिधा^२रया । रया । मन्द्रयायातिधा^२रया^२३ ।
 रा^२२ । या^२३४ । औहोवा ॥(१) मन्द्रयाया । तिधा^२
 रया । रया । मन्द्रयायातिधा^२रया । रया । अनूपे
 गोमान्गोभिरा^२क्षाः । क्षाः । सोमोदुग्धाभिरा^२क्षा^२३ ।
 आ^२२ । क्षा^२३४ । औहोवा । सोमोदुग्धा । मि
 रा^२क्षाः । क्षाः । सोमोदुग्धाभिरा^२क्षा^२३ । आ^२२ ।
 क्षा^२३४ । औहोवा ॥(२) सोमोदुग्धा । भिरा^२क्षाः ।
 क्षाः । सोमोदुग्धाभिरा^२क्षाः । क्षाः । समुद्रस्रसवर
 षानियाग्मान् । गगन् । मन्दोमदायतो^२श्रता^२३यि ।
 आ^२२ । ता^२३४ । औहोवा । ऊ^२३२३४पा(३) ॥१८#॥९]

॥ वैष्णवोक्तम् ॥ सोमः । सोमाः । उध्वाणः सोतृ
 मिः । अधायिष्णु इभायिः । आञ्ची इक्षी । वायिना र
 म् । अश्वयेवहरितायातिधा १ रा ३ या । मन्द्रा षी इक्षी ।
 यायातिधोर इक्षवा । रापुयो ईक्षायि (१) ॥ २०० ॥ [१०]

॥ यौक्तसुचम् ॥ सोम उध्वाणः सो । तृभायिः । अ-
 धिष्णु भिरवा इक्षिनाम् । आञ्चा र । येवहरितायाति
 धारा इक्षया । मान्द्रा र । यायातिधोर इक्षवा । रा इक्ष
 या ॥ (१) मन्द्रयायातिधा । रया । मन्द्रयायातिधारा
 इक्षया । आनू र । पोगोमान्गोभिरा इक्ष्वाः । सोमा
 रः । दुग्धाभिरोर इक्षवा । आ इक्ष्वाः ॥ (२) सोमो दु
 ग्धाभिरा । क्षाः । सोमो दुग्धाभिरा इक्ष्वाः । सामू र ।
 द्रक्षसंवरणानिया इक्ष्मान् । मान्दी र । मादायतोर इक्ष
 वा । शार इक्षते (३) ॥ ११ ॥ [११] १२

* क० मा० २० प्र० १ अ० २० सू० ।

† क० मा० २० प्र० २ अ० १ सू० ।

अथ तृतीय-दृष्टे—

प्रथमा ।

११ ११ १ ११ १ ११ १ ११ १ ११
यत्सोमच्चित्रमुक्थयन्दिव्यम्पार्थिवंवसु ।

११ ११ ११ ११
तन्नःपुनानन्नाभर ॥ १० ॥

हे “सोम !” “यत्” “चित्र” चायनीयम् “उक्थ्यम्”†
स्तुत्यं “दिव्यं” दिवि भवं “पार्थिवं” पृथिवी-सम्बन्धश्च यत्
“वसु” धनमस्ति “तत्” “नः” अन्नभ्यम् “पुनानः” पूयमानः
सन् “आभर” आहर ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

११ १ ११ ११ ११ १ ११ १ ११ १ ११
वृषापुनानन्नायूपिस्तनयन्नधिबर्हिषि ।

१ १ ११ १ १ १
हरिःसन्धोनिमासदः ॥ २० ॥

हे सोम ! “आयूंषि” यजमानादीनामृत्विजां जीवितकालान्
“पुनानः” यद्वा न् कुर्वन् “वृषा” कामानां वर्षकस्त्वं “स्तनयन्”
शब्दं कुर्वन् “अधि बर्हिषि” [अधीति सप्तम्यर्धानुवादी]
आसीत्ते दर्भे “हरिः सन्” हरितवर्षः सन् “योनिं” स्वकीयं
स्थानम् ॥ “आसदः” आसीद् ॥

* सू० वे० ६, ८, ९, १ ।

† ‘उक्थ्यं’—नामरूपम्—इति वि० ।

‡ सू० वे० ६, ८, ९, १ ।

¶ ‘योनिं’—द्रोणकलत्रम्—इति वि० ।

“आयूँधि”-“आयुःषु”—इति पाठौ, “आषदः”—“आस-
दत्”—इति च ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

^{३ १ २} युवँहिस्थःस्वःपतीइन्द्रश्चसोमगोपतौ ।

^{३ १ २ ३ १ २} ईशानापिप्यतन्धियः ॥ ३३ ॥ १३

हे “सोम !” त्वम् “इन्द्रश्च” युवं हि” युवां स्वसु “स्वःपती”
सर्वस्य स्वामिनौ “स्थः” भवन्नः । तथा “गोपती” गवां पालको†
“ईशाना” ईश्वरो सन्तौ “धियः” अन्नदीयानि कर्माणि‡
“पिप्यतम्” प्याययतन् ॥

“युवंहिस्थःस्वःपती”—“युवंहिस्थःस्वर्पती”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ १३

॥ शैशवम् ॥ ^{१ २} यत्सोमचित्रमुक्थायाम् । ^{१ २} दिव्यम्यार्थि

^{१ २} वं वसू । ^५ तन्नःपूर३४ना । ^{३ २ ४} नचाश्भापरा६पृ६ ॥ (१) ^{१ २} वृषा

^{२ २ १ १} पुनानआयूँषी । ^१ स्तनयन्नधिबर्हिषायि । ^{१ १} हरिःसा२३

^५ ४न्यो । ^{३ २ ४} निमा३सापृदा६पृ६ ॥ (२) ^१ युवँहिस्थःस्वःपा

० ऋ० वे० ६, ८, ९, १ ।

† ‘गोपती—गवां पती, उदकानामादित्यरश्मोनां वा’—इति वि० ।

‡ ‘धियः—बुद्धयः’—इति वि० ।

॥ ‘पिप्यतं—पाकयतम्’—इति वि० ।

ती । इन्द्रश्चसोमगोपतायि । ईशाना२३४पी । प्यता

इन्धाप्रयाईपुईः(३) ॥ ८# ॥ [१] १३

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरार्धस्य षष्ठस्याध्यायस्य
चतुर्थः खण्डः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चम-खण्डेऽथ प्रथम-ठके—
प्रथमा ।

इन्द्रोमदायवावृधेश्वसेवृत्रहानुभिः ।

तमिन्मृहत्स्वाजिपूतिमर्भेह्वामहे

सवाजिषुप्रनोविषत् ॥ ११ ॥

* अ० ना० २प्र० १ख० ८पा० ।

† 'उत्तो माध्विनिः प्रथमानः'—इति वि० ।

अतोऽनन्तरं विवरचक्रता इषेव ब्रह्मरोः प्रस्तुत्य ता एव आख्याताः । तथाहि—
'इदानीं इष्टानि भवन्ति, अत्र पञ्चमेऽहनि ब्रह्मर्षेः इष्टं भवति ता उच्यन्ते ; —अन्तो-
द्देवत-शास्त्रानि परिभाषासिद्धानि "विदा भववन्" सर्वज्ञः तं भववन्—इत्यादि ।
एवमेतन्नये उत्तरार्धस्यैव सदानाकारार्द्धिकः न तु प्रथमानरन्ध्रस्यार्द्धिकपरिशिष्ट-
भूतः, परमेतदतीव चित्रं मूलपुस्तकदर्शनेन तथालं आचानान् ।

‡ 'वार्द्धिकं ब्रह्मसामं'—इति वि० ।

¶ अ० पा० ५, १, ३, ३ (१भा० ८२६३०) = अ० वे० १, ६, १, १ ।

“वृत्रहा” वृत्रस्यावरकस्य वृष्टि-निरीधकस्य मेघस्यासुरस्य वा हन्ता । यद्वा, भावरकाद्यां शत्रूणां हन्ता, “इन्द्रः” “मदाय” हृषीर्षे “शत्रवे” [बलनामैतत् (निघ० २, ८, ३) बलार्थं च “वृभिः” यज्ञस्य नेष्टभिः ऋत्विग्भिः “वृधे” स्त्रीच-शस्त्र-रूपाभिः स्तुतिभिः प्रवर्द्धितो बभूव । स्तुत्या हि देवता प्राप्त-बला सती प्रवर्द्धते । “तम् इत्” तमेवेन्द्रम् “मह्यु” प्रभूतेषु “आजिषु” सङ्ग्रामेषु “जति” रक्षां कुर्वन्तमिति शेषः “हवामहे” अस्मान् रक्षन्वाव आह्वयामहे । [“उत” अपिच “इम्” एनम् एवभूतमिन्द्रम्*] “अर्भे” अल्पे सङ्ग्रामे हवामहे अस्माभिराहुतः सचेन्द्रः “वाजेषु” सङ्ग्रामेषु “नः” अस्मान् “प्राविषत्” प्रावतु प्रकर्षेण रक्षतु ॥ [“जतिमर्भे”-“उतेमर्भे”—इति पाठौ ॥ वावृधे—वृधेः कर्मणि लिट् तुजादित्वाद्भ्यासस्य दीर्घत्वम् । वृभिः—“सावेकाच (६, १, १६८)”—इति प्राप्तस्य विभक्त्युदात्तत्वस्य “वृचान्यतरसां (६, १, १८४)”—इति प्रतिषेधः । हवामहे—इयतेल्लिटि “ह्वः (६, १, ३३)”—इत्यनुवृत्तौ “बहुलञ्चन्दसि (६, १, ३४)”—इति सम्प्रसारणम् , अपि गुणावादेशौ । अविशत्—अवरकवे (श्वो०, प०) लोटप्रहागमः, “इतश्च लोपः (३, ४, ८)—इति इकारलोपः, [“सिक्कहुलं लोटि (३, १, २४)—इति सिप् , तस्यार्धधातुकत्वात् बलादिलक्षण इट्] ॥ १ ॥

* कन्वे दोष-पाठमनुसृत्येदं आह्वयामम् ।

+ परं चिन्मेतत्—“संहितायामभ्यासस्य कन्वेयामपिदृश्यन्तस्मि दीर्घत्वम् । तुजा-दिभेदि तुतुजाव इति वत् परकासे दीर्घः नू वेत”—इति कन्वे-द-आह्वयपठेऽप्येव चावयः ।

अथ द्वितीया ।

२ १ १ १ १ ७ ३ १ १ १ १
असिद्धिवीरसेन्योसिभूरिपराददिः ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
असिद्धस्यचिद्धधोयजमानाय

३ १ १ १ १ १ १ १ १ १
शिक्षसिसुन्वतेभूरितेवसु ॥ २* ॥

हे “वीर !” यच्च-सेपण-कुशलैन्द्र । त्वं “सेन्यः असि” सेनाहो
भवसि, त्वमेकोऽपि सेना-सदृशो भवसीत्यर्थः । “हि”
यस्मादेवं तस्मात् प्रभूतं यच्चूषां धनं “पराददिः” परादाता
यच्चूषां पराङ्मुखं यथा भवति तथा आदाता “असि” भवसि
“दभस्य चित्” अस्यस्य नामैतत्तथा अस्यस्यापि तव स्तोतुः
“वृधः” वर्षयितासि, तथा “यजमानाय” यागं कुर्वते “सुन्वते”
सोमाभिषवं कुर्वते पुरुषाय “शिक्षसि” अपेक्षितं धनं ददासि
[शिक्षतिर्दानकर्मा (निघ० ३, २०, ८)] यस्मात् “ते” तव वसु”

● ऋ० वे० १, ६, १, १ ।

† विवरण-नये ‘वीरसेन्यः’—इत्येकं पदम्, अतएवैवं व्याख्यातम्—‘वीरसेन्यः—

वीराः सेन्या यस्य ऋषौ वीरेभ्यः’—इति । परस्मैतत् पदस्य-विषयम्, तच्च “वीर ।

११८
सेन्यः”—इति श्रद्ध-स्वरयोर्द्वन्द्वमात् ।

‡ ‘सोति पदपूरणः’—इति वि० ।

¶ “दभम्”—इति निघण्टौ तृतीयस्य द्वितीये प्रसङ्गानामसु अहमिति दर्शनात् ।

§ ‘दभस्य—ध्वंसकस्य’—इति वि० ।

(८०)

धनं “भूरि” बहुलं अक्षयं धनं विद्यते तस्मात् ददासीति भावः ॥ [पराददिः—डु दाञ् दाने (जुहो० उ०) “आहृगमहन जन (३,२,१७१)”—इति कि-प्रत्ययः; लिङ्गद्वावाद द्विर्वचने ऋसत्वम्, “आतो लोप इटि च (६,४,६४)”—इत्याकारलोपः । वृधः—वृधेरन्तर्भावितस्वर्यादिमुपध-लक्षणः कः । सुन्वते— “शतुरनुमः (६,१,१७३)”—इति विमत्तेरुदात्तत्वम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
यदुदीरतभाजयोधृष्णवेधीयतेधनम् ।

३ १ १ ३ १ १ १ १ ३ ३ १ १ १
युङ्क्ष्वामदच्युताहरीकश्चनःकंवसौ

३ १ १ ३ १ १ १
दधोऽस्माद्इन्द्रवसौदधः ॥ ३* ॥ १४

[अथेदमाख्यानम्—‘रहूगण-पुत्रो गीतमः कुरु-सञ्जयानां† राज्ञां पुरोहित आसीत्, तेषां राज्ञां परैः सह युद्धे सति स ऋषिः अनेन सूक्तेन इन्द्रं स्तुत्वा स्वकीयानां जयं प्रार्थयामास’— इति । तस्य च तत्पुरोहितत्वं वाजसनेयिभिरास्मात्—“गीत-मोह वै राहूगण उभयेषां कुरु-सञ्जयानां‡ पुरोहित आसीत्”— इति ।] “यत्” यदा “भाजयः” सङ्ग्रामाः “उदीरते” उद्गच्छन्ति उत्पद्यन्ते तदानीं “धना” धनं “धृष्णवे” यो धृष्णुः धर्षयिता

* ऋ० आ० ४, १, ३, ८ (१भा० ८४४३०) = ऋ० ८० १, ६, १, १ ।

†, ‡ “सञ्जयानां”—इति रा० भा० पु० पाठः ।

शत्रूणां जेता भवति तस्मै “धीयते” निधीयते, जयतो धनं भवतीत्यर्थः । हे इन्द्र! त्वं तादृशेषु युद्धेषु प्रवृत्तेषु “मदघ्नाता” शत्रूणां मदस्य गर्वस्य आवयितारो “हरी” त्वदीयावश्वी “युङ्क्” स्व-रथे योजय, योजयित्वा च कश्चिद्भ्राजानं तव परिचरणम-कुर्वन्तं “हनः” हन्याः कश्चन त्वां परिचरन्तं “वसौ” वसुनि धने “दधः” स्थापय ॥ [उदीरते—ईरमती (आ०) आदा-दिकः, “अनुदात्तेत्त्वात्सर्वधातुकानुदात्तत्वे (६, १, १८६) धातु-स्वरएव शिथ्यते, “यहृत्तादित्यम् (८, १, ६६)”—इति त्रिषात-प्रतिषेधः । धना—“सुपां सुलुक् (७, १, ३५)”—इति डादेशः । युङ्क्त्वा—युजिर् योगे (६० उभ०), अन्तर्भावित-स्थर्थात्लोपि “बहुलञ्छन्दसि (२, ४, ७३)—इति विकरणस्य लुक्, “हाचो-ऽतस्तिष्ठः (६, ३, १३५)”—इति संहितायां दीर्घत्वम् । हनः—हन्तेर्लोपि सिप्यडागमः, हनश्च दधश्च चार्थप्रतीतेः “चादिलोपे विभाषा (८, १, ६३)”—इति प्रथमायास्तिङ्विभक्तेर्निघात-प्रतिषेधः । वसौ—लिङ्गव्यत्ययः । दधः—दध धारणे (आ० आ०) लोटि व्यत्ययेन परस्मैपदम् ॥ ३ ॥ १४

१ २ १ २ १
॥ सन्तनि ॥ इन्द्रोद्वाउ । मादायवा३१उवा२३ ।

५ १ २२ १२ २ १ २ १ २२ १ २२ २ २
वा२३४४ । शवसेवृत्रदानृभिस्तमिन्महत्स्वाजिषूतिमर्भे च
२ २ १ १ १ १ २ १ २ १
वामंद्वा२३४५यि । सवाद्वाउ । जायिषुपनोश्चाउवा२३ ।

वार३४यिषात् ॥(१) असिद्धिवीरसेन्योसिभूरिपराददिर

सिद्धस्यचिद्धोधोयजमानायशिक्षसार३४प्रयि । सुन्वाहा

उ । तायिभूरिता३३उवा३३यि । वार३४सू ॥(२) यदु

दीरतआजयोधृष्णवेधीयतेधनंयुङ्क्ष्वामदच्युताहरीक

नःकंवसौदधार३४धुः । अस्मान्हाउ । आयिन्द्रवसा३३उ

वार३ । दा३३४धाः(३) ॥ ४* ॥ [१] १४

अथ द्वितीय-खर्चा—

प्रथमा ।

स्वादोरित्याविषूवतो

मधोःपिबन्तिगौर्यः ।

याद्दन्त्रेणसयावरौ

वृष्णामदन्तिशोभया

वस्वीरनुस्वराज्यम् ॥ १३ ॥

* ऊ० गा० १८प्र० १अ० ४सा० ।

† 'रायोवाजीवमच्छःवाकसाम'—इति षि० ।

‡ ऊ० षा० ४, १, २, ३(१भा० ८३१८०) = ऊ० वे० १, ६, ६, ३ ।

“खादीः” खादुभूतस्य रसयुक्तस्य “इत्था विधूवतः” इत्थ
 मनेन प्रकारेण सर्वयज्ञेषु व्याप्तियुक्तस्य “मध्वः” मधोः मधुर-
 रसस्य सोमस्य “क्रियापहणं कर्त्तव्यम् (१,४,३२ वा०)”—इति
 कर्मचः सम्प्रदानत्वात् चतुर्थ्यै षष्ठी । एवंविधं सोमं
 “गौर्यः” गौरवर्षा गावः पिबन्ति । या गावः “शोभधाः”
 [वचन-व्यत्ययः] इन्द्रेण सह शोभन्ते “वृष्णा” कामाभिवर्षकेन्द्रेण
 “सथावरौः” सह यान्त्यो गच्छन्त्यः सत्यः “मदन्ति” दृष्टा भवन्ति ।
 ता इन्द्रपीतस्य सोमस्य शेषं पिबन्तीत्यर्थः । “वस्त्रौः” पयः-
 प्रदानेन निवासकारिण्यः ता गावः “स्वराज्यं” स्वस्वेन्द्रस्य यत्
 “राज्यं” राजत्वं तदनु सख्यावस्थिताइति शेषः ॥ [विधूवतः—
 विण्णु व्याप्तौ (शु० उभ०) अस्मादीणादिकः कुप्रत्ययः ततो मतुप्
 ऋस्यनुङ्भ्यां मतुप् (६,१,१७६)”—इति मतुप उदात्तत्वम्,
 “धान्येषामपि दृश्यते (६,२,१२०)”—इति संहितायां दीर्घः,
 व्यत्ययेन मतोर्वत्वम् । मूध्वः—“जसादिषु छन्दसि वा वचनम्
 (१,४,७)”—इति “वेङ्किति (७,२,१११)”—इति गुणा-
 भावे यथादेशः । गौर्यः—“षिहोरादिभ्यश्च (४,१,४१)”—इति
 ङीष्, जसि यथादेशे “उदात्तस्वरितयोर्गणः (८,२,४)”—
 इति परस्वानुदात्तस्य स्वरितत्वम् । सथावरौः—या प्रापणे
 (अदा० प०) “आतोमनिन् (३,२,७४)”—इति वनिप्, “वनोरच
 (४,१,७)”—इति ङीर्नेफौ । मदन्ति—मदी हर्षे (दि० प०),
 श्यनि प्राप्ते व्यत्ययेन (३,१,८५) शप् । वस्त्रौः—“वस निवासे
 (भा० प०) शृसृञ्चिहि (३०,१,१०)”—इत्यादिना वसे रूपत्ययः,
 “धान्ये नित् (३०,१,८)”—इत्यनुवृत्ते राद्युदात्तत्वम्, “वीतो

शुणवचनात् (४, १, ४४)—इत्यत्र “शुणवचनात् ङीवाद्युदा-
त्तार्थम् (४, १, ४४ भा०)”—इतिवचनात् वसुमन्दात् ङीधि
यथादेशः, असि “वाच्छन्दसि (६, १, १०६)”—इति पूर्वसवर्ष-
दीर्घत्वम् । स्वराज्यं—“अकर्मधारये राज्यम् (६, २, ३०)”—
इत्युत्तरपदाद्युदात्तत्वम्] ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २   ३ २ ३ १ २   ३ १ २
ताअस्यपृशनायुवःसोमश्श्रीणन्तिपृश्रयः ।

३ १ २ २ २ ३ ३ १ २   ३ १ २ ३
प्रियाइन्द्रस्यधेनवोवज्रं हिन्वन्ति सायकं

३ १ १ २   ३ १ २
वस्वीरनुस्वराज्यम् ॥ २ ॥

“ताः” पूर्वोक्ताः† “अस्य” इन्द्रस्य “पृशनायुवः” अर्शन-
कामाः पृश्रयः नानावर्णाः‡ गावः इन्द्रेण पातव्यं “सोमं”
पयसा “श्रीणन्ति” मिश्रीकुर्वन्ति, “इन्द्रस्य” “प्रियाः” प्रीतिहेतु-
भूताः “ताः” “धेनवः” “सायकं” शत्रूणामन्तकारकं § “वज्रं”
आयुधं “हिन्वन्ति” शत्रुषु प्रेरयन्ति इन्द्रो यथा शत्रुषु वज्रं प्रेर-
यति तथेन्द्रस्य मदमुत्पादयन्तीत्यर्थः । अन्यत् पूर्ववत् ॥ [हिन्वन्ति

● सू० वे० १, १, ७, १ ।

† ‘ताः—धेनवः’—इति वि० ।

‡ ‘पृश्रयः—गावः’—इति वि० ।

§ ‘सायकं—अरक्षभूतं क्षेपणोद्यमं’—इति वि० ।

हृदि प्रीणनायः (भ्वा० प०), इदित्त्वानुम् । सायकं-घो अन्त-
कर्माणि (दि० प०), यवुल्यात्त्वे युगागमः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४
ताअस्यनमसासहःसपर्यन्तिप्रचेतसः ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४
व्रतान्यस्यसञ्चिरेपुरुषिपूर्व

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४
चित्तयेवस्त्रीरनुस्वराज्यम् ॥ ३ * ॥ १५

“प्रचेतसः” प्रकृष्टान्नाः “ताः” गातः “अस्य” इन्द्रस्य
“सहः” बलं “नमसा” स्वकीयेन पयोरूपेणाग्नेन “सपर्यन्ति”
परिचरन्ति “पुरुषि” बह्वनि “अस्य” इन्द्रस्य “व्रतानि” शत्रु-
बधादि-रूपाणि वीर्य-कर्माणि “सञ्चिरे” सेविरे ज्ञातव्यतया
इत्यर्थः । किमर्थम् ? “पूर्वचित्तये” युयुत्सूनां शत्रूणां पूर्वमेव
प्रज्ञापनाय† [अनेन युध्यमाना वृत्रादयः सर्वे मरणं प्राप्ताः
किमर्थं भवद्भिः प्राणास्यजन्त इति तेषां बोधनायेत्यर्थः । अन्य-
त्पूर्ववत् ॥ पूर्वचित्तये—चित्ती सञ्ज्ञाने (भ्वा० प०), भावे
त्तिन्, मरुहृधादित्वात् पूर्वपदान्तीदात्तत्वम् ॥ ३ ॥ १५

* ऋ० वे० १, ६, ७, १ ।

† पूर्व-चित्तये—पूर्व-प्रसादनाय—इति वि० ।

^{४२ ४२ ४ ४२ ४५२ २२ ४२ ४२ ४}
 ॥ श्यैतम् ॥ स्वादोरित्थाविषू । वता३४औहोवा ।
^{१ २ १ १ ० ५ ५ १२ २ २}
 माधोःपिव । तिमौरियार३४ः । ओईहा । याइन्द्रेण
^{१२ १२ १ १ १ ५}
 सयावरीवृ^१ । षोमार३दा । तिगोर^१ । भार३४था ॥(१)
^{४२ ४ ४४ ५२ १ २ ४२ ४२ ५ १ १२}
 ताअस्यपृशना । युवा३४औहोवा । सोमएश्रीण । ति
^{१ ० ५ ५ १२२ १२२ १२२}
 पार्श्वयार३४ः । ओईहा । प्रियाइन्द्रस्यधेनवोव । जाए
^{२ १ ५ ५ १२४ २}
 हार३यिन्वा । तिसार^१ । यार३४काम् ॥(२) ताअस्यन
^{४ ५२ २ २ ४२ ५२ ५ १ १ १ ०}
 मसा । सहा३४औहोवा । सापर्यन्ति । प्रचायितसा
^{५ ५ १२२ २ २ १ २}
 र३४ः । ओईहा । वतान्यस्यसश्चिरेपू । रुणार३यिपू ।
^{२ ५ १२ २ २ १}
 वर्चार^१यि । तार३४यायि । वस्वीरनुस्वा३रा । ऊम्नायि ।
^{१ ५२ २ १ ५}
 जार^१यार३४औहोवा । वार३४सू(३) ॥ ४ • ॥ [१] १५
 इति सामवेदार्थप्रकाशि उत्तराग्रन्थस्य षष्ठस्याध्यायस्य
 पञ्चमः खण्डः† ॥ ५ ॥

* अ० ब्रा० १० प्र० १ अ० ४ सू० १ ।

† 'उक्तं माध्विन्द्वं सवनम्'—इति वि० ।

अथ षष्ठे खण्डे,* प्रथमद्वये—

प्रथमा ।

१ २ ३ १८ १८२ १८ २८ ३१
असाव्यं शुर्मदायात्सुदक्षो गिरिष्ठाः ।

३ २८ ३१ २
श्येनोनयोनिमासदत् ॥ १ † ॥

“गिरिष्ठाः” पर्वत-जातः “अंशुः” सोमः “मदाय” मदार्यम्
“असावि” अभिषुतः “अप्सु” वसतीवरीषु “दक्षः” प्रवृक्ष
भवति । किञ्च “श्येनो न” यथा श्येनः पक्षी वेगेनागत्य
स्थानमासौदति तद्ददयं सोमः “योनिं” स्वकीयं स्थानम् “मास-
दत्” आसौदति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ १८ २८ ३१ २ २ ३ १८ २८ ३२
शुभ्रमन्धो देववातमप्सुधौतवृभिः सुतम् ।

१ २ ३ १ ३ १ २
स्वदन्तिगावःपयोभिः ॥ २ ‡ ॥

यत् “देववातं” देवैः प्रार्थितं वा “शुभ्रं” शोभनम् “अन्धः”
अन्नस्वरूपं “वृभिः” नेटभिः “सुतम्” अभिषुतम् “अप्सु”

* ‘इदानो’ तृतीय-सवनमुच्यते—इति वि० ।

† ऋ० ऋ० ५, १, ४, ७ (२भा० ११५०) = ऋ० वे० ७, १, २४, ४ ।

‡ ऋ० वे० ७, १, २४, ५ ।

§ ‘देववातं—देवानां मघषीयम्’—इति वि० ।

वसतीवरीषु “धोतं” शोधितं सोमं “गावः” पशवः “पयोभिः”
आशिरैः “स्वदन्ति” स्वादयन्ति ॥

“धोतंसुतं”-“धूतःसुतः”—इति पाठो ॥ १ ॥

अथ तृतीया ।

१ ३ २ ३ १ २ २ ३ १ २ ३ १ २
आदीमश्चन्नहेतारमशुभ्रुभन्नमृताय ।

२ ३ १ २ ३ १ ३
मधोरससधमादे ॥ ३ * ॥ १६

“आत्”† अनन्तरं “हेतारं” प्रेरकम्‡ “ईम्”॥ एनं
“मधोः” मधुरस्य सोमस्य “रसं” “सधमादे” यज्ञे “अमृताय”
अमरण्याय “अशुभ्रुभत् ऋत्विजः” शोभयन्ति । तत्र दृष्टान्तः—
“अश्वं न” यथा प्रेरका अश्वं सङ्गामि शोभयन्ति तद्वत् ॥
“हेतारं”-“हेतारः”—इति पाठो, “मधोः”-“मध्वः”—
इति च ॥ ३ ॥ १६

॥ सन्तनि ॥ असाहाउ । वायाशुभ्रुर्मा३१ उवा२३ ।
दार३४या । अण्मुदक्षोगिरिष्ठाः । श्येनोहाउ । ना
योनिमा ३१ उवा २३ । सा २३ ४ दात् ॥ (१) शुभ्रम

* ऋ० वे० ०, १, २४, १ ।

†, ॥ “आत्”—“ईम्”—इत्येतावुपसर्गौ—इति वि० ।

‡ “हेतारं”—प्रीप्रगामिभम्—इति वि० ।

^{१ २ १ २ २} १ २ २ ^{१ १}
मन्धोदेववातमप्सुधोतन्नृभौःसुताश्म् । खदाहाउ । ता

^{२ २} २ २ ^{१ २ २ १ २ १}
यिगावःपाश्शवारश् । योश्शभौः ॥(२) आदीमश्वन्न

^{२ २ १ २ १} १ २ २ १ १ १ १ ^{१ १ १}
चेतारमशुशुभन्नमृतायाश्शष् । मधोर्हाउ । रासष्

^१ सदाधाश्शवारश् । मारश्शदे(श्) ॥ १० * ॥ [१]

॥ गौषूक्तम् ॥ ^{१ २ १ १ २} असाव्यष्शुर्माँ । ^{२ १} हौहोवाहायि ।

^{२ १ १ १ २} दाया । ^१ असुदन्नोगिरोश् । ^१ ऊवायि । ^१ ऊवारयि । ^१ छाश्ः ।

^{२ १ १ १} श्येनोनयोनिमौश् । ^१ ऊवायि । ^१ ऊवारयि । ^१ सादारश्त् ।

^{१ २ १ २ १ २} होश्वारश्शौहोवा ॥(१) ^{१ १ २ १ २} शुभ्रमन्धोदेवौ । ^{२ १} हौहोवाहा

^{२ १ १ २ १} यि । ^{१ १ २ १} वाताम् । ^१ असुधोतन्नृभौश् । ^१ ऊवायि । ^१ ऊवा

^१ रयि । ^{१ २ १} सूताश्म् । ^१ खदग्निगावःपौश् । ^१ ऊवायि । ^१ ऊ

^१ वारयि । ^{१ १ १} योभारश्यिः । ^{१ १ १ २ १ २} होश्वाश्शौहोवा ॥(२)

^{१ २ १ २ १ १ २} आदीमश्वन्नहौ । ^{२ १ १ २} हौहोवाहायि । ^{२ १} ताराम् । ^२ अशुशु

^१भञ्जमौ^१र । ^१ऊवायि । ^१ऊवा^१रयि । ^१ताया^१र । ^१मधोर
^१सु^१सधौ^१र । ^१ऊवायि । ^१ऊवा^१रयि । ^१मादा^१र^१यि ।
^१हो^१र^१वा^१र^१३४^१औ^१हो^१वा । अग्निरा^१ऊ^१ता^१र^१३४^१पुः(३)॥ १८* ॥[२]

^१॥ ऐड^१ न्ध^१ क्षितम् ॥ असाव्य^१शो । ^१हायि । ^१मदा
^१र^१था । ^१अ^१सु^१र^१हो^१गा^१श^१यि^१रा^१ह^१यि^१ष्ठाः । ^१श्ये^१ नो^१न^१यो^१र^१३४
^१हायि । ^१नायि^१मा^१ह^१हायि । ^१सदा^१त् । ^१औ^१र^१३^१हो^१वा ॥(१)
^१शु^१भ्र^१मन्धो । ^१हायि । ^१दे^१वा^१३^१श^१ता^१म् । ^१अ^१प^१सु^१धौ^१त^१सृ^१भा
^१श^१यिः^१सू^१श^१ता^१म् । ^१ख^१द^१न्ति^१गो^१र^१३४^१हायि । ^१वाः^१पा^१३^१हायि ।
^१यो^१भायिः । ^१औ^१र^१३^१हो^१वा ॥ (२) ^१आ^१दी^१म^१न्धो । ^१हायि । ^१न
^१हे^१ता^१र^१३^१राम् । ^१अ^१शु^१भ्र^१सु^१भ^१न्न^१मा^१श^१र्त्ता^१श्या । ^१म^१धो^१र^१सो^१र^१३
^१४^१हायि । ^१सा^१धा^१३^१हायि । ^१मा^१दा । ^१औ^१र^१३^१हो^१वा ।
^१हो^१पु^१ई । ^१डा(३) ॥ ४ * ॥ [३]

● ऊ० गा० ७प्र० ३७० १८सा० ।

† ऊ० गा० १६प्र० १७० ४सा० ।

॥ अ॒ध॒र्हे॒ड॒सो॒म॒साम् ॥ अ॒सा॒व्य॒शु॒र्मा॒दा॒या ३ ए॑ ।

अ॒सु॒द॒क्षो॒गि॒रि॒ष्ठाः । श्ये॒नो॒नया॒र३ । हा॒यि । ना॒यि

मा॒उवा । सा॒दा॒उवा३ ॥ (१) शु॒भ्रम॒न्धे॒दे॒ववा॒ता३मे॑ ।

अ॒सु॒धौ॒त॒नु॒भिःसु॒ताम् । स्व॒दन्ति॒गा॒र३ । हा॒यि । वाः

पा॒उवा । यो॒भा॒उवा३ ॥ (२) आ॒दी॒मश्व॒न्न॒चे॒तारा३मे॑ ।

अ॒शू॒भ्रम॒न्मृ॒ताया॑ । म॒धो॒रसा॒र३म् । हा॒यि । सा॒धा

उवा । मा॒दा॒उवा३ । ज॒र॒र३३पा॒(३) ॥ २ * ॥ [४] १६

अथ प्रगाथरूपे द्वितीय-सूक्तेः—

प्रथमा ।

अ॒भि॒द्यु॒न्म॒मृ॒ह्य॒श॒इ॒ष॒स्य॒ते॒दि॒दी॒ष्टि॒दे॒वदे॒व्यु॒म् ।

वि॒को॒श॒म॒ध॒मं॒यु॒व ॥ १ † ॥

हे “इषस्यते” अन्नस्य पते ! “देव !” स्तोतव्य सोम !
“द्युन्” द्यातमानं “मृहत्” प्रभूतं “यशः” अन्नरूपं “देव्यु”

• ऊ० मा० १० प्र० २ अ० १ सा० ।

† ‘आवमं साम’—इति वि० ।

‡ ऊ० आ० ६, १, ४, १ (२भा० १२६ पृ०) = ऊ० वे० ०, ५, १८, ४ ।

देवान् कामयमानं हविलक्षणं त्वदीयं रसम् “अभि दौदिहि”
 अस्रभ्य प्राभिसुख्येन प्रकाशय प्रयच्छेत्यर्थः । [यहा, हे सोम! यशो-
 ऽन् देवपुं देवानिच्छन्तं यजमानमभिलक्ष्य प्रकाशय । आमन्त्रित-
 स्याविद्यमानवस्वेन (८,१,१८) पादादित्वादनघातः । किञ्च
 “म यमम्” अन्तरिक्ष-स्थितं “कोशं” मेघं “वियुव” वृष्ट्यर्थं
 त्रिगमय विश्लेषय ॥

“देवयुः”-“देवयुः”---इति पाठो ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २   ३ ३ २ ४   ३ २ ३ ४   १ २ ३ १ २
 आव चस्र पुद लचस्वोःसु तोविशांवन्दिर्नविप्रपतिः ।

१ २ ३ १ २   ३ १ २ ३ ४   ३ १ ४   ३ १ २
 वृष्टिन्दिवःपवस्वरीतिमपोजिन्वंगविष्टयेधियः ॥ २ * ॥ १७

हे “सुदक्ष” शोभन-बल ! “चस्वोः” अधिषव्य-फलकयोः
 “सुतः” अभिषुतः त्वं “वङ्गिः न विप्रपतिः” सर्वासां प्रजानां
 वोढा राजेव “विशां” प्रजानां वोढा सन् “आ व चस्र” आगच्छ
 कलशमापवस्व [वचेर्गत्यर्थस्य व्यत्ययेन श्यनि रूपम् ! किञ्च
 त्वम् “अपः” अपाम् उदकादीनां “रीतिं” व्याप्तां गतिं वृष्टिं
 “दिवः” अलुकात् “परस्व” कुरु । किं कुर्वन् ? “गविष्टये”
 गामात्मन इच्छते यजमानाय “धियः” कर्माणि “जिन्वन्”
 प्रेरयन् ॥

“अपोजिन्वन्”-“अपाञ्चिन्व”---इति पाठो ॥ २ ॥ १७

॥ च्यावनम् ॥ अभा२३४यि । द्यु॒न्नम् । बु॒द्धा२३४
 द्यशा६ः । हाउ । आ॒यिष॒स्या२३४ता॒यि । दि॒दौहि॒देव
 दे॒वायू२३४७॒द्यायि । वा॒यिको॒शा३म्मा३ । ध्या॒मा२३७
 हा३४३यि । यू॒र३४वो६॒हायि ॥ (१) वि॒को२३४ । श॒म्न ।
 ध्य॒मा२३४यु॒वा६ । हाउ । आ॒व॒च्या२३४स्वा । मु॒द॒त्त
 च॒मुवोः॒द॒तो२३४हा॒यि । वा॒यि॒शांवा३॒ङ्गा३यिः । ना॒वा२३
 द्या३४३यि । श्या २ ३ ४ तो६॒द्यायि ॥ (२) वि॒शा२३४म् ।
 व॒ङ्गिः । न॒वा३४यि॒श॒प॒ती६ः । हाउ । वा॒ष्टि॒न्दा२३४यि
 वाः । प॒व॒स्व॒री॒ति॒मा॒पो२३४द्या॒यि । जा॒यि॒न्वा॒न्गा३॒वा३यि ।
 द्या॒या२३४द्या३४३यि । धा॒र३४यो६॒द्यायि (३) ॥ ११ * ॥ [१]

॥ ऐषिरम् ॥ अ॒भिद्यु॒न्नम्बृ॒ह॒द्या३॒शाः । आ॒यिष॒स्य
 ते । दा॒यि॒दौ॒श॒द्यायि॒दे॒२ । वा॒दा॒श॒यि॒वायू॒२म् । वा॒यि

को१शाम्मार३ । ध्यमोवा । यू५प्रवो६द्दायि ॥ (१) विको

शम्नाध्यमंयू३वा । आवच्यख । सू६द्दाचा२ । मूवो१शः

सुता२ः । वायिशा१वाङ्गा२शयिः । नवोवा । श्या५प्रतो

द्दायि ॥ (२) विशां५वङ्गिर्नविश५पाठतीः । वाष्टि१न्दि५वः ।

पाव१स्वारी२ । तायिमा१पा२ः । जायिन्वा१शंगा२वार३

यि । छयोवा । धा५पुयो६द्दायि(३) ॥ १० ॥ [२]

॥ सफम् ॥ अभिद्यू३इमन्नु । हृदया२श३शः । इष

स्पतायिदी२ । दी३द्दिदायिवा३दा३यि । वा३र३श३युम् ।

विको । शम्ना५ध्या३मा३म् । यू३श५प्रवो६द्दायि(१) ॥ १३ ॥ [३]

॥ वाचःसाम ॥ अभिद्यू३मनाम् । द्योयि । बृहद्यशा

ईण । आयिषस्पते । दायिदी१द्दायिदे२ । वादे१वयुम् ।

* ऊ० गा० ५ प्र० १ अ० १ सा० ।

† ऊ० गा० ८ प्र० १ अ० १ सा० ।

वायिकोशगाम्मार३ । धार३मा३म् । यू३ ४ ५ वो ई हा
 यि ॥ (१) विकोशगाम्मा । ह्रीं । धमंयुवाइए । आवच्य
 ख । छदत्ताचार२ । मूवोःसुतः । वायिशाश्वाङ्गा २ ३
 यिः । ना३श्वा३यि । श्या३४पूतोइहायि ॥ (२) विशां
 वङ्गीः । ह्रीयि । नविशपताइए । वाष्टिन्दिवः । पाव
 स्तारी२ । तायिमपः । जायिन्वाशंगावार३यि । छार
 श्या३ । धा३४५योइहायि(३) ॥ १४ * ॥ [४] १७

अथ तृतीय-तृचे#—

प्रथमा ।

प्राणाशिषुर्माहीनाश्चिन्वन्नृतस्यदीधितिम् ।

विश्वापरिप्रियाभुवदधद्विता ॥ १ ॥

● ऊ० मा० १४प्र० २ख० १४सा० ।

● 'क्रोत्रं सामं—इति वि० ।

† ऊ० मा० ६, ९, २, ५ (२भा० २१२४०) = ऋ० वे० ७, ५, ४, १ ।

अथ तृतीया ।

१ १ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 त्रौणित्रितस्यधारयापृष्ठेवैरयद्रयिम् ।

२ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
 मिमीतेषस्ययोजनाविसुक्रतुः ॥ ३* ॥ १८

सोमः “त्रितस्य” मम यज्ञस्य स्वभूतानि “त्रौणि” सवनानि धारया आम्नीयया “वि धारया” । किञ्च पृष्ठेषु” सामसु “रयि” दातारमिन्द्रम् “ऐरयत्” आयमतु “सुक्रतुः” शोभन-यज्ञः स्तोता “अस्य” इन्द्रस्य “योजना” संयोजनादीनि स्तोत्राणि “वि मिमीते” करोति† यस्मादेवं तस्मादिन्द्रं सामसु प्रेरय-त्वित्यर्थः ॥

“ऐरयत्”—“एरया”—इति पाठो ॥ ३ ॥ १८

१ २ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 ॥ क्रोशम् ॥ प्राणा । शिशुर्माही । नाम् । हो
 ई २ । हो । वाहोयि । द्विन्वसृतस्यदीधितायिम् ।
 १ १ २ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 विश्वापाशराश्चयि । प्रीश्याभूश्वात् । अधा २ ३ द्विता
 ३४३ ॥ (१) उपा । त्रितस्यपा । द्योः । होई २ । हो ।

* सू० वे० ७, ५, ४, ३ ।

† ‘विसिमीते—मा माने, मानं करोति’—इति वि० ।

वाहोयि । ^१अभक्तयद्गुहापदाम् । ^{११}यज्ञास्या^१सा २३ ।

^१ःसा^१धामा^१भायि । ^१अधा^२प्रिया^३३४३म् ॥ (२) ^{१११}त्रीणी ।

^१त्रितस्य^{११}धार । या । ^१सोई^२२ । ^१सो । ^{१११}वाहोयि । ^१पृष्ठे

^१धैरयद्रयायिम् । ^१मिमायिते^१आ^२३ । ^२स्या^१योजा^२इना ।

^१विसूर^१३क्रत्^१३४३ः । ^१ओ^१२३४५ई । डा(३) ॥ १२* [१]

॥ चैतम् ॥ ^{१११}प्राणा^१ग्नि^१शुर्म^१हायिनाम् । ^१द्वि^१न्वज्जुतस्य

^१दीधितायिम् । ^१विश्वा^१परि^१प्रिया^१भू^१वोर^१३४हायि । ^१आ^१२

^१धार^१३४औ^१होवा । ^१ए३ । ^१द्वितार^१३४५ ॥ (१) ^१उप^१त्रितस्य

^{१११}पाषायोः । ^१अभक्तयद्गुहापदाम् । ^१यज्ञस्य^१सप्ता^१धा^१इमा^१भो

^५३४हायि । ^१आ^१२धा^१३४औ^१होवा । ^१ए३ । ^१प्रिया^१२३४५

^{११}म् ॥ (२) ^१त्रीणि^१त्रितस्य^१धाराया । ^{१११}पृष्ठे^१धैरयद्रयायिम् ।

३। द्विनाउवा । अ॒धिया॒२ । ष॒र॒ह्रिया॒३४३ । ओ॒२
३४५ई । डा(१) ॥ १४* ॥ [५]

१ २ ३ ४ ५
॥ पौष्कलम् ॥ प्रा॒णाशा॒ह्रियि॒शुः । मा॒हा॒२३४यिनाम् ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९
हि॒न्वा॒नृता । स्या॒दा॒यिधौ॒२३४ती॒म । वि॒श्वा॒परा॒यि ।

० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
प्री॒या॒भ॒२३४५वा॒६५ई॒त् । अ॒ध॒दि॒ना॒२३४५ ॥ (१) उ॒प॒त्री॒३

४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६०
तस्य । पा॒षा॒२३४योः । अ॒भा॒क्त॒यात् । गू॒हा॒पा॒२३४

५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
दा॒म् । य॒ज्ञा॒स्य॒सा । प्र॒धा॒र॒मा॒२३४५भा॒६५ई॒यिः । अ

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
ध॒प्रि॒या॒२३४५म् ॥ (२) त्री॒णि॒त्री॒३तस्य । धा॒रा॒२३४या ।

२१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४०
पृ॒ष्ठा॒यिषु॒वायि । रा॒य॒द्रा॒२३४या॒यि॒म् । मि॒मा॒यि॒ते॒आ ।

० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
स्यो॒र॒जा॒२३४५ना॒६५ई । वि॒सु॒क्र॒तू॒२३४५ः (३) ॥ २* ॥ [६]

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
॥ अ॒ध्मम् ॥ प्रा॒णा॒ग्नि॒शू॒२र्मा । ही॒नो॒वा । हि॒न्व॒नृ

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
ता । स्य॒दी॒धि॒ता॒यि॒म् । वि॒श्वा॒प॒रि॒प्रि॒या॒भु॒व॒द । धा॒२३४ ।

० क० मा० ८ प्र० १ अ० १४ सा० ।

† क० मा० ८ प्र० ३ अ० १४ सा० ।

^२ द्विताउवा । ^{१२} अूधिया२ ॥ (१) ^१ उपन्निता२रस्य । ^२ पाषियो
^{२१ २१} वा । ^{२ २२ २ १} अभक्तयात् । ^{२१} गुहापदाम् । ^{२१ २१ २} यज्ञस्य सप्रधामभि
^१ र । ^२ धार३ । ^{१२} प्रियाउवा । ^{१२} अूधिया२ ॥ (२) ^{१२} त्रौण्णि
^२ ता२रस्य । ^{२ १} धारयोवा । ^{२ १ २ १} पृष्ठेषुवायि । ^{२ १ २ १} रयद्रयायिम् ।
^{२ २२} मिमीतेअश्वयोजनावि । ^{२ १ २ २ १} सूर३ । ^२ क्रताउवा । ^{१२} अूधि
^१ या२ । ^१ ए२३हिया३४३ । ^१ ओ२३४५ई । डा(३) ॥ ५* ॥ [७]

^{२ २ २} ॥ वारवन्तीयोत्तरम् ॥ ^{२ २ २} प्राणाग्निशाओहोहायि । मा
^२ हार३४यिनाम् । ^{२ १} चिन्वानार३४हा । ^२ तस्यदीधितिंविश्व
^२ पा३४ । ^{२ २ ४ २ ५} औहोवा । ^{२ २} इहार३४हायि । ^{२ २} उड्वार३४रायि ।
^{२ १ २ २} प्रियाभु । ^{२ ७ २} वादधदा३४ । ^{२ २ ४ २ ५} औहोवा । ^{२ २} इहार३४हायि ।
^{२ २ २} औहो३१२३४ । ^{५ २} ता । ^२ एहिया६हा ॥ (१) ^{२ २ ५} उपन्निताओ
^{१ २} होहायि । ^{२ २} स्थापापार३४योः । ^{५ २ १} अभक्तार३४हा । ^५ यज्ञहा

* ऊ० मा० ११म० १ अ० ५ पा० ।

^२ ^{३२ ४८ ५} ^{१०} ^५ ^२ ^३
 प्रदंयज्ञस्या३४ । औक्षोवा । इहारा३४हायि । उज्जवार
^५ ^{२ १२ २} ^१ ^७ ^१ ^{३२ ४२ ५} ^{१ ३}
 ३४सा । प्रधाम । भायिरधप्रा३४ । औक्षोवा । इहा
^५ ^{३२ १} ^{५२} ^५
 २३४हायि । औक्षो३१२३४ । याम् । एहियाईहा ॥(२)
^{२२} ^{२ २ १ २} ^३ ^५ ^{२ १}
 त्रीणित्रिताऔक्षोहायि । स्याधारा२३४या । पृष्ठायिषू
^५ ^{१२} ^{२ २} ^{३२ ४२ ५} ^{१ ३}
 २३४हायि । ऐरयद्रयिन्मिमीता३४ । औक्षोवा । इहा
^५ ^१ ^३ ^५ ^{२ १२ २} ^{१ ०} ^२
 २३४हायि । उज्जवार२३४आ । स्ययोज । नाविचुक्का३
^{३२ ४२ ५} ^{१ ३} ^५ ^{३२ २}
 ४ । औक्षोवा । इहारा३४हायि । औक्षो३१२३४ । तूः ।
^{५ १} ^५ ^४
 एहियायाईहा । क्षोपूई । डा(३) ॥ ८* ॥ [८]
^{३२ २} ^{१ १} ^० ^१
 ॥ वार्शम् ॥ प्राणाशिशूः । माहा ३ यिनाम् । हि
^२ ^० ^१ ^३ ^५ ^२
 न्नृत्तस्यदीधि । तायिम् । विश्वा१पा२३४रायि । प्रि
^२ ^२ ^{० १} ^१ ^३ ^{५ २ २}
 याभुवा३त् । ईश्या । अध । द्वारयितार३४औक्षोवा ॥(१)
^१ ^{१ ३} ^२ ^१ ^२
 उपत्रिता । स्यपाषा३योः । अभक्तयज्ञ, हाप । दाम् ।

* ऊ० गा० १५ प्र० २ सू० ८ सा० ।

० १ १ ५ १ २ २ १ २ १
 यज्ञार^१स्या^२३४सा । प्रा^५धामभा^१र्शयिः । ई^१श्या । अ^१ध ।

१ ५ २ २ २ १ १ १
 प्रा^१र्या^२३४शौ^५चोवा ॥ (२) त्री^२णि^२चि^२ता । स्य^१धारा^१श्या ।

१ २ २ ० १ ५ १ २
 पृ^१ष्ठै^२रय^२द्र । या^०धि^१म् । मि^१मा^१र्यिते^१३४चा । स्या^१यो

२ १ २ १ ५ २ २
 जना^२ । ई^१श्या । वि^१सु । क्रा^१त्सू^५३४शौ^२चोवा । ऊ

५
 ३२३४पा(३) ॥ ८# ॥ [८] १८

अथ चतुर्थ-दृष्टेः—

प्रथमा ।

१ १ २ १ १ ० १ २ १ १ २ १
 पव^१स्व^१वा^१ज^१सा^१त^१ये^१प^१वि^१चे^१धा^१र^१या^१सु^१तः ।

१ २ २ १ १ २ १ १ १ १ १
 इ^१न्द्रा^१य^१सो^१म^१वि^१ष्ण^१वे^१दे^१वे^१भ्यो^१म^१धु^१म^१त्तरः ॥ १० ॥

हे “सोम !” “सुतः” अभिषुतः त्वम् “इन्द्राय” “विष्णवे”
 च अन्येभ्यो मित्रादिभ्यः “देवेभ्यः” “मधुमत्तरः” अतिशयेन
 माधुर्व्योपितः सन् “वाजसातये” अन्न-लाभाय “पवित्रे”
 “धारया” “पवस्व” चर ॥

* ऊ० मा० १६प्र० १अ० ८सा० ।

† “त्रौतीयिनं साम” — इति वि०

‡ ऊ० वे० ७, ४, १८, १ ।

“वाजसातये”-“वाजसातमः”—इति पाठौ, “मधुमत्तरः”-
“मधुमत्तमः”—इति च ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३
त्वा॒रि॒हन्ति॒धीतयो॑हरि॒म्वि॒त्रे अ॒द्भु॒हः ।

३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३
वत्स॒ञ्जा॒त॒ज्ञ॒मा॒तरः॑प॒व॒मा॒न॒वि॒ध॒र्म॒णि ॥ २* ॥

हे “पवमान” पूयमान सोम ! “वि धर्मणि” विविधं हविषां धारकेण यत्र “अद्भुहः” द्रोह-वर्जिताः “धीतयः” अङ्गुलयः [धीतय इति अङ्गुलिताम (निघ० २, ५, ७)] “हरिं” हरित-वर्णं “पवित्रे” स्थितं “त्वां” “रिहन्ति” लिहन्ति निष्पीडनार्थं स्युग्रमतीत्यर्थः । तत्र दृष्टान्तः—“वत्सं जातं न मातरः” ; ‘मातरः’ मातृ-भूता गावः उत्पन्नं ‘वत्सं’ यथा ‘लिहन्ति’ तद्वत् ॥

“धीतयः”—“मातरः”—इति पाठौ, “मातरः”—“धेनवः”—
इति च ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३
त्व॒न्द्या॒ञ्च॒म॒द्भि॒व्र॒त॒पृ॒थि॒वी॒ञ्चा॒ति॒ज॒भि॒षे ।

१ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३
प्र॒ति॒द्रा॒पि॒म॒मु॒ञ्च॒थाः॑प॒व॒मा॒न॒म॒द्भि॒त्व॒ना ॥ ३* ॥ १८

* अ० वे० ७, ४, १८, १ ।

† ‘विविधे धर्मणि’—इति वि० ।

‡ अ० वे० ७, ४, १८, ४ ।

हे “महिव्रत” महाकर्मन् सोम ! “त्वं” “द्यां” द्युलोकं
 “पृथिवीं च” “अति जम्निषे” अत्यन्तं विभर्षि [इभृञ् धारण
 पोषणयोः (त०उ०), तस्य छान्दसे लिटि (३,४,६) सर्वविधीनां
 छन्दसि वैकल्पिकत्वात् अत्र इडागमः । अन्तरिक्षे सोमात्मना,
 पृथिव्यां लता-रूपेणेति एवं लोकद्वयवर्त्तितम्] । हे “पवमान’
 चरन् ! त्वं “महित्वना” महत्त्वेन युक्तः सन् “द्रापिं” कवचं*
 “प्रति अमुञ्चथाः” प्रतिमुञ्चसि संवृणोसि ॥ ३ ॥ १९

॥ गौरीवितम् ॥ पव । खवा३ । जसातयायि ।
 पवित्रे धारयासुता३३ । आयिन्द्रायसो३१२३ । मवा
 प्रयिष्णवायि । दायिवेभ्योमा३१२३ । धुमोवा । तापू
 रोइचायि ॥ (१) तुवाम् । रिच्चा३ । तिधीतयाः । ह
 रिम्यवित्रेअद्रुहाः । वात्सञ्जाता३१२३म् । नमापूतराः ।
 पावमाना३१२३ । विधोवा । मापूणोइचायि ॥ (२) तु
 वम् । द्याञ्चा३ । महिव्रता । पृथिवीञ्चातिजम्निषार३

* ‘द्रापिं—दातव्यम् *** केषां ? यजमानानाम्—इति वि० ।

१ २ २ १ २ २
 यि। प्रातिद्रापा३२३यिम्। अमूचथाः। पावमाना
 ४ ५ ४ ५
 ३२३। मद्योवा। त्वापुनोद्दयि(३) ॥ १३ ॥ [१]

१ २ २ १ २ २
 ॥ पार्थम् ॥ ओ३द्यो३द्योयि। पव। स्ववार। ज
 २ १ २ ५ २ १ २ १ २ २ ५
 सातार३४यायि। पवि। त्रेधार। रयासूर३४ताः।
 २ २ १ १ २ २ ५ २ २ २ १
 इन्द्रा। थसो३। मवायिष्णा२३४वायि। देव। भ्यो
 २ ४ २ २ १
 मार३। धुमा३न्तापूरा३पू३ः ॥(१) तुवाम्। रिहार।
 २ २ २ ५ २ १ १ २ २ २ २ २
 तिधायिता२३४याः। हरिम्। पवारयि। त्रेअद्रू२३
 ५ २ १ २ २ २ ५ २
 ४दाः। वत्सम्। जातारम्। नमाता२३४राः। पव।
 १ २ २ ४ २ १ २
 मानार३। विधा३र्मापूणा३पू३यि ॥(२) तुवम्। द्या
 २ २ २ ५ २ १ २ २ २ २ २
 च्चार। मच्चिन्नार३४ता। पृथि। वीच्चार। तिजभ्री
 ५ २ १ २ २ २ ५
 २३४षायि। प्रति। द्रापारयिम्। अमुचार३४थाः।
 २ २ २ १ २
 ओ३द्यो३द्योयि। पव। मानार३। महा३यित्वापूना
 ३पू३(३) ॥ १४ ॥ [२]

* ऊ० मा० १५० १५० १३सा० ।

† ऊ० मा० १५० १५० १४सा० ।

^{१ २२ १} पवमानमद्वित्वना^{२३४५} । ^{१ २२} पवमानमद्वित्वना^१ । ^{३२ २ १} पवमाना ।

^{१ १ १} महायित्वा^५ । ^{१ २} औ^५हो^१वा । ^{५ १ १} औ^५हो^१वा । ^{५ १} ई^५श्या ।

^{५ १} ई^५श्या ३ ४ । ^{५ १} हा । ^{१ ५} हाउवा^३ । ^{५ १} ऊ^५३२३४पा(४) ॥१॥ [३]

॥ द्विरभ्यस्तत्वाष्ट्रीसाम ॥ ^{५ ३ १} पव । ^{१ १} खवा^३ । ^{१ १} हा^३हा ।

^{३ २ १} जसाताया^५र३४यि । ^{५ २ १} पवि । ^{१ १} चधा^३ । ^{३ २ १} हा^३हा । ^{३ २ १} रया

^{१ ५ २} सूता^५र३४ः । ^{३ २} इन्द्रा । ^{१ १} यसो^३ । ^{३ २ १} हा^३हा । ^{३ २ १} मविष्णार

^{१ ५ २} ३४यि । ^{३ २ १} देवे । ^{१ १} भ्योमा^३ । ^{३ २ १} हा^३हा । ^{३ २ १} धुमा^३हो^३र३

^{५ ५} ४ । ^{५ ५} वा । ^{५ ५} ता ५ रो ई चायि ॥(१) तुवाम् । ^{३ १} रिहा ३ ।

^{१ १} हा^३हा । ^{३ २ १} तिधीताया^५र३४ः । ^{५ ३ १} हरिम् । ^{३ १} यवा^३यि । ^{३ १} हा

^{१ ५ २} ३हायि । ^{३ २ १} चन्द्रू^५हा^३र३४ः । ^{५ ३ १} वत्सम् । ^{३ १} जाता^३म् । ^{३ १} हा

^{१ ५ २} ३हायि । ^{३ २ १} नमातारा^५र३४ः । ^{५ ३ १} पव । ^{३ १} माना^३ । ^{३ १} हा^३हा

^{३ २ १} यि । ^{५ ५} विधा^३हो^३र३४ । ^{५ ५} वा । ^{५ ५} मा^५५णो^५ईयायि ॥(२) तुव

^{३२ ९} म् । ^{९ ९} द्याञ्चा३ । ^{३ २ १} हा३हा । ^४ महिब्राता२३४ । ^४ पृथि ।
^{३२ ९} वौञ्चा३ । ^{२ ३} चा३हा । ^{३ २ १} तिजभ्रीषः२३४यि । ^५ प्रति । ^{३२} द्रा
^२ पा३यिम् । ^{२ ९} चा३हायि । ^{३ २ १} अमुञ्चाथार३४ः । ^५ पव । ^{३२} मा
^२ ना३ । ^{२ ३} चा३हायि । ^{३ २ १} मद्दा३होर३४ । ^५ वा । ^४ त्वापूनोई
^५ ह्यायि(३) ॥ ६* ॥ [४]

^{३२} ॥ श्यावाश्वम् ॥ ^{२ ४२} पवा ३३ । ^{५२} स्वा३वा । ^२ जसा । ^२ ता
^{४२} श्ये । ^५ एहिया । ^२ पा । ^{२ २} वित्रेधारा । ^{२२} या । ^२ सुतारः ।
^{२२} एहिया२ । ^{२ २ २ २ ४} इन्द्रायसोमा३वा३यि । ^५ चार३४वायि । ^{२२} ऐ
^{२२} हा३यि । ^{२२ २२} एहिया२ । ^{२ ४} देवेभ्योमाधू३मा३ । ^२ ता३४४रो
^५ ईहायि ॥ (१) ^{२ २} तुवा३१म् । ^{२ ४} रा३यिह । ^{५२} मिधी । ^२ ता३३ः ।
^५ एहिया । ^२ हा । ^२ रिम्यवित्रे । ^२ अ । ^२ द्रुहा३ः । ^२ एहि
^{२२} या३ । ^{२ ४} वत्सञ्जातानो३मा३ । ^५ तार३४राः । ^{२२} ऐहा३

यि । ^{१२}एहिया२ । ^{१२ २ ४}पवमानावाश्चिधा३ । ^२मा३४पुणो६

^५हायि ॥ (२) ^{२२}तुवा३श्म् । ^{२ ४}द्याश्च । ^५महि । ^{२ ४}ब्रा३त् ।

^५एहिया । ^१पा । ^{१२}रिबीञ्चातायि । ^२ज । ^१भिषा३यि ।

^{१२}एहिया२ । ^{१२ २ ४}प्रतिद्रापायिमा३सू३ । ^५चार३४थाः । ^{१२}ऐ

^{२२}हा३यि । ^{१२ २ ४}एहिया२ । ^१पवमानामा३हा३यि । ^१त्वा३४५

^५नोईहायि(३) ॥ १८* ॥ [५]

॥ ^{२ २}आन्धीगवम् ॥ ^२पवस्ववाजसाशतायायि । ^१पवित्रे ।

^२धारा३श्या । ^{२ १}ऊम्मा२१५२ । ^{१ २ २ २ १ ३ १}सुतइन्द्रायसोमविष्णवा२

^{१ १ १}३४५यि । ^{१ २ २}दायिवा३उवा । ^२भ्यो३मा । ^२धूर३मा । ^२त

^१रा । ^{२ ४ ५}श्री३होवा ॥ (१) ^{१२}त्वा३रिद्धन्तिधाशयितायाः । ^२ह

^२रिम्प । ^१वित्र३श्चा । ^{१ २ २ १ २ २ १}ऊम्मा२१५२ । ^१इहोवत्सञ्जातन्न

^{१२ १ १ १ १ १ १}मातरा२३४५ः । ^{१ २ २}पावा३उवा । ^१मा३ना । ^१वा ३ ३ यि

* ज० मा० १५ प्र० २ ख० १८ सा० ।

^२ धा । ^१ मणा । ^{१ ४ ५} श्रीश्चोवा ॥ (२) ^१ त्वन्द्याश्चमहा १ विव्रा
^१ ता । ^{१ २} पृथिवीम् । ^२ चातारश्चिजा । ^१ ऊम्ना २१५२ । ^२ धि
^{२ २२ १ २ १ १११ १ २ १} षेप्रतिद्रापिममुञ्चथा २३४५ः । ^१ पावाश्चवा । ^१ माश्ना ।
^१ माश्चायि । ^१ त्वना । ^{१ ४ ५} श्रीश्चोवा । ^४ चोपई । ^४ डा (३) ।
 ॥ २०४ ॥ [६]

^{२ १ ४ ५ १ २ ५} ॥ आकूपारे ॥ ^{१ २ १ १} पवस्वारश्वाज । ^४ सातारश्चयायि ।
^{१ १ २ २ १ १ २ १} पवारश्चिखधा । ^१ रयास्तताः । ^१ इन्द्रायासो २ । ^१ मविष्
^{१ २ २ १ २ १ ४ १} वायि । ^१ देवेभ्योमारश् । ^१ धूरश्माश् । ^१ ताश्च ४५ रो ६ चा
^{१ १ २ ४ ५ १ २ ५ १} यि ॥ (१) ^{१ २ १ १} तुवाश्चरश्चिहन्ति । ^१ धीतारश्चयाः । ^१ चरा
^{१ २ १ १ १ १ २ १} रश्चिम्पवायि । ^{१ २ १ १} चे अद्गुहाः । ^{१ १} वत्सञ्जाताश्म् । ^{२ १} नमात
^{२ १ १ ४ २ ५} राः । ^{१ १ ४ २ ५} पवमानाश्च । ^{१ ४ २ ५} वारश्चिधाश् । ^५ माश्च ४५ णो ६ चा
^{१ १ ४ ५ १ २ ५ १} यि ॥ (२) ^{१ १ ४ ५ १ २ ५ १} तुवन्द्याश्चम । ^१ द्विवारश्चता । ^१ पृथा रश्चि

वौष्वा । तिजध्रिषायि । प्रतिद्रापा रविम् । षमुच्च
 याः । पवमानार३ । मा३३३३यि । त्वा३३३नोईहा
 यि(३) ॥ २१* ॥ [७]

॥ आनेयम् ॥ पवस्ववा । जसातार३यायि । पा
 विनेधा । रयासूर३ताः । इन्द्रायसो । माविष्णावा३
 यि । देवेभ्यो३मा३ । धुमोवा । तापूरोईहायि ॥ (१)
 तुवाएरिहा । तिधीतार३वाः । हारिपवि । चेभद्र
 र३हाः । वत्सञ्जातम् । नामातारा रः । पवामा३ना३ ।
 विधोवा । मा३३णोईहायि ॥ (२) तुवन्धाञ्चा । मच्चिन्ना
 र३ता । पार्थिवीञ्चा । तिजधीर३षायि । प्रतिद्रापिम् ।
 षामुञ्चाया रः । पवामा३ना३ । मच्चोवा । त्वापुनो
 ईहायि(३) ॥ १०† ॥ [८]

* ज० मा० ११म० १च० ११सा० ।

† ज० मा० १६म० १च० १८सा० ।

वे। भ्योमा। धुमत्तराश्शु ॥ (१) तूरश्शु। वाम्।
 रिहा। तीधीतयाश्शुः। चारश्शु। रिम्। पवायि।
 चेषद्रू चारश्शुः। वारश्शु। त्स्मम्। जाताम्। नामा
 तरारश्शुः। पारश्शु। व। माना। वीधम्मणाश्शु ॥ (२)
 तूरश्शु। वम्। द्याञ्चा। माच्चिब्रताश्शुः। पारश्शु।
 र्थि। वीञ्चा। तीजन्निषाश्शुः। प्रारश्शु। ति।
 द्रापायिम्। आमुच्चथारश्शुः। पारश्शु। व। माना।
 माच्चित्वनाश्शुः। वाश्शु ॥ ३३ ॥ [१०]

॥ वषट्कारनिधनम् ॥ पवस्व वाजसातये। पवस्वा
 श्वाजसातयायि। पवित्रे धाराश्यासुताश्शुः। रयासूश्शु
 तारश्शुः। ओमीश्वा। इन्द्राय सोमाश्वायिष्णावाश्शुः।
 मवायिष्णाश्वाश्शुः। ओमीश्वा। देवेभ्यो मधश्मात्त

रा२ः । धुमात्ताशरा२ः । शीम् । शोर । वा२३४ ।
 शीहोवा । ऊ२३०पा(१) ॥ २* ॥ [११]

॥ शुद्धाशुद्धीयाद्यम् ॥ त्वन्द्याश्चमद्विभ्रता । पृथिवी
 स्वातिजधी२३षाषि । प्रतिद्रापिममुञ्चार३थाः । पवमा
 २३ना३ । मा२ । हित्वा ३४ शीहोवा । ना२३
 ४पू (३) ॥ १२* ॥ [१२] १८

अथ पञ्चम-द्वेषः—

प्रथमा ।

इ२न्दु३र्वा॑जी॒पव॑तेगो॒न्धो॑षा
 इ२न्द्रे॑सोमःसहइ॒न्वन्म॑दाय ।
 इ॒ग्निर॑क्षोवाधतेपर्य॒रानि॑
 वरि॑वस्कु॒णव॑न्वृ॒जन॑स्वराजा ॥ ११ ॥

• क० मा० २१प्र० २अ० २सा० ।
 † क० मा० २१प्र० १अ० १२सा० ।
 ‡ 'सामस्यत्वं साम'—इति वि० ।
 § क० सा० ६, १, ३, ८ (२भा० १२८४०)=सू०वे० ७, ४, ११, ५ ।

“इन्दुः” अरण्य-शीलः “सोमः” “वाजी” बलवान् “गोम्बीघा”
 गमनशील-नीचीनाग्र-रस-सङ्घातः “इन्द्रे” “सहः” बलकरं
 रसम् “इन्द्वन्” प्रेरयन् सोमः “मदाय” अस्य मदार्थं “पवते”
 अरति । किञ्च “रक्षः” राक्षस-कुलं हन्ति” हिनस्ति । किञ्च
 “अरातिं” शत्रुं “परि बाधते” परितः संहरति । कौटुम्भः ?
 “वरिवः” वरणीयं धनं “क्षयन्” स्तोतृणां कुर्वन् “वृजनस्य”
 बलस्य “राजा” ईशिता सोमइति ॥

“अरातिम्”—अरातीः—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ १ १ २ २ १ २ २ २

अधधारयामध्वापृचान

१ १ २ २ २ १ २

स्तिरोरोमपवते अद्रिदूग्धः ।

२ २ १ २ २ १ २ २ २

इन्दुरिन्द्रस्यसख्यञ्जुषाणो

२ २ २ १ २ २ १ २ २ २

देवोदेवस्यमत्सरोमदाय ॥ २* ॥

“अध” अथ अनन्तरं “अद्रि-दूग्धः” यावभिर्दुग्धीऽभिषुतः
 सोमः “मध्वा” मदकारिण्या “धारया” “पृचानः” देवान्
 सम्पर्चयन्त्वा “रोम”ऽः अवि-रोमभिः कृतं पवित्रं “तिरः”

० ऋ० वे० ७, ४, १२, १ ।
 † ‘पृचानः—मिथ्यासमानः’—इति वि० ।
 ‡ ‘रोम—रोमाणि चविमयानि, दद्यापवित्रस्यैवर्धः’—इति वि० ।

तिरस्कृत्य व्यवधायकं कृत्वा “पवते” कलशेषु चरति । किञ्च
 “इन्द्रस्य” “सख्य” सखिभावं कर्म वा “जुषाणः” सेवमानो
 “देवः” द्योतमानः “मक्षरः” मदकारः* “इन्दुः” सोमः
 “देवस्य” इन्द्रस्य “मदाय” मदार्थं “पवते” चरति ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ ३ २
 अभिन्नतानिपवतेपुनानो

३ २ ३ १ ७ ३ १ २ ३ २ २
 देवो देवांस्त्वेन रसेन पृच्छन् ।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ २
 इन्दुर्धर्माण्यृतुथावसानो

१ २ १ २ ३ २ ३ १ २ २
 दशक्षिपोऽव्यतसानोऽव्ये ॥ ३ १ ॥ २०

“धर्माणि” धारकाणि “व्रतानि” कर्माणि “ऋतुथा” ऋतोः
 काले “वसानः” आच्छादयन् “इन्दुः” सोमः “पुनानः” पूष-
 मानः सन् “अभि पवते” कलशानभिलष्य चरति । कौटुम्भः ?
 “देवः” सङ्घीकृत-शीलः‡ “स्त्वेन आत्मीयेन “रसेन” इन्द्रा-
 दीन् “पृच्छन्” सम्पर्चयन् संयोजयन् ¶ । तमिमं सोमं

* ‘मक्षरः—मदनीयः मक्षणीयो वा’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ७, ४, १२, २ ।

‡ ‘देवः—सोमः दानादि-मुष-युक्तः’—इति वि० ।

¶ ‘पृच्छन्—तर्पयन् प्रीचयन् वा’—इति वि० ।

“दश” दशसङ्ख्याकाः “क्षिपः”* [अङ्गुलि-नामैतत् (निघ० २, ५, ३)] कर्मार्थं प्रेर्यत इति तत्सङ्ख्याका अङ्गुल्यः “सातौ” समुच्छ्रिते† “अव्ये” क्लृप्ति-भवे पवित्रे “अव्यत” गमयन्ति [यद्वा, तत्र पवित्रे पूयमानं सोमम् अव्यत गच्छन्ति । वी गत्यादिषु (अदा०प०) लङि व्यत्ययेनात्मनेपदम् ॥

“व्रतानि”—“प्रियाणि”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ २०

॥ दाशस्पत्यम् ॥ इन्दुरौक्षोवाद्द्वौष्या । वाजाउ ।
 वा३ । द्वाउवा । पवतेगोनियोघाउ । वा३ । द्वाउ
 वा । इन्द्रायिसोमः । साहइन्वाउ । वा३ । द्वाउवा ।
 ३ । मारदार३४औक्षोवा । या२३४५ । चन्तायिरक्षौ ।
 वा३ । द्वाउवा३ । मारदार३४औ
 क्षोवा । ती२३४५म् । वरायिवस्कृ । एवन्वृजनाउ ।
 वा३ । द्वाउवा३ । स्यार२रार३४औक्षोवा । जा २ ३

* ‘क्षिपः’—क्षिप्यत इति क्षिपः अङ्गुल्यः,—इति वि०

† ‘उच्चैः प्रदेने’—इति वि० ।

११   २ २ २ २ २ १ २   २   २
 ४५ ॥(१) अधीहोवाचाईया । धाराउ । वा३ । हाउ

२   २ १   २   २   १
 वा । यामधुवापृचानाउ । वा३ । हाउवा । तिरोरो

२   १   २   २   १ १ १
 म । पवाताआउ । वा३ । हाउवा३ । द्रा२इदू२३४

५ २ २   २ १ १ १ १   २ १   १ १ १
 औहोवा । ग्धार३४५ः । इन्दूरायिन्द्रा । स्यसाखीया

२   १   १ २   ५ २ २   २ १ १
 उ । वा३ । हाउवा३ । जूरषार३४औहोवा । षार३

१ १   २ २ १   २   १   २
 ४५ः । देवोदायिवा । स्यमात्साराउ । वा३ । हाउ

१ १ २   ५ २ २   ७ १ १ १ १   २ २ २
 वा३ । मारदा३४औहोवा । यार३४५ ॥(२) अभौहो

२ २ १ २   २   १   २ १
 वाचाईया । व्रताउ । वा३ । हाउवा । निपवतेपु

२   २   १   १   २ १
 नानाउ । वा३ । हाउवा । देवोदायिवान् । स्वेना

२   २   १ १   ५ २ २
 रासाउ । वा३ । हाउवा३ । नारपा२३४ औहोवा ।

२ १ १ १ १   २ १   १ १   २
 चार३४५न् । इन्दूबार्मा । षियार्त्तथाउ । वा३ । हा

१ १ २   ५ २ २   २ १ १ १ १   २
 उवा३ । वारसा३४औहोवा । नार३४५ः । दग्नात्ता

यिपी । अघ्यातासाउ । वा३ । हाउवा३ । नो२आ

५२२ २ ११११
२३४चौहोका । व्या२३४पुयि(३) ॥ १५३ ॥ [१]

१ १ ५ १ २२२
॥ सम्पावैयश्चम् ॥ ओ३हायि । ओ३हा । ओ३हा ।

१ ५ १ २ १ २ ११२ १ ३ ४
इया२ । ओ३हा३ण । इन्दुर्वाजी । पवते । गोनियो

५ ११२२ २१ २ ३ ४ ५ २१
वाः । इन्द्रेसोमाः । सच्चइ । न्वन्मदाया । हन्तिर

२ १ २ २ ३ ४ ५ २१ २
क्षी । वा३धते । पर्येरातीम् । वरिवस्का । एवा ३

१ २ २ ४ २ १ २
न्वृज । ना३४३ । स्या३रापूजा६५६ ॥ (१) अधधारा ।

२ १ २ ३ ४ ५ ११२२ २१२ २
या३मधु । बापृचानाः । तिरोरोमा । पवते । अद्रि

४ ५ २ १ १ १ २ ३ ४ ५
दुग्धाः । इन्दुरिन्द्रा । स्या ३ सखि । यञ्जषाणाः ।

२२१२२ २१ २ २ ४
देवोदेवा । स्यमत्स । रो३४३ । मा३दापूया६५६ ॥ (२)

२ १ २ १ २ ३ ४ ५ २२२२ २
अभिव्रता । नी३पव । तेपुनानाः । देवोदेवान् । स्व

१ २ ३ ४ ५ ५ १ २ १ २ ३
हनर । सेनपृचान् । इन्दुर्हर्मा । णी३कृतु । थाव

६७६ सामवेदसंहिता । [३प्र०२अ०२१सू०१ ।

सानाः । ओ३हायि । ओ३हा । ओहा । इया३ ।

ओ३हा३ए । दशक्षियो । अव्यत । सा३४३ । नो३षा

प्रव्याईप्रुदयि(४) ॥ ५० ॥ [२] २०

इति सामवेदार्थ-प्रकाशे उत्तराग्रज्वल्य षष्ठस्राध्यायस्य

षष्ठः खण्डः† ॥ ६ ॥

अथ सप्तमे खण्डे,‡ प्रथम-सूक्तम्—

प्रथमा ।

आतेअग्रइधीर्माद्वद्युमन्तन्देवाजरम् ।

यद्वस्यतेपनीयसीसमिद्दीदयतिद्यवी

षत्स्तोत्रभ्यश्चाभर ॥ १ ॥

* सू० मा० ८३० २५० ५५० ।

† 'यज्ञायज्ञीयमग्निदीम साम'—इति वि० ।

‡ 'इदानीमुक्त्वसामानि'—इति वि० ।

¶ 'सङ्ख्यं साम'—इति वि० ।

‡ सू० मा० ५, १, ४, १ (१भा० ८५४४०) = सू० वे० ३, ८, २१, ४ ।

हे “अग्ने !” “द्युमन्तं” दीप्तिमन्तम् “अजरम्” अजीर्णम्
 “ते” त्वाम् “आ” सर्वतः “इषीमहि” दीपयामः । “यत् इ”
 यदा खलु “ते” तव “स्वा” सा “पनीयसौ” स्तुत्या “समित्”
 दीप्तिं “द्वि” द्युलोके “दीदयति” दीप्यते तदा हे अग्ने !
 “स्तोत्रभ्यः” अस्त्रभ्यम् “इषम्” अन्नम् “आभर” आहर ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ १ १ १ १ १ १
 आते अग्नश्चाद्विः शुक्रस्य ज्योतिषस्यते ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 सुसुन्द दस्यविश्वपते हव्यवाटुभ्यश्च यत

१ १ १ १ २ १ १ १ २
 इषस्तोत्रम्यआभर ॥ २* ॥

हे “ज्योतिषस्यते” दीप्तिः स्वामिन् अग्ने ! “शुक्रस्य”
 दीप्तस्य “ते” तुभ्यम् “अट्वा” मन्त्रेण सहण “हविः” † “आ”
 आभिमुख्येन “ह्यते” । हे “सुसुन्द” सुष्टान्नादक ! शोभन-
 हिरण्य ! वा, हे “दस्य” शत्रूणां सुपक्षपयितः ! । शिष्टं गतम् ॥
 “ज्योतिषः” — “शोचिवः” — इति पाठौ ॥ २ ॥

● सू० वे० १, ८, २१, ५ ।

† ‘आभ्यानुवाक्या-कचचया’ — इति वि० ।

‡ ‘हविः’ — चर-पुरोडासादि-कचचम् — इति वि० ।

अथ तृतीया ।

^{१२ १२} ^{३ १ १} ^{१ १ १}
 ओभेसुखन्द्रविप्रपतेदर्वी श्रीणीषामसनि ।

^{२ २ ३ १ १} ^{२ १ १} ^२
 उतोनुत्पुपूर्याउक्थेषुश्रवसस्यत

^{१ २} ^{३ २ ३ १ १}
 इषत्स्तोत्रभ्यआभर ॥ ३३ ॥ २१

हे “सुखन्द्र” शोभनाच्चादक ! शोभन-हिरण्य ! वा, अग्ने !
 “उभे” “दर्वी” दर्वीं हविः-पूर्णे ऋद्धप्रवृत्तौ “आसनि” आस्ये
 “आ श्रीणीषे” आस्यसि पचसि वा “उतो”† अपिच “नः”
 अस्मान् “उक्थेषु” यागेषुः “उत्पुपूर्याः उत्पूरवण फलेः ।
 हे “श्रवसस्यते” बलस्य पालयितः ! । इषमित्यादि गतम् ॥३॥२१

^{१ २ ३ ४ ५} ^२ ^१ ^३ ^४
 ॥ सञ्जयस् ॥ आतेअग्रदधी । माश्वायि । शुभ
^२ ^{३ ४ ५ ६} ^{७ ८ ९ १० ११ १२} ^{१३ १४ १५ १६}
 न्ताङ्गदेवअजरम् । यद्वस्यातेपनीयसी । समिद्दोदयता
^{१ २} ^{३ ४} ^५ ^{६ ७ ८ ९} ^{१०}
 यि । ऊं३ । ऊम् । द्यार३४वी ॥(१) आतेअग्रदधा ।
^{१ २} ^{३ ४ ५ ६ ७ ८} ^{९ १० ११}
 हाश्वायिः । शुक्रसयाश्ज्योतिषस्यतायि । सुखन्द्रदक्ष

* सू० वे० १, ८, २३, ४ ।
 †, १। ‘उत उ—इति पदपूर्वः’—इति वि० ।
 ‡ ‘उक्थेषु—सामस्त’—इति वि० ।

विष्यते च व्यववाहृतुभ्यश्च । ऊ३ । ऊम् । या२३४ता

वि ॥ (२) भोभेसुश्चन्द्रवि । श्या३तायि । दवीआ३यि

षौषआसनायि । उतो न उत्युपूर्या उक्युषुश्रवसा । कुं३

इऊम् । पार३४तायि । इषश्चन्तो नृभ्याश्चा । ऊं३ ।

ऊम्३४म् । भा३४परोईद्यायि(३) ॥ १६ * ॥ [१]

॥ सौगमतम् ॥ आ२३४ । तेचग्रधी । माद्यायि ।

द्युमन्तन्देवाश् । आ२३ । जरमा । यद्वास्या३ता३यि ।

पानो२र्या२३४सी । समिद्धी२दय । ता२३यि । द्यवि

या ॥ (१) आ२३४ । तेचग्रश्चा । हावायिः । शुक्र

स्यज्योती३ । षा२३ः । पतथा । सुश्चान्द्रा३दा३ ।

स्मवारयिश्चपार३४तायि । द्रव्यवा२त्तुभ्यम् । श्र२३ ।

यतथा ॥ (२) भो२३४ । भेसुश्चन्द्रवि । श्पातायि ।

^{१ २ ३ ४ ५} दवीश्रीणीषे३ । ^१ आ२३ । ^{१ २ ३} सनिया । ^{१ ० १} उतोना३ऊइत् ।

^{१ २} पुपू२रा२३४याः । ^{१ २ ३} उक्थेषू२श्रव । ^{१ २ ३} सा२३ः । पतथा ।

^{१ २ ३} इषा२स्तो३इत् । ^{१ २ ३} भ्या२३आ३ । ^२ भा३४ ५ रो ६ चायि ।

॥ ६ * ॥ [१२] २१

अथ द्विती-यत्वेण-

प्रथमा ।

^{१ २ ३ ४ ५} इन्द्रायसामगायतविप्रायवृद्धतेवृद्धत् ।

^{१ २ ३ ४ ५ ६} ब्रह्मकृतेविपश्चितेपनस्यवे ॥ १ * ॥

हे उद्गातारः ! “इन्द्राय” “वृद्धत्” एतन्नामकं साम “गायत” उच्यते । कीदृशाय ? “विप्राय” मेधाविने “वृद्धते” महते “ब्रह्मकृते” वृष्टिद्वारा इविलिख्यस्यावस्य कर्णे “विपश्चिते” विदुषे “पनस्यवे” स्तुतिमिच्छते ॥

“ब्रह्मकृते”-“धर्मकृते”—इति पाठौ ॥ १ ॥

० ऊ० मा० १०प्र० १अ० ६पा० ।
 † ऊ० मा० ४, २, ५, ८ (१मा० ०६८ ऊ०) = ऊ० वे० ६, ७, १, १ ।
 ‡ ‘महावेदशास्त्रिणं साम’—इति वि० ।

अथ द्वितीया ।

^{१२ १२ ३१२ ३१२ १२}
त्वमिन्द्राभिभूरसित्वं सूर्यमरोचयः ।

^{३ १२ ३१२ ३१ २}
विश्वकर्मा विश्वदेवो महाऽसि ॥ २ * ॥

हे “इन्द्र !” “त्वम्” “अभिभूः” शत्रूणाम् अभिभविता “असि” भवसि” किञ्च “त्वम्” “सूर्यम्” आदित्यम् “अरोचयः” तेजोभिरदीपय, † किञ्च “विश्वकर्मा” विश्वस्य कर्त्तासि “विश्व-देवः” सर्वदेवश्चासि [तथाच यजुर्ब्राह्मणम्—“अग्निं वा अन्वन्या देवता इन्द्रमन्वन्या” इति] अतो “महान्” सर्वाधिकोऽसि ॥२॥

अथ तृतीया ।

^{३ २ ३ १ १२ १ १२ ३ १ ३ १}
विभाजज्ज्योतिषास्वाऽऽरगच्छोरोचनन्द्रिवः ।

^{३ १ २ ३ १ २}
देवास्तइन्द्रसंख्याययेमिरे ॥ ३ ‡ ॥ २२

हे “इन्द्र !” त्वं “ज्योतिषा” तेजसा “दिवः” आदित्यस्य “रोचनं” प्रकाशकं अधिकरणत्वेन “स्वः” स्वर्गं “विभाजत्” प्रकाशयन् “अगच्छः” अप्राप्नोः, किञ्च “देवाः” सर्वाः “ते” तव

* ऋ० वे० ६, ७, १, २ ।

† ‘त्वं सूर्यमपि दीपयसे’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ६, ७, १, ३ ।

अथ तृतीय-दृचे*—

प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
असाविसोमइन्द्रतेशविष्ठधृष्णावागहि ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
आत्वापृणक्विन्द्रियं रजः सूर्यो नरश्मिभिः ॥ १ † ॥

हे “इन्द्र!” “ते” त्वदर्थं “सोमः” “असावि” अभिषुतोऽभूत् ।
हे “शविष्ठ” अतिशयेन बलवन्! अतएव “धृष्णो” शत्रूणां
धर्मयितः! इन्द्र! “आगहि” देवयजनदेशमागच्छ, आगतश्च
“त्वा” त्वाम् “इन्द्रियं” सोमपानेनोत्पन्नं प्रभूतं सामर्थ्यम्
“आ पृणक्तु” आपूरयतु । “रजः” अन्तरिक्षं “रश्मिभिः”
किरणैः “सूर्यो न” यथा सूर्यः पूरयति तद्वत् [शविष्ठ--शवस्विन्-
शब्दादिष्ठनि विभक्तौर्लुक्, “टेः (६, ४, ११५)”—इति टि-
लोपः, पादादित्वान्निघाताभावः (८, १, १९) । गहि—गमेर्लेटि
“बहुलंछन्दसि (२, ४, ७३)”—इति शपो लुक्, “अनुदात्तोपदेश
(६, ४, ३७)”—इत्यादिना अनुनासिक-लोपः, तस्य असिद्धवदन्ना-
भात् (६, ४, २२)”—इत्यसिद्धत्वाद्द्वेर्लुगभावः ॥ १ ॥

* ‘महावेशामिव’ साम’—इति वि० ।

† अ० आ० ४, २, १, ६ (१ भा० ७०८४०) = अ० अ० १, ६, ५, १ ।

“अप्रतिष्टयाश्वसं” केनाप्यधर्षितबलमहिंसितबलमित्यर्थः
 “इन्द्रमित्”#इन्द्रमेव “ऋषीणां” वसिष्ठादीनां† “मानवाणाम्”
 अन्धेषां अनुष्याणाञ्च “सुष्टुतीः” शोभनाः स्तुतीः “वज्रञ्च” “हरी”
 अश्वो “उप वहतः” समीपं प्रापयतः । यत्र यत्र स्तुवन्ति यत्र
 यत्र यजन्ते तत्र सर्वत्रेन्द्रमसौ प्रापयत इत्यर्थः । [मानवाणाम्
 “मनोजातो (४,१,१६१)”—इति मनु-शब्दादञ् षुगागमञ्] ॥
 “ऋषीणां सुष्टुतीः”—“ऋषीणाञ्चस्तुतीः”—इति पाठौ ॥३॥ २३

१ ५ ४ ५
 ॥ म॒हावैश्वामि॑चम् ॥ ह॒यायि॑ । ह॒या३ । ओ॒हा
 ४ ५ १ २ १ २ १
 ओ॒षा । (ए॒वन्निः) अ॒सावि॑सौ । म॒इन्द्रा॑ता॒रयि॑ ।
 १ १ २ १ २ २ १ १
 श॒विष्ठ॑धा । ष्णु॒वागा॑ही॒र । आ॒त्वापृ॑णा । क्तु॒इन्द्रा॑या
 २ २ १ २
 र॒म् । र॒जःसू॑र्यी । न॒रश्शा॑यिभा॒रयिः ॥(१) आ॒तिष्ठ
 १ १ १ २ २ १ २ २ १
 वा । तृ॒ह॒न्ना॑था॒रम् । यु॒क्ताते॑ब्रा । ह्य॒णा॒हारी॑र ।
 २ २ १ २ २ २ १ १ १
 अ॒र्वाची॑नाम् । सु॒तेमा॑ना॒रः । आ॒वा॒कृ॒णौ । तु॒व॒ग्नू॒ना
 १ २ २ १ २ २
 र ॥(२) इन्द्र॑मि॒ह्वा । री॒व॒हा॒ता॒रः । अ॒प्रति॑धा । ह्य॒श्व

* 'इत्—इति पदपूरणः'—इति वि० ।

† 'ऋषीणां—इत्यन-समर्थानाम्'—इति वि० ।

^१ वासा^२रम् । ^{२ २} ऋषीणा^३रम् । ^{३ २ २ १} द्यूतीरूपा^२ । यज्ञञ्चमा ।
^१ नुषाणा^२रम् । यज्ञञ्चा । ^{३ २ २ १} मानुषाणा^२रम् । हयायि ।
^{४ ५ ४ ५} हया^३ । ओहाओहा । ^{३ ५} ३ । द्यो४इडा । ^१ २ । द्यो२३४५ई ।
 डा(३) ॥ १८ * ॥ [१]

॥ त्वष्ट्रीसाम † ॥ ^{१ २ १ १} असाविसो^३श्चा । मइन्द्राता^२रयि ।
^{१ २ १ १} शविष्ठधा^३श्चा । ^{३ २ २ १} ष्णुवागाही^२ । ^{१ २ २ १ १} आत्वापृणा^३श्चा । क्तु
^{१ १} इन्द्राया^२रम् । ^{१ २ १ १} रजःसूर्या^३श्चा । ^{३ २ १} नराश्चो^२३४ । वा ।
^४ श्साप्रयिभो^३ईहायि ॥ (१) ^{१ २ १ १} आतिष्ठवा^३श्चा । ^{३ २ १} तृचन्राथा^२
^{१ २ २ १} म् । युक्तातेव्रा^३श्चा । ^{३ २ २ १} ह्याणाहारी^२ । ^{१ २ २ १} अर्वाचीना^३
^{१ १} हायि । ^{३ २ २ १} सुतेमाना^२ः । ^{१ २ १ १} ग्रावाकृणो^३श्चा । ^{३ २ १} तुवाश्चोर
^५ ३४ । वा । ^{४ ५} ग्रेप्रनो^३ईहायि ॥ (२) ^{१ २ १ १} इन्द्रमिद्धा^३श्चा । ^{३ २ १} री
^२ वद्याता^२ः । ^{१ २ १ १} अप्रतिधा^३श्चा । ^{३ २ १} वृशवासा^२रम् । ^{१ २} ऋषी

* उ० मा० ३ प्र० १ अ० १८ सू० १ ।

† 'सावित्वाष्ट्री'—इति उ० पु० पाठः ।

१ २ १ २ २ १ १ १ १ २ २
 णासू३हा । द्युतीरूपा२ । यज्ञञ्चा३हायि । मानू३
 १ ५ ४ ५
 द्यो२३४ । वा । षाप्रुणो६हायि(३) ॥ १८ * ॥ [२]

५ २ ३ ५ ४ ५ १
 ॥ गौरीवितम् ॥ असा । विसो३ । मइन्द्रतायि । श
 २ १ २ २ ४
 विष्ठधृष्णुवाग३हा२३यि । आत्वापृणा३१२३ । क्षुईप्रुद्रि
 १ २ १ ४ ५ ४ ५
 याम् । राजःसूर्यो३१२३ । नरोवा । ज्ञाप्रुयिभो६हा
 ५ २ ४ ५ १ २ २
 यि ॥(१) आति । छवा३ । तृचन्रथाम् । युक्तातेब्रह्म
 २ १ २ २ १ ४ १
 णा३रार३यि । आर्वाचीना३१२३म् । सुतेप्रुमनाः । या
 २ २ ४ ५ ४ ५ ५
 वाकणो३१२३ । तुवोवा । म्रुप्रुनो६हायि ॥(२) इन्द्रम् ।
 ३ १ ४ ५ १ १ २
 इद्वा३ । रीवहताः अप्रतिधृष्ठशवसार३म् । आर्षी
 २ १ ४ १ २ ४ २
 णासू३१२३ । द्युतीप्रुरूपा । याज्ञञ्चा३१२३ । मानो
 ५ ५
 वा । षाप्रुणो६हायि(३) ॥ ४ † ॥ [३] २३

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराश्विनस्य षष्ठस्याध्यायस्य

सप्तमः खण्डः ॥ ७ † ॥

* ऊ० मा० २२प्र० २ख० १८सा० ।

† ऊ० मा० २३प्र० १ख० ४सा० ।

‡ 'द्वादशाक्षस्य षष्ठममहः परिसमाप्तम्'—इति वि० ।

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हार्दं निवारयन् ।
 पुमर्थांश्चतुरो देयाद् विद्यातीर्थ-महेश्वरः ॥ ६ ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्ग-प्रवर्त्तिक-
 श्रीवीर-बुद्ध-भूपाल-साम्राज्य-धुरन्धरेण सायणा-
 चार्य्येण विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-
 प्रकाशे उत्तरायन्ये षष्ठोऽध्यायः* ॥

* 'ततोयः प्रपाठकः परिसमाप्तः'—इति वि० सूत्रप्रत्यसक्तमथ ।